

โครงการเรื่อง
การรวบรวม เลือกสรร และปริวรรตคัมภีร์และตำรายาสมุนไพรล้านนา
และการจัดทำโปรแกรมฐานข้อมูลตำรับยาสมุนไพรล้านนา

Collection, Screening and Translation of Lanna Medical Text Books and
the Development of Program for the Data Base of Thai Lanna
Medicinal Plant Recipes

คณะผู้วิจัย

ภกญ.รองศาสตราจารย์ ดร.อรัญญา มโนสร้อย (หัวหน้าโครงการวิจัย)

Assoc. Prof. Dr. Aranya Manosroi, Principal Investigator

ภก. รองศาสตราจารย์ ดร.จิรเดช มโนสร้อย (ผู้ร่วมวิจัย)

Assoc. Prof. Dr. Jiradej Manosroi, Co-investigator

ศาสตราจารย์ ดร. อุดม รุ่งเรืองศรี (ผู้ร่วมวิจัย)

Prof. Dr. Udom Roongruangsri, Co-investigator

ศูนย์วิจัยและพัฒนาวัตถุดิบยา เครื่องสำอางและผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ (PCRNC)

สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (IST)

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

“โครงการนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ความเห็นและข้อเสนอแนะ
ที่ปรากฏในเอกสารนี้เป็นของผู้วิจัย มิใช่ความเห็นของสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข”

มีนาคม พ.ศ.2549

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัย ขอขอบคุณสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ที่ให้การสนับสนุนโครงการวิจัยนี้ ขอขอบคุณสถาบันวิจัยสังคม สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และกลุ่มหมอแพทย์พื้นบ้านล้านนา รวมทั้งวัดต่างๆ ใน 7 จังหวัดในเขตล้านนาที่ได้ให้ความอนุเคราะห์เอกสารตำรายาสมุนไพรล้านนา และให้ถ่ายเอกสารไมโครฟิล์มของตำรายาสมุนไพรล้านนาเพื่อนำมารวบรวมเลือกสรร และปริวรรตสำหรับการจัดทำโปรแกรมฐานข้อมูลตำรายาสมุนไพรล้านนาของโครงการวิจัยนี้

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของ สวรส.ทุกท่านที่ให้ข้อเสนอแนะที่มีคุณค่า และประโยชน์อย่างยิ่งในการวิจัยและการจัดทำรายงานฉบับนี้จนเสร็จสมบูรณ์

คณะผู้วิจัย

มีนาคม 2549

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวม เลือกรวบรวม คัดสรร บรรณานุกรมและตำราแพทย์แผนไทย ล้วนนา และตำรายาสมุนไพรล้วนนา แล้วจัดทำโปรแกรมฐานข้อมูลและคัดเลือกตำรับเพื่อการประยุกต์ในระบบสาธารณสุขในการพัฒนาเป็นยาสมุนไพรแผนปัจจุบัน-ยาแผนปัจจุบันและการอนุรักษ์ คณะผู้วิจัยได้รวบรวมคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้วนนา และตำรายาสมุนไพรล้วนนาที่เป็นคัมภีร์โบราณ หรือพิสดารที่บันทึกด้วยอักษรธรรมล้วนนาเขตภาคเหนือตอนบน 7 จังหวัด ซึ่งได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ และน่าน จากสถาบันวิจัยสังคม สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ศูนย์วิจัยและพัฒนาวัตถุโบราณ เครื่องสำอาง และผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และของส่วนบุคคล จำนวนทั้งสิ้น 225 ฉบับ จากนั้นได้เลือกรวบรวมเอกสารที่มีความสมบูรณ์ด้านเนื้อหาและมีความน่าเชื่อถือ มา 21 ฉบับ จาก 7 จังหวัด แล้วบรรณานุกรมเอกสารเหล่านี้เป็น 3 ขั้นตอน คือการบรรณานุกรมขั้นที่ 0 คือการจัดพิมพ์ใหม่ด้วยแบบอักษรคอมพิวเตอร์ การบรรณานุกรมขั้นที่ 1 คือการบรรณานุกรมข้อความจากอักษรธรรม ล้วนนาเป็นอักษรไทย และการบรรณานุกรมขั้นที่ 2 คือการแปลข้อความจากภาษาล้วนนาเป็นภาษาไทยกลาง จากนั้นได้บันทึกข้อมูลทั้งหมดใส่โปรแกรมฐานข้อมูลที่จัดทำขึ้น ซึ่งมีจำนวนตำรับทั้งหมด 7,265 ตำรับ โปรแกรมฐานข้อมูลนี้ สามารถใช้ค้นหาและพิมพ์รายงาน โดยมีคำสำคัญคือ ชื่อจังหวัด รหัสเอกสารศูนย์ รหัสไมโครฟิล์ม ชื่อโรค/อาการ (ทั้งชื่อภาษาไทย ภาษาล้วนนา อักษรล้วนนา และภาษาอังกฤษ) ชื่อสมุนไพร (ทั้งชื่อภาษาไทย ภาษาล้วนนา อักษรล้วนนา ภาษาอังกฤษ ชื่อท้องถิ่น และชื่อวิทยาศาสตร์) และสารสำคัญที่พบในสมุนไพร รายชื่อสมุนไพรที่พบใน 7,265 ตำรับนี้มีสมุนไพร 3,965 ตัว ซึ่งคณะผู้วิจัยได้จัดทำตัวอย่างของคุณลักษณะของสมุนไพรดังกล่าว จำนวน 30 ตัว ส่วนโรคที่พบมี 1,781 โรค ซึ่งคณะผู้วิจัยได้จัดหมวดหมู่ตามอักษร ตามระบบร่างกายและตามรหัสโรค

ในการคัดเลือกตำรับ คณะผู้วิจัยได้ค้นหาชื่อโรค/อาการที่มีความถี่ที่พบมากที่สุดในการโปรแกรมฐานข้อมูลนี้ ซึ่งพบว่า “ไข้” เป็นโรค/อาการที่มีความถี่มากที่สุด รองลงมาคือสันนิบาต ขาง ลม มะเร็ง ครุด ปวดศีรษะ มะโห้ก ไม่สบายระหว่างตั้งครรภ์ ฝี และเจ็บป่วยหลังคลอดลูก ตามลำดับ ในส่วนของการรักษาใช้นั้น มีการใช้สมุนไพรจำนวน 619 ชนิด โดยสมุนไพรที่มีความถี่ในการใช้มากที่สุด 10 อันดับแรก ได้แก่ อ้อยแดง ชุมเห็ดเทศ หญ้าคา หญ้าตีนกา กล้วยติบ หญ้าขัด มะกอก มะเดื่ออุทุมพร เครือข้าวเย็น และไผ่ขี้ตามลำดับ ซึ่งสมุนไพรเหล่านี้จะมีสารสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการรักษาไข้ จาก 10 ตำรับที่คัดเลือกมา มีการใช้ชุมเห็ดเทศเป็นส่วนประกอบในตำรับยาทุกตำรับ และใช้อ้อยแดง หญ้าคา หญ้าตีนกา หญ้าขัด มะกอก กล้วยติบ มะเดื่ออุทุมพร ไผ่ขี้ตามลำดับ และเครือข้าวเย็น ในลำดับความถี่ที่น้อยลงมาตามลำดับ

คณะผู้วิจัยได้เสนอแผนการ จำนวน 10 ขั้นตอนของการศึกษาวิจัยและพัฒนาตำรับที่เลือกมาเพื่อประยุกต์ในระบบสาธารณสุขมูลฐานเพื่อยืนยันประสิทธิภาพและความปลอดภัย ตลอดจนการเตรียมให้อยู่ในรูปแบบที่เหมาะสม นอกจากนี้คณะผู้วิจัยยังได้นำเสนอ 5 ขั้นตอนของวิธีการดำเนินการเกี่ยวกับตำรับยาในภาคอื่นๆ ของประเทศไทย โดยอ้างอิงตามกระบวนการของโครงการวิจัยนี้

คำสำคัญ : รวบรวม คัดสรร บรรณานุกรม ตำรายาสมุนไพรล้วนนา
โปรแกรมฐานข้อมูล
ตำรับยาสมุนไพรล้วนนา สมุนไพรไทย

Abstract

This research project has aimed at collecting, screening and translation of Lanna medical text books and the development of a program for the data base of Thai Lanna medicinal plant recipes and the selection of the recipes for the application in health system for the development of modern medicinal plant products and modern pharmaceuticals and for conservation. The total of 225 recipes from Lanna medical text books and medicinal plant recipes written in Lanna religious alphabet and recorded in palm leaves or mulberry pulp paper in seven provinces (Chiang Mai, Chiang Rai, Pra-Yao, Lumphun, Lumpang, Phrae and Nan) in northern part of Thailand were collected from the Institute of Social Research, Lanna Art and Culture Promotion Center, and Pharmaceutical – Cosmetic Raw Materials and Natural Products Research and Development, Chiang Mai University, Thailand. Only 21 copies were selected base on the completeness of the contents and the reliability of the documents. The documents were translated into 3 steps which were step 0 : the record of the recipes as Lanna alphabet in the computer, step 1 : the translation of Lanna language to common Thai and step 2 : the translation of common Thai to the understandable Thai. The total recorded recipes was 7,265 formulae. A program for the data base of Thai Lanna medicinal plant recipes was developed. This program can be used to search and print the reports by the key words : province, document code, microfilm code, disease /symptom (Thai, Lanna, English), medicinal plant (Thai, Lanna, English, local name and scientific name) and the active compounds in the medicinal plants. The list of 3,965 names of the medicinal plants was obtained.

The examples of the monograph of the thirty Thai Lanna medicinal plants were presented. For the 1,781 diseases which have been found in these recipes, there are classified according to alphabetical order, anatomical system and disease code. For the selection of recipes, the program was used to search the highest frequency of the disease/symptoms found in the recipes. Fever gave the highest frequency followed by "San-ni-bat", "Khang", "Lom", "Mareng-kud", head-ache, "Ma-hoke", ill during pregnancy, abscess and ill after baby delivery. The total of 619 medicinal plants were used to treat fever. The 10 medicinal plants which were used in the highest frequency were, Oi-dang, Choom-hed-tes, Ya-kha, Ya-teen-ka, Kluay-teep, Ya-khad, Ma-kog, Ma-dua-u-thoom-porn, Krua-khao-yen and Phai-bong. These plants may contain active compounds for antipyretic. Choom-hed-tes was found in all recipes whereas other plants were in less frequency.

We have proposed 10 steps for the research and development of the selected 10 recipes for health system application, by further study on confirming the effectiveness and safety and the development of the proper formulations of these recipes. The five steps of the process to perform on Thai medicinal recipes in other parts of Thailand following the criteria of this research project, have also been proposed.

Key words : collect, screen, translate, Lanna medical text book,
data base programming,
Lanna Thai medicinal recipes

สารบัญ

ลำดับที่	เนื้อหา	หน้า
1	กิตติกรรมประกาศ	ก
2	บทคัดย่อ	ข
3	Abstract	ค
4	สารบัญ	ง
5	สารบัญรูป	ฉ
6	สารบัญตาราง	ช
7	ส่วนเนื้อหา	
	- หลักการและเหตุผล	1
	- บทบาททวนวรรณกรรม	12
	- เป้าหมายและวัตถุประสงค์	14
	- ระเบียบวิธีวิจัย	14
	- ผลการศึกษา	16
	- สรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและหัวข้อ	43
	การทำวิจัยที่ควรทำเพิ่มเติม	45
	การตีพิมพ์ผลงานวิจัยและเสนอผลงานวิจัยในระดับประเทศและนานาชาติ	45
8	เอกสารอ้างอิง	46
9	ภาคผนวก	48
	ภาคผนวก 1: รายชื่อคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนา และตำรายาสมุนไพรล้านนาที่รวบรวมมาศึกษา	49
	ภาคผนวก 2: รายชื่อสมุนไพรทั้งหมด ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์ แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา	58
	ภาคผนวก 3: ลักษณะของสมุนไพร ที่พบในคัมภีร์และ ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา	192
	ภาคผนวก 4: รายชื่อโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และ ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา	434
	ภาคผนวก 5: คำอธิบายชื่อโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และ ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา	504

สารบัญ (ต่อ)

ลำดับที่	เนื้อหา	หน้า
ภาคผนวก 6 :	การจัดหมวดหมู่โรค/อาการ ในล้านนา ตามหมวดอักษร ตามระบบร่างกาย และตามรหัสโรค ในตำรายาสมุนไพรล้านนา	526
ภาคผนวก 7:	รูปภาพและขั้นตอนการบันทึกโปรแกรมฐานข้อมูล “ฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ-โรค-อาการ” และตัวอย่างรายงาน	589
ภาคผนวก 8:	ตัวอย่างแบบสอบถามการทดลองใช้ โปรแกรมฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา	624
ภาคผนวก 9:	รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาทั้งหมด	630

สารบัญรูป

รูปที่		หน้า
1	พื้บสทที่บ้ันทีกเป็นภษษล้ันน	4
2	แผนทีแสดอณจกรล้ันนและบรเวณรอบๆ ล้ันน	5
3	การก้หนดอักษล้ันนเมื่อดดเป็นภษษไทยมาตรฐาน	6
4	การก้หนดตัวเลขเมื่อดดเป็นตัวเลขไทย และตัวเลขที่นิยมใช้ในการค้ำนวณ	8
5	ดำรบยาสมุณไพรล้ันน “ยารักษาโรคทางเดินปัสสาวะ เป็นเน้าหนอง(ยามตตะขี้ดเน้าหนอง)” ที่เขียนด้วยอักษล้ันน	9
6	ดำรบยาสมุณไพรล้ันน “ยารักษาโรคทางเดินปัสสาวะ เป็นเน้าหนอง(ยามตตะขี้ดเน้าหนอง) ๕ ที่ปวิรรตเป็นอักษไทยแล้ว”	10
7	ดำรบยาสมุณไพรล้ันน “ยารักษาโรคทางเดินปัสสาวะ เป็นเน้าหนอง(ยามตตะขี้ดเน้าหนอง) ๕ ที่แปลเป็นภษษไทยมาตรฐานแล้ว”	10

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้าที่
1	ผลการสำรวจเอกสารคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนา และตำรายาสมุนไพรล้านนา	17
2	ลำดับความถี่ของโรค/อาการ 10 ลำดับ จากข้อมูลความถี่โรค/อาการทั้งหมด ที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา 7,265 ตำรับ	27
3	ลำดับความถี่ของสมุนไพร 10 ลำดับ ที่ใช้ในการรักษาอาการไข้ จากโปรแกรมฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา	28
4	ตำรับยาสมุนไพรรักษาไข้ที่มีการใช้สมุนไพร 10 ลำดับแรก ที่พบมากที่สุดในการรักษาอาการไข้	29
5	ความถี่ของการใช้สมุนไพร 10 ชนิด จากตำรับ ที่เลือกมาทั้งหมด 10 ตำรับ	35
6	ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของสมุนไพร 10 ตัว ที่คัดเลือกจากตำรับยาสมุนไพรล้านนา	37

หลักการและเหตุผล

หลักการและเหตุผล

ในช่วงที่ผ่านมา ประเทศไทยเคยเป็นประเทศที่มีอัตราการเจริญเติบโตสูงในระดับต้น ๆ ของโลกติดต่อกันเป็นเวลาหลายปีมาแล้ว การพัฒนาได้เกิดขึ้นในหลายๆ ด้านทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตาม การพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมยาซึ่งเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศนั้นยังมีการพัฒนาที่น้อยมากโดยอุตสาหกรรมยาในประเทศส่วนใหญ่จะเป็นการนำวัตถุดิบยาจากต่างประเทศเข้ามาผลิตเป็นยาสำเร็จรูปแบบต่าง ๆ เช่นยาเม็ด ยาน้ำ ครีม แคปซูล ขี้ผึ้งและยาปราศจากเชื้อ เป็นต้น สำหรับด้านการผลิตวัตถุดิบเพื่อใช้ในการผลิตยาสำเร็จรูปนั้น ปัจจุบันมีวัตถุดิบทางยาหลายตัวที่สามารถผลิตขึ้นได้เองในประเทศไทย แต่เป็นการนำเทคโนโลยีการผลิตจากต่างประเทศมาใช้ผลิตในประเทศ เช่น Sorbitol, Aspirin, Acetic acid และ Paracetamol เป็นต้น

ในส่วนของสมุนไพรนั้น การใช้สมุนไพรมีการตื่นตัวขึ้นเป็นอย่างมากทั้งในประเทศไทยและประเทศอื่นๆ ทั่วโลกมียาแผนปัจจุบันเป็นจำนวนมากที่พัฒนาจากสมุนไพร ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดและใกล้ตัวที่สุดคือตัวยา Plavonol (acyclic diterpene alcohol) ที่วิจัยและพัฒนาจากต้นเปล้าน้อย (*Croton longissimus* Airy Shaw) ซึ่งเป็นพืชที่สามารถพบได้ในประเทศไทยโดยบริษัท Sankyo ของประเทศญี่ปุ่นได้ทำการสกัดและนำไปวิจัยและพัฒนาต่อจนสามารถผลิตออกมาเป็นยาสำเร็จรูปที่มีประสิทธิภาพสูงที่ใช้ในการรักษาโรคกระเพาะอาหารและส่งออกขายทั่วโลกทั้ง ๆ ที่สมุนไพรดังกล่าวเป็นสมุนไพรที่มีในประเทศของเราเอง

อีกตัวยานึ่งที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในการรักษาโรคมะเร็งคือ Paclitaxel ซึ่งสกัดจากเปลือกต้น Pacific yew (*Taxus brevifolia*) และจำหน่ายโดย บริษัท Bristol – Myers Squibb ภายใต้ชื่อ Taxol® Paclitaxel เป็นยาด้านมะเร็งจากธรรมชาติตัวใหม่ที่ดีที่สุดตัวหนึ่งในปัจจุบันและจัดเป็น First – line treatment ของ non – small cell lung cancer และยังใช้ในการรักษามะเร็งรังไข่ มะเร็งเต้านมและ Kaposi sarcoma

สมุนไพรได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางทั่วโลกทั้งในรูปยาแผนปัจจุบัน ยาสมุนไพรแผนปัจจุบัน อาหารเสริมและเครื่องสำอาง ในปี พ.ศ. 2546 มูลค่าความต้องการสมุนไพรของตลาดโลกมีมูลค่าถึง 784,000 ล้านบาท (แผนยุทธศาสตร์การพัฒนายาให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางสุขภาพของเอเชีย พ.ศ. 2547 – 2551) มีสมุนไพรหลายชนิดที่มีการใช้วิทยาการทางด้านวิทยาศาสตร์เข้ามาทำการวิจัยและพัฒนาและผลิตออกจำหน่ายทั่วโลก ตัวอย่างสมุนไพรดังกล่าวเช่น โสม (*Panax ginseng*) ผลิตจำหน่ายในชื่อ Ginsana® และ แกะกือย (*Ginkgo biloba*) ในชื่อ Gincosan® Ginsana® เพื่อใช้ในการช่วยกระตุ้นร่างกายและจิตใจ ป้องกันความอ่อนเพลียและช่วยให้จิตใจสงบ ส่วน Gincosan® ช่วยในระบบไหลเวียนโลหิตดีขึ้น มีผลต่อระบบความจำของสมอง ป้องกันการหลงลืมโดยเฉพาะอย่าง

ยี่งผู้สูงอายุ ผลิตภัณฑ์สองชนิดดังกล่าว ผลิตโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการสกัดและผลิตโดยบริษัท Pharmaton SA ซึ่งเป็นบริษัทในเครือของบริษัท Boehringer Ingelheim บริษัทผู้ผลิตยาที่ใหญ่เป็นอันดับ 1 ใน 5 อันดับแรกของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันและอยู่ในอันดับที่ 16 ของโลก ทั้งนี้ เฉพาะผลิตภัณฑ์ที่ประกอบด้วยสารสกัดจากใบของแปะก๊วย มียอดจำหน่ายในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ในปี พ.ศ. 2539 ถึง 8,477 ล้านบาท โดยเป็นผลิตภัณฑ์ที่มียอดการจำหน่ายสูงสุด ทั้งนี้ ประเทศในกลุ่มทวีปยุโรป มีการใช้ยาที่เป็นยาสมุนไพรสูง โดยเฉพาะประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มีสัดส่วนการใช้ยาสมุนไพรถึง 30% และมีเภสัชตำรับสำหรับยาสมุนไพรโดยเฉพาะดังเช่น เภสัชตำรับของยาแผนปัจจุบัน (USP, BP, NF)

ในส่วนของประเทศไทย การใช้สมุนไพรมีการตื่นตัวและได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายเช่นกัน ทั้งในด้านการผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศและการส่งออก ตลอดจนการนำเข้าจากต่างประเทศ โดยในปี พ.ศ. 2546 มีผู้ผลิตสมุนไพรในประเทศถึงประมาณ 600 ราย โดยผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศปีละ 10,000 ล้านบาท และส่งออก 1,000 ล้านบาท ในขณะที่การนำเข้าสมุนไพรจากต่างประเทศมีมูลค่าถึง 20,000 ล้านบาท (แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบสุขภาพไทยเป็นศูนย์กลางสุขภาพของเอเชีย พ.ศ.2547 – 2551)

ประเทศไทยนับได้ว่าเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพประเทศหนึ่ง และมีสมุนไพรอยู่เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม การนำสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ทั้งการส่งออกและการใช้ภายในประเทศ ตลอดจนการพัฒนาไปเป็นสมุนไพรที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานซึ่งสามารถแข่งขันในตลาดสากลได้ยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร รัฐบาลในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาได้เห็นความสำคัญในเรื่องดังกล่าวโดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2485 ในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีเพื่อให้มีการนำสมุนไพรมาใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณในการวิจัยและพัฒนาสมุนไพรของประเทศไทยมาโดยตลอด โดยเริ่มอย่างจริงจังในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 -2524) และต่อมาได้มีนโยบายและแนวทางการวิจัยของชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2545-2549) มีการจัดทำชุดโครงการวิจัยแห่งชาติเพื่อพัฒนาด้านสุขภาพครอบคลุมอุตสาหกรรมยาภายในประเทศ และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพรวม 10 โครงการ นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบสุขภาพไทยเป็นศูนย์กลางสุขภาพของเอเชีย (พ.ศ. 2547-2551) มีวิสัยทัศน์ทั้งหมด 3 ข้อ โดยวิสัยทัศน์ข้อที่ 3 เป็นวิสัยทัศน์ของการพัฒนาธุรกิจผลิตภัณฑ์สุขภาพและสมุนไพรไทย : ประเทศไทยเป็นแหล่งกำเนิดของการมีสุขภาพที่ดี (Thailand : The Origin of Precious Herbs for Superior Health) ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์เกี่ยวข้องกับสินค้าประเภทอาหาร ยาและเครื่องสำอาง ธุรกิจสปา การนวดไทยและการดูแลสุขภาพระยะยาว

ประเทศไทยมีการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคมาเป็นเวลายาวนานในทั่วทุกภาคของประเทศ ดังปรากฏในตำรับยาสมุนไพรไทยพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาไทยในเอกสารคัมภีร์ของท้องถิ่นต่างๆ สมุนไพรที่ใช้มีจำนวนมากมายหลายชนิด อาจใช้ทั้งแบบชนิดเดี่ยว ๆ หรือประกอบด้วยสมุนไพรหลาย

ชนิด โดยยาบางตำรับอาจมีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องในการรักษาทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อประเพณีและวัฒนธรรมของคนแต่ละท้องถิ่นด้วยเช่นกัน (Brun and Schumacher, 1987)

ตำรับยาที่ใช้มีทั้งที่บันทึกไว้ในเอกสารต่างๆ เช่น คัมภีร์โอบาลาน และพับสา (รูปที่ 1) เป็นต้น บางส่วนอาจใช้วิธีการถ่ายทอดสืบต่อในตระกูลหรือผู้ใกล้ชิดโดยไม่ได้ทำการบันทึกไว้แต่อย่างใด ในภาคเหนือโดยเฉพาะอย่างยิ่งดินแดนล้านนาในบริเวณจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน พะเยาและแม่ฮ่องสอน มีการใช้สมุนไพรอย่างแพร่หลายเช่นกัน มีตำรายาสมุนไพรเป็นจำนวนมากทั้งที่เป็นสมบัติส่วนตัว ของวัดและสถาบันต่างๆ และบางส่วนที่เป็นของส่วนตัวซึ่งผู้ที่เก็บรักษาอาจไม่เข้าใจหรือตระหนักถึงความสำคัญของตำรายาสมุนไพรดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีผู้ที่สามารถอ่านภาษาล้านนาได้หรือไม่เห็นถึงความสำคัญ ดังนั้น บ่อยครั้งที่จะมีผู้นำคัมภีร์หรือตำรายาสมุนไพรต่างๆ ในรูปของสมุดข่อย โอบาลานหรือพับสามาขายให้ร้านรับซื้อของเก่าหรือวางขายทั่วไปหรือแม้แต่拿去ทำลายหรือทิ้ง บางส่วนอาจมีการเก็บรักษาไม่ดีซึ่งอาจทำให้ชำรุดสูญหายได้ บริเวณที่เป็นดินแดนล้านนาและตัวอย่างการปริวรรตและอักษรล้านนาได้แสดงไว้ดังรูปที่ 2 – 7 ตามลำดับ

ในปัจจุบันไม่มีผู้ที่สามารถอ่านอักษรล้านนาได้หรือหากอ่านออกก็มีจำนวนน้อยมากนอกจากผู้ที่ศึกษาทางด้านนี้โดยเฉพาะ น้อยคนที่สามารถเข้าใจอย่างถ่องแท้ในองค์ความรู้ที่อยู่ในตำรายาดังกล่าวได้ตรงกับจุดประสงค์ที่บรรพบุรุษผู้เป็นเจ้าของตำรายาต้องการสื่อ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเบื้องต้นมาก่อนหน้านี้แล้ว ซึ่งได้แก่ การจัดทำเภสัชกรรมล้านนา : ตำรับยาสมุนไพรล้านนา (จิระเดช มโนสร้อยและอรุณญา มโนสร้อย, 2537) การจัดทำพจนานุกรมโรคและสมุนไพรล้านนา-ไทยและไทย-ล้านนา (อรุณญา มโนสร้อยและคณะ, 2542) และการรวบรวมคัมภีร์ตำรายาแพทย์แผนไทยและตำรายาสมุนไพรล้านนาจากวัดต่างๆ เช่น วัดข้าวมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ และวัดประตูปา จังหวัดลำพูน ตลอดจนหน่วยงานต่างๆ เช่น สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้นำคัมภีร์โอบาลานและพับสาต่างๆ คณะผู้วิจัยได้นำมาถ่ายไมโครฟิล์มเก็บไว้ แล้วเลือกสรรและนำมาปริวรรตเพื่อเก็บไว้เป็นข้อมูลสำหรับการค้นคว้าวิจัย ตลอดจนการเผยแพร่ให้สาธารณชนได้ศึกษาค้นคว้า

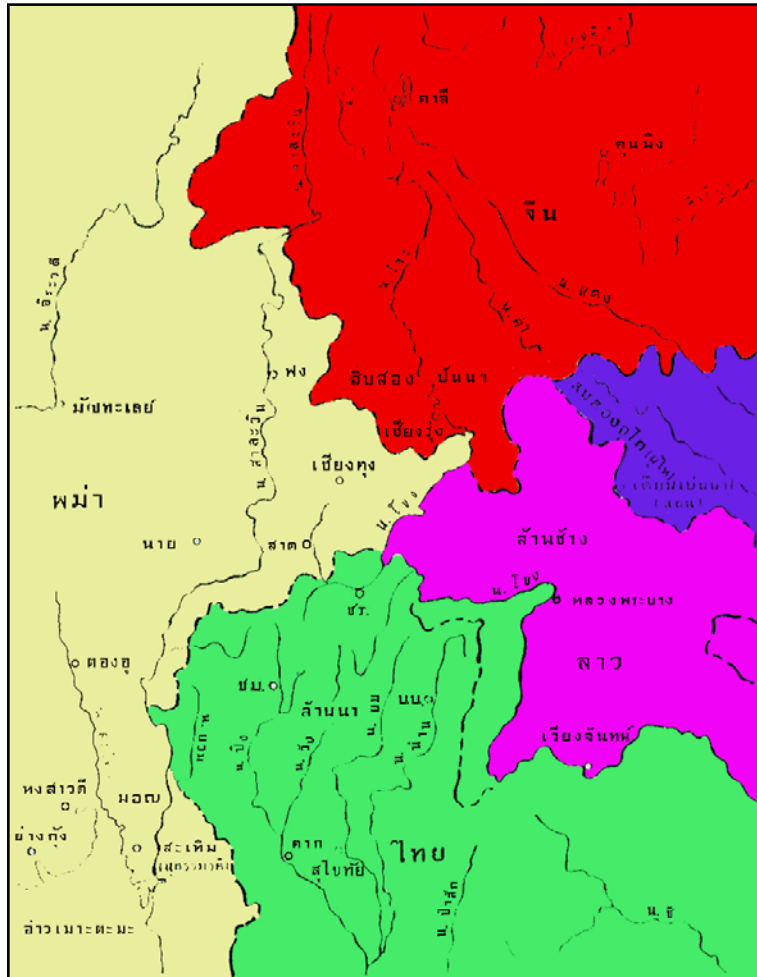
คณะผู้วิจัยจึงได้เสนอโครงการวิจัยนี้เพื่อทำการขยายขอบเขตของงานวิจัยที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการมาแล้ว ซึ่งได้ทำการเลือกสรรและปริวรรตคัมภีร์ล้านนาในจังหวัดต่างๆ ในเขตล้านนาจำนวน 7 จังหวัด จังหวัดละ 3 ผูก (คัมภีร์) รวมทั้งสิ้น 21 ผูก และได้ข้อมูลบางส่วนเกี่ยวกับตำรายาสมุนไพรล้านนาและตำรายาแพทย์แผนไทยล้านนาที่ได้ทำการแปลเป็นภาษาที่คนทั่วไปสามารถอ่านเข้าใจได้ โดยในโครงการวิจัยนี้จะทำการวิจัยเพิ่มเติมโดยจะทำการปริวรรตเพิ่มเติมให้ได้จำนวน 1,000 ตำรับ ในแต่ละจังหวัด รวมทั้ง 7,000 ตำรับจาก 7 จังหวัด จากนั้นจะคัดเลือกตำรับที่มีศักยภาพที่จะเป็นข้อมูลในการนำไปวิจัยและพัฒนาเป็นยาแผนปัจจุบัน สมุนไพรแผนปัจจุบัน ผลิตภัณฑ์สมุนไพร รวมทั้งการจัดทำโปรแกรมฐานข้อมูลของตำรับยาสมุนไพรล้านนา

โครงการวิจัยนี้นับได้ว่าเป็นโครงการวิจัยใหม่ที่ยังไม่มีผู้ใดทำมาก่อน (Innovative) โดยงานปริวรรตที่ได้มีผู้จัดทำขึ้น (หน่วยงานศึกษาวิจัยคัมภีร์ฯ 2525) แม้จะได้ปริวรรตเป็นภาษาไทยแล้วแต่ยังคงเป็นภาษาไทยที่มีความหมายล้นนาและไม่สามารถเข้าใจได้ อีกทั้งงานปริวรรตส่วนใหญ่จะเป็นด้านล้านนาคติศึกษาหรือประวัติศาสตร์ล้านนา การศึกษาเกี่ยวกับทางด้านแพทย์และสมุนไพรของล้านนาก็มีจำนวนมากล้วนแต่เป็นการศึกษาวิจัยด้านอื่นที่ไม่ใช่การปริวรรต (Breaky and Voulgaropoulos, 1976 ; Brun, 1964; Cunningham, 1970; Day and Leoprapai, 1977; Ionescu-Tongyongk, 1981; Irvine, 1982; Ministry of Public Health, 1978; Muecke, 1979) โดยส่วนใหญ่ผู้ที่ทำการศึกษาค้นคว้าจะเป็นชาวต่างประเทศ ซึ่งเมื่อนักวิจัยของไทยจะทำการศึกษาค้นคว้าก็ต้องกลับปค้นคว้าจากเอกสารอ้างอิงที่ชาวต่างประเทศเป็นผู้ทำการวิจัยไว้อีกทีหนึ่ง

รูปที่ 1 พับสาที่บันทึกเป็นภาษาล้านนา (จาก ศ.ดร. อุดม รุ่งเรืองศรี)

แผนที่อาณาจักรล้านนา

รูปที่ 2 แผนที่แสดงอาณาจักรล้านนาและบริเวณรอบๆ ล้านนา (คัดจากหนังสือชุมชนโบราณในเขตล้านนา ของนวลศิริ วงศ์ทางสวัสดิ์. ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2528, หน้า 11)

การกำหนดอักษรล้านนาเมื่อถอดเป็นอักษรไทยมาตรฐาน

ก. พยัญชนะต้น

ก.๑ พยัญชนะต้นเดี่ยว ฐานเสียงเดี่ยว

รูปอักษรธรรมล้านนา	การออกเสียง	ตรงกับรูปอักษรไทยมาตรฐาน
ก	/kǎ?/ /กะ/	ก
ข	/khǎ?/ /ขะ/	ข
ค	/khǎ?/ /ขะ/	ข
ฅ	/ká?/ /ก๊ะ/	ค
ฌ	/khá?/ /คะ/	ค
ฉ	/khá?/ /คะ/	ฅ
ด	/ḡá?/ /งะ/	ง
ด	/cǎ?/ /จ๊ะ/	จ
ฉ	/sǎ?/ /ต๊ะ/	ฉ
ด	/cá?/ /จ๊ะ/	ช
ด	/sá?/ /ชะ/	ช
ด	/sá?/ /ชะ/	ฅ
ด	/ḡá?/ /ญะ/	ญ
ด	/lǎ?/ (ละ)/ ต๊ะ/	ด
ด, ฎ	/hǎ?/ (ละ)/ ต๊ะ/	ร
ด	/dǎ?/ /ดะ/	ฎ, ท, ก

(เครื่องหมายเชิงตรรกวิทยาในที่นี้ใช้ตามระบบของ Mary Hass และการกำหนดเสียงที่ใช้
อักษรไทยมาตรฐาน ใช้ตามแบบของ สิงหะ วรณสัย)

รูปที่ 3 การกำหนดอักษรล้านนาเพื่อถอดเป็นภาษาไทยมาตรฐาน (คัดจากพจนานุกรม
ภาษาล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวงตอนที่ 1 ของ ศ.ดร. อุดม รุ่งเรืองศรี)

รูปอักษรธรรมล้านนา	การออกเสียง	ตรงกับรูปอักษรไทยมาตรฐาน
ຂ	/thá?/ (ละ)/ ทะ/	ฅ
ເ	/ná?/ (ละ)/ นะ/	ณ
ອ	/tǎ?/ / ตะ/	ด
ຄ	/thǎ?/ / ถะ/	ถ
ູ	/tǎ?/ / ต๊ะ/	ท
ລ	/thá?/ / ทะ/	ธ
ຼ	/ná?/ / นะ/	น
ບ	/bǎ?/ / บะ/	บ
ປ	/pǎ?/ / ปะ/	ป (เฉพาะศัพท์ที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต)
ຶ	/pǎ?/ / ปะ/	ป
ຜ	/phǎ?/ / ผะ/	ผ
ື	/pá?/ / ป๊ะ/	พ
ຸ	/fǎ?/ / ฟะ/	ฟ
ກ	/phá?/ / พะ/	ภ
ູ	/mǎ?/ / มะ/	ม
ພ	/gǎ?/ / งะ/	ย
ຸ	/jǎ?/ / หยะ/	ฃ
ຈ	/lá?/ / ละ/	ร (เฉพาะศัพท์ที่ยืมจากภาษาอื่น)
ຈ	/hǎ?/ / ฮะ/	ร
ລ	/lá?/ / ละ/	ล
ວ	/wǎ?/ / วะ/	ว
ຮ	/sǎ?/ / สะ/	ศ
ຸ	/sǎ?/ / สะ/	ษ
ຸ	/sǎ?/ / สะ/	ส
ຸ	/hǎ?/ / หะ/	ห
ຸ	/lá?/ / ละ/	ฬ
ຸ	/rǎ?/ / ระ/	อ
ຸ	/hǎ?/ / ฮะ/	อ

รูปที่ 3 การกำหนดอักษรล้านนาเพื่อถอดเป็นภาษาไทยมาตรฐาน (คัดจากพจนานุกรม
ภาษาล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวงตอนที่ 1 ของ ศ.ดร. อุดม รุ่งเรืองศรี) (ต่อ)

ตัวเลข

เลขที่นิยมใช้ในการจารึกัมภีร์	เลขไทย	เลขที่นิยมใช้ในการคำนวณ
๑	๑	ง
๒	๒	จ
๓	๓	๘๓
๔	๔	ง
๕	๕	๖
๖	๖	๗
๗	๗	๘
๘	๘	๙
๙	๙	๐
๐	๐	๐

รูปที่ 4 การกำหนดตัวเลขเพื่อถอดเป็นตัวเลขไทยและเลขที่นิยมใช้ในการคำนวณ (คัดจาก พจนานุกรมภาษาล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง ตอนที่ 1 ของ ศ.ดร. อุดม รุ่งเรืองศรี)

Lab 09 C:\Documents and Settings\library1\Desktop\48๐012\รายงานฉบับสมบูรณ์\รายงานปริวรรต ส่วนเนื้อหา.doc

“ยามตตะซิดเน่าหนอง

หื้อเอารากไม้ฐาน รากไม้ล้านหลวงรากทิดเกล้า รากฝ้ายเรือ
รากฝ้ายป่า รากทั้งมวลมาต้มวันตกเรือน ออกขายคา
กินหายแล

ขันตั้งมีเงิน 5 บาทบุศ เทียน 2 คู่ หมาก 2 ก้อม
พลูสองสว้ย ผ้าขาวผ้าแดงก็มีแล

พาก 1 ยามตตะซิดคันไฟคึด หื้อเอาเข้าดอก
ดอกไม้ไฟ เอาเชื้อผู้เปนพยาธิไฟ หื้อเอาเปลือกไม้ไคร้หนุน
ทางวัน(ตก)มาต้ม แล้วหื้อแช่ที่เป็นนั้นเทอะ อยาในนั้น
หื้อเอากวยอีวอก มาต้มใส่”

รูปที่ 6 ตำรับยาสมุนไพรล้านนา “ยารักษาโรคทางเดินปัสสาวะเป็นเน่าหนอง (ยามตตะซิดเน่าหนอง)” จากวัดข้าวมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปริวรรตเป็นอักษรไทยแล้ว (จากหนังสือเภสัชกรรมล้านนา : ตำรับยาสมุนไพรล้านนา ของ รศ.ดร. จีระเดช มโนสร้อย และ รศ.ดร. อรุณญา มโนสร้อย)

“ยารักษาโรคทางเดิน ปัสสาวะเป็นเน่าหนอง

ให้เอารากไม้ฐาน รากไม้ล้านหลวง รากทิดเกล้า รากฝ้ายเรือ
(ขึ้นเอง) รากฝ้ายป่า นำมาต้มทางด้านทิศตะวันตกของบ้าน
นอกขายคา จะหาย

เครื่องค้ำับครุ ประกอบด้วย เงิน 5 บาทถ้วน เทียน 2 คู่
หมาก 2 กระทง หรือ 2 ท่อน พลุ 2 กรวย พร้อมด้วยผ้าขาวผ้าแดง
อีกขนานหนึ่ง หากมีอาการคัน ระคายเคืองทางเดินปัสสาวะ
ให้เอาข้าวดอก ดอกไม้ เทียน พร้อมด้วยเชื้อผู้ป่วยไป แล้วเอา
เปลือกไม้ไคร้หนุน (เวลากลางวัน) มาต้มแล้วแช่บริเวณที่เป็น”

รูปที่ 8 ตำรับยาสมุนไพรล้านนา “ยารักษาโรคทางเดินปัสสาวะเป็นเน่าหนอง (ยามตตะซิดเน่าหนอง)” จากวัดข้าวมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปริวรรตเป็นอักษรไทยแล้ว (จากหนังสือเภสัชกรรมล้านนา : ตำรับยาสมุนไพรล้านนา ของ รศ.ดร. จีระเดช มโนสร้อย และ รศ.ดร. อรุณญา มโนสร้อย)

ในการดำเนินงานของคณะผู้วิจัยได้เริ่มต้นจากการอ่านและพิจารณาโดยเน้นข้อมูลใหม่ที่ยังไม่มี การนำเสนอมาก่อนและการเก็บรวบรวมเอกสารจากสถานที่ต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งจากการอ่านเอกสารจากไมโครฟิล์มของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และโครงการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณล้านนา พบว่าจะมีข้อมูลคร่าวๆ คือ ชื่อหมวด ชื่อวัด ชื่อคัมภีร์ จำนวนหน้าและสภาพเอกสารว่าเป็นใบลานหรือพับสา ทำให้ไม่ทราบเนื้อหาภายใน จึงต้องใช้วิธีอ่านสำรวจเอกสารเบื้องต้นก่อน อีกทั้งลักษณะการจารหรือการเขียนเอกสารตามภาษาล้านนานั้น มักไม่มีชื่อเรื่องและการจารจะติดกันโดยไม่มีย่อหน้าและเว้นวรรค ซึ่งบางกรณีพบว่าใน 1 ใบลานหรือ 1 พับสานั้นมีการบันทึกเนื้อหาที่ปะปนกัน ซึ่งจะต้องทำการอ่านและเรียบเรียงข้อมูลใหม่ให้เป็นระเบียบและง่ายต่อการสืบค้น นอกจากนี้ยังพบว่าใบลาน สมุดข่อยและพับสานั้นมีการคัดลอกที่บกพร่องเนื่องจาก การคัดลอกเอกสารที่ทำสืบต่อกันมานานจนไม่สามารถตรวจสอบได้ว่าเป็นต้นฉบับที่แท้จริง จึงพบว่าการคัดลอกผิดและข้อความขาดหาย อีกทั้งการเขียนอักษรล้านนานั้นไม่เคร่งครัดเรื่องวรรณยุกต์ จึงต้องใช้หลาย ๆ ฉบับมาตรวจสอบความถูกต้อง ซึ่งทำให้โครงการปริวรรตนี้ต้องใช้ระยะเวลาที่นานพอสมควรเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและทำให้สมบูรณ์มากที่สุด

ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากโครงการวิจัยนี้ จะให้ทราบถึงศักยภาพของประเทศไทยในส่วนของภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนาที่จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำภูมิปัญญาของคนไทยในเขตล้านนาเหล่านี้ ที่เกี่ยวกับการรักษาบำบัดโรคมาประยุกต์ใช้และศึกษาวิจัยและพัฒนาต่อยอดเพื่อให้ได้ตัวยาใหม่ๆ ในรูปแบบยาแผนปัจจุบันหรือยาสมุนไพรแผนปัจจุบัน ตลอดจนการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ทำให้เกิดการพึ่งตนเองทางด้านยา ช่วยลดการนำเข้าและอาจส่งเป็นสินค้าออกเพื่อช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้ ในประการสำคัญ จะช่วยไม่ให้เกิดปัญหาที่ประเทศของเราเคยประสบมาแล้วในอดีตดังเช่นกรณีตัวอย่างของเป่ล่าน้อยที่เป็นภูมิปัญญาไทยแต่ผู้ไม่นำไปใช้ประโยชน์ในเชิงธุรกิจกลับเป็นต่างประเทศ

โดยสรุป ประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการวิจัยนี้มีดังนี้ :

1. จะได้ตำรับ/สมุนไพร อย่างน้อย 10 ตำรับ/สมุนไพร ที่มีศักยภาพในการนำไปพัฒนาเป็นยาแผนปัจจุบัน และยาสมุนไพรแผนปัจจุบัน
2. จะได้ฐานข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพทางสังคม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของคนไทย ในเขตล้านนาทางด้านการบำบัดรักษาโรคซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำไปประยุกต์และศึกษาวิจัยและพัฒนาต่อยอดเพื่อให้ได้ตัวยาใหม่ ๆ โดยจะมีส่วนทำให้เกิดการพึ่งตนเองทางด้านยาในอนาคตได้
3. ช่วยอนุรักษ์คัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยและตำรายาสมุนไพรของล้านนาโดยเป็นอีกสำเนาหนึ่งที่สามารถค้นคว้าได้ นอกเหนือจากที่มีอยู่เป็นต้นฉบับของเจ้าของเดิม

- 4 ช่วยขจัดอุปสรรคในด้านภาษาล้านนาเมื่อมีผู้ต้องการค้นคว้าเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรล้านนาจากคัมภีร์และตำราที่บันทึกไว้ด้วยภาษาล้านนาก็สามารถอ่านเข้าใจได้สะดวกและรวดเร็วโดยไม่ต้องรู้ภาษาล้านนา
- 5 จะได้ข้อมูลเกี่ยวกับตำราแพทย์แผนไทยและตำรายาสมุนไพรล้านนาซึ่งสามารถใช้ค้นคว้าเพื่อการนำสมุนไพรไปพัฒนาใช้ในการรักษาโรคได้อย่างเป็นเชิงวิทยาศาสตร์และน่าเชื่อถือต่อไป
- 6 จะได้โปรแกรมฐานข้อมูลขององค์ความรู้ทั้งหมดที่สะดวกต่อการสืบค้น
- 7 จะสามารถส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพได้เป็นอย่างดีโดยเป็นการสร้างงานและทำให้เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น เช่นในกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีกำลังทางเศรษฐกิจสูงจากประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยการนำวิธีการรักษาด้วยสมุนไพรซึ่งเป็นภูมิปัญญาของล้านนารวมทั้งสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ของล้านนาตลอดจนแหล่งน้ำพุร้อนที่มีอยู่ทั่วไปเมื่อรวมกับการบริหารจัดการและการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ

ในส่วนผู้ใช้ประโยชน์จากโครงการวิจัยได้แก่หน่วยงานที่สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ มีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนและหน่วยงานวิจัยอื่นๆ เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัย สหกรณ์และชุมชนต่างๆ เป็นต้น

บททวนวรรณกรรม

การปริวรรตที่เกี่ยวข้องกับตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนามีค่อนข้างน้อย พบว่าผลงานการปริวรรตทุกสาขาวิชาหรือทุกเรื่องมีประมาณเพียง 100 ผูก เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนเอกสารที่จัดกระจายอยู่ตามหอธรรมของวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือซึ่งมีถึงนับแสนผูก จากการสำรวจพบว่ายังไม่มีการศึกษาวิจัย รวบรวม เลือกรวบรวมและปริวรรตคัมภีร์และตำรายาสมุนไพรล้านนาก่อนหน้านี้ผู้วิจัยที่นำเสนอโครงการวิจัยนี้

คณะผู้วิจัยมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้ดำเนินการมาแล้ว คือเภสัชกรรมล้านนา : ตำรับยาสมุนไพรล้านนา และการจัดทำพจนานุกรมโรคและสมุนไพรล้านนา-ไทยและไทย-ล้านนา โดยทำการรวบรวมคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยและตำรายาสมุนไพรล้านนาต่างๆ จากวัดต่างๆ ซึ่งได้แก่ วัดขัวมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ วัดประตูป่า จังหวัดลำพูน และจากสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไว้ซึ่งได้แก่สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่มีการนำมาถ่ายไมโครฟิล์มเก็บไว้ แล้วเลือกรวบรวมและนำมาปริวรรตเพื่อเก็บไว้เป็นข้อมูลสำหรับการค้นคว้าวิจัยตลอดจนการเผยแพร่ให้สาธารณชนได้ศึกษาค้นคว้า คณะผู้วิจัยทำการปริวรรตเอกสารจากใบลาน สมุดข่อยและพับสามมาอย่างต่อเนื่อง

สำหรับโครงการวิจัยที่ได้ดำเนินการผ่านมาแล้วคณะผู้วิจัยในศูนย์วิจัยและพัฒนาวัตถุโบราณ เครื่องสำอางและผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้เริ่มทำการรวบรวมตำรายาสมุนไพรล้านนาจากจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือที่เป็นดินแดนล้านนาในอดีตและทำการปริวรรตตำรายาต่างๆ จากภาษาล้านนาที่คนทั่วไปไม่สามารถอ่านได้หรือที่อ่านได้แต่มีจำนวนน้อยให้เป็นภาษากลางที่อ่านได้ แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่ใช่ที่เข้าใจสำหรับบุคคลทั่วไปเนื่องจากใช้คำที่มีความหมายล้านนา จากนั้นจึงทำการปริวรรตต่ออีกทอดหนึ่งให้เป็นภาษากลางที่คนทั่วไปสามารถอ่านเข้าใจได้ นอกจากนี้ได้ทำการสำรวจสมุนไพรที่ปรากฏในตำรายาต่างๆ จัดทำคุณลักษณะสมุนไพรล้านนา เช่น ชื่อวิทยาศาสตร์ ส่วนประกอบทางเคมี ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาและการใช้รักษาโรคในทางล้านนา ข้อมูลที่ได้จะเป็นประโยชน์ในการนำสมุนไพรล้านนาไปพัฒนาเป็นยาแผนปัจจุบันต่อไป งานวิจัยดังกล่าวยังเป็นการช่วยอนุรักษ์ตำรายาล้านนาที่อยู่ในรูปพับสาหรือใบลานซึ่งนับวันจะสูญหายและถูกละเลย เป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนากลับมาใช้ให้เป็นประโยชน์และยังเป็นการช่วยอนุรักษ์ได้อีกทางหนึ่งด้วย คณะผู้วิจัยยังได้จัดทำโปรแกรมฐานข้อมูลตำรายาสมุนไพรล้านนาที่สามารถวิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำสถิติเกี่ยวกับโรค สมุนไพรและตำรายาที่ใช้

คณะผู้วิจัยมีผลงานทางด้านสมุนไพรล้านนาที่ตีพิมพ์แล้วคือ หนังสือตำรับเภสัชกรรมล้านนา, สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่มที่ 11 ในส่วนของ “ยาในส่วนของสมุนไพร”, ศัพทานุกรมชื่อโรคในล้านนาและที่กำลังดำเนินการจัดพิมพ์อยู่ คือพจนานุกรมสมุนไพรล้านนา-ไทย ซึ่งรวบรวมสมุนไพรล้านนาทั้งหมดไว้โดยมีรายละเอียดในทางวิทยาศาสตร์และฤทธิ์ในการรักษาทั้งหมดไว้ในพจนานุกรมดังกล่าว คาดว่าจะเป็นพจนานุกรมเล่มแรกที่ได้มีผู้จัดทำขึ้นและมีความครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด

นอกจากคณะผู้วิจัยจะมีองค์ความรู้เรื่องการวิจัยและพัฒนาตำรับสมุนไพรที่เป็นองค์ความรู้ที่สะสมมาเป็นระยะเวลายาวนานและต่อเนื่องแล้ว ศูนย์ยังมีบุคลากร เทคนิค และประสบการณ์ในการทดสอบฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาและทดสอบความเป็นพิษที่เฉียบพลัน และเรื้อรังของวัตถุสมุนไพรและผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร ตลอดจนการจัดทำ Specification และการจัดทำ Standardization ของสมุนไพรและผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพร มีสิทธิบัตร World Wide (WIPO,EPO,US) สิทธิบัตรญี่ปุ่นและสิทธิบัตรไทย จำนวน 7 สิทธิบัตร มีผลงานตีพิมพ์ในวารสารนานาชาติมากกว่า 60 เรื่อง และมีบัณฑิตสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกจำนวน 7 คน ปริญญาโทจำนวน 4 คน และบริการทางวิชาการแก่หน่วยงาน/องค์กรต่างๆจำนวนมาก งานวิจัยและพัฒนาทางด้านวัตถุโบราณและการพัฒนาตำรับจากสมุนไพรและผลิตภัณฑ์ธรรมชาติของศูนย์ฯ ดังกล่าวทั้งหมดข้างต้น นอกจากจะช่วยในการเรียนการสอนทั้งในระดับปริญญาตรี โทและเอกแล้วยังจะช่วยเป็นการวางพื้นฐานการวิจัยและพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมยาของไทยให้เข้าสู่ระบบอันเป็นสากล และเป็นการผลิตที่ครบวงจรพึ่งตนเองได้อีกด้วย

เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

- เป้าหมาย :**
1. คัดเลือก 10 ตำรับสมุนไพรล้านนา / สมุนไพรที่มีศักยภาพในการนำไปพัฒนาเป็นยาแผนปัจจุบันและยาสมุนไพรแผนปัจจุบัน
 2. จัดทำโปรแกรมฐานข้อมูลตำรับยาสมุนไพรล้านนา

วัตถุประสงค์ : รวบรวม เลือกรวบรวมและปริวรรตคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาเพื่อคัดเลือกตำรับ และจัดทำโปรแกรมฐานข้อมูลตำรับยาสมุนไพรล้านนา

ระเบียบวิธีวิจัย

โครงการวิจัยนี้มีระเบียบวิธีวิจัยดังนี้คือ :

1. ศึกษาข้อมูลของการเลือกรวบรวมแหล่งคัมภีร์และตำรายาสมุนไพรล้านนาใน 7 จังหวัดในเขตล้านนา ซึ่งได้แก่ เชียงใหม่, เชียงราย, ลำปาง, ลำพูน, พะเยา, แพร่และน่าน ที่จะใช้สำหรับการคัดเลือกตำรายาสมุนไพรล้านนาทั้งหมดอย่างน้อย 7,000 ตำรับ
2. ข้อเสนอกระบวนการเพื่อเชื่อมโยงกับกลุ่มหมอพื้นบ้าน หมอเมือง ในการนำผลงานจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์
3. คัดเลือกตำรับยาสมุนไพรล้านนา 1,000 ตำรับต่อ 1 จังหวัด รวม 7,000 ตำรับ
4. รวบรวมรายชื่อสมุนไพรที่ปรากฏในตำรับยาสมุนไพรล้านนา
5. รวบรวมรายชื่อโรคที่ปรากฏในตำรับยาสมุนไพรล้านนา
6. จัดทำคุณลักษณะและรายละเอียดข้อมูลต่างๆ ของสมุนไพรในตำรับสมุนไพรล้านนา
7. จัดหมวดหมู่และรายละเอียดอื่นๆ เกี่ยวกับโรคในล้านนา
8. การจัดทำโปรแกรมฐานข้อมูลและพัฒนาระบบที่สามารถให้กลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเข้าถึงข้อมูลได้ โดยโปรแกรมจะประกอบด้วยชื่อภาษาล้านนา ภาษาไทยกลาง ภาษาอังกฤษ ชื่อโรค และสารสำคัญ เป็นต้น
9. การระดมความคิดเห็น และทดสอบโปรแกรมฐานข้อมูลตำรับยาสมุนไพรล้านนา
10. คัดเลือก 10 ตำรับ/คัดเลือกสมุนไพร 10 ตัว
11. ข้อเสนอกลยุทธ์ วิธีการและการคาดการณ์ การวางแผนการวิจัยและการพัฒนากระบวนการเพื่อการศึกษาวิจัยต่อเนื่องในการนำผลงานวิจัยจากโครงการวิจัยไปใช้ในอนาคตในการพัฒนาเป็นยาแผนปัจจุบันและการเผยแพร่กระบวนการเพื่อใช้ในการศึกษาตำรับยาของภาคอื่นๆ ของประเทศ ต่อไป
12. รายงาน / เสนอผลงานวิจัย

หมายเหตุ:

1. การเลือกสรรคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา

จะทำการเลือกสรรคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยและตำรายาสมุนไพรของล้านนาที่อยู่ในข่ายที่สนใจโดยพิจารณาจากความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูลและความน่าเชื่อถือในเชิงวิทยาศาสตร์ เป็นต้น โดยจะเลือกสรรจังหวัดละอย่างน้อย 1 ผูก (ผูก)

2. การปริวรรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา

การปริวรรตทำโดยการแปลจากภาษาล้านนาไปเป็นภาษาไทยที่ยังไม่สามารถเข้าใจได้และยังมีความหมายของล้านนาอยู่ จากนั้นจึงแปลจากภาษาไทยดังกล่าวให้เป็นภาษาไทยที่คนทั่วไปสามารถเข้าใจได้อีกทอดหนึ่ง การปริวรรตดังกล่าวจะทำโดยนักภาษาศาสตร์ที่สามารถอ่านภาษาล้านนาได้

3. การจัดทำคุณลักษณะของสมุนไพรต่างๆ ที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนาที่คัดเลือกแล้ว ในหัวข้อต่อไปนี้:

- ชื่อในตำรับยาล้านนา
- ชื่อในท้องถิ่นอื่น
- ชื่อวิทยาศาสตร์
- ชื่อภาษาอังกฤษ
- ชื่อวงศ์
- ส่วนที่ใช้
- สารสำคัญที่มีในสมุนไพร
- ขอบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา
- ขอบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
- ขอบ่งใช้ทางการแพทย์แผนปัจจุบัน
- ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา
- ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ภาพประกอบ
- เอกสารอ้างอิง

ผลการศึกษา

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการตามแผนงานที่วางไว้ ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาเป็น 8 ส่วน ดังนี้

1. ข้อมูลของการเลือกสรรแหล่งคัมภีร์และตำรายาสมุนไพรล้านนา ของ 7 จังหวัดในล้านนา และการปริวรรต
2. ข้อเสนอกระบวนการเพื่อเชื่อมโยงกับกลุ่มหมอพื้นบ้าน หมอเมืองในการนำผลงานจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์
3. ตำรับสมุนไพรล้านนา 7,000 ตำรับ
4. ชื่อสมุนไพรที่ปรากฏในตำรับยาสมุนไพรล้านนา และคุณลักษณะและรายละเอียดข้อมูลต่างๆ ของสมุนไพรที่ปรากฏในตำรับยาสมุนไพรล้านนา
5. รายชื่อโรคที่ปรากฏในตำรับยาสมุนไพรล้านนา และการจัดหมวดหมู่และรายละเอียดอื่นๆ เกี่ยวกับโรคในล้านนา
6. การจัดทำโปรแกรมฐานข้อมูลและพัฒนาระบบที่สามารถให้กลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเข้าถึงข้อมูลได้
7. การระดมความคิดเห็นและทดสอบโปรแกรมฐานข้อมูลตำรับยาสมุนไพรล้านนาโดยการสัมภาษณ์และกรอกแบบสอบถามของผู้ใช้และแพทย์พื้นบ้านล้านนา
8. การคัดเลือกตำรับและสมุนไพรล้านนาและข้อเสนอการวางแผนการวิจัยและพัฒนากระบวนการเพื่อการศึกษาวิจัยต่อเนื่องในการนำผลงานวิจัยจากโครงการวิจัยไปใช้ในอนาคตในการพัฒนาเป็นยาแผนปัจจุบัน และข้อเสนอกระบวนการเพื่อใช้ในการศึกษาดำรับยาของภาคอื่นๆ ของประเทศไทย

1. ข้อมูลของการเลือกสรรแหล่งคัมภีร์และตำรายาสมุนไพรล้านนาของ 7 จังหวัดในล้านนา และการปริวรรต

1.1 การรวบรวมคัมภีร์และตำรายาแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา

คณะผู้วิจัยได้รวบรวมการรวบรวมคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา จากจังหวัดต่างๆ ในดินแดนล้านนา คือเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ และน่าน จากเอกสารส่วนบุคคล ศูนย์วิจัยและพัฒนาวัตถุโบราณ เครื่องสำอางและผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ สถาบันวิจัยสังคม และสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยได้ถ่ายสำเนาเอกสารทั้งหมดที่มีเนื้อหาเป็นการรวบรวมคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา รวมทั้งสิ้น 225 ฉบับ ดังตารางที่ 1 ส่วนรายชื่อคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนาจังหวัดต่างๆ ได้แสดงใน ภาคผนวก 1

ตารางที่ 1 ผลการสำรวจเอกสารคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา

ที่	จังหวัด	จำนวนผูก/เล่ม	จำนวนตำรับ	หมายเหตุ
1	เชียงใหม่	81	11,066	
2	เชียงราย	15	1,500	
3	น่าน	41	956	
4	พะเยา	13	1,850	
5	แพร่	17	2,843	
6	ลำปาง	53	5,477	
7	ลำพูน	5	1,636	
รวม		225	25,328	

คณะผู้วิจัยได้กำหนดรหัสเอกสาร โดยเรียกว่า “รหัสเอกสารศูนย์” เพื่อใช้ในการอ้างอิงในรายงานการวิจัยครั้งนี้ เป็นรหัสเอกสารของศูนย์วิจัยฯ ซึ่งจะมีชื่อย่อของจังหวัด ลำดับที่ของเอกสารในจังหวัดนั้น และลำดับที่ของเอกสารทั้งหมด เช่น

ชม.001-020 หมายถึง เอกสารของจังหวัดเชียงใหม่
 เล่มที่ 1 ของจังหวัดเชียงใหม่
 ลำดับที่ 20 ของเอกสารทั้งหมดในศูนย์วิจัยฯ

1.2 การเลือกสรรคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา

ในการเลือกสรรคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนานั้น คณะผู้วิจัยได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการสำรวจข้อมูลของเอกสารแต่ละฉบับเพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบในการคัดเลือกเอกสารมาทำการวิจัย ดังนี้

1. **จำนวนตำรับยา** พิจารณาได้โดยการอ่านสำรวจเอกสารคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนาทุกฉบับ แล้วคัดเลือกเอาเอกสารฉบับที่มีจำนวนตำรับยาสูงสุดมาทำการศึกษา

2. **ความสมบูรณ์ของเอกสาร** พิจารณาทั้งจากคุณภาพของเอกสารและจากการอ่านสำรวจ โดยความสมบูรณ์ของเอกสารหมายถึง ความครบถ้วนของจำนวนหน้าที่มีอยู่จริงและจำนวนหน้าที่ระบุไว้ในหน้าแรกของเอกสาร ลักษณะของเอกสารไม่ฉีกขาด และไม่เลอะเลือน

3. ความถูกต้องของอักขระในการบันทึกเอกสาร ในการบันทึกเอกสารคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา บางครั้งผู้บันทึกไม่ได้เป็นแพทย์พื้นบ้านโดยตรง อาจเป็นการบันทึกเพื่อนำไปถวายวัด หรือเป็นการคัดลอกเอกสารเก่าเก็บไว้ กรณีดังกล่าวอาจทำให้ข้อมูลมีความคลาดเคลื่อนและขาดความน่าเชื่อถือ ซึ่งวิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือวิธีการหนึ่งคือการดูจากความถูกต้องของอักขระและไวยากรณ์ที่ใช้ในการบันทึกเอกสาร

4. จำนวนผูก/เล่ม และจำนวนหน้าของเอกสาร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนาที่เพียงพอ จำเป็นต้องพิจารณาจำนวนของเอกสารแต่ละฉบับด้วยเช่นกัน

5. อายุของเอกสาร เพื่อให้ได้เอกสารที่อยู่ในช่วงระยะเวลาที่ต้องการทำวิจัย ความเก่าแก่ของเอกสารเป็นส่วนหนึ่งในหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา โดยความเก่าแก่ของเอกสารสามารถดูได้จากวันเดือนปีที่ได้บันทึกเอกสาร

6. แหล่งที่มาของเอกสาร แหล่งที่มาของเอกสารหมายถึง บุคคล / บ้าน / วัด ตำบล อำเภอ จังหวัด ที่ได้เอกสารมา ทั้งนี้เนื่องจากขอบเขตในการวิจัยกำหนดให้เป็นเอกสารในเขตล้านนา ดังนั้นหากว่าเอกสารใดอยู่นอกเหนือจากเขตล้านนา 8 จังหวัด ก็จะไม่นำมาทำการวิจัย

1.3 การปริวรรตคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา

เนื่องจากเอกสารคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนาที่รวบรวมมาล้วนบันทึกด้วยอักษรล้านนา ดังนั้นก่อนที่จะนำมาศึกษาคณะผู้วิจัยจึงต้องกำหนดหลักเกณฑ์ในการปริวรรตเป็นภาษาไทยก่อน แล้วจึงจะนำไปศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์อื่นๆ

การปริวรรตเอกสารเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในระบบสารสนเทศ การพัฒนาเป็นยาสมุนไพรแผนปัจจุบัน-ยาแผนปัจจุบันเพื่อการอนุรักษ์นี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนของการปริวรรตเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การปริวรรตขั้นที่ 0

การปริวรรตขั้นที่ 0 หมายถึง การพิมพ์ข้อความในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนา และตำรายาสมุนไพรล้านนาที่เป็นภาษาล้านนา อักษรธรรมล้านนา ด้วยแบบอักษรคอมพิวเตอร์ (Font ชื่อ Lannaworld) ตามต้นฉบับทุกประการ โดยระบุหมายเลขหน้า และหมายเลขบรรทัดไว้ เพื่อสะดวกต่อการตรวจสอบกับต้นฉบับได้

2.การปริวรรตขั้นที่ 1

การปริวรรตขั้นที่ 1 หมายถึง การปริวรรตข้อความในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนา และตำรายาสมุนไพรล้านนาที่เป็นภาษาล้านนา อักษรธรรมล้านนา เป็นอักษรไทย โดยการเทียบอักษรและปรับอักขรวิธีตามภาษาไทย

การปริวรรตคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนาในชั้นที่ 1 จะใช้หลักเกณฑ์ในการจัดทำข้อมูลสถาปนา (Archetype) ที่คณะอนุกรรมการตรวจสอบและชำระตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ มาใช้ในการปริวรรตและตรวจสอบต้นฉบับตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ฉบับต่างๆ มาเป็นแนวทางการดำเนินงานการปริวรรตขั้นที่ 1 โดยนำหลักการเทียบอักษร สระ วรรณยุกต์ และเครื่องหมายต่างๆ ตลอดจนเกณฑ์ในการปรับข้อมูล เพื่อให้การปริวรรตขั้นที่ 1 สามารถเทียบเคียงหรือตรวจสอบกับต้นฉบับได้ และนำไปใช้ในการปริวรรตขั้นที่ 2 ได้อย่างถูกต้อง

คำหรือข้อความใดที่ต้นฉบับขาดชำรุด เลอะเลือน หรือเป็นข้อคิดเห็นของผู้ปริวรรตก็จะใส่ไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ หากข้อความใดไม่ชัดเจน ก็ได้ทำเครื่องหมายดอกจัน (*) ไว้ นอกจากนั้นยังได้ระบุหมายเลขหน้าและหมายเลขบรรทัดของเอกสารไว้ เพื่อสะดวกต่อการสืบค้น หรือตรวจสอบกับต้นฉบับได้ง่ายขึ้น

3. การปริวรรตขั้นที่ 2

การปริวรรตขั้นที่ 2 หมายถึงการแปลคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนา และตำรายาสมุนไพรล้านนาที่เป็นภาษาล้านนา อักษรธรรมล้านนาในการปริวรรตขั้นที่ 1 เป็นภาษาไทยมาตรฐาน โดยระบุหมายเลขหน้า และหมายเลขบรรทัดไว้ เพื่อสะดวกต่อการตรวจสอบกับต้นฉบับ

คำหรือข้อความใดที่ต้นฉบับขาดชำรุด เลอะเลือน หรือเป็นข้อคิดเห็นของผู้ปริวรรตก็จะใส่ไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ หากข้อความใดไม่ชัดเจน ก็ได้ทำเครื่องหมายดอกจัน (*) ไว้ นอกจากนั้นยังได้ระบุหมายเลขหน้าและหมายเลขบรรทัดของเอกสารไว้ เพื่อสะดวกต่อการสืบค้น หรือตรวจสอบกับต้นฉบับได้ง่ายขึ้น

2. ข้อเสนอกระบวนการเพื่อเชื่อมโยงกับกลุ่มหมอพื้นบ้าน หมอเมือง ในการนำผลงานจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์ มีดังนี้

- 2.1 จัดทำแบบสอบถามกลุ่มหมอพื้นบ้าน/หมอพื้นเมือง เพื่อสำรวจความสนใจในการนำผลงานจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์
- 2.2 จัดให้กลุ่มหมอพื้นบ้าน/หมอพื้นเมือง ที่มีความชำนาญและเชี่ยวชาญที่คณะผู้วิจัยทำการคัดเลือกและสุ่มเลือกมาเพื่อทดลองใช้ฐานข้อมูลจากผลงานของโครงการวิจัย
- 2.3 ประเมินผลการใช้โดยใช้แบบสอบถาม แล้วนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไข
- 2.4 จัดให้มีการทดลองใช้หลังจากการปรับแก้ไข แล้วประเมินผลการใช้เป็นครั้งสุดท้าย
- 2.5 จัดทำฐานข้อมูลของผลงานของโครงการวิจัยให้สมบูรณ์ โดยเน้นที่ความถูกต้อง ความสะดวกในการใช้ และการเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย รวมทั้งการคำนวณต้นทุนเพื่อกำหนดค่าธรรมเนียมในการใช้ฐานข้อมูลสำหรับผู้ให้

โปรดดูผลการศึกษาและรายละเอียดข้อมูลในหัวข้อ 7 ถัดไป และตัวอย่างแบบสอบถามใน

ภาคผนวก 8

3. ตำรับยาสมุนไพรล้านนา 7,000 ตำรับ

คณะผู้วิจัยได้กำหนดเป้าหมายในการคัดเลือกเอกสารคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนา และตำรายาสมุนไพรล้านนา ให้ครบทุกจังหวัด ๆ ละ 3 ฉบับ โดยเอกสารแต่ละจังหวัดจะต้องมีอย่างน้อย 1,000 ตำรับ โดยยึดหลักเกณฑ์การคัดเลือกทั้ง 6 ข้อนี้ด้วย ซึ่งผลการคัดเลือกเอกสารที่จะนำมาศึกษาวิจัยครั้งนี้ จำนวน 21 ฉบับ มีจำนวนรวม 7,265 ตำรับ ดังนี้

1. ตำรายา วัดเมืองเลน ตำบลเมืองเลน อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
 รหัสเอกสารศูนย์ ชม.018-048 รหัสไมโครฟิล์ม 80 048 08 042-042
 จำนวน 1 เล่ม (พับสา) 336 หน้า **1,338 ตำรับ**
2. ตำรายา วัดศรีดงเย็น ตำบลศรีดงเย็น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
 รหัสเอกสารศูนย์ ชม.017-036 รหัสไมโครฟิล์ม 83 124 08 002-002
 จำนวน 1 เล่ม (พับสา) 202 หน้า **914 ตำรับ**
3. ตำรับยา อ.ทวิ สว่างปัญญาภุมร ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
 รหัสเอกสารศูนย์ ชม.043-122 รหัสไมโครฟิล์ม 89 166 08 001-002
 จำนวน 2 เล่ม (พับสา) 155 หน้า **1020 ตำรับ**
4. ตำรายา วัดสันผักแค อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย
 รหัสเอกสารศูนย์ ชร.001-058 รหัสไมโครฟิล์ม 82 118 08 007-007
 จำนวน 1 เล่ม (พับสา) 42 หน้า **307 ตำรับ**
5. ตำรายา วัดเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย
 รหัสเอกสารศูนย์ ชร.002-059 รหัสไมโครฟิล์ม 82 118 08 008-008
 จำนวน 1 เล่ม (พับสา) 46 หน้า **348 ตำรับ**
6. ตำรายา วัดเจริญเมือง ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย
 รหัสเอกสารศูนย์ ชร.013-100 รหัสไมโครฟิล์ม 82 118 08 009-009
 จำนวน 1 เล่ม (พับสา) 55 หน้า **168 ตำรับ**
7. ตำรายา วัดหนองสร้อย ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
 รหัสเอกสารศูนย์ ลพ.001-060 รหัสไมโครฟิล์ม 80 048 08 063-065
 จำนวน 3 ผูก (ใบลาน) 417 หน้า **827 ตำรับ**
8. ตำรายา วัดศรีเตี้ย ตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน
 รหัสเอกสารศูนย์ ลพ.003-062 รหัสไมโครฟิล์ม 80 048 08 073-073
 จำนวน 1 เล่ม (พับสา) 60 หน้า **187 ตำรับ**

9. ตำรายา วัดมหาวัน ตำบลในเวียง รหัสเอกสารศูนย์ ลพ.004-063 จำนวน 1 เล่ม (พับสา) 64 หน้า	อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน รหัสไมโครฟิล์ม 80 048 08 067-067 382 ตำรับ
10. ตำรายา วัดบ้านหล่าย ตำบลสบปราบ ลป.003-041,ลป.004-042,ลป.005-043 จำนวน 3 เล่ม (พับสา) 148 หน้า	อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง รหัสไมโครฟิล์ม 81 091 08 008-010 1,108 ตำรับ
11. ตำรายา วัดบ้านหล่าย ตำบลสบปราบ รหัสเอกสารศูนย์ ลป.007-045 จำนวน 1 เล่ม (พับสา) 109 หน้า	อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง รหัสไมโครฟิล์ม 81 091 08 007-007 803 ตำรับ
12. ตำรายา วัดชมพูหลวง ตำบลชมพู รหัสเอกสารศูนย์ ลป.014-128 จำนวน 2 ผูก (ใบลาน) 164 หน้า	อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง รหัสไมโครฟิล์ม 81 065 08 046-047 745 ตำรับ
13. ตำรายา วัดโพธาราม ตำบลศรีถ้อย รหัสเอกสารศูนย์ พย.005-077(1) จำนวน 1 ผูก (ใบลาน) 170 หน้า	อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา รหัสไมโครฟิล์ม 80 048 08 052-052 413 ตำรับ
14. ตำรายา วัดโพธาราม ตำบลศรีถ้อย รหัสเอกสารศูนย์ พย.005-077(2) จำนวน 1 ผูก (ใบลาน) 130 หน้า	อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา รหัสไมโครฟิล์ม 80 048 08 053-053 215 ตำรับ
15. ตำรายา วัดโพธาราม ตำบลศรีถ้อย รหัสเอกสารศูนย์ พย.006-078 จำนวน 1 ผูก (ใบลาน) 66 หน้า	อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา รหัสไมโครฟิล์ม 80 048 08 060-060 154 ตำรับ
16. ตำรายา วัดสูงเม่น ตำบลสูงเม่น รหัสเอกสารศูนย์ พร.001-001 จำนวน 1 ผูก (ใบลาน) 183 หน้า	อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ รหัสไมโครฟิล์ม 81 089 08 008-008 400 ตำรับ
17. ตำรายา วัดพระนอน ตำบลในเวียง รหัสเอกสารศูนย์ พร.010-010 จำนวน 3 ผูก (ใบลาน) 158 หน้า	อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ รหัสไมโครฟิล์ม 81 089 08 011-013 438 ตำรับ
18. ตำรายาต่างๆ วัดพระนอน ตำบลในเวียง รหัสเอกสารศูนย์ พร.013-013 จำนวน 1 เล่ม (พับสา) 139 หน้า	อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ รหัสไมโครฟิล์ม 81 090 08 003-003 353 ตำรับ
19. ตำรายา วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน	

รหัสเอกสารศูนย์ นน.001-016	รหัสไมโครฟิล์ม 82 108 08 030-030
จำนวน 1 ผูก (ใบลาน) 24 หน้า	57 คำรับ
20. ตำรายา วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน	
รหัสเอกสารศูนย์ นน.003-054	รหัสไมโครฟิล์ม 82 116 08 045-045
จำนวน 1 เล่ม (พับสา) 245 หน้า	692 คำรับ
21. ตำรายา วัดสุขศรี ตำบลและ	
รหัสเอกสารศูนย์ นน.009-084	รหัสไมโครฟิล์ม 87 155 08 013-013
จำนวน 1 ผูก (ใบลาน) 46 หน้า	105 คำรับ

4. ชื่อสมุนไพรที่ปรากฏในตำรับยาสมุนไพรล้านนาและคุณลักษณะและรายละเอียดข้อมูลต่าง ๆ ของสมุนไพรที่ปรากฏในตำรับยาสมุนไพรล้านนา

4.1 สมุนไพรพบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา

รายชื่อสมุนไพรที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนา และตำรายาสมุนไพรล้านนานั้น คณะผู้วิจัยได้รวบรวมไว้ทั้งสิ้น 3,965 ชื่อ ซึ่งสามารถแปลเป็นชื่อภาษาไทยได้เพียงบางส่วน ทำให้ต้องคงชื่อที่เป็นภาษาล้านนาไว้ รายชื่อสมุนไพรที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา ได้แสดงใน ภาคผนวก 2

4.1 การจัดทำคุณลักษณะสมุนไพรที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา

ในการจัดทำคุณลักษณะของสมุนไพรต่างๆ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนา และตำรายาสมุนไพรล้านนาที่คัดสรรแล้ว คณะผู้วิจัยได้เลือกสมุนไพรมาเพียงบางส่วนที่พบความถี่ในการใช้มาก จำนวน 30 ตัว ดังนี้ (ภาคผนวก 3)

1. ขะย้อมหลวง	11. นุ่น	21. รกฟ้า
2. คนทา	12. ปลาไหลเผือก	22. เว่า
3. คนทีสอ	13. ผักขม	23. ว่านกีบแรด
4. คาง	14. ผักคาวทอง	24. ว่านพริ้ว
5. แคบ้าน	15. พญาปล้องทอง	25. สุนุ่น
6. จั้ว	16. พลุ	26. สลอบด
7. ชบา	17. พัก	27. สะบ้า
8. ชาง	18. มะก่องข้าว	28. หญ้าคา
9. ถั่วพู	19. มันแกว	29. หญ้าแพรก
10. ทองบก	20. ย่านาง	30. อังกาบหนู

ในการจัดทำคุณลักษณะของสมุนไพรแต่ละชนิด จะครอบคลุมหัวข้อ ดังต่อไปนี้

- ชื่อในตำรับยาล้านนา
- ชื่อในท้องถิ่นอื่น
- ชื่อวิทยาศาสตร์
- ชื่อภาษาอังกฤษ
- ชื่อวงศ์
- ส่วนที่ใช้
- สารสำคัญที่มีในสมุนไพร
- ข้อบ่งใช้ในทางเภสัชกรรมล้านนา
- ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
- ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนปัจจุบัน
- ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา
- ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ภาพประกอบ
- เอกสารอ้างอิง

5. รายชื่อโรคที่ปรากฏในตำรับยาสมุนไพรล้านนาและการจัดหมวดหมู่และรายละเอียดอื่นๆ เกี่ยวกับโรคในล้านนา

หลังจากที่คณะผู้วิจัยได้ปฐมนิเทศคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนา และตำรายาสมุนไพรล้านนาที่เป็นภาษาล้านนา อักษรธรรมล้านนา เป็นอักษรไทยกลางแล้ว ได้รวบรวมชื่อโรค/อาการทั้งหมดที่พบจากโปรแกรมฐานข้อมูลที่พัฒนาขึ้น โดยจัดทำคำอธิบายลักษณะโรค สาเหตุ และวิธีการรักษา ในการวิจัยสามารถค้นหาคำอธิบายโรค/อาการได้เพียงบางส่วน เพราะชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์และตำราฯ ส่วนมากเป็นชื่อโรค/อาการที่เรียกเป็นภาษาล้านนา และส่วนมากมักจะไม่ได้กล่าวถึงลักษณะ หรือสาเหตุของโรค/อาการนั้นๆ

ผลที่ได้จากการปฐมนิเทศเอกสารและคัมภีร์ต่างๆ ที่เลือกมาศึกษาทั้ง 7 จังหวัด มีชื่อโรค/อาการทั้งสิ้นจำนวน 1,718 ชื่อ (ภาคผนวก 4) โดยโรค/อาการบางส่วน คณะผู้วิจัยได้จัดทำคำอธิบายไว้ (ภาคผนวก 5)

การจัดหมวดหมู่และรายละเอียดอื่นๆ เกี่ยวกับโรคในล้านนาตามหมวดอักษร ตามระบบร่างกายและตามรหัสโรคในตำรับสมุนไพรล้านนาได้แสดง ในภาคผนวก 6

6. การจัดทำโปรแกรมฐานข้อมูล และพัฒนาระบบที่สามารถให้กลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเข้าถึงข้อมูลได้

คณะผู้วิจัยได้จัดทำ โปรแกรมสำเร็จรูป ชื่อ "ฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ-โรค-สมุนไพร" โดยนำข้อมูลจากคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา จำนวน 21 ฉบับ (รวม 29 ผูก/เล่ม) มาบันทึกในฐานข้อมูล ซึ่งสามารถค้นหา พิมพ์รายงาน และแสดงข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องตำรับยา โรค/อาการ และสมุนไพรได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

ในการจัดทำ "ฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ-โรค-สมุนไพร" นั้น คณะผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ดังนี้

- 1) การบันทึกข้อมูลคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนา และคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาแต่ละฉบับลงในฐานข้อมูลฯ (การปริวรรตขั้นที่ 0, 1 และ 2)
- 2) กำหนดชื่อโรค/อาการ ชื่อสมุนไพร ส่วนที่ใช้ หน่วยที่ใช้ รูปแบบการใช้ ชื่อจังหวัด ชื่อท้องถิ่น ประเภทคำ รายการสารเคมีที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพร และกำหนดรูปแบบยาเตรียม
- 3) การบันทึกรายละเอียดของโรค/อาการ สมุนไพร และหมายเหตุ ของคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนา และคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาแต่ละตำรับ
- 4) การเชื่อมโยงข้อมูลกับหนังสือที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา ได้แก่ ศัพทานุกรมชื่อโรคในล้านนา และเภสัชกรรมล้านนา

การค้นหาข้อมูล

ผู้ใช้งานสามารถค้นหาข้อมูลได้จากหัวข้อ หรือการใช้งาน โดยมี key word คือ ชื่อจังหวัด รหัสเอกสารศูนย์ รหัสไมโครฟิล์ม ชื่อโรค/อาการ (ทั้งชื่อภาษาไทย ภาษาล้านนา อักษรล้านนา และภาษาอังกฤษ) ชื่อสมุนไพร (ทั้งชื่อภาษาไทย ภาษาล้านนา อักษรล้านนา ภาษาอังกฤษ ชื่อท้องถิ่น และชื่อวิทยาศาสตร์) และสารสำคัญที่พบในสมุนไพร

การพิมพ์รายงาน

โปรแกรมฐานข้อมูลฯ นี้ ผู้ใช้งานสามารถค้นหาและพิมพ์รายงานได้ 7 หัวข้อ (เงื่อนไข) ดังนี้

1. ตำรับยาในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาแต่ละฉบับ (แบบย่อ)
2. โรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาแต่ละฉบับ (แบบย่อ)
3. สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาแต่ละฉบับ (แบบย่อ)
4. สารสำคัญของสมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาแต่ละฉบับ (แบบย่อ)
5. ความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาแต่ละฉบับ
6. ความถี่ของสมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาแต่ละฉบับ
7. ความถี่ของสารสำคัญที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาแต่ละฉบับ

ภาคผนวก 7 ได้แสดงรูปภาพและขั้นตอนการบันทึกโปรแกรมฐานข้อมูล “ฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ-โรค-สมุนไพร” และตัวอย่างรายงาน ทั้งนี้ได้แนบแผนโปรแกรมฐานข้อมูลสมุนไพรล้านนา 7,265 ตำรับ พร้อมทั้งข้อมูล monograph สมุนไพรล้านนา 30 ตัว ศัพท์านุกรมชื่อโรคในล้านนา และเภสัชกรรมล้านนา มาพร้อมรายงานฉบับนี้ จำนวน 1 ชุด

7. การระดมความคิดเห็นและการทดสอบโปรแกรมฐานข้อมูลตำรายาสมุนไพรล้านนา โดยสัมภาษณ์และกรอกแบบสอบถามของผู้ใช้และแพทย์พื้นบ้านล้านนา

7.1 ผลการทดสอบการใช้โปรแกรมฐานข้อมูล

เมื่อคณะผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลต่างๆ ลงในโปรแกรมฐานข้อมูลตำรายาสมุนไพรล้านนาฯ แล้ว จึงได้เชิญแพทย์แผนไทยและบุคคลทั่วไปมาทดลองใช้โปรแกรมฐานข้อมูลดังกล่าว โดยให้ผู้ทดลองใช้ได้กรอกแบบสอบถามเกี่ยวกับผลการทดลองใช้และข้อคิดเห็นอื่นๆ เพื่อนำมาปรับปรุงโปรแกรมฐานข้อมูลฯ นี้ให้มีประโยชน์ต่อผู้ใช้ให้มากที่สุด

7.2 ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม (ตัวอย่างแบบสอบถาม ได้แสดงในภาคผนวก 8)

1. จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามการทดลองใช้โปรแกรม ฯ	จำนวน	20 คน
1.1 แบ่งตามเพศ	เพศชาย	จำนวน 12 คน
	เพศหญิง	จำนวน 8 คน
1.2 แบ่งตามอายุ	อายุต่ำกว่า 20 ปี	จำนวน 0 คน
	อายุระหว่าง 21-40 ปี	จำนวน 7 คน
	อายุระหว่าง 41-60 ปี	จำนวน 4 คน
	อายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป	จำนวน 9 คน
1.3 แบ่งตามอาชีพ	แพทย์แผนไทยล้านนา	จำนวน 13 คน
	ทั่วไป	จำนวน 7 คน

2. ความรู้และประสบการณ์ด้านการแพทย์แผนไทย และตำรายาสมุนไพรล้านนา

2.1 ความรู้และประสบการณ์ด้านการแพทย์แผนไทย ฯ

ด้านความรู้และประสบการณ์ของผู้ทดลองใช้โปรแกรมฐานข้อมูลสมุนไพรล้านนา 65 % มีประสบการณ์และประกอบวิชาชีพด้านการแพทย์แผนไทย หรือตำรายาสมุนไพรล้านนา 10% มีความรู้ในระดับพอใช้ และ 20 % ไม่มีประสบการณ์หรือความรู้ด้านนี้เลย

2.2 ความรู้ด้านอักษรล้านนา

ผู้ตอบแบบสอบถาม 75 % สามารถอ่านและเขียนภาษาล้านนาได้ ส่วนอีก 25 % ไม่มีความรู้ด้านอักษรล้านนาเลย

3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้โปรแกรมฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ทำรายงาน

3.1 รูปภาพ ข้อความ และความสวยงาม

ผู้ตอบแบบสอบถาม 80 % เห็นว่ารูปภาพ ข้อความและความสวยงามของโปรแกรมนี้ ดีแล้ว ส่วนอีก 20 % เห็นว่าพอใช้

3.2 รูปแบบและขนาดตัวอักษร

ผู้ตอบแบบสอบถาม 85 % เห็นว่ารูปแบบและขนาดตัวอักษรเหมาะสมแล้ว 15 % เห็นว่าตัวอักษรขนาดเล็กเกินไป

3.3 ความสะดวกในการค้นหาข้อมูล

ผู้ตอบแบบสอบถาม 65 % เห็นว่าความสะดวกในการค้นหาข้อมูลอยู่ในระดับดีมาก 30 % เห็นว่าอยู่ในระดับดี และ 5 % เห็นว่าพอใช้

3.4 ความสะดวกในการพิมพ์รายงาน

ผู้ตอบแบบสอบถาม 65 % เห็นว่าความสะดวกในการค้นหาข้อมูลอยู่ในระดับดีมาก 30 % เห็นว่าอยู่ในระดับดี และ 5 % เห็นว่าพอใช้

4. รายละเอียดและความถูกต้องของข้อมูลเกี่ยวกับโรค/อาการ ในฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ทำรายงาน

ผู้ตอบแบบสอบถาม 45 % เห็นว่ามีรายละเอียดและความถูกต้องอยู่ในระดับดีมาก 30 % เห็นว่าดี และ 25 % เห็นว่าอยู่ในระดับพอใช้

5. รายละเอียดและความถูกต้องของข้อมูลเกี่ยวกับสมุนไพร ในฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ทำรายงาน

ผู้ตอบแบบสอบถาม 45 % เห็นว่ามีรายละเอียดและความถูกต้องอยู่ในระดับดีมาก 30 % เห็นว่าอยู่ในระดับดี และอีก 25 % เห็นว่าอยู่ในระดับพอใช้

6. การประโยชน์ของโปรแกรมฐานข้อมูลนี้

ผู้ตอบแบบสอบถาม 95 % เห็นว่าโปรแกรมฐานข้อมูลนี้มีประโยชน์มากที่สุด ส่วนอีก 5 % ไม่ตอบแบบสอบถามข้อนี้

7. ความพึงพอใจและความต้องการนำไปใช้งาน

ผู้ตอบแบบสอบถาม 95 % เห็นว่าหากโปรแกรมฐานข้อมูลนี้สมบูรณ์แล้ว ยินดีเสียค่าใช้จ่ายเพื่อจัดซื้อไปใช้งาน เพราะเห็นว่ามีประโยชน์ ส่วนอีก 5 % ไม่ตอบแบบสอบถามข้อนี้

8. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ

ไม่มี

7.3 ข้อสรุปทั่วไปจากแบบสอบถาม

ผู้ที่ทดลองใช้โปรแกรมฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาแล้วตอบแบบสอบถามส่วนมากมีความรู้ด้านเภสัชกรรมล้านนาหรือตำรายาสมุนไพรล้านนาในระดับดี โดยให้ความเห็นว่าการจัดทำโปรแกรมนี้นี้จะทำให้สะดวกต่อการศึกษาค้นคว้า และเสนอแนะว่าควรจะมีการจัดประชุมสัมมนาขึ้นระหว่างผู้จัดทำโปรแกรม แพทย์พื้นบ้านล้านนา และแพทย์แผนปัจจุบัน เพื่อที่จะได้ปรึกษาหารือกันในเรื่องคำอธิบายชื่อโรค/อาการในอดีตกับชื่อทางการแพทย์ปัจจุบัน หรือหาข้อตกลงในการเรียกชื่อสมุนไพรในแต่ละท้องที่เรียกต่างกัน เป็นต้น

8. การคัดเลือกตำรับ และข้อเสนอการวางแผนการวิจัยและพัฒนากระบวนการเพื่อการศึกษาวิจัยต่อเนื่อง ในการนำผลงานวิจัยจากโครงการวิจัยไปใช้ในอนาคต ในการพัฒนาเป็นยาแผนปัจจุบัน และข้อเสนอแนะกระบวนการเพื่อใช้ในการศึกษาตำรับยาของภาคอื่นๆ ของประเทศไทย

8.1 การคัดเลือกตำรับ/สมุนไพรที่มีศักยภาพในการนำไปพัฒนาเป็นยาแผนปัจจุบันหรือยาสมุนไพรแผนปัจจุบัน

เมื่อบันทึกข้อมูลตำรับยาสมุนไพรจำนวน 7,265 ตำรับ จากคัมภีร์และตำรายาแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนาทั้ง 7 จังหวัดแล้วได้ทำการสืบค้นข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาทั้งหมด เพื่อดันหาว่า โรค/อาการใด ที่พบมากที่สุดฐานข้อมูลนี้ ซึ่งพบว่า โรค/อาการที่พบมากที่สุด คืออาการไข้ ดังแสดงในตารางที่ 2 และ ภาคผนวก 9

ตารางที่ 2 ลำดับความถี่ของโรค/อาการ 10 ลำดับ จากข้อมูลความถี่โรค/อาการทั้งหมดที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา 7,265 ตำรับ

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	รวมความถี่
1	ไข้	ไข้	328
2	สันนิบาต	สันนิบาต	274
3	ขาง	ขาง	181
4	ลม	ลม	157
5	มะเร็งครูด	มะเร็งครูด	150
6	เจ็บหัว	ปวดศีรษะ	115
7	มะโหก	มะโหก	111
8	แม่มานบ่สบาย	ไม่สบายระหว่างตั้งครรภ์	93
9	ผี	ผี	92
10.	เกิดลูกแล้วบ่สบาย	เจ็บป่วยหลังคลอดลูก	86

จากผลการค้นหาดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า “ไข้” เป็นชื่อโรค/อาการ ที่พบมากที่สุด โดยมีตำรับยาสมุนไพรล้านนาที่ใช้รักษาโรค/อาการ “ไข้” ถึง 328 ตำรับ แสดงให้เห็นว่า “ไข้” เป็นโรค/อาการ ที่คนทั่วไปเป็นบ่อยที่สุด ทำให้แพทย์แผนไทยล้านนาได้บันทึกตำรับยารักษาโรค/อาการ “ไข้” ใน ตำรับยาสมุนไพรล้านนามากกว่าโรค/อาการอื่นๆ โดยพบว่าการกล่าวถึงชื่อสมุนไพรที่เป็นส่วนประกอบในตำรับยาทั้งสิ้น 619 ชนิด โดยแต่ละชนิดจะมีความถี่ในการใช้ที่แตกต่างกัน ดัง ตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ลำดับความถี่ของสมุนไพร 10 ลำดับ ที่ใช้ในการรักษาอาการไข้ จากโปรแกรมฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา(เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย)

ลำดับที่	ชื่อสมุนไพรภาษาล้านนา	ชื่อสมุนไพรภาษาไทย	รวมความถี่
1	อ้อยดำ	อ้อยแดง	67
2	หลับมีนน้อย	ชุมเห็ดเทศ	64
3	หย้าคา	หญ้าคา	47
4	หย้าผากควาย	หญ้าตีนกา	45
5	กล้วยติบ	กล้วยติบ	42
6	หย้าขัด	หญ้าขัด	40
7	หมากกอก	มะกอก	38
8	เดื่อเกลี้ยง	มะเดื่ออุทุมพร	34
9	รางเอยน	เครือข้าวเย็น	31
10.	ไผ่บง	ไผ่บง	26

ข้อมูลข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า จากตำรับยาสมุนไพรที่ใช้รักษาโรค/อาการ “ไข้” ทั้งหมด 325 ตำรับ พบว่ามีการใช้ “อ้อยแดง” มาเป็นสมุนไพรในตำรับยามากที่สุดถึง 67 ตำรับ และมีการใช้สมุนไพรอื่นๆ ในความถี่ที่น้อยลงมาตามลำดับ สมุนไพรทั้ง 10 ชนิดดังกล่าวน่าจะมีสารสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการรักษาอาการไข้ เนื่องจากพบความถี่ในการใช้มากกว่าสมุนไพรอื่นๆ

คณะผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกตำรับยาสมุนไพรที่รักษาไข้จำนวน 10 ตำรับ โดยตำรับยาเหล่านั้นจะต้องมีการใช้สมุนไพรที่มีความถี่มาก 10 อันดับนี้มากที่สุด เพื่อนำมาศึกษาและพัฒนาเป็นยาแผนปัจจุบันหรือยาสมุนไพรแผนปัจจุบัน ดังตารางที่ 4

จากรายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรทั้งหมด 7,265 ตำรับ พบว่า “ไข้” เป็นโรค/อาการที่พบมากที่สุดถึง 328 ตำรับ โดยมีสมุนไพรที่ใช้ในตำรับยาสมุนไพรรักษาไข้จำนวน 619 ชื่อ โดยสมุนไพรที่มีความถี่ในการใช้มากที่สุด 10 อันดับแรก ได้แก่ อ้อยแดง ชุมเห็ดเทศ หญ้าคา หญ้าตีนกา กล้วยติบ หญ้าขัด มะกอก มะเดื่ออุทุมพร เครือข้าวเย็น และไผ่บง ตามลำดับ แสดงว่าสมุนไพรเหล่านี้น่าจะมีสารสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการรักษา “ไข้” มากกว่าสมุนไพรชนิดอื่นๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงคัดเลือกตำรับยาที่ใช้รักษา “ไข้” ทั้ง 328 ตำรับ เพื่อหาว่าตำรับยาใดที่ใช้สมุนไพรใน 10

อันดับแรกที่พบมากที่สุด มาจำนวน 10 ตำรับ ทำให้พบว่าตำรับยาทั้ง 10 ตำรับนั้นมีการใช้ชุมเห็ดเทศเป็นส่วนประกอบในตำรับยาทุกตำรับ และมีการใช้ อ้อยแดง หญ้าคา หญ้าตีนกา หญ้าขัด มะกอก กัลยสัตถิ มะเดื่ออุทุมพร ไผ่บง และเครือข้าวเย็น ในลำดับความถี่ที่น้อยลงมาตามลำดับ

ตารางที่ 4 ตำรับยาสมุนไพรรักษาไข้ที่มีการใช้สมุนไพร 10 ลำดับแรก ที่พบมากที่สุด ในการรักษาอาการไข้

ตำรับ ที่	รหัสเอกสารศูนย์ฯ / หมายเลขตำรับ	ตำรับยาสมุนไพรล้านนา	สมุนไพรที่ใช้	หมายเหตุ
1	ชร.002-059 / 114	# ยาถึบไข้สำหรับเด็ก ให้เอาเปลือก มะกอก หญ้าตีนกา รากกัลยสัตถิ ราก หญ้าคา ตาอ้อยแดง รากสนุ่นน้ำ ใบ บัวบก หญ้าขัด ชุมเห็ดเทศ รากต้นราช พฤกษ์ กะเม็ง มาแช่น้ำไว้ ใช้รับประทาน ฯ	อ้อยแดง ชุมเห็ดเทศ หญ้าคา หญ้าตีนกา กัลยสัตถิ หญ้าขัด มะกอก กะเม็ง บัวบก ราชพฤกษ์ สนุ่นน้ำ	
2	ลพ.001-066 / 161	# เป็นไข้ อาการหนักมาก เอารากหญ้าคา หญ้าตีนกา หญ้าเจ้าชู้ หญ้าขัด ชุมเห็ด เทศ รากหมาก รากมะพร้าว รากกัลยสัตถิ ไคร้ทั้ง 2 (ไคร้หน้า,ไคร้บก) ผิวคล้า ผิวไม้ไผ่ บง รากรางจืด รากจันทน์ รากปอบ้าน รากเถาผักข้าว ตาอ้อยแดง 3 ตา ราก หญ้าคา ดั่งดีด มะแว้งขาว (เอกสารเลอะ เลือน) หัวคูน เข้ากับ*เครือแดง เป็นยา เครือแดง ฯ ยาที่เท่าเทียมยาเครือแดงนั้น เอาไคร้ทั้ง 2 (ไคร้หน้า,ไคร้บก) ก้างปลาน้ำ ก้างปลาเครือ กุ่มน้ำ พิลังกาสา ไม้ซ้อ* ค้อนกลองเครือ ไม้สมอตีนนก เขาควาย แม่หนูบ รักษาฝีเครือทุกอย่างได้ หากผสม กับยาเทือกหลวง* เอาเมล็ดแดงโม ถั่วเขียว ฯ หากละเมอ ให้เอาตำรับยาสนธิบาตที่ ผสมกับถั่วเขียว หัวคูน แช่น้ำกับยาเทือก หลวง* นั้น ฯ	อ้อยแดง ชุมเห็ดเทศ หญ้าคา หญ้าตีนกา กัลยสัตถิ หญ้าขัด ไผ่บง ก้างปลาเครือ ก้างปลาน้ำ กุ่มน้ำ คล้า ไคร้ทั้ง 2 จันทน์ ดั่งดีด เถาผักข้าว ปอบ้าน มะพร้าว มะแว้งขาว รางจืด หญ้าเจ้าชู้ หมาก	

ตารางที่ 4 ตำรับยาสมุนไพรรักษาไข้ที่มีการใช้สมุนไพร 10 ลำดับแรก ที่พบมากที่สุด
ในการรักษาอาการไข้ (ต่อ)

ตำรับ ที่	รหัสเอกสารศูนย์ฯ / หมายเลขตำรับ	ตำรับยาสมุนไพรล้านนา	สมุนไพรที่ใช้	หมายเหตุ
3	ลพ.001-060 / 165	# ยารักษาไข้ทั้งปวง สันนิบาตทั้งปวง รากสดทั้งปวง ฝีเครื่องสมข้าวใหม่ เกล็ดแรด เรียกว่า ยาเย็นตำรับหลวง ให้เอาหญ้าพันธุ์ มะเดื่อทั้ง 2 (มะเดื่อ ป่อง, มะเดื่ออุทุมพร) ทันททั้ง 2 (พุทรา, ทันขอ) ผักคาบ* หญ้าขัด ชุมเห็ดเทศ รากหญ้าคา รากกล้วยตึบ อ้อยแดง หัว คูณ เมล็ดแดงโม หญ้าสะพ้านกัน ราก ถั่วเขียว รากส้มแก้วแป้น* รากบวบ เหลื่อม ใบบวบ หญ้ากะเม็ง ผิวไม้ไผ่ บง ผิวฟัก ปมผักตำลึง รังหมาล่า คราบ แมงมุม 7 ตัว เบี้ยตัวผู้ ปลวกที่ทำรังกับ ต้นไม้ 3 หยิบมือ ยาแก้ 5 ต้น 3 หยิบ มือ เมล็ดฝ้าย 3 หยิบมือ เปลือก มะกอกหนุ่ม 3 นิ้วมือ ตำคูลูกเคลาให้ เข้ากัน ผสมกับน้ำข้าวรับประทาน รักษาหาย ฯ	อ้อยแดง ชุมเห็ดเทศ หญ้าคา กล้วยตึบ หญ้าขัด มะเดื่ออุทุมพร ไผ่บง กะเม็ง คูณ ดินปลวกที่ขึ้นต้นไม้ แดงโม ถั่วเขียว ทันขอ บวบเหลื่อม บวบ เบี้ยตัวผู้ ผักคาบ ผักตำลึง ฝ้าย พุทรา ฟัก มะกอกหนุ่ม มะเดื่อป่อง แมงมุม ยาแก้ 5 ต้น รังหมาล่า ส้มแก้วแป้น สะพ้านกัน	

**ตารางที่ 4 ตำรับยาสมุนไพรรักษาไข้ที่มีการใช้สมุนไพร 10 ลำดับแรก ที่พบมากที่สุด
ในการรักษาอาการไข้ (ต่อ)**

ตำรับ ที่	รหัสเอกสารศูนย์ฯ / หมายเลขตำรับ	ตำรับยาสมุนไพรล้านนา	สมุนไพรที่ใช้	หมายเหตุ
4	พร.010-010 / 284	# ยารักษาเด็กเป็นไข้หุ้ม อาการไม่ทุเลา ให้เอาหญ้าขัด ชุมเห็ดเทศ หญ้าตีนกา รากหญ้าคา ตาอ้อย ใบบัวบก เปลือก มะกอก รากกล้วยติบ ผักตำลึง มาแช่น้ำ แช่ข้าวเจ้า รับประทาน ฯ หากอาการยังไม่ ดีขึ้น ให้เพิ่มมะเดื่ออุทุมพรและมะเดื่อป่อง ลงไป รักษาหายได้ ฯ	ชุมเห็ดเทศ หญ้าคา หญ้าตีนกา กล้วยติบ หญ้าขัด มะกอก อ้อย บัวบก	
5	ชร.002-065 / 582	# เป็นหวัด ไอ แล้วกลายเป็นไข้ไม่สร่าง ให้เอาเพกา ตาไม้เสลา 7 ตาอ้อยแดง 7 ตาไม้มะกล่ำต้น ไม้ปิ่นแด้ ไม้ปืบ ไม้มะยม หิน หญ้าตีนกา หญ้าเจ้าชู้ รากหญ้าคา เปลือกตุ้มกาขาว เปลือกมะกอก หญ้าขัด ชุมเห็ดเทศ มาแช่น้ำหรือนำไปอุ่น รับประทาน ฯ	อ้อยแดง ชุมเห็ดเทศ หญ้าคา หญ้าตีนกา หญ้าขัด มะกอก ตุ้มกาขาว ปิ่นแด้ ปืบ เพกา มะกล่ำต้น มะยมหิน เสลา หญ้าเจ้าชู้	
6	28 / พย.005-077	# ยาแก้ไข้ มีอาการปวดศีรษะมาก ให้เอา เปลือกมะกอก สุนัข เปลือกมะเดื่ออุทุมพร ไทรหิน เปลือกทองบก (ทองกลางใบมน) หญ้าขัด ชุมเห็ดเทศ หญ้าตีนกา อ้อยแดง ตาลทราย หญ้าขัด ชุมเห็ดเทศ รากหญ้า คา รากกล้วยติบ ก้านน้ำเต้า พัก ผิวไม้ไผ่ บง ผิวบวบเหลี่ยม ปลูกที่ขึ้นต้นไม้ แตน คา รังหมาว่า เปลือกส้มแก้ว เปลือกไขค่าง รัง เมล็ดแตงโม ถั่วเขียว เมล็ดฝ้าย ชายคา ยาแก้ 5 ต้น ตำให้เข้ากัน รับประทานกับน้ำแช่ข้าวเจ้า รักษาหายได้ ฯ	อ้อยแดง ชุมเห็ดเทศ หญ้าคา หญ้าตีนกา กล้วยติบ หญ้าขัด มะกอก ไผ่บง ไขค่างรัง ชายคา ตาลทราย แตงโม แตงคา ถั่วเขียว ทองบก	

**ตารางที่ 4 ตำรับยาสมุนไพรรักษาไข้ที่มีการใช้สมุนไพร 10 ลำดับแรก ที่พบมากที่สุด
ในการรักษาอาการไข้ (ต่อ)**

ตำรับ ที่	รหัสเอกสารศูนย์ฯ / หมายเลขตำรับ	ตำรับยาสมุนไพรล้านนา	สมุนไพรที่ใช้	หมายเหตุ
			ไทรหิน น้ำเต้า บวบเหลี่ยม ปลวก ฝ้าย ฟัก มะเดื่ออุทุมพร ยาแก้ 5 ต้น รังหมาว่า สนุ่น ส้มแก้ว	
7	104 / พย.005-077	# ยาแก้ไข้ ปวดศีรษะมาก ให้เอาเปลือก มะกอก เปลือกสนุ่น มะเดื่ออุทุมพร ไทร หิน เปลือกทองบก หญ้าขี้ด ชุมเห็ดเทศ หญ้าตีนกา รากหญ้าคา อ้อยแดง ตาล ทราย หญ้าไซ ครามทั้ง 2 (ครามบ้าน, ครามป่า) รากมันสำปะหลัง ผิวไม้ไผ่บง เคาทั้ง 2 (เดาน้อย,เดาหลวง) กล้วยน้อย เอาน้ำแช่ข้าวเจ้าเป็นน้ำกระสาย มาแช่ รับประทาน รักษาหายได้ ฯ	อ้อยแดง ชุมเห็ดเทศ หญ้าคา หญ้าตีนกา หญ้าขี้ด มะกอก มะเดื่ออุทุมพร ไผ่บง กล้วยน้อย ครามบ้าน ครามป่า เดาน้อย เดาหลวง ตาลทราย ทองบก ไทรหิน มันสำปะหลัง สนุ่น หญ้าไซ	

**ตารางที่ 4 ตำรับยาสมุนไพรรักษาไข้ที่มีการใช้สมุนไพร 10 ลำดับแรก ที่พบมากที่สุด
ในการรักษาอาการไข้ (ต่อ)**

ตำรับ ที่	รหัสเอกสารศูนย์ฯ / หมายเลขตำรับ	ตำรับยาสมุนไพรล้านนา	สมุนไพรที่ใช้	หมายเหตุ
8	455 /	# ยาแก้ไข้ ปวดศีรษะมาก ให้เอา เปลือกมะกอก เปลือกสนุ่น เปลือก มะเดื่ออุทุมพร เปลือกทองบก หญ้าขัด ชุมเห็ดเทศ หญ้าตีนกา รากหญ้าคา อ้อยแดง ตาลทราย หญ้าไซ ครามทั้ง 2 (ครามบ้าน,ครามป่า) รากมัน ลำปะหลัง ผิวไม้ไผ่บง เค้าทั้ง 2 (เฒ่า น้อย,เฒ่าใหญ่) มาแช่น้ำแช่ข้าวเจ้า รับประทาน ฯ ยาตำรับนี้สามารถรักษา โรคสันนิบาต โรคหัด เป็นไข้ตัวร้อน ออกตุ่มหลวงก็ได้ ฯ	อ้อยแดง ชุมเห็ดเทศ หญ้าคา หญ้าตีนกา หญ้าขัด มะกอก มะเดื่ออุทุมพร ไผ่บง ครามบ้าน ครามป่า เฒ่าน้อย เฒ่าใหญ่ ตาลทราย ทองบก มันลำปะหลัง สนุ่น หญ้าไซ	
9	พย.005-077(2)/ 12	# เด็กไม่สบาย เป็นไข้ ให้เอาเปลือก มะกอก ใบบัวบก รากหญ้าคา ตาอ้อย แดง แม้งมุ่ม แตนสาย รังหมาว่า หญ้า ตีนกา หญ้าขัด ชุมเห็ดเทศ ปมตอก ขมวดซ้าย แช่น้ำไว้ นำมารับประทาน ทำให้หายได้ ฯ	อ้อยแดง ชุมเห็ดเทศ หญ้าคา หญ้าตีนกา หญ้าขัด มะกอก แต่นสาย บัวบก ปมตอกขมวดซ้าย แม้งมุ่ม รังหมาว่า	

**ตารางที่ 4 ตำรับยาสมุนไพรรักษาไข้ที่มีการใช้สมุนไพร 10 ลำดับแรก ที่พบมากที่สุด
ในการรักษาอาการไข้ (ต่อ)**

ตำรับ ที่	รหัสเอกสารศูนย์ฯ / หมายเลขตำรับ	ตำรับยาสมุนไพรล้านนา	สมุนไพรที่ใช้	หมายเหตุ
10	พย.005-077(2)/176	# ยาแก้ไข้ เหนือไม่ออก ให้เอางาช้าง ย่านาง เครือข้าวเย็น จันทน์ทั้ง 2 (จันทน์ขาว,จันทน์แดง) หญ้าตีนกา ชุมเห็ดเทศ ขัดมอน สุนัข ผักหวานบ้าน มะตูม พระเจ้านั่งโกน* ปีบ มะคังแดง อ้อยแดง กะเปียน ราก กล้วยดิบ มะเดื่ออุทุมพร หมูปล่อย ฝนใส่น้ำแช่ข้าวเจ้า รับประทาน ทำให้ หายได้ ฯ	อ้อยแดง ชุมเห็ดเทศ หญ้าตีนกา กล้วยดิบ มะเดื่ออุทุมพร เครือข้าวเย็น กะเปียน ขมิ้นน้อย จันทน์ขาว จันทน์แดง ช้าง ปีบ พระเจ้านั่งกลอน มะคังแดง ผักหวานบ้าน มะตูม ย่านาง สุนัข หมูปล่อย	

ตำรับยาทั้ง 10 ตำรับ ที่คัดเลือกมานี้ พบว่ามีการใช้ชุมเห็ดเทศเป็นส่วนประกอบในตำรับยาทั้ง 10 ตำรับ มีการใช้อ้อยแดง หญ้าคา หญ้าตีนกา และหญ้าขัดเป็นส่วนประกอบในตำรับยาจำนวน 9 ตำรับ มีการใช้มะกอก เป็นประกอบในตำรับยา 7 ตำรับ มีการใช้กล้วยดิบเป็นส่วนประกอบในตำรับยาจำนวน 6 ตำรับ มีการใช้มะเดื่ออุทุมพรและไผ่บง เป็นส่วนประกอบในตำรับยาจำนวน 5 ตำรับ และมีการใช้เครือข้าวเย็นเป็นส่วนประกอบในตำรับยาเพียง 1 ตำรับ เท่านั้น ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ความถี่ของการใช้สมุนไพร 10 ชนิด จากตำรับที่เลือกมาทั้งหมด 10 ตำรับ

ที่	ชื่อสมุนไพร	รหัสเอกสารศูนย์ / ตำรับที่พบ	ความถี่	หมายเหตุ
1	ชุมเห็ดเทศ	ชร.002-058 ตำรับที่ 114	10	
		ลพ.001-060 ตำรับที่ 161 และ 165		
		พร.010-010 ตำรับที่ 284 และ 582		
		พย.005-077 ตำรับที่ 28		
		พย.005-077 ตำรับที่ 104		
		พย.005-077 ตำรับที่ 455		
		พย.005-077 (2) ตำรับที่ 12		
		พย.005-077 (2) ตำรับที่ 176		
2	อ้อยแดง	ชร.002-059 ตำรับที่ 144	9	
		ลพ.001-060 ตำรับที่ 161 , 165 และ 582		
		พย.005-077 ตำรับที่ 104 และ 455		
		พย.005-077 (2) ตำรับที่ 12 และ 176		
3.	หญ้าคา	ชร.002-058 ตำรับที่ 114	9	
		ลพ.001-060 ตำรับที่ 161 และ 165		
		พร.010-010 ตำรับที่ 284 และ 582		
		พย.005-077 ตำรับที่ 28 , 104 และ 455		
		พย.005-077 (2) ตำรับที่ 12		
4.	หญ้าตีนกา	ชร.002-058 ตำรับที่ 114	9	
		ลพ.001-060 ตำรับที่ 161		
		พร.010-010 ตำรับที่ 284 และ 582		
		พย.005-077 ตำรับที่ 28 , 104 และ 455		
		พย.005-077 (2) ตำรับที่ 12 และ 176		
5.	หญ้าขี้ฉด	ชร.002-058 ตำรับที่ 114	9	
		ลพ.001-060 ตำรับที่ 161 และ 165		
		พร.010-010 ตำรับที่ 284 และ 582		
		พย.005-077 ตำรับที่ 28 , 104 และ 455		
		พย.005-077 (2) ตำรับที่ 12		
6.	มะกอก	ชร.001-058 ตำรับที่ 114	7	
		พร.010-010 ตำรับที่ 284 และ 582		
		พย.005-077 ตำรับที่ 28 , 104 และ 455		
		พย.005-077 (2) ตำรับที่ 12		

ตารางที่ 5 ความถี่ของการใช้สมุนไพร 10 ชนิด จากตำรับที่เลือกมาทั้งหมด 10 ตำรับ (ต่อ)

ที่	ชื่อสมุนไพร	รหัสเอกสารศูนย์ / ตำรับที่พบ	ความถี่	หมายเหตุ
7	กล้วยดิบ	ชร.002-058 ตำรับที่ 114	6	
		ลพ.001-060 ตำรับที่ 161 และ 165		
		พร.010-010 ตำรับที่ 284		
		พย.005-077 ตำรับที่ 28		
		พย.005-077 (2) ตำรับที่ 176		
8	มะเดื่ออุทุมพร	ลพ.001-060 ตำรับที่ 165	5	
		พย.005-077 ตำรับที่ 28 , 104 และ 455		
		พย.005-077 (2) ตำรับที่ 176		
9	ไผ่บง	ลพ.001-060 ตำรับที่ 161 และ 165	5	
		พย.005-077 ตำรับที่ 28 , 104 และ 455		
10	เครือข้าวเย็น	พย.005-077 (2) ตำรับที่ 176	1	

ผลการคัดเลือกและศึกษารายละเอียดของตำรับยาที่ใช้ 10 ตำรับ พบว่าตำรับยาทั้ง 10 ตำรับนั้นมีการใช้ชุมเห็ดเทศเป็นส่วนประกอบในตำรับยาทุกตำรับ และมีการใช้ อ้อยแดง หญ้าคา หญ้าตีนกา หญ้าขัด มะกอก กล้วยดิบ มะเดื่ออุทุมพร ไผ่บง และเครือข้าวเย็น ในลำดับความถี่ที่น้อยลงมาตามลำดับ ตารางที่ 6 ได้สรุปฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของสมุนไพรเหล่านี้ จากผลงานวิจัยที่มีการศึกษามาแล้ว

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ตำรับยาสมุนไพรทั้ง 10 ตำรับ มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อประยุกต์ใช้สาธารณสุขมูลฐานโดยนำมาทดสอบยืนยันประสิทธิภาพและความปลอดภัย ตลอดจนทำให้อยู่ในรูปแบบที่เหมาะสม นอกจากนี้สมุนไพรที่เกี่ยวข้องกับการรักษาโรค/อาการใช้ที่มีความถี่ในการใช้ในตำรับยาสมุนไพรล้านนามากที่สุด คือ ชุมเห็ดเทศ อ้อยแดง หญ้าคา หญ้าตีนกา และหญ้าขัด มีสมุนไพรเกือบทุกตัวที่พบว่ามีการศึกษาวิจัยทางเภสัชวิทยาที่เกี่ยวข้องกับอาการไข้ ยกเว้นอ้อยแดง กล้วยดิบ มะกอก เครือข้าวเย็น และไผ่บง สำหรับสมุนไพรที่มีการศึกษาฤทธิ์ลดไข้โดยตรง มีเพียงตัวเดียว คือมะเดื่ออุทุมพร ซึ่งน่าจะเป็นสมุนไพรที่น่าสนใจที่จะนำมาศึกษาเพื่อประยุกต์หรือพัฒนาเป็นยาแผนปัจจุบันลดไข้ได้

ตารางที่ 6 ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของสมุนไพร 10 ตัว ที่คัดเลือกจากตำรับยาสมุนไพรล้านนา

ลำดับ ที่	สมุนไพร	งานวิจัยที่สนับสนุน	เอกสารอ้างอิง
1.	ชุมเห็ดเทศ <i>Cassia alata</i> Linn.	จาก Phytother Res. 2002 Mar;16 Suppl 1:S93-6 พบว่ามีรายงานการศึกษาของ Villaseñor IM, Canlas AP, Pascua MP, Sabando MN, Soliven LA เกี่ยวกับสารสกัดจากใบของ <i>Cassia alata</i> Linn. ได้ผลการทดลองดังนี้ สารสกัดจากใบโดยใช้ hexane สามารถบรรเทาอาการปวดจนกระดูก(squirms)ที่เหนียวแน่นโดย acetic acid ได้ประมาณ 59.5% ทั้งสารสกัดโดย hexane และ ethanol สามารถยับยั้งการอักเสบที่เกิดจากการเหนียวแน่นโดย carrageenan ได้ประมาณ 65.5% และ 68.2% ตามลำดับ สารสกัดโดย chloroform มีฤทธิ์ต้านเชื้อ <i>Trichophyton mentagrophytes</i> . ได้ที่ความเข้มข้น 50 mg/ml แต่ไม่มีฤทธิ์ต้านเชื้อ <i>Candida albicans</i> . ในขณะที่สารสกัดโดย hexane และ ethanol สามารถต้านเชื้อทั้งคู่ได้	[access from] http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query.fcgi?CMD=Display&DB=pubmed . 15-3-2006.
		จาก Biol pharm Bull. 2003 Sep;26(9):1361-4 พบว่ามีรายงานการศึกษาของ Moriyama H, Iizuka T, Nagai M, Hoshi K. อ้างว่าจากการศึกษา Adenine ที่สกัดได้จากใบของ <i>Cassia alata</i> โดยใช้ HPLC ถึงฤทธิ์ anti-aggregation พบว่า Adenine สามารถยับยั้งการเกิด aggregation โดยการเหนียวแน่นของ collagen ได้ แต่ยับยั้งการเกิด aggregation โดยการเหนียวแน่นของ adenosine 5'-diphosphate(ADP) ได้เพียงเล็กน้อย เมื่อเทียบกับฤทธิ์ anti-aggregation ของ adenosine(positive control) พบรายงานอ้างว่า เมื่อทดลองให้หนูกินสารสกัดจากใบชุมเห็ดเทศด้วยสารสกัดน้ำร้อนขนาด 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบฤทธิ์ระบาย	[Access from] http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query.fcgi?CMD=Display&DB=pubmed . 20-3-2006.

ตารางที่ 6 ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของสมุนไพร 10 ตัว ที่คัดเลือกจากตำรับยาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	สมุนไพร	งานวิจัยที่สนับสนุน	เอกสารอ้างอิง
		นอกจากนี้มีการทดลองด้วยการฉีดสารสกัดจากชุมเห็ดเทศด้วยน้ำร้อน ในขนาด 800 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบผลเช่นเดียวกัน โดยพบสาร anthraquinone glycoside จากใบได้แก่ Isocrysophanol, physcion-l-glycoside, chrysophanol, emodine, rhein, aloemodin ซึ่งมีฤทธิ์เป็น ยาล้าง สารสกัด glycoside จากใบชุมเห็ดเทศ มีฤทธิ์กระตุ้นกล้ามเนื้อเรียบในลำไส้ มีผู้ศึกษาฤทธิ์ของสารสกัดชนิดต่างๆของใบชุมเห็ดเทศ ในการฆ่าเชื้อราที่เป็นสาเหตุโรคกลาก คือ <i>Trichophyton mentagrophytes</i> โดยใช้สารสกัดด้วยน้ำของใบชุมเห็ดเทศ หรือสารสกัดด้วย แอลกอฮอล์ 50% จากทุกส่วนของชุมเห็ดเทศ นอกจากนี้สารสกัดด้วยคลอโรฟอร์ม, อีเธอร์, แอลกอฮอล์ และน้ำพบว่าสามารถฆ่าเชื้อราที่เป็นสาเหตุโรคกลากได้เช่นกัน ในชุมเห็ดเทศมี chrysophanol ซึ่งมีฤทธิ์ฆ่าเชื้อรา ในการทดลองทางคลินิกรักษากลากเกลื้อน ใช้สารสกัดจาก แอลกอฮอล์และครีมที่มีความเข้มข้น 20% สำหรับรักษาคนไข้ พบว่าหาย 100% แต่ยังไม่ สามารถรักษาที่เล็บ และที่หนังศีรษะ	[Access from] http://www.medplant.mahidol.ac.th/pubhealth/cassiaal.html. 20-3-2006.
2.	อ้อยแดง Saccharum sinense Roxb.	ไม่พบฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไข้	ไม่พบรายงานการวิจัย

ตารางที่ 6 ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของสมุนไพร 10 ตัว ที่คัดเลือกจากตำรับยาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	สมุนไพร	งานวิจัยที่สนับสนุน	เอกสารอ้างอิง
3.	หญ้าคา <i>Imperata cylindrica</i>	จาก Dhaka University Journal of Pharmaceutical sciences พบว่ามีรายงานการศึกษาของ Achinto Saha, Muhammad Alamgir Masud, Md. Alimuzzaman, Sitesh Chandra Bachar, Joydeb Kumar Kundu และ Kanti Datta เกี่ยวกับฤทธิ์ antianalgesic และ anti-inflammatory ของ <i>Imperata cylindrica</i> พบว่า extract ที่ได้จากการสกัดด้วย chloroform นั้นมีฤทธิ์ antianalgesic แต่ไม่มีฤทธิ์ anti-inflammatory ในสัตว์ทดลองที่ถูกเหนี่ยวนำให้เกิดอาการอักเสบด้วย carrageenan. จาก J Nat Prod. 2006 Feb;69(2):302-4 พบว่ามีรายงานการศึกษาของ Ding G, Song YC, Chen JR, Xu C, Ge HM, Wang XT, Tan RX พบว่า สาร Chaetoglobosin U(1) (หรือชื่อ chaetoglobosins C(2), F(3), E(5) และ penochalasin A(4)) ที่ได้จากการสกัด Chaetomium globosum IFB-E019 (endophytic fungus ที่อยู่ใน stem ของ <i>Imperata cylindrical</i>) ด้วย ethanol มีฤทธิ์ cytotoxic ต่อ human nasopharyngeal epidermoid tumor KB cell line	[Access from] http://www.pharmadu.net/journal/2005/?art=202. 20-3-2006. [Access from] http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query.fcgi?CMD=Display&DB=pubmed. 20-3-2006.
4.	หญ้าตีนกา <i>Eleusine indica</i> (L.) Gaerth	จาก Planta Med. 2005 Apr;71(4):362-3 พบว่ามีรายงานการศึกษาของ De Melo GO, Muzitano MF, Legora-Machado A, Almeida TA, De Oliveira DB, Kaiser CR, Koatz VL, Costa SS เกี่ยวกับ สาร C-glycosylflavones จากต้น <i>Eleusine indica</i> พบว่า crude extract ของ <i>Eleusine indica</i> สามารถยับยั้ง lung neutrophil recruitment ในหนูที่ได้รับ lipopolysaccharide (LPS) จาก Gram-negative bacteria โดยการหายใจ และพบว่าสาร schaftoside (6-C-beta-glucopyranosyl-8-C-alpha-arabinopyranosylapigenin) และ vitexin (8-C-beta-glucopyranosylapigenin) ที่สามารถแยกได้จาก <i>Eleusine indica</i>. สามารถยับยั้ง lung neutrophil influx ได้ จากผลดังกล่าวจึงอ้างได้ว่าสารสกัดจากหญ้าตีนกาสามารถต้านอักเสบของทางเดินหายใจได้	[Access from] http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query.fcgi?CMD=Display&DB=pubmed. 16-3-2006.

ตารางที่ 6 ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของสมุนไพร 10 ตัว ที่คัดเลือกจากตำรับยาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับ ที่	สมุนไพร	งานวิจัยที่สนับสนุน	เอกสารอ้างอิง
5.	กล้วยดิบ Musa (ABB group)	ไม่พบฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่เกี่ยวกับการเกิดไข้	ไม่พบรายงานการวิจัย
6.	หญ้าขี้ฉาด Sida rhombifolia Linn.	จาก Phytother Res. 2003 Sep;17(8):973-5 พบว่ามีรายงานการศึกษาของ Islam ME, Haque ME, Mosaddik MA เกี่ยวกับฤทธิ์ cytotoxic และ antibacterial ของ Sida rhombifolia พบว่า สารสกัดจากใบของ Sida rhombifolia มีฤทธิ์ cytotoxic และต้านเชื้อแบคทีเรียทั้งแกรมบวก และแกรมลบ จาก phytochem Anal. 2001 Mar-Apr; 12(2):110-9. พบว่ามีรายงานการศึกษาของ Dinan L, Bourne P, Whiting P รายงานว่า พืชพวก Sida spp. มีสารเคมีพวก ecdysteroid เป็นองค์ประกอบ โดยสามารถจัดเป็นสาร chemotaxonomic agent ได้ เนื่องจากพบเฉพาะในพืช genus นี้เท่านั้น	[Access from] http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query.fcgi?CMD=Display&DB=pubmed . 18-3-2006.
			[Access from] http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query.fcgi?CMD=Display&DB=pubmed . 18-3-2006.
7.	มะกอก Spondias pinnata (Linn.f.) Kurz.	ไม่พบฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่เกี่ยวกับไข้	ไม่พบรายงานการวิจัย
8.	มะเดื่ออุทุมพร Ficus racemosa Linn.	จาก phytomedicine. 2002 Dec;9(8):731-3. พบว่ามีรายงานการศึกษาของ Rao RB, Anupama K, Swaroop KR, Murugesan T, Pal M, Mandal SC. เกี่ยวกับฤทธิ์ antipyretic จากสารสกัดเปลือกต้น Ficus racemosa โดยจากการทดลองพบว่าสารสกัดเปลือกต้น Ficus racemosa โดยใช้ methanol เป็นสารสกัด สามารถลดไข้ในหนู (albino rat) ที่ถูกเหนี่ยวนำให้เกิดไข้โดยฉีด yeast suspension ได้ โดยเปรียบเทียบกับ paracetamol	[access from] http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query.fcgi?CMD=Display&DB=pubmed . 15-3-2006.

ตารางที่ 6 ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของสมุนไพร 10 ตัว ที่คัดเลือกจากตำรับยาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับ ที่	สมุนไพร	งานวิจัยที่สนับสนุน	เอกสารอ้างอิง
9.	เครือข้าวเย็น Milletia kityana Craib.	ไม่พบฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการเกิดไข้	ไม่พบรายงานการวิจัย
10.	ไผ่บง Bambusa nutans Wall.	ไม่พบฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการเกิดไข้	ไม่พบรายงานการวิจัย

8.2 ข้อเสนอการวางแผนวิจัยและพัฒนาของกระบวนการเพื่อการศึกษาวิจัยต่อเนื่อง ในการนำผลงานวิจัยจากโครงการวิจัยไปใช้ในอนาคตในการพัฒนาเป็นยาแผนปัจจุบัน

จากตำรับยาสมุนไพรล้านนาที่คัดเลือกมา 10 ตำรับ ในข้อ 8.1 คณะผู้วิจัยขอเสนอการวางแผนการวิจัยและพัฒนาต่อเนื่องในขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. การเตรียมตำรับสมุนไพรล้านนาที่คัดเลือกมาตามวิธีการเตรียมที่ระบุไว้ในตำรับยา
2. การสกัดสารสำคัญจากตำรับโดยอิงตามวิธีการใช้ตำรับตามภูมิปัญญาล้านนาและตำรับยาสมุนไพร
3. การศึกษาคุณสมบัติทางเคมี-กายภาพ-ชีววิทยา ของสารสกัดจากตำรับที่คัดเลือกมา
4. การทดสอบฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา (อาการไข้) ในหลอดทดลอง/สัตว์ทดลอง/มนุษย์ ของตำรับและสารสกัดจากตำรับ
5. การศึกษาความปลอดภัย/ความเป็นพิษทั้งเฉียบพลันและเรื้อรัง
6. การพัฒนาตำรับหรือสารสกัดจากตำรับสมุนไพรล้านนาที่คัดเลือกมาให้อยู่ในรูปแบบยาเตรียมที่เหมาะสมโดยศึกษาวิจัยและพัฒนาให้อยู่ในรูปแบบยาจากสมุนไพรตามความรู้ดั้งเดิม/ยาสมุนไพรที่พัฒนารูปแบบหรือวิธีการใช้/ยาจากสมุนไพรที่เป็นสารสกัดหายาบในรูปแบบที่เหมาะสม/ยาจากสมุนไพรที่เป็นสารสำคัญบริสุทธิ์
7. การศึกษาการคาดคะเนราคาต้นทุนและการตลาด
8. การจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา (สิทธิบัตร)
9. การถ่ายทอดเทคโนโลยี
10. การผลิตและจำหน่าย

8.3 ข้อเสนอกระบวนการเพื่อใช้ในการศึกษาดำรับยาของภาคอื่นๆ ของประเทศไทย

คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอกระบวนการเพื่อใช้ในการศึกษาดำรับยาของภาคอื่นๆ ของประเทศไทย ซึ่งสามารถใช้วิธีการวิจัยของโครงการวิจัยนี้ซึ่งศึกษาดำรับยาสมุนไพรล้านนาเป็นต้นแบบในการศึกษาโดยมีขั้นตอนเช่นเดียวกัน ดังนี้

1. การรวบรวมตำรับยาจากแหล่งต่างๆ ในแต่ละภาคอย่างครอบคลุมและทั่วถึง
2. การคัดเลือกและคัดสรรเอกสารที่มีความถูกต้องและครบถ้วนสมบูรณ์
3. การจัดเอกสารตำรายาเป็นระบบโดยมีรหัสตามแหล่งที่มา
4. การบวรวรรดตำรับยาให้เป็นภาษาไทยกลาง
5. การคัดเลือกตำรับยาสมุนไพรที่มีศักยภาพในการนำมาวิจัยและพัฒนา

สรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การดำเนินงานตามโครงการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้รวบรวมคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนาจากจังหวัดต่างๆ ในเขตภาคเหนือตอนบน ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง พะเยาแพร่ และน่าน จากสถาบันวิจัยสังคม และสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตลอดจนเอกสารของศูนย์วิจัยและพัฒนาวัตถุโบราณ เครื่องสำอางและผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รวมจำนวนทั้งสิ้น 225 ฉบับ

คณะผู้วิจัยได้กำหนดรหัสเอกสารที่ได้มาทั้งหมด โดยเรียกว่า “รหัสเอกสารศูนย์ฯ” จากนั้นได้สำรวจเนื้อหาเบื้องต้น แล้วคัดเลือกเอกสารที่มีความสมบูรณ์ด้านเนื้อหา ตัวอักษรชัดเจน และมีจำนวนตำรับยาสมุนไพรมากที่สุดมาศึกษาโดยกำหนดให้เอกสารของแต่ละจังหวัดจะต้องมีอย่างน้อย 1,000 ตำรับ ซึ่งคัดเลือกได้ 21 ฉบับ โดยแบ่งเป็นจังหวัดละ 3 เล่ม

คณะผู้วิจัย ได้นำเอกสารคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรทั้ง 21 ฉบับนี้ มาปริวรรต โดยกำหนดให้มีการปริวรรตเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. การปริวรรตขั้นที่ 0 คือการนำข้อความในเอกสารที่เป็นภาษาและอักขรธรรมล้านนามาจัดพิมพ์ใหม่ โดยใช้แบบอักษรคอมพิวเตอร์ (Font) ชื่อ lannaworld โดยพิมพ์ข้อความเหล่านั้นตามต้นฉบับเดิม
2. การปริวรรตขั้นที่ 1 คือการปริวรรตข้อความจากภาษาล้านนา อักขรธรรมล้านนาเป็นภาษาล้านนา อักษรและอักขรวิธีตามแบบภาษาไทย
3. การปริวรรตขั้นที่ 2 คือการแปลข้อความจากภาษาล้านนาเป็นข้อความภาษาไทย หากข้อความใดที่ไม่สามารถแปลได้ หรือไม่แน่ใจว่าจะแปลได้ถูกต้องหรือไม่จะคงไว้ แล้วทำเครื่องหมายดอกจัน (*) ท้ายข้อความหรือคำนั้นๆ

คณะผู้วิจัยได้จัดทำโปรแกรมฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ ชื่อ ฐานข้อมูลตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ-โรค-สมุนไพร” โดยบันทึกข้อมูลตำรายาสมุนไพรทั้งหมดลงในฐานข้อมูลดังกล่าว ซึ่งสามารถค้นหาข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับตำรับยา โรค/อาการ สมุนไพร และสารสำคัญของสมุนไพรได้ สามารถพิมพ์ออกมาเป็นรายงานการได้ โดยมีข้อมูลตำรับยาทั้งหมด 7,265 ตำรับ นอกจากนั้นยังสามารถเชื่อมโยงข้อมูลไปยังหนังสือเภสัชกรรมล้านนา ศัพท์านุกรมชื่อโรคในล้านนา และคุณลักษณะของสมุนไพรล้านนา จำนวน 30 ตัว

ในการใช้งานโปรแกรมฐานข้อมูลนี้ ผู้ใช้สามารถค้นหาและการพิมพ์รายงานสามารถ โดยมี Key word คือ ชื่อโรค/อาการ (ทั้งภาษาไทย ภาษาล้านนา อักษรล้านนา ภาษาอังกฤษ และศัพท์ทางการแพทย์) ชื่อสมุนไพร (ทั้งภาษาไทย ภาษาล้านนา อักษรล้านนา ภาษาอังกฤษ ชื่อท้องถิ่น ชื่อวิทยาศาสตร์) และสารสำคัญ

จากรายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรทั้งหมด 7,265 ตำรับ พบว่าโรค/อาการที่พบมากที่สุด 10 ลำดับแรก คือ ไข้ สันนิบาต ขาง ลม มะเร็งครูด ปวดศีรษะ มะโหก ไม่สบายระหว่างตั้งครรภ์ ฝี และเจ็บป่วยหลังคลอดลูก จำนวน 328, 274, 181, 157, 150, 115, 111, 93, 92 และ 86 ตามลำดับ

ในส่วนของการรักษา “ไข้” นั้น พบว่ามีชื่อสมุนไพรที่ใช้ในตำรับยาจำนวน 619 ชื่อ โดยสมุนไพรที่มีความถี่ในการใช้มากที่สุด 10 อันดับแรก ได้แก่ อ้อยแดง ชุมเห็ดเทศ หญ้าคา หญ้าตีนกา กล้วยติบ หญ้าขี้ด มะกอก มะเดื่ออุทุมพร เครือข้าวเย็น และไผ่บง ตามลำดับ แสดงว่าสมุนไพรเหล่านี้ น่าจะมีสารสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการรักษา “ไข้” มากกว่าสมุนไพรชนิดอื่นๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงคัดเลือก ตำรับยาที่ใช้รักษาอาการไข้ทั้ง 328 ตำรับ เพื่อหาว่าตำรับยาใดที่ใช้สมุนไพรใน 10 อันดับแรกที่พบมากที่สุด มาจำนวน 10 ตำรับ

ผลการคัดเลือกและศึกษารายละเอียดของตำรับยารักษาไข้ 10 ตำรับ พบว่าตำรับยาทั้ง 10 ตำรับนั้นมีการใช้ชุมเห็ดเทศเป็นส่วนประกอบในตำรับยาทุกตำรับ และมีการใช้ อ้อยแดง หญ้าคา หญ้าตีนกา หญ้าขี้ด มะกอก กล้วยติบ มะเดื่ออุทุมพร ไผ่บง และเครือข้าวเย็น ในลำดับความถี่ที่น้อยลงมาตามลำดับ อย่างไรก็ตามจากการสืบค้นข้อมูลการวิจัยทางเภสัชวิทยา พบว่ามีเพียงสมุนไพรตัวเดียว คือมะเดื่ออุทุมพร ที่มีการศึกษาวิจัยโดยตรงเกี่ยวกับการลดอาการไข้

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ตำรับยาสมุนไพรทั้ง 10 ตำรับ มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อประยุกต์ใช้ทางสาธารณสุขมูลฐานโดยการนำมาศึกษาวิจัยต่อเพื่อทดสอบยืนยันประสิทธิภาพและความปลอดภัย ตลอดจนเตรียมให้อยู่ในรูปแบบที่เหมาะสม นอกจากนี้สมุนไพรที่เกี่ยวข้องกับการรักษาโรค/อาการไข้ที่มีความถี่ในการใช้ในตำรับยาสมุนไพรล้านนามากที่สุด คือ ชุมเห็ดเทศ อ้อยแดง หญ้าคา หญ้าตีนกา และหญ้าขี้ด ซึ่งน่าจะเป็นสมุนไพรที่น่าสนใจที่จะนำมาศึกษาเพื่อประยุกต์หรือพัฒนาเป็นยาแผนปัจจุบันได้ต่อไป

หัวข้อที่ควรทำการวิจัยเพิ่มเติม

จากการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติม หรือขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาดำรงยาสมุนไพรล้านนาในส่วนต่างๆ ดังนี้

1. การขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับชื่อโรค/อาการภาษาล้านนา โดยการเชิญแพทย์พื้นบ้าน และแพทย์แผนปัจจุบันมาประชุมสัมมนา โดยเน้นที่การจัดทำคำอธิบายลักษณะของโรค/อาการต่างๆ ในอดีตเพื่อเทียบกับชื่อโรค/อาการ ของแพทย์แผนปัจจุบัน
2. การขยายขอบเขตการศึกษาให้ได้ตำรับยามากขึ้น และรวบรวมองค์ความรู้ด้านการดูแลรักษาสุขภาพด้วยสมุนไพรล้านนา โดยเปรียบเทียบกับภูมิภาคอื่นๆ หรือประเทศเพื่อนบ้าน
3. การวิจัยและพัฒนาตำรับยาทั้ง 10 ตำรับ และสมุนไพรทั้ง 10 ชนิด เพื่อการประยุกต์ใช้และการพัฒนาเป็นยาแผนปัจจุบันต่อไป

การตีพิมพ์ผลงานวิจัยและเสนอผลงานวิจัยในระดับประเทศและนานาชาติ

คณะผู้วิจัยได้นำเสนอผลงานวิจัยของโครงการวิจัย ดังนี้

1. การตีพิมพ์ผลงานวิจัยในระดับประเทศ เรื่อง “Translation of Lanna Medicinal-Plant Recipes for Research and Development of Modern Pharmaceutical and the Understanding of the Lanna Thai Cultures/Histories”, Chiang Mai University Journal, in press, 2006.
2. การนำเสนอผลงานวิจัยด้วยวาจาในระดับประเทศ เรื่อง “Screening and translation of Lanna medicinal plant recipes for research and development of modern pharmaceuticals and understanding of Lanna Thai cultures/histories”. The Academic Days, Chiang Mai University’ Research Way, December 8-10, 2005, Chiang Mai University, Thailand.
3. การนำเสนอผลงานวิจัยด้วยวาจาในระดับนานาชาติ เรื่อง “Translation of Lanna medicinal plant recipes for research and development of modern pharmaceuticals and the understanding of the Lanna Thai cultures and histories”. The 9th International Conference on Thai Studies, April 3-6, 2005, Northern Illinois University, USA.

เอกสารอ้างอิง

จิระเดช มโนสร้อย และอรัญญา มโนสร้อย. (2537). **เภสัชกรรมล้านนา : ตำรับสมุนไพรล้านนา**.

กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.

จิระเดช มโนสร้อย และคณะ. (2543). **ศัพทานุกรมชื่อโรคในล้านนา**. กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.

จิระเดช มโนสร้อย และคณะ. (2544) **พจนานุกรมศัพท์สมุนไพรภาษาล้านนา-ไทยและไทยล้านนา**. มปท. เอกสารอัดสำเนา.

จิระเดช มโนสร้อย และคณะ. (2546-2548). **รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัย เรื่อง “การรวบรวมเลือกสรรและปริวรรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ระยะที่1-3).**สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

จิระเดช มโนสร้อย และคณะ. (2548) **หลักเกณฑ์และข้อตกลงในการปริวรรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา**. มปท. เอกสารอัดสำเนา.

เต็ม สมิตินันท์.(2544). **ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544), กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์ประชาชน.

ประเสริฐ ณ นคร. (2539). **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

วงศ์สถิตย์ ชั่วกุล, และคณะ (บรรณาธิการ). (2539). **สมุนไพรพื้นบ้านล้านนา**. ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

วิทย์ เพ็ญบุญธรรม.(2536). **พจนานุกรมสมุนไพรไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ประชุมทองการพิมพ์
วุฒิ วุฒิธรรมเวช. (2540). **สารานุกรมสมุนไพร : รวมหลักเภสัชกรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้ง เฮาส์.

สรวิศดี อ่องสกุล.(2545) **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ปจำกัด.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ (2538). **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี**. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่ : มิ่งเมืองการพิมพ์.

หน่วยงานศึกษาวิจัยคัมภีร์ใบลาน. (2525). **ตำรายาสมุนไพรล้านนา**. โครงการร่วมระหว่างพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยาแห่งชาติไอซากาและสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อรัญญา มโนสร้อยและคณะ. (2542). **รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยการจัดทำพจนานุกรมโรคและสมุนไพร ล้านนาไทยและไทย-ล้านนา**. สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข งบประมาณปี 2540.

อุดม รุ่งเรืองศรี. (2547). **พจนานุกรมภาษาล้านนา - ไทย (ฉบับแม่ฟ้าหลวง)**. ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1. เชียงใหม่ : มิ่งเมืองการพิมพ์.

- Breakey, G.F., and E. Voulgaropoulos. (1976). **Laos Health Survey : Mekong Valley 1968-69.** Honolulu : University Press of Hawaii.
- Brun, V. (1980). **The Relationship between Drugs and Diseases in Northern Thai Traditional Medicine.** Paper presented as ASOMPS IV, Bangkok.
- Cunningham, C.E.(Ed).(1970). **Studies of Health Problems and Health Behavior in Saraphi District, North Thailand.** Chiang Mai : Chiang Mai University.
- Day, E.A. and B. Leoprapi. (1977). **Patterns of Health Utilization in Upcountry Thailand.** Bangkok Institute for Population and Social Research, Mahidol University.
- Irvine, W. (1982). **The Thai Yuan 'Madman' : and the Modernising. Developing Thai Nation as Bounded Entities under Threat : A Study in the Replication of a Single Image.** London : School of Oriental and African Studies Thesis.
- Lampang Health Development Project. (1978). **A Thai Primary Health Care Approach.** Bangkok : Ministry of Public Health.
- Lonescu Tongyonk. J., (1981). "Explication of Wind Illness in Northern Thailand." **Transcultural Psychiatric Research Review.**18:42-45.
- Muecke, M. A. (1979). "An Explication of Wind Illness" in Northern Thailand." **Culture, Medicine and Psychiatry** 3:267-300.

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1

รายชื่อคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและ
ตำรายาสมุนไพรล้านนาจังหวัดต่างๆ

ตารางที่ 1.1 รายชื่อคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา
จังหวัดเชียงราย

เล่มที่	หมายเลข ไมโครฟิล์ม	แหล่งข้อมูล	จำนวน				หมายเหตุ
			ผูก	เล่ม	หน้า	ตำรับ	
1.	82 118 08 007-007	วัดสันผักแค อ.พาน	-	1	42	307	
2.	82 118 08 008-008	วัดเจริญเมือง อ.พาน	-	1	46	348	
3.	87 153 08 052-052	วัดกาสา อ.แม่จัน	1	-	68	103	
4.	87 154 08 027-027	วัดกาสา อ.แม่จัน	1	-	68	103	*ซ้ำกับ ชร.003-090
5.	88 157 08 072-072	วัดกาสา อ.แม่จัน	1	-	24	50	
6.	87 156 08 052-052	วัดป่าบงจันทน์ อ.แม่จัน	1	-	53	115	
7.	87 157 11 021-021	วัดแม่คำหนองบัว อ.เชียงแสน	1	-	54	19	
8.	88 160 08 061-061	วัดศรีดอนมูล อ.เชียงแสน	1	-	66	*ไม่ชัด	
9.	88 160 10 060-060	วัดศรีดอนมูล อ.เชียงแสน	1	-	88	*ไม่ชัด	
10.	88 160 08 059-059	วัดศรีดอนมูล อ.เชียงแสน	1	-	24	43	
11.	88 157 08 086-086	วัดศรีดอนมูล อ.เชียงแสน	1	-	28	76	
12.	82 118 11 006-006	วัดป่าเมือง ต.ป่าหุ้ อ.พาน	-	1	15	6	
13.	82 118 08 009-009	วัดเจริญเมือง ต.เจริญเมือง อ.พาน	-	1	55	168	
14.	80 052 08 009-009	นายไกรศรีฯ นำมาจาก อ.แม่สาย	-	1	37	124	
15.	82 118 11 011-011	วัดศรีสุทรวาส ต.เวียง อ.เวียงป่าเป้า	-	1	53	38	
รวม 15 ฉบับ			9 ผูก	6 เล่ม	721 หน้า	1500 ตำรับ	เอกสารซ้ำกัน 1 ฉบับ

ตารางที่ 1.2 รายชื่อคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนา และตำรายาสมุนไพรล้านนา
จังหวัดเชียงใหม่

เล่มที่	หมายเลขไมโครฟิล์ม	แหล่งข้อมูล	จำนวน				หมายเหตุ
			ผูก	เล่ม	หน้า	ตำรับ	
1.	82 144 11 001-001	วัดป่าลาน ต.ทุ่งต้อม อ.สันป่าตอง	-	1	75	*ตำราม้า	
2.	82 114 11 002-002	วัดดอนชัย ต.ยางคราม อ.จอมทอง	-	1	151	137	
3.	79 029 08 001-001	วัดทรายมูล ต.ทรายมูล อ.สันกำแพง	-	1	22	153	
4.	79 029 08 002-002	วัดดอนกลาง ต.ออนเหนือ อ.สันกำแพง	1	-	18	73	
5.	78 022 08 007-007	วัดกู่คำ ต.วัดเกต อ.เมือง	1	-	42	172	
6.	78 022 08 008-008	วัดเมืองสิงห์ ต.ป่าตัน อ.เมือง	1	-	143	177	
	78 022 08 009-009	วัดเมืองสิงห์ ต.ป่าตัน อ.เมือง	1	-		55	
	78 022 08 010-010	วัดเมืองสิงห์ ต.ป่าตัน อ.เมือง	1	-		102	
7.	78 022 08 011-011	วัดกู่คำ ต.วัดเกต อ.เมือง	1	-	246	199	
	78 022 08 012-012	วัดกู่คำ ต.วัดเกต อ.เมือง	1	-		176	
8.	78 022 08 013-013	วัดฟ่อนสรวัย ต.พระสิงห์ อ.เมือง	1	-	40	102	
9.	78 012 08 048-048	วัดพวงหงษ์ ต.พระสิงห์ อ.เมือง	1	-	104	238	
	78 012 08 049-049	วัดเชียงมั่น ต.ศรีภูมิ อ.เมือง	1	-	10	35	
	78 012 08 050-050	วัดศรีเกิด ต.พระสิงห์ อ.เมือง	1	-	160	*พุทธศาสนา	
10.	78 012 08 051-051	วัดพวงหงษ์ ต.พระสิงห์ อ.เมือง	-	1	22	91	
	78 012 08 052-052	วัดศรีเกิด ต.พระสิงห์ อ.เมือง	1	-	144	456	
11.	83 124 08 006-006	วัดศรีบุญเรือง ต.สันทราย อ.ฝาง	-	1	109	326	
12.	83 124 08 007-007	วัดนิเวศสถาน ต.แม่สาย อ.แม่สาย	-	1	109	223	
13.	83 120 08 047-047	นายชวน ศรีแสง ต.บ้านช้างเคื่อง อ.แม่แจ่ม	1	-	32	63	
14.	83 120 08 048-048	วัดทองกาน ต.แม่ศึก อ.แม่แจ่ม	1	-	24	88	
15.	83 120 08 092-092	วัดซอแล ต.ซอแล อ.แม่แตง	1	-	23	60	
16.	83 124 11 003-003	วัดวาลุการาม ต.ตลาดขวัญ อ.ดอยสะเก็ด	-	1	14	13	
17.	83 124 08 002-002	วัดศรีดงเย็น ต.ศรีดงเย็น อ.ฝาง	-	1	202	914	
18.	80 048 08 042-042	วัดเมืองเลิน ต.เมืองเลิน อ.สันทราย	1	-	336	1338	
	80 048 08 043-043	วัดคอกหมูป่า ต.สันนาเม้ง อ.สันทราย	1	-	20	39	
	80 048 08 044-044	วัดข้าวมุง ต.ข้าวมุง อ.สารภี	1	-	50	5	
19.	80 048 08 046-046	วัดดอนแก้ว ต.ดอนแก้ว อ.สารภี	1	-	54	103	
	80 048 08 047-047	วัดดอนแก้ว ต.ดอนแก้ว อ.สารภี	1	-	52	123	
	80 048 08 048-048	วัดข้าวมุง ต.ข้าวมุง อ.สารภี	1	-	27	49	

ตารางที่ 1.2 รายชื่อคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนา และตำรายาสมุนไพรล้านนา
จังหวัดเชียงใหม่ (ต่อ)

ที่	หมายเลขไมโครฟิล์ม	แหล่งข้อมูล	จำนวน				หมายเหตุ
			ผูก	เล่ม	หน้า	ตำรับ	
20.	80 048 08 040-040	วัดศรีสองเมือง ต.ไชยสถาน อ.สารภี	1	-	99	190	
	80 048 08 041-041	วัดบวกเปา ต.หนองແຍ້ງ อ.สันทราย	1	-	88	130	
	80 048 08 043-043	วัดคอกหมูป่า ต.สันนาเม้ง อ.สันทราย	1	-	20	39	*ซ้ำกับ ชม.018-048(2)
21.	80 048 08 049-049	วัดคอกหมูป่า ต.สันนาเม้ง อ.สันทราย	1	-	62	138	
	80 048 08 050-050	วัดบวกเปา ต.หนองແຍ້ງ อ.สันทราย	1	-	49	166	
	80 048 08 051-051	วัดข้าวมุง ต.ข้าวมุง อ.สารภี	1	-	31	21	
22.	80 048 08 039-039	วัดข้าวมุง ต.ข้าวมุง อ. สารภี	1	-	257	*สถาบัน ปริวรรต	
23.	83 123 08 001-001	วัดทุ่งหลวง ต.แม่แตง อ.แม่แตง	-	1	56	*อักษรไทย	
24.	84 136 08 048-048	วัดลัฏฐิวนาราม ต.สันผักหวาน อ.หางดง	1	-	56	201	
25.	84 137 08 048-048	วัดวังทอง ต.บ่อหลวง อ.ฮอด	1	-	76	319	
26.	84 137 08 034-034	วัดวังลู่ ต.หางดง อ.ฮอด	1	-	17	46	
27.	79 029 08 001-001	วัดทรายมูล ต.ทรายมูล อ.สันกำแพง	-	1	22	153	*ซ้ำกับ ชม.003-022
	79 029 08 002-002	วัดออนกลาง ต.ออนเหนือ อ.สันกำแพง	1	-	18	73	*ซ้ำกับ ชม.004-023
28.	80 048 08 054-054	วัดปากเหมือง ต.ข้าวมุง อ.สารภี	1	-	28	107	
	80 048 08 055-055	วัดข้าวมุง ต.ข้าวมุง อ.สารภี	1	-	9	6	
	80 048 08 056-056	วัดข้าวมุง ต.ข้าวมุง อ.สารภี	1	-	14	29	
29.	80 048 08 039-039	วัดข้าวมุง ต.ข้าวมุง อ.สารภี	1	-	257	*สถาบัน ปริวรรต	*ซ้ำกับ ชม.022-086
30.	80 048 08 069-069	วัดอุทุมพราราม ต.ข้าวมุง อ.สารภี	-	1	57	111	
31.	80 048 08 071-071	วัดข้าวมุง ต.ข้าวมุง อ.สารภี	-	1	45	92	
32.	80 048 08 041-041	วัดบวกเปา ต.หนองແຍ້ງ อ.สันทราย	1	-	88	130	*ซ้ำกับ ชม.020-050(2)
33.	80 048 08 068-068	วัดทุ่งข้าวตอก ต.หนองແຍ້ງ อ.สันทราย	-	1	25	57	
34.	80 048 08 072-072	วัดร่องลึก ต.สันนาเม้ง อ.สันทราย	-	1	13	25	
35.	80 045 10 074-074	วัดร่องลึก ต.สันนาเม้ง อ.สันทราย	-	1	24	21	
36.	80 048 08 057-057	วัดคอกหมูป่า ต.สันนาเม้ง อ.สันทราย	1	-	92	101	
	80 048 08 058-058	วัดป่าแดด ต.ป่าไผ่ อ.สันทราย	1	-	142	355	
	80 048 08 059-059	วัดบวกเปา ต.หนองແຍ້ງ อ.สันทราย	1	-	68	101	

ตารางที่ 1.2 รายชื่อคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนา และตำรายาสมุนไพรล้านนา
จังหวัดเชียงใหม่ (ต่อ)

ที่	หมายเลขไมโครฟิล์ม	แหล่งข้อมูล	จำนวน				หมายเหตุ
			ผูก	เล่ม	หน้า	ตำรับ	
37.	78 022 08 007-007	วัดกู่คำ ต.วัดเกตุ อ.เมือง	1	-	42	172	
38.	78 022 08 008-008	วัดเมืองสิงห์ ต.ป่าตัน อ.เมือง	1	-	143	177	*ซ้ำกับ ชม.006-025(1)
	78 022 08 009-009	วัดเมืองสิงห์ ต.ป่าตัน อ.เมือง	1	-		55	*ซ้ำกับ ชม.006-025(2)
	78 022 08 010-010	วัดเมืองสิงห์ ต.ป่าตัน อ.เมือง	1	-		102	*ซ้ำกับ ชม.006-025(3)
39.	78 022 08 011-011	วัดกู่คำ ต.วัดเกตุ อ.เมือง	1	-	246	199	*ซ้ำกับ ชม.007-026(1)
	78 022 08 012-012	วัดกู่คำ ต.วัดเกตุ อ.เมือง	1	-		176	*ซ้ำกับ ชม.007-026(2)
40.	78 022 08 013-013	วัดพ่อนสรวง ต.พระสิงห์ อ.เมือง	1	-	40	102	
41.	78 012 08 051-051	วัดพวงหงษ์ ต.พระสิงห์ อ.เมือง	-	1	22	91	
	78 012 08 052-052	วัดศรีเกิด ต.พระสิงห์ อ.เมือง	1	-	144	456	
42.	78 012 08 048-048	วัดพวงหงษ์ ต.พระสิงห์ อ.เมือง	1	-	104	238	*ซ้ำกับ ชม.009-028(1)
	78 012 08 049-049	วัดเชียงมั่น ต.ศรีภูมิ อ.เมือง	1	-	10	35	*ซ้ำกับ ชม.009-028(2)
	78 012 08 050-050	วัดศรีเกิด ต.พระสิงห์ อ.เมือง	1	-	160	*พุทธศาสนา	*ซ้ำกับ ชม.009-028(3)
43.	89 166 08 001-001	อ.ทวิ สว่างปัญญากร ต.หายยา อ.เมือง	-	1	79	485	
	89 166 08 002-002	อ.ทวิ สว่างปัญญากร ต.หายยา อ.เมือง	-	1	76	535	
44.	80 048 08 074-074	วัดสันคยะม ต.สันทรายน้อย อ.สันทราย	-	1	59	52	
45.	80 047 06 053-053	วัดศรีคำชมพู่ ต.ป่าปง อ.สารภี	-	1	100	9	
46.	83 122 08 001-001	วัดมงคลสถาน ต.แม่อาว อ.แม่อาว	1	-	94	*อักษรไทย	
47.	86 152 11 045-045	อ.อุดม รุ่งเรืองศรี มนุษยศาสตร์ มช.	1	-	200	64	
48.	84 127 11 008-008	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อ.เมือง	-	1	22	*ไม่ชัด	
49.	82 144 11 004-004	วัดดอนชัย ต.ยางคราม อ.จอมทอง	-	1	141	20	
50.	90 166 08 015-015	สถาบันวิจัยสังคม มช.	-	1	20	37	
51.	84 127 11 006-006	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อ.เมือง	-	1	68	*ไม่ชัด	
51 ฉบับ			53 ผูก	24 เล่ม	5712 หน้า	11,066 ตำรับ	มีเอกสารซ้ำ กัน 17 ฉบับ

ตารางที่ 1.6 รายชื่อคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนา และตำรายาสมุนไพรล้านนา
จังหวัดลำปาง

เล่มที่	หมายเลขไมโครฟิล์ม	แหล่งข้อมูล	จำนวน				หมายเหตุ
			ผูก	เล่ม	หน้า	ตำรับ	
1.	81 090 08 007-007	วัดทุ่งคา อ.แจ้ห่ม	-	1	40	131	
2.	81 090 08 008-008	วัดผาแดงหลวง อ.แจ้ห่ม	-	1	31	39	
3.	81 091 08 008-008	วัดบ้านหล่าย ต.สบปราบ อ.สบปราบ	-	1	45	401	
4.	81 091 08 009-009	วัดบ้านหล่าย ต.สบปราบ อ.สบปราบ	-	1	45	182	
5.	81 091 08 010-010	วัดบ้านหล่าย ต.สบปราบ อ.สบปราบ	-	1	58	525	
6.	81 092 08 049-049	วัดบ้านหล่าย ต.สบปราบ อ.สบปราบ	-	1	52	235	
7.	81 091 08 007-007	วัดบ้านหล่าย ต.สบปราบ อ.สบปราบ	-	1	109	803	
8.	81 078 08 061-061	วัดแม่ทะหลวง อ.แม่ทะ	1	-	45	163	
9.	81 078 08 062-062	วัดแม่ทะหลวง อ.แม่ทะ	1	-	54	144	
10.	81 065 08 043-043	วัดลำปางหลวง อ.เกาะคา	1	-	35	10	
	81 065 08 044-044	วัดลำปางหลวง อ.เกาะคา	1	-	78	239	
11.	80 055 08 057-057	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	1	-	84	193	
	80 055 08 058-058	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	1	-	55	97	
	80 055 08 059-059	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	1	-	42	49	
	80 055 08 060-060	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	1	-	76	61	
12.	80 056 08 002-002	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	-	1	23	50	
	80 056 08 003-003	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	-	1	41	248	
	80 056 08 004-004	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	-	1	74	323	
13.	81 065 08 042-042	วัดดอกบัว ต.เวียงเหนือ อ.เมือง	-	1	47	138	
14.	81 065 08 046-046	วัดชมพูหลวง ต.ชมพู อ.เมือง	1	-	47	73	
	81 065 08 047-047	วัดชมพูหลวง ต.ชมพู อ.เมือง	1	-	117	672	
15.	81 065 08 045-045	วัดปงแสงทอง ต.ปงแสงทอง อ.เมือง	1	-	52	129	
16.	81 069 08 039-039	วัดปงสนุกใต้ ต.เวียงเหนือ อ.เมือง	-	1	36	316	
17.	80 055 11 066-066	วัดไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา	-	1	145	84	

ตารางที่ 1.6 รายชื่อคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนา และตำรายาสมุนไพรล้านนา
จังหวัดลำปาง (ต่อ)

เล่มที่	หมายเลขไมโครฟิล์ม	แหล่งข้อมูล	จำนวน				หมายเหตุ
			ผูก	เล่ม	หน้า	ตำรับ	
18.	80 056 11 001-001	วัดไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา	-	1	143	61	
19.	81 066 11 030-030	วัดศาลาหม้อ ต.เกาะคา อ.เกาะคา	1	-	66	24	
20.	81 095 01B 006-006	วัดแม่ต๋อง อ.แม่พริก	1	-	56	*มหัพพน	
21.	81 092 08 048-048	วัดบ้านหลาย ต.สบปราบ อ.สบปราบ	-	1	28	82	
22.	81 078 11 089-089	วัดท่าแห่น ต.แม่ทะ อ.แม่ทะ	1	-	54	5	
23.	ม้วนที่ 21 19 001 00	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	1	-	90	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
24.	ม้วนที่ 21 19 002 00	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	1	-	90	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
25.	ม้วนที่ 21 19 003 00	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	1	-	37	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
26.	ม้วนที่ 21 19 004 01	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	1	-	509	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
27.	ม้วนที่ 21 19 005 00	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	1	-	497	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
28.	ม้วนที่ 21 19 006 00	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	1	-	90	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
29.	ม้วนที่ 21 19 007 01	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	1	-	46	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
30.	ม้วนที่ 21 19 007 02	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	1	-	58	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
31.	ม้วนที่ 21 19 007 03	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	1	-	84	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
32.	ม้วนที่ 21 19 008 00	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	1	-	56	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
33.	ม้วนที่ 21 19 009 00	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	1	-	312	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
34.	ม้วนที่ 21 19 010 00	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	1	-	47	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
35.	ม้วนที่ 21 19 011 00	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	4	-	88	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
36.	ม้วนที่ 22 20 031 00	วัดไหล่หิน อ.เกาะคา	1	-	88	*ยังไม่ได้ สำรวจ	

ตารางที่ 1.6 รายชื่อคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนา และตำรายาสมุนไพรล้านนา
จังหวัดลำปาง (ต่อ)

เล่มที่	หมายเลขไมโครฟิล์ม	แหล่งข้อมูล	จำนวน				หมายเหตุ
			ผูก	เล่ม	หน้า	ตำรับ	
37.	ม้วนที่ 15 19 001 00	วัดพระธาตุลำปางหลวง อ.เกาะคา	-	1	35	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
38.	ม้วนที่ 15 19 002 00(1)	วัดพระธาตุลำปางหลวง อ.เกาะคา	-	1	34	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
39.	ม้วนที่ 15 19 003 00	วัดพระธาตุลำปางหลวง อ.เกาะคา	1	-	19	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
40.	ม้วนที่ 15 19 004 01	วัดพระธาตุลำปางหลวง อ.เกาะคา	1	-	47	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
41.	ม้วนที่ 15 19 004 02	วัดพระธาตุลำปางหลวง อ.เกาะคา	1	-	53	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
42.	ม้วนที่ 17 20 059 00	วัดพระธาตุลำปางหลวง อ.เกาะคา	-	1	39	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
43.	ม้วนที่ 2 19 002 00(2)	วัดนาเดา อ.เสริมงาม	-	1	216	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
44.	ม้วนที่ 2 19 004 00	วัดนาเดา อ.เสริมงาม	1	-	94	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
45.	ม้วนที่ 2 19 005 00	วัดนาเดา อ.เสริมงาม	1	-	306	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
46.	ม้วนที่ 2 19 006 00	วัดนาเดา อ.เสริมงาม	1	-	65	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
47.	ม้วนที่ 2 19 007 00	วัดนาเดา อ.เสริมงาม	1	-	112	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
48.	ม้วนที่ 2 19 008 00	วัดนาเดา อ.เสริมงาม	1	-	34	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
49.	ม้วนที่ 2 19 009 00	วัดนาเดา อ.เสริมงาม	-	1	40	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
50.	ม้วนที่ 2 19 010 00	วัดนาเดา อ.เสริมงาม	-	1	10	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
51.	ม้วนที่ 5 19 001 00	วัดเวียง อ.เถิน	1	-	156	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
52.	ม้วนที่ 5 20 070 00	วัดเวียง อ.เถิน	-	1	47	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
53.	ม้วนที่ 6 20 074 00	วัดเวียง อ.เถิน	-	1	31	*ยังไม่ได้ สำรวจ	
รวม 53 ฉบับ			40 ผูก	23 เล่ม	5,208 หน้า	5,477 ตำรับ	

ตารางที่ 1.7 รายชื่อคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนา และตำรายาสมุนไพรล้านนา
จังหวัดลำพูน

เล่มที่	หมายเลข ไมโครฟิล์ม	แหล่งข้อมูล	จำนวน				หมายเหตุ
			ผูก	เล่ม	หน้า	ตำรับ	
1.	80 048 08 063-063	วัดหนองสร้อย ต.มะกอก อ.ป่าซาง	1	-	417	827	
	80 048 08 064-064	วัดหนองสร้อย ต.มะกอก อ.ป่าซาง	1	-			
	80 048 08 065-065	วัดหนองสร้อย ต.มะกอก อ.ป่าซาง	1	-			
2.	86 151 08 055-055	วัดปางล้าน ต.ลี อ.ลี	1	-	68	120	
3.	80 048 08 073-073	วัดศรีเตี้ย ต.ศรีเตี้ย อ.บ้านโฮ้ง	-	1	60	187	
4.	80 048 08 067-067	วัดมหาวัน ต.โนเวียง อ.เมือง	-	1	64	382	
5.	86 151 08 055-055	วัดปางล้าน ต.ลี อ.ลี	1	-	68	120	*ซ้ำกับ ลพ.002-061
รวม 5 ฉบับ			5 ผูก	2 เล่ม	677 หน้า	1,636 ตำรับ	เอกสารซ้ำกัน 1 ฉบับ

ภาคผนวก 2

รายชื่อสมุนไพรที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์
แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1.	สะลาบน้อย	กกกลม
2.	กกช้าง	กกช้าง
3.	กกหอม	กกหอม
4.	กงสะเดน	กงสะเด็น
5.	กัณน้ำบวย	กัณกระบวย
6.	กัณจำ	กัณจำ
7.	พังพอน	กัณปิด
8.	กบ	กบ
9.	กบทูต	กบทูต
10.	สะฟ้านกา	กรรณิการ์
11.	กำจัด	กระจัด
12.	กระจับ	กระจับ
13.	กำจาย	กระจาย
14.	กระเขอะ	กระเจาะ
15.	ส้มปู้	กระเจี๋ยบแดง
16.	อาว	กระเจี๋ยว
17.	ตานเหลื่อง	กระแจะ
18.	กูดหงอด	กระถอดไข่
19.	ผมหุ้ง	กระชัย
20.	กระชัยขาว	กระชัยขาว
21.	ละแอน	กระชัย
22.	กระขาว	กระขาว
23.	กระขาวแดง	กระขาวแดง
24.	กระขาวตัวผู้	กระขาวตัวผู้
25.	กระขาวแม่	กระขาวตัวเมีย
26.	กระขาวทั้ง 2	กระขาวทั้ง 2
27.	เข้าฝีมด	กระเข้าฝีมด
28.	เก็ดดำ	กระเขอะ
29.	หนามชัย	กระชัย
30.	อองปลาฝา	กระดองตะพานน้ำ

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
31.	ดอมขม	กระดอมขม
32.	สะบันงา	กระดังงา
33.	สะบันงาเครือ	กระดังงาเครือ
34.	เขืองแคงมั่ว	กระดังงาแดง
35.	กระดาด	กระดาศ
36.	กระดาดดำ	กระดาศดำ
37.	กระดาดห่อคำปิว	กระดาศห่อแผ่นทองคำเปลว
38.	เดงห้อยคอจั่ว	กระดังที่แขวนคอวัว
39.	หอมไกล	กระดุกไก่
40.	ดุกคนตาย	กระดุกคนตาย
41.	ดุกผี	กระดุกผี
42.	ดุกผีแมน	กระดุกผีแมน
43.	พุย	กระโดน
44.	ชันไดวอก	กระไดลิง
45.		กระแต
46.	กูดขาวอก	กระแตไต่ไม้
47.	หนามขาว	กระถินพิมาน
48.	คำใต้	กระถินหอม
49.	กระทงลาย	กระทงลาย
50.	ต๋องแดง	กระท่อนแดง
51.	ต๋องหวาน	กระท่อนหวาน
52.	ทายเหินขาว	กระทายเหินขาว
53.	กระทิง	กระทิง
54.	กระทือ	กระทือ
55.	หมากแตก	กระทุงลาย
56.	หมากแตกตัวผู้	กระทุงลายตัวผู้
57.	จ้วนหมู	กระทุงหมาบ้า
58.	ทุ้ม	กระทุ้ม
59.	ทุ้มก้านแดง	กระทุ้มก้านแดง
60.	ทุ้มขี้หมู	กระทุ้มขี้หมู

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
61.	ทุ่มแดง	กระทุ่มแดง
62.	ทุ่มตาแดง	กระทุ่มตาแดง
63.	ทุ่มบก	กระทุ่มบก
64.	ทุ่มหลวง	กระทุ่มหลวง
65.	หอมเทียม	กระเทียม
66.	หอมขาว	กระเทียมขาว
67.	หอมแดง	กระเทียมแดง
68.	หอมโตน	กระเทียมโตน
69.	หอมป่า	กระเทียมป่า
70.	กระรื้อ	กระรื้อ
71.	มีน	กระบก
72.	น้ำบวย	กระบวย
73.	บอกระเมีย	กระบอกระเมีย
74.	บอกรัก	กระบอกรัก
75.	เขี้ยะลินหมา	กระบองเพชร
76.	บัวรา	กระปือเจ็ดตัว
77.	บัวราตายแขวน	กระปือเจ็ดตัวตายแขวน
78.	บุ่ง	กระบุ่ง
79.	บุ่งแม่หม้าย	กระบุ่งแม่หม้าย
80.	เบื่องดินเผา	กระเบื่องดินเผา
81.	กูดตั้ง	กระปรอกเล็ก
82.	กะพง	กระพง
83.	พังโหมตัวผู้	กระพังโหมตัวผู้
84.	พังโหมตัวเมีย	กระพังโหมตัวเมีย
85.	พี	กระพี
86.	พีชม	กระพีชม
87.	พีเครือ	กระพีเครือ
88.	พีตัน	กระพีตัน
89.	คอมค่อ	กระเพรา
90.	คอมค่อแดง	กระเพราแดง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
91.	คอมค๋อดำ	กระเพราดำ
92.	รอกตัวผู้	กระรอกตัวผู้
93.	กระวาน	กระวาน
94.	กะสัง	กระสัง
95.	สา	กระสา
96.	ดุกหัวคนตาย	กระโหลกศีรษะคนตาย
97.	กร่าง	กร่าง
98.		กฤษณา
99.	กลวงคองู	กลวงคองู
100.	กล้วย	กล้วย
101.	กล้วยแก้ว	กล้วยแก้ว
102.	กล้วยคร้าว	กล้วยคร้าว
103.	กล้วยคาด	กล้วยคาด
104.	กล้วยเครือคำ	กล้วยเครือคำ
105.	กล้วยจ้วน	กล้วยจ้วน
106.	กล้วยงอน	กล้วยงอน
107.	กล้วยงุน	กล้วยงุน
108.	กล้วยงุนหลวง	กล้วยงุนหลวง
109.	กล้วยแงว	กล้วยแงว
110.	กล้วยจักก่า	กล้วยจักก่า
111.	กล้วยตัน	กล้วยตัน
112.	กล้วยตีนกู	กล้วยตีนกู
113.	กล้วยตีบ	กล้วยตีบ
114.	กล้วยตีบคำ	กล้วยตีบคำ
115.	กล้วยตีบตายแขวน	กล้วยตีบตายแขวน
116.	ตับเต๋น้อย	กล้วยเต๋า
117.	กล้วยเทียน	กล้วยเทียน
118.	กล้วยน้อย	กล้วยน้อย
119.	กล้วยเขียงราย	กล้วยน้ำไท
120.	น้านมราชสีห์	กล้วยน้านมราชสีห์

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
121.	กล้วยบัว	กล้วยบัว
122.	กล้วยสีดำ	กล้วยสีดำ
123.	กล้วยหก	กล้วยหก
124.	กล้วยหอม	กล้วยหอม
125.	กล้วยนวน	กล้วยหัวโต
126.	กะจอตไข่	กะจอตไข่
127.	กะทิ	กะทิ
128.	กัลปพฤกษ์	กัลปพฤกษ์
129.	กำแพงเจ็ดชั้น	กำแพงเจ็ดชั้น
130.	กำลังควายเถลิง	กำลังควายเถิก
131.	กำลังช้างเผือก	กำลังช้างเผือก
132.	กำลังวัวเถลิง	กำลังวัวเถลิง
133.	แมงแสนดิน	กิ้งกือ
134.	เข้าสานป่าแพะ	ข้าวสารป่าแพะ
135.	โคกกระสุน	โคกกระสุน
136.	โคกกระออม	โคกกระออม
137.	โคคลาน	โคคลาน
138.	จิงโจ้น้ำ	จิงโจ้น้ำ
139.	จิงหรีด	จิงหรีด
140.	จิงเหลียม	จิงเหลียม
141.	จิดอยด่วน	จิดอยด่วน
142.	ซ้อนหอยมุก	ซ้อนหอยมุก
143.	นางนี	ชะนี
144.	พลู่เทศ	ชะพลู่เทศ
145.	ขำมด	ชะมด
146.	ขำมดเขียง	ชะมดเขียง
147.	ชะระวัดตา	ชะระวัดตา
148.	ชะหัน	ชะหัน
149.	ผักหละทั้ง 2	ชะอมทั้ง 2
150.	ช่างชานเสา	ช่างชานเสา

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
151.	ข้างฟู้	ข้างตัวผู้
152.	ข้างน้ำ	ข้างน้ำ
153.	ข้างป่า	ข้างป่า
154.	ข้างเผือก	ข้างเผือก
155.	ข้างพลาย	ข้างพลาย
156.	ข้างจอม	ข้างจอม
157.	ชาด	ชาด
158.	ชาตาคูณ	ชาตาคูณ
159.	ข้าทั้ง 5	ข้าทั้ง 5
160.	ข้ากอง	ข้ากอง
161.	ซีแค	ซีแค
162.	คุ้มขันได	เชิงบันได
163.	ดอกคำใต้	ดอกคำใต้
164.	ดอกจันทน์	ดอกจันทน์
165.	ดอกชบา	ดอกชบา
166.	ดอกด้าย	ดอกด้าย
167.	ดอกด้ายแดง	ดอกด้ายแดง
168.	ดาวกระจาย	ดาวกระจาย
169.	ดินพื้นเรือน	ดินใต้ถุนเรือน
170.	ดินประตู	ดินประตู
171.	ดินประสีขาว	ดินประสีขาว
172.	ดินประสีดิบ	ดินประสีดิบ
173.	ดินปลวกขึ้นไม้ดิบ	ดินปลวกที่ขึ้นต้นไม้
174.	ดินบวคควาย	ดินปลักควาย
175.	ดินป่าเรียว	ดินป่าช้า
176.	ดินไฟ	ดินป็น
177.	ดินโป่งร้าง	ดินโป่งร้าง
178.	ดินพอกหางหมู	ดินพอกหางหมู
179.	ดินพัน	ดินพัน
180.	ดินพันสุก	ดินพันสุก

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
181.	ดินลินทาง	ดินลินทาง
182.	ดินเลิง	ดินเลิง
183.	ดินวัดห่าง	ดินวัดร้าง
184.	ดินสอแก้ว	ดินสอแก้ว
185.	ดินหลาม	ดินหลาม
186.	ดี	ดี
187.	ดีงู	ดีงู
188.	ดีงูตัน	ดีงูตัน
189.	ดีงูว่า	ดีงูหัว
190.	ดีด	ดีด
191.	ดีหมี	ดีหมี
192.	ดีหมีฟู	ดีหมีตัวผู้
193.	ดีหมีน้อย	ดีหมีน้อย
194.	คูกเครือ	คูกเครือ
195.	แดง	แดง
196.	ตองกอก	ตองกอก
197.	ตองเข้าต้ม	ตองข้าวต้ม
198.	ตองค่อ	ตองค่อ
199.	ตองงุมข้าง	ตองงุมข้าง
200.	ตองจาง	ตองจาง
201.	ตองแดง	ตองแดง
202.	ตองลัก	ตองลัก
203.	ตองสาดทั้ง 2	ตองสาดทั้ง 2
204.	ตอฟาง	ตอฟาง
205.	ต่อมเครือ	ต่อมเครือ
206.	ต้อยตั้งหวาน	ต้อยตั้งหวาน
207.	ต้อยตึง	ต้อยตึง
208.	ข้าวห่าง	ตะกร้าห่าง
209.	แลน	ตะกวด
210.	ชี้น	ตะกั่ว

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
211.	ซิ่นแร่	ตะกั่วเงิน
212.	ตะโกนา	ตะโกนา
213.	ตะโกนาตัวผู้	ตะโกนาตัวผู้
214.	ตากบ	ตะขาบ
215.	จักเข็บ	ตะขาบ
216.	จักเข็บตายพราย	ตะขาบตายพราย
217.	ตะคร้อ	ตะคร้อ
218.	ตะครองขาว	ตะครองขาว
219.	ตะคร้อ	ตะคร้อ
220.	ตะเคียน	ตะเคียน
221.	ตะเคียนหนู	ตะเคียนหนู
222.	ตะตองขาว	ตะตองขาว
223.	ตะบอง	ตะบอง
224.	ตะแบก	ตะแบก
225.	ตะลุ่มนก	ตะลุ่มนก
226.	ตะลุ่มพุก	ตะลุ่มพุก
227.	ดั่ง	ดั่ง
228.	ดั่งขี้	ดั่งขี้
229.	ดั่งควม	ดั่งควม
230.	ดั่งงัว	ดั่งงัว
231.	ดั่งชะอม	ดั่งชะอม
232.	ดั่งถี	ดั่งถี
233.	ดั่งนก	ดั่งนก
234.	ดั่งเบือ	ดั่งเบือ
235.	ดั่งผากไม้หนาด	ดั่งผากต้นหนาด
236.	ดั่งผี	ดั่งผี
237.	ดั่งเต่าหลวง	ดั่งเต่าหลวง
238.	ตางตอก	ตางตอก
239.	ตางต่อทั้ง 2	ตางต่อทั้ง 2
240.	ต้างตานก	ต้างตานก

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
241.	ต้างฟอง	ต้างฟอง
242.	ตาน	ตาน
243.	ตานกขอ	ตานกขอ
244.	ตานไก่	ตานไก่
245.	ตานขอ	ตานขอ
246.	ตานตัด	ตานตัด
247.	ตานทราย	ตานทราย
248.	ตานทั้ง 3	ตานทั้ง 3
249.	ตานนม	ตานนม
250.	ตานผาก	ตานผาก
251.	ตานฟ้ง	ตานฟ้ง
252.	ตานม	ตานม
253.	ตานยม	ตานยม
254.	ตานเหลื่อง	ตานเหลื่อง
255.	ตาบรวาย	ตาบรวาย
256.	ตาปู่	ตาปู่
257.	ตาฝีบอด	ตาฝีบอด
258.	ตาฝา	ตาฝา
259.	ตาฟาก	ตาฟาก
260.	ตามยามขาว	ตามยามขาว
261.	ตายพราย	ตายพราย
262.	ผักแคตัวผู้	ตำลึงตัวผู้
263.	ติ๊กฎก	ติ๊กฎก
264.	ติ้ว	ติ้ว
265.	ติ้วดำ	ติ้วดำ
266.	ติ้วแดง	ติ้วแดง
267.	ติ้วหม่น	ติ้วหม่น
268.	ตีน	ตีน
269.	ตีนกอง	ตีนกอง
270.	ตีนเกียนหนีบ	ตีนเกียนหนีบ

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
271.	ตีนค้อง	ตีนค้อง
272.	ตีนจำ	ตีนจำ
273.	ตีนข้างทั้ง 2	ตีนข้างทั้ง 2
274.	ตีนตอ	ตีนตอ
275.	ตีนตั้ง	ตีนตั้ง
276.	ตีนถั่วยบ้าง	ตีนถั่วยบ้าง
277.	ตีนเปิดเครือ	ตีนเปิดเครือ
278.	ตีนเปิดต้น	ตีนเปิดต้น
279.	ตีนเปิดอ่อน	ตีนเปิดอ่อน
280.	ตึงต้น	ตึงต้น
281.	ตึงทั้ง 2	ตึงทั้ง 2
282.	ตุ๊กแก	ตุ๊กแก
283.	ตุง	ตุง
284.	ตุ๊ดตำ	ตุ๊ดตำ
285.	ตุ้มกาแดง	ตุ้มกาแดง
286.	ควยแดง	ตุ้มระฆัง
287.	ตุรสี	ตุรสี
288.	เต็ง	เต็ง
289.	เต๋า	เต๋า
290.	เต๋าคำ	เต๋าคำ
291.	เต๋าดำ	เต๋าดำ
292.	เต๋าดายพราย	เต๋าดายพราย
293.	เต๋าทอง	เต๋าทอง
294.	เต๋าน้ำ	เต๋าน้ำ
295.	เต๋าบก	เต๋าบก
296.	เต๋าดึง	เต๋าดึง
297.	เต๋าเหลือง	เต๋าเหลือง
298.	แตง	แตง
299.	หมากแตง	แตงกวา
300.	แตงกะเหรียง	แตงกะเหรียง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
301.	แตงขม	แตงขม
302.	แตงขุม	แตงขุม
303.	แตงหนู	แตงเถื่อน
304.	แตงทราย	แตงโมทราย
305.	แตงเหิน	แตงเหิน
306.	แตดั่ง	แตดั่ง
307.	แตน	แตน
308.	แตนสาย	แตนสาย
309.	แต้ว	แต้ว
310.	แต้วทั้ง 3	แต้วทั้ง 3
311.	ไคลตืน	ไคลตืน
312.	ไคลตืนช้าง	ไคลตืนช้าง
313.	ถบถาบทั้ง 2	ถบถาบทั้ง 2
314.	ถั่วเทพพนม	ถั่วเทพพนม
315.	ถอบแถบเครือ	ถอบแถบเครือ
316.	ถั่วเขียว	ถั่วเขียว
317.	ถั่วนก	ถั่วนก
318.	ถั่วแปบ	ถั่วแปบ
319.	ถั่วแปบป่า	ถั่วแปบป่า
320.	ถั่วพูทั้ง 2	ถั่วพูทั้ง 2
321.	ถั่วพูเทศ	ถั่วพูเทศ
322.	ถั่วฟ้า	ถั่วฟ้า
323.	ถั่วฟ้าแดง	ถั่วฟ้าแดง
324.	ถั่วฟ้าป่า	ถั่วฟ้าป่า
325.	ระะ	ถั่วระะ
326.	ระะทั้ง 2	ถั่วระะทั้ง 2
327.	ระะทั้ง 3	ถั่วระะทั้ง 3
328.	ระะเรือ	ถั่วระะเรือ
329.	ถั่วหยุ่ม	ถั่วหยุ่ม
330.	ถ่านไฟฟ้าผ่า	ถ่านไฟฟ้าผ่า

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
331.	ถ่านไม้ทอง	ถ่านไฟไม้ทอง
332.	ถ่านไม้สัก	ถ่านไฟไม้สัก
333.	ถ่านสา	ถ่านไม้กระสา
334.	เถานางนูน	เถานางนูน
335.	เถาพิกเข้า	เถาพิกข้าว
336.	เถาวัลย์เหล็ก	เถาวัลย์เหล็ก
337.	เถาอีไม้	เถาอีไม้
338.	เถาเอ็นอ่อน	เถาเอ็นอ่อน
339.	ไถ	ไถ
340.	ทงควาง	ทงควาง
341.	ทรงบาดาล	ทรงบาดาล
342.	ทรงศีล 9	ทรงศีล 9
343.	ทวาย	ทวาย
344.	ทวายกลางแม่น้ำ	ทวายกลางแม่น้ำ
345.	ทวายขี้เปิด	ทวายขี้เปิด
346.	ทรีถั่ว	ทรีถั่ว
347.	ทรีนกกก	ทรีนกกก
348.	ทอก	ทอก
349.	ทองกวาว	ทองกวาว
350.	ทองกวาวดำ	ทองกวาวดำ
351.	ทองกวาวต้น	ทองกวาวต้น
352.	ทองเกียง	ทองเกียง
353.	ทองขวานฟ้า	ทองขวานฟ้า
354.	คำ	ทองคำ
355.	คำดิบ	ทองคำดิบ
356.	ทองเซ	ทองเซ
357.	ทอง	ทองแดง
358.	ทองพันชั่ง	ทองพันชั่ง
359.	ทองแร้ง	ทองแร้ง
360.	ทองหลางบ้าน	ทองหลางบ้าน

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
361.	ทองหลางไบมน	ทองหลางไบมน
362.	ทองหลางป่า	ทองหลางป่า
363.	ทองเหลือง	ทองเหลือง
364.	ทะมน	ทะมน
365.	ทังเหล็ก	ทังเหล็ก
366.	ทั้นขอ	ทั้นขอ
367.	ทั้นครอง	ทั้นครอง
368.	ทั้นครอบ	ทั้นครอบ
369.	ทั้นแท้	ทั้นแท้
370.	ค้อ	ทับทิม
371.	ทับรวาย	ทับรวาย
372.	ทัพพี	ทัพพี
373.	ทาก	ทาก
374.	ทางเดินปลวกดำ	ทางเดินปลวกดำ
375.	ทึงถ่อน	ทึงถ่อน
376.	ทุกขตำ	ทุกขตำ
377.	ทุงกระดาศ	ทุงกระดาศ
378.	ทุงคว้าง	ทุงคว้าง
379.	ทุงเครือ	ทุงเครือ
380.	ทุงไซ	ทุงไซ
381.	ทุงสอทั้ง 2	ทุงสอทั้ง 2
382.	ทุด	ทุด
383.	ทุนหิน	ทุนหิน
384.	ทุมกาว	ทุมกาว
385.	ทุมยาง	ทุมยาง
386.	ทุมแสง	ทุมแสง
387.	ทุด	ทุด
388.	เทาสะทุง	เทาสะทุง
389.	เทาแห้ง	เทาแห้ง
390.	เทิงถอ	เทิงถอ

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
391.	เท็งหวาย	เท็งหวาย
392.	เท็งหวายขาว	เท็งหวายขาว
393.	เทียน	เทียน
394.	เทียน 7 สิ่ง	เทียน 7 สิ่ง
395.	เทียนแกลบ	เทียนแกลบ
396.	เทียนควาย	เทียนควาย
397.	เทียนคำ	เทียนคำ
398.	เทียนจั่ว	เทียนจั่ว
399.	เทียนเงิน	เทียนเงิน
400.	เทียนจังกอน	เทียนจังกอน
401.	เทียนชะมด	เทียนชะมด
402.	เทียนดุก	เทียนดุก
403.	เทียนนา	เทียนนา
404.	เทียนนางฟ้า	เทียนนางฟ้า
405.	เทียนป้อม	เทียนป้อม
406.	เทียนฤาษี	เทียนฤาษี
407.	เทียนสัตตคุณ	เทียนสัตตคุณ
408.	แทงทวยพลั่ง	แทงทวยพลั่ง
409.	แทน	แทน
410.	ไทรย้อย	ไทรย้อย
411.	ไทรหิน	ไทรหิน
412.	ธง	ธง
413.	ธนดี	ธนดี
414.	ธำ	ธำ
415.	ธีนกกก	ธีนกกก
416.	นก	นก
417.	นกกระจอก	นกกระจอก
418.	นกกะลิง	นกกะลิง
419.	นกขวา	นกขวา
420.	นกแซก	นกแซก

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
421.	นกคะถาบ	นกคะถาบ
422.	นกทูต	นกทูต
423.	นกกาแก	นกพิราบ
424.	นกยูง	นกยูง
425.	นกแอ่นฟ้า	นกแอ่นฟ้า
426.	นมนาง	นมนาง
427.	นมผา	นมผา
428.	นมแมว	นมแมว
429.	นมแมวเครือ	นมแมวเครือ
430.	นมแมวต้น	นมแมวต้น
431.	นมแมวน้อย	นมแมวน้อย
432.	นมแมวหลวง	นมแมวหลวง
433.	นมยาน	นมยาน
434.	นมวัว	นมวัว
435.	นอด	นอด
436.	นอดต้น	นอดต้น
437.	นั่ง	นั่ง
438.	นาก	นาก
439.	นาค	นาค
440.	นาคราช	นาคราช
441.	นาคสว	นาคสว
442.	นาคสวตัวผู้	นาคสวตัวผู้
443.	นาคสวตัวเมีย	นาคสวตัวเมีย
444.	นางกระเซา	นางกระเซา
445.	นางกระทุงลาย	นางกระทุงลาย
446.	นางกวัก	นางกวัก
447.	นางกอก	นางกอก
448.	นางของ	นางของ
449.	นางขี้เหล็ก	นางขี้เหล็ก
450.	นางคำฝอย	นางคำฝอย

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
451.	นางคำแสด	นางคำแสด
452.	นางแคบ้าน	นางแคบ้าน
453.	นางงาข้าง	นางงาข้าง
454.	นางดีด	นางดีด
455.	นางเต็ง	นางเต็ง
456.	นางถั่วพู	นางถั่วพู
457.	นางทันขอ	นางทันขอ
458.	นางปอหมั่น	นางปอหมั่น
459.	นางกาสะลอง	นางปีบ
460.	นางแฝก	นางแฝก
461.	นางทัน	นางพุทรา
462.	นางกอก	นางมะกอก
463.	นางหมากดุก	นางมะดุก
464.	นางเดื่อ	นางมะเดื่อ
465.	นางเดื่อป่อง	นางมะเดื่อป่อง
466.	นางมัทรี	นางมัทรี
467.	นางไม้รัง	นางไม้รัง
468.	นางแย้มทั้ง 2	นางแย้มทั้ง 2
469.	นางรัง	นางรัง
470.	นางแลว	นางแลว
471.	นางแลวเล็ก	นางแลวเล็ก
472.	นางส้มแก้ว	นางส้มแก้ว
473.	นางสะแกนา	นางสะแกนา
474.	นางสะแกแสง	นางสะแกแสง
475.	นางเสลา	นางเสลา
476.	นางอ้ว	นางอ้ว
477.	นาดเรื้อม	นาดเรื้อม
478.	น้ำเกลือ	น้ำเกลือ
479.	น้ำเข้า	น้ำข้าว
480.	น้ำขี้หมา	น้ำครำ

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
481.	น้ำแซ่เข้า	น้ำแซ่ข้าว
482.	น้ำแซ่เข้าจ้าว	น้ำแซ่ข้าวเจ้า
483.	น้ำเดิมเหล้า	น้ำเดิมเหล้า
484.	น้ำตานนุบ	น้ำตานนุบ
485.	น้ำตาล	น้ำตาล
486.	น้ำตาลโกดหอย	น้ำตาลโกดหอย
487.	น้ำตาลช่าย	น้ำตาลทราย
488.	น้ำตาลสด	น้ำตาลสด
489.	น้ำเต้าปลวก	น้ำเต้าปลวก
490.	น้ำธรรมชาติ	น้ำธรรมชาติ
491.	น้ำนม	น้ำนม
492.	น้ำนมคน	น้ำนมของมนุษย์
493.	น้ำนมผา	น้ำนมผา
494.	น้ำนมผู้ชาย	น้ำนมผู้ชาย
495.	น้ำนมราชสีห์	น้ำนมราชสีห์
496.	น้ำประสานทอง	น้ำประสานทอง
497.	น้ำปวก	น้ำปวก
498.	น้ำเยี่ยว	น้ำปัสสาวะ
499.	น้ำปูนขาว	น้ำปูนขาว
500.	น้ำปูนใส	น้ำปูนใส
501.	น้ำฝน	น้ำฝน
502.	น้ำฝ้ายดำดิบ	น้ำฝ้ายดำดิบ
503.	น้ำพะอุม	น้ำพะอุม
504.	น้ำหมากนาว	น้ำมะนาว
505.	น้ำหมากพร้าว	น้ำมะพร้าว
506.	น้ำหมากพร้าวหมูสี	น้ำมะพร้าวหมูสี
507.	น้ำมัน	น้ำมัน
508.	น้ำมันขี้ผึ้ง	น้ำมันขี้ผึ้ง
509.	น้ำมันคอกวาง	น้ำมันคอกวาง
510.	น้ำมันงา	น้ำมันงา

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
511.	น้ำมันงาดำ	น้ำมันงาดำ
512.	น้ำมันงาดิบ	น้ำมันงาดิบ
513.	น้ำมันดิบ	น้ำมันดิบ
514.	น้ำมันผักกาด	น้ำมันผักกาด
515.	น้ำมันมะพร้าว	น้ำมันมะพร้าว
516.	น้ำมันหมู	น้ำมันหมู
517.	น้ำมันูตร	น้ำมันูตร
518.	น้ำขี้เสื่อ	น้ำมูลเสื่อ
519.	น้ำยา	น้ำยา
520.	น้ำแร่	น้ำแร่
521.	น้ำล้างกลอง	น้ำล้างกลอง
522.	น้ำล้างซ้อง	น้ำล้างซ้อง
523.	น้ำล้างฉาบ	น้ำล้างฉาบ
524.	น้ำลายอีคอม	น้ำลายอีคอม
525.	น้ำसानจอต	น้ำสารจอต
526.	น้ำเสือด่า	น้ำเสือด่า
527.	น้ำหนั่ง	น้ำหนั่ง
528.	น้ำหม้อหนั่ง	น้ำหม้อหนั่ง
529.	น้ำหม้อหนั่งแม่หม้าย	น้ำหม้อหนั่งของแม่หม้าย
530.	น้ำหม้อหนั่งเข้า	น้ำหม้อหนั่งข้าว
531.	น้ำหมึก	น้ำหมึก
532.	น้ำหิง	น้ำหิง
533.	น้ำอ้อยแผ่น	น้ำอ้อยแผ่น
534.	น้ำอุซุง	น้ำอุซุง
535.	นิโครธ	นิโครธ
536.	นิบนม	นิบนม
537.	นิทาน	นิทาน
538.	นิม	นิม
539.	นิมดำ	นิมดำ
540.	นิลบล	นิลบล

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
541.	นิ้วมือนาง	นิ้วมือนาง
542.	นิ้วมือผี	นิ้วมือผี
543.	นิ้วมือพระนารายณ์	นิ้วมือพระนารายณ์
544.	นิ้วม	นิ้วม
545.	เนระพูสี	เนระพูสี
546.	เนระพูสีเทศ	เนระพูสีเทศ
547.	เนระพูสีไทย	เนระพูสีไทย
548.	เน่า	เน่า
549.	เนียดิบ	เนียดิบ
550.	แน	แน
551.	แนพลุ	แนพลุ
552.	แนพลุนก	แนพลุนก
553.	แนสะค่าน	แนสะค่าน
554.	บงหมู	บงหมู
555.	บวกดิว	บวกดิว
556.	บวกเปิด	บวกเปิด
557.	บัวน	บัวน
558.	บวบ	บวบ
559.	บวบขม	บวบขม
560.	บวบงู	บวบงู
561.	บวบหวาน	บวบหวาน
562.	บวบหอม	บวบหอม
563.	บวบเหลี่ยม	บวบเหลี่ยม
564.	บอกล้ำ	บอกล้ำ
565.	บอกล้ำตัด	บอกล้ำตัด
566.	บอน	บอน
567.	บอนดำ	บอนดำ
568.	บอนแห้ง	บอนแห้ง
569.	บั้งสกุล	บั้งสกุล
570.	บั้งสกุล	บั้งสกุล

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
571.	บั้งหม	บั้งหม
572.	ขันได	บันได
573.	ขันไดแม่หม้าย	บันไดเรือนแม่หม้าย
574.	บัว	บัว
575.	บัวขาว	บัวขาว
576.	บัวแดง	บัวแดง
577.	บัวตายแขวน	บัวตายแขวน
578.	บัวบกขาว	บัวบกขาว
579.	บัวบกเงิน	บัวบกเงิน
580.	บัวสาย	บัวสาย
581.	บัวหลวง	บัวหลวง
582.	บ่าง	บ่าง
583.	บาตรลังกา	บาตรลังกา
584.	ตากล่อมขาว	บานไม่รู้โรยขาว
585.	ตากล่อมแดง	บานไม่รู้โรยแดง
586.	บานเย็น	บานเย็น
587.	บานเย็นขาว	บานเย็นขาว
588.	บุกเกลี้ยง	บุกเกลี้ยง
589.	บุกเครือ	บุกเครือ
590.	บุกช้าง	บุกช้าง
591.	บุกบ้าน	บุกบ้าน
592.	บุกเปื้อ	บุกเปื้อ
593.	บั้งเถ้า	บั้งเถ้า
594.	เบงรอน	เบงรอน
595.	เบงมวด	เบงมวด
596.	เบงเหว	เบงเหว
597.	เบญจมาศ	เบญจมาศ
598.	เบญชร	เบญชร
599.	เบา	เบา
600.	เป้าทอง	เป้าทอง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
601.	เบ้าหล่อคำ	เบ้าหล่อคำ
602.	เบี้ย	เบี้ย
603.	เบี้ยพู่	เบี้ยตัวผู้
604.	ไม้แบ	แบ
605.	ใบตองข้าวต้ม	ใบตองข้าวต้ม
606.	ใบไม้ 2 สี	ใบไม้ 2 สี
607.	ขอแทงข้าง	ปฏักแทงข้าง
608.	ปนตี	ปนตี
609.	ปมคังฟ้าง	ปมคังฟ้าง
610.	ปมตอก	ปมตอก
611.	ปมติดแข้งไก่	ปมติดแข้งไก่
612.	ประจำไก่	ประจำไก่
613.	ประดู่	ประดู่
614.	ประดู่เครือ	ประดู่เครือ
615.	ประดู่ไม้	ประดู่ไม้
616.	ปลวก	ปลวก
617.	ปลวกน้ำ	ปลวกน้ำ
618.	ปลวกปอดดิน	ปลวกปอดดิน
619.	ปลอกข้างแตก	ปลอกข้างแตก
620.	ปล้องคอง	ปล้องคอง
621.	ปล้องคองเหลื่อม	ปล้องคองเหลื่อม
622.	ปล้องใหญ่	ปล้องใหญ่
623.	ปลักควาย	ปลักควาย
624.	ปลั่งหลวง	ปลั่งหลวง
625.	ปลา	ปลา
626.	ปลากระดี	ปลากระดี
627.	ปลากระเบน	ปลากระเบน
628.	ปลาก่อ	ปลาก่อ
629.	ปลาคร้าว	ปลาคร้าว
630.	ปลาค้าว	ปลาค้าว

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
631.	ปลาแลม	ปลาชะโด
632.	ปลาตั้น	ปลาตั้น
633.	ปลาตั้นชาหฺด	ปลาตั้นชาหฺด
634.	ปลาทุ	ปลาทุ
635.	ปลานิล	ปลานิล
636.	ปลาบึก	ปลาบึก
637.	ปลายสาน	ปลายสาน
638.	ร้ำ	ปลาร้า
639.	ปลาหมอ	ปลาหมอ
640.	ปลาไหล	ปลาไหล
641.	ปลิง	ปลิง
642.	ปลีหฺอ	ปลีหฺอ
643.	ปวย	ปวย
644.	ปวยซึ้น	ปวยซึ้น
645.	ปอก	ปอก
646.	ปอเกียน	ปอเกียน
647.	ปอขาว	ปอขาว
648.	ปอค้าว	ปอค้าว
649.	ปอทางลึง	ปอทางลึง
650.	ปอเจียง	ปอเจียง
651.	ปอเจียน	ปอเจียน
652.	ปอดง	ปอดง
653.	ปอดน้ำ	ปอดน้ำ
654.	ปอแดง	ปอแดง
655.	ปอตัวะ	ปอตัวะ
656.	ปอตุ่ม	ปอตุ่ม
657.	ปอเต้าไห้	ปอเต้าไห้
658.	ปอบ	ปอบ
659.	ปอบเครือ	ปอบเครือ
660.	ปอบตัน	ปอบตัน

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
661.	ปอบพู้	ปอบตัวผู้
662.	ปอบป่า	ปอบป่า
663.	ปอบ้าน	ปอบ้าน
664.	ปอบิด	ปอบิด
665.	ปอบุก	ปอบุก
666.	ปอฝ้าย	ปอฝ้าย
667.	ปอพาน	ปอพาน
668.	ปอม	ปอม
669.	ปอมวก	ปอมวก
670.	ปอमान	ปอमान
671.	ปอมื่น	ปอมื่น
672.	ปอแรด	ปอแรด
673.	ปอเส้า	ปอเส้า
674.	ปอหม่น	ปอหม่น
675.	ปอหมั่น	ปอหมั่น
676.	ปอเหยียน	ปอเหยียน
677.	ปะลอง	ปะลอง
678.	ปังแบ	ปังแบ
679.	ปัญจลีจวง	ปัญจลีจวง
680.	ปัต	ปัต
681.	ปัตนา	ปัตนา
682.	บันแก	บันแก
683.	ปา	ปา
684.	ปากกา	ปากกา
685.	ปากน้ำตัน	ปากคนโท
686.	ปากน้ำตันดำ	ปากคนโทดำ
687.	ปากบาตรแตก	ปากบาตรแตก
688.	ปากเปิด	ปากเปิด
689.	ปางนมวัว	ปางนมวัว
690.	ป่าเขียว	ป่าช้า

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
691.	ปาแดง	ปาแดง
692.	ปาน	ปาน
693.	ปานทง	ปานทง
694.	ปิกปอก	ปิกปอก
695.	ปั้งไก่อ	ปั้งไก่อ
696.	ปั้งขาว	ปั้งขาว
697.	ปั้งซ็อน	ปั้งซ็อน
698.	ปั้งตาไก่อ	ปั้งตาไก่อ
699.	ปึกครกมอ	ปึกครกกระเดื่อง
700.	ปู้เจ้า	ปู้เจ้า
701.	ปู้เจ้านั่งกลอน	ปู้เจ้านั่งกลอน
702.	ปูน	ปูน
703.	ปุนา	ปุนา
704.	ปูลู	ปูลู
705.	ปูลู	ปูลู
706.	เป้ง	เป้ง
707.	เป้งบก	เป้งบก
708.	เปราะหอม	เปราะหอม
709.	เปลวปล่องฟ้าทั้ง 2	เปลวปล่องฟ้าทั้ง 2
710.	เปล้าเครือ	เปล้าเครือ
711.	เปล้าตองแตกออกกอน	เปล้าตองแตกออกกอน
712.	เปล้าหลวง	เปล้าหลวง
713.	เปลี่ยวปองฟ้า	เปลี่ยวปองฟ้า
714.	เปลือก	เปลือก
715.	เปลือกไซ	เปลือกไซ
716.	เปลือกไซค่างรัง	เปลือกไซค่างรัง
717.	เปลือกในดิน	เปลือกในดิน
718.	เปี้ยว	เปี้ยว
719.	เปื่อย	เปื่อย
720.	เปื่อยซึ้น	เปื่อยซึ้น

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
721.	เปื่อยปอก	เปื่อยปอก
722.	เปื่อยบั้ง	เปื่อยบั้ง
723.	เปื่อยหละ	เปื่อยหละ
724.	แป้ง	แป้ง
725.	โปก	โปก
726.	หน่วยจันทน์	ผลจันทน์
727.	ผักกระเจด	ผักกระเจด
728.	ผักกะเลิม	ผักกะเลิม
729.	ผักกา	ผักกา
730.	ผักกาดแก้ว	ผักกาดแก้ว
731.	ผักกาดน้ำ	ผักกาดน้ำ
732.	ผักกูด	ผักกูด
733.	ผักกูดขาว	ผักกูดขาว
734.	ผักขมดิน	ผักขมดิน
735.	ผักขี้	ผักขี้
736.	ผักขี้ขวง	ผักขี้ขวง
737.	ผักขี้หูด	ผักขี้หูด
738.	ผักโขม	ผักโขม
739.	ผักคราบ	ผักคราบ
740.	ผักคาบ	ผักคาบ
741.	ผักแดง	ผักแดง
742.	ผักง้วน	ผักง้วน
743.	ผักง้วนน้อย	ผักง้วนน้อย
744.	ผักจิก	ผักจิก
745.	ผักขี้ไทย	ผักขี้ไทย
746.	ผักขี้ฝรั่ง	ผักขี้ฝรั่ง
747.	ผักขี้ล่อม	ผักขี้ล่อม
748.	ผักเชียงดา	ผักเชียงดา
749.	ผักดีเหยียน	ผักดีเหยียน
750.	ผักปลิงพู่	ผักตำลึงตัวผู้

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
751.	ผักทูต	ผักทูต
752.	ผักนึ่ง	ผักนึ่ง
753.	ผักนึ่งขาว	ผักนึ่งขาว
754.	ผักนึ่งปลิง	ผักนึ่งปลิง
755.	ผักเบี้ย	ผักเบี้ย
756.	ผักปราบ	ผักปราบ
757.	ผักปลั่ง	ผักปลั่ง
758.	ผักปลั่งดิน	ผักปลั่งดิน
759.	ผักปลั่งแดง	ผักปลั่งแดง
760.	ผักปลั่งบ้าน	ผักปลั่งบ้าน
761.	ผักปลาบ	ผักปลาบ
762.	ผักปลาบข้าง	ผักปลาบข้าง
763.	ผักปลาบเทศ	ผักปลาบเทศ
764.	ผักปอด	ผักปอด
765.	ผักปอดดิน	ผักปอดดิน
766.	ผักปอดแล้ง	ผักปอดแล้ง
767.	ผักปูย่า	ผักปูย่า
768.	ผ้าเตี่ยวหม้อหนึ่ง	ผ้าคาดปากหม้อหนึ่งข้าว
769.	ผ้าเช็ดมือ	ผ้าเช็ดมือ
770.	ผาแป้ง	ผาแป้ง
771.	ผี	ผี
772.	ผีมด	ผีมด
773.	ผีแมน	ผีแมน
774.	ผีเสื้อตายแขวน	ผีเสื้อตายแขวน
775.	ผีเสื้อหลวง	ผีเสื้อหลวง
776.	ผีง	ผีง
777.	ผุก	ผุก
778.	ผูปแดง	ผูปแดง
779.	เผิงเก็ม	เผิงเก็ม
780.	เผียว	เผียว

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
781.	แขงรัวไม้ไผ่	แผงรัวไม้ไผ่
782.	แขงแอ่ย่ง	แผงแอ่ย่ง
783.	แผ่นเงิน	แผ่นเงิน
784.	แผ่นคำ	แผ่นทอง
785.	ลานคำ	แผ่นลานทองคำ
786.	ลานทอง	แผ่นลานทองแดง
787.	ไผ่ข้าวหลาม	ไผ่ข้าวหลาม
788.	ไผ่ค่อม	ไผ่ค่อม
789.	ไผ่ตง	ไผ่ตง
790.	ไผ่นวล	ไผ่นวล
791.	ไผ่บงตายพราย	ไผ่บงตายพราย
792.	ไผ่ป่า	ไผ่ป่า
793.	ไผ่ไร่	ไผ่ไร่
794.	ไผ่ไร่คำ	ไผ่ไร่คำ
795.	ฝรัง	ฝรัง
796.	ฝักข้าว	ฝักข้าว
797.	ฝ้ายดำ	ฝ้ายดำ
798.	ฝ้ายดำดิบ	ฝ้ายดำดิบ
799.	ฝ้ายแดง	ฝ้ายแดง
800.	ฝ้ายตุ่น	ฝ้ายตุ่น
801.	ฝ้ายเทศ	ฝ้ายเทศ
802.	ฝ้ายบ้าน	ฝ้ายบ้าน
803.	ฝ้ายแปง	ฝ้ายแปง
804.	ฝ้ายเรือ	ฝ้ายเรือ
805.	ฝ้ายหลวง	ฝ้ายหลวง
806.	ฝิด	ฝิด
807.	ฝิ่น	ฝิ่น
808.	ฝุ่นอุโบสถ	ฝุ่นกลางอุโบสถ
809.	ฝุ่นชื้อบ้าน	ฝุ่นชื้อบ้าน
810.	ฝุ่นแท่นแก้วพระเจ้า	ฝุ่นฐานพระประธาน

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
811.	ฝูนสันด้า	ฝูนถุงผ้าสีดำ
812.	ฝูนกลางวิหาร	ฝูนที่อยู่กลางวิหาร
813.	ฝูนแปบ้าน	ฝูนแปบ้าน
814.	ฝูงครอบ	ฝูงครอบ
815.	ฝูงฝาด	ฝูงฝาด
816.	แฝก	แฝก
817.	ไฝ่น้อย	ไฝ่น้อย
818.	ไฝ่หลวง	ไฝ่หลวง
819.	พญาช้างเผือก	พญาช้างเผือก
820.	พระญาดง	พญาดง
821.	พระญาฟอนแพน	พญาฟอนแพน
822.	พระญายอ	พญายอ
823.	พระญาไร่โบ	พญาไร่โบ
824.	พยอม	พยอม
825.	พยับเมฆ	พยับเมฆ
826.	พรมละกัน	พรมละกัน
827.	พรมครูด	พรมครูด
828.	พระญายอ	พญายอ
829.	พระญาฟอนแพน	พญาฟอนแพน
830.	พราดสะไห่	พราดสะไห่
831.	พรายพินชีสัตต์	พรายที่อยู่ใต้กองมูลสัตว์
832.	พริกขี้หนู	พริกขี้หนู
833.	พริกจ่อม	พริกจ่อม
834.	พริกจ่อมค้ำ	พริกจ่อมค้ำ
835.	พริกกันปลิ้น	พริกขี้ฟ้า
836.	พริกด้า	พริกด้า
837.	พริกแดง	พริกแดง
838.	พริกทั้ง 2	พริกทั้ง 2
839.	พริกน้อยหล่อน	พริกไทยล่อน
840.	พริกผวย	พริกผวย

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
841.	พริกสุก	พริกสุก
842.	พริกหลวง	พริกหลวง
843.	พริกห่อ	พริกห่อ
844.	พริกแห้ง	พริกแห้ง
845.	พริกห่อ	พริกฮ่อ
846.	พริกพรวาย	พริกพรวาย
847.	พลับพลึง	พลับพลึง
848.	พลับพลึงขาว	พลับพลึงขาว
849.	พลับพลึงแดง	พลับพลึงแดง
850.	พลู	พลู
851.	พลูแก	พลูแก
852.	พลูแก้	พลูแก้
853.	พลูควาว	พลูควาว
854.	พลูช้าง	พลูช้าง
855.	พลูดอกดำ	พลูดอกดำ
856.	พลูดิน	พลูดิน
857.	พลูแดง	พลูแดง
858.	พลูนก	พลูนก
859.	พลูลิง	พลูลิง
860.	พลูแสน	พลูแสน
861.	พวง	พวงประติษฐ์
862.	พวยแดงหอย	พวยแดงหอย
863.	พะแพล	พะแพล
864.	พังคี่	พังคี่
865.	พังพอนทั้ง 2	พังพอนทั้ง 2
866.	พังวะ	พังวะ
867.	พัด	พัด
868.	พันงู	พันงู
869.	พันงูทั้ง 3	พันงูทั้ง 3
870.	พันงูน้อย	พันงูเล็ก

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
871.	พานไสน	พันไสน
872.	พันพอง	พันพอง
873.	พานดำ	พานดำ
874.	พานนุ	พานนุ
875.	พานมะ	พานมะ
876.	พานม้า	พานม้า
877.	พายชะเมาดอกดำ	พายชะเมาดอกดำ
878.	พายชะเลียง	พายชะเลียง
879.	พายชะเด็น	พายชะเด็น
880.	แก้ว	พิกุล
881.	พิดชะเมา	พิดชะเมา
882.	พิดทေး	พิดทေး
883.	พินเควือ	พินเควือ
884.	พิโพร	พิโพร
885.	พิมเสน	พิมเสน
886.	ซ้า	พิลัง
887.	ซ้าดำ	พิลังกาสาดำ
888.	พิสนาด	พิสนาด
889.	พุงแก	พุงแก
890.	พุงเยียวหมูเถื่อน	พุงเยียวหมูเถื่อน
891.	พุด	พุด
892.	พุดซ้อน	พุดซ้อน
893.	แพนน้ำสา	แพนน้ำสา
894.	แพนน้ำส่า	แพนน้ำส่า
895.	พูเลียตายแขวน	โพลตายแขวน
896.	พูเลียนา	โพลนา
897.	ฟอง	ฟอง
898.	ฟองสมุทร	ฟองสมุทร
899.	ฟักขม	ฟักขม
900.	ฟักเข้า	ฟักข้าว

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
901.	ภี	ภี
902.	ไถ้อ	ไถ้อ
903.	มดแกด	มดแกด
904.	มั่งคศิลา	มั่งคศิลา
905.	มวกเข้า	มวกเข้า
906.	กอก	มะกอกฝรั่ง
907.	กอกขาว	มะกอกฝรั่งขาว
908.	มะกา	มะกา
909.	หมากกายขัด	มะกายขัด
910.	มะเกี้ยว	มะเกี้ยว
911.	ขามควะ	มะขามควะ
912.	เขือแจ้เครือ	มะเขือขึ้นเครือ
913.	เขือแจ้ต้น	มะเขือขึ้นต้น
914.	เขือดอกดำ	มะเขือดอกดำ
915.	เขือทั้ง 2	มะเขือทั้ง 2
916.	เขือน้อย	มะเขือน้อย
917.	เขื่อนา	มะเขื่อนา
918.	มะเขือยาวสีม่วง	มะเขือยาวสีม่วง
919.	มะควัด	มะควัด
920.	มะคอม	มะคอม
921.	มะคะหลอ	มะคะหลอ
922.	คั่ง	มะคั่ง
923.	คั่งทั้ง 2	มะคั่งทั้ง 2
924.	มะคูลอ	มะคูลอ
925.	หมากงั่ว	มะงั่ว
926.	หมากงั่วขาว	มะงั่วขาว
927.	หมากงั่วหวาน	มะงั่วหวาน
928.	จ่อม	มะจ่อม
929.	มะชีว	มะชีว
930.	มะด้วย	มะด้วย

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
931.	มะตะ	มะตะ
932.	หมากดำ	มะดำ
933.	หมากดุกทั้ง 2	มะดุกทั้ง 2
934.	หมากดุกบ้าน	มะดุกบ้าน
935.	หมากดุกป่า	มะดุกป่า
936.	เดื่อ	มะเดื่อ
937.	เดื่อซา	มะเดื่อซา
938.	เดื่อเต่า	มะเดื่อเต่า
939.	เดื่อทั้ง 3	มะเดื่อทั้ง 3
940.	เดื่อน้ำ	มะเดื่อน้ำ
941.	หมากเดื่อย	มะเดื่อย
942.	เดื่อยหิน	มะเดื่อยหิน
943.	เดื่อเหนือ	มะเดื่อเหนือ
944.	เดื่อแหลง	มะเดื่อแหลง
945.	มะแดง	มะแดง
946.	มะตาด	มะตาด
947.	มะตูตี	มะตูตี
948.	มะพลับ	มะพลับ
949.	มะพลับใหญ่	มะพลับใหญ่
950.	หมากไฟตัวผู้	มะไฟตัวผู้
951.	ไม้ม่วง	มะม่วง
952.	ม่วง 3 ปี	มะม่วง 3 ปี
953.	ม่วงกล้วย	มะม่วงกล้วย
954.	ม่วงกาสอ	มะม่วงกาสอ
955.	ม่วงคัน	มะม่วงคัน
956.	ม่วงเทศ	มะม่วงเทศ
957.	ม่วงแมงวัน	มะม่วงแมงวัน
958.	ม่วงเลือด	มะม่วงเลือด
959.	หมากมัน	มะมัน
960.	หมากมัว	มะมัว

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
961.	เหม้าควาย	มะเฝ้าควาย
962.	เหม้าป้อม	มะเฝ้าป้อม
963.	เหม้าเลือด	มะเฝ้าเลือด
964.	เหม้าสร้อย	มะเฝ้าสร้อย
965.	เหม้าใหญ่	มะเฝ้าใหญ่
966.	หมากยม	มะยม
967.	หมากยมตัวผู้	มะยมตัวผู้
968.	ยมน้ำ	มะยมน้ำ
969.	ยมหิน	มะยมหิน
970.	ห่อย	มะระ
971.	ห่อยเรือ	มะระเรือ
972.	มะรุ้ง	มะรุ้ง
973.	ค้อนก้อม	มะรุม
974.	ค้อนก้อมขาว	มะรุมยอดขาว
975.	กล้วยเทศ	มะละกอ
976.	กล้วยเทศผู้	มะละกอตัวผู้
977.	กล้วยเทศเหลือง	มะละกอเหลือง
978.	มะลิ	มะลิ
979.	มะลิซ้อน	มะลิซ้อน
980.	มะลิซ้อนน้อย	มะลิซ้อนน้อย
981.	มะลิซ้อนหลวง	มะลิซ้อนหลวง
982.	แต้วทั้ง 2	มะแต้วทั้ง 2
983.	แต้วเทศ	มะแต้วเทศ
984.	แต้วป่า	มะแต้วป่า
985.	แต้วผา	มะแต้วผา
986.	แต้วเผือก	มะแต้วเผือก
987.	โว่หวาน	มะโว่หวาน
988.	มะสุกหลวง	มะสุกหลวง
989.	มะสุก	มะสุก
990.	มะหุยม	มะหุยม

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
991.	หมากหวด	มะหวด
992.	หมากหวดขาว	มะหวดขาว
993.	มะห้ำ	มะห้ำ
994.	มะหำบอง	มะหำบอง
995.	มะหำเปล้า	มะหำเปล้า
996.	มะเหิด	มะเหิด
997.	มะแห	มะแห
998.	มะแห่ง	มะแห่ง
999.	มะแหลบ	มะแหลบ
1000.	มะอี๊ก	มะอี๊ก
1001.	มะอี๊กทั้ง 3	มะอี๊กทั้ง 3
1002.	มะแอบ	มะแอบ
1003.	มังหุรา	มังหุรา
1004.	มันขันวัว	มันขันวัว
1005.	มันคันขาว	มันคันขาว
1006.	มันดิน	มันดิน
1007.	มันเทศ	มันเทศ
1008.	มันแกวขาว	มันเทศขาว
1009.	มันแกวป่า	มันเทศป่า
1010.	มันแกวลาว	มันเทศลาว
1011.	มันพุงหมู	มันพุงหมู
1012.	ด้าง	มันลำปะหลัง
1013.	มันหมู	มันหมู
1014.	มันอีมู้	มันอีมู้
1015.	มันห่อ	มันฮ่อ
1016.	ม้าฟู้	ม้าตัวผู้
1017.	ม้านไก่อ	ม้านไก่อ
1018.	มานัง	มานัง
1019.	ม้าแม่ก่า	ม้าแม่ก่า
1020.	มูกน้อย	มูกน้อย

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1021.	ขุยดินเหมือง	มูลดินเหมือง
1022.	ขุยขี้เดือนหน้อย	มูลไส้เดือนตัวเล็ก
1023.	เมืองแก้วขาว	เมืองแก้วขาว
1024.	เมืองแก้วป่า	เมืองแก้วป่า
1025.	เมืองแกละแวก	เมืองแกละแวก
1026.	เมืองหลวง	เมืองหลวง
1027.	แมงกัณควัน	แมงกัณควัน
1028.	แมงดาทะเล	แมงดาทะเล
1029.	แมงป่อง	แมงป่อง
1030.	แมงป่องช้าง	แมงป่องช้าง
1031.	แมงป่องตายพราย	แมงป่องตายพราย
1032.	แมงเฝ้า	แมงเฝ้า
1033.	แมงใย	แมงใย
1034.	แมงหลวง	แมงหลวง
1035.	แม่ขันได	แม่บันได
1036.	แม่ประตู	แม่ประตู
1037.	แมลงปีกแข็ง	แมลงปีกแข็ง
1038.	แมลงปีกแข็งตาย	แมลงปีกแข็งตาย
1039.	แมลงวัน	แมลงวัน
1040.	แมว	แมว
1041.	แมวดำ	แมวดำ
1042.	แมวป่า	แมวป่า
1043.	โมกเทศ	โมกเทศ
1044.	โมกน้อย	โมกน้อย
1045.	โมกมัน	โมกมัน
1046.	โมกมันทั้ง 2	โมกมันทั้ง 2
1047.	โมกมันน้อย	โมกมันน้อย
1048.	โมกหลวง	โมกหลวง
1049.	ไม้ 4 ขา	ไม้ 4 ขา
1050.	ไม้กรอบบันได	ไม้กรอบบันได

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1051.	ไม้กวาด	ไม้กวาด
1052.	ไม้แก้ง	ไม้แก้ง
1053.	ไม้ข้าวสาน	ไม้ข้าวสาน
1054.	ไม้แซ	ไม้แซ
1055.	ไม้คนข้าว	ไม้คนข้าว
1056.	ไม้คางน้อย	ไม้คางน้อย
1057.	ไม้ค้ำ	ไม้ค้ำ
1058.	ไม้ชานบ้าน	ไม้ชานบ้าน
1059.	ไม้ทอง	ไม้ทอง
1060.	ไม้แก้งซี่	ไม้ที่ใช้ปาดเช็ดอุจจาระ
1061.	ไม้เท้า	ไม้เท้า
1062.	ไม้แทกผี	ไม้แทกผี
1063.	ไม้แทงผี	ไม้แทงผี
1064.	ไม้นมวัว	ไม้นมวัว
1065.	ไม้เน่า	ไม้เน่า
1066.	ไม้เนื้อเหลือ	ไม้เนื้อเหลือ
1067.	ไม้ผู่	ไม้ผู่
1068.	ไม้ไผ่	ไม้ไผ่
1069.	ไม้ผู่	ไม้ผู่
1070.	ไม้แพน	ไม้แพน
1071.	ไม้มาขาว	ไม้มาขาว
1072.	ไม้เรก	ไม้เรก
1073.	ไม้สีฟัน	ไม้สีฟัน
1074.	ไม้สีส้ม	ไม้สีส้ม
1075.	ไม้หัด	ไม้หัด
1076.	ไม้แหก	ไม้แหก
1077.	ไม้ยมหิน	ยมหิน
1078.	ยวงฝ้าย	ยวงฝ้าย
1079.	ยวงดำ	ยวงดำ
1080.	ยอหงอก	ยอหงอก

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1081.	ยอติดิน	ยอติดิน
1082.	อยาแก้	ยาแก้
1083.	อยาแก้ 3 ต้น	ยาแก้ 3 ต้น
1084.	อยาแก้ต้นเดียว	ยาแก้ต้นเดียว
1085.	อยาแก้รำกวม	ยาแก้รำกวม
1086.	อยาข้าวเย็น	ยาข้าวเย็น
1087.	ยาง	ยาง
1088.	ยางขาว	ยางขาว
1089.	อยางเขียะ	ยางเขียะ
1090.	อยางดำ	ยางดำ
1091.	อยางดิบ	ยางดิบ
1092.	อยางแดง	ยางแดง
1093.	อยางทั้ง 5	ยางทั้ง 5
1094.	ยางปลาย	ยางปลาย
1095.	ยางพราย	ยางพราย
1096.	อยางสรี	ยางสรี
1097.	อยาดำ	ยาดำ
1098.	อยาแดง	ยาแดง
1099.	ยาบ	ยาบ
1100.	อยาผี	ยาผี
1101.	อยาผีน	ยาผีน
1102.	อยาม้วน	ยาม้วน
1103.	อยารากขาว	ยารากขาว
1104.	อยารากหัวดำ	ยารากหัวดำ
1105.	อยาเรี่ย	ยาเรี่ย
1106.	อยาลูกกลอน	ยาลูกกลอน
1107.	อยาเลื่อย	ยาเลื่อย
1108.	อยาสรีมูน	ยาสรีมูน
1109.	อยาสูบ	ยาสูบ
1110.	ข้าวค้อมค่อ	ยี่หว้า

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1111.	ยู	ยู
1112.	เย็น	เย็น
1113.	โยวภาณี	โยวภาณี
1114.	รกข้าง	รกข้าง
1115.	รกสะดือเด็กทารก	รกสะดือเด็กทารก
1116.	รุ่ม	รุ่ม
1117.	รสีสุ่ม	รสีสุ่ม
1118.	รอกควาย	รอกควาย
1119.	รอกม้า	รอกม้า
1120.	ร่องทอง	ร่องทอง
1121.	รองรกไฟ	รองรกไฟ
1122.	ระงับพิษ	ระงับพิษ
1123.	ระงับพิษทั้ง 2	ระงับพิษทั้ง 2
1124.	ระมาด	ระมาด
1125.	ระสีสุ่ม	ระสีสุ่ม
1126.	รัง	รัง
1127.	รังต่อ	รังต่อ
1128.	รังต่อที่มีตัวด้วง	รังต่อที่มีตัวด้วง
1129.	รังนกนางแอ่น	รังนกนางแอ่น
1130.	รังปลวก	รังปลวก
1131.	รังมด	รังมด
1132.	รังมดแดง	รังมดแดง
1133.	รังมดรี	รังมดรี
1134.	รังแมงแคบ	รังแมงแคบ
1135.	รังแมงปู้	รังหมาว่า
1136.	รางหิง	รางหิง
1137.	รางเหล็ก	รางเหล็ก
1138.	รางแห	รางแห
1139.	ราชัดัด	ราชัดัด
1140.	ลมแล้งดอกดำ	ราชพฤกษ์ดอกดำ

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1141.	ราชสีห์	ราชสีห์
1142.	รายพาย	รายพาย
1143.	ราวครกกระเดื่อง	ราวครกกระเดื่อง
1144.	ราวบันได	ราวบันได
1145.	ราวมอ	ราวมอ
1146.	เกลบเข้ากำ	รำข้าวเหนียวดำ
1147.	รำพา	รำพา
1148.	รินวาน	รินวาน
1149.	รียาบันบ็อก	รียาบันบ็อก
1150.	รุ่ง	รุ่ง
1151.	รุ่งดาว	รุ่งดาว
1152.	เรือ	เรือ
1153.	เรือในดง	เรือในดง
1154.	แร่ง	แร่ง
1155.	แร่งดำ	แร่งดำ
1156.	แร่ตะกั่ว	แร่ตะกั่ว
1157.	แร่ทองขึ้น	แร่ทองขึ้น
1158.	แร่ปาน	แร่ปาน
1159.	แร่พอ	แร่พอ
1160.	แร่เหล็ก	แร่เหล็ก
1161.	ไร่	ไร่
1162.	ไร่ลินหมา	ไร่ลินหมา
1163.	ไร่อกจอมปลวก	ไร่อกจอมปลวก
1164.	รสีสม	ฤาษีสม
1165.	ลมคา	ลมคา
1166.	ลมทั้ง 5	ลมทั้ง 5
1167.	ลวด	ลวด
1168.	ลวด 3 ทรง	ลวด 3 ทรง
1169.	ลวดเส้นทรง	ลวดเส้นทรง
1170.	ละมวด	ละมวด

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1171.	หุ่งเทศ	ละหุ่งเทศ
1172.	หุ่งบ้าน	ละหุ่งบ้าน
1173.	หุ่งเผือก	ละหุ่งเผือก
1174.	ลักแลนกกล้วย	ลักแลนกกล้วย
1175.	ลักแลนกกล้วยตัน	ลักแลนกกล้วยตัน
1176.	ลักแลนกกล้วยตีบ	ลักแลนกกล้วยตีบ
1177.	ลักแลนซ่า	ลักแลนซ่า
1178.	ลักแลนซ่าแดง	ลักแลนซ่าแดง
1179.	ลักแลนคุก	ลักแลนคุก
1180.	ลักแลนหมากพู้หมากเมียบ	ลักแลนหมากพู้หมากเมียบ
1181.	ลันทม	ลันทม
1182.	ลาคี	ลาคี
1183.	ลาน	ลาน
1184.	ลานคำ	ลานคำ
1185.	ลำพวัน	ลำพวัน
1186.	ลำหัด	ลำหัด
1187.	ลันคู้	ลันคู้
1188.	ลันจีป่า	ลันจีป่า
1189.	ลันทะเล	ลันทะเล
1190.	ลิลวา	ลิลวา
1191.	ลีมลาย	ลีมลาย
1192.	ลูกกาย	ลูกกาย
1193.	ลูกจันทน์	ลูกจันทน์
1194.	ลูกตุ้มระฆัง	ลูกตุ้มระฆัง
1195.	ลูกบันได	ลูกบันได
1196.	ลูกปิ่น	ลูกปิ่น
1197.	ลูกปิ่นไฟ	ลูกปิ่นไฟ
1198.	ลูกระมัด	ลูกระมัด
1199.	ลูกลาย	ลูกลาย
1200.	ลูกหนู	ลูกหนู

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1201.	ลูปลืบเครือ	ลูปลืบเครือ
1202.	ลูปลืบต้น	ลูปลืบต้น
1203.	เลืบมือนางทั้ง 2	เลืบมือนางทั้ง 2
1204.	เลืบมือนางสีแดง	เลืบมือนางสีแดง
1205.	เลืบแมว	เลืบแมว
1206.	เลืบหัวแม่มือ	เลืบหัวแม่มือ
1207.	เลืบเหยี่ยว	เลืบเหยี่ยว
1208.	เลม	เลม
1209.	เลา	เลา
1210.	เลาขาว	เลาขาว
1211.	เลี่ยน	เลี่ยน
1212.	เลียด	เลียด
1213.	เลียดปลาเอียน	เลียดปลาไหล
1214.	เลียดคนป่วย	เลียดผู้ป่วย
1215.	เลียดแรดทั้ง 5	เลียดแรดทั้ง 5
1216.	เลียดลูกหัวสาว	เลียดลูกหัวสาว
1217.	แลน	แลน
1218.	แลพอ	แลพอ
1219.	โลก	โลก
1220.	โลกแดง	โลกแดง
1221.	จั่ว	จั่ว
1222.	จั่วดำ	จั่วดำ
1223.	จั่วแดง	จั่วแดง
1224.	จั่วบ้าน	จั่วบ้าน
1225.	จั่วหลวง	จั่วหลวง
1226.	หวานกำปิด	หวานกำปิด
1227.	หวานกิบแรดตัวผู้	หวานกิบแรดตัวผู้
1228.	หวานพระฉิม	หวานพระฉิม
1229.	หวานหมากหนัด	หวานสับปะรด
1230.	หวานสารพัดพิษ	หวานสารพัดพิษ

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1231.	หวานหางจระเข้	ว่านหางจระเข้
1232.	เศษผ้า	เศษผ้า
1233.	เศษเหล็ก	เศษเหล็ก
1234.	สน	สน
1235.	สนิม	สนิม
1236.	สนิมขาว	สนิมขาว
1237.	สนิมดาบ	สนิมดาบ
1238.	สนิมเหล็ก	สนิมเหล็ก
1239.	สนุ่นน้ำ	สนุ่นน้ำ
1240.	สบู่	สบู่
1241.	สบู่ขาว	สบู่ขาว
1242.	สบู่แดง	สบู่แดง
1243.	สบู่เทศ	สบู่เทศ
1244.	ส้มกุ่ม	ส้มกุ่ม
1245.	ส้มกุ่มทั้ง 2	ส้มกุ่มทั้ง 2
1246.	ส้มขึ้น	ส้มเขยตาย
1247.	ส้มสมอ	ส้มสมอ
1248.	ส้มสลอด	ส้มสลอด
1249.	สมอ	สมอ
1250.	สมอเทศ	สมอเทศ
1251.	สมอไทย	สมอไทย
1252.	ส้มออบแอบ	ส้มอ้อบแอ็บ
1253.	ส้มโอ	ส้มโอ
1254.	ส้มเขียว	ส้มเขียว
1255.	ส้มเครือ	ส้มเครือ
1256.	ส้มแดง	ส้มแดง
1257.	ส้มตัน	ส้มตัน
1258.	ส้มทั้ง 2	ส้มทั้ง 2
1259.	สมุดแดง	สมุดแดง
1260.	สมุลแว้ง	สมุลแว้ง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1261.	สรีกัญชัย	สรีกัญชัย
1262.	สรีเครือ	สรีเครือ
1263.	สรีพันต้น	สรีพันต้น
1264.	สรีรวงเมือง	สรีรวงเมือง
1265.	สลอดน้ำ	สลอดน้ำ
1266.	สลักไก่	สลักไก่
1267.	สลักคน	สลักคน
1268.	สลักเปิด	สลักเปิด
1269.	สลัดได	สลัดได
1270.	สลิดเทศ	สลิดเทศ
1271.	สลิดบ้าน	สลิดบ้าน
1272.	สวา	สวา
1273.	สหรัญโรด	สหรัญโรด
1274.	สะแกนา	สะแกนา
1275.	สะแกแสง	สะแกแสง
1276.	สะเดาช้าง	สะเดาช้าง
1277.	สะเดาดิน	สะเดาดิน
1278.	สะตุ	สะตุ
1279.	สะถาน	สะถาน
1280.	สะลักไก่	สะลักไก่
1281.	สะลักเปิด	สะลักเปิด
1282.	สัตตคุณน้ำ	สัตตคุณน้ำ
1283.	สัตตบรรณ	สัตตบรรณ
1284.	สัตตบุษย์	สัตตบุษย์
1285.	สายเครื่องปั่นด้ายที่ขาดแล้ว	สายเครื่องปั่นด้ายที่ขาดแล้ว
1286.	สวระแห่	สวระแห่
1287.	สีเทาะ	สีเทาะ
1288.	สีพันนางแอ	สีพันนางแอ
1289.	สีสุก	สีสุก
1290.	สีเสียดเทศ	สีเสียดเทศ

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1291.	สี้เสดตัน	สี้เสดตัน
1292.	สี้หวาน	สี้หวาน
1293.	สุน่นน้ำ	สุน่นน้ำ
1294.	สุนขี้จอก	สุนขี้จอก
1295.	หม้าว้อ	สุนขี้บ้ำ
1296.	หมาบ่าน	สุนขี้บ้าน
1297.	หมาป่า	สุนขี้ป่า
1298.	สุรพิคคำ	สุรพิคคำ
1299.	สุรพิคทั้ง 2	สุรพิคทั้ง 2
1300.	สุรสี	สุรสี
1301.	สุระ	สุระ
1302.	สุรามะริด	สุรามะริด
1303.	เสนียด	เสนียด
1304.	เสนียดทั้ง 2	เสนียดทั้ง 2
1305.	เสม็ดทุ่ง	เสม็ดทุ่ง
1306.	เสาชาแม่ม่าย	เสาชาแม่ม่าย
1307.	เสียนครก	เสียนครก
1308.	เสียนปีกมอ	เสียนปีกมอ
1309.	เสียนมอ	เสียนมอ
1310.	เสียนสาก	เสียนสาก
1311.	เสียนเสามอ	เสียนเสามอ
1312.	เสียนเสือ	เสียนเสือ
1313.	เสียวหวาน	เสียวหวาน
1314.	เสดทั้ง 2	เสดทั้ง 2
1315.	แสนพระวาน	แสนพระวาน
1316.	แสนทะเล	แสนทะเล
1317.	เส่ม้ามาห่อหัวปู	เส่ม้ามาห่อหัวปู
1318.	แสรก	แสรก
1319.	แสลก	แสลก
1320.	แสลง	แสลง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1321.	หญ้าทิพเสน	หญ้าทิพเสน
1322.	หญ้าพยับเมฆ	หญ้าพยับเมฆ
1323.	หญ้าหางช้างออกกวง	หญ้าหางช้างออกกวง
1324.	หญ้าหางรอน	หญ้าหางรอน
1325.	หญ้าหางเสือ	หญ้าหางเสือ
1326.	หญ้าหางหอน	หญ้าหางหอน
1327.	หญ้าหางช้าง	หญ้าหางช้าง
1328.	หญ้าหีหอม	หญ้าหีหอม
1329.	หญ้าหนูให้	หญ้าหนูให้
1330.	หญ้าหูขวาก	หญ้าหูขวาก
1331.	หญ้าเหยียน	หญ้าเหยียน
1332.	หญ้าแหลงคา	หญ้าแหลงคา
1333.	หญ้าแห้วหมู	หญ้าแห้วหมู
1334.	หญ้าอายุ	หญ้าอายุ
1335.	หญ้าอีหนู	หญ้าอีหนู
1336.	หญ้าอีหุย	หญ้าอีหุย
1337.	หญ้าอีเหนียวเล็ก	หญ้าอีเหนียวเล็ก
1338.	หदनังโกน	หदनังโกน
1339.	หดรอง	หดรอง
1340.	หนดแมว	หนดแมว
1341.	หนอนตายยาก	หนอนตายยาก
1342.	หน่อไม้	หน่อไม้
1343.	หน่อไม้ตายพราย	หน่อไม้ตายพราย
1344.	หน่อไม้ไผ่ไร่	หน่อไม้ไผ่ไร่
1345.	หนัง	หนัง
1346.	หนังกางไฟ	หนังกางไฟ
1347.	หนังตีนไก่	หนังตีนไก่
1348.	หนังริว	หนังริว
1349.	หนังหู้ช้าง	หนังหู้ช้าง
1350.	หน้าเชียง	หน้าเชียง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1351.	หนาดคำ	หนาดคำ
1352.	หนาดเงิน	หนาดเงิน
1353.	หนามชนิดต่างๆ	หนามชนิดต่างๆ
1354.	หนามพรมพริกพราย	หนามพรมพริกพราย
1355.	หนามเล็บเหยี่ยว	หนามเล็บเหยี่ยว
1356.	หนาเหยี่ยว	หนาเหยี่ยว
1357.	หลองแหลง	หลองแหลง
1358.	หลอดฝ้ายนิล	หลอดฝ้ายนิล
1359.	หลักนา	หลักนา
1360.	หลางนกกลีทั้ง 2	หลางนกกลีทั้ง 2
1361.	หลานค่าน้อย	หลานค่าน้อย
1362.	หวดหม่อน	หวดหม่อน
1363.	หวดเหล้า	หวดเหล้า
1364.	หวดเหล้าเล็ก	หวดเหล้าเล็ก
1365.	หว่า	หว่า
1366.	หว่าดำ	หว่าดำ
1367.	หอมละเลิง	หอมละเลิง
1368.	หอยกาบ	หอยกาบ
1369.	หอยกาบลาน	หอยกาบลาน
1370.	หอยโข่ง	หอยโข่ง
1371.	หอยแครง	หอยแครง
1372.	หอยตัน	หอยตัน
1373.	หอยฝา	หอยฝา
1374.	หอยเรือด	หอยเรือด
1375.	หอยละแง็บ	หอยละแง็บ
1376.	หอยละเว้อ	หอยละเว้อ
1377.	หอยสมุทร	หอยสมุทร
1378.	ห้วง	ห้วง
1379.	ห้วงกา	ห้วงกา
1380.	ห้วงแข็ง	ห้วงแข็ง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1381.	หัวครกมอง	หัวครกกระเดื่อง
1382.	หัวค่า	หัวค่า
1383.	หัวใจพระญาอินทร์	หัวใจพญาอินทร์
1384.	หัวเต่า	หัวเต่า
1385.	หัวปลวกเปิด	หัวปลวกเปิด
1386.	หัวพระจัน	หัวพระจัน
1387.	ห้วยาข้าวเย็น	ห้วยาข้าวเย็น
1388.	ห้วยาข้าวเย็นใต้	ห้วยาข้าวเย็นใต้
1389.	ห้วยาข้าวเย็นเหนือ	ห้วยาข้าวเย็นเหนือ
1390.	หัวแรง	หัวแรง
1391.	หัวเลา	หัวเลา
1392.	หัวสะพาน	หัวสะพาน
1393.	หัวสาดทั้ง 2	หัวสาดทั้ง 2
1394.	หัวหญ้า	หัวหญ้า
1395.	หัวหน้าไม้หัก	หัวหน้าไม้หัก
1396.	หัวหอม	หัวหอม
1397.	หัวหอมละเลิง	หัวหอมละเลิง
1398.	หัวหาง	หัวหาง
1399.	หัวหางน้ำปรอท	หัวหางน้ำปรอท
1400.	หางครกมอง	หางครกกระเดื่อง
1401.	หางโคลหม้อน้ำ	หางโคลหม้อน้ำ
1402.	หางสากมองแม่หม้าย	หางสากมองแม่หม้าย
1403.	หางหมู	หางหมู
1404.	ห้าเปิด	ห้าเปิด
1405.	หิงหวด	หิงหวด
1406.	หิงหาย	หิงหาย
1407.	หินป่าแพะ	หินป่าแพะ
1408.	หินผา	หินผา
1409.	หินพละ	หินพละ
1410.	หินมะตูม	หินมะตูม

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1411.	หีนลัม	หีนลัม
1412.	หีนสีชาวกกลางน้ำ	หีนสีชาวกกลางน้ำ
1413.	หิมหน่วย	หิมหน่วย
1414.	หิมไ	หิมไ
1415.	หุ่งขาว	หุ่งขาว
1416.	หุ่งแดง	หุ่งแดง
1417.	หุ่งเทศ	หุ่งเทศ
1418.	หุ่งรวู้	หุ่งรวู้
1419.	หุ่งลาว	หุ่งลาว
1420.	หุ่งหมัด	หุ่งหมัด
1421.	หุงหาง	หุงหาง
1422.	หุดเคือ	หุดเคือ
1423.	หุวิน	หุวิน
1424.	เห็ด	เห็ด
1425.	เห็ดกระด้าง	เห็ดกระด้าง
1426.	เห็ดกระด้างข้างซานบ้าน	เห็ดกระด้างข้างซานบ้าน
1427.	เห็ดกระด้างไม้ข่อย	เห็ดกระด้างต้นข่อย
1428.	เห็ดกระด้างไม้แดง	เห็ดกระด้างต้นแดง
1429.	เห็ดกระด้างไม้ดู่	เห็ดกระด้างต้นประดู่
1430.	เห็ดกระด้างไม้ผีเสื้อ	เห็ดกระด้างต้นผีเสื้อ
1431.	เห็ดกระด้างไม้ทิง	เห็ดกระด้างต้นพลวง
1432.	เห็ดกระด้างไม้กิมาน	เห็ดกระด้างต้นกิมาน
1433.	เห็ดกระด้างไม้ขาม	เห็ดกระด้างต้นมะขาม
1434.	เห็ดกระด้างไม้หมากไฟ	เห็ดกระด้างต้นมะไฟ
1435.	เห็ดกระด้างไม้ลมแล้ง	เห็ดกระด้างต้นราชพฤกษ์
1436.	เห็ดขี้ควาย	เห็ดขี้ควาย
1437.	เห็ดขี้วัว	เห็ดขี้วัว
1438.	เห็ดเมาะ	เห็ดเมาะ
1439.	เห็ดลม	เห็ดลม
1440.	เห็ดลัม	เห็ดลัม

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1441.	เห็ดหล่ม	เห็ดหล่ม
1442.	เห็ดน้ำหมา	เห็ดน้ำหมา
1443.	อัคนีชวา	อัคนีชวา
1444.	อัคนีทวาร	อัคนีทวาร
1445.	กกหมากระสี	กกหมาตากาฐา
1446.	กระชาว	ชะชาว
1447.	กระต่าย	ชะต่าย
1448.	กลวงคองู	กวางคองู
1449.	กล้วยน้ำมีอนาง	น้ำมีอนาง
1450.	กล้วยออกกอน	กล้วยออกกอน
1451.	กล้วยแฉ้ว	กล้วยแฉ้ว
1452.	กลอนประตุ	กลอนประตุ
1453.	กลอย	กลอย
1454.	กลอยดำ	กลอยดำ
1455.	กวัก	กวัก
1456.	กวาง	กวาง
1457.	กวางตัวผู้	กวางตัวผู้
1458.	กวางบ่ต่าย	กวางบ่ต่าย
1459.	กวางผา	กวางผา
1460.	กวางหนุ่ม	กวางหนุ่ม
1461.	กวาดครูด	กวางครูด
1462.	กวานกาว	กวานกาว
1463.	กาว	กาว
1464.	กาวเครือ	กาวเครือ
1465.	กาวตัน	กาวตัน
1466.	ก่อ	ก่อ
1467.	กอก	มะกอก
1468.	ก่อก	ก่อพวง
1469.	กอกเกลื่อน	มะกอกเกลื่อน
1470.	กอกขาว	มะกอกขาว

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1471.	กอกชี้ข้าง	มะกอกชี้ข้าง
1472.	กอกคำ	มะกอกคำ
1473.	กอกขึ้น	มะกอกตะกั่ว
1474.	กอกในดิน	มะกอกในดิน
1475.	กอกบ้าน	มะกอกบ้าน
1476.	กอกเผือก	มะกอกเผือก
1477.	กอกฟานซ่อม	มะกอกฟานซ่อม
1478.	กอกฟานซ่อมเดือน 5	มะกอกฟานซ่อมเดือน 5
1479.	กอกฟานหลิม	มะกอกฟานหลิม
1480.	กอกหนุ่ม	มะกอกหนุ่ม
1481.	กอง	กอง
1482.	กองเข้าหลวง	มะกองข้าวใหญ่
1483.	ก้อนเล้า	ก้อนเล้า
1484.	ก้อนหิน	ก้อนหิน
1485.	ก่อสา	ก่อสา
1486.	ก่อหนัง	ขย้น
1487.	ก่อหลิม	ก่อหลิม
1488.	กะถิน	กันถิน
1489.	กะวาน	กะวาน
1490.	กัตตระ	กัตตระ
1491.	กา	กา
1492.	กา	อีกา
1493.	กากอก	จอก
1494.	กาแดด	การะแดด
1495.	ก้างปลา	ก้างปลา
1496.	ก้างปลาขาว	ก้างปลาขาว
1497.	ก้างปลาขาว	ก้างปลาเครือ
1498.	ก้างปลาเครือยอดแดง	ก้างปลาเครือยอดแดง
1499.	ก้างปลาดุก	ก้างปลาดุก
1500.	ก้างปลาแดง	ก้างปลาแดง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1501.	ก้างปลาตัน	ก้างปลาตัน
1502.	ก้างปลาน้อย	ก้างปลาน้อย
1503.	ก้างปลาน้ำ	ก้างปลาน้ำ
1504.	ก้างปลาพง	ก้างปลาพง
1505.	ก้างปลาหลวง	ก้างปลาหลวง
1506.	กาจับหลัก	กาจับหลัก
1507.	ก้านกำ	ก้านกำ
1508.	กานชา	กัญชา
1509.	กานชาเทศ	กัญชาเทศ
1510.	กานชาน	กานชาน
1511.	ก้านถง	คันถึง
1512.	กานเส้า	กานเส้า
1513.	กาบหมากแห้ง	กาบหมากแห้ง
1514.	กาปากเผือก	กาปากเผือก
1515.	กาเผือก	กาเผือก
1516.	กาฝาก	กาฝาก
1517.	กาฝากกอกเผือก	กาฝากต้นมะกอกเผือก
1518.	กาฝากเครือขี้	กาฝากต้นสลอดเถา
1519.	กาฝากไคร้	กาฝากต้นไคร้
1520.	กาฝากงูบง	กาฝากเหง้าไม้ไผ่บง
1521.	กาฝากจอมแค	กาฝากต้นจอมแค
1522.	กาฝากชะเอียม	กาฝากต้นชะเอม
1523.	กาฝากเดื่อเกลี้ยง	กาฝากต้นมะเดื่ออุทุมพร
1524.	กาฝากเดื่อป่อง	กาฝากต้นมะเดื่อป่อง
1525.	กาฝากตาล	กาฝากต้นตาล
1526.	กาฝากตีนเป็ดเครือ	กาฝากต้นเถาเอ็นอ่อน
1527.	กาฝากตี่ง	กาฝากต้นตุมกาขาว
1528.	กาฝากน้ำเต้า	กาฝากเครือน้ำเต้า
1529.	กาฝากปอมีน	กาฝากต้นปอมีน
1530.	กาฝากปอหมื่น	กาฝากต้นปอหมื่น

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1531.	กาฝากผักหละ	กาฝากต้นชะอม
1532.	กาฝากผักโหม	กาฝากต้นผักโหม
1533.	กาฝากผีเสื้อน้อย	กาฝากต้นคนทีสอ
1534.	กาฝากฝูงครอบ	กาฝากต้นฝูงครอบ
1535.	กาฝากพลู	กาฝากต้นพลู
1536.	กาฝากพายชะเมา	กาฝากต้นพายชะเมา
1537.	กาฝากม่วงกล้วย	กาฝากต้นมะม่วงกล้วย
1538.	กาฝากม่วงสีดำ	กาฝากต้นมะม่วงสีดำ
1539.	กาฝากมะโอ	กาฝากต้นส้มโอ
1540.	กาฝากไม้กระโดน	กาฝากต้นกระโดน
1541.	กาฝากไม้กระสา	กาฝากต้นกระสา
1542.	กาฝากไม้กอก	กาฝากต้นมะกอก
1543.	กาฝากไม้ก้างปลา	กาฝากต้นก้างปลา
1544.	กาฝากไม้กาสะลอง	กาฝากต้นปีบ
1545.	กาฝากไม้กุ่ม	กาฝากต้นกุ่ม
1546.	กาฝากไม้ช้อย	กาฝากต้นช้อย
1547.	กาฝากไม้ขาม	กาฝากต้นมะขาม
1548.	กาฝากไม้ขามป้อม	กาฝากต้นมะขามป้อม
1549.	กาฝากไม้ซี่เหล็ก	กาฝากต้นซี่เหล็ก
1550.	กาฝากไม้ซี่เหล็กบ้าน	กาฝากต้นซี่เหล็กบ้าน
1551.	กาฝากไม้ซี่เหล็กป่า	กาฝากต้นซี่เหล็กป่า
1552.	กาฝากไม้ซี่เหล็กหลวง	กาฝากต้นซี่เหล็กหลวง
1553.	กาฝากไม้เข้าสาน	กาฝากต้นข้าวสาน
1554.	กาฝากไม้คร่ำ	กาฝากต้นตะคร่ำ
1555.	กาฝากไม้ค้อ	กาฝากต้นทับทิม
1556.	กาฝากไม้คอนทา	กาฝากต้นคนทา
1557.	กาฝากไม้คอม	กาฝากต้นคอม
1558.	กาฝากไม้ไคร้หน้า	กาฝากต้นสนุ่นน้ำ
1559.	กาฝากไม้ไคร้หนู	กาฝากต้นสนุ่น
1560.	กาฝากไม้จั่ว	กาฝากต้นจั่ว

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1561.	กาฝากไม้จวง	กาฝากต้นสนภูเขา
1562.	กาฝากไม้จอม	กาฝากต้นจอม
1563.	กาฝากไม้คู้	กาฝากต้นประคู้
1564.	กาฝากไม้เตื่อ	กาฝากต้นมะเตื่อ
1565.	กาฝากไม้ตั้งควม	กาฝากต้นตั้งควม
1566.	กาฝากไม้ตีนนก	กาฝากต้นตีนนก
1567.	กาฝากไม้ถ่อน	กาฝากต้นทั้งถ่อน
1568.	กาฝากไม้ทัน	กาฝากต้นพุทรา
1569.	กาฝากไม้ทันขอ	กาฝากต้นทันขอ
1570.	กาฝากไม้ทิ้ง	กาฝากต้นพลวง
1571.	กาฝากไม้ปอเกียน	กาฝากต้นปอเกียน
1572.	กาฝากไม้ปอบ	กาฝากต้นปอบ
1573.	กาฝากไม้เปิด	กาฝากต้นเปิด
1574.	กาฝากไม้เปล้า	กาฝากต้นเปล้า
1575.	กาฝากไม้เปล้าหลวง	กาฝากต้นเปล้าใหญ่
1576.	กาฝากไม้ผีเสื้อ	กาฝากต้นผีเสื้อ
1577.	กาฝากไม้ฝาง	กาฝากต้นฝาง
1578.	กาฝากไม้พระนุญา	กาฝากต้นพญา
1579.	กาฝากไม้พิน	กาฝากต้นมะตูม
1580.	กาฝากไม้ภิมาน	กาฝากต้นภิมาน
1581.	กาฝากไม้ม่วง	กาฝากต้นมะม่วง
1582.	กาฝากไม้ม่วงกล้วย	กาฝากต้นมะม่วงกล้วย
1583.	กาฝากไม้มอม	กาฝากต้นมอม
1584.	กาฝากไม้มะตาด	กาฝากต้นมะตาด
1585.	กาฝากไม้มะโว่	กาฝากต้นมะโว่
1586.	กาฝากไม้ยาแก้รากขาว	กาฝากต้นยาแก้รากขาว
1587.	กาฝากไม้รัก	กาฝากต้นรัก
1588.	กาฝากไม้รัง	กาฝากต้นรัง
1589.	กาฝากไม้รางจืด	กาฝากต้นรางจืด
1590.	กาฝากไม้ลมแล้ง	กาฝากต้นราชพฤกษ์

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1591.	กาฝากไม้ส้มกบขาว	กาฝากต้นส้มกบขาว
1592.	กาฝากไม้ส้มแก้ว	กาฝากต้นส้มแก้ว
1593.	กาฝากไม้ส้มขึ้น	กาฝากต้นเขยตาย
1594.	กาฝากไม้สาน	กาฝากต้นสาน
1595.	กาฝากไม้สีเทอะ	กาฝากต้นสีเทอะ
1596.	กาฝากไม้สีเสียด	กาฝากต้นสีเสียด
1597.	กาฝากไม้เส้า	กาฝากต้นเสลา
1598.	กาฝากไม้หนาด	กาฝากต้นหนาด
1599.	กาฝากไม้หมากแตก	กาฝากต้นกระทุงลาย
1600.	กาฝากไม้หมากมา	กาฝากต้นตะครอง
1601.	กาฝากไม้หัด	กาฝากต้นหัด
1602.	กาฝากไม้หุงบ้าน	กาฝากต้นละหุ่งบ้าน
1603.	กาฝากไม้หุงรั้ว	กาฝากต้นละหุ่งรั้ว
1604.	กาฝากส้มปอย	กาฝากต้นส้มปอย
1605.	กาฝากสรี	กาฝากต้นโพธิ์
1606.	กาฝากสรีทั้ง 2	กาฝากต้นโพธิ์ทั้ง 2
1607.	กาฝากสีก	กาฝากต้นสีก
1608.	กาฝากหมากนาว	กาฝากต้นมะนาว
1609.	กาฝากหมากนาวผี	กาฝากต้นมะนาวผี
1610.	กาฝากหมากฝางหวาน	กาฝากต้นมะปรางหวาน
1611.	กาฝากหมากเหม้า	กาฝากต้นมะเฒ่า
1612.	กาฝากเหมียง	กาฝากต้นเหมียง
1613.	กาฝากเหมือดคน	กาฝากต้นเหมือดคน
1614.	กาม	กาม
1615.	ก้าม	ก้าม
1616.	ก่ายคอม	หมั่น
1617.	กายแคน	กายแคน
1618.	การบูร	การบูร
1619.	การววย	การววย
1620.	การเวีย	การเวีย

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1621.	กาลพริกษ	กาลพฤกษ์
1622.	กาแล	กาแล
1623.	กาสลัก	กาสลัก
1624.	กาสลักแดง	กาสลักแดง
1625.	กาสะลอง	ปีบ
1626.	กาสะลองคำ	กาสะลองคำ
1627.	กาสะลองเทศ	กาสะลองเทศ
1628.	กาสะลองบ้าน	ปีบบ้าน
1629.	กาสะลองเรือ	ปีบเรือ
1630.	กาหลง	กาหลง
1631.	กาหลงขาว	กาหลงขาว
1632.	กาหลง	กาหลง
1633.	ก่าก๊ขาว	ก่าก๊ขาว
1634.	ก่าเข้า	ก่าข้าว
1635.	ก่าเครือ	มะกล่ำเครือ
1636.	กาดำ	มะกล่ำดำ
1637.	ก่าแดง	ก่าแดง
1638.	ก่าแดง	มะกล่ำแดง
1639.	ก่าตัน	มะกล่ำตัน
1640.	ก่าตาช้าง	มะกล่ำตาช้าง
1641.	ก่าน้อย	ก่าน้อย
1642.	ก่าปี้	แมงปอ
1643.	ก่าเบือ	ผีเสื้อ
1644.	ก่าเบือเครือ	ก่าเบือเครือ
1645.	ก่าเบือตัน	ก่าเบือตัน
1646.	ก่าแปง	มะกล่ำแปง
1647.	ก่าเผือก	มะกล่ำเผือก
1648.	ก่าไผ่	ก่าไผ่
1649.	ก่าพอง	ก่าพอง
1650.	ก่าพองแดง	ก่าพองแดง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1651.	กำพองหลวง	กำพองหลวง
1652.	กำพื่อ	กำพื่อ
1653.	กำพุ้ง	แมงมุม
1654.	กำพุ้งตายแขวน	แมงมุมตายแขวน
1655.	กำยาน	กำยาน
1656.	กำยานเครือ	กำยานเครือ
1657.	กำยานดิน	กำยานดิน
1658.	กำล้งข้างสาร	เครือข้างน้อย
1659.	กำล้งเสือโคร่ง	กำล้งเสือโคร่ง
1660.	กำหลวง	กำหลวง
1661.	กำหวดดำ	มะกล่ำหวดดำ
1662.	กิบงัวดำ	กิบงัวดำ
1663.	กิบงัวแดง	กิบงัวแดง
1664.	กิบช้าง	กิบช้าง
1665.	กิบฟานลอดก้นเสือ	กิบฟานลอดก้นเสือ
1666.	กิบม้าม	กิบม้าม
1667.	กิบม้าม	ว่านกิบแรด
1668.	กิบม้ามดิน	กิบม้ามดิน
1669.	กิบม้ามบิน	กิบม้ามบิน
1670.	กิบเยื้อง	กิบเยื้อง
1671.	กุ่มดืบ	กุ่มดืบ
1672.	กุ่ม	ผักกุ่ม
1673.	กุ่มแดง	กุ่มแดง
1674.	กุ่มน้ำ	กุ่มน้ำ
1675.	กุ่มบก	กุ่มบก
1676.	กุ่มหลวง	กุ่มหลวง
1677.	กุสน	โกสน
1678.	กูด	ผักกูด
1679.	กูดกวาง	กูดกวาง
1680.	กูดก้อง	กูดก้อง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1681.	กูดก้านแดง	กูดก้านแดง
1682.	กูดก้า	กูดก้า
1683.	กูดก้าแพง	กูดก้าแพง
1684.	กูดแก้ว	กูดแก้ว
1685.	กูดไก่อ	กูดไก่อ
1686.	กูดชน	กูดชน
1687.	กูดขาวรอก	กูดขาวรอก
1688.	กูดขาว	กูดขาว
1689.	กูดซึ่หลับ	กูดซึ่หลับ
1690.	กูดครี	กูดครี
1691.	กูดเครีอ	กูดเครีอ
1692.	กูดเคียะ	กูดเคียะ
1693.	กูดควยเหงา	กูดควยเหงา
1694.	กูดงอ	กูดงอ
1695.	กูดง้อง	กูดง้อง
1696.	กูดเงิน	กูดเงิน
1697.	กูดแงก	กูดแงด
1698.	กูดซาง	กูดซาง
1699.	กูดดำ	กูดดำ
1700.	กูดต้ง	กูดต้ง
1701.	กูดตาด	กูดตาด
1702.	กูดตีนกวาง	กูดตีนกวาง
1703.	กูดแต้ม	กูดแต้ม
1704.	กูดทอง	กูดทอง
1705.	กูดทั้ง 2	กูดทั้ง 2
1706.	กูดทั้ง 3	กูดทั้ง 3
1707.	กูดน้ำเข้า	กูดน้ำข้าว
1708.	กูดบก	กูดบก
1709.	กูดเบี้ย	กูดเบี้ย
1710.	กูดใบเดียว	กูดใบเดียว

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1711.	กุดปิด	กุดปิด
1712.	กุดผา	กุดผา
1713.	กุดผี	กุดผี
1714.	กุดผีเสื้อ	กุดผีเสื้อ
1715.	กุดพร้าว	กุดน้ำ
1716.	กุดพลั่ว	กุดพลั่ว
1717.	กุดพาน	กุดพาน
1718.	กุดไม้	กุดไม้
1719.	กุดย่อย	กุดย่อย
1720.	กุดร่มคา	กุดร่มคา
1721.	กุดรอก	กุดรอก
1722.	กุดรู้กวาว	กุดรู้กวาว
1723.	กุดลอง	กุดลอง
1724.	กุดล้อย	กุดล้อย
1725.	กุดสาวทอง	กุดสาวทอง
1726.	กุดหก	กุดหก
1727.	กุดหงอด	กุดหงอด
1728.	กุดหม่น	กุดหม่น
1729.	กุดหม่อน	กุดหม่อน
1730.	กุดหมาก	กุดหมาก
1731.	กุดหมึก	กุดหมึก
1732.	กุดหลวง	กุดหลวง
1733.	กุดห้วย	กุดห้วย
1734.	กุดห้อม	กุดห้อม
1735.	กุดหอมป้อมใบย่อย	กุดหอมป้อมใบย่อย
1736.	กุดหัวค่าง	กุดหัวค่าง
1737.	กุดหัวเหล็ก	กุดหัวเหล็ก
1738.	กุดหางนกยูง	กุดหางนกยูง
1739.	กุดหางม้า	กุดหางม้า
1740.	กุดหนูควาก	กุดหนูควาก

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1741.	กูดเหงา	กูดเหงา
1742.	กูดอยาง	กูดช้าง
1743.	กูดอยาง	กูดอยาง
1744.	กูปเกียน	กูปเกียน
1745.	กูออม	กูออม
1746.	แก้ง	อีแก้ง
1747.	แก้งในท้อง	อีแก้งในท้อง
1748.	เกล็ด	เกล็ด
1749.	เกล็ดเต่า	เกล็ดเต่า
1750.	เกล็ดเต่าคำ	เกล็ดเต่าคำ
1751.	เกล็ดอ่อน	เกล็ดอ่อน
1752.	เกลื้อ	เกลื้อ
1753.	เกลื้อกระด้าง	เกลื้อกระด้าง
1754.	เกลื้อข้าว	เกลื้อคั่ว
1755.	เกลื้อข้าว	เกลื้อสะตุ
1756.	เกลื้อค้ำ	เกลื้อค้ำ
1757.	เกลื้อค้ำกง	เกลื้อค้ำกง
1758.	เกลื้อค้ำตัน	เกลื้อค้ำตัน
1759.	เกลื้อธาตุ	เกลื้อธาตุ
1760.	เกลื้อน่าน	เกลื้อน่าน
1761.	เกลื้อเน่า	เกลื้อเน่า
1762.	เกลื้อพู่	เกลื้อตัวผู้
1763.	เกลื้อเม็ด	เกลื้อเม็ด
1764.	เกลื้อแม่	เกลื้อตัวเมีย
1765.	เกลื้อสินธอ	เกลื้อสินเฮอร์
1766.	เกลื้อหุง	เกลื้อหุง
1767.	เกลื้อเห็บ	เกลื้อเห็บ
1768.	เกวนนก	เกวนนก
1769.	เก้าขา	เก้าขา
1770.	เก้าโป่ง	เก้าโป่ง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1771.	เก๋ม	เก๋ม
1772.	เก๋ยงเตย	เก๋ยงเตย
1773.	เก๋ยงบ้าน	เก๋ยงบ้าน
1774.	เก๋ยงพั่ว	สันพั่วหอม
1775.	เก๋ยงพราซ้าง	เก๋ยงพราซ้าง
1776.	เก๋ยงพรายาว	เก๋ยงพรายาว
1777.	เก๋ยงพราไย	เก๋ยงพราไย
1778.	เก๋ยงพวยแดง	เก๋ยงพวยแดง
1779.	เก๋ยงหลวง	เก๋ยงหลวง
1780.	เก๋ยงหอม	เก๋ยงหอม
1781.	เก๋ยงหุ้ม้า	เก๋ยงหุ้ม้า
1782.	เก๋ยงหุ้ม้าขาว	เก๋ยงหุ้ม้าขาว
1783.	เก๋ยงหุ้ม้าแดง	เก๋ยงหุ้ม้าแดง
1784.	เก๋ยงบาง	เก๋ยงบาง
1785.	เก๋ยว	เก๋ยวคา
1786.	เก๋ยวคำ	เก๋ยวคำ
1787.	แก๋ก้ง	แก๋ก้ง
1788.	แก๋ก้ง	แก๋ก้ง
1789.	แกบเข้า	แกลบเข้า
1790.	แก๋เมืองเพียง	แก๋เมืองเพียง
1791.	แก๋เมืองล่า	แก๋เมืองล่า
1792.	แก๋รกก่าน	แก๋รกก่าน
1793.	แก๋รกกขาว	แก๋รกกขาว
1794.	แก๋รกกออก	แก๋รกกออก
1795.	แก๋รกกหอม	แก๋รกกหอม
1796.	แกลบ	ร่ำ
1797.	แกลบเนา	แกลบเนา
1798.	แก้ว	แก้ว
1799.	แก้ว 9 สิ่ง	แก้ว 9 สิ่ง
1800.	แก้วกลางเมือง	แก้วกลางเมือง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1801.	แก้วเข้า	แก้วข้าว
1802.	แก้วเข้า	แก้วเข้า
1803.	แก้วชุม	แก้วชุม
1804.	แก้วน้อย	แก้วน้อย
1805.	แก้วพระยาบ	แก้วพระยาบ
1806.	แก้วลัษคัม	แก้วลัษคัม
1807.	แก้วลีมวาง	แก้วลีมวาง
1808.	แก้วหินหน่อ	แก้วหินหน่อ
1809.	เกาะ	เกาะ
1810.	โกฏ	โกฐ
1811.	โกฏกา	โกฐกา
1812.	โกฏก้านพล้าว	โกฐก้านมะพร้าว
1813.	โกฏเขมา	โกฐเขมา
1814.	โกฏจุฬาลำพา	โกฐจุฬาลำพา
1815.	โกฏฆฎามังสี	โกฐฆฎามังสี
1816.	โกฏขึ้น	โกฐขึ้น
1817.	โกฏเซียง	โกฐเซียง
1818.	โกฏดุก	โกฐกระดุก
1819.	โกฏดุก	โกฐดุก
1820.	โกฏตาตักแตน	โกฐตาตักแตน
1821.	โกฏปุมปา	โกฐพุงปลา
1822.	โกฏปุมเอียน	โกฐพุงปลาไหล
1823.	โกฏสอ	โกฐสอ
1824.	โกฏสอขาว	โกฐสอขาว
1825.	โกฏสอแดง	โกฐสอแดง
1826.	โกฏเสี้ยนขาว	โกฐเสี้ยนขาว
1827.	โกฏหนัง	โกฐหนัง
1828.	โกฏหัวจ้ว	โกฐหัวจ้ว
1829.	โกฏหัวบัว	โกฐหัวบัว
1830.	โกฏเอน	โกฐเอน

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1831.	ไก่อ	ไก่อ
1832.	ไก่อ้อม	ไก่อ้อม
1833.	ไก่อ้ง	ไก่อ้ง
1834.	ไก่อดำ	ไก่อดำ
1835.	ไก่อดุกดำ	ไก่อระดุกดำ
1836.	ไก่อต่ายซง	ไก่อต่ายซง
1837.	ไก่อทอง	ไก่อทอง
1838.	ไก่อป่า	ไก่อป่า
1839.	ไก่อเผือก	ไก่อเผือก
1840.	ไก่อลาย	ไก่อลาย
1841.	ซงซะเมา	ซงซะเมา
1842.	ซ่มฟาก	ซ่มฟาก
1843.	ซ่มหัวฟาก	ซ่มหัวฟาก
1844.	ซ่ง	กำจัด
1845.	ซวดดำแตก	ซวดดำแตก
1846.	ซวยซึ	ซุยดินกองอุจจาระคน
1847.	ซวยซึคู้	ซวยซึคู้
1848.	ซวยซึแถ	ซวยซึแถ
1849.	ซวยเดือน	ซุยดินรูไส้เดือน
1850.	ซวยปู	ซุยดินปู
1851.	ซวานน้ำ	ซวานน้ำ
1852.	ซอซ้าง	ซอซ้าง
1853.	ซอดเกล้าไ่ว้ในดง	ซอดเกล้าไ่ว้ในดง*
1854.	ซอน	ซอน
1855.	ซ่อย	ซ่อย
1856.	ซ่อยดิน	ซ่อยย้ง
1857.	ซ่อยแดง	ซ่อยแดง
1858.	ซอยนัง	ซอยนัง
1859.	ซอยฟอม	ซอยฟอม
1860.	ซอรว	ซอรว

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1861.	ชะย้อมตีนหมา	ชะย้อมหลวง
1862.	ขัดมอน	ขัดมอน
1863.	ขัดมอน	หญ้าขัดมอน
1864.	ขัดมอนน้อย	ขัดมอนน้อย
1865.	ขัดมอนหลวง	ขัดมอนหลวง
1866.	ขัดมอนหลวง	หญ้าขัดมอนหลวง
1867.	ชันไค	ชันบันไค
1868.	ชันหมาก	ชันหมาก
1869.	ชันหมากไคลูกช้อย	ชันบันไคลูกช้อย
1870.	ชำ	ชำ
1871.	ชำขาว	ชำขาว
1872.	ชำเครือ	ชำเครือ
1873.	ชำแดง	ชำแดง
1874.	ชำง	ชำง
1875.	ชำงกระด้างเสาชาน	ชำงกระด้างเสาชาน
1876.	ชำงขาว	ชำงขาว
1877.	ชำงเข้าสาน	ชำงเข้าสาร
1878.	ชำงครั้ง	ดอกครั้ง
1879.	ชำงคะมอย	ชำงคะมอย
1880.	ชำงแดง	ชำงแดง
1881.	ชำงคน	ชำงคน
1882.	ชำงแ่งไก่	ชำงแ่งไก่
1883.	ชำงแ่งแคะ	ชำงแ่งแคะ
1884.	ชำงแ่งแคะ	ชำงแ่งแคะ
1885.	ชำงใจแดง	ชำงใจแดง
1886.	ชำงช้าง	ชำงช้าง
1887.	ชำงชาน	ชำงชาน
1888.	ชำงชาง	ชำงชาง
1889.	ชำงดอกดำ	ชำงดอกดำ
1890.	ชำงดิบ	ชำงดิบ

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1891.	ขางแดง	ขางแดง
1892.	ขางตัน	ขางตัน
1893.	ขางตันเดียว	ขางตันเดียว
1894.	ขางด้อย	ขางด้อย
1895.	ขางไถ	ขางไถ
1896.	ขางทั้ง 2	ขางทั้ง 2
1897.	ขางทั้ง 5	ขางทั้ง 5
1898.	ขางทั้ง 7	ขางทั้ง 7
1899.	ขางนางแย้ม	ขางนางแย้ม
1900.	ขางน้ำเข้า	ขางน้ำข้าว
1901.	ขางน้ำครั่ง	ขางน้ำครั่ง
1902.	ขางบ้าน	ขางบ้าน
1903.	ขางป่าแพะ	ขางป่าแพะ
1904.	ขางพอย	ขางพอย
1905.	ขางรวหาง	ขางรวหาง
1906.	ขางหนีบนม	ขางหนีบนม
1907.	ขางหัวเรือ	ขางหัวเรือ
1908.	ขางหัวหมู	ขางหัวหมู
1909.	ขางหัวเหล็ก	ขางหัวเหล็ก
1910.	ขางหางเหล็ก	ขางหางเหล็ก
1911.	ชำแดง	ชำแดง
1912.	ชำตัน	ชำตัน
1913.	ชำตาแขง	ชำตาแข็ง
1914.	ชำตาแดง	ชำตาแดง
1915.	ขามเครือ	มะขามเครือ
1916.	ขามไค้ง	มะขามเทศ
1917.	ขามทั้ง 2	มะขามทั้ง 2
1918.	ขามทั้ง 3	มะขามทั้ง 3
1919.	ขามป้อมดง	มะขามป้อมดง
1920.	ขามยาว	มะขามยาว

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1921.	ขามเลา	มะขามเลา
1922.	ขามสุก	มะขามสุก
1923.	ข่าเหล็ก	ข่าเหล็ก
1924.	ขาแรง	ข่าแรง
1925.	ขาว	ขาว
1926.	ข่าหนุ่ม	ข่าหนุ่ม
1927.	ขิง	ขิง
1928.	ขิงแคง	ขิงแคง
1929.	ขิงงวก	ขิงงวก
1930.	ขิงดอง	ขิงดอง
1931.	ขิงแดง	ขิงแดง
1932.	ขิงตัน	ขิงตัน
1933.	ขิงมวก	ขิงมวก
1934.	ขิงม้า	ขิงม้า
1935.	ขิงแมงดา	ขิงแมงดา
1936.	ขิงหลวง	ขิงหลวง
1937.	ขี้	อุจจาระ
1938.	ขี้กาขาว	ขี้กาขาว
1939.	ขี้กาแดง	ขี้กาแดง
1940.	ขี้กาน้อย	ขี้กาน้อย
1941.	ขี้กาเผือก	ขี้กาเผือก
1942.	ขี้กาหลวง	ขี้กาหลวง
1943.	ขี้กาเหล็ก	ขี้กาเหล็ก
1944.	ขี้ขา	ขี้ข่า
1945.	ขี้ขากนั่มะพร้าว	ขี้ขากนั่มะพร้าว
1946.	ขี้ขาเหล็ก	ขี้ขาเหล็ก
1947.	ขี้ข้างอง	ขี้ข้างอง
1948.	ขี้ข้างอง	หญ้ายองไฟ
1949.	ขี้ข้าง้อง	ขี้ข้าง้อง
1950.	ขี้เขียด	ขี้เขียด

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1951.	ขี้ควาย	ขี้ควาย
1952.	ขี้ควายเผือก	ขี้ควายเผือก
1953.	ขี้ค้อ	ขี้ค้อ
1954.	ขี้วัวดำ	ขี้วัวดำ
1955.	ขี้งาดำ	ขี้งาดำ
1956.	ขี้ขำงน้ำ	ขี้ขำงน้ำ
1957.	ขี้ดากหอม	ขี้ดากหอม
1958.	ขี้เดือน	ไล่เดือน
1959.	ขี้เดือนตายพราย	ไล่เดือนตายพราย
1960.	ขี้ตักโต	ขี้ตักแก
1961.	ขี้ตังนีนดิน	ขี้ตังนีนดิน
1962.	ขี้เต่า	ขี้เต่า
1963.	ขี้แก	ขี้แก
1964.	ขี้แกกอกไม้บง	ขี้แกที่ออกบริเวณกอไม้ไผ่บง
1965.	ขี้เป้า	ขี้เป้า
1966.	ขี้เป้าควาย	ขี้เป้าควาย
1967.	ขี้เป้าวัว	ขี้เป้าวัว
1968.	ขี้เป็ด	ขี้เป็ด
1969.	ขี้ผึ้ง	ขี้ผึ้ง
1970.	ขี้ผึ้งแท้	ขี้ผึ้งแท้
1971.	ขี้ผึ้งป่า	ขี้ผึ้งป่า
1972.	ขี้ผึ้งเมือง	ขี้ผึ้งเมือง
1973.	ขี้เผือก	ขี้เผือก
1974.	ขี้ผืน	ขี้ผืน
1975.	ขี้มอด	ขี้มอด
1976.	ขี้ยองข้า	ขี้ยองข้า
1977.	ขี้รัก	ขี้รัก
1978.	ขี้แรด	ขี้แรด
1979.	ขี้ลิ้น	ขี้ลิ้น
1980.	ขี้เสื่อ	ขี้เสื่อ

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
1981.	ขี้หนอน	ขี้หนอน
1982.	ขี้หน้าเหล็ก	ขี้หน้าเหล็ก
1983.	ขี้หนู	ขี้หนู
1984.	ขี้หนูขาว	ขี้หนูขาว
1985.	ขี้หมาเป็นสาร	ขี้สุนัขเป็นสาร
1986.	ขี้หมู	ขี้หมู
1987.	ขี้หาฟาง	ขี้หาฟาง
1988.	ขี้เหล็ก	ขี้เหล็ก
1989.	ขี้เหล็กขาว	ขี้เหล็กขาว
1990.	ขี้เหล็กดำ	ขี้เหล็กดำ
1991.	ขี้เหล็กทั้ง 2	ขี้เหล็กทั้ง 2
1992.	ขี้เหล็กทั้ง 3	ขี้เหล็กทั้ง 3
1993.	ขี้เหล็กทั้ง 5	ขี้เหล็กทั้ง 5
1994.	ขี้เหล็กเทศ	ขี้เหล็กเทศ
1995.	ขี้เหล็กน้อย	ขี้เหล็กน้อย
1996.	ขี้เหล็กน้ำ	ขี้เหล็กน้ำ
1997.	ขี้เหล็กบ้าน	ขี้เหล็กบ้าน
1998.	ขี้เหล็กป่า	ขี้เหล็กป่า
1999.	ขี้เหล็กเผือก	ขี้เหล็กเผือก
2000.	ขี้เหล็กยอดขาว	ขี้เหล็กยอดขาว
2001.	ขี้เหล็กยอดแดง	ขี้เหล็กยอดแดง
2002.	ขี้เหล็กรากขี้เต่า	ขี้เหล็กรากขี้เต่า
2003.	ขี้เหล็กหลวง	ขี้เหล็กหลวง
2004.	ขี้แขนงเหล็ก	ขี้แขนงเหล็ก
2005.	ขี้ไหมหอ	ขี้ไหมหอ
2006.	ขี้ฮั่น	ขี้ฮั่น
2007.	ขี้ฮ้าย	ขี้ฮ้าย
2008.	ขุณณา	ขุณณา
2009.	ขุยตุ๋น	ขุยดินรูดุ่น
2010.	เข็ดหมาก	เข็ดหมาก

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2011.	เขมขาว	เข็มขาว
2012.	เขมขาวป่าแพะ	เข็มขาวป่าแพะ
2013.	เขมแดง	เข็มแดง
2014.	เขมป่าแพะ	เข็มป่าแพะ
2015.	เข้า	ข้าว
2016.	เข้ากุ่ม	ข้าวกุ่ม
2017.	เข้ากุ่ม	เข้ากุ่ม
2018.	เข้ากุ่มสาร	ข้าวกุ่มสาร
2019.	เขาควาย	เขาควาย
2020.	เขาควายแม่หุบ	เขาควายแม่หุบ
2021.	เข้าค้ำครก	ข้าวค้ำครก
2022.	เข้าจ้าว	ข้าวเจ้า
2023.	เข้าจ้าวสาร	ข้าวสารเจ้า
2024.	เข้าจี	ข้าวจี
2025.	เข้าเจ้าเปลือก	ข้าวเปลือกเจ้า
2026.	เข้าตัน	เข้าตัน
2027.	เข้าต้ม	ข้าวต้ม
2028.	เข้าตอก	ข้าวตอก
2029.	เข้าตอกเข้าจ้าว	ข้าวตอกข้าวเจ้า
2030.	เข้าติดไ	ข้าวติดไ
2031.	เข้าเปือ	ข้าวเปือ
2032.	เข้าป้าง	ข้าวป้าง
2033.	เข้าป้าง	ข้าวฟ่าง
2034.	เข้าเปลือก	ข้าวเจ้าเปลือก
2035.	เข้าเปลือก	ข้าวเปลือก
2036.	เข้าฝา	เข้าฝา
2037.	เข้าพันก้อน	ข้าวพันก้อน
2038.	เข้าโพด	ข้าวโพด
2039.	เข้าเม่า	ข้าวเม่า
2040.	เข้าเย็นแห้ง	ข้าวเย็นแห้ง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2041.	เข้าเรือ	ข้าวเรือ
2042.	เข้าลึบ	ข้าวลึบ
2043.	เข้าसान	ขามป้อมดินหลวง
2044.	เข้าसानน้อย	ข้าวสารน้อย
2045.	เข้าसानบ้าน	ข้าวสารบ้าน
2046.	เข้าसानป่า	ข้าวสารป่า
2047.	เข้าसानหลวง	ข้าวสารหลวง
2048.	เข้าสาร	ข้าวเจ้าสาร
2049.	เข้าสาร	ข้าวสาร
2050.	เข้าสาลี	ข้าวโพดสาลี
2051.	เข้าสาลี	ข้าวสาลี
2052.	เข้าสุก	ข้าวสุก
2053.	เข้าหนึ่ง	ข้าวหนึ่ง
2054.	เข้าหมื่น	ขมื่น
2055.	เข้าหมื่นไก่	ขมื่นไก่
2056.	เข้าหมื่นขาว	ขมื่นขาว
2057.	เข้าหมื่นไข่	ขมื่นไข่
2058.	เข้าหมื่นเครือ	ขมื่นเครือ
2059.	เข้าหมื่นเครือคำ	ขมื่นเครือคำ
2060.	เข้าหมื่นคำ	ขมื่นคำ
2061.	เข้าหมื่นดำ	ขมื่นดำ
2062.	เข้าหมื่นแดง	ขมื่นแดง
2063.	เข้าหมื่นต้น	ขมื่นต้น
2064.	เข้าหมื่นแพง	ขมื่นแพง
2065.	เข้าหมื่นน้อย	ขมื่นน้อย
2066.	เข้าหมื่นมัทรี	ขมื่นมัทรี
2067.	เข้าหมื่นอ้อย	ขมื่นอ้อย
2068.	เข้าหลาม	ข้าวหลาม
2069.	เข้าเหนียว	ข้าวเหนียว
2070.	เข้าเหนียวดำ	ข้าวเหนียวดำ

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2071.	เข้าเหนียวตันยา	ข้าวเหนียวตันยา
2072.	เข้าใหม่	ข้าวใหม่
2073.	เข้าเยน	ข้าวเย็น
2074.	เข้าเยนใต้	ข้าวเย็นใต้
2075.	เข้าเยนวก	ข้าวเย็นลิง
2076.	เข้าเยนเหนือ	ข้าวเย็นเหนือ
2077.	เขียะ	เขียะ
2078.	เขียะกม	เขียะกลม
2079.	เขียะตัน	เขียะตัน
2080.	เขียะทั้ง 3	เขียะทั้ง 3
2081.	เขื่อง	เขื่อง
2082.	เขื่องเข้าใหม่	เขื่องข้าวใหม่
2083.	เขื่องแดง	เขื่องแดง
2084.	เขื่องน้อย	เขื่องน้อย
2085.	เขื่องพรวัว	เขื่องพรวัว
2086.	เขื่องม้าแล่น	เขื่องม้าแล่น
2087.	เขื่องหลวง	เขื่องหลวง
2088.	เขื่องหลวง	เต่าร้าง
2089.	เขื่องหุ้ม้า	เขื่องหุ้ม้า
2090.	เขื่องหุ้ม้าทั้ง 2	เขื่องหุ้ม้าทั้ง 2
2091.	เขือแจ้ขาว	มะเขือขึ้นขาว
2092.	เขือแจ้เครือ	ซองระอา
2093.	เขือแจ้เครืออื่น	มะเขือแจ้เครือขึ้น
2094.	เขือแจ้ป่าแพะ	มะเขือขึ้นป่าแพะ
2095.	เขือแจ้สุก	มะเขือขึ้นสุก
2096.	เขือแจ้หนามดำ	มะเขือขึ้นหนามดำ
2097.	เขือเดือนแจ้	มะเขือขาว
2098.	เขื่อน้ำ	มะเขื่อน้ำ
2099.	เขือบ้า	มะเขือลำโพง
2100.	เขือบ้าดอกดำ	มะเขือลำโพงดอกดำ

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2101.	เหื่อฝอย	มะเหื่อเปราะ
2102.	เหื่อหนาม	มะเหื่อหนาม
2103.	แซ	แซ
2104.	แซควา	แซควา
2105.	แซงรั้วบ้าน	แซงรั้วบ้าน
2106.	แซม	แซม
2107.	แซมกุ่ม	แซมกุ่ม
2108.	แซมขาว	แซมขาว
2109.	แซมแดง	แซมแดง
2110.	แซมพง	แซมพง
2111.	แซมลอย	แซมลอย
2112.	แซมเหลือง	แซมเหลือง
2113.	โขงเขง	โขงเขง
2114.	โขมหิน	โขมหิน
2115.	ไซ้	ไซ้
2116.	ไซ้ไก่	ไซ้ไก่
2117.	ไซ้ไก่ขาว	ไซ้ไก่ขาว
2118.	ไซ้ไก่ค้ำรัง	ไซ้ไก่ค้ำรัง
2119.	ไซ้ค้ำรัง	ไซ้ค้ำรัง
2120.	ไซ้แดง	ไซ้แดง
2121.	ไชนกแอ่นแห้ว	ไชนกแอ่นแว่น
2122.	ไซ้เปิด	ไซ้เปิด
2123.	ไซ้เหา	ไซ้เหา
2124.	คงคาเดียด	คงคาเดียด
2125.	คนตายฟ้าผ่า	คนที่ถูกฟ้าผ่าตาย
2126.	คั่นพันฮาก	คั่นพันฮาก
2127.	ครก	ครก
2128.	ครกมอ	ครกกระเดื่อง
2129.	ครกแม่หม้าย	ครกแม่หม้าย
2130.	ครบเหน	ครบเหน

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2131.	กระย้าแขวน	กระย้าแขวน
2132.	กระย้าซ่อ	กระย้าซ่อ
2133.	ครึ่งครอบ	ครึ่งครอบ
2134.	ครึ่งปม	ครึ่งปม
2135.	คร้ว	คร้ว
2136.	คราด	คราด
2137.	ครามป่า	ครามป่า
2138.	ครามป่าสี	ครามป่าสี
2139.	ครามหลวง	ครามหลวง
2140.	คราวแดง	คราวแดง
2141.	คราวบัว	คราวบัว
2142.	ควน	ควน
2143.	ควยช้าง	ควยช้าง
2144.	ควยแรด	ควยแรด
2145.	ค้องแกลบ	ค้องแกลบ
2146.	ค้องเขาเขียว	ค้องเขาเขียว
2147.	ค้องเครือ	ค้องเครือ
2148.	ค้องดิน	ค้องดิน
2149.	ค้อดำ	ค้อดำ
2150.	คอน	คอน
2151.	คอบ	คอบ
2152.	คอม	คอม
2153.	คอมขม	กอมขม
2154.	คอมขาว	คอมขาว
2155.	คอมยอดขาว	คอมยอดขาว
2156.	คะนัม	คะนัม
2157.	คะลานกลางบ้าน	คะลานกลางบ้าน
2158.	คังหลอม	คังหลอม
2159.	คันดีดีฝ่าย	คันดีดีฝ่าย
2160.	คันไถหัก	คันไถหัก

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2161.	คันทรง	คันทรง
2162.	คันแรว่นกกระทาดง	คันแรวด์กนกกระทาดง
2163.	ค่า	ค่า
2164.	คาง	คาง
2165.	ค่าง	ค่าง
2166.	คางงูเหลือม	คางงูเหลือม
2167.	คางแดง	คางแดง
2168.	คางแลน	คางแลน
2169.	คางหมู	คางหมู
2170.	คางเหลือง	คางเหลือง
2171.	คาด	คาด
2172.	คาย	คาย
2173.	คายคัต	คายคัต
2174.	คายหยุ่ม	คายหยุ่ม
2175.	ค่าหด	ค่าหด
2176.	ค้ำ	ค้ำ
2177.	ค้ำ	ค้ำ
2178.	ค้ำนึ่ง	ค้ำนึ่ง
2179.	ค้ำปิว	ทองค้ำเปลว
2180.	ค้ำหมากเคี้ยว	ค้ำหมากเคี้ยว
2181.	คั้ง	คั้ง
2182.	คิดแก้วน้อย	เค็ดแก้วน้อย
2183.	คิ้ว	คิ้ว
2184.	คีม	คีม
2185.	คูกะหลา	คูกะหลา
2186.	คูกเครือ	คูกเครือ
2187.	คูกแดง	คูกแดง
2188.	คูกน้อย	คูกน้อย
2189.	คูกหลวง	คูกหลวง
2190.	คู้คัก	คู้คัก

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2191.	คุงคา	คุงคา
2192.	คุด	คุด
2193.	คูน	คูน
2194.	คูนดำ	คูนดำ
2195.	คูนทั้ง 5	คูนทั้ง 5
2196.	คูหอ	คูหอ
2197.	เค็ดเค้า	คัตเค้าเครือ
2198.	เครือขาเปีย	ตีนตั้งลม
2199.	เครือขาลายน้อย	เครือขาลายน้อย
2200.	เครือเขา	เครือเขา
2201.	เครือเขากาด	เครือเขากาด
2202.	เครือเขาแถบ	เครือเขาแถบ
2203.	เครือเขาخم	เครือเขาخم
2204.	เครือเขาخمหลวง	เครือเขาخمหลวง
2205.	เครือเขาคัน	เครือเขาคัน
2206.	เครือเขาค้า	เครือเขาค้า
2207.	เครือเขาตายเปน	เครือเขาตายเปน
2208.	เครือเขาตายเปนตัวผู้	เครือเขาตายเปนตัวผู้
2209.	เครือเขาตายเปนตัวแม่	เครือเขาตายเปนตัวเมีย
2210.	เครือเขาน้ำ	เครือเขาน้ำ
2211.	เครือเขาปูน	เครือเขาปูน
2212.	เครือเขาไฟ	เครือเขาไฟ
2213.	เครือเขาลน	เครือเขาลน
2214.	เครือเขาลอ	เครือเขาลอ
2215.	เครือเขาหนัง	เครือเขาหนัง
2216.	เครือเขาใหม่	เครือเขาใหม่
2217.	เครือเขาเอ็น	เครือเขาเอ็น
2218.	เครือควน	เครือควน
2219.	เครือคุกช้าง	เครือคุกช้าง
2220.	เครือองซาน	เครือองซาน

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2221.	เครื่องเทศ	เครื่องเทศ
2222.	เครื่องมอง	เครื่องมอง
2223.	เครื่องชุม	เครื่องชุม
2224.	เครื่องดำ	เครื่องดำ
2225.	เครื่องต่อผี	เครื่องต่อผี
2226.	เครื่องตั้งถี	เครื่องตั้งถี
2227.	เครื่องเทียน	เครื่องเทียน
2228.	เครื่องผัก	เครื่องผัก
2229.	เครื่องพลู	เครื่องพลู
2230.	เครื่องพลูช้าง	เครื่องพลูช้าง
2231.	เครื่องเพา	เครื่องเพา
2232.	เครื่องฟ่อน	เครื่องฟ่อน
2233.	เครื่องเมืองแก้วป่า	เครื่องเมืองแก้วป่า
2234.	เครื่องแมด	เครื่องแมด
2235.	เครื่องสน	เครื่องสน
2236.	เครื่องไล่ช้าง	เครื่องไล่ช้าง
2237.	เครื่องไล่ช้างหลวง	เครื่องไล่ช้างหลวง
2238.	เครื่องหมาก	เครื่องหมาก
2239.	เครื่องหอบแหลบ	เครื่องหอบแหลบ
2240.	เครื่องหวาย	เครื่องหวาย
2241.	เครื่องหวายดิน	เครื่องหวายดิน
2242.	เครื่องหันแดง	เครื่องหันแดง
2243.	เครื่องไหล	เครื่องไหล
2244.	เครื่องไหลขาว	เครื่องไหลขาว
2245.	เครื่องขอนแก่น	เครื่องขอนแก่น
2246.	เครื่องเขยน	เครื่องเขยน
2247.	เคาะ	เคาะ
2248.	เคียว	เคียว
2249.	แค	แค
2250.	แคก้ง	แคก้ง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2251.	แคขาว	แคขาว
2252.	แคค้อง	แคค้อง
2253.	แคง	แคง
2254.	แคช่าย	แคทราย
2255.	แคด	แคด
2256.	แคแดง	แคแดง
2257.	แคแดง	แคบ้าน
2258.	แคแก	แคแก
2259.	แคทั้ง 5	แคทั้ง 5
2260.	แคน	แคน
2261.	แคป่า	แคป่า
2262.	แคปุมหมู	แคปุมหมู
2263.	แคฝอย	แคฝอย
2264.	แครกฟ้า	แครกฟ้า
2265.	แคหัวหมู	แคหัวหมู
2266.	แคหางค่าง	แคหางค่าง
2267.	ไคร้	ไคร้
2268.	ไคร้กา	ไคร้กา
2269.	ไคร้เครือ	ไคร้เครือ
2270.	ไคร้งอย	ไคร้งอย
2271.	ไคร้ช้างคำ	ไคร้ช้างคำ
2272.	ไคร้ซุง	ไคร้ซุง
2273.	ไคร้ต้น	ไคร้ต้น
2274.	ไคร้ตีนทอง	ไคร้ตีนกลอง
2275.	ไคร้ทั้ง 2	ไคร้ทั้ง 2
2276.	ไคร้ทั้ง 3	ไคร้ทั้ง 3
2277.	ไคร้ทั้ง 5	ไคร้ทั้ง 5
2278.	ไคร้นวน	ไคร้นวน
2279.	ไคร้ น้ำ	ไคร้ น้ำ
2280.	ไคร้ นุ่น	สนุ่น

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2281.	ไคว่บัก	ไคว่บัก
2282.	ไคว่มัด	ไคว่มัด
2283.	ไคว่ลั้มเส็ด	ไคว่ลั้มเส็ด
2284.	ไคว่ลั้มเห็ด	ไคว่ลั้มเห็ด
2285.	ไคว่หัด	ไคว่หัด
2286.	ไคว่หางนาค	ไคว่หางนาค
2287.	ไคล	ไคล
2288.	ไคลกกลง	ไคลกกลง
2289.	ไคลกอก	ไคลกอก
2290.	ไคลก้อนเส้า	ไคลที่ติดก้อนเส้า
2291.	ไคลขันได	ไคลติดราวบันได
2292.	ไคลค้อง	ไคลฆ้อง
2293.	ไคลดิน	ไคลดิน
2294.	ไคลติดกำแพง	คราบไคลที่ติดกำแพง
2295.	ไคลในหม้อน้ำ	ไคลหม้อน้ำด้านใน
2296.	ไคลในหม้อหนึ่งเข้า	ไคลที่อยู่ด้านในของหม้อหนึ่งเข้า
2297.	ไคลบอน	ไคลบอน
2298.	ไคลปู	ไคลปู
2299.	ไคลผี	ไคลผี
2300.	ไคลผู้เป่นพยาธิ	ไคลตามร่างกายผู้ป่วย
2301.	ไคลพระธาตุ	ไคลพระธาตุ
2302.	ไคลพริก	ไคลพริก
2303.	ไคลพลูดิน	ไคลพลูดิน
2304.	ไคลแพ	ไคลแพ
2305.	ไคลมหาราตุ	ไคลมหาราตุ
2306.	ไคลระคัง	ไคลระฆัง
2307.	ไคลเรือ	คราบไคลที่ติดเรือ
2308.	ไคลเรือ	ไคลเรือ
2309.	ไคลลูกช้อน	ไคลของช้อน
2310.	ไคลเล็บตีน	ไคลเล็บเท้า

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2311.	ไคลเล็บบมือ	ขี้ไคลเล็บบมือ
2312.	ไคลวิจ	ไคลห้องน้ำ
2313.	ไคลสิมมา	ไคลหินพัทธสีมา
2314.	ไคลหน้าไม้	ไคลหน้าไม้
2315.	ไคลหม้อ	คราบไคลที่ติดหม้อ
2316.	ไคลหม้อ	ไคลหม้อ
2317.	ไคลเหล้า	ไคลเหล้า
2318.	ไคลไห	คราบไคลที่ติดไห
2319.	ไคลไห	ไคลไห
2320.	ไคล้อลลยน้ำ	ไคล้อลลยน้ำ
2321.	ไคลอุโบสถ	ไคลอุโบสถ
2322.	คิง	คิง
2323.	คน	คน
2324.	คนตายคมดาบ	คนที่ตายด้วยดาบ
2325.	คนตายแควนคอ	คนที่ตายแควนคอ
2326.	คนตายลลยน้ำ	คนที่ตายลลยน้ำ
2327.	ควยเกียง	ควยเกียง
2328.	ควยงูแดง	พันธุ์งูแดง
2329.	ควยงูน้อย	พันธุ์งูน้อย
2330.	ควยงูหลวง	พันธุ์งูใหญ่
2331.	ควยห้วย	ควยห้วย
2332.	ควัด	ควัด
2333.	ควาย	ควาย
2334.	ควายดำ	ควายดำ
2335.	ควายดำ	ควายดำ
2336.	ควายเผือก	ควายเผือก
2337.	คองทุง	ข้าวเม่านก
2338.	ค้อน	ค้อน
2339.	ค้อนกลอง	ค้อนกลอง
2340.	ค้อนกลองเครือ	ค้อนกลองเครือ

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2341.	ค้อนกลองตัน	ค้อนกลองตัน
2342.	ค้อนกลองทั้ง 2	ค้อนกลองทั้ง 2
2343.	คอนไก่	คอนไก่
2344.	คอนต่อค่าน	คอนต่อค่าน
2345.	คอนทา	คอนทา
2346.	คอนมัน	คอนมัน
2347.	ค้อนรอก	ลูกตุ้มกระดิ่ง
2348.	ค้อนสะเด็น	ห้อนสะเด็น
2349.	ค้อนเหล็ก	ค้อนเหล็ก
2350.	คะธาย	คะธาย
2351.	คะธือ	คะธือ
2352.	คะย้าซ้อ	คระย้าซ้อ
2353.	คะย้าไม้แะ	ยางไม้เต็ง
2354.	คั้ง	ครั้ง
2355.	คั้งดิบ	ครั้งดิบ
2356.	คั้นคากน้ำ	คางคกน้ำ
2357.	คาเขียว	คาเขียว
2358.	ค่าคอง	ค่าคอง
2359.	คางคาก	คางคก
2360.	คางคากตายพราย	คางคกตายพราย
2361.	คาเขียงซี่	คาเขียงซี่
2362.	คาบกำพุง	คราบแมงมุม
2363.	คาบงู	คราบงู
2364.	คาบเหือดถ้อย	คราบเหือดถ้อย
2365.	คาวทอง	คาวทอง
2366.	คาวหมากลูก	คาวหมากลูก
2367.	คำดิบ	คำดิบ
2368.	คำทั้ง 5	คำทั้ง 5
2369.	คำฝอย	คำฝอย
2370.	คำฝอยในดิน	คำฝอยในดิน

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2371.	คำฝอยป่า	คำฝอยป่า
2372.	คำพุก	คำพุก
2373.	คำแสน	คำแสน
2374.	คำแสนซีก	คำแสนซีก
2375.	คำหวาย	คำหวาย
2376.	คุดะน่าน	คุดะน่าน
2377.	เค็ด	เค็ด
2378.	เค็ดแก้ว	เค็ดแก้ว
2379.	เค็ดเครือ	เค็ดเครือ
2380.	เค็ดเค้า	คัตเค้า
2381.	เค็ดเค้าทั้ง 2	คัตเค้าทั้ง 2
2382.	เค็ดน้ำ	เค็ดน้ำ
2383.	เค็ดหมาก	เค็ดหมาก
2384.	แคว้งไก่	แคว้งไก่
2385.	แคว้ง	มะแคว้ง
2386.	แคว้งขม	มะแคว้งขม
2387.	แคว้งขาว	มะแคว้งขาว
2388.	แคว้งขาว	มะแคว้งดำ
2389.	แคว้งแดง	มะแคว้งแดง
2390.	แคว้งตายแขวน	มะแคว้งตายแขวน
2391.	แควนตนพอย	แควนตนพอย
2392.	งวงหว่า	งวงหว่า
2393.	จ้วน	จ้วน
2394.	จ้วนไก่	จ้วนไก่
2395.	จ้วนดอกเหลือง	จ้วนดอกเหลือง
2396.	จ้วนตากหาย	ยี่โกปิ้ง
2397.	จ้วนเปิด	จ้วนเปิด
2398.	จ้วนเพ็ก	จ้วนเพชร
2399.	จ้วนเพ็ด	จ้วนเพ็ก
2400.	จ้วนหมูป่าน	จ้วนหมูป่าน

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2401.	งอดแงด	งอดแงด
2402.	งัวป่า	งัวป่า
2403.	งา	งา
2404.	งางอง	งางอง
2405.	งางองไฟ	งางองไฟ
2406.	งาข้างดิบ	งาข้างดิบ
2407.	งาข้างทอก	งาข้างทอก
2408.	งาดำ	งาดำ
2409.	ง้าว	ง้าว
2410.	งิ้ว	งิ้ว
2411.	งิ้วดอกเหลือง	งิ้วดอกเหลือง
2412.	งิ้วน้อย	งิ้วน้อย
2413.	งิ้วน้อยดอกแดง	งิ้วน้อยดอกแดง
2414.	งิ้วเผือก	งิ้วเผือก
2415.	งิ้วสร้อย	นุ่น
2416.	งิ้วสลาย	งิ้วสลาย
2417.	งิ้วหนุ่ม	งิ้วหนุ่ม
2418.	งุ่น	กะพง
2419.	งุนผี	งุนผี
2420.	งู	งู
2421.	งูเขียวคา	งูเขียวคา
2422.	งูแควรว	งูแควรว
2423.	งูงอด	งูงอด
2424.	งูจาง	งูจาง
2425.	งูจอง	งูจอง
2426.	งูจองเหลียว	งูจองเหลียว
2427.	งูมหลวงน้ำ	งูมหลวงน้ำ
2428.	งูลายสาบ	งูลายสาบ
2429.	งูสิง	งูสิง
2430.	งูเหลือม	งูเหลือม

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2431.	งูเห่า	งูเห่า
2432.	เงิน	เงิน
2433.	เงินเชียง	เงินเชียง
2434.	เงินดิบ	เงินดิบ
2435.	เงินแถบ	เงินรูป
2436.	เงือก	เงือก
2437.	จตรรณี่จิงจำ	จตรรณี่จิงจำ
2438.	จวง	สนภูเขา
2439.	จวงทั้ง 3	จวงทั้ง 3
2440.	จวงไฟ	จวงไฟ
2441.	จวงหอม	จวงหอม
2442.	จอกหลวง	จอกหลวง
2443.	จอกหูลิง	จอกหูลิง
2444.	จอกหูลิงทั้ง 2	จอกหูลิงทั้ง 2
2445.	จอน้ำ	จอน้ำ
2446.	จอม	จอม
2447.	จอมกบ	จอมกบ
2448.	จอมป่าทั้ง 2	จอมป่า ทั้ง 2
2449.	จักก่า	กิ่งก่า
2450.	จักก่าหัวเขียว	กิ่งก่าหัวเขียว
2451.	จักเข้	จระเข้
2452.	จักเข้	จระเข้
2453.	จักไคร	ตะไคร้
2454.	จักค่าน	สะค้าน
2455.	จักรวาล	จักรวาล
2456.	จันหน	จันหน
2457.	จันหนกาบ	จันหนกาบ
2458.	จันหนขาว	จันหนขาว
2459.	จันหนขาว	จันทรขาว
2460.	จันหนคา	จันหนคา

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2461.	จันทน์จวง	จันทน์จวง
2462.	จันทน์จี	กานพลู
2463.	จันทน์จุม	จันทน์จุม
2464.	จันทน์ชะมด	จันทน์ชะมด
2465.	จันทน์ดำ	จันทน์ดำ
2466.	จันทน์ดิน	จันทน์ดิน
2467.	จันทน์แดง	จันทน์แดง
2468.	จันทน์น้ำ	จันทน์น้ำ
2469.	จันทน์บาน	จันทน์เทศ
2470.	จันทน์ผา	จันทน์ผา
2471.	จันทน์ระเมก	จันทน์ระเมก
2472.	จันทน์หน่วย	จันทน์หน่วย
2473.	จันทน์หอม	จันทน์หอม
2474.	จับนก	กระจับนก
2475.	จั่ว	จั่ว
2476.	จาดหนึ่งหน้ากลอง	จาดหนึ่งหน้ากลอง
2477.	จาย	จาย
2478.	จายแดง	จายแดง
2479.	จาวมอนพระญาอินทร์	จาวมอนพระญาอินทร์
2480.	จ่านก	จ่านก
2481.	จำปา	จำปา
2482.	จำปาขาว	จำปาขาว
2483.	จำปาเหลือง	จำปาเหลือง
2484.	จำปี	จำปี
2485.	จำยาม	จำยาม
2486.	จิก	จิก
2487.	จิกนา	จิกนา
2488.	จิกน้ำ	จิกน้ำ
2489.	จิ้งจก	จิ้งจก
2490.	จิ้งจ้อ	จิ้งจ้อ

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2491.	จิงจ้อน้อย	จิงจ้อน้อย
2492.	จิงจ้อเหลียม	จิงจ้อเหลียม
2493.	จี้จ้อ	มหากาแดง
2494.	จี้จ้อทั้ง 2	จี้จ้อทั้ง 2
2495.	จี้จันท์	จี้จันท์
2496.	จุกนารี	จุกนารี
2497.	จूरुสี	จุนสี
2498.	เจตพังคี	เจตพังคี
2499.	เจียงขาว	เจียงขาว
2500.	เจียงดำ	เจียงดำ
2501.	เจียนดำ	เจียนดำ
2502.	เจียนแดง	เจียนแดง
2503.	แจ	แจ
2504.	แจ้	แจ้
2505.	แจ่งผ้า	ชายเสื้อ
2506.	ใจทองเขียว	ใจทองเขียว
2507.	จำฉา	จามจุรี
2508.	จำฉา	จำฉา
2509.	เจียงพร้าว	เจียงพร้าว
2510.	เจียงพร้าวข้าง	เจียงพร้าวข้าง
2511.	เจียงพร้าวดำ	เจียงพร้าวดำ
2512.	เจียงพร้าวอ่อน	เจียงพร้าวอ่อน
2513.	เจียงพร้าว่าน	เจียงพร้าว่าน
2514.	ชง	ชง
2515.	ชบาขาว	ชบาขาว
2516.	ชบาแดง	ชบาแดง
2517.	ชมพู	ชมพู
2518.	ชมพูทั้ง 2	ชมพูทั้ง 2
2519.	ชมพูบ้าน	ชมพูบ้าน
2520.	ชมพูป่า	ชมพูป่า

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2521.	ช่อ	ช่อ
2522.	ชองแคว	ชองแคว
2523.	ชอยนาง	ย่านาง
2524.	ชะล่อ	อินทนิล
2525.	ชะเอียง	ชะเอียง
2526.	ชะเอียม	ชะเอม
2527.	ชะเอียมหวาน	ชะเอมหวาน
2528.	ชัน	ชัน
2529.	ชันตรง	ชันโรง
2530.	ช้ำ	ชา
2531.	ช้ำข่า	ช้ำข่า
2532.	ช้ำขิง	ช้ำขิง
2533.	ช้ำเขื่อน	ช้ำเขื่อน
2534.	ช้ำคราม	ช้ำคราม
2535.	ช้ำง	ช้ำง
2536.	ช้ำงาพอก	แกแล
2537.	ช้ำงเผือกหลวง	ชานาง
2538.	ช้ำตอง	ช้ำตอง
2539.	ชานบ้าน	ชานบ้าน
2540.	ชานสิน	ชานสิน
2541.	ชานหมาก	ชานหมาก
2542.	ช้านอยข้อ	ช้ำบวบเหลี่ยม
2543.	ช้ำผักเสี้ยน	ช้ำผักเสี้ยน
2544.	ช้ำฝ้าย	ช้ำฝ้าย
2545.	ช้ำมด	ช้ำมด
2546.	ช้ำมั่ง	เล็บมือนาง
2547.	ช้ำมั่งเครือ	ช้ำมั่งเครือ
2548.	ช่ายคา	ช่ายคา
2549.	ช่ายคาบ้าน	ช่ายคาบ้าน
2550.	ช่ายคาแม่หม้าย	ช่ายคาแม่หม้าย

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2551.	ชายคาหิ้น	ชายคาหิ้น
2552.	ชายยุ	ชายยุ
2553.	ข้าลาน	ข้าลาน
2554.	ข้าลิว	ข้าลิว
2555.	ข้าเลือด	ข้าเลือด
2556.	ข้าหลอด	ข้าหลอด
2557.	ข้าหอม	กะเบือขาว
2558.	ข้าแอน	ข้าแอน
2559.	ข้า	พิลังกาสา
2560.	ข้ากอง	ข้ากอง
2561.	ข้าขาว	ข้าขาว
2562.	ข้าขาว	พิลังกาสาขาว
2563.	ข้าคอง	ข้าคอง
2564.	ข้าตีนจำ	ข้าตีนจำ
2565.	ข้าแต	ข้าแต
2566.	ข้าทั้ง 2	ข้าทั้ง 2
2567.	ข้าน้อย	ข้าน้อย
2568.	ข้าน้ำ	ข้าน้ำ
2569.	ข้าบก	ข้าบก
2570.	ข้าบ้าน	พิลังกาสาบ้าน
2571.	ข้าเผือก	ข้าเผือก
2572.	ข้าหลวง	ข้าหลวง
2573.	ชีว	ชีว
2574.	ชี	คนทา
2575.	ชีเครือ	ชีเครือ
2576.	ชีคะแล	ชีคะแล
2577.	ชีนาด่วน	ชีนาด่วน
2578.	ชีเป้ายา	ชีเป้ายา
2579.	ชีป่า	ชีป่า
2580.	ชีพุก	ชีพุก

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2581.	ชีพุก	ชีพุก
2582.	ชีพุกทั้ง 2	ชีพุกทั้ง 2
2583.	ชีลา	ชีลา
2584.	ชีล็กกล้วยคร้าว	ชีล็กกล้วยคร้าว
2585.	ชีล็กกล้วยต๊ิบ	ชีล็กกล้วยต๊ิบ
2586.	ชีลีทึง	ชีลีพลวง
2587.	ชีลีฟูเลีย	ชีลีโพล
2588.	ชีลีหนุนเทศ	ชีลีต้นขุ่นเทศ
2589.	ชีหวดน้อย	ชีหวดน้อย
2590.	ชีนดิบ	ตะกั่วดิบ
2591.	ชีนแร่	ชีนแร่
2592.	ชุงชาลิง	บอระเพ็ด
2593.	ชุงชาลิงแม่	บอระเพ็ดตัวเมีย
2594.	ชุงชาลิงพู้	บอระเพ็ดตัวผู้
2595.	เชน	เชน
2596.	เชนพลูในดิน	เชนพลูดิน
2597.	เชนพลูในดิน	เชนพลูดินในดิน
2598.	เชา	เชา
2599.	เชือก	เชือก
2600.	เชือกประจำชาติ	เชือกประจำชาติ
2601.	แซนพู	แซนพู
2602.	ชลาบ	ชะลาบ
2603.	ชล็ก	ชล็ก
2604.	ชล็กค้องเขาเขียว	ชล็กค้องเขาเขียว
2605.	ชล็กไทรหิน	ชล็กไทรหิน
2606.	ชล็กตองจาง	ชล็กตองจาง
2607.	ชล็กเนาโน	ชล็กเนาโน
2608.	ชล็กหมากเขื่อน้ำ	ชล็กมะเขื่อน้ำ
2609.	ชล็กอ้อยช้าง	ชล็กอ้อยช้าง
2610.	ชล็กอ้อยแดง	ชล็กอ้อยแดง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2611.	ช่วย	ช่วย
2612.	ซ้อ	ซ้อ
2613.	ซอญมวศาคา	ซอญมวศาคา
2614.	ซ้อนดอกดำ	ซ้อนดอกดำ
2615.	ซ้อนน้อย	ซ้อนน้อย
2616.	ซ้อนหลวง	ซ้อนหลวง
2617.	ซอญพอรเหลือง	หางนกยูงเหลือง
2618.	ซอญพอ	หางนกยูง
2619.	ซอญพอ	หางนกยูงไทย
2620.	ซอญพอดอกแดง	หางนกยูงไทยดอกแดง
2621.	ซ้อแมว	ซ้อแมว
2622.	ชะทาย	ชะทาย
2623.	ชะทายหลัว	ชะทายหลัว
2624.	ชะลี	ชะลี
2625.	ชะไอ	ชะไอ
2626.	ชัก	ประจำดีควาย
2627.	ชักขม	ประจำดีควายขม
2628.	ชักหวาน	ประจำดีควายหวาน
2629.	ชาง	ชาง
2630.	ชางพู	ชางพู
2631.	ช้าน้ำดัน	ช้าน้ำดัน
2632.	ช่ายชาง	ช่ายชาง
2633.	ช่ายพาง	ช่ายพาง
2634.	ชิกญ	ชิกญ
2635.	ชุงเมพา	ชุงเมพา
2636.	ชุยช่ายไครู้	ชุยช่ายไครู้
2637.	ชุยช่ายทอง	ชุยช่ายทอง
2638.	เซง	เซง
2639.	เซ็ดชามพู	เซ็ดชามพู
2640.	เซียงดา	เซียงดา

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2641.	เซี่ยน	เซี่ยน
2642.	เซียมชายทอง	เซียมชายทอง
2643.	เซี่ยะตาล	เซี่ยะตาล
2644.	เซี่ยะลาน	เซี่ยะลาน
2645.	แซ่ว	มะลิลา
2646.	แซ่วเครือ	แซ่วเครือ
2647.	แซ่วทั้ง 2	แซ่วทั้ง 2
2648.	แซ่วป่า	มะลิป่า
2649.	แซ่วไล่ไก่	แซ่วไล่ไก่
2650.	ไซซี่หมู	แกงเลียงใหญ่
2651.	ดอกเขมขาว	ดอกเข็มขาว
2652.	ดอกด้าย	ดอกหงอกไก่ไทย
2653.	ดอกด้าย	หงอนไก่ไทย
2654.	ดอกด้ายน้ำ	เกียงพราไหล
2655.	ดอกด้ายหางหมา	ดอกด้ายหางหมา
2656.	ดอกแดง	ดอกแดง
2657.	ดอกไม้	ดอกไม้
2658.	ดอกไม้ขาว	ดอกไม้ขาว
2659.	ดอกสลิด	ดอกสลิด
2660.	ดอกหมาก	จันทน์หมาก
2661.	ดอกใหม่	ชบา
2662.	ดอกใหม่	ดอกใหม่
2663.	ดองดิ่ง	ดองดิ่ง
2664.	ดังก้อนเส้า	จมูกก้อนเส้า
2665.	ดั่งตืด	ดั่งตืด
2666.	ดั่งเส้า	ดั่งเส้า
2667.	ดันพูอีดับาน	ดันพูอีดับาน
2668.	ด้ายยาง	ด้ายยาง
2669.	ด้ายยาง	ขางปอย
2670.	ด้ายแดง	ด้ายแดง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2671.	ด้ายบก	ราชาวดี
2672.	ดาวเรือง	ดาวเรือง
2673.	ด้า	ดา
2674.	ด้า	ด้า
2675.	ดิกเดียม	กะเบียน
2676.	ดิกเดียมทั้ง 2	กะเบียนทั้ง 2
2677.	ดิกเดียมบ้าน	กะเบียนบ้าน
2678.	ดิน	ดิน
2679.	ดิน 4 แจงเตาไฟ	ดิน 4 มุมเตาไฟ
2680.	ดิน 4 แจงเรือน	ดิน 4 มุมของเรือน
2681.	ดินกลางจอมปลวก	ดินกลางจอมปลวก
2682.	ดินกลางเตาไฟ	ดินกลางเตาไฟ
2683.	ดินก้อนเล้า	ดินก้อนเล้า
2684.	ดินกี้	อิฐ
2685.	ดินขวยมดงาม	ขุยดินรูมดงาม
2686.	ดินขวยมดลิน	ขุยดินรูมดตะนอย
2687.	ดินขาว	ดินขาว
2688.	ดินจอมปลวก	ดินจอมปลวก
2689.	ดินจี	ก้อนอิฐ
2690.	ดินแดง	ดินแดง
2691.	ดินติดหางหมู	ดินติดหางหมู
2692.	ดินเตาไฟ	ดินเตาไฟ
2693.	ดินปลายไถ	ดินติดปลายคันไถ
2694.	ดินไฟ	ดินประสีว
2695.	ดินไฟ	ดินไฟ
2696.	ดินสี่แจงเตาไฟ	ดินสี่มุมของเตาไฟ
2697.	ดินสี่แจงเรือน	ดินสี่มุมของเรือน
2698.	ดีคะตัง	ดีคะตัง
2699.	ดีควาย	ดีควาย
2700.	ดีด	ตั๋ยตัง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2701.	ดีป्ली	ดีป्ली
2702.	ดีเหยียน	ดีเหยียน
2703.	ดุกเครือ	มะดุกเครือ
2704.	ดุกต้น	มะดุกต้น
2705.	แดงช้างเผือก	แดงช้างเผือก
2706.	แดงมาด	แดงมาด
2707.	แดงมาดขาว	แดงมาดขาว
2708.	แดงแย้ม	แดงแย้ม
2709.	แดงเหว	แดงเหว
2710.	เดา	เดา
2711.	เดาน้อย	เดาน้อย
2712.	เดาหลวง	เดาหนุ่ม
2713.	เดาหลวง	เดาหลวง
2714.	เดิงกาตายพราย	เพกาตายพราย
2715.	เดิมเหล้า	เดิมเหล้า
2716.	เดื่อเกลี้ยง	มะเดื่ออุทุมพร
2717.	เดื่อดิน	มะเดื่อดิน
2718.	เดื่อป่อง	มะเดื่อป่อง
2719.	เดื่อป่องตายแขวน	มะเดื่อป่องตายแขวน
2720.	เด็อย	เด็อย
2721.	เด็อยบัด	เด็อยบัด
2722.	เด็อยร้อย	เด็อยร้อย
2723.	เด็อยหิน	เด็อยหิน
2724.	เดื่อว่า	มะเดื่อว่า
2725.	เดื่อหอม	มะเดื่อหอม
2726.	เดื่อหิน	มะเดื่อหิน
2727.	แต่	ดักแต่
2728.	แดงกว่าฝาง	แดงกว่าฝาง
2729.	ตกตาล	ตกตาล
2730.	ตงชาน	ตงชาน

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2731.	ตงซานเรื่อนแม่หม้าย	ตงซานเรื่อนแม่หม้าย
2732.	ตงบ้าน	ตงบ้าน
2733.	ตดหมา	เถาตดหมูตดหมา
2734.	ตดหมาตัน	ตดหมาตัน
2735.	ตันอ้อ	ตันอ้อ
2736.	ตริชวา	ตริชวา
2737.	ตริผลา	ตริผลา
2738.	ตวง	ตวง
2739.	ตอ	ตอ
2740.	ตอก	ตอก
2741.	ตอกเกี้ยวซ้าย	ตอกขมวดซ้าย
2742.	ตอกเกี้ยวซ้าย	ปมตอกขมวดซ้าย
2743.	ตอกแตก	ตอกแตก
2744.	ต๋อคว้าน	ต๋อคว้าน
2745.	ตอง	ใบตอง
2746.	ต๋อง	ต๋อง
2747.	ตองกง	ตองกง
2748.	ตองแดงเหลือง	กว้าว
2749.	ต๋องตั้ง	ต๋องตั้ง
2750.	ตองเตย	ตองเตย
2751.	ตองสาด	ตองสาด
2752.	ตองสาดขาว	ตองสาดขาว
2753.	ตองสาดแดง	ตองสาดแดง
2754.	ตะมอยขม	ตะมอยขม
2755.	ตักแตน	ตักแตน
2756.	ตั่งตู้	กะตั่งกะตีว
2757.	ตั่งผาก	ตั่งผาก
2758.	ตั่งผากกะรังตั่งช้าง	ตั่งผากตันกะรังตั่งช้าง
2759.	ตั่งผากซี่เหล็ก	ตั่งผากซี่เหล็ก
2760.	ตั่งผากเขี้ยว	ตั่งผากตันเขี้ยว

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2761.	ตังผากเค็ดเค้า	ตังผากต้นคัตเค้า
2762.	ตังผากผักหละ	ตังผากต้นชะอม
2763.	ตังผากไม้กระโดน	ตังผากต้นกระโดน
2764.	ตังผากไม้คังแดง	ตังผากต้นมะคังแดง
2765.	ตังผากไม้จ๊ว	ตังผากต้นจ๊ว
2766.	ตังผากไม้จวง	ตังผากต้นสนภูเขา
2767.	ตังผากไม้ทั้น	ตังผากต้นพุทรา
2768.	ตังผากไม้พิน	ตังผากต้นมะตูม
2769.	ตังผากไม้ลมแล้งดอกดำ	ตังผากต้นราชพฤกษ์ดอกดำ
2770.	ตังผากไม้สรี	ตังผากต้นโพธิ์
2771.	ตังผากไม้สอน	ตังผากต้นสอน
2772.	ตังผากไม้สั๊ก	ตังผากต้นสั๊ก
2773.	ตังผากหย้าตีนกา	ตังผากต้นตีนกา
2774.	ต๊ับเต๋า	ต๊ับเต๋า
2775.	ต๊ับเต๋าลวง	ต๊ับเต๋ใหญ่
2776.	ต๊ับหมาก	ต๊ับหมาก
2777.	ต๊ับเหล็ก	ต๊ับเหล็ก
2778.	ต้างนก	ต้างนก
2779.	ตานชาย	ตาลทราย
2780.	ตานตกแต้ม	ตานนกแต้ม
2781.	ตานทุม	ตาลทุม
2782.	ตานนกแต่	ตานนกแต่
2783.	ตานนางน้าว	ตาลนางน้าว
2784.	ตานฟัก	ตานฟัก
2785.	ตานเสี้ยน	ตานเสี้ยน
2786.	ตานหม่อน	ตานหม่อน
2787.	ตานฮ้วนเป็ด	ไกรทอง
2788.	ตาล	ตาล
2789.	ตาลไก่อ้อม	ตาลไก่อ้อม
2790.	ตาลตัน	ตาลตัน

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2791.	ตาเสือ	ยอ
2792.	ตาเสือบ้าน	ยอบ้าน
2793.	ตาหล้อมขาว	ดอกบานไม่รู้โรยขาว
2794.	ตีวเหลื่อง	ตีวเหลื่อง
2795.	ตีนช้างน้อย	ตีนช้างน้อย
2796.	ตีนตั้ง	ข้าวดอกแตก
2797.	ตีนนก	ตีนนก
2798.	ตีนเปิด	ตีนเปิด
2799.	ตีนเปิดภูมิ	ตีนเปิดภูมิ
2800.	ตั้ง	ตุ้มกาขาว
2801.	ตั้งเครือ	ข้าวสารดอกใหญ่
2802.	ตั้งเครือขาว	ตั้งเครือขาว
2803.	ตั้งเครือดำ	ตั้งเครือดำ
2804.	ตั้งเครือดำตัวแม่	ขวากไก่
2805.	ตั้งตาง	ตั้งตาง
2806.	ตึกหมาหน้อย	หญ้าตึกหมาหน้อย
2807.	เคย	เคย
2808.	เคย	เกียงป่า
2809.	แดงซั้ง	แดงร้าน
2810.	แดงตอมขาม	แดงตอมขาม
2811.	แดงตัวผู้	แดงตัวผู้
2812.	แดงป่า	แดงป่า
2813.	แดงเปิด	แดงเปิด
2814.	แดงหนู	แดงหนู
2815.	แตนคา	แตนคา
2816.	ไต้ลตั้นแรด	ไต้ลตั้นแรด
2817.	ถบถาบ	ถบถาบ
2818.	ถั่ว	ถั่ว
2819.	ถั่วควาง	ถั่วควาง
2820.	ถั่วพู	ถั่วพู

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2821.	ถั่วพุ่มบ้าน	ถั่วพุ่มบ้าน
2822.	ถ่าน	ถ่าน
2823.	ถ่านไฟผี้	ถ่านไฟผี้
2824.	เถ้านั่งรุ่ง	เถ้านั่งรุ่ง
2825.	เถานางนูน	ผักสาบ
2826.	ทอง	ทอง
2827.	ทองน้ำ	ทองน้ำ
2828.	ทองบก	ทองบก
2829.	ทองบ้าน	ทองบ้าน
2830.	ทองกลาง	ทองกลาง
2831.	ทังสะเด็น	ทังสะเด็น
2832.	ทันลิง	ทันลิง
2833.	ทันหมอ	ทันหมอ
2834.	ทามแก่น	ทามแก่น
2835.	ทายเหิน	ตายเหิน
2836.	ทึง(ตึง)	พลวง
2837.	ทุงสอ	ปลาไหลเผือก
2838.	ทุ่มคำ	ก้านเหลือง
2839.	ทุมทอก	ทุมทอก
2840.	ทุ่มน้ำ	ทุ่มซัก
2841.	เท้า	ขี้เถ้า
2842.	เท้ากลางกองไฟ	ขี้เถ้ากลางกองไฟ
2843.	เท้ากลางเตาไฟ	ขี้เถ้ากลางเตาไฟ
2844.	เท้าป่าเขียว	ขี้เถ้าจากป่าช้า
2845.	เทียนขาว	เทียนขาว
2846.	เทียนเข้าเปลือก	เทียนขาวเปลือก
2847.	เทียนดำ	เทียนดำ
2848.	เทียนแดง	เทียนแดง
2849.	เทียนตาตักแตน	เทียนตาตักแตน
2850.	นกเขียน	นกกระเรียน

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2851.	นกเยือก	นกเงือกน้ำ
2852.	นกเยือก	นกเงือก
2853.	นมนก	นมนก
2854.	นมเปิด	นมเปิด
2855.	นอดน้ำ	นอดน้ำ
2856.	นั่งแพรง	นั่งแพรง
2857.	นางช้อย	นางช้อย
2858.	นางขาม	นางมะขาม
2859.	นางจ๋า	นางจ๋า
2860.	นางชม	กะทกรก
2861.	นางตึง	นางตุ้มกาขาว
2862.	นางเปล้า	นางเปล้า
2863.	นางผักโขมหิน	นางผักโขมหิน
2864.	นางผาแบ่ง	นางดับยาง
2865.	นางลมแล้ง	นางราชพฤกษ์
2866.	นางแลวป่า	นางแลวป่า
2867.	นางส้มเห็ด	นางส้มเห็ด
2868.	นางสั๊ก	นางสั๊ก
2869.	น้ำแก้ว	ฟักทอง
2870.	น้ำขี้เท่ากลางเตาไฟบนเรือน	น้ำขี้เท่ากลางเตาไฟบนเรือน
2871.	น้ำเข้ามวก	น้ำมวกข้าว
2872.	น้ำใจใคร่พระญาอินทร์	น้ำใจใคร่พระญาอินทร์
2873.	น้ำตัน	คนโท
2874.	น้ำตันดินเชียงใหม่	คนโทดินเชียงใหม่
2875.	น้ำตาลขวด	น้ำตาลกรวด
2876.	น้ำเต้าขม	น้ำเต้าขม
2877.	น้ำเต้าขาว	น้ำเต้าขาว
2878.	น้ำเต้านก	น้ำเต้านก
2879.	น้ำเต้าป่า	น้ำเต้าป่า
2880.	น่านมจัว	น่านมวัว

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2881.	น้ำแน	รางจืด
2882.	น้ำเผิง	น้ำผึ้ง
2883.	น้ำเผิงดิน	น้ำผึ้งดิน
2884.	น้ำมันยาง	น้ำมันยาง
2885.	น้ำราก	น้ำราก
2886.	น้ำอ้อย	น้ำอ้อย
2887.	นิลคง	นิลคง
2888.	เนาโน	เนาโน
2889.	เนียมมะสี	เนียมฤาษี
2890.	เนื้อเหลือ	เนื้อเหลือ
2891.	แน้พลูดิน	แน้พลูดิน
2892.	ไนปั่นฝ้าย	เครื่องปั่นด้าย
2893.	บง	ไผ่บง
2894.	บอนแบ้ว	บอนแบ้ว
2895.	บัวแดง	หอมแดง
2896.	บัวทอง	บัวตอง
2897.	บัวนาก	บุรณาค
2898.	บัวบก	บัวบก
2899.	บ่าแคว้งขม	มะแว้งต้น
2900.	บ่าหนู	ขหนู
2901.	บิดงาดำ	บิดงาดำ
2902.	บุก	บุก
2903.	เบงจาย	เบงจาย
2904.	เบงซอน	เบงซอน
2905.	เบงชะฮีบ	เบงชะฮีบ
2906.	เบญกานี	เบญกานี
2907.	เบาะดำ	เบาะดำ
2908.	เบาะแดง	เบาะแดง
2909.	เบี้ยแม่	เบี้ยตัวเมีย
2910.	เบี้ยไม้	เกล็ดคนาคราช

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2911.	ใบตองห่อขึ้นหมู	ใบตองห่อเนื้อหมู
2912.	ปลากั้ง	ปลากั้ง
2913.	ปลาตุก	ปลาตุก
2914.	ปลาผา	ตะพานน้ำ
2915.	ปลายปวด	ปลายปวด
2916.	ปอ	ปอ
2917.	ปอดำ	ปอดำ
2918.	ปอธง	ปอธง
2919.	ปอมแปง	ปอมแปง
2920.	ปอมเหม้น	ปอมเหม้น
2921.	ปอยาบ	ปอยาบ
2922.	ปอหมาก	ปอหมาก
2923.	บั้งขาว	ผักปลังขาว
2924.	บั้งแป้	บั้งดิน
2925.	ปากน้ำตัน	เศษปากคนโท
2926.	ป่าเรียวหมอง	ป่าเรียวหมอง
2927.	ปีตอง	ปีตอง
2928.	ปุมเหม้น	ปุมเหม้น
2929.	ปู	ปู
2930.	ปูนผง	ปูนผง
2931.	เป็ด	เป็ด
2932.	เปลวปล่องฟ้า	เปลวปล่องฟ้า
2933.	เปล้า	เปล้า
2934.	เปล้าคำ	เปล้าคำ
2935.	เปล้าแดง	เปล้าแดง
2936.	เปล้าตองแตก	เปล้าตองแตก
2937.	เปล้าน้อย	เปล้าน้อย
2938.	เปล้าเลือด	เปล้าเลือด
2939.	เปล้าเลือดเครือ	กึ่งกลางตง
2940.	แปก	แปก

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2941.	แป้งข้าวหมาก	แป้งข้าวหมาก
2942.	แป้งเหล้า	แป้งเหล้า
2943.	แปบผี	แปบผี
2944.	แปบผี	มะแปบผี
2945.	แปมเรือ	ถั่วแปมเรือ
2946.	ผักกาด	ผักกาด
2947.	ผักเค็ด	ผักเค็ด
2948.	ผักแคบ	ผักตำลึง
2949.	ผักชี	ผักชี
2950.	ผักตบ	ผักตบ
2951.	ผักบุ้งแดง	ผักบุ้งแดง
2952.	ผักปลังดิน	เหงือกปลาหมอ
2953.	ผักเปื๋ว	ผักเปื๋ว
2954.	ผักเผ็ด	ผักคราด
2955.	ผักพรา	ผักพรา
2956.	ผักพวย	ผักพวย
2957.	ผักเพี้ยง	ผักเพี้ยง
2958.	ผักแพว	ผักแพว
2959.	ผักฟา	ผักฟา
2960.	ผักฟาแดง	ผักฟาแดง
2961.	ผักมาม	ผักมาม
2962.	ผักไร่	ผักไร่
2963.	ผักเลืด	ผักเลืด
2964.	ผักแว่น	ผักแว่น
2965.	ผักสาบขาว	ผักสาบขาว
2966.	ผักเสี้ยน	ผักเสี้ยน
2967.	ผักเสี้ยนดอกขาว	ผักเสี้ยนดอกขาว
2968.	ผักเสี้ยนผี	ผักเสี้ยนผี
2969.	ผักหนอกข้าง	ผักหนอกข้าง
2970.	ผักหนัง	ผักหนัง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
2971.	ผักหนาม	ผักหนาม
2972.	ผักหมแดง	ผักโขมแดง
2973.	ผักหมหัด	ผักหมหัด
2974.	ผักหมาก	ผักหมาก
2975.	ผักหละ	ชะอม
2976.	ผักหวาน	ผักหวาน
2977.	ผักหวานบ้าน	ผักหวานบ้าน
2978.	ผักหวานป่า	ผักหวานป่า
2979.	ผักห่าย	ผักห่าย
2980.	ผักโหมขาว	ผักโขมจีน
2981.	ผักโหมหนาม	ผักโขมหนาม
2982.	ผักไห่	ผักไห่
2983.	ผักแอบ	ผักแอบ
2984.	ผากเสี้ยน	ผากเสี้ยน
2985.	ผ้าขาว	ผ้าขาว
2986.	ผ้าดำ	ผ้าดำ
2987.	ผ้าแดง	ผ้าแดง
2988.	ผาปูนดิบ	ผาปูนดิบ
2989.	ผ้าแพรดำ	ผ้าแพรดำ
2990.	ผ้าลาย	ผ้าลาย
2991.	ผ้าลายดำ	ผ้าลายดำ
2992.	ผ้าสังฆาฏี	ผ้าสังฆาฏี
2993.	ผ้าสีนลาย	ผ้าถุงลาย
2994.	ผาเสียง	ผาเสียง
2995.	ผาหนัก	ผาหนัก
2996.	ผ่าหล่า	ผ่าหล่า
2997.	ผีเสื้อน้อยตายแขวน	คนที่สอตายแขวน
2998.	ผีเสื้อหลวง	ผีเสื้อหลวง
2999.	ไผ่	ไผ่
3000.	ไผ่น้ำ	ไผ่น้ำ

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3001.	ไผ่เรื้อย	ไผ่เรื้อย
3002.	ฝอยลม	ฝอยลม
3003.	ฝาง	ฝาง
3004.	ฝางหวาน	มะปรางหวาน
3005.	ฝางหิน	ฝางหิน
3006.	ฝ้าย	ฝ้าย
3007.	ฝ้ายป่า	ฝ้ายป่า
3008.	ฝิ่นหิง	ฝิ่นหิง
3009.	พระเจ้านั่งกลอน	พระเจ้านั่งกลอน
3010.	พระญายา	พญายา
3011.	พริก	พริก
3012.	พริกน้อย	พริกไทย
3013.	พริกน้อย	พริกน้อย
3014.	พริกป้อม	พริกป้อม
3015.	พลั่ว	มะพลั่ว
3016.	พลั่วน้อย	มะพลั่วน้อย
3017.	พลั่วไฟ	มะพลั่วไฟ
3018.	พลั่วไฟตัวผู้	มะพลั่วไฟตัวผู้
3019.	พลั่วลำเดียว	มะพลั่วลำเดียว
3020.	พลั่วหนุ่ม	มะพลั่วหนุ่ม
3021.	พลั่วห้าว	มะพลั่วห้าว
3022.	พลูต้น	พลูต้น
3023.	พลูแท้	พลูแท้
3024.	พลูลิง	ชะพลู
3025.	พลูลิงนก	พลูลิงนก
3026.	พองทั้ง 2	พองทั้ง 2
3027.	พะวา	พะวา
3028.	พังพอน	พังพอน
3029.	พันแซ	พันแซ
3030.	ปัปด้า	สมุนไพร

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3031.	พายชะเมา	พายชะเมา
3032.	พืง	นางแย้ม
3033.	พืงแดง	บึงแดง
3034.	พืงต้น	บึงต้น
3035.	พืงสมุทร	บึงสมุทร
3036.	พิดเทาะ	พุงดอ
3037.	พิดพิขาว	เจตมูลเพลิงขาว
3038.	พิดพิดำ	เจตมูลเพลิงดำ
3039.	พิดพิแดง	เจตมูลเพลิงแดง
3040.	พินขาว	พินขาว
3041.	พินดำ	พินดำ
3042.	พินหนุ่ม	มะตูมหนุ่ม
3043.	พุด	ดอกพุด
3044.	พุดขาว	ดอกพุดขาว
3045.	พุดน้อย	พุดน้อย
3046.	พุทธรสอน	พุทธรสอน
3047.	พุทธรสอนขาว	พุทธรสอนขาว
3048.	พุ่มทองเซ	พุ่มทองเซ
3049.	พูไลคำ	พูไลคำ
3050.	พูเลีย	ไพล
3051.	พืงแดง	พืงแดง
3052.	เปรี้ยฟาน	เปรี้ยฟาน
3053.	เปรี้ยฟาน	สันโสก
3054.	เพาเดื่อ	เพาเดื่อ
3055.	เพาหนาม	เพาหนาม
3056.	เพาหนามทั้ง 3	เพาหนามทั้ง 3
3057.	แพคะโท	แพคะโท
3058.	แพง	แพง
3059.	แพงพวย	เพี้ยงพวย
3060.	แพม	แพม

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3061.	แพหนาม	แพหนาม
3062.	แพะ	แพะ
3063.	ไพรกา	ไพรกา
3064.	ไพรกาตายพราย	ไพรกาตายพราย
3065.	ผักขึ้นหมู	ผักขึ้นหมู
3066.	ผักแพน	ผักแพน
3067.	ผักหม่น	ผักหม่น
3068.	ผักอ้อย	ผักอ้อย
3069.	ฟาก	ฟาก
3070.	ฟากชานเยี้ยว	ฟากชานเยี้ยว
3071.	ฟาน	แก้ง
3072.	ฟานกระด้าง	ฟานกระด้าง
3073.	ฟานอยาแห้ง	ฟานยาแห้ง
3074.	ฟ้าแพง	ฟ้าแพง
3075.	เฟื่อง	เฟื่อง
3076.	เฟื่องเข้าก้า	ฟางข้าวเหนียวดำ
3077.	เฟื่องเข้าจ้าว	ฟางข้าวเจ้า
3078.	เฟื่องถั่วยจีน	เศษถั่วยจีน
3079.	เฟื่องบาตรแตก	เศษบาตรแตก
3080.	เฟื่องบาตรลังกา	เศษบาตรลังกา
3081.	เฟื่องหม้ออาบผี	เศษหม้ออาบผี
3082.	แฟก	แฟก
3083.	แพง	ผักแพง
3084.	ไฟเดือน 5	ไฟเดือน 5
3085.	ไฟทองคันระ	ไฟทองคันระ
3086.	ภิมาน	ภิมาน
3087.	ภูยแดง	ภูยแดง
3088.	มดควยงัว	มดควยงัว
3089.	มดรี	มดรี
3090.	มดส้ม	มดแดง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3091.	มวกเข้า	เถาเมือกเข้า
3092.	ม่วงคอม	ม่วงคอม
3093.	ม่วงเครือ	ม่วงเครือ
3094.	ม่วงฝ้าย	มะม่วงฝ้าย
3095.	มหากา	มหากา
3096.	มหากาขาว	มหากาขาว
3097.	มหากาดอกดำ	มหากาดอกดำ
3098.	มหากาดำ	มหากาดำ
3099.	มหากาทั้ง 5	มหากาทั้ง 5
3100.	มหากาน	มหากาน
3101.	มหากาน้อย	มหากาน้อย
3102.	มหากาเหลือง	มหากาเหลือง
3103.	มหาโยคี	มหาโยคี
3104.	มหาโยคีชะลุ	มหาโยคีชะลุ
3105.	มหาละลาย	มหาละลาย
3106.	มหาหิงค์	มหาหิงค์
3107.	มอก	มอก
3108.	มอดขึ้นเหล็ก	มอดต้นขึ้นเหล็ก
3109.	มอน	มอน
3110.	มอนไต่ใบ	มอนไต่ใบ
3111.	มะกอกทั้ง 2	มะกอกทั้ง 2
3112.	มะกอกพู่	มะกอกตัวผู้
3113.	มะก่องเข้า	มะก่องข้าว
3114.	มะก่องเข้าน้อย	มะก่องข้าวน้อย
3115.	มะขี้กาดำพู่	ขี้กาดำผู้
3116.	มะโขก	มะโขก
3117.	มะคังแดง	มะคังแดง
3118.	มะคาย	มะคาย
3119.	มะคายหยุ่ม	มะคายหยุ่ม
3120.	มะคิง	มะคิง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3121.	มะโคเล็ดดนก	มะโคเล็ดดนก
3122.	มะคาด	มะคาด
3123.	มะค่าตัน	มะค่าตัน
3124.	มะค่าแต้	มะค่าแต้
3125.	มะค่าโมง	มะค่าโมง
3126.	มะค่าหนุ่ม	มะค่าหนุ่ม
3127.	มะค่าดีควาย	มะค่าดีควาย
3128.	มะดูก	มะดูก
3129.	มะเดื่อต้อง	มะเดื่อต้อง
3130.	มะรง	มะรง
3131.	มะธาด	มะธาด
3132.	มะนุง	มะนุง
3133.	มะปู้เจ้า	มะปู้เจ้า
3134.	มะป้ำ	มะป้ำ
3135.	มะผา	มะผา
3136.	มะลิอ่อง	บะลิอ่อง
3137.	มะลีมด้า	มะลีมด้า
3138.	มะลีมลาย	มะลีมลาย
3139.	มะสืบ	มะสืบ
3140.	มะอังก	ประค่านก
3141.	มัน	มัน
3142.	มันปลา	กันเกรา
3143.	มันเหลือง	มันเหลือง
3144.	มั่ว	มั่ว
3145.	มาด	กำมะถัน
3146.	มูกหอยกาบลาน	มูกหอยกาบลาน
3147.	มูกเทียน	มูกเทียน
3148.	มูกนั้ง	พุดทุ่ง
3149.	มูกนั้ง	มูกนั้ง
3150.	เมือก	ไก่แดง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3151.	แมงควั่นซาย	แมลงควั่นทราย
3152.	แมงวันหัวเขียว	แมลงวันหัวเขียว
3153.	แมงสลับ	แมลงสาบ
3154.	แมด	แมด
3155.	แมน	แมน
3156.	โมก	โมก
3157.	โมกหลวง	มูกหลวง
3158.	ไม้ซาง	ไผ่ซาง
3159.	ไม้ซางคำ	ไผ่ซางคำ
3160.	ไม้แดง	แดง
3161.	ไม้ฟ้าผ่า	ต้นไม้ที่ถูกฟ้าผ่า
3162.	ไม้รวก	ไผ่รวก
3163.	ไม้รวกแดง	ไผ่รวกแดง
3164.	ไม้สอน	สอน
3165.	ไม้หัวหมู	ไม้หัวหมู
3166.	ยมบ้าน	มะยมบ้าน
3167.	ย่าเถ้า	ว่านยาเฒ่าเฝ้าเรือน
3168.	ยาบซีโก้	ข้าวตาก
3169.	ยาห้อยต้น	ยาห้อยต้น
3170.	ยุ่มตีนหมา	ขยุ่มตีนหมา
3171.	เยี่ยวจวดำ	น้ำมูตรจวดำ
3172.	เยี่ยวฟาน	เยี่ยวฟาน
3173.	เยี่ยวหมู	สะฟานกัน
3174.	เยื่อง	เลียงผา
3175.	รกฟ้า	รกฟ้า
3176.	รัก	รัก
3177.	รังต่อร้าง	รังต่อร้าง
3178.	รังแตน	รังแตน
3179.	รังแตนสาย	รังแตนสาย
3180.	รังปลวกคำ	รังปลวกคำ

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3181.	รังแมงบ้งหมากเขือแจ้	รังหนอนต้นมะเขือขึ้น
3182.	รังแมงบ้งหมากแต้ว	รังหนอนต้นมะแว้ง
3183.	ร้ว	ร้ว
3184.	ร้วบ้าน	ร้วบ้าน
3185.	ราก	อาเจียน
3186.	รากขาว	รากขาว
3187.	รากดำ	รากดำ
3188.	รากแรง	รากแรง
3189.	รากออกกอน	รากออกกอน
3190.	รางขาว	รางขาว
3191.	รางชุด	รางชุด
3192.	รางเข้าหมู	รางข้าวหมู
3193.	รางไคร้	รางไคร้
3194.	รางไคร้เครือ	รางไคร้เครือ
3195.	รางไคร้ต้น	รางไคร้ต้น
3196.	รางคาว	รางคาว
3197.	รางคาว	ว่านน้ำ
3198.	รางคาวต้น	รางคาวต้น
3199.	รางแดง	รางแดง
3200.	รางดำ	รางดำ
3201.	รางดีด	รางดีด
3202.	รางแดง	รางแดง
3203.	รางต้น	รางต้น
3204.	รางนก	รางนก
3205.	รางพาย	รางพาย
3206.	รางพายน้อย	รางพายน้อย
3207.	รางพายใหญ่	รางพายใหญ่
3208.	รางพุ	รางพุ
3209.	รางโพงทั้ง 2	รางโพงทั้ง 2
3210.	รางม้า	รางม้า

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3211.	วางร้อน	วางร้อน
3212.	วางหมา	วางหมา
3213.	วางหมู	วางหมู
3214.	วางเอียน	เครือข้าวเย็น
3215.	จำเียะ	เกลบหยาบ
3216.	ริตครุด	เล็บครุฑ
3217.	รื้อตัน	ไผ่รื้อตัน
3218.	รื้อน	เกเรียน
3219.	รื้อด	รื้อด
3220.	รื้อง	รื้อง
3221.	รื้อง	อีรื้อง
3222.	รื้องตัวผู้	อีรื้องตัวผู้
3223.	แรด	แรด
3224.	แรน	แรน
3225.	ลมแล้ง	ราชพฤกษ์
3226.	ลมแล้งดอกแดง	ราชพฤกษ์ดอกแดง
3227.	ลา	ลา
3228.	ล้านผิพ่าย	ล้านผิพ่าย
3229.	ลิง	ลิง
3230.	ลิงลม	ลิงลม
3231.	ลันเหยียน	ลันเหยียน
3232.	ลิลัวแดง	ลิลัวแดง
3233.	ลิมดำ	ลิมดำ
3234.	ลูกกษพระอินทร์	ลูกกษพระอินทร์
3235.	ลูกลิบ	ลูกลิบ
3236.	ลูกลิบตัน	เกลิบปลา
3237.	เลงซอ	เท้ายายม่อม
3238.	เล็น	เล็น
3239.	เล็บตีน	เล็บเท้า
3240.	เล็บมือ	เล็บมือ

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3241.	เลียงฝั้ง	เลียงฝั้ง
3242.	เลือดแรด	เลือดแรด
3243.	วอก	วอก
3244.	วืตาล	พัดใบตาล
3245.	แหวหางนกยูง	แหวหางนกยูง
3246.	สบสาก	สบสาก
3247.	ส้ม	ส้ม
3248.	ส้มกบ	ส้มกบ
3249.	ส้มกบขาว	ส้มกบขาว
3250.	ส้มกบเครือ	ส้มกบเครือ
3251.	ส้มกบต้น	ส้มกบต้น
3252.	ส้มกบทั้ง 2	ส้มกบทั้ง 2
3253.	ส้มกบยอดขาว	ส้มกบยอดขาว
3254.	ส้มกั้ง	ส้มกั้ง
3255.	ส้มกั้ง	ส้มกั้ง
3256.	ส้มกั้ง	ก้างปลาเทศ
3257.	ส้มจวก	ส้มจวก
3258.	ส้มจ่อม	ส้มจ่อม
3259.	ส้มซ่า	ส้มซ่า
3260.	ส้มขึ้น	เขยตาย
3261.	ส้มเชื้อ	ส้มเชื้อ
3262.	ส้มซ่า	ส้มซ่า
3263.	ส้มซ่าหวาน	ส้มซ่าหวาน
3264.	ส้มป่อย	ส้มป่อย
3265.	ส้มป่อยยอบ	ส้มป่อยยอบ
3266.	ส้มป่อยหวาน	ชะเอมป้า
3267.	ส้มป่อยหวาน	ส้มป่อยหวาน
3268.	ส้มพ้อง	เฉียงพ้านางแอ
3269.	ส้มมะแง	ป่าแง
3270.	ส้มมะนาว	ส้มมะนาว

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3271.	ส้มละอบบ	ส้มละอบบ
3272.	ส้มสังกา	ส้มสังกา
3273.	ส้มसानตาน	ส้มसानตาน
3274.	ส้มสุก	อโศก
3275.	ส้มเสี้ยน	ส้มเสี้ยน
3276.	ส้มแสงกา	ส้มแสงกา
3277.	ส้มหน่อไม้รุนไฟ	ส้มหน่อไม้รุนไฟ
3278.	ส้มหลอด	ส้มหลอด
3279.	ส้มเห็ด	ส้มเส็ด
3280.	ส้มเห็ด	ส้มเห็ด
3281.	ส้มเห็ดขาว	ส้มเห็ดขาว
3282.	ส้มเห็ดยอดขาว	ส้มเห็ดยอดขาว
3283.	ส้มเห็ดหนุ่ม	ส้มเห็ดหนุ่ม
3284.	ส้มเห็ดออกกอน	ส้มเห็ดออกกอน
3285.	ส้มเหย็ก	ส้มเปี้ยก
3286.	ส้มเหย็ก	ส้มเหรียก
3287.	สมอตีนเป็ด	สมอตีนเป็ด
3288.	สรี	โพธิ์
3289.	สลิด	สลิด
3290.	สะบันงาป่า	ค่าสามซีก
3291.	สะพันคน	สะพันคน
3292.	สะเพาลม	สมี
3293.	สะเพาลมเครือ	สะเพาลมเครือ
3294.	สะเพาลมต้น	สะเพาลมต้น
3295.	สะวะแห่	สะวะแห่
3296.	สะเลียม	สะเดา
3297.	สะแล	สะแล
3298.	สะแลป้อม	สะแลป้อม
3299.	สั๊ก	สั๊ก
3300.	สั๊กซี่ไ้	กะเปียด

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำรายาแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3301.	สั๊กซี่ไก่อ	สั๊กซี่ไก่อ
3302.	สั๊กหนุ่ม	สั๊กหนุ่ม
3303.	สัง	สัง
3304.	สังกรณี	สังกรณี
3305.	สังน้ำ	สังน้ำ
3306.	สังบก	สังบก
3307.	สัตตพระอินท์	ฉัตรพระอินทร์
3308.	สัน	สัน
3309.	สาก	สาก
3310.	สากครก	สากครก
3311.	สากครกตำข้าว	สากตำข้าว
3312.	สากมอง	สากครกกระเดื่อง
3313.	สากมองแม่หม้าย	สากครกกระเดื่องแม่หม้าย
3314.	สากมองสุด	สากมองสุด
3315.	สาางพง	สาานพง
3316.	สาาด	สาาด
3317.	สาาดขาว	สาาดขาว
3318.	สาาดตองแดง	สาาดตองแดง
3319.	สาาดทั้ง 2	สาาดทั้ง 2
3320.	สาาดปุด	สาาดขาว
3321.	สาเดื่อ	เสาดื่อ
3322.	สาตัน	สาตัน
3323.	สาแท้	สาแท้
3324.	สาาน	สาาน
3325.	สา้าน	สา้าน
3326.	สาานเข้ากำ	สาานเข้ากำ
3327.	สาานเข้าตอก	สาานเข้าตอก
3328.	สาานเข้าตอก	สาานเข้าตอก
3329.	สาานคำ	กางหลวง
3330.	สาานเงิน	สาานเงิน

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3331.	सानจอด	सानจอด
3332.	सानดอย	सानดอย
3333.	सानดั่งตีด	सानดั่งตีด
3334.	सानตีด	सानตีด
3335.	सानตืรวก	सानตืรวก
3336.	सानถั่ว	सानถั่ว
3337.	सानทอง	สารทอง
3338.	सानทั้ง 2	सानทั้ง 2
3339.	सानทั้ง 3	सानทั้ง 3
3340.	सानทั้ง 5	सानทั้ง 5
3341.	सानบ้าน	सानบ้าน
3342.	सानป่า	सानป่า
3343.	सानป่าแพะ	सानป่าแพะ
3344.	सानผักหละ	सानชะอม
3345.	सानไฟ	सानไฟ
3346.	सानส้ม	สารส้ม
3347.	सानหนู	สารหนู
3348.	सानหม่อน	सानหม่อน
3349.	सानหลวง	सानหลวง
3350.	สามสิบ	สามสิบ
3351.	สายกระbung	สายกระbung
3352.	สารพัดพิษ	สารพัดพิษ
3353.	สารพี	สารภี
3354.	สารพีบ้าน	สารภีบ้าน
3355.	สารพีป่า	สารภีป่า
3356.	สาเล้า	สาเล้า
3357.	สาแล	สาแล
3358.	สาหล้า	สาหล้า
3359.	สาหวาก	สาหวาก
3360.	สำนุน	สำนุน

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3361.	ลำโรง	ลำโรง
3362.	ลำเลา	ลำเลา
3363.	สี่เสียด	สี่เสียด
3364.	สี่เสื่อ	ผีเสื่อ
3365.	สี่เสื่อน้อย	คนที่สอ
3366.	สุลัว	สุลัว
3367.	เสแง	เสแง
3368.	เสจวาลาน	เสจวาลาน
3369.	เสสถ้วยดอกทอง	เศษถ้วยลายดอกทอง
3370.	เส้า	เสลา
3371.	เสาครกมอง	เสาครกกระเดื่อง
3372.	เส้าแตก	เส้าแตก
3373.	เสอารักษะร้าง	เสอารักษะร้าง
3374.	เสี้ยว	เสี้ยว
3375.	เสี้ยวขาว	เสี้ยวขาว
3376.	เสี้ยวส้ม	เสี้ยวส้ม
3377.	เสื่อ	เสื่อ
3378.	เสื่อขาว	ผีเสื่อขาว
3379.	เสื่อไฟ	เสื่อไฟ
3380.	แสนผาวัง	แสนผาวัง
3381.	เสยก	เสยก
3382.	เสล่ง	สะแล่ง
3383.	เสะ	เสะ
3384.	โสน	โสน
3385.	โสนตัวพู้	โสนตัวผู้
3386.	โสนตัวเมีย	โสนตัวเมีย
3387.	ไล่แลน	ไล่แลน
3388.	ไล่หวาน	ไล่หวาน
3389.	ไล่หวาย	ไล่หวาย
3390.	ไล่ใหญ่ไม้	ไล่ใหญ่ไม้

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3391.	หงหาง	หงหาง
3392.	หงอนไก่	หงอนไก่
3393.	หงอนไก่ขาว	หงอนไก่ขาว
3394.	หงอนไก่แดง	หงอนไก่แดง
3395.	หงอนไก่ไทยแดง	หงอนไก่ไทยแดง
3396.	หงอนนกยูง	หงอนนกยูง
3397.	หญ้าตดหมา	ตดหมูตดหมา
3398.	หญ้าหวาย	หญ้าหวาย
3399.	หนังไม้หู	หนังไม้หู
3400.	หนังเยื้อง	หนังเยื้อง
3401.	หนาด	หนาด
3402.	หนาดคำ	โอดทะนง
3403.	หนาดตายแขวน	หนาดตายแขวน
3404.	หนาดตายพราย	หนาดตายพราย
3405.	หนาดทั้ง 2	หนาดทั้ง 2
3406.	หนาดน้ำ	หนาดน้ำ
3407.	หนาดหลวง	หนาดหลวง
3408.	หนาดออกกอน	หนาดออกกอน
3409.	หนาน	หนาน
3410.	หน้าผากควาย	หน้าผากควาย
3411.	หนามไก่ขาว	หนามไก่ขาว
3412.	หนามไก่ให้	หนามไก่ให้
3413.	หนามขวาก	หนามขวาก
3414.	หนามขอ	หนามขอ
3415.	หนามขี้แรด	หนามขี้แรด
3416.	หนามคนทา	หนามคนทา
3417.	หนามคိုင်	หนามคိုင်
3418.	หนามคง	หนามคง
3419.	หนามควายแม่	หนามควายแม่
3420.	หนามจาย	หนามจาย

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3421.	หนามขั๊บ	หนามขั๊บ
3422.	หนามดำ	หนามดำ
3423.	หนามดำหลวง	หนามดำหลวง
3424.	หนามดิน	หนามดิน
3425.	หนามแดง	หนามแดง
3426.	หนามตาตง	หนามตาตง
3427.	หนามตาจั่ว	หนามตาจั่ว
3428.	หนามตัน	หนามตัน
3429.	หนามปู้	หนามปู้
3430.	หนามปู้ย่า	หนามปู้ย่า
3431.	หนามพรม	หนามพรม
3432.	หนามพานย่า	พานย่า
3433.	หนามเล็บแมว	หนามเล็บแมว
3434.	หนามหัน	หนามหัน
3435.	หนามหันแดง	หนามหันแดง
3436.	หนามหันทั้ง 2	หนามหันทั้ง 2
3437.	หน้าไม้	หน้าไม้
3438.	หนิบนม	หนิบนม
3439.	หนูนดิน	ขนุนดิน
3440.	หนูนทั้ง 2	ขนุนทั้ง 2
3441.	หนูนเทศ	ขนุนเทศ
3442.	หนูนราว	ขนุนราว
3443.	หนูนน้อย	ขนุนเล็ก
3444.	หนู	หนู
3445.	หม	โขม
3446.	หมกตาควายพอน	หมกตาควายเผือก
3447.	หมงปลาหลด	หมงปลาหลด
3448.	หม้วย	หม้วย
3449.	หมวยเครือ	หมวยเครือ
3450.	หมวยต้น	หมวยต้น

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3451.	หมหนาม	โสมหนาม
3452.	หม้อ	หม้อ
3453.	หมอก	หมอก
3454.	หม้อต่อม	หม้อต่อม
3455.	หม่อน	หม่อน
3456.	หม่อนน้ำ	หม่อนน้ำ
3457.	หมอย	ขนเพชร
3458.	หมั่งตะอูย	หมั่งคะอูย
3459.	หมัด	หมัด
3460.	หมื่นขาว	หมื่นขาว
3461.	หมื่นแดง	หมื่นแดง
3462.	หมื่นในขาว	หมื่นในสีขาว
3463.	หมา	สุนัข
3464.	หมาก	หมาก
3465.	หมากกั้นปาน	หมากกั้นปาน
3466.	หมากกั้นเหลียม	หมากกั้นเหลียม
3467.	หมากก่า	มะกล่ำ
3468.	หมากเกลื่อ	มะเกลื่อ
3469.	หมากเกลื่อป่า	มะเกลื่อป่า
3470.	หมากเกี้ยวซ้าย	หมากเกี้ยวซ้าย
3471.	หมากขวิด	มะขวิด
3472.	หมากขวิด	มะขวิด
3473.	หมากขวาง	สลอด
3474.	หมากขาม	มะขาม
3475.	หมากขามป้อม	มะขามป้อม
3476.	หมากขามเปี้ยะ	มะขามเปี้ยะ
3477.	หมากขี้กา	ขี้กา
3478.	หมากขูด	มะกรูด
3479.	หมากเขือ	มะเขือ
3480.	หมากเขือแจ้	มะเขือขื่น

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3481.	หมากเหือบ้าดอกขาว	มะเหือบ้าโพงดอกขาว
3482.	หมากเขวด	หมากเขวด
3483.	หมากไข่	หมากไข่
3484.	หมากไขก	หมากไขก
3485.	หมากคะดอม	หมากคะดอม
3486.	หมากค้าย	หมากค้าย
3487.	หมากค้ายขัด	หมากค้ายขัด
3488.	หมากเคี้ยว	หมากเคี้ยว
3489.	หมากเคี้ยวค้ำงซ่อง	หมากเคี้ยวค้ำงซ่อง
3490.	หมากเคี้ยวห่าง	หมากเคี้ยวห่าง
3491.	หมากเคี้ยวแห้ง	หมากเคี้ยวแห้ง
3492.	หมากแคด	หมากแคด
3493.	หมากควัด	หมากควัด
3494.	หมากค่า	มะค่า
3495.	หมากเค็ด	หมากเค็ด
3496.	หมากซาง	หมากซาง
3497.	หมากดำ	หมากดำ
3498.	หมากดุกหลวง	มะดุกหลวง
3499.	หมากตาวัว	หมากตาวัว
3500.	หมากเต้า	แตงโม
3501.	หมากแตก	หมากแตก
3502.	หมากถีบ	หมากถีบ
3503.	หมากทั้ง 2	หมากทั้ง 2
3504.	หมากทัน	พุทรา
3505.	หมากทันขาว	พุทราขาว
3506.	หมากทันทั้ง 2	พุทราทั้ง 2
3507.	หมากนัง	หมากนัง
3508.	หมากนางลิง	หมากนางลิง
3509.	หมากนาว	มะนาว
3510.	หมากนาวผี	มะนาวหวาน

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3511.	หมากนาวลั้ม	มะนาวเปรี้ยว
3512.	หมากน้ำ	น้ำเต้า
3513.	หมากบวม	หมากบวม
3514.	หมากบ้า	สะบ้า
3515.	หมากบ้าน้อย	สะบ้าน้อย
3516.	หมากบ้าลิง	สะบ้าลิง
3517.	หมากบ้าลั้มลาย	สะบ้าลั้มลาย
3518.	หมากบ้าใหญ่	สะบ้าใหญ่
3519.	หมากปวก	หมากปวก
3520.	หมากบัดหื้อ	หมากบัดฮื้อ
3521.	หมากป่า	หมากป่า
3522.	หมากฝาง	มะปราง
3523.	หมากพลั่วหลอด	มะพร้าวหลอด
3524.	หมากพิน	มะตูม
3525.	หมากพู้	หมากตัวผู้
3526.	หมากพู้หมากแม่	หมากผู้หมากเมีย
3527.	หมากฟัก	ฟัก
3528.	หมากเฟื่อง	มะเฟื่อง
3529.	หมากเฟื่องบ้าน	มะเฟื่องบ้าน
3530.	หมากเฟื่องป่า	มะเฟื่องป่า
3531.	หมากเฟื่องหวาน	มะเฟื่องหวาน
3532.	หมากแฟน	มะแฟน
3533.	หมากไฟ	มะไฟ
3534.	หมากมอก	หมากมอก
3535.	หมากมา	ตะครอง
3536.	หมากมาด	หมากมาด
3537.	หมากมือ	หมากมือ
3538.	หมากแม่	หมากตัวเมีย
3539.	หมากยาว	โพธิ์สัตว์
3540.	หมากยาว	หมากยาว

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3541.	หมากรอด	สลอดเถา
3542.	หมากแรก	หมากแรก
3543.	หมากลิว	มะนาวผี
3544.	หมากโว่	มะโว่
3545.	หมากสืบ	หมากสืบ
3546.	หมากแสด	หมากแสด
3547.	หมากหนัด	สับปะรด
3548.	หมากห่อ	หมากห่อ
3549.	หมากหัก	หมากหัก
3550.	หมากหัว	หมากหัว
3551.	หมากหินพอง	หมากหินพอง
3552.	หมากเหลี้ยม	หมากเหลี้ยม
3553.	หมากเหือก	หมากเหือก
3554.	หมากแหง	หมากแหง
3555.	หมากอ้า	หมากอ้า
3556.	หมากอ้าทั้ง 2	หมากอ้าทั้ง 2
3557.	หมากอ้าทั้ง 3	หมากอ้าทั้ง 3
3558.	หมากอี่	เั่ว
3559.	หมาขาว	สุนัขขาว
3560.	หมาเขือตายแขวน	มะเขือตายแขวน
3561.	หมาดำ	สุนัขดำ
3562.	หมาแดง	สุนัขแดง
3563.	หมาป่า	หมาป่า
3564.	หมาป่า	หมาป่า
3565.	หมาหรีง	หมาหรีง
3566.	หมาเหงีย	หมาเหงีย
3567.	หมาเหยื่อง	หมามู๋
3568.	หมาเหลื่อง	สุนัขเหลื่อง
3569.	หมี	หมี
3570.	หมีน้อย	หมีน้อย

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3571.	หมี่เหม็น	หมี่เหม็น
3572.	หมื่น	พื้พาย
3573.	หมู	หมู
3574.	หมูเถื่อน	หมูเถื่อน
3575.	หมูโตน	หมูโตน
3576.	หมูบ้าน	หมูบ้าน
3577.	หมูปล่อย	หมูปล่อย
3578.	หมูป่า	หมูป่า
3579.	หมูสุบ	หมูสุบ
3580.	หมูหมั่น	หมูหมั่น
3581.	หมูเหมน	หมูเหมน
3582.	หย้ากอน	หญ้าเจ้าชู้
3583.	หย้ากابلาน	หญ้ากابلาน
3584.	หย้าเกล็ดหอย	หญ้าเกล็ดหอย
3585.	หย้าเกล็ดหอยหลวง	หญ้าเกล็ดหอยใหญ่
3586.	หย้าขนหมู	หญ้าขนหมู
3587.	หย้าขวก	หญ้าขวก
3588.	หย้าขวกนา	หญ้าขวกนา
3589.	หย้าขวกน้าน้อย	หญ้าขวกน้าน้อย
3590.	หย้าขัด	หญ้าขัด
3591.	หย้าขัดขาว	หญ้าขัดขาว
3592.	หย้าขัดทั้ง 2	หญ้าขัดทั้ง 2
3593.	หย้าขัดน้อย	หญ้าขัดน้อย
3594.	หย้าขัดหลวง	หญ้าขัดหลวง
3595.	หย้าชันน้อย	หญ้าชันน้อย
3596.	หย้าช้าน้อย	หญ้าช้าน้อย
3597.	หย้าข้าวสาร	หญ้าข้าวสาร
3598.	หย้าชู้ทูด	หญ้าชู้ทูด
3599.	หย้าชู้หนู	หญ้าชู้หนู
3600.	หย้าชู้หมู	หญ้าชู้หมู

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3601.	หย้าซึอัน	หญ้าซึอัน
3602.	หย้าเซมแม่หม้าย	หญ้าเซมแม่หม้าย
3603.	หย้าเข้าตอก	หญ้าเข้าตอก
3604.	หย้าเข้านก	หญ้าเข้านก
3605.	หย้าไขปู	หญ้าไขปู
3606.	หย้าไขเหา	หญ้าไขเหา
3607.	หย้าไขเหาควาย	หญ้าไขเหาควาย
3608.	หย้ากระครัก	หญ้ากระครัก
3609.	หย้าคมบาง	หญ้าคมบาง
3610.	หย้าควาย	หญ้าควาย
3611.	หย้าคอกทุ่ง	หญ้าคอกทุ่ง
3612.	หย้าคา	คา
3613.	หย้าคำร้อย	หญ้าคำร้อย
3614.	หย้าวงช้าง	หญ้าวงช้าง
3615.	หย้าจียอบ	ไมยราบ
3616.	หย้าจูบจาม	หญ้าจูบจาม
3617.	หย้าเจ็บน้อง	หญ้าเจ็บน้อง
3618.	หย้าเจียนทอง	หญ้าเจียนทอง
3619.	หย้าชะมด	หญ้าชะมด
3620.	หย้าชา	หญ้าชา
3621.	หย้าช้างน้อย	หญ้าช้างน้อย
3622.	หย้าช้างหลวง	หญ้าช้างหลวง
3623.	หย้าชำเม็ด	หญ้าชำเม็ด
3624.	หย้าชำเลือด	หญ้าชำเลือด
3625.	หย้าชำมด	หญ้าชำมด
3626.	หย้าไซ	หญ้าไซ
3627.	หย้าไซ	หญ้าไซ
3628.	หย้าไซขาว	หญ้าไซขาว
3629.	หย้าไซแดง	หญ้าไซแดง
3630.	หย้าดุกควาย	หญ้าดุกควาย

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3631.	หย้าตันใหม่หลวง	หญ้าตันใหม่หลวง
3632.	หย้าตองกง	หญ้าตองกง
3633.	หย้าตานซาย	หญ้าตานทราย
3634.	หย้าตาปู	หญ้าตาปู
3635.	หย้าติดอ	หญ้าติดอ
3636.	หย้าตีนกับแก	หญ้าตีนกับแก
3637.	หย้าตีนตอ	หญ้าตีนตอ
3638.	หย้าตีกแมว	หญ้าตีกแมว
3639.	หย้าตีกแมว	หญ้าตีดแมว
3640.	หย้าเตียวหม้อ	หญ้าเตียวหม้อ
3641.	หย้าถอดป้อ	หญ้าถอดปล้อง
3642.	หย้าเถ้าทั้ง 2	หญ้าเถ้าทั้ง 2
3643.	หย้าเทียนนา	หญ้าเทียนนา
3644.	หย้าน้ำดับไฟ	หญ้าน้ำดับไฟ
3645.	หย้าน้ำหนัง	หญ้าน้ำหนัง
3646.	หย้านิ้วมีอนาง	หญ้านิ้วมีอนาง
3647.	หย้านิ้วมีอผี	หญ้านิ้วมีอผี
3648.	หย้าบทุน	หย้าบทุน
3649.	หย้าบาดตันหนูขวาน	หญ้าบาดตันหนูขวาน
3650.	หย้าบาดตุก	หญ้าบาดตุก
3651.	หย้าเบงซอน	หญ้าเบงซอน
3652.	หย้าปากกบ	หญ้าปากกบ
3653.	หย้าป็นตอ	หญ้าป็นตอ
3654.	หย้าปุมปวกน้ำ	หญ้าปุมปวกน้ำ
3655.	หย้าฝักหนาม	หญ้าฝักหนาม
3656.	หย้าผากควาย	หญ้าตีนกา
3657.	หย้าแฝก	หญ้าแฝก
3658.	หย้าพรายแดง	หญ้าพรายแดง
3659.	หย้าพอก	หญ้าพอก
3660.	หย้าพานยอบ	หญ้าพานยอบ

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำรายาแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3661.	หย้าแพรก	หญ้าแพรก
3662.	หย้าแพรกขาว	หญ้าแพรกขาว
3663.	หย้าแพรดแดง	หญ้าแพรกแดง
3664.	หย้าม่านไก่	หญ้าม่านไก่
3665.	หย้ายองไซ	หญ้ายองไซ
3666.	หย้ายอดดำ	หญ้ายอดดำ
3667.	หย้ายูง	หญ้าขี้เหล็ก
3668.	หย้าเยี่ยววัว	หญ้าเยี่ยววัว
3669.	หย้ารากขาว	หญ้ารากขาว
3670.	หย้ารากดำ	หญ้ารากดำ
3671.	หย้าลงแดง	หญ้าลงแดง
3672.	หย้าลินแลน	หญ้าลินแลน
3673.	หย้าเลา	หญ้าเลา
3674.	หย้าสองปล้อง	หญ้าสองปล้อง
3675.	หย้าสะพัน	หญ้าสะพัน
3676.	หย้าสาน	หญ้าสาน
3677.	หย้าสาบแรง	หญ้าสาบแรงสาบกา
3678.	หย้าสามสิบ	หญ้าสามสิบ
3679.	หย้าสีหิว	หญ้าสีหิว
3680.	หย้าไล่ไก่	หญ้าไล่ไก่
3681.	หย้าไล่ช้าง	หญ้าไล่ช้าง
3682.	หย้าหงอนไก่	หญ้าหงอนไก่
3683.	หย้าหนดแมว	หญ้าหนดแมว
3684.	หย้าหนดเสือ	หญ้าหนดเสือ
3685.	หย้าหนด	หญ้าหนด
3686.	หย้าหนดตาย	หญ้าหนดตาย
3687.	หย้าหนด	หญ้าหนด
3688.	หย้าหมอน้อย	หญ้าหมอน้อย
3689.	หย้าหมื่นแถม	หญ้าหมื่นแถม
3690.	หย้าหลักนา	หญ้าหลักนา

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำรายาแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3691.	หย้าหลักม้า	หญ้าหลักม้า
3692.	หย้าหัวแขง	หญ้าหัวแข็ง
3693.	หย้าหัวดา	หญ้าหัวดา
3694.	หย้าหัวหลวง	หญ้าหัวหลวง
3695.	หย้าหัวแห้ง	หญ้าหัวแห้ง
3696.	หย้าหางจะเข้	หญ้าหางจระเข้
3697.	หย้าหางช้าง	หญ้าหางช้าง
3698.	หย้าหุด	หญ้าหุด
3699.	หย้าเหนี่ยวหมู	แห้วหมู
3700.	หย้าอ้อมกบ	ผักกะโหลม
3701.	หรดาล	หรดาล
3702.	หลับมีนน้อย	ชุมเห็ดเทศ
3703.	หลับมีนหลวง	ชุมเห็ดไทย
3704.	หल्लीทูน	ชีลี้คูน
3705.	หวาน	หวาน
3706.	หวานไซเน่า	ว่านไซเน่า
3707.	หวานดำ	ว่านดำ
3708.	หวานตั้ง	หวานตั้ง
3709.	หวานตาไก่	ว่านตาไก่
3710.	หวานตีนแรด	ว่านตีนแรด
3711.	หวานน้อย	หวานน้อย
3712.	หวานนางคำ	ว่านนางคำ
3713.	หวานนางแย้ม	ว่านนางแย้ม
3714.	หวานนางล้อม	ว่านนางล้อม
3715.	หวานน้ำ	หวานน้ำ
3716.	หวานน้ำตัน	ว่านน้ำตัน
3717.	หวานผีเปื้อ	ว่านผีเปื้อ
3718.	หวานผีเปื้อน้อย	ว่านผีเปื้อน้อย
3719.	หวานเผาะ	หวานเปราะ
3720.	หวานพริ้ว	ว่านพริ้ว

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3721.	หวานมหานิล	ว่านมหานิล
3722.	หวานร้อนทอง	ว่านร้อนทอง
3723.	หวานรากปลิ้น	ว่านรากปิ่น
3724.	หวานสามพี่น้อง	ว่านสามพี่น้อง
3725.	หวานหนอน	ว่านหนอน
3726.	หวานหอมแดง	ว่านหอมแดง
3727.	หวานหางริน	ว่านหางริน
3728.	หวาย	หวาย
3729.	หวายขม	หวายขม
3730.	หวายตะมอย	หวายตะมอย
3731.	หวายตะคะ	หวายตะคะ
3732.	หวายน้ำ	หวายน้ำ
3733.	หวายน้ำเข้า	หวายน้ำข้าว
3734.	หวายผีเบือหลวง	ว่านผีเบือหลวง
3735.	หวายฝาด	หวายฝาด
3736.	หวายไร่	หวายไร่
3737.	หวายหนามขาว	หวายหนามขาว
3738.	หวายหลวง	หวายหลวง
3739.	หวายหอม	หวายตะค้า
3740.	หื้อ	หื้อ
3741.	หอก	หอก
3742.	ห่อเข้าสิดา	ห่อข้าวสิดา
3743.	ห้อมเกี่ยวเงิน	ห้อมเกี่ยวเงิน
3744.	หอนทอง	หอนทอง
3745.	หอนไห้	หอนไห้
3746.	หอบแหบ	หอบแหบ
3747.	หอม	หอม
3748.	ห้อม	คราม
3749.	ห้อมเกี่ยว	กะเม็ง
3750.	ห้อมเกี่ยว	ห้อมเกี่ยว

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3751.	ห้อมเกี้ยวคำ	กะเม็งตัวผู้
3752.	ห้อมเกี้ยวคำ	ห้อมเกี้ยวคำ
3753.	ห้อมเกี้ยวตัวแม่	กะเม็งตัวเมีย
3754.	ห้อมเกี้ยวทั้ง 2	ห้อมเกี้ยวทั้ง 2
3755.	ห้อมเกี้ยวแท้	ห้อมเกี้ยวแท้
3756.	ห้อมเกี้ยวบ้าน	กะเม็งบ้าน
3757.	ห้อมเกี้ยวผี	กะเม็งผี
3758.	ห้อมข้าง	ครามข้าง
3759.	หอมขาว	หอมขาว
3760.	หอมคะธือ	หอมคะธือ
3761.	ห้อมคุ่ม	ห้อมคุ่ม
3762.	ห้อมคำ	ห้อมคำ
3763.	ห้อมข้าง	ห้อมข้าง
3764.	หอมชีลา	ห้อมชีลา
3765.	หอมด้วนทั้ง 2	หอมด้วนทั้ง 2
3766.	ห้อมแดง	ครามแดง
3767.	ห้อมทั้ง 3	ครามทั้ง 3
3768.	ห้อมทั้ง 3	ห้อมทั้ง 3
3769.	ห้อมทั้ง 4	ครามทั้ง 4
3770.	ห้อมทั้ง 5	ห้อมทั้ง 5
3771.	ห้อมแท้	ห้อมแท้
3772.	หอมโพน	หอมโพน
3773.	ห้อมน้อย	ครามน้อย
3774.	ห้อมบ้าน	ครามบ้าน
3775.	ห้อมบ้าน	ห้อมบ้าน
3776.	ห้อมป่า	ห้อมป่า
3777.	หอมเปราะ	หอมเปราะ
3778.	หอมแป้น	กุยช่าย
3779.	หอมยี่	ห้อมยี่
3780.	หอย	หอย

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3781.	หอยจูบ	หอยจับแจง
3782.	หอยดำ	มะหอยดำ
3783.	หอยตะละ	หอยตะละ
3784.	หอยตายพราย	หอยตายพราย
3785.	หอยทอง	หอยทอง
3786.	หอยสังข์	หอยสังข์
3787.	หอยหิน	หอยหิน
3788.	หอยเหล็ก	หอยเหล็ก
3789.	หื้อสะพายควาย	ขันทองพยับบาท
3790.	หื้อสะพายควาย	หื้อสะพายควาย
3791.	หักบ่หาน	หักบ่หาน
3792.	หัด	หัด
3793.	หัดเควรี	หัดเควรี
3794.	หัดตัน	หัดตัน
3795.	หัดทั้ง 2	หัดทั้ง 2
3796.	หันแดง	หันแดง
3797.	หัวเข้าเียน	หัวข้าวเียน
3798.	หัวโคลน้ำหม้อ	หัวโคลหม้อน้ำ
3799.	หัวผี	หัวผี
3800.	หัสสคีน	หัสคูน
3801.	หัสสคีนดำ	หัสคูนดำ
3802.	หัสสดำ	หัสดำ
3803.	หัสสแดง	หัสแดง
3804.	หัสสไ	หัสไ
3805.	หัสสไเควรี	หัสไเควรี
3806.	หัสสไตัน	หัสไตัน
3807.	หาง	หาง
3808.	หางกาน	หางกาน
3809.	หางเกี้ยวไม้	หางเกี้ยวไม้
3810.	หาดเอียง	แก้งขี้พระร่วง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3811.	ห่านไก่	กะรังตังไก่
3812.	ห่านไก่	ห่านไก่
3813.	ห่านข้างดำ	ห่านข้างดำ
3814.	ห่านข้างร้อง	กะรังตังข้าง
3815.	หำพระยาว	หำพระยาว
3816.	หำฟาน	ประดงเลือด
3817.	หำรอก	หำรอก
3818.	หิง	สวิง
3819.	หิง	มะหิง
3820.	หิง	หิง
3821.	หิงขาว	หิงขาว
3822.	หิงตัน	หิงตัน
3823.	หิงมู	หิงมู
3824.	หิงลัม	หิงลัม
3825.	หิงหนู	มะหิงหนู
3826.	หิงหว	หิงหว
3827.	หิงหวทั้ง 2	หิงหวทั้ง 2
3828.	หิงเหม้น	หิงเหม้น
3829.	หีนเขียว	ก้อนหินสีเขียว
3830.	หีนพะล้ง	หีนพะล้ง
3831.	หีนสีขาว	ก้อนหินสีขาว
3832.	หีควาย	หีควาย
3833.	หูกวาง	หูกวาง
3834.	เห็ดกระด้างไม้ตาล	เห็ดกระด้างต้นตาล
3835.	เห็ดกระด้างไม้มะดุก	เห็ดกระด้างต้นมะดุก
3836.	เห็ดกระด้างไม้सान	เห็ดกระด้างต้นसान
3837.	เห็ดขึ้นไม้คู่	เห็ดที่ขึ้นต้นประดู่
3838.	เห็ดขึ้นไม้กิมาน	เห็ดที่ขึ้นต้นกิมาน
3839.	เห็ดดาหิง	เห็ดดาหิง
3840.	เหิน	อีเหิน

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3841.	เหินลม	เหินลม
3842.	เห็บ	เห็บ
3843.	เหม็น	เหม็น
3844.	เหม้า	มะเ้า
3845.	เหม้าสาย	มะเ้าสาย
3846.	เหมียง	เหมียง
3847.	เหมียงพำ	สนิมพำ
3848.	เหมือด	เหมือด
3849.	เหมือดคน	เหมือดคน
3850.	เหมือดตบ	เหมือดตบ
3851.	เหมือดฟอง	เหมือดฟอง
3852.	เหมือดไร่	เหมือดไร่
3853.	เหมือดส้อย	เหมือดส้อย
3854.	เหล็ก	เหล็ก
3855.	เหล็กขาง	เหล็กขาง
3856.	เหล็กเคเรียน	เหล็กเคเรียน
3857.	เหล็กขึ้น	เหล็กตะกั่ว
3858.	เหล็กตอกโลงผี	เหล็กตอกโลงผี
3859.	เหล็กลอง	เหล็กลอง
3860.	เหล็กลองทัน	เหล็กลองทัน
3861.	เหล็กสุมาดเข้าใน	เหล็กสุมาดเข้าใน
3862.	เหล็กขาง	เหล็กอ่าง
3863.	เหลมนกไล่	เหลมนกไล่
3864.	เหลมหลาน	เหลมหลาน
3865.	เหล้า	สุรา
3866.	เหล้า	เหล้า
3867.	เหา	เหา
3868.	เห่าห้อมทับตาน	เห่าห้อมทับตาน
3869.	เหาะสะท่อน	เหาะสะท่อน
3870.	เหียง	เหียง

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3871.	เหืองแกว	เหืองแกว
3872.	เหืองหูช้าง	เหืองหูช้าง
3873.	แห	แห
3874.	แหน	แหน
3875.	แหนเครือ	แหนเครือ
3876.	แหนเครือ	ฮวงซู่
3877.	แหนตัน	สมอพิเภก
3878.	แหนทั้ง 2	แหนทั้ง 2
3879.	แหนทับทวน	แหนทับทวน
3880.	แหลมปลี	แหลมปลี
3881.	แหว	แหว
3882.	แห้ว	แห้ว
3883.	แห้วเลือด	แห้วเลือด
3884.	โหระพา	โหระพา
3885.	ไโฮ	ไโฮ
3886.	ไหม	ไหม
3887.	ไหลดอย	ไหลดอย
3888.	ไหลแดง	ไหลแดง
3889.	ไหลดน้ำ	ไหลดน้ำ
3890.	อั้น	อั้น
3891.	อัยงสมุทร	หยังสมุทร
3892.	อยาแก้ 5 ตัน	ยาแก้ 5 ตัน
3893.	อยาแก้รากขาว	ยาแก้รากขาว
3894.	อยาตเปน	หายาตเปน
3895.	อยาเมืองคน	ยาเมืองคน
3896.	อยารากดำ	ยารากดำ
3897.	อ้อ	อ้อ
3898.	ออกงาช้าง	ออกงาช้าง
3899.	ออกแมน	ออกแมน
3900.	อ้อควาย	อ้อควาย

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3901.	ของมะคิง	ของมะคิง
3902.	อ้อแตกไพรหนาม	อ้อแตกไพรหนาม
3903.	อ้อน้ำ	อ้อน้ำ
3904.	อ้อแมน	อ้อแมน
3905.	อ้อย	อ้อย
3906.	อ้อยแฉม	อ้อยแฉม
3907.	อ้อยแฉมเหลือง	อ้อยแฉมหวาน
3908.	อ้อยช้าง	อ้อยช้าง
3909.	อ้อยดง	อ้อยดง
3910.	อ้อยดำ	อ้อยดำ
3911.	อ้อยดูก	อ้อยดูก
3912.	อ้อยแดง	อ้อยคันฉัตร
3913.	อ้อยแดง	อ้อยแดง
3914.	อ้อยแดงดิบ	อ้อยแดงดิบ
3915.	อ้อยทั้ง 2	อ้อยทั้ง 2
3916.	อ้อยเผือก	อ้อยเผือก
3917.	อ้อยลอย	อ้อยลอย
3918.	อ้อยแสนสวน	อ้อยแสนสวน
3919.	อ้อยหก	อ้อยหก
3920.	อ้อลอย	อ้อลอย
3921.	อ้อลอยน้ำ	อ้อลอยน้ำ
3922.	อังกาบหนู	อังกาบหนู
3923.	อัดเจีย	อบเชย
3924.	อัดเจียเถา	อบเชยเถา
3925.	อัดถิกขุ	อัญชัน
3926.	อ้นน้ำ	อ้นน้ำ
3927.	อ้าน้ำ	อ้าน้ำ
3928.	อินทรี	อินทรี
3929.	อินทวา	อินทวา
3930.	อีแหก	อีแหก

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3931.	อุตพิต	อุตพิต
3932.	อุบล	อุบล
3933.	อุลม	อุลม
3934.	เอกราช	เอกราช
3935.	เดงซอน	เดงซอน
3936.	เองขัน	อัฏขัน
3937.	เองขันขาว	อัฏขันขาว
3938.	เอียงคา	เอียงคา
3939.	เอียงแป้น	เอียงแป้น
3940.	เอื่อง	เอื่อง
3941.	เอื่องควาย	เอื่องควาย
3942.	เอื่องคำ	เอื่องคำ
3943.	เอื่องเงิน	เอื่องเงิน
3944.	เอื่องตันตาน	เอื่องตันตาล
3945.	เอื่องนางอัวเหลือง	เอื่องนางอัวเหลือง
3946.	เอื่องน้ำ	เอื่องน้ำ
3947.	เอื่องพิษ	เอื่องพิษ
3948.	เอื่องไฟ	เอื่องไฟ
3949.	เอื่องมอนไข่	เอื่องมอนไข่
3950.	เอื่องหมายนา	เอื่องหมายนา
3951.	เอื่องหางหมา	เอื่องหางหมา
3952.	เอื่องหางเหิน	เอื่องหางเหิน
3953.	เอือด	เอือด
3954.	เอือดถ้อย	เอือดถ้อย
3955.	เอือน	เอือน
3956.	แอนคำ	แอนคำ
3957.	แอนน้าย	แอนน้าย
3958.	แอย่ง	คล้า
3959.	แควน้อย	แควน้อย
3960.	แควบิด	แควบิด

ตารางที่ 2.1 สมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ที่	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
3961.	แฮนคั่นคาก	แฮนคั่นคาก
3962.	แฮนทับทาน	แฮนทับทาน
3963.	แฮนเปลว	แฮนเปลว
3964.	แฮนพิด	แฮนพิด
3965.	แฮนฮาง	แฮนฮาง

ภาคผนวก 3

ตัวอย่างคุณลักษณะของสมุนไพร จำนวน 30 ตัว
ที่พบในในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนา
และตำรายาสมุนไพรล้านนา

ชะย่อมหลวง

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : ชะย่อมตีนหมา¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ภาคเหนือ : ชะย่อมตีนหมา^{1-3,5} ย่อมตีนหมา^{4,5}
 - 2.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : ชะย่อมหลวง¹⁻⁵
 - นครราชสีมา : นางแย้ม^{2,3,5}
 - 2.3 ภาคกลาง : ระย่อมหลวง²⁻⁴
 - 2.4 ภาคตะวันออก
 - ตราด : ระย่อม²
 - 2.5 ไม่ระบุ : ระย่อมใหญ่⁵
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Rauvolfia cambodiana* Pierre ex Pit.¹⁻⁵
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : -
5. ชื่อวงศ์ : APOCYNACEAE¹⁻⁵
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้พุ่มสูง 1-1.5 เมตร มียางขาวใบเดี่ยวเรียงรอบ
ข้อๆ ละ 3 ใบ รูปวงรีหรือรูปวงรีแกมใบหอก กว้าง
5-10 ซม. ยาว 12-30 ซม. ดอกช่อออกที่ซอกใบ
บริเวณปลายกิ่งกลีบดอกสีขาว โคนกลีบเป็นหลอด
สีแดงม่วง ผลเป็นผลสด สีเทาดำ ขยายพันธุ์ด้วย
เมล็ด³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก³⁻⁵
8. ขอบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : แก้กกลาก⁶ แก้เกลื้อน⁶ แก้มะเร็งครูด⁶ แก้ฝีในท้อง⁶
แก้सानเสียบ⁶ แก้सानเลือด⁶
9. ขอบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - ราก : แก้ปวดประสาท³ แก้พิษฝีภายใน³ ขับปัสสาวะ³ แก้
โรคดำไ้³ แก้ไตพิการ³ แก้ไข้³⁻⁵ บำรุงประสาท^{3,5} แก้
พิษ³ แก้เริมต่างๆ³ ทำให้นอนหลับ⁴ เจริญอาหาร⁴
 - ไม่ระบุส่วนที่ใช้ : แก้พิษเพื่อฝีภายใน³
10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก : -
11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง : -

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

ajmaline^{3,7,8,9}; aricine^{3,7}; pelirine^{3,7} reserpilin^{3,7}; reserpiline, sio^{3,8,9}; reserpine^{3,7,8,9}; serpentine^{3,9}

13. ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา : -

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายในท้องตลาด

ชื่อผลิตภัณฑ์:	-
บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	-
บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	-
ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	-
ปริมาณบรรจุ:	-
ราคา:	-
ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	-
ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:	-

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 1 *Rauvolfia cambodiana* (ขะย้อมหลวง) แสดงส่วนราก¹⁰

รูปที่ 2 *Rauvolfia cambodiana* (ชะย้อมหลวง) แสดงส่วนลำต้น¹⁰

รูปที่ 3 *Rauvolfia cambodiana* (ชะย้อมหลวง) แสดงส่วนช่อดอก¹⁰

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย. ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ปรับปรุงครั้งที่1).ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่;2545.หน้า 67.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย.พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544.หน้า 447.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พื้นบ้าน(4). สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ;2543.หน้า 163.

4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์ไอดีเอ็นเอสโตร. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 386.
5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย.พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์.กรุงเทพฯ;2536.หน้า 100.
6. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปรับปรุงพันธุ์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
7. Boonchuay, Warank; Court, William E. Alkaloids of *Rauwolfia cambodiana* from Thailand. Plants Medica. 1976; 29(3): 201-7.
8. Pham Thanh K Y, Nguyen Danh Mau, Phan Van Vinh, Van Thi Sau, Nguyen Thu Hien. The *Rauwolfia cambodiana* Pierre (ex. Pi tard) Apocynaceae plant. Top Chi Duo Hoc 1983; 1:11-4.
9. Kan NK, Ni ko laeva LA. Alkaloids of *Rauwolfia* species growing in Vietnam. Chem Nat Comp 1992;27(6):718-20.
10. www.nectec.or.th/courseware/siamculture/medical/rayom1.html

คนทา

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : ชื่อ¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ภาคเหนือ : ชื่อ²⁻⁶ จี๋หนาม^{2,3,6} สีเตาะ²⁻⁶ หนามจี²⁻⁶
 - เชียงใหม่ : ชื่อ² ตา²
 - แม่ฮ่องสอน : ชื่อ²⁻⁶ (กะเหรี่ยง)²⁻⁶
 - 2.2 ภาคกลาง : กะลันทา²⁻⁶ คนทา²⁻⁶ สีพัน²⁻⁶ สีพันคนตาย^{2,3,6}
สีพันคนทา²⁻⁶
 - 2.3 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : ชื่อ⁶ โคทา⁶
 - 2.4 ไม่ระบุ : ชื่อ³ สีพัน³ หนามกะแพ่ง⁴⁻⁶
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Harrisonia perforata* (Blanco) Merr.¹⁻⁶
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : -
5. ชื่อวงศ์ : SIMAROUBACEAE¹⁻⁶
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้พุ่มแกมเถา ตามกิ่งก้านมีหนาม ใบประกอบ รูป
ขนนก ใบย่อยเป็นรูปไข่ ใบอ่อนมีสีแดง ใบ ลูก ราก
มีรสขม ดอกมีสีขาว ผลกลมและฉ่ำน้ำ เป็นพืชใน
เขตร้อน ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก³⁻⁵ เปลือกราก^{3,6} ต้น^{3,4} เปลือก^{3,6} กิ่งก้าน^{4,6} ใบ³
ดอก³
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา :
 - ราก : รักษาอาการหู⁷ แก้ไข้⁷ แก้ท้องร่วง⁷ แก้บิด⁷ ถ่ายเป็น
มูกเลือด⁷ แก้เวียนศีรษะ⁷
 - ยอด : รักษาเมะเร็ง⁷ รักษาโรคผิวหนัง⁷
 - ไม่ระบุส่วนที่ใช้ : เป็นส่วนผสมในตำรับยาขางเกี้ยว และยาทาน
อาหารไม่อร่อย⁶
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - ราก : ดับพิษไข้หัว^{3,4} แก้บวม³ บวมพอง³ แก้ไข้เหนือ³⁻⁵ แก้
ไข้^{3,4,6} แก้ไข้เพื่อเส้น³⁻⁵ กระทุ้งพิษไข้³ แก้บิด³ แก้
ท้องร่วง^{3,5} สมานบาดแผล³ แก้น้ำเหลืองเสีย³ แก้ไข้
จับสัน³ แก้ตาเจ็บ³ แก้ไข้กาฬ^{3,4} ไข้ดักคิล^{3,4} แก้

		ปวดเมื่อย ³ แก้วร้อนในกระหายน้ำ ³ รักษาไล่ไส้ ^{3,5} ขับ ลม ³ ขับโลหิต ³ แก้ไข้พิษ ^{4,5}
เปลือกราก	:	แก้บิด ^{3,6} ป้องกันอหิวาตกโรค ³ แก้ท้องร่วง ^{3,6} รักษา โรคไล่ไส้ ^{3,6} แก้ไข้ ³
ต้น	:	แก้ท้องร่วง ³ แก้บิด ^{3,4} แก้ไข้ ³ กระทุ้งพิษไข้ ³ พิษไข้ กาฬ ³ ใช้หัวทุกชนิด ³ แก้วร้อนในกระหายน้ำ ^{3,4} ฟอก โลหิต ³ ท้องเสีย ⁴ แก้ไข้ทุกชนิด ⁴
เปลือก	:	แก้ไข้ ³ รักษาไล่ไส้ ³ แก้บิด ^{3,6} แก้ท้องร่วง ³ แก้ตาเจ็บ สำหรับสัตว์พาหนะ ³
กิ่งก้าน	:	ใช้สีฟัน ^{4,6} รักษาฟัน ⁴
ใบ	:	แก้ปวด ³
ดอก	:	แก้พิษแตนต่อย ³
10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก	:	-

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง : -

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

heteropeucenin, 5-methoxy:7-methylether; heteropeucenin-7-methyl ether^{3,8};
perforatic acid^{3,10} perforatin A; perforatin B^{3,8}; β -sitosterol^{3,9}

13. ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

ยับยั้งเอนไซม์ reverse transcriptase^{3,11} แก้แพ้^{3,12} ยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อมาลาเรีย^{3,13}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายในท้องตลาด

ชื่อผลิตภัณฑ์:	-
บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	-
บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	-
ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	-
ปริมาณบรรจุ:	-
ราคา:	-
ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	-
ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:	-

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 1 *Harrisonia perforata* (คนทา) แสดงส่วนใบ¹⁴

รูปที่ 2 *Harrisonia perforata* (คนทา) แสดงส่วนใบและผล¹⁵

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย.ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.เชียงใหม่;2545.หน้า 213.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544.หน้า 268.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พื้นบ้าน(1). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2541.หน้า 552.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช.สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 144.
5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์.กรุงเทพฯ;2536.หน้า 158.

6. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย. เภสัชกรรมล้านนา-ตำรับยาสมุนไพรล้านนา. โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก. กรุงเทพฯ; 2537. หน้า 103.
7. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปฎิวัติคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
8. Wang MX, Zhang MS, Zhu YL. Studies on the chemical constituents of a Chinese folk medicine Niu-jin-guo (*Harrisonia perforata* (Blanco) Merr.) Yao Hsueh Hsueh Pao 1983;18(2):113-8.
9. Roengsumran S, Ruangkrit S. Chemical constituents of root bark of *Harrisonia perforata* Merr. Abstr 10th Conference of Science and Technology of Thailand, Chiangmai. Thailand 1984:393-4.
10. Wang MX, Zhang MS, Liu WZ, Zhu YL. Isolation and structural determination of perforatic acid from Chinese folk medicine Niu-jin-guo (*Harrisonia perforata*). Yao Hsueh Hsueh Pao 1984;19(10):760-3.
11. Tan GT, Pezzuto JM, Kinghorn AD, Hughes SH. Evaluation of natural products as inhibitors of human immunodeficiency virus type 1 (HIV-1) reverse transcriptase. J Nat Prod 1991;54(1):143-54.
12. Mookhasmit M, Ngarmwathana W, Sawasdimongkol K, Permiphiphat U. Pharmacological evaluation of Thai medicinal plants. (Continued.) J Med Ass Thailand 1971;54(7):490-504.
13. จริยา บรอกเคลแมน เบญจมาศ ถนอมทรัพย์ เอมอร โสมนะพันธุ์ พีรพรรณ ตันอารีย์. การทดสอบฤทธิ์ต้านเชื้อมาลาเรียของสารสกัดสมุนไพรไทยในหลอดทดลอง. การสัมมนาเรื่องสมุนไพรกับมาลาเรีย, องค์การเภสัชกรรม, กรุงเทพฯ, 2532.
14. www.203.157.19.196/herbal/group5/group051.htm
15. www.ku.ac.th/AgrInfo/plant/plant2/p103_1

คนที่สอ

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : สี่เลื้อน้อย¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ภาคเหนือ : ผีเลื้อน้อย²⁻⁵
 - เชียงใหม่ : ดอกสมุทร²⁻⁵ สี่เลื้อน้อย²⁻⁴
 - พะเยา : ที่สอ^{2,3} เทียนขาว²
 - ตาก : มุดเพ็ง²⁻⁵
 - 2.2 ภาคกลาง : คนที่สอ²⁻⁵ ดินสอ²⁻⁵ โคนดินสอ²⁻⁴
 - ประจวบคีรีขันธ์ : สี่สอ²⁻⁵
 - 2.3 ภาคตะวันออก
 - ชลบุรี : คนที่สอขาว²⁻⁵
 - จันทบุรี : โคนดินสอ²⁻⁴
 - 2.4 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 - ร้อยเอ็ด : ผีเลื้อ^{2,3,5}
 - 2.5 ภาคใต้
 - สตูล : คนตีสอ^{2,3,5}
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Vitex trifolia* Linn.¹⁻⁵
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : -
5. ชื่อวงศ์ : LABIATAE²
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : เป็นไม้พุ่มขนาดกลาง สูงประมาณ 5-6 ลำต้นสีเทา เป็นกระสีดำ ขาว และเขียว พื้นหน้าใบจะเป็นสีเขียว ตรงท้องใบจะเป็นสีนวลขาว ใบย่อยรูปไข่ ปลายแหลม 3 ใบ ใบจะมีขนาดเท่าหัวแม่มือหรือจะเล็กกว่า ดอกเล็กสีม่วงเป็นช่อยาว ออกที่ปลายกิ่ง ผลเท่าผลพริกไทย เป็นพวงช่อ เกิดตามปาดงดิบเขา ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก³⁻⁵ ต้น³ เปลือก^{3,5} กระพี้³ ไล่³ ใบ³⁻⁵ ดอก³⁻⁵ ลูก^{3,4} เมล็ด³⁻⁵
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : รักษาอาการเวียนศีรษะ⁶ โรคลม⁶ บรรเทาอาการปวดท้อง⁶ โรคลมมีอาการปวดบริเวณท้องน้อย⁶ จุก

เสียด⁶ แก้ไขปวดเมื่อยตามร่างกาย⁶ รักษาอาการ
มุกติต⁶ มะโหกคัน⁶ ลมคัน⁶ ทำให้ฟันแข็งแรง⁶ แก้จุ
เสียด⁶

9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย

ราก	:	ขับปัสสาวะ ^{3,4} ขับเหงื่อ ^{3,4} แก้ไข้ ³⁻⁵ ขับเสมหะ ³ ขับ ลม ³ ขับระดู ³ แก้อาการ ^{3,4} แก้อาการ ^{3,4} ถ่าย น้ำเหลือง ^{3,4} แก้พิษสัตว์กัดต่อย ³ แก้พิษต่างๆ แก้ ลำไส้พิการ ³ บำรุงธาตุ ³ แก้ปวดตา ³ กล้ามเนื้อ ³ แก้ไข้ ³
ต้น	:	ขับลมในลำไส้ ³ แก้จุเสียด ³ ท้องอืดเฟ้อ ³
เปลือก	:	แก้ไข้ ^{3,5} แก้อาการ ^{3,5} แก้อาการ ^{3,5} แก้พิษ ³ แก้จุเสียด ³
กระพี้	:	แก้อาการคลื่นเหียนอาเจียน ³
ไส้	:	แก้ระดูและรู้งัดโลหิต ³
ใบ	:	ขับลม ^{3,4} ขับลมในลำไส้ ³ แก้ลม ³ บำรุงธาตุ ³ รักษา ริดสีดวง ³ รักษาริดสีดวงจมูก ^{3,4} แก้อาการ ³ ในคอ ³ แก้เสมหะ ^{3,4} แก้อาการ ³ ฆ่าแมลง ³⁻⁵ บำรุงน้ำ ดี ^{3,4} แก้สาบสงในกาย ³⁻⁵ แก้พิษต่างๆ ³ แก้ปวด ข้อ ^{3,4} และกล้ามเนื้อ ^{3,4} ขับเหงื่อ ^{3,4} แก้ลำไส้พิการ ^{3,4} แก้หืดไอ ³⁻⁵ แก้ฟกบวม ³ ทำให้ฟันทนดี ³ ขับ ปัสสาวะ ³ ขับน้ำดี ³ ฆ่าพยาธิผิวหนัง ³ ดึงปิดตมฤ ฐานให้ปกติ ³ ดึงตรัสมฤฐานให้ปกติ ^{3,5} แก้ไข้ ³ ฆ่า เชื้อ ³ แก้พิษแมลงกระพุน ³ รักษา ⁵
ดอก	:	แก้ไข้ ^{3,4} แก้พิษ ³⁻⁵ แก้หืดไอ ^{3,4} แก้ไข้ในหญิงมี ครรภ์ ^{3,4} แก้ไข้บ่งเกิดแต่ทรวง ^{3,5} บำรุงครรภ์ รักษา ³ บำรุงน้ำดี ³
ลูก	:	เป็นยาครรภ์รักษา ³ แก้พิษ ^{3,4} แก้อาการ ^{3,4} หืดไอ ³ แก้อาการ ^{3,4} แก้อาการ ^{3,4} แก้ไอ ^{3,4} แก้ไข้ ^{3,4} แก้ไข้ ในครรภ์ ³ แก้อาการ ³ แก้พิษ ^{3,4}
เมล็ด	:	เจริญอาหาร ^{3,4} บำรุงร่างกาย ³ แก้อาการ ³ แก้ ท้องมาน ³ แก้หืดไอ ³ แก้อาการ ³ ระงับปวด ^{4,5}

ไม้ระบุงส่วนที่ใช้ : ขั้วลม³ แก้วยา³ แก้วริดสีดวง³ แก้วต่อมทอนซิล³ แก้ว
เสมหะ³ แก้วหืดไอ³ แก้วไข้³ แก้วไข้หวัดมีกรรม³ บำรุง
น้ำดี³

10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก : -

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Alam, Gemini และคณะ (2002)⁷ ศึกษา molecular modeling ของสาร viteosin-A ซึ่งได้แก่สารประกอบ tracheospasmodic ที่แยกได้จากสารสกัดใบของคนทีสดด้วย n-hexane จากรายงานพบว่า ที่ความเข้มข้น 0.05 และ 0.15 mg/ml สาร viteosin-A ยับยั้งการหดตัวของหลอดลมในหนูตะเภา ซึ่งเกิดจากสาร histamine ได้การวิจัยนี้จึงต้องการหา molecular modeling ของ viteosin-A โดยใช้ computational method กับ Hyper Chem Pro 4.0 ซึ่งพบว่า spectroscopic data และ molecular modeling ของ viteosin-A จะมี S เป็นโครงร่างที่ C-5 และ C-6 ดังนั้น molecular modeling คือ (5S,10S)-6S-acetoxy-8R-methyl-9a-hydroxy-labda-13Z-en-16,15-olide

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

agnuside^{3,8-10}; artemetin; artemetin, 7-de-O-methyl^{3,11}; aucubin^{3,9}; aucuboside^{3,10}; caryophyllene; 1, 8-cineol^{3,12}; daucosterol^{3,13}; friedelin^{3,13,14}; linoleic acid^{3,15}; luteolin; luteolin-3'-O-β-D-glucuronide^{3,16}; luteolin-7-O-β-D-glucuronide^{3,16}; myristic acid; oleic acid^{3,15}; orientin, iso^{3,16}; palmitic acid^{3,15}; palmitoleic acid^{3,15}; α-pinene; sabinene^{3,12}; β-sitosterol^{3,13,14}; stearic acid^{3,15}; terpineol acetate^{3,12}; γ-tocopherol^{3,15}; vitricine^{3,17,19}

13. ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

ยับยั้งการหดเกร็งของกล้ามเนื้อ ขั้วปัสสาวะ^{3,19,20} แก้วแพ้^{3,20} ต้านเชื้อแบคทีเรีย ยับยั้งเนื้องอก^{3,21} ฆ่ายุง^{3,22} ฆ่าแมลง^{3,23} ต้านเชื้อ β-streptococcus gr. A และ Pseudomonas aeruginosa^{3,24}
การทดสอบความเป็นพิษ เมื่อฉีดสารสกัดของส่วนที่อยู่เหนือดินด้วยเอธานอลและน้ำ (1:1) เข้าสู่ช่องท้องของหนูถีบจักร พบว่า ขนาดที่ทำให้หนูตายครั้งหนึ่งคือ 1 ก./กก.^{3,19} แต่การให้กินหรือฉีดเข้าได้ผิวหนังในขนาด 10 ก./กก. ไม่พบพิษ^{3,25}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายในท้องตลาด

14.1 Wild Yam Cream (Progesterone Cream)²⁶

14.1.1 ชื่อผลิตภัณฑ์: Anna's Wild yam Cream

14.1.2 บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่: Call 1-393-3848, Anna's Farm

14.1.3 บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:

14.1.4 ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:

14.1.5 ปริมาณบรรจุ:

14.1.6 ราคา:

14.1.7 ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:

14.1.8 ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:

www.thexton.com.au/product

สำหรับคนที่มีประจำเดือนและอยู่ระหว่างรอบเดือนให้เริ่มใช้ตั้งแต่วันที่ 12 ถึง 20 (นับจากวันแรกที่ประจำเดือนมา) ปริมาณ $\frac{1}{4}$ ช้อนชาเล็กในช่วงกลางวันและกลางคืน หลังจากนั้นวันที่ 21 ถึง 28 ใช้ ปริมาณ $\frac{1}{2}$ ช้อนชาเล็ก สำหรับผู้ที่ประจำเดือนหมดให้เริ่มตั้งแต่วันที่ 7 และใช้อีกครั้งเมื่อจำเป็น 100 กรัม

31\$

- สารสกัดรากแห้งของ Wild Yam 200 mg/g.
- สารสกัดผลแห้งของคนที่สอ 15 mg/g
- น้ำคั้นของใบสด Aloe Vera 10 mcL/g
- Vitamin E 20 mg/g

รูปที่ 1 ผลิตภัณฑ์ของ Wild Yam Cream จากสารสกัดคนที่สอ

14.2 PCA Skin²⁷

14.2.1 ชื่อผลิตภัณฑ์:

14.2.2 บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:

14.2.3 บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:

PCA Skin-pHaze 11

Skin Care Products Recommended by Dermatologists

www.Enterprise,Inc. Rochester, NY

- 14469 (800)
- 14.1.4 ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง: ใช้ได้ทั้งกลางวันและกลางคืนหลังจากทำความสะอาดผิว ใช้ในปริมาณเล็กน้อย สำหรับตอนกลางวันใช้ร่วมกับ sunblock
- 14.2.5 ปริมาณบรรจุ: -
- 14.2.6 ราคา: 23.35\$
- 14.2.7 ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์: Lotion Base (Water, Cetearyl Glucoside, Caprylic/Capric Triglyceride, Coco-Caprylate/Caprate, Glycerin, Cetearyl Alcohol, Glyceryl Stearate, Xanthan Gum, Benzyl Alcohol, Fructose), *Aloe Barbadensis* Gel, *Olea Europaea* (Olive) Fruit Oil, *Triticum Vulgare* (Wheat) Germ Oil, *Ricinus Communis* (Castor) Seed Oil, *Vitex Trifolia* (Chasteberry) Fruit Extract Progesterone, Hydrolyzed Milk Protein, *Prunus Armeniaca* (Apricot) Kernel Oil, *Citrus Medica* Limonum (Lemon) Peel Oil
- 14.2.8 ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:

รูปที่ 2 ผลิตภัณฑ์ของ PCA Skin จากสารสกัดคนทีสอ

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 3 *Vitex trifolia* (คนทีสอ) แสดงส่วนช่อดอก²⁸

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่; 2545. หน้า 717.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ; 2544. หน้า 554.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พุ่มบ้าน(1). สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ; 2541. หน้า 567-569.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ; 2540. หน้า 145.
5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์. กรุงเทพฯ; 2536. หน้า 162.
6. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปฎิวัติคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
7. Alam, Gemini; Ari Sudarmanto, B.S; Astuti, Puji; Wahyuono, Subagus. Molecular modeling of viteosin-A, a tracheospasmolytic compound isolated from N-hexane extract of the leaves of *Vitex trifolia* L. Majalah Farmasi Indonesia. 2002; 13(4): 180-184.

8. Sirait M, Liemtjwanhoo F. Isolation of agnuside from the leaves of *Vitex trifolia* Suara Pharm 1966; 9(2): 47-51.
9. Hansel R, Leuckert CH, Rimpler H, Schaaf KD. Chemotaxomic investigation of the genus *Vitex* L. Phytochemistry 1965; 4: 19-27.
10. Kooiman P. The occurrence of iridoid glycosides in the Verbenaceae. Acta Bot Neerl 1975; 24: 459-68.
11. Nair AGR, Ramesh P, Subramanian SS. Two unusual flavones (artemtin and 7-desylartemetin) from the leaves of *Vitex trifolia* L. Curr Sci 1975; 44:214.
12. Suksamrarn A, Werawattanametin K, Brophy JJ. Variation of essential oil constituents in *Vitex trifolia* species. Flavour Fragrance J 1991; 6(1): 97-9.
13. Vedantham TN, Subramanian SS. Non-flavonoid components of *Vitex trifolia*. Indian J Pharmacy 1976; 38:13.
14. Chandler RF, Hooper SN. Friedelin and associated triterpenoids. Phytochemistry 1979;18: 711-24.
15. Prasad YR, Nigam SS. Detailed chemical investigation of the seed oil of *Vitex trifolia* Linn. Proc Natl Acad Sci India Sect A 1982; 52(3):336-9.
16. Ramesh P, Nair AGR, Subramanian SS. Flavone glycosides of *Vitex trifolia*. Fitoterapia 1986; 57(4):282-3.
17. Dopke W. Vitricine, a new alkaloid from *Vitex trifolia* Linn. Naturwissenschaften 1962; 49:375.
18. Willaman JJ, Li HL. Alkaloid-bearing plants and their contained alkaloids, 1957-1968. Lloydia 1970; 33S:1-286.
19. Dhawan BN, Patnaik GK, Rastogi RP, Singh KK, Tandon JS. Screening of Indian plants for biological activity. VI. Indian J Exp Biol 1977;15:208.
20. Mokkahasmit M, Ngarmwathana W, Sawasdimongkol K, Permpiphat U. Pharmacological evaluation of Thai medicinal plants. (Continued). J Med Ass Thailand 1971;54(7):490-504.
21. Sundarrao K, Burrows I, Kuduk M, et al. Preliminary screening of antibacterial and antitumor activities of Papua New Guinean native medicinal plants. Int J Pharmacog 1993; 31(1):3-6.

22. Guo J. Preparation method of efficient flavourous mosquitocide. Patent: Faming Zhuanli Shenqing Gongkai Shuomingshu CN 1,078,598, 1993; 4pp.
23. Vigneron JP. Antiappetant substances of natural origin. *Ann Zool Ecol Anim* 1978;10: 663-94.
24. อาริรัตน์ ลออปักษา สุรัตนา อำนวยผล วิเชียร จงบุญประเสริฐ. การศึกษาสมุนไพรที่มีฤทธิ์ต้านแบคทีเรียที่ทำให้เกิดการติดเชื้อของระบบทางเดินหายใจ (ตอนที่ 1). *ไทยเภสัชสาร* 2531;13(1): 23-36.
25. Mokkahasmit M, Swatdimongkol K, Satrawaha P. Study on toxicity of Thai medicinal plants. *Bull Dept Med Sci* 1971; 12(2/4):36-65.
26. www.thexton.com.au/product.pnp?product_id1172
27. [www.dermatologistskincare.com/cart/searchone.asp?\(riteria=4725](http://www.dermatologistskincare.com/cart/searchone.asp?(riteria=4725)
28. www.mherbthai.com/herbal_Kontesol.

ภาคผนวก

Molecular modeling of viteosin-A, a tracheospasmolytic compound isolated from N-hexane extract of the leaves of *Vitex trifolia* L. Alam, Gemini; Ari Sudarmanto, B. S.; Astuti, Puji; Wahyuono, Subagus. Jurusan Farmasi FMIPA Universitas Hasanuddin, Makassar, Indonesia. Majalah Farmasi Indonesia (2002), 13(4), 180-184. CODEN: MFINFF ISSN: 0126-1037. Journal written in Indonesian. CAN 140:16823 AN 2003:495560 CAPLUS

Abstract

Viteosin A, a tracheospasmolytic compd., was previously isolated (Alam, et.al., 2002) from n-hexane ext. of the leaves of *Vitex trifolia* L. Reported testing by Alam has shown that a concn. of 0.05 and 0.15 mg/mL viteosin-A inhibited a guinea pig tracheal contraction due to histamine (10^{-7} - 10^{-3} M) in vitro by 27.1 and 47.9 %, resp. The abs. configuration of C-5 and C-6 is necessary to det. the active reaction site of viteosin-A and its receptor for future development. This research was focused on a mol. modeling of viteosin-A using computational method with HyperChem Pro 4.0 for Windows as software. Based on spectroscopic data and mol. modeling, viteosin-A has S configuration at C-5 and C-6, and therefore was confirmed as (5S,10S)-6S-acetoxy-8R-methyl-9a-hydroxy-labda-13Z-en-16,15-olide.

คาง

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : คาง¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ภาคเหนือ : กาง²⁻⁵
 - 2.2 ภาคกลาง : คาง²⁻⁵ จามรีดง^{2,3} จามรีป่า^{2,3}
 - 2.3 ไม่ระบุ : ก้าง^{4,5} คางแดง^{4,5} ข้าง⁴⁻⁵ จามจุรีป่า^{4,5} จามจุรีดง^{4,5}
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Albizia lebbeckoides* (DC.) Benth¹⁻⁵
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : Black Siris³, Ceylon Rose Wood³
5. ชื่อวงศ์ : LEGUMINOSAE-MIMOSOIDEAE¹⁻³
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางจนถึงขนาดใหญ่ กิ่งก้านมีขนใบประกอบเป็นรูปขนนกมี 3-4 ใบ ใบย่อยของแต่ละใบประกอบมี 15-25 คู่ เรียงตรงข้ามไม่มีก้านใบ ย่อยรูปขอบขนาน ปลายมนหรือแหลม มีขนปกคลุมทั้ง 2 ด้าน ดอกช่อออกด้านข้าง เป็นดอกช่อชนิดกลุ่มย่อย กลีบเลี้ยงรูปกระดิ่ง กลีบดอกเป็นหลอดผลเป็นฝัก สีน้ำตาลเข้ม มีขนปกคลุม ลักษณะแบนและโต³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก³ เปลือก³⁻⁵ ใบ³⁻⁵ ดอก³⁻⁵ ผล^{3,5}
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : แก้กระษัยดับ⁶ รักษาเมะเร็งครุด⁶ ยารักษาตุ่มฝี⁶ แก้ไข้⁶
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย

ราก : แก้ลงท้อง³ แก้ฝีเปื่อยพัง³ แก้บวม³ แก้วพยาธิ³ แก้กตกลอิต³

เปลือก : แก้พิษฝี³⁻⁵ พิษงู³ แก้ลำไส้พิการ³⁻⁵ แก้แผลเน่าในโรคเรื้อนเรื้อรัง³ เป็นยาอายุวัฒนะ³⁻⁵ บำรุงเนื้อหนังเสี้ยนให้สมบูรณ์³⁻⁵ แก้ฝีเปื่อยพัง³ แก้วพยาธิ³ แก้บวม³⁻⁵ แก้กตกลอิต³⁻⁵ แก้ลงท้อง³⁻⁵ แก้วโรคผิวหนัง³ แก้ไอ³ แก้คุดทะราด³ บำรุงธาตุ³ แก้แผลเรื้อรัง³ แก้แผลเน่าเปื่อย⁴ แผลโรคเรื้อน⁴ ปวดบาดแผล⁵ โรคพยาธิ⁵

ใบ : แก้ไอ³⁻⁵ แก้วโรคผิวหนัง³ แก้ฝี³ แก้แผลกลาย³

ดอก : แก้ลงท้อง³ แก้ฝีเปื่อยพัง³ แก้บวม³ แก้วพยาธิ³ แก้กตกลอิต³ บำรุงธาตุ³⁻⁵ แก้ปวดบาดแผล³⁻⁵ แก้ฟก

		บวม ³⁻⁵ แก้วคุดทะราด ³⁻⁵ แก้วพิษงู ³⁻⁵ แก้วไขอันเกิดจาก พิษตาอักเสบ ^{3,5} บำรุงกำลัง ³ แก้วพิษบาดแผล ³ แก้วพิษ ^{3,4} แก้วตาอักเสบ ^{3,4}
ผล	:	แก้ท้อง ³ แก้ไข้เบื่อพิษ ³ แก้บวม ³ แก้ตัวพยาธิ ³ แก้ ตกโลหิต ³ แก้โรคตา ^{3,5}
ไม่ระบุส่วนที่ใช้	:	แก้พยาธิทำให้เน่าเปื่อย ³ แก้ท้องหรือตกโลหิตเป็น พิษบวม ³ แก้ไข้ ³ แก้ปวดบาดแผล ³ แก้วพิษงู ³ แก้วพิษ บวม ³ แก้วคุดทะราด ³ แก้วไขอันเกิดแก้วพิษ ³
10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก	:	-

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

11.1 ทางยา

11.1.1 Kasture, Sanjay. (2003)⁷ สาร Saponins ของคางในการรักษาโรค Alzheimer และ Parkinson ในปัจจุบันยาที่ใช้ในการรักษาโรค Alzheimer และ Parkinson นั้นส่งผลถึงการเพิ่มสารสื่อประสาทที่ชื่อว่า Cholinergic ซึ่งจะไปมีผลต่ออาการของโรค Parkinson รุนแรงขึ้นจึงได้ทำการทดลองหาสารที่ไปลด cholinergic mechanism และยังมีประโยชน์ต่อโรค Alzheimer และ Parkinson ซึ่งจากรายงานสารสกัดจากพืชมีผลในการต้าน Cholinergic โดยใช้ 5-HT3 เป็น receptor ซึ่งมีประโยชน์ต่อทั้งโรค Alzheimer และโรค Parkinson

11.1.2 Rashid, Rizwana Binte. และคณะ (2003)⁸ อนุพันธ์ของฟลาโวน ซึ่งเป็นสารที่ได้จากคางโดยใช้ในการต่อต้านแบคทีเรีย สารสกัดเอทานอลจากส่วนฝักของคางซึ่งจะให้สารพวก flavone คือ (1) 3', 5-dihydroxy-4', 7-dimethoxy flavone สารประกอบไนโตรเจน และ (2) N-benzoyl-L-phenylalaninol ซึ่งสามารถยับยั้งผลโดยใช้เทคนิค 2D NMR โดยสารทั้ง 2 ชนิด สามารถที่จะยับยั้ง HIV และด้านการเป็นพิษของเซลล์ส่วนสารประกอบ (1) ได้ทำการทดลองต่อต้านเชื้อแบคทีเรียโดยใช้ปริมาณ 200 µg/disk

11.1.3 Gupta, R. S. และคณะ (2005)⁹ ผลของสาร Saponins ที่ได้จากเปลือกของคางต่อระบบการสืบพันธุ์ของหนู albino เพศผู้ การทดลองทางปากของสาร saponins ขนาด 50 mg/kg./b.w. ต่อวันเป็นเวลา 60 วัน ผลจากการทดลองน้ำหนักของ epididymides, seminal vesical และ ventral prostate ลดลงพื้นที่นิวเคลียสของ Leydig cell และจำนวนของ Leydig cells ลดลงที่ 57.47% และ 54.42% ตามลำดับการเคลื่อนที่ของสเปิร์มจะลดลงและการผสมพันธุ์จะถูกหยุดชะงักที่ 100% แต่ไม่มีผลต่อเซลล์เม็ดเลือดแดง เซลล์เม็ดเลือดขาว ความเข้มข้นของเลือด กลูโคสในเลือด และคลอเลสเทอรอล โปรตีน ไตรกลีเซอไรด์ และไขมันในเซรัม การทดสอบโปรตีน ไกลโคเจน และคลอเลสเทอรอล โดยในการทดลองน้ำตาลฟรุคโตสใน seminal vesicle และโปรตีนใน epididymides มี

จำนวนที่ลดลงกราฟที่ได้จากผลการทดลองแสดงให้เห็นถึงการเกิด vacuolization ในระยะ primary spermatocytes และเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุมพบว่า seminiferous tubular มีขนาดของเส้นผ่าศูนย์กลางลดลงอย่างมาก และมีระยะห่างของ intertubular เพิ่มขึ้น

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร :-

13. ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

ลดความดันโลหิต^{3,10} ลดระดับน้ำตาลในเลือด^{3,11} การทดสอบความเป็นพิษ สารสกัดเปลือกต้น ด้วยเอทานอล:น้ำ (1:1) ขนาด 10ก/กก ให้ทางปากหรือฉีดเข้าใต้ผิวหนัง ไม่พบความเป็นพิษ^{3,12}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายในท้องตลาด

ชื่อผลิตภัณฑ์:	-
บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	-
บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	-
ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	-
ปริมาณบรรจุ:	-
ราคา:	-
ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	-
ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:	-

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 1 *Albizia lebbbeckoides* (คาง) แสดงส่วนใบ และช่อดอก¹³

รูปที่ 2 *Albizia lebbekoides* (คาง) แสดงส่วนลำต้น¹⁴

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย. ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.เชียงใหม่;2545.หน้า 128.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย.พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544.หน้า 22.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พื้นบ้าน(1). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2541.หน้า 590-591.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 152.
5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์.กรุงเทพฯ;2536.หน้า 182.
6. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปรีวรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
7. Kasture, Sanjay. Saponins of *Albizzia lebbek* in Alzheimer's and Parkinson's disease. Indian Journal of Natural Products. 2003; 19(1):42-48.
8. Rashid, Rizwana Binte; Chowdhury, Rasheduzzaman; Jabbar, Abdul; Hasan, Choudhury M; Rashid, Mohammad A. Constituents of *Albizzia lebbek* and antibacterial activity of an isolated flavone derivative. Saudi Pharmaceutical Journal. 2003; 11(1-2): 52-56.

9. Gupta, R. S; Chaudhary, Rakesh; Yadav, Rajesh K; Verma, Suresh K; Dobhal, M. P. Effect of Saponins of *Albizia lebbeck* (L.) Benth bark on the reproductive system of male albino rats. Journal of Ethnopharmacology. 2005; 96(1-2): 31-36.
10. Mokkhasmit M, Wgarmwathana W, Sawasdimongkol K, Permiphphat U. Pharmacological evaluation of Thai medicinal plants (continued). J Med Ass Thailand 1971; 54(7):490-504.
11. Singh KN, Mittal RK, Barthwal KC. Hypoglycaemic activity of *Acacia catechu*, *Acacia suma*, and *Albizzia odoratissima* seed diets in normal albino rats. Indian J Med Res 1976; 64(5):754-7.
12. Mokkhasmit M, Swatimongkol K, Satrawaha P. Study on toxicity of Thai medicinal plants. Bull Dept Med Sci 1971;12(2/4): 36-65.
13. <http://flora.sut.ac.th/thai/pt73.html>
14. <http://www.ku.ac.th/AgrInfo/plant/plant2/p055.html>

ภาคผนวก

1. Saponins of *Albizzia lebbek* in Alzheimer's and Parkinson's disease. Kasture, Sanjay. Dept. of Pharmacology, College of Pharmacy, Nashik, India. Indian Journal of Natural Products (2003), 19(1), 42-48. CODEN: IJNPET ISSN: 0970-129X. Journal written in English. CAN 142:86481 AN 2004:841139 CAPLUS

Abstract

Despite several advances in the medical science, there are several unmet needs of modern medicines. Alzheimer's disease (AD) is one of such needs. The management of AD becomes more difficult when Parkinson's disease (PD) accompanies it. Today, drugs that increase cholinergic neurotransmission are used to treat AD and such drugs aggravate PD. Hence there is need to search a drug that would not act by increasing cholinergic mechanism and still be useful in AD as well as PD. The research carried out in our lab. and elsewhere suggests that plant exts. having anticholinergic activity, used along with substances having 5-HT₃ receptor antagonist activity would be useful both in Alzheimer's disease as well as Parkinson's disease.

2. Constituents of *Albizzia lebbeck* and antibacterial activity of an isolated flavone derivative. Rashid, Rizwana Binte; Chowdhury, Rasheduzzaman; Jabbar, Abdul; Hasan, Choudhury M.; Rashid, Mohammad A. Phytochemical Research Laboratory, Department of Pharmacy, University of Dhaka, Dhaka, Bangladesh. Saudi Pharmaceutical Journal (2003), 11(1-2), 52-56. CODEN: SPJOEM ISSN: 1319-0164. Journal written in English. CAN 139:227269 AN 2003:435874 CAPLUS

Abstract

An investigation of the ethanolic ext. of the pods of *Albizzia lebbeck* (L.) Benth. afforded a flavone, 3',5-dihydroxy-4',7-dimethoxyflavone (1) and a nitrogenous compd., N-benzoyl-L-phenylalaninol (2). The structures of 1 and 2 were independently elucidated on the basis of 2D NMR data and confirmed by comparison with previously reported values. The HSQC and HMBC expts. with 1 allowed complete and unambiguous assignment of its ¹³C NMR data. These compds. are reported here for the first time from the genus *Albizzia*. Both compds. 1

and 2 were evaluated for their HIV-inhibitory and cytotoxic properties. Compd. 1 demonstrated mild in vitro antibacterial activity at a dose of 200 µg/disk.

3. Effect of Saponins of *Albizia lebbeck* (L.) Benth bark on the reproductive system of male albino rats. Gupta, R. S.; Chaudhary, Rakesh; Yadav, Rajesh K.; Verma, Suresh K.; Dobhal, M. P. Reproduction Physiology Section, Department of Zoology, University of Rajasthan, Jaipur, India. Journal of Ethnopharmacology (2005), 96(1-2), 31-36. CODEN: JOETD7 ISSN: 0378-8741. Journal written in English. AN 2004:1029302 CAPLUS

Abstract

Oral administration of saponins isolated from *Albizia lebbeck* bark at the dose level of 50 mg/kg/b.w. per day for 60 days to male rats brought about a significant decrease in the wts. of testes, epididymides, seminal vesicle and ventral prostate. The prodn. of round spermatid was reduced by 73.04% in *Albizia lebbeck* treated rats. The population of preleptotene spermatocytes and spermatogonia were reduced by 65.07% and 47.48% and secondary spermatocytes by 73.41%, resp. Cross sectional surface area of Sertoli cells as well as the cell counts were found to be depleted significantly. Leydig cell nuclear area and no. of mature Leydig cells were decreased by 57.47% and 54.42%, resp. Sperm motility as well as sperm d. were reduced significantly. *Albizia lebbeck* reduced the fertility of male rats by 100%. There were no significant changes in RBC and WBC count, Hb, haematocrit and glucose in the blood and cholesterol, protein, triglyceride and phospholipid in the serum. The protein, glycogen and cholesterol contents of the testes, fructose in the seminal vesicle and protein in epididymides were significantly decreased. Histoarchitecture of the testes showed vacuolization at primary spermatocytes stage. Highly reduced seminiferous tubular diam. and increased intertubular space were also obsd. when compared to controls.

แคบ้าน

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : แคแดง¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ภาคเหนือ
 - เชียงใหม่ : แคแดง²⁻⁶
 - 2.2 ภาคกลาง : แค^{2,6} แคบ้าน^{1-3,5,6} แคบ้านดอกแดง²
 - 2.3 ไม่ระบุ : แคขาว⁴ แคดอกขาว⁶ แคดอกแดง⁶
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Sesbania grandiflora* (L.) Desv.¹⁻⁶
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : Agasta^{2,3} Sesban^{2,3,5,6} Vegetable Humming Bird^{2,3,5,6} Cork Wood Tree⁴⁻⁶, Agatti^{5,6}
5. ชื่อวงศ์ : LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDEAE²
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : เป็นพรรณไม้ยืนต้นขนาดเล็ก กิ่งนั้นเปราะง่าย แต่มิค่อยแตกกิ่งก้านใบจะเป็นใบประกอบ ใบย่อยมีขนาดเล็ก ในหนึ่งใบจะมีใบย่อยเป็นจำนวนมาก ดอกจะออกเป็นกระจุกประมาณ 2-4 ดอก คล้ายดอกถั่ว ทั่วไป แต่ดอกจะใหญ่และมีสีขาว ฝักจะมีลักษณะกลมแบนๆ ยาวมีขนาดเล็กคล้ายถั่วฝักยาว แต่สีขาวกว่า เมื่อแก่จะแตกได้ ขยายพันธุ์โดยการใช้เมล็ด³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก^{3,5,6} เปลือก³ เปลือกต้น⁴⁻⁶ ใบ^{3,4} ดอก³⁻⁶ เปลือกดอก³ ยอดอ่อน^{5,6} ผล³
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา
 - เปลือก : เป็นส่วนผสมในตำรับยาเกี่ยวขึ้น เป็นลม ยามุตตะขิดลม⁶ แก้ก้องเสีย⁷ แก้กิด⁷ รักษาโรคผิวหนังในเด็ก⁷
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - ราก : แก้เสมหะ^{3,5,6} แก้ม³ คุมธาตุ³ แก้บาดแผล³ แก้ตกโลหิต³ แก้อาการปวดข้อ⁶ ชำระล้างบาดแผล³ แก้ฝีเปื่อยพัง³ แก้ม³ แก้ม³ แก้ม³
 - เปลือก : แก้ก้องร่วง³ แก้กิด³ ชำระล้างบาดแผล³ สมานแผล³ บำรุงธาตุ³ แก้อาการพิษ³ เป็นยาฝาดสมาน³ ทำให้

	จิตใจผ่องแผ้ว ³ แก่ท้องผูก ³ ห้ามเลือด ³ รักษาแผล ³ โรคผิวหนังและแผลเรื้อรัง ³ แก้ฝีเปื่อยพัง ³ แก้บวม ³ แก้พยาธิ ³ แก้ตกโลหิต ³
เปลือกต้น	: แก้บิดมูกเลือด ⁴ คุมธาตุ ⁴ สมานทั้งภายในและภายนอก ⁴ ชะล้างบาดแผล ^{4,6} รักษาอาการท้องเดิน ^{5,6} แก่ธาตุพิการ ⁶
ใบ	: แก้ไข้เปลี่ยนฤดู ^{3,4} แก่ริดสีดวงจมูก ³ แก้ปวดศีรษะ ³ เป็นยาระบาย ³ ทำให้จิตใจผ่องแผ้ว ³ แก้ลม ³ บำรุงหัวใจ ³ คุมธาตุ ³ บำรุงร่างกาย ³ ขับปัสสาวะ ³ รักษาแผล ³ แก่นอนไม่หลับ ³ ถอนพิษไข้หวัดน้อย ³ ไข้หวัดใหญ่ ³ แก้พิษร้อน ³ ไข้หวัดถอนพิษไข้ ⁴ ดับพิษ ⁴ ถอนพิษ ⁴
ดอก	: แก่ริดสีดวงจมูก ³ แก้ปวดศีรษะ ^{3,6} แก้ท้อง ³ แก้ฝีเปื่อยพัง ³ แก้บวม ³ แก่ตัวพยาธิ ³ แก้ตกโลหิต ³ รักษาแผล ³ บำรุงกำลัง ³ เจริญอาหาร ³ แก้ไข้เปลี่ยนฤดู ⁴
เปลือกดอก	: แก้ปวดฟัน ³ เหงือกบวม ³
ยอดอ่อน	: รักษาไข้หวัด ^{5,6}
ผล	: แก้ท้อง ³ แก้ฝีเปื่อยพัง ³ แก้บวม ³ แก้พยาธิ ³ แก้ตกโลหิต ³
ไม่ระบุส่วนที่ใช้	: บำรุงจิตใจให้ผ่องใส ³ แก่นอนไม่หลับ ³ บำรุงโลหิต ³ แก้ท้องร่วง ³ แก้บิด ³ แก่อาเจียน ³ ชำระล้างบาดแผล ³ สมานแผล ³
10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก	: -

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Subramanian, E. Harihara และคณะ (2003)⁸ ศึกษาฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของสารสกัดที่ได้จากรากของแคบ้าน โดยใช้ Petroleum ether, chloroform, methanol และน้ำในการสกัดแบบ soxhlet เพื่อใช้สำหรับเป็นยาบรรเทาปวด ยาแก้ท้องร่วง ยาต่อต้านแบคทีเรียและเชื้อรา จากสารสกัดทั้งหมดผลที่ได้คือขนาดของยา 40 และ 80 mg/kg สามารถบรรเทาอาการปวด อาการท้องร่วง ทั้งนี้ ขนาดของสารสกัดน้ำพบว่า แสดงผลในการบรรเทาปวดได้มากกว่ายามาตรฐานและที่ความเข้มข้น 100 µg/mL สามารถ

ยับยั้งเชื้อแบคทีเรีย และที่ 50 และ 100 $\mu\text{g/mL}$ ยับยั้งการเกิดเชื้อรา สารสกัดเอทานอลจะให้ผลในการยับยั้งแบคทีเรียมากที่สุด

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

ascorbic acid^{3,9}; α -carotene; cyanin^{3,10}; hentriacontane; n-heptacosane^{3,11,12}; n-hexacosane^{3,11}; kaempferol-3-7-diglucoside; leucocyanidin^{3,10}; linamarase^{3,13}; montanyl alcohol^{3,11,12}; n-nonacosane^{3,12}; n-octacosane^{3,11}; oleanolic acid^{3,14}; oleanolic acid methyl ester^{3,15}; n-pentacosane^{3,11,12}; n-pentatriacontane^{3,12}; β -sitosterol^{3,16}; γ -sitosterol^{3,17}; stigmasterol^{3,16}; n-tetra-cosane; n-tricosane^{3,11}; n-tritriacontane^{3,12}

13. ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

ยับยั้งแบคทีเรีย^{3,18} ลดการอักเสบ^{3,16} ลดระยะเวลาการหลับที่เกิดจากยานอนหลับในกลุ่มบาร์บิตูเรต^{3,16} กดระบบประสาทส่วนกลาง^{3,16} ลดความดันโลหิต^{3,16} กระตุ้นการหดตัวของกล้ามเนื้อเรียบ^{3,16,19} ทำลายเม็ดเลือดแดง^{3,15,20} ฆ่าพยาธิ^{3,21} ไม่พบพิษของใบเมื่อผสมอาหารให้หนูขาวกิน^{3,22} ไม่พบพิษของสารสกัด 50% เอทานอลในขนาด 10 ก/กก เมื่อให้หนูถีบจักรกินหรือให้โดยฉีดเข้าใต้ผิวหนัง^{3,23}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายในท้องตลาด

ชื่อผลิตภัณฑ์:	-
บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	-
บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	-
ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	-
ปริมาณบรรจุ:	-
ราคา:	-
ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	-
ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:	-

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 1 *Sesbania grandiflora* (แคบ้าน) แสดงส่วนใบ²⁴

รูปที่ 2. *Sesbania grandiflora* (แคบ้าน) แสดงส่วนดอก²⁵

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี.พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ฉบับปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่;2547.หน้า 145.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย.พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544.หน้า 480.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร.สมุนไพรไม้พื้นบ้าน(1). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2541.หน้า 632.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 156.

5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์. กรุงเทพฯ; 2536. หน้า 204.
6. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย. เภสัชกรรมล้านนา-ตำรับยาสมุนไพรล้านนา. โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก. กรุงเทพฯ; 2537. หน้า 82.
7. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปรับปรุงวัตถุดิบตำรับยาแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรับยาสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
8. Subramanian, E. Harihara; Varghese, Shyju; Rameshkumar, N; Havarasan, R; Sridhar, S. K Pharmacological screening of *Sesbania grandiflora* L. poiret extracts. Natural Product Science. 2003; 9(3): 154-157.
9. Damedaran M, Srinivasan M, Ascorbic acid (vitamin C) content of some Indian plant materials. Proc Indian Acad Sci 1935;2b;377.
10. Andal KR. Sulochana N. Chemical examination of the seeds of *Sesbania grandiflora*. Fitoterapia 1986;57(4):293-4.
11. Khanna SS. Perkins EG. Application of gas-liquid chromatography-mass spectrometry to the analysis of natural products. *Sesbania grandiflora* extracts. J Agr Food Chem 1969;17:1335.
12. Khanna SS. Perkins EG. Application of gas liquid chromatography-mass spectrometry to analysis of natural products. Waxes from *Mangifera indica* and *Sesbania grandiflora*. Ibid 1970;18:253.
13. Jansz ER. Jeya Raj EE. Pieris N. Abeyratne DJ. Cyanide liberation from linamarin. J Natl Sci Counc Sri Lanka 1974;2:57-65.
14. Varshney IP, Badhwar G, Khan AA. Shrivastava A. Saponins and sapogenins of *Sesbania grandiflora* seeds, *Albizia lebbek* pods and *Psidium guajava* fruits. Indian J Appl Chem 1971;34:214.
15. Kalyanagurunathan P, Sulochana N, Muruges N. *In vitro* haemolytic effect of the flowers of *Sesbania grandiflora*. Fitoterapia 1985;56(3):188-9.
16. Fojas FR, Barrientos CM, Capal TV, et al. Preliminary phytochemical and pharmacological studies of *Sesbania grandiflora* (L.) Pers. Philippine J Sci 1982;111(3/4):157-81.

17. Bhattacharjee SR, Mullick DK. Isolation of γ -sitosterol from seeds of *Sesbania grandiflora*. Sci Cult 1958;24:293-4.
18. Solis CS. Antibacterial and antibiotic properties of the Leguminosae. Acta Manilana Ser A 1969;(4):52-109.
19. Mokkahasmit M. Ngarmwathana W. Sawasdimongkol K. Permiphaphat U. Pharmacological evaluation of Thai medicinal plants (Continued). J Med Ass Thailand 1971;54(7):490-504.
20. Kumar VR. Murugesh N, Vembar S. Damodaran C. Studies on erythrocyte membrane. 7. *In vitro* haemolytic effect of *Sesbania grandiflora* leaves. Toxicol Lett 1982;10:157-61.
21. Feroz H. Khare AK. Srivastava MC. Review of scientific studies on anthelmintics from plants J Sci Res PI Med 1982;3:6-12.
22. Devadatta SC. Appanna RC. Availability of calcium in some of the leafy vegetables. Proc Indian Acad Sci Ser B 1954;39:236-42.
23. Mokkahasmit M. Swatdimongkol K. Satrawaha P. Study on toxicity of Thai medicinal plants Bull Dept Med Sci 1971;12(2/4):35-65.
24. www.doa.go.th/botany/segr1
25. [dev.uru.ac.th/.../images/7-53000-001-0039\(1\)](http://dev.uru.ac.th/.../images/7-53000-001-0039(1))

ภาคผนวก

Pharmacological screening of *Sesbania grandiflora* L. poiret extracts. Subramanian, E. Harihara; Varghese, Shyju; Rameshkumar, .; Ilavarasan, R.; Sridhar, S. K. Department of Pharmaceutical Chemistry and Pharmacology, C. L. Baid Metha College of Pharmacy, Chennai, India. Natural Product Sciences (2003), 9(3), 154-157. CODEN: NPSCFB ISSN: 1226-3907. Journal written in English. AN 2003:816693 CAPLUS

Abstract

In the present study, the roots of *Sesbania grandiflora* L. Poiret (Papilionaceae) were successively extd. with petroleum ether (PE), chloroform (CE), methanol (ME) and water (AE) by soxhlet extn. The exts. were vacuum dried and screened for analgesic, antidiarrhoeal, antibacterial (*Staphylococcus epidermidis*, *Staphylococcus aureus*, *Micrococcus luteus*, *Bacillus cereus*, and *Klebsiella pneumonia*) and antifungal (*Candida albicans* and *Aspergillus niger*) activity. All the exts. exhibited potent, dose dependant (40 and 80 mg/kg) and significant analgesic and antidiarrhoeal activity in the order of AE>PE>CE>ME and ME>PE>AE>CE resp. AE at the exptl. dose was found to exhibit more potent analgesic activity than the std. drug. All the exts. exhibited significant antibacterial (100 µg/mL) and antifungal activity (50 and 100 µg/mL). ME exhibited the most potent antibacterial activity.

จ๊ว

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : จ๊ว¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ทั่วไป : จ๊ว²⁻⁵ จ๊วบ้าน²⁻⁵
 - 2.2 ภาคตะวันออก :
 - จันทบุรี : จ๊วปง (ของ)²⁻⁵ จ๊วปงแดง (ของ)²⁻⁵ สะเน่มระกา (ของ)²⁻⁵
 - 2.3 ภาคกลาง :
 - กาญจนบุรี : จ๊วแดง²⁻⁵
 - 2.4 ไม่ระบุ : บักมี⁵
 3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Bombax ceiba* L.¹⁻⁴, *B. malabaricum* DC.²
 4. ชื่อภาษาอังกฤษ : Kapok Tree^{2,3,5}, Cotton Tree^{2,3,5}, Red Cotton Tree²⁻⁵, Shaving Brush^{2,3,5}, Silk Cotton Tree^{2,3,5}, Red Silk-Cotton³
 5. ชื่อวงศ์ : BOMBACACEAE²⁻⁵
 6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ต้นผลัดใบ ขนาดกลางถึงเกือบใหญ่ จะทิ้งใบหมดก่อนออกดอก ลำต้นมีกิ่งและหนามแหลมคม กิ่งก้านแผ่สาขา เกือบตั้งฉากกับลำต้นใบเป็นใบประกอบรูปนิ้วมือ มีใบย่อย 4-7 ใบ ใบย่อยมีปลายเรียวเป็นติ่งแหลม ขอบใบเรียบโคนใบสอบแคบ หูใบร่วงง่าย ดอกออกเป็นกระจุกตามปลายกิ่ง กระจุกละ 3-5 ดอก โคนกลีบเลี้ยงติดกันเป็นรูปถ้วยแข็งๆ สีเขียว ด้านนอกมีขนนํ้าเป็นเงา ที่ปลายหยักเป็น 3-4 แฉก แต่ละแฉกมีรูปและขนาดแตกต่างกัน กลีบดอก 5 กลีบ รูปขอบขนาน แต่ละกลีบยาว สีแดงหรือเหลือง เมื่อบานเต็มที่ปลายกลีบจะแผ่ออกและม้วนกลับ เผยให้เห็นเกสรจำนวนมาก ผลมีขนาดใหญ่ ลักษณะของผลเป็นรูปมนรี ที่ปลายทั้งสองข้างของผลจะแหลม เมื่อผลอ่อนเป็นสีเขียวพอแก่เป็นสีน้ำตาล เปลือกของผล

- แข็งแรงประมาณ 6-8 นิ้ว ภายในผลมีเส้นใยเป็น
ปุยสีขาวและเมล็ดสีดำมากมาย ขยายพันธุ์ด้วย
การเพาะเมล็ด³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก³⁻⁵ เปลือก³⁻⁵ หนาม³ ใบ³⁻⁴ ดอก³⁻⁵ ผล^{3,4} เมล็ด^{3,4}
ยาง^{3,4}
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : รักษาโรคทางและกระษัยท้องผูก⁶ รักษาอาการ
ชากรรไกรค้ำ⁶ รักษาโรคสวน⁶ แก้ไข้⁶ แก้ไข้ที่มี
อาการอ่อนเพลียไร้เรี่ยวแรง⁶
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
- ราก : บำรุงกำลัง³ ขับปัสสาวะ^{3,4} เป็นยากระตุ้น^{3,4} ยา
บำรุง^{3,4} ทำให้อาเจียน^{3,4} แก้ลมท้อง³ แก้ฝีเปื่อยพัง³
แก้บวม³ แก้ตัวพยาธิ³ แก้ตกโลหิต^{3,5} แก้พิษทุก
ชนิดกัด³ พอกสมานแผล⁵ แก้แผลในกระเพาะ
อาหาร⁵ โรคกระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง⁵
- เปลือก : แก้ลมท้อง³ ฝีเปื่อยพัง³ บวม³ แก้ตัวพยาธิ³ แก้ตก
โลหิต³ แก้ท้องเสีย³⁻⁵ แก้บิด³⁻⁵ แก้โรคไต³ ทำให้อาเจียน^{3,4}
แก้คนที่เปื้อนอัมพาตครึ่งตัวได้⁵ แก้
กระทบกระเทือน⁵ ทำให้เลือดไหลเวียนดี⁵ แก้
กระเพาะอาหารอักเสบ⁵
- หนาม : แก้พิษฝีต่างๆ³ แก้ไข้³ ลดความร้อน³ แก้ไข้พิษ³ ไข้
กาฬ³ แก้ฝีประจำรอย³
- ใบ : แก้อักเสบ^{3,4} แก้อักเสบบวม³ แก้ฟกช้ำ^{3,4} แก้บวม^{3,4}
แก้ฟกช้ำปวด³ ดับพิษฝี³ ดับพิษร้อน³ แก้ต่อมในคอ
อักเสบ³ แก้ปวดบวม³ แก้ต่อมอักเสบ^{3,4} แก้ต่อม
น้ำลายอักเสบ³ ต่อมนทอนซิลอักเสบ³ แก้หัว
ล้ามะลอก³ หัวดาวหัวเดือน³
- ดอก : ดับพิษไข้³ ระบายปวด³ ระบายประสาท³ แก้พิษงู³ แก้
น้ำร้อนลวก^{3,4} แก้คัน^{3,4} แก้ปวด^{3,4} แก้ลมท้อง³ แก้ฝี
เปื่อยพัง³ แก้บวม³ แก้ตัวพยาธิ³ แก้ตกโลหิต³ แก้
ร้อนในกระหายน้ำ⁴ แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย⁴ ทำ
ให้นอนหลับ⁴ แก้ท้องร่วง⁵ ใช้ห้ามเลือดหรือแผลที่

		เป็นฝีมือนอง ⁵ แก้วบิดเลือด ⁵ แก้วบิดมูก ⁵
ผล	:	แก้พิษ ^{3,4} แก้ลมท้อง ³ แก้ฝีเปื่อยพัง ³ แก้วม ³ แก้วตัว พยาธิ ³ แก้วตกลือ ³
เมล็ด	:	รักษาโรคผิวหนัง ^{3,4} แก้วโรคมะเร็ง ^{3,4} รักษาบาดแผลมี เชื้อ ⁴ แก้วหาลมะลอก ⁴ ดับพิษ ⁴
ยาง	:	แก้ท้องร่วง ^{3,4} แก้วระดูตกหนักหรือออกมากเกินไป ^{3,4} ยาบำรุง ³ บำรุงโลหิต ³ บำรุงกำลัง ^{3,4} เป็นยากระตุ้น ความต้องการทางเพศ ^{3,4} ห้ามเลือดภายใน ^{3,4} ผาด สมาน ^{3,4} ขับน้ำเหลืองเสีย ^{3,4} แก้วบิด ^{3,4}
ไม่ระบุส่วนที่ใช้	:	ดับพิษ ³ อักเสบม ³ แก้วหาลมะลอก ³ หัวดาวหัว เดือน ³

10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก : -

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

11.1 You, Young-Jae และคณะ (2003)⁷ ศึกษา lupeol สกัด ที่ได้จากการเปลือก ลำต้นของงิ้วด้วยเมทานอลในการต้าน angiogenic ซึ่งแสดงผลในการทดลองของหลอดเลือดและ หลอดน้ำเหลืองที่มีผลต่อการสร้าง HUVEC จากการทดลองที่ 50 และ 30 $\mu\text{g/ml}$ สาร lupeol แสดงให้ เห็นถึงความสามารถในการยับยั้ง activity ต่อ HUVEC tube ในขณะที่ไม่มีผลต่อการเจริญของ tumor cell lines ยกตัวอย่าง เช่น SK-MEL-2, A549, และ B16-F10 melanoma

11.2 Saleem, Rubeena และคณะ (2003)⁸ ศึกษาถึงองค์ประกอบของสาร shamimicin กับ lupeol ซึ่งมีความสามารถที่จะไปส่งผลกระทบต่อ activity ของภาวะความดันโลหิตต่ำกว่า ปกติ โดยสารสกัดที่ได้มาจากเปลือกของต้นงิ้ว สารประกอบ BCBMM-one เป็นสารที่มีความสำคัญ ที่สุดต่อภาวะความดันโลหิตต่ำกว่าปกติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อหัวใจ ดับ และไตในหนู mice ที่ขนาดความเข้มข้น 1000 mg/kg/d

11.3 Saleem, Rubeena และคณะ (1999)⁹ สารประกอบ C-flavonol glucoside คือ shamimin ที่สกัดได้จากใบของต้นงิ้วแสดงผลต่อภาวะความดันโลหิตต่ำที่ความเข้มข้น 15, 3 และ 1 mg/kg และแสดงผลต่อ ภาวะน้ำตาลในเลือดต่ำที่ความเข้มข้น 500 mg/kg โดยทำการทดลองกับหนู Sprague-Dawley จากการศึกษาเพิ่มเติมแสดงให้เห็นว่าที่ความเข้มข้น 1 mg/kg ไม่มีผลต่ออัตราการ ตายของหนู mice แต่ขนาดที่ทำให้หนูตาย คือ ที่ความเข้มข้นขนาด 500 mg/kg ทั้งนี้ สารสกัดน้ำและ เมทานอลจากใบของงิ้วและจากส่วนอื่นๆ จะถูกนำไปศึกษาทางเภสัชวิทยาและความเป็นพิษต่อไป

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

3, 5-dimehoxysalicylate^{3,10}

13. ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

ต้านไทอะมิน^{3,10} มีผลต่อลำไส้ใหญ่ตะเภา^{3,11} ยับยั้งเอดส์^{3,12}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายในท้องตลาด

Rasnadi Chooram¹³

ชื่อผลิตภัณฑ์:

Rasnadi Chooram

บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:

บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:

Toll Free Ordering : 800-455-0770

Customer Service: 808-822-4288. Fax: 808-822-3856 P.O. Box 340, Anahola, Hawaii 96703 USA

ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:

ยาทาภายนอกใช้กับบริเวณส่วนหัวและหน้าผาก
สำหรับบรรเทาอาการปวดหัว อาการบวม น้ำ อาการ
หวัดหนาวเย็น เยื่อบุเมือกติดเชื้อ โรคภูมิแพ้และเยื่อบุ
จมูกอักเสบ

ปริมาณบรรจุ:

50 กรัม

ราคา:

8.00 ดอลลาร์

ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:

-Vanda sp., Withania somnifera, Cedrus
deodara, Picorhiza kurroa, Aloe vera, Bombax
ceiba, Saussurea lappa, Acorus calamus,
Curcuma longa, Glycyrrhiza glabra, Sida sp.,
Cyperus rotundus, Zingiber officinale, Piper
longum, Piper nigrum, Vettivera zizanioides,
Santallum album, Tamarindus indica, Aquillaria
agallocha, Coleus vettiveroides

ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์

รูปที่ 1 แสดงผลิตภัณฑ์ Rashadi Choornam จากสารสกัดจี้ว¹³

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 2 *Bombax ceiba* (จี้ว) แสดงส่วนลำต้นและกิ่งก้าน¹⁴

รูปที่ 3 *Bombax ceiba* (จี้ว) แสดงส่วนลำต้นและดอก¹⁴

รูปที่ 4 *Bombax ceiba* (จี่ว) แสดงส่วนดอก¹⁵

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย. ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่;2545.หน้า 167.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544.หน้า 79.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พื้นบ้าน (1). สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ;2541.หน้า 672.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 160.
5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย.พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์.กรุงเทพฯ;2536.หน้า 215.
6. จีรเดช มโนสร้อย, อรุณญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปรีวรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
7. You, Young-Jae; Nam, Nguyen-Hai; Kim, Young; Bae, Ki-Hwan; Ahn, Byung-Zun. Antiangiogenic activity of lupeol from *Bombax ceiba*. Phytotherapy Research. 2003; 17(4):341-344.
8. Saleem, Rubeena; Ahmad, Syed Iqbal; Ahmed, Mohammad; Faizi, Zareen; Zikrur-Rehman, Sadia; Ali, Muhammad; Faizi, Shaheen. Hypotensive activity and toxicology of constituents from *Bombax ceiba* stem bark. Biological & Pharmaceutical Bulletin. 2003; 26(1):41-46.

9. Saleem, Rubeena; Ahmad, Mohammad; Hussain, Syed Ahmed; Qazi, Aamer Mahmood; Ahmad, Syed Iqbal; Qazi, Mahmood Hussain; Ali, Muhammad; Faizi, Shaheen; Akhtar, Shamim; Husnain, Syed Nazrul. Hypotensive, hypoglycemic, and toxicological studies on the flavonol C-glycoside shamimin from *Bombax ceiba*. *Planta Medica*. 1999; 65(4): 331-334.
10. Sarkar L, Chaudhuri DK. Antithiamine factor in cotton seed. *Int J Vitam Nutr Res* 1976; 46(4): 417-21.
11. Mokkahasmit M, Ngarmwathana W, Sawasdimongkol K, Permiphaphat U. Pharmacological evaluation of Thai medicinal plants. *J Med Ass Thailand* 1971; 54(7):490-504.
12. Tan GT, Pezzuto JM, Kinghorn AD, Hughes SH. Evaluation of natural products as inhibitors of human immunodeficiency virus type 1 (HIV-1) reverse transcriptase. *J Nat Prod* 1991; 54(1): 143-54.
13. www.oilbath.com/choornas.html
14. <http://www.petprauma.com/plant/ngiew>
15. <http://www.nrru.ac.th/web/botg/database/ngiw>

ภาคผนวก

1. **Antiangiogenic activity of lupeol from *Bombax ceiba*.** You, Young-Jae; Nam, Nguyen-Hai; Kim, Yong; Bae, Ki-Hwan; Ahn, Byung-Zun. College of Pharmacy, Chungnam National University, Taejeon, S. Korea. *Phytotherapy Research* (2003), 17(4), 341-344. CODEN: PHYREH ISSN: 0951-418X. Journal written in English. CAN 139:358163 AN 2003:430288 CAPLUS

Abstract

In the search for antiangiogenic agents from medicinal plants used in Vietnam, a methanol ext. of the stern barks of *Bombax ceiba* was found to exhibit a significant antiangiogenic activity on in vitro tube formation of human umbilical venous endothelial cells (HUVEC). Bioactivity-guided fractionation and isolation carried out on this ext. afforded lupeol as an active principle. At 50 and 30 µg/mL lupeol showed a marked inhibitory activity on HUVEC tube formation while it did not affect the growth of tumor cell lines such as SK-MEL-2, A549, and B16-F10 melanoma.

2. **Hypotensive activity and toxicology of constituents from *Bombax ceiba* stem bark.** Saleem, Rubeena; Ahmad, Syed Iqbal; Ahmed, Mohammad; Faizi, Zareen; Zikr-ur-Rehman, Sadia; Ali, Muhammad; Faizi, Shaheen. Dr. HMI Institute of Pharmacology and Herbal Sciences, Hamdard University, Karachi, Pak. *Biological & Pharmaceutical Bulletin* (2003), 26(1), 41-46. CODEN: BPBLEO ISSN: 0918-6158. Journal written in English. CAN 139:317038 AN 2003:363069 CAPLUS

Abstract

A novel constituent, shamimicin, 1'',1''''-bis-2-(3,4-dihydroxyphenyl)-3,4-dihydro-3,7-dihydroxy-5-O-xylopyranosyloxy-2H-1-benzopyran along with lupeol, which possesses potent hypotensive activity has been isolated from *Bombax ceiba* stem bark. BCBMM-one of the most active hypotensive fractions has revealed its adverse effects on heart, liver and kidneys of mice at the dose of 1000 mg/kg/d.

3. Hypotensive, hypoglycemic, and toxicological studies on the flavonol C-glycoside shamimin from *Bombax ceiba*. Saleem, Rubeena; Ahmad, Mohammad; Hussain, Syed Ahmed; Qazi, Aamer Mahmood; Ahmad, Syed Iqbal; Qazi, Mahmood Hussain; Ali, Muhammad; Faizi, Shaheen; Akhtar, Shamim; Husnain, Syed Nazrul. Dr. H. M. I. Institute Pharmacology Herbal Sciences, Hamdard Univ., Karachi, Pak. *Planta Medica* (1999), 65(4), 331-334. CODEN: PLMEAA ISSN: 0032-0943. Journal written in English. CAN 131:120680 AN 1999:337088 CAPLUS

Abstract

Shamimin, a C-flavonol glucoside from *Bombax ceiba* leaves showed significant potency as a hypotensive agent at the doses of 15 , 3, and 1 mg/kg and significant hypoglycemic activity at 500 mg/kg in Sprague-Dawley rats. Further studies revealed that it did not cause any mortality in mice at the dose of 1 g/kg, but in rats, 500 mg/kg is a LD. Aq. and methanolic exts. of *Bombax ceiba* leaves and one of its fractions were also subjected to pharmacol. and toxicol. screening.

ชบา

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : ดอกใหม่¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ภาคเหนือ : ใหม่^{2,3,5} ใหม่แดง^{2,3,5} ดอกใหม่⁵
 - 2.2 ภาคกลาง : ชบา^{2,3}
 - 2.3 ภาคใต้ : บา^{2,3,5} ชะมา⁵
 - ปัตตานี : ชบาขาว^{2,3,5} ชุมบา^{2,3,5} ชุมมา⁵
 - 2.4 ไม่ระบุ : ชะบาดอกแดง^{3,4} ชบาดอกขาว⁴
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Hibiscus rosa-sinensis* L.¹⁻⁵
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : Shoe Flower²⁻⁵, China Rose^{2,3}, Chinese Hibiscus³, Hawaiian Hibiscus³, Rose of China³
5. ชื่อวงศ์ : MALVACEAE¹⁻⁵
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้พุ่มขนาดย่อม ใบโตรูปไข่ ริมใบเป็นจักใหญ่ ดอกเดี่ยวออกด้านข้าง กลีบเลี้ยงสีเขียว กลีบดอกสีแดง ส้ม ชมพูหลากหลาย รูปไข่กลับ ท่อเกสรตัวผู้ยาวกว่ากลีบดอก ขยายพันธุ์ด้วยกิ่งตอนและปักชำ³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก³⁻⁵ ใบ³⁻⁵ ดอก³⁻⁵
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : เจริญอาหาร⁶ รักษาอาการแผลในช่องปาก⁶ มะเร็งครูดปอดศีรษะ⁶ รักษาอาการนิ่ว⁶ ยามุติต⁶ ริดสีดวงทวาร⁶ กระสับกระส่าย⁶ ลมมุกิตตาการบิดมวนในท้อง⁶ แก้มะเร็ง⁶ สตรีคลอดบุตรที่มีอาการเสียเลือดมาก⁶ ปิแห่งไธ⁶ ปิแห่ง⁶ เป็นปิลม⁶
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - ราก : แก้วพิษผี^{3,5} แก้วฟกบวม^{3,4} ขับน้ำย่อย³⁻⁵ ทำให้อาหารมีรส³ แก้วไธ³ แก้วไข้^{3,4} ยาระบาย^{3,4} ขับระดูเสีย^{3,4} แก้วฟกซ้ำ³ ดับพิษผี⁴ เจริญอาหาร^{4,5} ทำให้ชุ่มชื้น⁵ พิษอีกเสบฟกบวม⁴
 - ใบ : ทำให้เปลือกฝีหนา³ ทาผิวทำให้ผิวหนังชุ่มชื้น^{3,5} ยาระบาย^{3,5} พอกคางทูม⁵ หล่อเลี้ยงลำไส้ให้ลิ้น⁵
 - ดอก : ช่วยลดอุณหภูมิในร่างกาย³ แก้วไข้^{3,5} บำรุงนํ้านมให้

มีน้ำมันมาก^{3,5} บำรุงเส้นผมทำให้ผิวหนังชุ่มชื้น^{3,5}

ขับเสมหะในโรคหลอดลมอักเสบ³ ขับเสมหะ³ ทำให้เป็นหมัน⁵

ไม่ระบุส่วนที่ใช้ : แก้วพิษผี⁵ แก้วฟกบวม⁵ ทำให้รู้จักรสอาหาร⁵ แก้วไธ⁵
บำรุงน้ำดี⁵

10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก : -

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Jiang, Yan และคณะ (1998)⁷ ผลของสารสกัดส่วนดอกของชบา โดยใช้ petroleum ether ในการสกัดต่อระยะเริ่มต้นของการตั้งครรภ์และบางส่วนของฮอร์โมนในการขยายพันธุ์ในหนู โดยทดลองฉีดสารสกัด petroleum ether ในมดลูกที่ความเข้มข้นแตกต่างกัน 3 ระดับ คือ 10, 20 และ 30 mg โดยพบว่า ส่งผลต่อระยะเริ่มต้นของการตั้งครรภ์ และเซรุ่มฮอร์โมนของ lutropin, follitropin progesterone และ estrogen เมื่อเพิ่มขนาดของสารสกัดเปอร์เซ็นต์ของการตั้งครรภ์ที่ถูกยับยั้งจะเพิ่มขึ้นพบว่าที่ 30 mg ผลที่ได้ต่อการยับยั้งการตั้งครรภ์ประมาณ 99% และจะส่งผลที่ตามมาของ LH, FSH, progesterone และ estrogen

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

apigenidin^{3,8}; arachidic acid^{3,9} behenic acid^{3,9}; campesterol^{3,10}; catalase^{3,11}; cholesterol^{3,10}; citric acid^{3,12}; cyanidin^{3,13,14}; cyanidin diglucoside^{3,15}; cyanidin-3-O-β-D-sophoroside-5-O-β-D-glucoside^{3,16}; cyanin^{3,13,16}; dec-9-yn-1-oic acid; dec-9-yn-1-oic acid methyl ester^{3,17}; dec-9-ynoic acid^{3,18} dec-9-ynoic acid methyl ester^{3,18,19}; decanoic acid; docosan-1-ol; n-docosane; n-dotriacontane; n-eicosane^{3,9}; ergosterol^{3,9}; gentisic acid^{3,20}; heneicosan-1-ol; n-heneicosane; heneicosanoic acid; hentriacontane^{3,9}; n-hentriacontane^{3,13,14}; heptacosan-1-ol; ; n-heptacosane; heptacosanoic acid; n-heptadecane^{3,9}; heptadecanoic acid methyl ester, 9-methylene-8-oxo:^{3,17}; heptadecanoic acid, 9-methylene-8-oxo: methyl ester^{3,19}; hexacosan-1-ol; n-hexacosane; n-hexadecane; hexacosanoic acid^{3,9}; hibiscus mucilage RL^{3,21}; Kaempferol-3-O-β-D-xylosyl-glucoside^{3,16}; lauric acid; lignoceric acid; malvalic acid^{3,9}; malvalic acid methyl ester^{3,19,22}; margaric acid; montanyl alcohol; myristic acid^{3,9}; non-8-yn-1-oic acid; non-8-yn-1-oic acid methyl ester^{3,17}; non-8-ynoic acid^{3,18}; non-8-ynoic acid methyl ester^{3,18,19}; n-nonacosane^{3,9}; nonadec-trans-10-enoic acid, 11-methoxy-9-oxo: methyl ester^{3,19}; n-nonadecane; nonadecanoic acid; nonanoic acid; octacosan-1-ol; octacosan-1-ol, iso; n-octacosane; octacosanoic acid^{3,9};

octadec-11-yn-1-oic acid methyl ester, 10-oxo:^{3,17}; octadec-11-ynoic acid, 10-oxo: methyl ester^{3,19}; octadec-9-yn-1-oic acid methyl ester, 8-oxo:^{3,17}; octadec-9-ynoic acid, 8-oxo: methyl ester; octadec-trans-9-enoic acid, 10-methoxy-8-oxo: methyl ester^{3,19}; octadecadienoic acid; n-octadecane^{3,9}; octadecanoic acid methyl ester, 10-methylene-9-oxo^{3,17}; octadecanoic acid, 10-methylene-9-oxo: methyl ester^{3,19}; octanoic acid^{3,9}; oxalic acid^{3,12}; palmitic acid^{3,9}; pelargonidin^{3,8}; pentacosan-1-ol; n-pentacosane; pentacosanoic acid; pentadecanoic acid^{3,9}; quercetin^{3,13,14}; quercetin-3-7-di-O- β -D-glucoside; quercetin-3-di-O- β -D-glucoside; quercetin-3-O- β -D-sophorotrioside^{3,16}; β -sitosterol^{3,10,17,23,24}; stearic acid; sterculic acid^{3,9}; sterculic acid methyl ester^{3,19,23}; sterculic acid, 2(R)-hydroxy: methyl ester^{3,19}; sterculic acid, 2-hydroxy-methyl ester^{3,22}; stigmasterol^{3,10,24}; taraxeryl acetate^{3,23}; tartaric acid^{3,12}; tetracosan-1-ol; n-tetracosane; triacontan-1-ol; triacontan-1-ol, iso n-triacontane; tricosan-1-ol; n-tricosane; tricosanoic acid; tridecanoic acid; undecanoic acid^{3,9}

13. ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

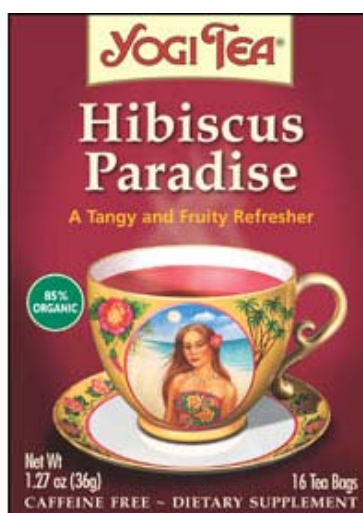
ลดไข^{3,25,26} แก้ปวด^{3,29} ลดการอักเสบ^{3,26} กดประสาทส่วนกลาง^{3,25} เสริมฤทธิ์ของบาร์บิทูเรลดความดันโลหิต^{3,25} คลายกล้ามเนื้อเรียบของลำไส้^{3,25} ต้านเชื้อรา^{3,27,30} ต้านเชื้อไวรัส^{3,28} ยับยั้งฤทธิ์ของเอสโตรเจน^{3,14,29-37} และ Follicle Stimulating Hormone (FSH)^{3,38} ยับยั้งการสร้าง^{3,39} และยับยั้งฤทธิ์ของโกนาโดทรอปิน^{3,14,25} ฤทธิ์เหมือนโปรเจสเตอโรน^{3,35} และ juvenile hormone^{3,40} ฤทธิ์เหมือน lutenizing hormone^{3,41} ทำให้รอบประจำเดือนผิดปกติ^{3,14,36,42} ขับประจำเดือน^{3,43} ยับยั้งการสร้างอสุจิ^{3,14,38,44,45} ยับยั้งการฝังตัวของตัวอ่อน^{3,29,33,46-51} คุมกำเนิด^{3,35,52-54} เป็นพิษต่อตัวอ่อน^{3,14,29,47,55,58,56} ทำให้แท้ง^{3,34,57} เพิ่มจำนวนลูกที่ตายเมื่อคลอด^{3,57} กระตุ้นเอนไซม์ acid phosphatase^{3,58} ยับยั้งเอนไซม์ alkaline phosphatase^{3,58}, β -glucuronidase^{3,32} carnitine acetyltransferase และ lactate dehydrogenase-x^{3,59,60} ละลายเมือก^{3,61} ต้าน complementary^{3,21} ดึงดูดแมลง^{3,62} และฆ่าแมลง^{3,63} ยับยั้งการงอกของพืช^{3,17}

การทดสอบความเป็นพิษ สารสกัดส่วนที่อยู่เหนือดินด้วย 50% เอทานอลและสารสกัดใบด้วย 70% เอทานอลมีขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายครั้งหนึ่งเท่ากับ 1 และ 1.533 ก/กก ตามลำดับ เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร^{3,25,26}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายในท้องตลาด

YOGI TEA⁶⁴

ชื่อผลิตภัณฑ์:	YOGI TEA
บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	-
บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	www.lifesvigor.com
ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	ใช้เป็นเครื่องดื่มชนิดขงร้อน ผู้หญิงที่มีครรภ์หรือให้นมลูก โรคเบาหวาน ความดันต่ำ ผู้ที่แพ้ยาควรปรึกษาแพทย์หรือเภสัช
ปริมาณบรรจุ:	36 กรัม 16 ซอง
ราคา:	3.07 ดอลลาร์
ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	Hibiscus flower (<i>Hibiscus rosa-sinensis</i>), Cinnamon Bark (<i>Cinnamomum cassia</i>), Cardamom Seed (<i>Elettaria cardamomum</i>), Ginger Root, (<i>Zingiber officinale</i>), Date Powder, Clove Bud (<i>Eugenia caryophyllata</i>) Natural Flavors, Black Pepper: (<i>Piper nigrum</i>), Natural Cinnamon Oil, Natural Cardamom Oil, Natural Ginger Oil.
ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:	

รูปที่ 1 ผลิตภัณฑ์ของ Yogi tea จากสารสกัดจิ้งว⁶⁴

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 2 *Hibicus rosa-sinnensis* (ชบา) แสดงส่วนดอก⁶⁵

รูปที่ 3 *Hibicus rosa-sinnensis* (ชบา) แสดงส่วนลำต้น⁶⁶

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี.พจนานุกรมล้านนา-ไทย.ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่;2545.หน้า 816.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย.พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544.หน้า 276.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พุ่มบ้าน(1). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2541.หน้า 740-742.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 176.
5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย.พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์.กรุงเทพฯ;2536.หน้า 240.

6. จีระเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปรีวรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
7. Jiang, Yan; Zhao, Cuilan; Li, Kaiyvan; Zhou Minngdong. Effect of petroleum ether extract of *Hibiscus rosa-sinensis* flowers on early pregnancy and some reproductive hormones in rats. Yunnan Daxue Xuebao, Ziran Kexueban. 1998; 20(3): 162-165.
8. Meditsch JDO, Barros EC. Hibiscus dyes as acid-base indicators. An Assoc Bras Quim 1978; 29 (1):89.
9. Srivastava DN, Bhatt SK. Udupa KN. Gas chromatographic identification of fatty acids, fatty alcohols, and hydrocarbons of *Hibiscus rosa-sinensis* leaves. J Amer Oil Chem Soc. 1976; 53:607.
10. Chauhan UK. Sterols of some malvaceous plants with particular emphasis on cholesterol occurrence. Proc Nat Acad Sci India Ser B 1984; 54(3): 236-9.
11. Pattanaik S. A comparative study of the catalase activity of the petals and leaves of *Hibiscus rosa-sinensis*. Curr Sci 1949; 18:212-3.
12. Lin YC. The study of red pigments in Taiwan plants. Proc Natl Sci Counc Part I (Taiwan) 1975; 1975(8):133-7.
13. Shrivastava DN. Phytochemical analysis of Japakusum. J Res Indian Med Yoga Homeopathy 1974;9(4):103-4.
14. Kholkute SD, Udupa KN. Antifertility properties of *Hibiscus rosa-sinensis*. Ibid 1974;9(4):99-102.
15. Hayashi K. Anthocyanins. XIII. Several anthocyanins containing cyanidin as the aglycone. Acta Phytochim 1944; 14:55.
16. Subramanian SS, Nair AGR. Flavonoids of four malvaceous plants. Phytochemistry 1972;11:1518B.
17. Nakatani M, Fukunaga Y, Hase T. Aliphatic compounds from *Hibiscus rosa-sinensis*. Ibid 1986;25(2):449-52.
18. Nakatani M, Yamachika T, Tanoue T, Hase T. Structures and synthesis of seed-germination inhibitors from *Hibiscus rosa-sinensis*. Ibid 1985;24(1):39-42.

19. Nakatani M, Matsuoka K, Uchio Y, Hase T. Two aliphatic enone ethers from *Hibiscus rosa-sinensis*. Ibid 1994;35(5):1245-7.
20. Griffiths LA. On the distribution of gentisic acid in green plants. J Exp Biol 1959;10:437.
21. Shimizu N, Tomoda M, Suzuki I, Takada K. Plant Mucilages. XLIII. A representative mucilage with biological activity from the leaves of *Hibiscus rosa-sinensis*. Biol Pharm Bull 1993;16(8):735-9.
22. Nakatani M, Matsuoka Y, Hase T, Uchio Y. Isoation and structures of cyclopropenoids and their derivatives from *Hibiscus rosa-sinensis*. Tennen Yuki Kagobutsu Toronkai Koen Yoshishu 1990;1990(32):296-303.
23. Agarwal SK, Rastogi PR. Triterpenoids of *Hibiscus rosa-sinensis*. Indian J Pharmacy 1971;33:41.
24. Chouhan UK, Skukla RN. Sterols of some Malvaceae with particular emphasis on cholesterol occurrence. J Sci Res(Bhopal) 1984;6(1):49-50.
25. Bhakuni OS, Dhar ML, Dhar MM, Dhawan BN, Mehrotra BN. Screening of Indian plants for biological activity. Part II. Indian J Exp Biol 1969;7:250-62.
26. Singh N, Nath R, Agarwal AK, Kohi RP. A pharmacological investigation of some indigenous drugs of plant origin for evaluation of their antipyretic, analgesic and anti-inflam-matory activities. J Res Indian Med Yoga Homeopathy 1978;13:58-62.
27. Renu. Fungitoxicity of leaf extracts of some higher plants against *Rhizoctonia solani* Kuehn. Nat acad Sci Lett 1983;6(8):245-6.
28. Van Den Berghe DA, Ieven M, Mertens F, Vlietinck AJ, Lammens E. Screening of higher plants for biological activities. II Antiviral activity. J Nat Prod 1978;41:463-7.
29. Kholkute SD, Udupa KN. Effects of *Hibiscus rosa-sinensis* on pregnancy of rats. Planta Med 1976;29:321-9.
30. Prakash AO. Glycogen contents in the rat uterus: response to *Hibiscus rosa-sinensis* extracts. Experientia 1979;35:1122-3.
31. Kholkute SD, Udupa KN. Antiestrogenic activity of *Hibiscus rosa-sinensis* flowers. Indian J Exp Biol 1976;14:175-6.
32. Prakash AO, Shukla S, Mathur R. *Hibiscus rosa-sinensis* Linn: its effect on β -glucuronidase in the uterus of ovariectomized rats. Curr Sci 1985;54(15):734-6.

33. Kabir SN, Bhattacharya K, Pal AK, Pakrashi A. Flowers of *Hibiscus rosa-sinensis*, a potential source of contragestative agent: I. Effect of benzene extract on implantation of mouse. *Contraception* 1984;29(4):385-97.
34. Bhattacharya K, Kabir SN, Pal AK, Pakrashi A. Effect of benzene extract of *Hibiscus rosa-sinensis* flowers on facultative delayed implantation and uterine uptake of estrogen in mice. *IRCS Med Sci* 1984;12(9):841-2.
35. Kholkute SD, Udupa KN. Biological profile of total benzene extract of *Hibiscus rosa-sinensis* flowers. *J Res Indian Med Yoga Homeophthy* 1978;13(3):107-9.
36. Prakash AO. Protein concentration in rat uterus under the influence of *Hibiscus rosa-sinensis* Linn. Extracts. *Proc Indian Acad Sci Ser B* 1979;45:327-31.
37. Prakash AO, Mathur A, Mehta H, Mathur R. Concentrations of Na⁺ and K⁺ in serum and uterin flushings of ovariectomized, pregnant and cyclic rats when treated with extracts of *Hibiscus rosa-sinensis* flowers. *J Ehtnophar-macol* 1990;28:337-47.
38. Kholkute SD, Chatterjee S, Srivastba DN, Udupa KN. Effect of *Hibiscus rosa-sinensis* on the reproductive organs of male rats. *J Reprod Fertil* 1974; 38:233-4.
39. Kholkute SD. Effect of *Hibiscus rosa-sinensis* on spermatogenesis and accessory reproductive organs in rats. *Planta Med* 1977;31:127-35.
40. Gopakumar B, Ambika B, Prabhu VKK. Juvenomimetic acitivity in some south Indian plants and the probable cause of this activity in *Morus alba*. *Entomon* 1977; 2:259-61.
41. Prakash AO. Effect of *Hibiscus rosa-sinensis* Linn. Extract on *Corpora lutea* of cyclic guinea pigs. *Sci Cult* 1980;46:330-1.
42. Kholkute SD, Chatterjee S, Udupa KN. Effect of *Hibiscus rosa-sinensis* on estrous cycle and reproductive organs in rats. *Indian J Exp Biol* 1976;14:703-4.
43. Agarwal SL, Shinde S. Studies on *Hibiscus rosa-sinensis*. II. Preliminary pharmacological investigations. *Indian J Med Res* 1967;55:1007-10.
44. Kholkute SD, Chatterjee S, Srivastava DN, Udupa KN. Anti-fertility effect of the alcoholic extract of japa (*Hibiscus rosa sinensi*). *J Res Indian Med* 1972;7:72-3.

45. Singwi MS, Lall SB. Cytostatic and cytotoxic effect of flower extract of *Hibiscus rosa-sinensis* on spermatogenically and androgenically active testes of a non-scrotal bat *Rhinopoma kinneari* Wroughton. Indian J Exp Biol 1980;18:1405-7.
46. Kamboj VP. A review of Indian medicinal plants with interceptive activity. Indian J Med Res 1988;1988(4):336-55.
47. Kholkute SD, Mudgal V, Udupa KN. Studies on the antifertility potentiality of *Hibiscus rosa-sinensis*. Parts of medicinal value: selection of species and seasonal variation. Planta Med 1977;31:35.
48. Kholkute SD, Mudgal V, Deshpande PJ. Screening of indigenous medicinal plants for antifertility potentiality. Ibid 1976;29:151-5.
49. Kholkute SD, Srivastava DN, Chatterjee S, Udupa KN. Effects of some compounds isolated from *Hibiscus rosa-sinensis* on pregnancy in rats. J Res Indian Med Yoga Homeopathy 1976;11:106-8.
50. Pal AK, Bhattacharya K, Kabir SN, Pakrashi A. Flowers of *Hibiscus rosa-sinensis*, a potential source of contragestative agent: II. Possible mode of action with reference to anti-implantation effect of the benzene extract. Contraception 1985;32(5):517-29.
51. Batta SK, Santhakumari G. The antifertility effect of *Ocimum sanctum* and *Hibiscus rosa-sinensis*. Indian J Med Res 1970;59:777.
52. Tiwari PV. Preliminary clinical trial on flowers of *Hibiscus rosa-sinensis* as an oral contraceptive agent. J Res Indian Med Yoga Homeopathy 1974;9(4):96-8.
53. Trivedi VP, Shukla K. A study of effects of an indigenous compound drug on reproductive physiology. J Sci Res PI Med 1980;1(3/4):41-7.
54. Prakash AO. Biological evaluation of some medicinal plant extracts for contraceptive efficacy. Contraceptive Delivery Systems 1984;5(3):9-10.
55. Gupta ML, Gupta TK, Bhargava KP. A study of antifertility effects of some indigenous drugs. J Res Indian Med 1971;6:112-6.
56. Singh MP, Singh RH, Udupa KN. Anti-fertility activity of a benzene extract of *Hibiscus rosa-sinensis* flowers on female albino rats Planta Med 1982;44:171-4.
57. Smitasiri Y. Effects of benzene extract from *Hibiscus rosa-sinensis* on implantation and parturition in rats. J Sci Fac Sci Chiang Mai Univ 1982;9(1):15-9.

58. Prakash AO. Acid and alkaline phosphatase activity in the uterus of rat treated with *Hibiscus rosa-sinensis* Linn. Extracts. Curr Sci 1979;48:501-3.
59. Singwi MS, Lall SB. Effect of flower extract of *Hibiscus rosa-sinensis* on testicular lactate dehydrogenases of a non-scrotal bat *Rhino-poma kinneari* Wroughton. Indian J Exp Biol 1981;19:359-62.
60. Singwi MS, Lall SB. Effect of *Hibiscus rosa-sinensis* on testicular lactate dehydrogenases of *Rhinopoma kinneari* Wroughton (Micro-chiroptera: Mammalia). Curr Sci 1981;50:360-2.
61. Lerma NV, Cobar MAC, Deang J, Hilario N, Toburcio J. Studies on mucolytic property of gumamela extract (*Hibiscus rosa-sinensis* Linn). Proceeding of 14th Asian Congress of Pharmaceutical Sciences, Lahora Pakistan 5-9 November 1992;436-7.
62. Shukla GS, Upadhyaya VK. Studies on the food preference of *Mylabris pustulata* Thunb. (Coleoptera:Meloidae). Zool Beitr 1973;19(1):9-12.
63. Rao DS. Insecticidal properties of several common plants of several common plants of India. Econ Bot 1957;11:274.
64. www.yogitea.com
65. www.maipradab.com/maipradabex/chaba.htm
66. www.ipst.ac.th/.../Article-pic/no3/lenticel3

ภาคผนวก

Effect of petroleum ether extract of *Hibiscus rosa-sinensis* flowers on early pregnancy and some reproductive hormones in rats. Jiang, Yan; Zhao, Cuilan; Li, Kaiyuan; Zhou, Mingdong. Biol. Dep., Yunnan Univ., Kunming, Peop. Rep. China. Yunnan Daxue Xuebao, Ziran Kexueban (1998), 20(3), 162-165. CODEN: YDXKES ISSN: 0258-7971. Journal written in English. CAN 129:211807 AN 1998:448127 CAPLUS

Abstract

Intrauterine injection of petroleum ether ext. of *Hibiscus rosa-sinensis* flowers (HR-1) at 3 different dose levels (10 mg, 20 mg and 30 mg in each uterus) was found to affect early pregnancy and serum hormones of lutropin, follitropin, progesterone and estrogen. With an increase in the dosage of the ext., the percentage of pregnancy terminated increased. At the dose level of 30 mg for each uterus, the ext. led to the termination of pregnancy in about 99%. The effect was accompanied by redn. of LH, FSH, progesterone and estrogen.

ชาง

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : ชาง¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ภาคเหนือ
 - ลำปาง : ชาง^{2,3}
 - แม่ฮ่องสอน : แพด^{2,3}
 - 2.2 ภาคตะวันตก
 - กาญจนบุรี : ไม้ตาตำ^{2,3} นวล^{2,3} ะมิเลอ (กะเหรี่ยง)^{2,3} ะเมปรี (กะเหรี่ยง)^{2,3}
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dendrocalamus strictus* Nees^{2,3}
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : -
5. ชื่อวงศ์ : GRAMINEAE^{1,2}
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ยืนต้น ลำต้นสีออกเหลือง ใบรูปหอก ดอกเป็นดอกช่อ ช่อดอกย่อยรูปขอบขนาน³
7. ส่วนที่ใช้
 - ราก เปลือก⁴
 - ปวดมวนท้อง⁴ สันนิบาตใหม่⁴ ไข้รูดตำ⁴ ขางเหลือง⁴ สันนิบาตม้อย⁴
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : -
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย : -
10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก : -
11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง : -

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

lignins^{3,5,6-18}; β -sitosterol^{3,19}

13.ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

การทดสอบความเป็นพิษ เมื่อฉีดสารสกัดส่วนที่อยู่เหนือดินด้วย เอทานอล 50% เข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า ขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายครั้งหนึ่งมีค่ามากกว่า 1 ก/กก^{3,20}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายตามท้องตลาด

ชื่อผลิตภัณฑ์:	-
บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	-
บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	-
ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	-
ปริมาณบรรจุ:	-
ราคา:	-
ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	-
ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:	-

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 1 *Dendrocalamus strictus* (ซาง) แสดงส่วนลำต้น²¹

รูปที่ 2 *Dendrocalamus strictus* (ซาง) แสดงส่วนเมล็ด²¹

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย. ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ปรับปรุงครั้งที่ 1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่; 2545. หน้า 226.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ; 2544. หน้า 79.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พื้นบ้าน (1). สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ; 2541. หน้า 865.
4. จีระเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปฐมนิเทศไม้ถิ่นกำเนิดตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
5. Dhawan, Rita; Singh, Man Mohan; Guha, S.R.D. Thin-layer chromatography of oxidation and nitration products of lignin from *Dendrocalamus strictus* Dehra Dun, India. IPPTA (1981); 18(3):50-5.
6. Vyas GM. Chemical analysis of bamboo tissues. Cellulose Research, symposium, New delhi 1958; 83-91.
7. Bist DPS, Singh SV, Singh MM, Guha SRD. Oxidation of dioxane and soda lignins of bamboo by alkaline cupric sulfate and silver oxide. Ibid 1975; 29(6-7): 17-23.
8. Pant R, Singh MM, Guha SRD. Bamboo thioglignins Indian Pulp Pap 1975; 29(10-11):3-6.
9. Bist DPS, Singh SV, Singh MM, Guha SRD. Oxidation of bamboo dioxane lignin by alkaline potassium ferricyanide. Ibid 1974; 29(4-5):3-5.

10. Pant R, Singh MM, Guha SRD. Studies on bamboo lignins. J Indian Acad Wood Sci 1975;6(2):61-71.
11. Sabharwal HS, Singh SV. Singh MM, Guha SRD, Jain KD. Chlorination of bamboo protolignin. Indian Pulp Pap 1976;30(5):13-7.
12. Khanna PP, Swaleh M. Analysis of bamboo (*Dendrocalamus strictus*) black liquor. Indian Pulp Pap 1981;36(1):3-4.
13. Dhawan R, Singh MM, Guha SRD. Studies on isolation and nitration of isolated lignins from *Dendrocalamus strictus*. Ibid 1977;14(2):158-66.
14. Dhawan R. Studies on nitration of bamboo protolignin. IPPTA 1982;(2):11-4.
15. Khanna PP, Swaleh M. Oxidation of bamboo (*Dendrocalamus strictus*) lignin with nickel hydroxide. Indian Pulp Pap 1983;37(4)25:59-61.
16. Bhandari KS, Jain RK. A note on direct gas liquid chromatography of lignin oxidation products. Holzforsch Holzverwert 1984;36(3):59-61.
17. Khanna PP, Swaleh M. Methylation and oxidation of bamboo (*Dendrocalamus strictus*) Lignin with potassium permanganate. Indian Pulp Pap 1985;40(1):11-13,17.
18. Sokolova SM, Vyshkova AP. Biochemical aspects of bambusoideae evolution. Byull GI Bot Sada 1991;161:75-8.
19. Beri RM. Phytosterol in some plant materials. Indian Oil Soap J 1970;35:274-5.
20. Bhakuni OS, Dhar ML, Dhar MM, Dhawan BN, Mehrotra. Screening of Indian plants for biological activity. Part II. Indian J Exp Biol 1969;7:250-62.
21. www.forest.go.th

ถั่วพู

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : ถั่วพู¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ทั่วไป : ถั่วพู¹⁻⁵
 - 2.2 ภาคเหนือ
 - แม่ฮ่องสอน : บอปะปะหลี่ (กะเหรี่ยง)^{2,3}
 - 2.3 ไม่ระบุ : ถั่วพูจีน⁵ ถั่วพูใหญ่⁵ ถั่วพูตะขาบ⁵
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Psophocarpus tetragonolobus* (L.) DC.¹⁻⁵
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : Goa Bean²⁻⁴, Manila Pea²⁻⁴, Asparagus Pea³, Wild Spider Flower³, Winged Bean³, Four-Angled Bean⁴
5. ชื่อวงศ์ : LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDEAE²
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ล้มลุกเลื้อยพัน อายุหลายปี มีรากสะสมอาหารเป็นหัวใต้ดิน ใบประกอบแบบขนนกเรียงสลับ ใบย่อยทรงรูปไข่กว้าง เบี้ยว ปลายแหลม 3 ใบ ใบเป็นสีเขียว ดอกออกที่ซอกใบ รูปดอกถั่ว กลีบดอกสีม่วง แกมน้ำเงินหรือขาว ผลเป็นฝักแบน มีครีบก 4 ครีบตามยาว เมล็ดจะเรียบเป็นมันสีขาวน้ำตาลแกมเหลืองหรือดำ³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก^{3,4} หัว³⁻⁵ ใบ³⁻⁵ ฝัก³⁻⁵ เมล็ด^{3,5}
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : เป็นส่วนผสมในตำรับยา รักษาโรคมะเร็ง⁶ มะเร็งลมเลือด⁶ โรคसानเนื้อไหม้⁶ แก้อาการจุกเสียดหน้าอก⁶ โรคสานตำรับหลวง⁶ โรคสันนิบาตมีอาการมือและเท้ากระตุก พูดไม้ได้⁶ โรครากสาดเกิดร่วมกับสันนิบาต มีอาการปัสสาวะเป็นสีแดง⁶ โรคขางมีอาการตัวแ่นตัวไค้งอ⁶
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - ราก : แก้ฝีดาษ³ แก้มและโลหิต³ แก้ดีพ่วงพลา³ แก้วปวดมวนท้อง^{3,4}
 - หัว : ชูกำลัง³⁻⁵ ทำให้ดวงจิตเข้มขึ้น⁴ แก้อ่อนเพลีย³⁻⁵ แก้ว

	ใช้กาฬ ^{3,4} บำรุงครรภ์รักษา ³ แก้ไข้ ³ พุงหวั่นและ ถอนไส้ ³ แก้ร้อนใน ³ คุมกำเนิด ³ แก้ร้อนในกระหาย น้ำ ⁴
ใบ	: แก้หู ³ มีโปรตีนสูง ⁵ ช่วยย่อยอาหารพวกกรดไขมัน ที่อิ่มตัว ⁴
ฝัก	: แก้ไข้ร้อน ³ แก้หอบ ³ บำรุงกำลัง ^{3,4} แก้ร้อนในให้ หอบ ⁴
เมล็ด	: บำรุงกำลัง ³ แก้ไข้ ³ แก้หอบ ³ แก้อ่อนเพลีย ³ ช่วยใน การย่อยกรดไขมันอิ่มตัวและช่วยเสริมวิตามิน A ให้กับร่างกาย ⁵
ไม้ระบุส่วนที่ใช้	: บำรุงหัวใจ ³
10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก	-

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

11.1 Patanjali, Sankhavaram R. และคณะ (1988)⁷ ศึกษาถึงการจับกับเม็ดเลือดแดงของสาร acidic lectin จากถั่วพู โดย acidic lectin (WBA II) ซึ่งแยกได้จากสารสกัดหยาบของเมล็ดถั่วพู โดยวิธี Chromatography ซึ่งใช้ lactosylaminoethyl Bio-Gel โดยการจับของ WBA II กับเม็ดเลือดแดงกลุ่ม A,B,O ถึง 10^5 receptor cell ซึ่งเป็นอัตราที่สูง (พบ 10^6 - 10^8 M⁻¹) มีการศึกษาถึงการแย่งจับกับ blood-group specific lectin โดยพบว่า WBA II จะจับกับ H- และ T-antigenic determinant ในเม็ดเลือดแดงของมนุษย์ โดยมีการศึกษาถึง affinity ด้วยวิธี Chromatography โดยใช้ A-, B-, H- และ T-antigenic determinant ซึ่งจับคู่กับ insoluble complex เพื่อยืนยันความจำเพาะ WBA II ต่อ H-, T-antigenic determinant โดยพบการยับยั้งการจับของ WBA II โดยใช้โมเลกุลน้ำตาล ซึ่งได้แก่ N-acetyl galactosamine และ T-antigenic disaccharide (Thomsen-Frienderich antigen, Gal beta 1-3 Gal NAc) ซึ่งจับเป็นตัวยับยั้งที่เป็นน้ำตาลโมเลกุลเดี่ยว และน้ำตาลโมเลกุลคู่ ที่มีฤทธิ์แรงสุด นอกจากนี้ยังพบการยับยั้งการจับ WBA II กับ intestine H-fucolipid ในเม็ดเลือดแดงสุนัขจึงพิสูจน์ได้ว่า lectin นั้นจับกับ H-antigenic determinant ได้

11.2 Bernard, Philippe และ Berthon, Jean Yves (2005)⁸ ศึกษาการได้รับสารสกัดสมุนไพรถั่วพูที่ใช้เป็นตัว agents ในยา anti-inflammatory, antiviral และ anticarcinogene จากการรายงานการใช้สารสกัดทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับสาร triterpenes ในถั่วพู และพืชในตระกูลนี้ ซึ่งใช้เป็น agent anti-inflammatory และ anti carcinogenes เช่นเดียวกับที่ใช้ในเครื่องสำอาง โรคที่เกี่ยวข้องผิวหนังหรือส่วนประกอบของยา

11.3 Ezaka, Muneharu และคณะ (1994)⁹ ศึกษาสาร hydroxyproline-rich glycoprotein จากเซลล์ถั่วพู โดยการเพิ่มปริมาณ glycoprotein ใน culture และแยกเอา glycoprotein ใน culture broth ซึ่ง hydroxyproline-rich glycoprotein จะใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับเครื่องสำอาง และยา

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

adipic acid, α -amino:^{3,10}; agmatine; agmatine, N-6-methyl:^{3,11}; alanine, phenyl: γ -glutamyl:^{3,10}; apigenin-4'-7-O- β -D-rhamnoglucoside; apigenin-4'-O-rhamno-glucoside^{3,12}; arachidic acid^{3,13-15}; behenic acid^{3, 13-16}; betulinic acid^{3,17}; butyric acid, α -amino: ; butyric acid, γ -amino:^{3,10}; cadaverine^{3,11}; campesterol^{3,15}; ethanolamine^{3,10}; fatty acids^{3,18}; flavone, 4'-7-dihydroxy: 4'-7-O-rhamnoglucoside; foeniculin^{3,12}; glycolipids^{3,18}; kaempferol-7-O-arabinoside^{3,12}; lignoceric acid^{3,15}; linoleic acid; linolenic acid^{3,13-15}; luteolin-7-O- β -D-diglycoside; malvidin-3-O-rhamnosyl-5-O- β -D-glucoside; maritimetin^{3,12}; myristic acid^{3,14}; oleic acid; palmitic acid^{3,13-16}; palmitoleic acid^{3,14}; phaseollidin^{3,19,20}; phospholipids^{3,18}; psophocarpin B-1^{3,21}; psophocarpus lectin psophocarpus; tetragonolobus lectin (WBTL)^{3,22}; pterocarpin 9-hydroxy-3-methoxy:^{3,20}; putrescine^{3,11}; quercetin, 3'-4'-5-7-tetramethoxy: 3-O-L-arabinoside; quercetin-3-O- β -D-glycoside; quercetin-3-O-rhamnoglucoside^{3,12}; saccharopine^{3,10}; β -sitosterol^{3,15,17}; spermidine; spermidine, homo: ; spermine^{3,11}; stachyose^{3,23}; stearic acid^{3,13-16}; stigmasterol^{3,15}; α -tocopherol; β -tocopherol; δ -tocopherol^{3,24}; trigonelline^{3,25}; tyrosine, γ -glutamyl:^{3,10}; verbacose^{3,23}; vitexin; vitexin, iso:^{3,12}; winged bean acidic lectin^{3,26}.

13.ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

ฤทธิ์ทำให้แพ้เหมือนฮีสตามีน กระตุ้นกล้ามเนื้อเรียบ^{3,27} ต้านออกซิเดชัน^{3,28} มีฤทธิ์จับกลุ่มกับเม็ดเลือดแดง^{3,22,29-33} ยับยั้งเอนไซม์ chymotrypsin^{3,34,35} trypsin^{3,30,35-37} และ amylase^{3,36} มีคุณค่าทางโภชนาการ^{3,36,38-40} ทำให้ผายลม^{3,41} การทดสอบความเป็นพิษ พบว่า เมื่อป้อนสารสกัดรากด้วยน้ำและแอลกอฮอล์ (1:1) หรือฉีดเข้าใต้ผิวหนังให้หนูถีบจักร ขนาด 10 ก./กก. ไม่พบพิษ^{3,42} เมื่อป้อนน้ำมันจากเมล็ด ให้หนูถีบจักรในขนาด 20 ก./กก. ไม่พบพิษเช่นกัน^{3,14} เมล็ดดิบเป็นพิษต่อหนูขาว^{3,29,38} ทำลายเยื่อบุทางเดินอาหาร โดยคาดว่าสาร lectin ไปจับกับเยื่อบุลำไส้^{3,29}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายตามท้องตลาด

14.1.1 ชื่อผลิตภัณฑ์:	-
14.1.2 บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	-
14.1.3 บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	-
14.1.4 ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	-
14.1.5 ปริมาณบรรจุ:	-
14.1.6 ราคา:	-
14.1.7 ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	-
14.1.8 ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:	-

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 1 *Psophocarpus tetragonolobus* (ถั่วพู) แสดงส่วนดอก⁴³

รูปที่ 2 *Psophocarpus tetragonolobus* (ถั่วพู) แสดงส่วนผล⁴³

รูปที่ 3 *Psophocarpus tetragonolobus* (ถั่วพู) แสดงส่วนทั้งต้น⁴⁴

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย. ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่; 2545. หน้า 296.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ; 2544. หน้า 436.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พุ่มบ้าน(2). สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ; 2541. หน้า 168-170.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ; 2540. หน้า 223.
5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์. กรุงเทพฯ; 2536. หน้า 329-330.
6. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปฐมนิเทศภูมิปัญญาพื้นบ้านและตำราสมุนไพรล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
7. Patanjali, Sankhavaram R.; Sajjan, S. Umadevi; Surolia, Avadhesha. Erythrocyte-binding studies on an acidic lectin from winged bean (*Psophocarpus tetragonolobus*). Biochemical Journal. 1988; 252(3):625-31.

8. Bernard, Philippe; Berthon, Jean Yves. Procédé with obtaining with extracts of leguminosees (fabacees) of type *Psophocarpus tetragonolobus* like agents anti-inflammatory drugs, antiviral and anticarcinogene [Machine Translation]. Patent: Fr. Demande. 2005:15pp.
9. Ezaka, Muneharu; Matsubara, Naomi; Hayakawa, Hiromi. A novel hydroxyproline-rich glycoprotein from winged bean cells. Patent: Kokai Tokkyo koho. 1994:4pp.
10. Ogawa T, Oka y, Sasaoka K. Free amino acids and related compounds in seeds and sprouts of winged bean *Psophocarpus tetragonolobus* (L.) DC. J Food Sci 1985;50(5):1503-4.
11. Matsuzaki S, Hamana K, Isobe K. Occurrence of N-6-methylagmatine in seeds of leguminous plants. Phytochemistry 1990;29(4):1313-5.
12. Lachman J, Rehakova V, Hubacek J, Pivec V. Flavonoid substances and saccharides in the seeds of winged bean *Psophocarpus tetragonolobus* (L.) DC. Sci Agric Bohemoslov 1982;14(4):265-78.
13. Devapalin V, Tanchararaux R, Arai K. Studies on untouched oil and fat resources in Thailand: *Psophocarpus tetragonolobus* L. (DC.) (winged bean). NRCT-JSPS Rattanakosin Bicentennial Joint Seminar On Chemistry Of Natural Products, Bangkok, Thailand, August, 2-6, 1982:41.
14. Famanvongse S, Munsakul S, Sthapitanonda K. Chemistry and processing characteristics of winged bean seed oil. J Natl Res councl Thailand 1982;14:93-103.
15. Fernando T, Bean G. A Comparison of the fatty acids and sterols of seeds of weedy and vegetable species of *Amaranthus spp.* J Amer Oil Chem Soc 1985;62(1):89-91.
16. Wijesundera RC, Wickeramage C. Fatty acids of winged bean, *Psophocarpus tetragonolobus* (L.) DC. J Natl Sci Counc Sri Lanka 1983; 11(1):143-7.
17. Bunyarakwanich A. Isolation of organic compounds from *Psophocarpus tetragonolobus* DC. roots. MS Thesis, Chulalongkorn Univ, 1972.
18. Khor HT. Lipids and fatty acid composition of developing winged bean seeds. Phytochemistry 1985;24(4):856-7.
19. Ingham JL. Phaseollidin, a phytoalexin of *Psophocarpus tetragonolobus* Ibid 1978; 17: 165.

20. Preston NW. Induced pterocarpan of *Psophocarpus tetragonolobus*. Ibid 1977;16:2044-5.
21. Roy A, Singh M. Psophocarpin B-1, a storage protein of *Psophocarpus tetragonolobus*, has chymotrypsin inhibitory activity. Ibid 1988; 27(1):31-4.
22. Shet MS, Murugiswamy B, Madaiah M.A lectin from winged bean (*Psophocarpus tetragonolobus*) tubers. Indian J Biochem Biophys 1985; 22(5):313-5.
23. Puwastien P, King RD. Changes in raffinose, stachyose, verbascose and α -galactosidase activity in germination winged bean (*Psophocarpus tetragonolobus* (L.) DC) Lebensm Wiss Technol 1984; 17(6):336-8.
24. De Lumen Bo, Fiad S. Tocopherols of winged bean (*Psophocarpus tetragonolobus*) oil. J Agr Food Chem 1982; 30(1):50-3.
25. Evan LS, Tramontano WA. Trigonelline and promotion of cell arrest in G2 of various legumes. Phytochemistry 1984;23(9):1837-40.
26. Hignchi M, Ohtani Y, Iwai K. Purification and characterization of acidic lection from winged bean seed. Agr Biochem 1986; 50(7):1847-53.
27. Mokkhasmit M, Ngarmwathana W, Sawasdi mongkol K, Permiphphat U. Pharmacological evaluation of Thai medicinal plants. (continued). J Med Ass Thailand 1971;54(7):490-504.
28. Tsuda T, Makino Y, Kato H, Osawa T, Kawakishi S. Screening for antioxidative activity of edible pulses. Biosci Biotech Biochem 1993;57(9):1606-8.
29. Higuchi M, Suga M, Iwai K. Participation of lection in biological effects of raw winged bean seeds in rats. Agric Biol Chem 1983;47(8):1879-86.
30. Beltran PG, Alberto SP, Arim RM. Anti-nutritional factors in some local beans. Philipp J Nutr 1983;36(2):76-82.
31. Du M-H, Spohr U, Lemieux RU. Molecular recognition. XV. The recognition of three different epitopes of the H-type human group and *Psophocarpus tetragonolobus* (winged bean). Glycoconjugate J 1994;11(5):443-61.
32. Bhatia HM, Allem Jr FH. Nonspecific seed agglutinins and blood-group specificity, a study of fifteen lectins. Vox Sanguinis 1962;7:83-5.

33. อัญชลี ตัณฑุสุมศิริ นริรัตน์ กิตติมานนท์ กานดา วัฒนโกส แฉล้ม จันทศรี. สารเล็คตินจากพืชที่มีศักยภาพในการพิษจุนเชื้อแบคทีเรีย-อีโมลย์ติคสเตร็ปโตค็อกคัสกับกลุ่มที่สำคัญทางการแพทย์. รามาธิบดีสาร 2535;15(1):54-62.
34. Tan NH, Rahim ZHA, Khor HT, Wong KC. Chymotrypsin inhibitor activity in winged beans (*Psophocarpus tetragonolobus*). J Agr Food Chem 1984;32(1):163-6.
35. Kortt AA. Comparative studies on the storage proteins and antinutritional factors from seeds of *Psophocarpus tetragonolobus* (L.) DC from five South-East Asian countries. Qual Plants-Plant Foods Hum Nutr 1983;33(1):29-40.
36. Jaffe WG, Korte R. Nutritional characteristics of the winged bean in rats. Nutr Rep Int 1976;14(4):449-55.
37. Chan J, De Lumen BO. Biological effects of isolated trypsin inhibitor from winged bean (*Psophocarpus tetragonolobus*) on rats. J Agric Food Chem 1982;(1):46-50.
38. Rao PU, Belavady B. Chemical composition and biological evaluation of goa beans (*Psophocarpus tetragonolobus*). and their tubers. J Plant Foods 1979;3(3):169-74.
39. De Lumen BO, Gerpacio AL, Vohra P. Effects of winged bean (*Psophocarpus tetragonolobus*) meal on broiler performance. Poult Sci 1982; 61(6)1099-106.
40. Cheeke PR, Telek L, Carlsson R, Evans J. Nutritional evaluation with rats of leaf protein concentrates prepared from Amaranthus species and tropical forages. Proc, Annu Meet-Am Soc Anim Sci, West Sect 1980;31:106-9.
41. Ravindran G. A study on the flatus potential of dietary fiber from some legumes. J Natl Sci Counc Sri Lanka 1990;18(2):127-32.
42. Mokkhasmit M, Swatdimongkol K, Satrawaha P. Study on toxicity of Thai medicinal plants. Bull Dept Med Sci 1971;12(2/4):36-65.
43. [www.mytho-fleurs.com/ images/jardins_botanique...](http://www.mytho-fleurs.com/images/jardins_botanique...)
44. www.nishioo.jp/kobana/ m_10/sikakumame.htm

ภาคผนวก

1. Erythrocyte-binding studies on an acidic lectin from winged bean (*Psophocarpus tetragonolobus*). Patanjali, Sankhavaram R.; Sajjan, S. Umadevi; Surolia, Avadhesh. UGC Cent. Adv. Stud., Indian Inst. Sci., Bangalore, India. Biochemical Journal (1988), 252(3), 625-31. CODEN: BIJOAK ISSN: 0306-3275. Journal written in English. CAN 109:36391 AN 1988:436391 CAPLUS

Abstract

An acidic lectin (WBA II) was isolated to homogeneity from the crude seed ext. of the winged bean by affinity chromatog. on lactosylaminoethyl-Bio-Gel. Binding of WBA II to human erythrocytes of type-A, -B, and -O blood groups showed the presence of 10⁵ receptors/cell, with high assocn. consts. (10⁶-10⁸ M⁻¹). Competitive binding studies with blood-group-specific lectins reveal that WBA II binds to H- and T-antigenic determinants on human erythrocytes. Affinity-chromatog. studies using A-, B-, H-, and T-antigenic determinants coupled to an insol. matrix confirm the specificity of WBA II towards H- and T-antigenic determinants. Inhibition of the binding of WBA II by various sugars show that N-acetylgalactosamine and T-antigenic disaccharide (Thomsen-Friedenreich antigen, Gal β 1-3GalNAc) are the most potent mono- and di-saccharide inhibitors, resp. In addn., inhibition of the binding of WBA II to erythrocytes by dog intestine H-fucolipid prove that the lectin binds to H-antigenic determinant.

2. Procédé with obtaining with extracts of leguminosees (fabacees) of type *psophocarpus tetragonolobus* like agents anti-inflammatory drugs, antiviral and anti-carcinogene [Machine Translation]. Bernard, Philippe; Berthon, Jean Yves. (Greenpharma, Fr.). Fr. Demande (2005), 15 pp. CODEN: FRXXBL FR 2856927 A1 20050107 Patent written in French. Application: FR 2003-8150 20030703. AN 2005:13204 CAPLUS

Patent Family Information

<u>Patent No.</u>	<u>Kind</u>	<u>Date</u>	<u>Application No.</u>	<u>Date</u>
FR 2856927	A1	20050107	FR 2003-8150	20030703
WO 2005011717	A1	20050210	WO 2004-FR1710	20040701

W: AE, AG, AL, AM, AT, AU, AZ, BA, BB, BG, BR, BW, BY, BZ, CA, CH, CN, CO, CR, CU, CZ, DE, DK, DM, DZ, EC, EE, EG, ES, FI, GB, GD, GE, GH, GM, HR, HU, ID, IL, IN, IS, JP, KE, KG, KP, KR, KZ, LC, LK, LR, LS, LT, LU, LV, MA, MD, MG, MK, MN, MW, MX, MZ, NA, NI, NO, NZ, OM, PG, PH, PL, PT, RO, RU, SC, SD, SE, SG, SK, SL, SY, TJ, TM, TN, TR, TT, TZ, UA, UG, US, UZ, VC, VN, YU, ZA, ZM, ZW

RW: BW, GH, GM, KE, LS, MW, MZ, NA, SD, SL, SZ, TZ, UG, ZM, ZW, AM, AZ, BY, KG, KZ, MD, RU, TJ, TM, AT, BE, BG, CH, CY, CZ, DE, DK, EE, ES, FI, FR, GB, GR, HU, IE, IT, LU, MC, NL, PL, PT, RO, SE, SI, SK, TR, BF, BJ, CF, CG, CI, CM, GA, GN, GQ, GW, ML, MR, NE, SN, TD, TG

Priority Application

FR 2003-8150	A	20030703

Abstract

[Machine Translation of Descriptors]. The present invention relates to the use of extract total, or enriched in triterpenes, of Leguminosees, like *Psophocarpus tetragonolobus* and connected species, like agents antiinflammatoires and anticarcinogenes as well as a cosmetic, dermatological or pharmaceutical composition including/understanding one of the aforesaid agents.

3 A novel hydroxyproline-rich glycoprotein from winged bean cells. Ezaka, Muneharu; Matsubara, Naomi; Hayakawa, Hiromi. (Kyowa Hakko Kogyo Kk, Japan). Jpn. Kokai Tokkyo Koho (1994), 4 pp. CODEN: JKXXAF JP 06080700 A2 19940322 Heisei. Patent written in Japanese. Application: JP 92-237004 19920904. CAN 120:321860 AN 1994:321860 CAPLUS

Patent Family Information

<u>Patent No.</u>	<u>Kind</u>	<u>Date</u>	<u>Application No.</u>	<u>Date</u>
JP 06080700	A2	19940322	JP 1992-237004	19920904

Priority Application

JP 1992-237004	19920904

Abstract

A basic glycoprotein (mol. wt. 84,000) contg. a amino-terminal 31 amino acid sequence represented by Asn-Lys-Tyr-Ser-Tyr-Pro-Xaa-Hyp-Hyp-Hyp-Hyp-Hyp-Lys-Arg-Ala-Pro-Tyr-His-Tyr-Pro-Hyp-Hyp-Hyp-Hyp-Hyp-Hyp-Val-Lys-Asn-Pro-Tyr-Pro (Hyp = hydroxyproline; Xaa = unspecified amino acid) was obtained by culturing a base-resistant plant cells, particularly *Psophocarpus tetragonolobus* cells, accumulating the glycoprotein in the culture, and sepg. the cells and isolating the glycoprotein from the culture broth. This hydroxyproline-rich glycoprotein is obtained in a large scale and useful as a raw material for cosmetics and pharmaceuticals.

ทองบก

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : ทองบก¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ภาคเหนือ : ทองกี^{2,3} ทองแค²⁻⁴ ทองบก²⁻⁴ ทองคี⁴
 - 2.2 ภาคกลาง :
 - กาญจนบุรี : เช่า (กะเหรี่ยง)²
 - 2.3 ไม่ระบุ : ทองหลางไพบุน^{1,3,4}
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Erythrina stricta* Roxb. var. *suberosa* (Roxb.) Niyomdham², *E. suberosa* Roxb.¹⁻⁴
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : -
5. ชื่อวงศ์ : LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDEAE²
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ต้นขนาดกลางถึงใหญ่ ลำต้นตรง เปลือกต้นหนา เป็นร่องลึก ใบประกอบใบย่อยรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด แต่มุมโค้งมน ขอบเรียบ ดอกสีแดงเลือดนกออกเป็นช่อ ฝักแคบ ภายในมีเมล็ด 2-4 เมล็ด เกิดตามปาดิบแล้งป่าโปร่งทั่วไป ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด^{3,4}
7. ส่วนที่ใช้ : ราก^{3,4} เปลือกต้น^{3,4} แก่น^{3,4} กระพี้^{3,4} ใบ⁴ ดอก^{3,4} ฝัก^{3,4}
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : แก้วริดสีดวง⁵ แก้วลม⁵ แก้วอาการกระสับกระส่าย ใจสั่น⁵ แก้วฝีสาน⁵ แก้วโรคในวัวควาย⁵ แก้วไข้ มีอาการปวดศีรษะ⁵
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย

ราก : แก้วเสมหะ³ แก้วริดสีดวง³ แก้วลมเป็นพิษ³ ทำลายพยาธิ รักษาฝีซ่าน³ แก้วพิษทั้งปวง^{3,4} แก้วน้ำดีพิการ³ แก้วไข้^{3,4} แก้วโรคตา^{3,4} แก้วร้อนในกระหายน้ำ^{3,4} ทำให้นอนหลับ³ แก้วดีพิการ⁴

เปลือกต้น : แก้วเสมหะ^{3,4} แก้วลม^{3,4} แก้วก้อนนิ่วในไต³ แก้วตัวร้อน³ แก้วปวดฟัน³ แก้วสะอึก³ แก้วดีพิการ^{3,4} ใบขับพยาธิ ไล่เดือ้น³ แก้วปวดบวมตามข้อ³ แก้วตัวร้อน³ แก้วโรค

ตา^{3,4} แก้วดสีดวง³ แก้วพยาธิตัวจิ๊ด³ แก้วใส่เลื่อนใน
ท้อง³ แก้วฝักดูหนอง³ แก้วไข้พิษ³ ไข้กาฬ³ แก้วไข้เพื่อตี³
แก่นัว^{3,4} ทำให้นอนหลับ³ รักษาอาการโรค³ แก้วโรคฟัน³
ตัดไข้⁴

แก่น : แก้วฝักในท้อง^{3,4} แก้วพิษ³ ฝักมาระยะ³ แก้วพิษฝัก³
กระพี้ : แก้วพิษฝัก^{3,4} แก้วฝักในท้อง³
ใบ : ดับพิษไข้⁴ ขับไล่เดือน⁴ แก้วดสีดวง⁴ ทาแก้ปวดตาม
ข้อ⁴ แก้วลม⁴ คั่วให้เกรียมเป็นยาเย็นดับพิษ⁴ ใบแก้
รวมคว้นซุบน้ำสุราปิดแผลเนื้อร้ายที่กัดกินลามบวม
ดังจะแตก⁴ ช่วยดูหนองให้ยุบแห้งหายดี⁴ น้ำคั้น
จากใบสดหยอดตาแก้ตาแดง⁴ ตาแฉะ⁴ ดับพิษ
อักเสบ⁴
ดอก : ขับโลหิตระดู^{3,4} คุมกำเนิด³
ฝัก : บำรุงน้ำดี^{3,4} ขับน้ำดี³
ไม่ระบุส่วนที่ใช้ : แก้วพิษอักเสบ³ แก้วฝักต่าง ๆ³ แก้ปวดบวม³ แก้วพิษร้อน
ภายใน³ แก้วพิษตะขาบ³ แมลงป่องต่อย³ แก้วเสมหะ³
แก้ลมเป็นพิษ³ ดับพิษตาแดง³

10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก : -

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง: -

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

arachidic acid; behenic acid^{3,6}; campesterol^{3,7}; cyanidin-3-5-di-O- β -D-glucoside;
delphinidin-3-5-di-O- β -D-glucoside^{3,8}; erythrina suberosa lectin^{3,9}; flavanone, 3'-4'-5-7-
tetrahydroxy-2'-(3''-methyl-but-2''-enyl):^{3,10}; linoleic acid; myristic acid; oleic acid; palmitic
acid^{3,6}; pelargonidin-3-5-di-O- β -D-glucoside^{3,8}; β -sitosterol^{3,7}; stearic acid; stigmasterol^{3,7}

13. ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

ต้านเชื้อแบคทีเรีย^{3,11,12} ต้านเชื้อรา^{3,12} ลดความดันโลหิต^{3,13} ลดน้ำตาลในเลือด^{3,13} ยับยั้งการหด
เกร็งของกล้ามเนื้อ^{3,13} เป็นอาหารของเชื้อ^{3,14} ทำให้เม็ดเลือดเกาะกลุ่ม^{3,15} ยับยั้งเนื้องอก^{3,13} เมื่อป้อนสาร
สกัดใบทองบกด้วยเอทานอล 50% แก่หนูถีบจักรขนาดที่หนักได้สูงสุดคือ 1 ก/กก^{3,13}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายตามท้องตลาด

ชื่อผลิตภัณฑ์:	-
บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	-
บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	-
ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	-
ปริมาณบรรจุ:	-
ราคา:	-
ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	-
ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:	-

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 1 *Erythrina suberosa* (ทองบก) แสดงส่วนดอก¹รูปที่ 2 *Erythrina suberosa* (ทองบก) ลำต้นและดอก¹⁷

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ฉบับปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.เชียงใหม่;2547.หน้า 321.
2. เต็ม สมิตินันท์.ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย.พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ;2544.หน้า 226.
3. นันทวัน บุญยะประกาศ และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พุ่มบ้าน(2). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2541.หน้า 315-316.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช.สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 231.
5. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปรีวรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
6. Joshi R, Garg BD. The seed oil of *Erythrina suberosa* Roxb. J Sci Res(Bhopal)_ 1981;3(1):11-4.
7. Chauhan P, Saxena VK. GC-MS studies of non-saponifiable principles of the seed coats of *Erythrina suberosa* Roxb. Curr Sci 1986;55(13):614.
8. Verma YS, Saxena VK, Nigam SS. Flower pigments of *Erythrina suberosa*. Proc Nat Acad Sci India Ser A 1977;47:71.
9. Bhattacharyya L, Ghosh A, Sen A. A comparative study on lectins from four *Erythrina* species. Phytochemistry 1986;25(9):2117-22.
10. Chauhan P, Saxena VK. A new prenylated flavanone form *Erythrina suberosa* roots. Planta Med 1987;53(2):221-3.
11. Silpasuwon S. Studies of the effects of some medicinal plants on growth of some bacteria in the family Enterobacteriaceae. MS. Thesis, Chiangmai Univ 1979.
12. Joshi R, Jain NK, Garg BD. Antimicrobial activity of the oil and its unsaponifiable matter from the seeds of *Erythrina suberosa* Roxb. Indian Drugs 1981;18:411.
13. Dhar ML, Dhar MM, Dhawan BN, Mehrotra BN, Ray C. Screenin of Indian plants for biological activity: Part I. Indian J Exp Biol 1968;6:232-47.
14. Pongpan A, Avirutnant W, Chumsri P. Some Thai plants as substrates for microbial protein production. Mahidol Univ J Pharm Sci 1983; 10(1): 15-7.

15. Bhatia HM, Allen Jr FH. Nonspecific seed agglutinins and blood-group specificity, a study of fifteen lectin. *Vox Sanguinis* 1962;7:83-5.
16. <http://203.144.136.10/service/mod/heritage/nation/flowers/index10.htm>
17. www.knw.ac.th/.../home.asp?pg=6&kind=1

นุ่น

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : จี๊วสร้อย¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ทั่วไป : นุ่น¹⁻⁵
 - 2.2 ภาคเหนือ : จ้าว²⁻⁵ จี๊วน้อย^{2,3,5} จี๊วสร้อย^{2,3,5} จี๊วสาย^{2,3}
 - 2.3 ภาคกลาง : จี๊วสาย⁵
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Ceiba pentandra* (L) Gaerth¹⁻⁵
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : White Silk Cotton Tree^{2,3}, Ceiba³, Kapok^{3,4}, Silk Cotton Tree^{3,4}
5. ชื่อวงศ์ : BOMBACACEAE¹⁻⁵
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ยืนต้นขนาดกลาง กิ่งเปราะ ใบประกอบรูปนิ้วมือ ดอกสีต่างๆ ผลรูปกระสวยแกมขอบขนาน ภายในมี เมล็ดรูปไข่ และมีใยสีขาวหุ้ม เมื่อแก่เปลือกผลจะ แตกออก ซึ่งแยกเมล็ดออกโดยการปั่น^{3,5}
7. ส่วนที่ใช้ : ราก^{3,5} เถา³ เปลือกต้น³⁻⁵ ใบ³⁻⁵ ผลอ่อน^{4,5} เมล็ด^{3,4} น้ำมันจากเมล็ด^{3,5} ยาง^{3,5}
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : เป็นส่วนผสมในตำรับยาเม็ดตขิด⁴ ยาसानมุตตขิด⁴ ยารำมะนาดขาง⁴ ยาฝีเครือดำ⁴ เครือแดง ยา สันนิบาตฝีเครือ⁴ ยาเจ็บหัว⁴ ยาลมเกี้ยว⁴ ยารักษา โรคลมเสียดแทงทั้งปวง⁶ รักษาอาการชากรไกโร แฉ้ง⁶
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - ราก : แก้กิด³ แก้กิดเรื้อรัง^{3,5} แก้ก้องเสีย^{3,5} ขับปัสสาวะ^{3,5} แก้มงปองต้อย^{3,5} น้ำคั้นจากรากรักษาเบาหวาน^{3,5} แก้ฝัภายใน³ แก้ไตพิการ³ แก้ลำไส้อักเสบ³ แก้ริม ต่างๆ³
 - เถา : ถ่ายเสมหะและโลหิต³ แก้โรคพยาธิ³ แก้ประดง³ โรค ผิวน้ำ³ โรคเรื้อน³ คุดทะราด³ แก้หิด³ แก้ไธ³ แก้ เสมหะพิการ³ ทำให้ลมผายและเรอ³
 - เปลือกต้น : แก้ไข้^{3,5} แก้ร้อนใน^{3,5} แก้ไข้จากการอักเสบ^{3,4} ขับ

	ปัสสาวะ^{3,5} ทำให้อาเจียน⁵ บำรุงความกำหนัด⁵ ต้ม แก่หืด⁵ แก่หวัดในเด็ก⁵ ต้มร่วมกับหมาก ลูก จันทน์เทศ และน้ำตาลต้มขับปัสสาวะใช้ได้ดีในรายที่ เป็นนิ่วในกระเพาะปัสสาวะ⁵
ใบ	: แก่ไข้^{3,5} แก่โรคเรื้อน^{3,5} ใช้ต้มสำหรับสตรีหลังคลอด บุตร³ ใบอ่อนกินแก้เคล็ดบัวม^{3,5} เฝ้าไฟผสมเหง้า ขมิ้นอ้อยพอกฝี⁵ ตำกับหัวหอม ขมิ้น ผสมน้ำดื่มแก้ ไอ⁵ แก่เสียงแหบ⁵ แก่หวัดลงท้อง⁵ แก่ท้อปัสสาวะ อักเสบ⁵
ผลอ่อน	: เป็นยาฝาดสมาน ⁵
เมล็ด	: ระบายท้อง ³ ขับปัสสาวะ ³ รักษาโรคผิวหนัง และ บาดแผลที่มีเชื้อ เช่น มะเร็ง ³
น้ำมันจากเมล็ด	: ขับปัสสาวะ ^{3,5} เป็นยาระบาย ^{3,5} ใช้ใส่ผม ³
ยาง	: เป็นยาชูกำลัง ^{3,5} ฝาดสมาน ^{3,5}
10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก	: -

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

11.1 ทางเภสัชวิทยา

Ladeji O และคณะ (2003)⁷ ได้ทำการศึกษา Hypoglycemic properties ของสารสกัด
 ส่วนเปลือกจากงู ในหนูที่ถูกทำให้เกิดเบาหวานโดย streptozotocin จากการทดลองให้สารสกัดส่วน
 เปลือกจากงู แก่หนูที่เป็นเบาหวาน 28 วัน ผลปรากฏว่า สารสกัดทำให้ระดับน้ำตาลในเลือดของหนูที่
 เป็นเบาหวานจากการถูกเหนี่ยวนำโดย Streptozotocin ลดลงอย่างคงที่ สารสกัดไม่แสดงความเป็นพิษ
 ต่อ normal serum level คือ AST, ALT, ALP และ bilirubin อย่างเด่นชัด จากข้อมูลนี้เป็นการสนับสนุน
 ว่างู มีฤทธิ์ hypoglycemic

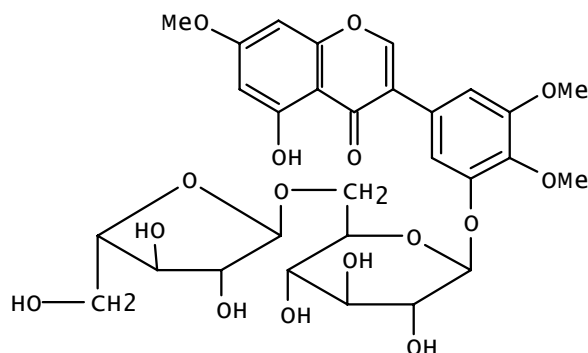
11.2 ทางเคมี

11.2.1 Rao, K.V. และคณะ (1993)⁸ พบสาร sesquiterpene lactones ตัวใหม่ 2 ตัว
 จาก เปลือกกรากของงู คือ 2,7-dimethoxy-5-isopropyl-3-methyl-8, 1-naphthalene carbolactone
 และ 2-hydroxy-5-isopropyl-7-methoxy-3-methyl-8, 1-naphthalene carbolactone ซึ่งสารตัวใหม่นี้
 แสดงผลปานกลาง ในการต้านเชื้อจุลินทรีย์

11.2.2 Kishore, P. Hari และคณะ (2003)⁹ พบสาร naphthoquinone ตัวใหม่ที่แยกได้
 จาก แก่นไม้ของงู คือ 2,7-dihydroxy-8-formyl-5-isopropyl-3-methyl-1, 4-naphthoquinone และ

ในเวลาเดียวกันก็พบ 8-formyl-7-hydroxy-5-isopropyl-2-methoxy-3-methyl-1, 4-naphthoquinone ด้วย

11.2.3 Ueda, Hidenori และคณะ (2002)¹⁰ พบสาร isoflavone glycoside ตัวใหม่ ซึ่งได้จากการสกัดเปลือกไม้ของนุ่น ด้วยเอทานอล คือ 5-hydroxy-7, 4', 5'-trimethoxyisoflavone 3'-O- α -L-arabinofuranosyl (1 $\rightarrow$ 6)- β -D-glucopyranoside (ซึ่งมีสูตรโครงสร้างแสดงดังรูปที่ 1)

รูปที่ 1 สูตรโครงสร้างทางเคมีของ 5-hydroxy-7, 4', 5'-trimethoxyisoflavone 3'-O- α -L-arabinofuranosyl (1 $\rightarrow$ 6)- β -D-glucopyranoside จากเปลือกไม้ของนุ่น

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพรร

arachidic acid^{3,11} cadalene, 7-hydroxy:^{3,8}; linoleic acid; myristic acid^{3,11}; naphthalene-8-1-carbolactone, 2-7-dimethoxy-5-iso-propyl-3-methyl: ; naphthalene-8-1-carbolactone, 2-hydroxy-5-iso-propyl-7-methoxy-3-methyl: ; naphthoquinone, 1-4: 8-formyl-7-hydroxy-5-iso-propyl-2-methoxy-3-methyl:^{3,8}; oleic acid; palmitic acid^{3,11}; stearic acid^{3,11}; sterculic acid^{3,12}.

13.ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

ต้านเชื้อแบคทีเรีย²¹ ต้านเชื้อรา ต้านยีสต์^{3,14} ต้านเชื้อเอดส์^{3,15} มีฤทธิ์เหมือนควิแควร์^{3,16} ต้านมาลาเรีย^{3,17} คลายกล้ามเนื้อเรียบ^{3,18} ซ้ำแมลง^{3,19}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายตามท้องตลาด

ชื่อผลิตภัณฑ์:	-
บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	-
บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	-
ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	-
ปริมาณบรรจุ:	-
ราคา:	-
ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	-
ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:	-

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 2 *Ceiba pentandra* (นุ่น) แสดงส่วนดอก²⁰รูปที่ 3 *Ceiba pentandra* (นุ่น) แสดงส่วนผลดิบ²⁰

รูปที่ 4 *Ceiba pentandra* (นุ่น) แสดงส่วนผลแก่²⁰

รูปที่ 5 *Ceiba pentandra* (นุ่น) แสดงส่วนทั้งต้น²⁰

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย. ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่;2545.หน้า 167.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544.หน้า 117.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พื้นบ้าน(1). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2541.หน้า 671-672.
4. จีระเดช มโนสร้อย และอรัญญา มโนสร้อย. เกษตรกรรมล้านนา-ตำรายาสมุนไพรล้านนา. โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.กรุงเทพฯ;2537.หน้า 100.
5. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์ไอดีเอ็นเอสไตร์. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 160.

6. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปรีวรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
7. Lade ji Olusola; Omekarah Ikechukwu; Solomon Mariam. Hypoglycemic properties of aqueous bark extract of *Ceiba pentandra* in streptozotocin-induced diabetic rats. Journal of ethnopharmacology. 2003; 84(2-3): 139-42.
8. Rao, K.V. ; Sreeramulu, K; Gunasekar, D. ; Ramesh, D. Two new sesquiterpene lactones from *Ceiba pentandra*. Journal of Natural Products. 1993; 56(12): 2041-5.
9. Kishore, P. Hari; Reddy, M. Vijaya Bhaskar; Gunasekar, D. ; Caux, Cristelle; Bodo, Bernard. A new naphthoquinone from *Ceiba pentandra*. Journal of Asian Natural Products Research. 2003; 5(3): 227-230.
10. Ueda, Hidenori; Kaneda, Norito; Kawanishi, Kazuko; Alves, Sergio Mello; Moriyasu, Masataka. A new isoflavone glycoside from *Ceiba pentandra* (L.) Gaertner. Chemical & Pharmaceutical Bulletin. 2002; 50(3): 403-404.
11. Cruz AO. West AP. Composition of Philippine Kapok-seed oil. Philippine J Sci. 1931;46:131-40.
12. Dijkstra G, Duin HJ. Structure of sterculic acid and other analogous fatty acids. Nature (London). 1955;176:71-2.
13. Le Grand A, Wondergem PA, Verpoorte R. Pousset JL. Anti-infectious phytotherapies of the tree-savannah of senegal (West-Africa). II. Antimicrobial activity of 33 species. J Ethnopharmacol. 1988;2(1):25-31.
14. Sawhney AN, Khan MR, Ndaalio G, Nkunya MHH, Wevers H. Studies on the rationale of African traditional medicine. Part III. Preliminary screening of medicinal plants for antifungal activity. Pak J Sci Ind Res. 1978;21:193-6.
15. Tan GT, Pezzuto JM, Kinghorn AD, Hughes SH. Evaluation of natural products as inhibitors of human immunodeficiency virus type 1 (HIV-1) reverse transcriptase. J Nat Prod. 1991; 54(1):143-54.
16. Pichard R, Luco V. Pharmacological study of extracts of ceiba. Rev Med Y Alimentacion. 1944;6(13):16.

17. Antoun MD, Gerena L, Milhous WK. Screening of the flora of Puerto Rico for potential anti-malarial bioactives. *Int J Pharmacog.* 1992; 31(4):255-8.
18. Kambu K, Tona L, Kaba S, Cimanga K, Mukala N. antispasmodic activity of extracts proceeding of plant antidiarrheic traditional preparations used in Kinshasa. Zaire. *Ann Pharm Fr.* 1990; 48(4):200-8.
19. Wegmann E. Use of wood ashes as an effective method of treatment against the cowpeabeetle *Callosobruchus maculatus* F. In traditional cowpea stores in West Africa. *Gesunde Pflanz.* 1983;35(9):229-34.
20. <http://petprauna.com/plant/noon.html>

ภาคผนวก

1. Hypoglycemic properties of aqueous bark extract of *Ceiba pentandra* in streptozotocin-induced diabetic rats. Ladeji Olusola; Omekarah Ikechukwu; Solomon Mariam Department of Biochemistry, Faculty of Medical Sciences, University of Jos, PMB 2084, Jos, Nigeria. ladejio@unijos.edu.ng Journal of ethnopharmacology (2003 Feb), 84(2-3), 139-42. Journal code: 7903310. ISSN:0378-8741. Ireland. Journal; Article; (JOURNAL ARTICLE) written in English. PubMed ID 12648806 AN 2003134746 MEDLINE

Abstract

The claim by Nigerian traditional herbal medicine practitioners that the silk cotton tree, *Ceiba pentandra* L. Gaertn (Bombacaceae) barks extract has antidiabetic properties was investigated. Diabetes mellitus was induced with streptozotocin and graded doses of the aqueous bark extract were then administered ad libitum in drinking water to the experimentally diabetic rats for 28 days. Administration of the aqueous bark extract caused a statistically significant reduction in plasma glucose level in streptozotocin induced diabetic rats. The extract appeared non-toxic as evidenced by normal serum levels of AST, ALT, ALP and bilirubin. The data appear to support the hypoglycemic effects of *C. pentandra*. Copyright 2002 Elsevier Science Ireland Ltd.

2. Two new sesquiterpene lactones from *Ceiba pentandra*. Rao, K. V.; Sreeramulu, K.; Gunasekar, D.; Ramesh, D. Dep. Chem., Sri Venkateswara Univ., Tirupati, India. Journal of Natural Products (1993), 56 (12), 2041-5. CODEN: JNPRDF ISSN: 0163-3864. Journal written in English. CAN 120:50192 AN 1994:50192 CAPLUS

Abstract

Two new sesquiterpene lactones showing moderate antimicrobial activity have been isolated from the root bark of *Ceiba pentandra* (Bombacaceae) in addn. to the known compds. 8-formyl-7-hydroxy-5-isopropyl-2-methoxy-3-methyl-1,4-naphthaquinone and 7-hydroxycadalene. The new compds. were characterized as 2, 7-dimethoxy-5-isopropyl-3-methyl-8,1-naphthalene carbolactone and 2-hydroxy-5-isopropyl-7-methoxy-3-methyl-8,1-naphthalene carbolactone by chem. and spectroscopic studies.

3. A new naphthoquinone from *Ceiba pentandra*. Kishore, P. Hari; Reddy, M. Vijaya Bhaskar; Gunasekar, D.; Caux, Cristelle; Bodo, Bernard. Natural Products Division, Department of Chemistry, Sri Venkateswara University, Tirupati, India. Journal of Asian Natural Products Research (2003), 5 (3), 227-230. CODEN: JANRFI ISSN: 1028-6020. Journal written in English. CAN 140:213920 AN 2003:603579 CAPLUS

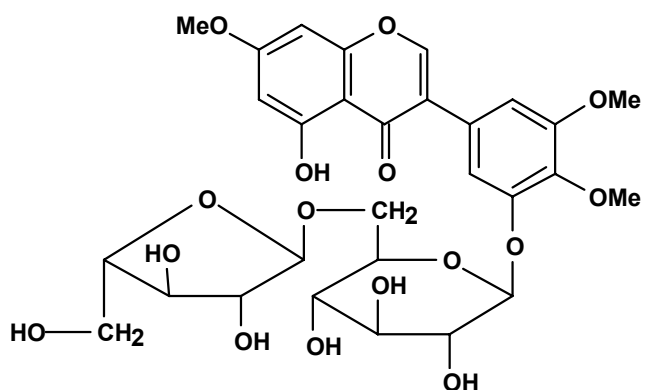
Abstract

A new naphthoquinone, 2,7-dihydroxy-8-formyl-5-isopropyl-3-methyl-1,4-naphthoquinone (I) together with a known naphthoquinone, 8-formyl-7-hydroxy-5-isopropyl-2-methoxy-3-methyl-1,4-naphthoquinone (II), was isolated from the heartwood of *Ceiba pentandra*. The structures of I and II were elucidated by extensive 1D and 2D NMR expts.

4. A new isoflavone glycoside from *Ceiba pentandra* (L.) Gaertner. Ueda, Hidenori; Kaneda, Norito; Kawanishi, Kazuko; Alves, Sergio Mello; Moriyasu, Masataka. Pharmacognosy, Kobe Pharmaceutical University, Kobe, Japan. Chemical & Pharmaceutical Bulletin (2002), 50(3), 403-404. CODEN: CPBTAL ISSN: 0009-2363. Journal written in English. CAN 137:182340 AN 2002:469755 CAPLUS

Abstract

From the 80% EtOH ext. of the bark of *Ceiba pentandra* (L.) Gaertner, a new isoflavone glycoside was isolated along with known isoflavones, vavain and vavain glucoside. The structure was elucidated by spectroscopic anal. as 5-hydroxy-7,4',5'-trimethoxyisoflavone 3'-O- α -L-arabinofuranosyl(1 $\rightarrow$ 6)- β -D-glucopyranoside (I).

ปลาไหลเผือก

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : หุงสอ¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ภาคเหนือ : ตุงสอ²⁻⁵ แห่พันชั้น²⁻⁵
 - 2.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : หยิกบ่อถอง²⁻⁵ หยิกไม่ถึง^{2,3,5} เอียนดอน²⁻⁵
 - 2.3 ภาคกลาง : ปลาไหลเผือก¹⁻⁵
 - 2.4 ภาคตะวันออก
 - ตราด : คะนาง^{2,3,5} ชะนาง^{2,3,5}
 - 2.5 ภาคใต้ : เพี้ยก²⁻⁵
 - สุราษฎร์ธานี : กรุงบาดาล^{2,3,5}
 - ปัตตานี : ตรึงบาดาล²⁻⁵
 - นราธิวาส : ตูบเปาะมิง (มลายู)^{2,3,5} ตูวอมิง (มลายู)²⁻⁵
 - ตรัง : ไหลเผือก^{2,3,5}
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Eurycoma longifolia* Jack¹⁻⁵
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : -
5. ชื่อวงศ์ : SIMAROUBACEAE¹⁻⁵
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ต้นขนาดเล็ก กิ่งและก้านมีสีดำ ไม่มีหนาม ใบยาว เป็นใบประกอบ แบบขนนกเรียงสลับ มีเยื่อเดี่ยว ออกดอกตามปลายกิ่งใหญ่ ใบย่อยรูปหอกหรือรูปหอกแกมรูปไข่กลับ ปลายเรียว ก้านใบสั้นหรือไม่มี ดอกช่อขนาดใหญ่สีแดงหรือม่วงแดงออกตามง่ามใบ ใบประดับรูปสามเหลี่ยมขนาดเล็กก้านดอกย่อยยาว กลีบรองกลีบดอกเล็ก โคนติดกันปลายแยกเป็น 5-6 แฉก กลีบดอก 5-6 กลีบ รูปหอก รูปไข่หรือรูปขอบขนานแกมไข่กลับ มีขนนุ่มทั้งสองด้าน เป็นดอกสมบูรณ์เพศ ดอกเพศผู้หรือเพศเมีย เกสรผู้มี 5-6 อัน ท่อเกสรเมียยาว ที่ยอดมี 5-6 แฉก ผลรูปรีหรือรูปไข่³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก³⁻⁵ เปลือกราก³ เปลือก^{3,5} ผล³

8. **ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา** : แก้ว⁶ แก้วปรวด⁶ รักษาอาการแผลในช่องปาก⁶ มะเร็งครูด⁶ รามะนาด⁶
9. **ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย**
- ราก** : แก้ว³⁻⁵ แก้วจับสัน³ รักษาวัณโรค^{3,5} ถ่ายพิษต่าง ๆ³⁻⁵ ขับเหงื่อ^{3,5} แก้ว³ เนื่องจากอาการอักเสบ³ แก้วฟกบวม³ ถ่ายพิษเสมหะ³ ถ่ายพิษโลหิต³ ถ่ายฝี่ในท้อง⁴ ถ่ายพิษไข้⁴ ตัดไข้ทุกชนิด⁴ แก้วลม⁴ แก้ววัณโรคระยะบวม⁴ ขับพยาธิ⁵ แก้วฆ่ามาลาเรีย⁵ แก้วต่อมทอนซิลอักเสบ⁵ แก้วเจ็บคอ⁵ แก้วกาฬโรครักษาความดันเลือดสูง⁵ รักษาโรคอัมพาต⁵ ขับถ่ายน้ำเหลือง⁵ แก้วท้องผูก⁵
- เปลือก** : แก้ว³
- เปลือก** : แก้วฆ่ามาลาเรีย³ แก้ว³ เนื่องจากอาการอักเสบ³ แก้ว³ แก้วพิษ แก้วจับสัน⁵ แก้วเหือดหัด⁵ แก้วกาฬนางแอ่น⁵ แก้วสันนิบาต⁵ แก้วทวารพิษ⁵ แก้วเบาพิการ⁵
- ผล** : แก้วบิ³

10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก

- ฤทธิ์ต้านเชื้อมาลาเรีย จากการสกัดสารชนิดหนึ่ง ด้วยแอลกอฮอล์ในปริมาณ 10 ก./กก. โดยการฉีดเข้าไปใต้ผิวหนัง และช่องท้อง 10 ก./กก. ปรากฏว่าเกิดเป็นพิษในหนูถีบจักร คือ ทำให้เกิดอาการชักกระตุก หายใจถี่และหัวใจหยุดเต้นในท่าบีบตัว ขนาดที่ใช้ทดลองในปริมาณ 1,786 เท่าของขนาดที่ใช้ในตำรับยา⁵
- ฤทธิ์ต้านการแพ้ จากการสกัดสารของรากสด ด้วยแอลกอฮอล์ 50% ในความเข้มข้นถึง 0.01 ก./ซี.ซี. ทดลองในลำไส้ของหนูตะเภาที่ตัดแยกจากลำตัวแล้ว ปรากฏทำให้กล้ามเนื้อเรียบนั้นคลายตัว และยังสามารถต้านฤทธิ์ histamine ได้⁵
- ฤทธิ์ลดไข้ จากการสกัดสารที่รากแห้ง ด้วยแอลกอฮอล์ 50% ทดลองโดยใช้สารที่สกัดได้ ผ่านสายยางเข้าช่องท้องกระต่ายที่ถูกกระตุ้นด้วยยีสต์ให้เป็นไข้ ปรากฏว่าไม่มีผลต่อการลดไข้⁵
- ฤทธิ์ลดความดันเลือดจากการสกัดสารที่ราก ด้วยแอลกอฮอล์ 50% แล้วนำไปทดลองฉีดเข้าไปในหลอดเลือดของสุนัข ผลปรากฏว่าไม่สามารถลดความดันเลือดได้⁵

5.ฤทธิ์ต้านเชื้อมาลาเรีย การสกัดสารที่เปลือกกรากแห้งด้วยแอลกอฮอล์ 50% มีฤทธิ์ในการยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อมาลาเรีย *Plasmodium falciparum* ได้ดีเช่นเดียวกับสารที่สกัดด้วยน้ำ⁵

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

11.1 ทางยา

11.1.1 Kuo Ping-Chung และคณะ (2003)⁷ ศึกษาคุณสมบัติของสารละลายน้ำที่ได้จากการสกัดส่วนของปลาไหลเผือกด้วยเมทานอล ผลจากการตรวจวิเคราะห์ พบสารประกอบ 3 ตัว ได้แก่ quassinoid diterpenoids น้ำตาล และกรดอะมิโน จากนั้นนำไปศึกษาหาคุณสมบัติและสารประกอบย่อยของแต่ละตัวต่อไป ซึ่งจากการศึกษานี้ พบว่า สาร quassinoid diterpenes แสดงผลอย่างชัดเจนว่า ทำให้เซลล์เป็นพิษ และมีฤทธิ์ต้านมาลาเรีย

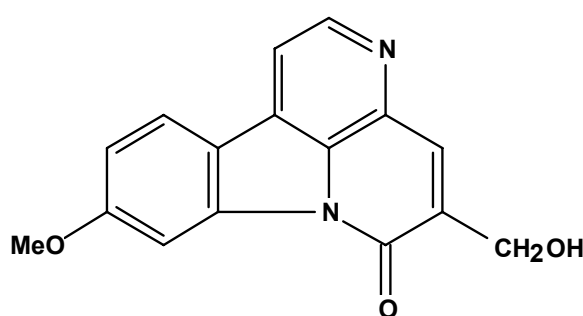
11.1.2 Chan, Kit-Lam และ Choo, Chee-Yan (2002)⁸ ศึกษาถึงความเป็นพิษบางส่วน of quassinoids จากปลาไหลเผือก โดยสารสกัด 50% น้ำและเอทานอลจากส่วนของราก ถูกแยกโดยใช้ di-Et ether, n-butanol และน้ำ ศึกษาถึงความเป็นพิษอย่างรุนแรงของแต่ละส่วนโดยทำการทดลองกับหนูหางปาก และกึ่งทะเล พบว่า สัดส่วนของ n-butanol ให้ความเป็นพิษมากที่สุด และทำการตรวจพบว่า eurycomanone คือ สารประกอบที่ให้ความเป็นพิษมากที่สุด

11.1.3 Ang, Hooi Hoon และ Sim, Meng Kwoon (1998)⁹ วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้คือ หาคุณสมบัติของสารสกัดจากปลาไหลเผือก ที่ส่งผลต่อการกระตุ้นการมีเพศสัมพันธ์ การกำหนดความต้องการทางเพศของหนูพื้นเมือง (ท้องถิ่น) เพศผู้ โดยใช้ลวดที่ผ่านกระแสไฟฟ้าเป็นตัวกระตุ้นต่อการไปหาหนูเพศเมีย โดยทำการกระตุ้นความต้องการทางเพศของหนูโดยการใส่สารสกัดให้กับหนูกลุ่มหนึ่งและอีกกลุ่มเป็นตัวควบคุม โดยให้หนูทั้งสองกลุ่มข้ามไปหาหนูเพศเมียในกรง โดยทำการปล่อยกระแสไฟฟ้าคงที่ ที่ 0.12 mA ซึ่งปรากฏว่าหนูกลุ่มที่ควบคุมไม่สามารถข้ามไปยังกรงได้สรุปผลการทดลอง แสดงให้เห็นว่าสารสกัดปลาไหลเผือกที่หนูได้รับและที่เพิ่มระดับความเข้มข้นสามารถที่จะข้าม ปีนป่ายไปยังหนูเพศเมียได้โดยอยู่ในช่วง 9-12 สัปดาห์ ของการสังเกต สรุปได้ว่าสารสกัดปลาไหลเผือกทำให้เกิดความต้องการทางเพศอย่างมาก

11.2 ทางเคมี

11.2.1 Choo, Chee-Yan และ Chan, Kit Lam (2002)¹⁰ ใช้ HPLC ในการวิเคราะห์ canthinone alkaloids จากปลาไหลเผือก ซึ่งจากการวิเคราะห์พบสารประกอบ alkaloids 3 กลุ่มใหญ่ คือ (1) 9-methoxycanthin-6-one (2) 3-methylcanthin-5,6-dione และ (3) 9-methoxy analog และยังพบว่าสารประกอบกลุ่มที่ 1 มีค่าการดูดกลืนแสงที่ 350 nm. เท่านั้น ส่วนสารประกอบกลุ่มที่ 2 และ 3 มีค่าการดูดกลืนแสงทั้งที่ 350 และ 451 nm.

11.2.2 Kuo, Ping-Chung และคณะ (2003)¹¹ ศึกษาเซลล์ที่เป็นพิษและการต้านมาลาเรียของ α -carboline alkaloids จากสารสกัดรากของปลาไหลเผือกโครงสร้างของสารประกอบ α -carboline alkaloids ตัวใหม่ 3 ตัว ได้แก่ n-pentyl β -carboline-1-propionate, 5-hydroxymethyl-9-methoxycanthin-6-one (ซึ่งมีสูตรโครงสร้างแสดงดังรูปที่ 1) และ 1-hydroxy-9-methoxycanthin-6-one ซึ่งถูกวิเคราะห์โดยใช้เทคนิค 1D และ 2D NMR และ mass spectral data สารประกอบเหล่านี้ถูกนำมาทดสอบในหลอดทดลองกับเซลล์ที่เป็นพิษ และการต้านมาลาเรียโดย 9-methoxycanthin-6-one และ canthin-6-one แสดงให้เห็นว่าด้านความเป็นพิษของเซลล์มะเร็งที่ปอดและ cell lines ของเซลล์มะเร็งเต้านม

รูปที่ 1 สูตรโครงสร้างทางเคมีของ 5-hydroxymethyl-9-methoxycanthin-6-one

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

1, 4-benzoquinone, 2,6-dimethoxy:^{3,12}; biphenyl ether, 2, 2'-dimethoxy-4-(3-hydroxy-1-propenyl)-4'-(1, 2, 3-trihydroxy-propyl): ; biphenyl ether, iso-2, 2'-dimethoxy-4-(3-hydroxy-1-propenyl)-4'-(1, 2, 3-trihydroxy-propyl): ; biphenyl, 2-hydroxy-2', 3, 6'-trimethoxy-4'-(2, 3-epoxy-1-hydroxy-propyl)-5-(3-hydroxy-1-propenyl): ; biphenyl, 2-hydroxy-2', 3-dimethoxy-4'-(2, 3-epoxy-1-hydroxy-propyl)-5-(3-hydroxy-1-propenyl):^{3,13}; bourjotinolone A^{3,14}; campesterol^{3,12,15}; canthin-5, 6-dione, 9-methoxy-3-methyl: ; canthin-6-one: ; canthin-6-one, 10-hydroxy-9-methoxy:^{3,16}; canthin-6-one, 10-hydroxy:^{3,17}; canthin-6-one, 11-hydroxy-10-methoxy: ; canthin-6-one, 11-hydroxy: ; canthin-6-one, 5, 9-dimethoxy: ; canthin-6-one, 9, 10-dimethoxy:^{3,16}; canthin-6-one, 9-hydroxy: ; canthin-6-one-N-oxide-, 9-hydroxy:^{3,18}; canthin-6-one, 9-methoxy:^{3,16,18}; canthin-6-one-3-N-oxide, 9-methoxy:^{3,16}; canthin-6-one-N-oxide, 9-methoxy:^{3,18}; canthin-6-one-3-N-oxide^{3,16}; β -carboline, 1-methoxy-methyl:^{3,16}; β -carboline, 1-propionic acid:^{3,16,18}; β -carboline, 7-methoxy: 1-propionic acid^{3,18}; eurycoma quassinoid 2^{3,19};

eurycoma quassinoid 3^{3,19,20}; eurycoma quassinoid 4^{3,20}; eurycomalactone^{3,12,14,17,21-24}; eurycomalactone, 5-6-dehydro:^{3,14}; eurycomalactone, 6 α -hydroxy:^{3,14,24}; eurycomalactone, 7 α -hydroxy:^{3,25}; eurycomanol^{3,17,24,26-30}; eurycomanol 2-O- β -D-glucoside^{3,24}; eurycomanol, 13 β -18-dihydro:^{3,24,26,29}; eurycomanol-2-O- β -D-glucopyranoside^{3,26}; eurycomanol-2-O- β -D-glucoside^{3,27,29}; eurycomanone^{3,17,18,28,30,31}; eurycomanone, 12, 15-diacetyl-13 α (21)-epoxy:^{3,25}; eurycomanone, 13, 21-dihydro:^{3,30,31}; eurycomanone, 12-acetyl-13, 21-dihydro:^{3,25}; eurycomanone, 13 α (21)-epoxy:^{3,25}; eurycomanone, 13 β , 21-dihydroxy:^{3,30}; eurycomanone, 15-acetyl-13 $\square$ (21)-epoxy:^{3,25}; eurycomanone, 15-acetyl-13 α (21)-epoxy:^{3,25}; eurylactone^{3,19}; eurylactone A; eurylactone B^{3,20}; eurylene^{3,32,33}; eurylene, 14-deacetyl:^{3,33}; hispidone^{3,14}; klaineanone, 11-dehydro:^{3,14}; klaineanone, 6 α -acetoxy-14, 15 β -dihydro:^{3,25}; Klaineanone,, 14, 15 β -dihydroxy:^{3,14,24,30}; klaineanone, 14, 15-dihydroxy:^{3,29}; klaineanone, 15 β -acetyl-14-hydroxy:^{3,25}; klaineanone, 6 α -acetoxy-15 β -hydroxy:^{3,25}; lauricolactone A; lauricolactone B^{3,20,22,34}; lingilene peroxide^{3,35}; longilactone^{3,14,30}; longilactone, 6-dehydroxy:^{3,25}; longilene peroxide^{3,33}; melianone; niloticin; niloticin, dihydro:^{3,14}; pasakbumin B; pasakbumin D^{3,31}; picrasidine L^{3,16}; piscidinol A; sapelin A, 3-epi:^{3,14}; β -sitosterol^{3,12,15}; stigmasterol^{3,15,17}; teurilene^{3,32,33}

13.ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

ด้านเชื้อมาลาเรีย^{3,17,23,27,36-42} ด้านเชื้อแบคทีเรีย^{3,43} ยับยั้งเนื้องอก^{3,44,45} ลดความดันโลหิต^{3,46} ยับยั้งพาราซิมพาเตติก^{3,47} ยับยั้งการสร้างสเตียรอยด์^{3,48} รักษาแผลในกระเพาะอาหาร^{3,49} เป็นพิษต่อเซลล์^{3,14,40}

การทดสอบความเป็นพิษ ไม่พบว่า มีพิษในหนูถีบจักรที่ได้สารสกัดเอทานอล 50% ขนาด 10 กรัม ของรากแห้ง/กก. โดยฉีดเข้าใต้ผิวหนังหรือสอดท่อเข้าทางกระเพาะอาหาร^{3,50} การให้สารสกัด แอลกอฮอล์ 34% ฉีดเข้าช่องท้องและให้ทางปาก มีค่า LD₅₀ 15-20 และ 1,500-2,000 มก./กก. ตามลำดับ^{3,42} สารสกัดแอลกอฮอล์มีความเป็นพิษมากกว่าสารสกัดน้ำ^{3,41} การสกัดด้วยตัวทำละลาย ต่างๆ พบว่า ส่วนที่สกัดด้วยเอทานอลมีพิษมากกว่าคลอโรฟอร์มและเฮกเซน^{3,41,42}

การทดสอบความเป็นพิษของสารสกัดผลแห้งด้วยแอลกอฮอล์ ในหนูถีบจักร พบว่า การให้ทาง หลอดอาหาร มีค่า LD₅₀ 2.6 ก./กก. หนูมีอาหารซึม หายใจอ่อน และตาย การให้สารสกัด 0.27 และ 0.35 ก./กก. เป็นเวลา 1 เดือน ไม่พบอาการผิดปกติ ถ้าให้ในขนาด 0.43 ก./กก. พบก้อนใต้ผิวหนัง บริเวณหน้าท้องช่วงล่างขนไม่เป็นมัน ขนร่วงและมีแผลติดเชื้อ และมีหนูตาย 85% เมื่อให้นาน 3 เดือน^{3,51} หนูที่ได้รับสารสกัดมีน้ำหนักตัว โต ม้าม และลูกอ้วนทะมากกว่าหนูปกติในบางตัวมีไตวาย และมี

ปัสสาวะคั่งในกระเพาะปัสสาวะ นอกจากนี้พบว่า ภายหลังจากให้สารสกัด 2 เดือน หนูมีระยะเวลาหลับที่ลดลงด้วยเนมบูทอลลดลง^{3,51} ในหนูขาว การให้สารสกัด 0.3-0.5 ก./กก. ทางหลอดอาหารวันเว้นวันเป็นเวลา 3 เดือน ไม่พบความผิดปกติทั้งการเพิ่มน้ำหนักตัวและอวัยวะภายใน^{3,51}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายตามท้องตลาด

ยาจันทลีดา⁵²

ชื่อผลิตภัณฑ์:	ยาจันทลีดา
บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	-
บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	-
ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	แก้ไข้ ร้อนใน กระหายน้ำ ขับพิษไข้
ปริมาณบรรจุ:	90 แคปซูล
ราคา:	250 บาท
ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	-
ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:	

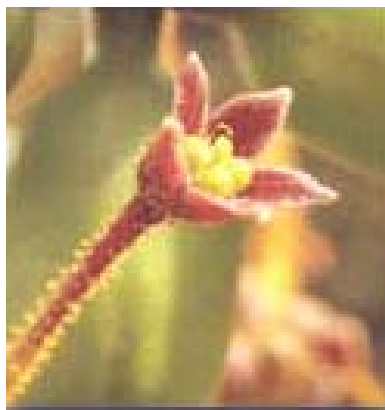

รูปที่ 2 ผลิตภัณฑ์ยาจันทลีดา จากสารสกัดปลาไหลเผือก

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 3 *Eurycoma longifolia* (ปลาไหลเผือก) แสดงส่วนใบ⁵³

รูปที่ 4 *Eurycoma longifolia* (ปลาไหลเผือก) แสดงส่วนดอก⁵³

รูปที่ 5 *Eurycoma longifolia* (ปลาไหลเผือก) แสดงส่วนผล⁵³

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี.พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ฉบับปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.เชียงใหม่;2547. หน้า 332.
2. เต็ม สมิตินันท์.ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ;2544. หน้า 232.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พื้นบ้าน(2). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2541.หน้า 567-571.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช.สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย.สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 275.
5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์.กรุงเทพฯ;2536.หน้า 450.
6. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปรัวรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา.

ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

7. Kuo, Ping-Chung; Damu, Amooru G; Wu, Tian-Shung. Characterization of the water soluble fraction from the root extract of *Eurycoma longifolia*. Chinese Pharmaceutical Journal (Taipei, Taiwan). 2003;55(4):257-265.
8. Chan, Kit-Lam; Choo, Chee-Yan. The toxicity of some quassinoids from *Eurycoma longifolia* Planta Medica. 2002;68(7):662-664.
9. Ang, Hooi Hoon; Sim Meng Kwoon. *Eurycoma longifolia* increases sexual motivation in sexually naive male rats. Archives of Pharmacol Research. 1998; 21(6):779-781.
10. Choo, Chee-Yan; Chan, Kit-Lam. High performance liquid chromatography analysis of canthinone alkaloids from *Eurycoma longifolia*. Planta Medica. 2002;68(4):382-384.
11. Kuo, Ping-Chung; Shi, Li-Shian; Damu, Amooru G; Su, Chung-Ren; Huang, Chieh-Hung; Ke, Chin Huang; Wu, Jin-Bin; Lin, Ai-Jeng; Bastow, Kenneth F; Lee Kuo-Hsiung; Wu, Tian-Shung. Cytotoxic and antimalarial α -carboline alkaloids from the roots of *Eurycoma longifolia*. Journal of Natural Products. 2003;66(10):1324-1327.
12. Le VT, Nguyen NS. Constituents of *Eurycoma longifolia*. J Org Chem 1970;35:1104.
13. Morita H, Kishi E, Takeya K, Itokawa H. Biphenylneolignans from wood of *Eurycoma longifolia*. Phytochemistry 1992;31(11):3993-5.
14. Itokawa H, Kishi E, Morita H, Takeya K. Cytotoxic quassinoids and tirucallane-type triterpenes from the wood of *Eurycoma longifolia*. Chem Pharm Bull 1992;40(4):1053-5.
15. Oei-Koch A, Kraus L. Constituents of *Eurycoma longifolia*. I. Sterols and saponins. Planta Med 1978;34:339.
16. Mitsunaga K, Koike K, Tanaka T, et al. Canthin-6-one-alkaloids from *Eurycoma longifolia*. Phytochemistry 1994;35(3):799-802.
17. Chan KL, O'Neill MJ, Phillipson JD, Warhurst DC. Plants as sources of antimalarial drugs. Part 3-1. *Eurycoma longifolia*. Planta Med 1986;2:105-7.

18. Kardono LBS, Angerhofer CK, Tsauri S, Padmawinata K, Pezzuto JM, Kinghorn AD. Cytotoxic and antimalarial constituents of the roots of *Eurycoma longifolia*. J Nat Prod 1991;54(5):1360-7.
19. Itokawa H, Qin XR, Morita H, Takeya K, Iitaka Y. Novel quassinoids from *Eurycoma longifolia*. Chem Pharm Bull 1993;41(2):403-5.
20. Itokawa H, Qin XR, Morita H, Takeya K, C-18 and C-19 quassinoids from *Eurycoma longifolia*. J Nat Prod 1993;56(10):1766-71.
21. Oei-Koch A, Kraus L. Contents of *Eurycoma longifolia* Jack. III. Bitter principle (Eurycomalactone) Sci Pharm 1980;48:110-7.
22. Nguyen NS, Bhatnagar S, Polonsky J, Vuilhorgne M, Prange T, Pascard C. Structure of laurycolactone A and B, new C18-quassinoids from *Eurycoma longifolia* and revised structure of eurycomalactone (X-ray analysis). Tetrahedron Lett 1982;23:5159-62.
23. Suppakun N, Somannabandhu A, Theptaranonth Y, Pavanon K. An antimalarial principle from *Eurycoma longifolia* Jack. NRCT-JSPS Rattanakosin Bicentennial Joint Seminar on Chemistry of Natural Products, Bangkok, Thailand, 2-6 August 1982:48.
24. Chan KL, Iitaka Y, Hoguchi H, Sugiyama H, Saito I, Sankawa U. 6 α -Hydroxyeurycoma-lactone, a quassinoid from *Eurycoma longifolia*. Phytochemistry 1992;31(12):4295-8.
25. Morita H, Kishi E, Takeya K, Itokawa H, Iitaka Y. Highly oxygenated quassinoids from *Eurycoma longifolia*. Ibid 1993;33(3):691-6.
26. Ang HH, Chan KL, Mak JW. *In vitro* anti-malarial activity of quassinoids from *Eurycomalongifolia* against Malaysian chloroquine-resistant *Plasmodium falciparum* isolates. Planta Med 1995;61(2):177-8.
27. Chan KL, Lee SP, Sam TW, Han BH. A quassinoid glycoside from the roots of *Eurycoma longifolia*. Phytochemistry 1989;28(10):2857-9.
28. Darise M, Kohda H, Mizutani K, Tanaka O. Eurycomanone and eurycomanol, quassinoids from the roots of *Eurycoma longifolia*. Ibid 1982;21:2091-3.

29. Chan KL, Lee SP, Sam TW, Tan SC, Noguchi H, Sankawa U. 13β , 18-Dihydroeurycomanol, a quassinoid from *Eurycoma longifolia*. Ibid 1991;30(9):3138-41.
30. Morita H, Kishi E, Takeya K, Itokawa H, Tanaka O. New quassinoids from the roots of *Eurycoma longifolia*. Chem Lett 1990;5:749-52.
31. Tada H, Yasuda F, Otani K, Doteuchi M, Ishihara Y, Shiro M. New antiulcer quassinoids from *Eurycoma longifolia*. Eur J Med Chem 1992;26(3):345-9.
32. Itokawa H, Kishi E, Morita H, Takeya K, Iitaka Y. Eurylene, a new squalene-type triterpene from *Eurycoma longifolia*. Tetrahedron Lett 1991;32(15):1803-4.
33. Morita H, Kishi E, Takeya K, Itokawa H, Iitaka Y. Squalene derivatives from *Eurycoma longifolia*. Phytochemistry 1993;34(1):765-71.
34. Le VT, Nguyen NS, Le TTV. Structure of laurycolactone A and B-two C18 quassinoids from *Eurycoma longifolia*. Tap Chi Hoa Hoc 1986;24(2):7-10.
35. Itokawa H, Kishi E, Morita H, Takeya K, Iitaka Y. A new squalene-type triterpene from the wood of *Eurycoma longifolia*. Chem Lett 1991;12:2221-2.
36. Phillipson JD, O'Neill MJ. Novel antimalarial drugs from plants? Parasitology 1986;2(12):355-8.
37. Ang HH, Chan KL, Mak JW. Effect of 7-day daily replacement of culture medium containing *Eurycoma longifolia* Jack constituents on the Malaysian *Plasmodium falciparum* isolates. J Ethnopharmacol 1995;49(3):171-5.
38. Phillipson JD, O'Neill MJ, Warhurst DC, Plants as sources of antimalarial drugs. การประชุม Princess congress I, กรุงเทพฯ, 10-13 ธันวาคม 2530:10.
39. จริยา บรอกเคิลแมน เบญจมาศ ถนอมทรัพย์ เอมอร โสมนะพันธุ์. การทดสอบฤทธิ์ต้านเชื้อ มาลาเรียของสารสกัดสมุนไพรไทยในหลอดทดลอง. การสัมมนาเรื่องสมุนไพรกับมาลาเรีย, องค์การเภสัชกรรม 2532.
40. Kardono LBS, Angerhofer CK, Tsauri S, Padmawinata K, Pezzuto JM, Kinghorn AD. Cytotoxic and antimalarial constituents of the roots of *Eurycoma longifolia*. J Nat Prod 1991;54(5):1360-7.
41. Suppakun N, Satayavivad J, Thebtaranonth Y, Somanbandthu A. The studies of toxicological and antimalarial activities of *Eurycoma longifolia* Jack. JSPS-NRCT

Seminar: Pharmacologically Active Substances from Natural Sources. Chiang Mai, Thailand, 3-5 December 1992:65.

42. นพนาศ สรรพคุณ จุฑามาศ สัตยวิวัฒน์ ยอดหทัย เทพธรรานนท์ เอมอร โสมนะพันธ์. การศึกษาความเป็นพิษและฤทธิ์ยับยั้งเชื้อมาลาเรียในสัตว์ทดลองของรากปลาไหลเผือก. การประชุมวิชาการ ครั้งที่ 3 จัดโดยกองมาลาเรีย และศูนย์ควบคุมพาหะนำโรคกรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับสมาคมมาลาเรียแห่งประเทศไทย, เชียงใหม่, 18-20 ตุลาคม 2532:128-9.
43. อาริรัตน์ ลออบักษา สุรัตนา อำนวยผล วิเชียร จงบุญประเสริฐ. การศึกษาสมุนไพรที่มีฤทธิ์ต้านแบคทีเรียที่ทำให้เกิดการติดเชื้อของระบบทางเดินหายใจ (ตอนที่ 1). ไทยเภสัชสาร 2531;13(1):23-36.
44. Itokawa H, Hirayama F, Tsuroka S, Mizuno K, Takeya K, Nitta A. Screening test for antitumor activity of crude drugs (III). Studies on antitumor activity of Indonesian medicinal plants. Shoyakugaku Zasshi 1990;44(1):58-62.
45. Kinghorn AD. Discovery of antineoplastic agents from Tropical plants. The International Conference on the Use of Traditional Medicine & Other Natural Products in Health-Care, Penang, Malaysia, 8-11 June 1993:22.
46. Goh SH, Soepadmo E, Chang P, et al. Studies on Malaysian medicinal plants: Preliminary results. Proc Fifth Asian Symposium on Medicinal Plants and Spices, Seoul Korea, August 20-24, 1984 Han BH, Han DS, Han YN, Woo WS (Eds) 1984;5:473-83.
47. Mokkahasmit M, Ngarmwathana W, Sawasdimongkol K, Permiphaphat U. Pharmacological evaluation of Thai medicinal plants. (continues). J Med Ass Thailand 1971;54(7):490-504.
48. Farizatur-radiah O, Kwan TK, Saad JM, Koh BH, Mustafa AM. Biosynthesis of odorous 16-androstenes in the human testis: effect of *Eurycoma longifolia* (Jack) extracts. Proc Malays Biochem Soc Conf 19th, 1994:54-7.
49. Mokkahasmit M, Swatdimongkol K, Satrawaha P. Study on toxicity of Thai medicinal plants. Bull Dept Med Sci 1971;12(2/4):36-65.
50. Tada H, Yasuda F, Otani K, Doteuchi M, Ishihara Y, Shiro M. New antiulcer quassinoids from *Eurycoma longifolia*. Eur J Med Chem 1991;26(3)345-9.

51. ประสาร ธรรมอุปกณ์ เอมอร โสมมะพันธุ์ นิจศิริ เรืองรังษี นพมาศ สรรพคุณ. พืชของสารสกัดจากรากปลาไหลเผือกในสัตว์ทดลอง. การสัมมนาเรื่องสมุนไพรกับมาลาเรีย. องค์การเภสัชกรรม 2532.
52. <http://eastern-herb.com/thnew/herb set2>.
53. [www.rspg.thaigov.net/ plants_data/use/herbs05](http://www.rspg.thaigov.net/plants_data/use/herbs05)

ภาคผนวก

1. Characterization of the water soluble fraction from the root extract of *Eurycoma longifolia*.

Kuo, Ping-Chung; Damu, Amooru G.; Wu, Tian-Shung. Department of Chemistry, National Cheng Kung University, Tainan, Taiwan. Chinese Pharmaceutical Journal (Taipei, Taiwan) (2003), 55(4), 257-265. CODEN: CPHJEP ISSN: 1016-1015. Journal written in English. CAN 142:110388 AN 2004:572707 CAPLUS

Abstract

Investigation of the chem. compn. of the water sol. fraction of the methanolic ext. of the roots of *Eurycoma longifolia*, a medicinal plant popularly known as "Tongkat Ali", afforded three quassinoid diterpenoids and sugar and amino acid fractions. The sugar fraction was analyzed for its qual. and quant. carbohydrate contentm and glucose and fructose were identified. Quantification of these natural free sugars was achieved by HPLC using refractive index detection. The total amino acid concn. and the amino acid pattern, i.e., the relative proportion of each amino acid to the total amino acids, in the amino acid fraction were analyzed using an amino acid analyzer. Twenty-five amino acids were identified. The predominant amino acids were alanine, proline, arginine, and serine summing up to 53.39% of the total. The isolated quassinoid diterpenes exhibited potent cytotoxicity and antimalarial activity.

2. The toxicity of some quassinoids from *Eurycoma longifolia*. Chan, Kit-Lam; Choo, Chee-

Yan. School of Pharmaceutical Sciences, Universiti Sains Malaysia, Penang, Malay. Planta Medica (2002), 68(7), 662-664. CODEN: PLMEAA ISSN: 0032-0943. Journal written in English. CAN 138:164940 AN 2002:576662 CAPLUS

Abstract

The 50% aq. ethanol ext. of *Eurycoma longifolia* Jack (Simaroubaceace) roots was partitioned with di-Et ether, n-butanol and then water. Acute toxicity studies of each fraction on mice administered orally and brine shrimps revealed that the n-butanol fraction was the most toxic. Toxicity-guided chromatog. fractionation of the n-butanol fraction identified eurycomanone as the most toxic component. 13,21-Dihydroeurycomanone, eurycomanol,

longilactone, 14,15 α -dihydroxyklaineanone and eurycomanol-2-O- α -glucopyranoside were 2.8, 33, 44, 88.9 and > 100 times less toxic on brine shrimps, resp. A C20-type quassinoid, an α,β -unsatd. ketone in ring A, an exomethylene function at C-13 and an oxymethylene bridge connecting C-8 and C-11 of ring C contributed to increased toxicity.

3. *Eurycoma longifolia* increases sexual motivation in sexually naive male rats. Ang, Hooi Hoon; Sim, Meng Kwoon. School of Pharmaceutical Sciences, University of Science Malaysia, Penang, Malay. Archives of Pharmacal Research (1998), 21(6), 779-781. CODEN: APHRDQ ISSN: 0253-6269. Journal written in English. AN 1999:3162 CAPLUS

Abstract

The aim of this study is to provide evidence on the aphrodisiac property of *Eurycoma longifolia* Jack. An elec. grid was used as an obstruction in the elec. copulation cage in order to det. how much an aversive stimulus the sexually naive male rat for both the treated with *E. longifolia* Jack and control groups were willing to overcome to reach the estrous receptive female in the goal cage. The intensity of the grid current was maintained at 0.12 mA and this was the intensity in which the male rats in the control group failed to crossover to reach the goal cage. Results showed that *E. longifolia* Jack continued to enhance and also maintain a high level of both the total no. of successful crossovers, mountings, intromissions and ejaculations during the 9-12 th week observation period. In conclusion, these results further enhanced and strenghtened the aphrodisiac property of *E. longifolia* Jack.

4. High performance liquid chromatography analysis of canthinone alkaloids from *Eurycoma longifolia*. Choo, Chee-Yan; Chan, Kit-Lam. School of Pharmaceutical Sciences, Universiti Sains Malaysia, Penang, Malay. Planta Medica (2002), 68(4), 382-384. CODEN: PLMEAA ISSN: 0032-0943. Journal written in English. CAN 137:190822 AN 2002:390221 CAPLUS

Abstract

A reversed phase-high performance liq. chromatog. method with a photodiode array detector was developed for the simultaneous detn. of three major alkaloids, 9-methoxycanthin-6-one (1), 3-methylcanthin-5,6-dione (2) and its 9-methoxy analog (3) in *Eurycoma longifolia* Jack. These alkaloids were easily sepd. by a gradient elution protocol of 20-42% acetonitrile in

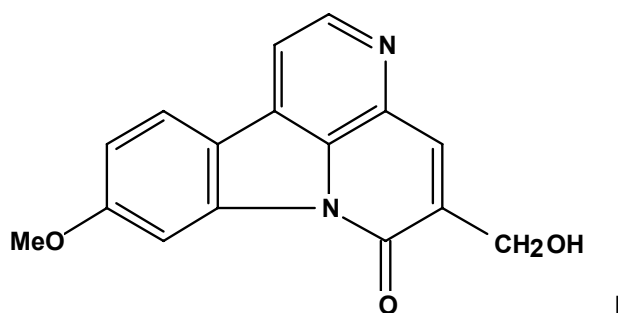
0.1% acetic acid. Compd. 1 showed characteristic absorption at 350 nm only whereas its dione analogs, 2 and 3 displayed strong absorptions at both 350 and 451 nm. The linear calibration ranges were 0.7 - 50 $\mu\text{g mL}^{-1}$ for 1, 1.5-50 $\mu\text{g mL}^{-1}$ for 2 and 3.1 - 100 $\mu\text{g mL}^{-1}$ for 3. The recoveries of the three alkaloids were 90.8-101.0% with relative std. deviations from 0.35 to 6.31% ($n = 3$). The limits of detection for all the alkaloids were within the range of 0.35 - 0.7 $\mu\text{g mL}^{-1}$. This method was successfully applied to the phytochem. anal. of *E. longifolia* roots obtained from different sources.

5. Cytotoxic and antimalarial β -carboline alkaloids from the roots of *Eurycoma longifolia*.

Kuo, Ping-Chung; Shi, Li-Shian; Damu, Amooru G.; Su, Chung-Ren; Huang, Chieh-Hung; Ke, Chih-Huang; Wu, Jin-Bin; Lin, Ai-Jeng; Bastow, Kenneth F.; Lee, Kuo-Hsiung; Wu, Tian-Shung. Department of Chemistry, National Cheng Kung University, Tainan, Taiwan. Journal of Natural Products (2003), 66(10), 1324-1327. CODEN: JNPRDF ISSN: 0163-3864. Journal written in English. CAN 139:361632 AN 2003:753390 CAPLUS

Abstract

Three new α -carboline alkaloids [n-pentyl β -carboline-1-propionate, 5-hydroxymethyl-9-methoxycanthin-6-one (I), and 1-hydroxy-9-methoxycanthin-6-one] and 19 known α -carbolines were isolated from the roots of *Eurycoma longifolia*. The new structures were detd. by comprehensive analyses of their 1D and 2D NMR and mass spectral data and by chem. transformation. These compds. were screened for *in vitro* cytotoxic and antimalarial activities, and 9-methoxycanthin-6-one and canthin-6-one demonstrated significant cytotoxicity against human lung cancer (A-549) and human breast cancer (MCF-7) cell lines.

ผักขม

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : ผักโหม¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ทั่วไป : ผักขม^{2,3}
 - 2.2 ภาคเหนือ
 - แม่ฮ่องสอน : กะเหม่อลลอค (กะเหรี่ยง)² ผักโหมเกลี้ยง²
 - 2.3 ภาคใต้ : ผักโหม²
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Amaranthus Lividus* L.¹⁻³
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : -
5. ชื่อวงศ์ : AMARANTHACEAE¹⁻³
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ล้มลุกฤดูเดียว ลำต้นตั้งตรงสูงได้ถึง 80 ซม. มักแตกกิ่งก้านที่โคนต้น ลำต้นผิวเรียบกลมหรือเป็นเหลี่ยมมนๆ ใบเดี่ยว เรียงสลับรูปไข่กลับแกมข้าวหลามตัด โคนใบรูปลิ้น ปลายใบเว้าตื้นปลายติ่ง แผ่นใบสีเขียวหรือมีแถบสีม่วง ดอกช่อเชิงลดเพียบออกที่ซอกใบและปลายกิ่งรวมกันเป็นช่อใหญ่แบบแยกแขนง ดอกย่อยแยกเพศ กลีบรวมสีเขียวมี 3 กลีบ บางและแห้ง เกสรตัวผู้ 3 อันยาวเท่าๆ กับกลีบรวม หรือสั้นกว่า รังไข่รูปขอบขนานผลกระเปาะรูปกระสวยไม่แตกผิวเรียบ เมล็ดรูปคล้ายเลนส์ สีน้ำตาลดำ ผิวมัน³
7. ส่วนที่ใช้ : ราก^{3,4} ใบ³ ดอก³ ทั้งต้น³
8. ขอบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา
 - ราก : แก้ม⁴ รักษาโรคผิวหนัง⁴ รักษาอัมพาต⁴ รักษาอาการตกเลือด⁴ แก้ประจำเดือนมาผิดปกติ⁴ รักษาสันนิบาต⁴
 - ไม่ระบุส่วนที่ใช้ : แก้ปวดศีรษะ⁴
9. ขอบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - ราก : แก้มอันทพฤษ³ แก้วอัมพฤษ³ แก้วริดสีดวงทวาร³ แก้มเห³ ขั้วเสมเห³ แก้วคั้น³ ถอนพิษร้อน

	ภายใน ³ ถอนพิษไข้หัว ³ ขับปัสสาวะ ³ แก้ไข้ ³
ใบ	: รักษาแผล ³ รักษาฝี ³ แก้โรคเสมหะ ³ แก้โรคลม ³
ดอก	: แก้โลหิตเสีย ³ แก้โลหิตออกปฏิกูลาณให้ตั้งอยู่ ³
ทั้งต้น	: แก้ลมเป็นก้อนในท้อง ³ แก้เสมหะและดี ³ แก้ปวดท้อง ³ แก้ไข้ ³ ขับปัสสาวะ ³ ขับน้ำนม ³

10. สารสำคัญที่มีในสมุนไพรมะนาว

Lympho-agglutinin^{3,5}

11. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ฉบับปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่;2547.หน้า 461.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544.หน้า 29.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรมะนาวบ้าน (3). สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ;2543.หน้า 55.
4. จีระเดช มโนสร้อย, อรุณญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปฐมนิเทศภูมิปัญญาพื้นบ้านและตำราสมุนไพรล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
5. Arora JS, Sandhu. RS, Kamboj SS. Chopra SK. Occurrence and Characterization of Lympho-agglutinins in Indian plants. Vox Sang 1987; 52(1/2):134-7.

ผักคาวทอง

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : ผักคาวทอง¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ภาคเหนือ : ผักเข้าตอง^{1-3,5} ผักคาวตอง^{2,3} ผักคาวปลา⁵
 - เชียงใหม่ : ผักคาวตอง⁴
 - แม่ฮ่องสอน : ผักก้านตอง^{1-3,5}
 - 2.2 ภาคกลาง : ผักคาวทอง^{2,3} พลุแก¹⁻³ พลุควา^{1,3-5}
 - 2.3 จีน : ชื่อขอเช่า⁵
 - 2.4 ไม่ระบุ : ผักคัดทอง¹ ผักคันทอง¹ ผักกั้นทอง¹ ก้านทอง¹ ลั่นทอง¹ กัดทอง¹ เข้าทอง¹ คัดทอง¹
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Houttuynia cordata* Thunb.¹⁻⁵
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : -
5. ชื่อวงศ์ : SAURURACEAE¹⁻⁵
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : เป็นพรรณไม้ที่มีขนาดเล็ก ต้นตั้งเดี่ยว ลำต้นมีสีเขียวสูงประมาณ 6-20 นิ้ว ออกใบเดี่ยว เรียงสลับกันไปตามข้อต้น ลักษณะของใบเป็นรูปหัวใจ ปลายแหลม โคนใบเว้า ขอบใบเรียบ มีสีเขียว ท้องใบจะมีลายเส้นสีม่วงอ่อนๆ ใบมีกลิ่นคาวเหมือนปลาช่อน ดอกช่อออกที่ปลายยอดขนาดเล็กจำนวนมากติดกันแน่นเป็นแท่งทรงกระบอก ยาว 1 นิ้ว มีสีขาวออกเหลือง และในแต่ละช่อนั้นจะมีกลีบรองดอกสีขาวอยู่ 4 กลีบ ผลมีลักษณะกลมรี ตรงปลายผลแยกออกเป็น 3 แฉก จะออกรวมตัวเรียงกันแน่น ยาว เป็นรูปทรงกระบอก เมล็ดรูปมนรี³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ใบ^{3,4} ทั้งต้น³⁻⁵
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : แก้โรคแผลร้อนใน⁶ แก้โรคตานขโมย⁶ รักษาตุ่ม⁶ แก้ไข้ในเด็ก⁶
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - ใบ : แก้กามโรค^{3,4} ทำให้น้ำเหลืองแห้ง^{3,4} แก้เข้าข้อ^{3,4} แก้โรคผิวหนังทุกชนิด^{3,4} ทำให้แห้ง³

ทั้งต้น	:	ขับปัสสาวะ ³⁻⁵ แก้บวมน้ำ ^{3,5} แก้ฝีบวมอักเสบ ^{3,5} แก้ ปอดอักเสบ ^{3,5} แก้หลอดลมอักเสบ ^{3,5} แก้ไอ ^{3,5} แก้ บิด ^{3,5} แก้โรคติดเชื้อในทางเดินปัสสาวะ ³⁻⁵ แก้หูชั้น กลางอักเสบ ^{3,5} แก้วริดสีดวงทวาร ^{3,5} แก้กามโรค ⁴ แก้ เข้าข้อ ⁴ แก้โรคผิวหนัง ⁴ น้ำเหลืองเสีย ⁴ ทำให้แผล แห้ง ⁴ ทาภายนอกให้เลือดมาเลี้ยงผิวหนัง ⁴
ไม่ระบุส่วนที่ใช้	:	ใช้พอกฝีดูดหนองหัวฝี ³ เรียกเนื้อ ³ แก้กามโรค ³ ทำ ให้น้ำเหลืองแห้ง ³ ทำให้แผลแห้ง ³ แก้เข้าข้อ ³ แก้โรค ผิวหนังทุกชนิด ³ แก้วริดสีดวงอก ³

10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก

10.1 ไโอกธน ใช้สารที่กลั่นได้จากต้นสด นำมาฉีดเข้าจุดแทงเข็ม จุดละ 0.5 มล. ติดต่อกัน 5 วันๆ ละ 1 ครั้ง ซึ่งจะเป็น 1 รอบของการรักษาและทิ้งไว้ 1 วันก็รักษาเป็นรอบที่ 2 ต่อไป จากคนไข้ 52 ราย ได้ผล 32 ราย อาการดีขึ้น 18 ราย ไม่ได้ผล 2 ราย ใช้เวลารักษา 1-2 รอบ⁴

10.2 รักษาโดยใช้ยาฉีดเข้าที่จุดแทงเข็ม ซึ่งจะใช้ครั้งละ 2 มล. ต่อวันหรืออาจจะฉีดวันเว้นวันก็ได้ โดยการแบ่งฉีด 2-3 จุดสลับกัน ติดต่อกันนาน 2 สัปดาห์จะเท่ากับ 1 รอบ แต่จะทำการแทงเข็มรักษา ร่วมด้วย จากการรักษาคนไข้ 116 ราย ได้ผลโดยเฉลี่ยแล้วประมาณ 97.4%⁴

10.3 ปอดอักเสบ เป็นยาฉีดใช้ความเข้มข้น 1:1 ฉีดเข้าที่กล้ามเนื้อวันละ 2 ครั้งๆ ละ 2 มล. เป็นเวลา 7-10 วัน จะเท่ากับ 1 รอบ จากคนไข้ 12 รายหาย 9 ราย หรือใช้ต้นสด 30 กรัมกับรากแห้ง 15 กรัม ต้มให้เดือด ใส่ น้ำ 200 มล. กินครั้งละ 30 มล. วันละ 3-4 ครั้ง จากการตรวจด้วยรังสีเอกซ์ ในคนไข้ 28 รายหายขาด 26 ราย หลังจากกินยา 5-22 วันจุดดำที่ปอดจะเล็กลง จำนวนเม็ดเลือดขาวกลับสู่ในระดับปกติ โดยเฉลี่ย 3.9 วัน⁴

10.4 ผิวหนังเป็นแผลมีหนอง แผลงูสวัด และแผลติดเชื้อใช้ต้นสด 500 กรัม ใส่ น้ำ 1.5 ลิตร กลั่นให้เหลือน้ำเพียง 1 ลิตร ใช้ทาตรงบริเวณที่เป็น จากคนไข้ 50 ราย หาย 48 ราย ไม่ได้ผล 2 ราย แต่บางรายต้องกินน้ำสกัดที่กลั่นได้ครั้งละ 10-20 มล. วันละ 3 ครั้ง⁴

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

11.1 Kim, Soo Hee. (2003)⁷ ทำการสกัดน้ำมันหอมระเหย จากผักคาวทองและเตรียมเป็นยาแคปซูล ซึ่งแคปซูลน้ำมันหอมระเหยผักคาวทอง สามารถประยุกต์ใช้กับสมุนไพร เครื่องสำอาง อาหาร ยา บุหรี่ และที่เกี่ยวข้องกับกลิ่น

11.2 Park, Jong-Cheol. และคณะ (2000)⁸ ศึกษาถึงผลของสารสกัดจากผักคาวทองที่มีผลต่อระดับของ lipid peroxide และการทำงานของ enzyme ที่ตับ โดยตรวจจาก

bromobenzene ในหนู lipid peroxide เป็นส่วนประกอบที่อยู่ในตับ ซึ่งถูกเพิ่มโดย bromobenzene และถูกลดจำนวนโดยสารสกัดเมทานอลจากผักคาวทอง ซึ่งสารสกัดที่ได้จะไปลด activities ของ enzyme ซึ่งถูกเพิ่มโดย bromobenzene ภายใต้อาการทดลองได้ให้ความสำคัญของการป้องกันตับเป็นพิเศษ กับ activity ของ epoxide hydrolase สามารถที่จะสกัดสาร phenolic compounds ได้ 6 ตัว และทำการพิสูจน์โดยใช้ spectral analysis

11.3 You, Yen Sil. (2001)⁹ ศึกษาการทำโลชั่นทาผิวหน้า โดยสารสกัดจากผักคาวทองมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อจุลินทรีย์ และเชื้อแบคทีเรียที่ส่งผลต่อการติดเชื้อบริเวณใบหน้า โดยโลชั่นจะไปช่วยลดริ้วรอยจุดด่างดำและยังปกป้องชะลอความแก่ของผิวหนัง

11.4 Chen, Ya-yen และคณะ (2003)¹⁰ ศึกษาการต้านปฏิกิริยา oxidation และต้านการเกิดมะเร็งของสารสกัดผักคาวทองโดยใช้น้ำมันที่ผ่านการ oxidized ใส่เข้าไปในหนู ทำการทดลองกับหนูเพศผู้ 48 ตัว ซึ่งเหนี่ยวนำทำให้เกิด oxidative stress โดยทำการวัดระดับของ polyphenol ในอุจจาระ เลือด และในตับ โดยใช้ค่า LDL Oxidation lagtime; TAS, TBARS และ Protein carbonyl groups เป็นตัววัดการเกิด oxidation ซึ่งพบว่า สารสกัดจากน้ำจะให้ระดับของ polyphenol ได้สูงกว่าสารสกัดจาก เมทานอล กล่าวโดยสรุปสารสกัดน้ำและเมทานอลจากผักคาวทอง สามารถที่จะไปมีฤทธิ์ต่อต้าน oxidation และต้านการเกิดมะเร็งได้ทั้งคู่ โดยสารสกัดจากน้ำให้ผลของการต่อต้านได้ดีกว่า เนื่องจากสามารถถูกดูดซึม และ metabolized ได้ง่ายกว่า

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

acetaldehyde, decanoyl:^{3,11}; afzelin^{3,12-14}; aristolactam A-II^{3,15}; benzamide, cis-N-(4-hydroxy-styryl): ; benzamide, trans-N-(4-hydroxy-styryl)^{3,16}; benzene, 1, 3, 5-triecanoyl:^{3,17-19}; borneol^{3,20}; borneol acetate; camphene^{3,20,21}; capryl aldehyde^{3,22}; caryophyllene^{3,21}; caryophyllene oxide^{3,17}; β -caryophyllene^{3,20}; cepharanone B^{3,15,19}; nor-cepharadione B^{3,15}; chlorogenic acid^{3,13}; 1, 8-cineol^{3,23}; p-cymene^{3,20,23}; decan-1-al^{3,20,23}; decanoate, methyl:^{3,23}; decanoic acid^{3,20,23}; decanoyl acetaldehyde^{3,21,24,25}; n-decylaldehyde^{3,26}; dodecan-1-al^{3,20,21,23}; dodecanoate, methyl:^{3,23}; n-dodecylaldehyde^{3,26}; essential oil^{3,23}; fluoride^{3,27}; geraniol^{3,20,23}; hexadecanoate, methyl^{3,23}; humulene^{3,20}; hyperoside^{3,12-14,18}; lauric acid^{3,20,23}; lauryl aldehyde^{3,22}; limonene^{3,20}; (+)-limonene^{3,21,23}; inalool^{3,20,21,23}; linoleic acid^{3,13,19}; linolenic acid^{3,19}; methyl nonyl Ketone^{3,24,26}; methyl-n-nonyl-Ketone^{3,22,23}; myrcene^{3,20,21,23}; octan-1-al^{3,20}; oleic acid^{3,13,19}; palmitic acid^{3,13,19,20,23}; phytol^{3,19}; α -pinene^{3,20,21,23}; β -pinene^{3,20}; piperolactam A^{3,15}; Pyridine, 1, 4-dihydro:^{3,19}; pyridine, 1, 4-dihydro: 3, 5-didecanoyl-4-honyl:^{3,18,19}; pyridine, 1, 4-dihydro: 3, 5-didodecanoyl-4-nonyl:^{3,19};

pyridine, 1, 4-dihydro: 3, 5-decanoyl-4-nonyl-5-dodecanoyl: ; pyridine, 2-nonyl-5-decanoyl: ; pyridine, 3, 5-didecanoyl:^{3,18,19}; quercetin-3-O- β -L-rhamnoside^{3,17}; quercitrin^{3,12,145,24,25,28}; quercitrin, iso^{3,12,14,28}; rutin^{3,12-14,18}; sesamin^{3,17}; β -sitosterol; stearic acid^{3,13,19}; stigmasterol-4-ene-3, 6-dione^{3,19}; tetradecanoic acid^{3,20}; thymol^{3,20,23}; undecan-2-one^{3,20,21}; vomifolol^{3,17}

13. ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

ยับยั้งเอนไซม์ cyclooxygenase^{3,15} ยับยั้งการเกาะกลุ่มของเกร็ดเลือด^{3,16,29} ยับยั้งเอนไซม์ HMG-CoA reductase มีผลต่อการจับของ cholecystokinin receptor^{3,29} ยับยั้งเอนไซม์ angiotensin converting enzyme^{3,29,30} ยับยั้งเอนไซม์ glutamate-pyruvate transaminase^{3,31} ด้านไวรัส^{3,22,26,32-36} ด้านเชื้อรา^{3,25,37} เป็นพิษต่อเซลล์^{3,22,26,37-40} ยับยั้งเนื้องอก^{3,41} ด้านการแพ้^{3,42} ยับยั้งการหลั่งฮีสตามีน^{3,43} กระตุ้นผิวหนังให้เกิดการแพ้ช้าลง กระตุ้นเซลล์น้ำเหลือง^{3,44} ลดไข้ กระตุ้นการทำงานของ phagocyte ลดการซึมผ่านของหลอดเลือดฝอย^{3,33} ลดการอักเสบ^{3,33,35,42} ด้านเชื้อแบคทีเรีย^{3,33,35,44-53} ด้านพิษงู^{3,54} ด้านความเป็นพิษ^{3,54,55} ยับยั้งการหลั่งไขมันจากต่อมไขมันของผิวหนัง^{3,56} มีฤทธิ์ก่อกลายพันธุ์^{3,57} ยับยั้งการก่อกลายพันธุ์^{3,58} ยับยั้งการออกซิเดชัน^{3,59,60} ยับยั้งโรคเบาหวาน^{3,61} ขับปัสสาวะ^{3,62,63} ยับยั้งการเจริญของพืช^{3,64} กระตุ้นการเจริญของรากพืช^{3,64} ทำให้ผิวหนังอ่อนนุ่ม^{3,65}

การทดสอบความเป็นพิษ พบว่า เมื่อให้สารสกัดส่วนที่อยู่เหนือน้ำของพืชที่สกัดด้วยน้ำเข้าทางสายยางสู่กระเพาะอาหารของหนูถีบจักร พบว่า ขนาดที่ทำให้หนูตายครั้งหนึ่ง คือ 0.75 ก./กก.^{3,44}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายตามท้องตลาด

Tobacoff⁶⁶

ชื่อผลิตภัณฑ์:

Tobacoff

บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:

-

บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:

Emerson Ecologics, Inc. All rights reserved. Phone: 1-800-654-4432 e-mail: CS@emersonecologics.com www.emersonecologics.com

ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:

เริ่มทานทีละ 3-4 แคปซูล ก่อนนอนในวันแรก จากนั้นให้ทาน 3-4 แคปซูล ก่อนอาหาร 1 ชั่วโมง จนกระทั่งความรู้สึกความต้องยาสูญบรรเทา

ปริมาณบรรจุ:

700 mg 90 caps

ราคา:

43.45\$

ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:

1 แคปซูล ประกอบไปด้วย 700 mg

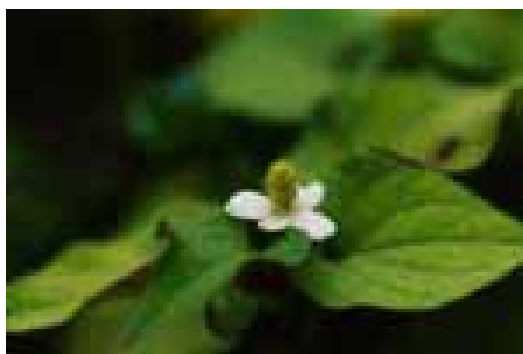
Houttuynia Cordata, *Sophora*
Subrostrata, *Polygala Tenuifolia*,
Panax Ginseng

ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:

รูปที่ 1 ผลิตภัณฑ์ของ Herbal toothpaste จากสารสกัดผักคาวทอง⁶⁶

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 2 *Houttuynia cordata* (ผักคาวตอง) แสดงส่วนดอก และใบ⁶⁷

รูปที่ 3 *Houltuynia cordata* (ผักคาวตอง) แสดงส่วนดอก⁶⁸

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทยฉบับแม่ฟ้าหลวง (ปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.เชียงใหม่;2545.หน้า 439.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544.หน้า 283.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พื้นบ้าน(3). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2542.หน้า 303-308.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 317.
5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย.พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์. กรุงเทพฯ;2536.หน้า 481-484.
6. จีรเดช มโนสร้อย, อรุณญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปรีวรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
7. Kim, Soo Hee. Extraction of essential oil from *Houltuynia cordata* and preparation of capsulated products. Repub. Korean KongKae Tacho Kongbo. 2003: No pp.
8. Park, Jong-cheol; Hur, Jong-Moon; Park, Ju-Gwon; Park, Sung-Jong; Lee, Jong-Ho; Sung, Nak-Ju; Choi, Myeong-Rak; Song, Sang-Ho; Kim Moon-Sung; Choi, Jong-Won. The effects of *Houltuynia cordata* on the hepatic bromobenzene metabolizing enzyme system in rats and isolation of phenolic compounds. Seangyak Hakhoechi. 2000;31(2):228-234.

9. You, Yen Sil. *Houttuynia cordata* face lotion. Repub. Korean KongKae Taeho Kongbo. 2001: No pp.
10. Chen, Ya-yen; Liu, Jen-fang; Chen, Chiao-ming;Chao, Pi-yu; Chang Tsan-ju. A study of the antioxidative and antimutagenic effects of *Houttuynia cordata* Thunb. Using an oxidized frying oil-fed model. Journal of Nutritional Science and Vitaminology. 2003; 49(5): 327-333.
11. Zhan ZZ, Jiang XJ, Wang L, Wei Z. Studies on antimicrobial and antiviral compounds synthesis of derivatives of decanoyl acetaldehyde. Yao Hsueh Hsueh Pao 1979; 14(7):428-33.
12. Kawamura T, Hisata Y, Okuda K, et al. Pharmacognostical studies of *Houttuyniae herba*. 1. Flavonoid glycosides contents of *Houttuynia cordata* Thunb. Nat Med 1994;48(3):208-12.
13. Takagi S, Yamaki M, Masuda K, Kubota M, On the constituents of the terrestrial part of *Houttuynia cordata*. Shoyakugaku Zasshi 1978; 32:123-5.
14. Fuse J-I, Kanamori H, Sakamoto I, Yahara S. Studies on flavonol glycosides in *Houttuynia cordata*. Nat Med 1994;48(4):307-11.
15. Probstle A, Bauer R, Aristolactams and a 4, 5-dioxoaporphine derivative from *Houttuynia cordata*. Planta Med 1992;58(6):568-9.
16. Nishiya H, Ishiwata K, Komatsu K, Nakata O, Kitamura K, Fujii S. Platelet aggregation inhibitors from Jyu-Yaku (*Houttuyniae herba*). Chem Pharm Bull 1988;36(5):1902-4.
17. Jong TT, Jean MY. Constituents of *Houttuyniae cordata* and the crystal structure of vomifoliol. J Chin Chem Soc (Taipei) 1993;40(4):399-402.
18. Probstle A, Neszmelyi A, Jerkovich G, Wagner H, Bauer R. Novel pyridine and 1, 4-dihydro-pyridine alkaloids from *Houttuynia cordata*. Nat Prod Lett 1994;4(3):235-40.
19. Bauer R, Probstle A, Lotter H, Wagner Redecker W, Matthiesen U. Cyclooxygenase inhibitory constituents from *Houttuynia cordata*. Phytomedicine 1996;2(4):305-8.

20. Choe KH, Kwon SJ, Jung DS, Eum KD. A study on chemical composition of Saururaceae growing in Korea. (I). On volatile constituents of *Houttuynia cordata* by GC and GC-MS method. Punsok Kwahak 1988;1(1):57-61.
21. Liu YL, Deng ZF. Studies on the chemical constituents of the essential oil from *Houttuynia cordata* Thunb. Chih Wu Hsueh Pao 1979;21:244-9.
22. Hayashi K, Kamiya M, Hayashi T. Virucidal effects of the steam distillate from *Houttuynia cordata* and its components on HSV-1, influenza virus, and HIV. Planta Med 1995;61(3):237-41.
23. Tutupalli LV, Chaubal MG. Saururaceae. V. Composition of essential oil from foliage of *Houttuynia cordata* and chemosystematics of Saururaceae. Lloydia 1975;38:92.
24. Lee C, Lin SJ. Constituents of *Houttuynia cordata*. Pei I Hsueh Pao 1974;6:75.
25. Inagaki G. *Houttuynia cordata* extracts for treatment of athlete's foot. Patent: Japan Kokai 78 50, 313, 1978.
26. Morita N, Hayashi K, Fujita A, Matsui H. Extraction of antiviral substances from *Houttuynia cordata* Thunb. Patent: Japan Kokai Tokkyo Koho 07,118, 160, 1995: 7pp.
27. Sakai T, Kobashi K, Tsunozuka M, Hattori M, Namba T. Studies on dental caries prevention by traditional Chinese medicines (part VI). On the fluoride contents in crude drugs. Shoyakugaku Zasshi 1985;39(2):165-9.
28. Choe KH, Kwon SJ, Jung DS. A study on chemical composition of Saururaceae growing in Korea. Anal Sci Technol 1991;4(3):285-8.
29. Han GQ, Pan JX, Li CL, Tu F. The screening of Chinese traditional drugs by biological assay and the isolation of some active components. Int J Chinese Med 1991;16(1):1-17.
30. Hansen K, Nyman U, Smitt UW, et al. *In vitro* screening of traditional medicines for anti-hypertensive effect based on inhibition of the angiotensin converting enzyme (ACE). J Ethnopharmacol 1995;48(1):43-51.
31. Yanfg LL, Yen KY, Kiso Y, Kikino H. Anti-hepatotoxic actions of Formosan plant drugs. Ibid. 1987;19(1):103-10.

32. Yip L, Pei S, Hudson JB, Towers GHN. Screening of medicinal plants from Yunnan province in southwest China for antiviral activity. *Ibid.* 1991;34(1):1-6.
33. Ye WY, Li MZ, Gian ZK. Sol. "antiinflammation no. 6" pro injection. Wu-Han I Hsueh Yuan Hsueh Pao 1979;8:96-7.
34. Zheng X, Tang X, Su X. Experimental study of inhibitory effect of the four traditional Chinese herb medicines on epidemic hemorrhagic fever virus. *Hunan Yike Daxue Xuebao* 1993; 18(2):165-7.
35. Li S, Yu Q, Jin P. Studies on the effective constituents, pharmacological effects and clinical application of *Houttuynia cordata*. *Shenyang Yaoke Daxue Xuebao* 1997;14(2):144-7.
36. พิบูลย์ เลหาทัย ชัยสิทธิ์ รัตนสังวาลย์. การศึกษาค้นคว้าหาสมุนไพรต้านเชื้อราที่พบได้ในประเทศไทย. รายงานโครงการพิเศษ นักศึกษาคณะเภสัชศาสตร์ ม.มหิดล 2519.
37. Ueki H, Kaibara M, Hayashi S. Antitumor activity of plant constituents. I. *Yakugaku Zasshi* 1961;81:1641-4.
38. Sato A. Cancer chemotherapy with oriental medicine. I. Antitumor activity of crude drugs with human tissue cultures *in vitro* screening. *Int J Orient Med* 1990;15(4):171-83.
39. Arisawa M. Cell growth inhibition of KB Cells by plant extracts. *Nat Med* 1994;48(4):338-47.
40. Sato A. Studies on anti-tumor activity of crude drugs. I. The effects of aqueous extracts of some crude drugs in shortterm screening test. *Yakugaku Zasshi* 1989; 109(6):407-23.
41. Murakami A, Jiwajiinda S, Koshimizu K, Ohigashi H. Screening for *in vitro* anti-tumor promoting activities of edible plants from Thailand. *Cancer Lett* 1995;95(1/2):137-46.
42. Kakimoto M, Takasugi N, Fuwa T, Saito H. Anti-inflammatory and anti-allergic effects of a preparation of crude drugs, a remedy for nasal disease (Fujibitol). *Pharmacometrics* 1984;28(4):555-65.
43. Hirai Y, Takase H, Kobayashi H, et al. Screening test for anti-inflammatory crude drugs based on inhibition effect of histamine release from mast cell. *Shoyakugaku Zasshi* 1983;37(4):374-80.

44. Song HJ, Shin MK. Effects of *Houttuyniae herba* on immune responses and histological findings in mice bearing pneumonitis. Korean J Pharmacog 1987;18(4):216-32.
45. Namba T, Tsunetzuka M, Bae KH, Hattori M. Studies on dental caries prevention by traditional Chinese medicines part I. Screening of crude drugs for antibacterial action against *Streptococcus mutans*. Shoyakugaku Zasshi 1981;35(4):295-302.
46. Yang HC, Chang HH, Weng TC. Influence of several Chinese drugs on the growth of some pathologic organisms. Preliminary report. J Formosa Med Ass 1953;52:109.
47. Chen CP, Lin CC, Namba T. Development of natural crude drug resources from Taiwan. (VI). *In vitro* studies of the inhibitory effect on 12 microorganisms. Shoyakugaku Zasshi 1987; 41(3):215-25.
48. Anon. Tracheostomy and ventilation control in epidemic encephalitis B with respiratory failure. An analysis of 22 cases. Natl Med J china 1973;53:539-42.
49. Zhang YH. Study on the combined effect of lauryl aldehyde or volatile oil from *Houttuynia cordata* Thunb. and TMP. Chung Ts'ao Yao 1981;12(4):9-14.
50. Isogai Y. An antimicrobial substance isolated from the rhizome of *Houttuynia cordata*. Sci Papers coll Gen Educ Univ Tokyo 1952;2(1):67-71.
51. Kang J-M, Cha I-H, Lee Y-K, Ryu H-S. Identification of volatile essential oil, and flavor characterization and antibacterial effect of fractions from *Houttuynia cordata* Thunb. I. Identification of volatile essential oil compounds from *Houttuynia cordata* Thunb. Han'guk Sikp'um Yongyang K wahak Hoechi 1997;26(2):209-13.
52. Kwon H-D, Cha I-H, Lee W-K, Song J-H, Park I-H. Antibacterial activity of volatile flavor components from *Houttuynia cordata* Thunb. J Food Sci Nutr 1996;1(2):208-13.
53. อาริรัตน์ ลออบักรา สุรัตนา อำนวยผล วิเชียร จงบุญประเสริฐ. การศึกษาสมุนไพรที่มีฤทธิ์ต้านแบคทีเรียที่ทำให้เกิดการติดเชื้อของระบบทางเดินหายใจ (ตอนที่ 1). ไทยเภสัชสาร 2531;13(1):23-36.
54. Xun YL, Zou RJ, Yang DT, et al. Experimental studies on therapy for venomous snakebite with Yunnan snakebite drug. Yao Hsueh Hsueh Pao 1979;14(9):587-90.
55. Anon. Tonic drink. Patent: Japan Kokai Tokkyo Koho 80 133, 317, 1980:8pp.

56. Fukushima M, Kuroda H, Inaoka Y. A study of crude drugs for the development of an effective component in cosmetics. (II). Effect of crude drug extractives on the size of auricular sebaceous glands in hamsters. *Shoyakugaku Zasshi* 1989;43(4):305-9.
57. Morimoto I, Watanabe F, Osawa T, Okitsu T, Kada T. Mutagenicity screening of crude drugs with *Bacillus subtilis* rec-assay and Salmonella/microsome reversion assay. *Mutat Res* 1982;97:81-102.
58. Kimata Y, Eto Y, Asanoma M, Sakabe Y, Horitsu H. Inhibitory actions of chloroform extracts from natural medicines on the mutagenicity of Trp-P-2 and 1-NP. *Chukyo Joshi Daigaku Kenkyu Kiyō* 1997;31:123-30.
59. Kim SY, Kim JH, Kim SK, Oh MJ, Jung MY. Antioxidant activities of selected oriental herb extracts. *J Amer Oil Chem Soc* 1994;71(6):633-40.
60. Takagi N, Kamiya M, Yoshida K. Cosmetics containing *Rhinacanthus nasuta* extracts, *Ganoderma lucidum* extracts and/or *Houttuynia cordata* extracts for skin aging control and hair protection. Patent: Jpn Kokai Tokkyo Koho JP 09, 143, 025 [97, 143, 025], 1997:10pp.
61. Choi JS, Chung HY, Young HS. A preliminary study on hypocholesterolemic and hypoglycemic activities of some medicinal plants. *Korean J Pharmacog* 1990;21(2):153-7.
62. Nakamura H, Ota F, Fukuchi G. The constituents of diuretic drugs. II. The flavonol glucoside of *Houttuynia cordata* Thunb. *J Pharm Soc Japan* 1936;56:68.
63. Masuzawa H. The diuretic action of extract of *Phytolacca* root (*Phytolacca esculenta*) and of extracts of some plants and drugs. II. The diuretic action of some plants and drugs. *Okayama Igakkai Zasshi* 1940;52:1813.
64. Shimomura H, Sashida Y, Nakata H. Plant growth regulating activities of crude drugs and medicinal plants. *Shoyakugaku Zasshi* 1981; 35(3):173-9.
65. Ida M. Cosmetics. Patent: Japan Kokai Tokkyo Koho 79,145,226,1979:8pp.
66. www.emersonecologics.com/productInformation.asp?Browse By=TOBA4.
67. <http://www.aidsthai.org/module/module20/index.php?offset=30&limit=10&search=&find=&submit1=>
68. <http://www.healthnet.in.th/herbal2/immu/h18>.

ภาคผนวก

1. Extraction of essential oil from *Houttuynia cordata* and preparation of capsulated products.

Kim, Soo Hee. (S. Korea). Repub. Korean Kongkae Taeho Kongbo (2003), No pp. given.
CODEN: KRXXA7 KR 2003021209 A 20030312 Patent written in Korean. Application: KR
2003-8648 20030206. AN 2004:972757 CAPLUS

Patent Family Information

<u>Patent No.</u>	<u>Kind</u>	<u>Date</u>	<u>Application No.</u>	<u>Date</u>
KR 2003021209	A	20030312	KR 2003-8648	20030206
<u>Priority Application</u>				
KR 2003-8648		20030206		

Abstract

Provided are an extn. of essential oil from *Houttuynia cordata* by using a continuous extractor and a prepn. of capsulated products thereof by adding coating material thereto. The capsulated essential oil of *Houttuynia cordata* can be applied to soap, fragrance, cosmetics, foods, cigarette, medicaments, etc. The capsulated essential oil of *Houttuynia cordata* is manufd. by extg. the essential oil from *Houttuynia cordata*; mixing cyclodextrin and glucose with the extd. essential oil; and spray-drying the mixt. to formulate it into a capsule form.

2. The effects of *Houttuynia cordata* on the hepatic bromobenzene metabolizing enzyme system in rats and isolation of phenolic compounds.

Park, Jong-Cheol; Hur, Jong-Moon; Park, Ju-Gwon; Park, Sung-Jong; Lee, Jong-Ho; Sung, Nak-Ju; Choi, Myeong-Rak; Song, Sang-Ho; Kim, Moon-Sung; Choi, Jong-Won. Department of Oriental Medicine Resources, Sunchon National University, Suncheon, S. Korea. Saengyak Hakhoechi (2000), 31(2), 228-234. CODEN: SYHJAM ISSN: 0253-3073. Journal written in Korean. CAN 134:95137 AN 2000:671474 CAPLUS

Abstract

Effects of *Houttuynia cordata* exts. on the level of lipid peroxide and the enzyme activities of the liver were investigated in bromobenzene-induced rats. Lipid peroxide content in liver was increased by bromobenzene. It was decreased when the methanol ext. from the aerial parts

of *H. cordata* was given to the rat. The methanol ext. reduced the activities of aminopyrine N-demethylase and aniline hydroxylase that increased by bromobenzene, however did not affect glutathione S-transferase activity. The methanol ext. recovered the activity of epoxide hydrolase activity that decreased significantly by bromobenzene. We suggest that under our exptl. conditions the ext. might play an important play in the prevention of hepatotoxicity by redn. of aminopyrine N-demethylase and aniline hydroxylase activities as well as enhancement of epoxide hydrolase activity. Six phenolic compds. have been isolated from *H. cordata* and identified by means of spectral anal. as protocathechuic acid, quercetin, apigenin, afzelin, hyperoside and quercitrin.

3. *Houttuynia cordata* face lotion. You, Yen Sil. (S. Korea). Repub. Korean Kongkae Taeho Kongbo (2001), No pp. given. CODEN: KRXXA7 KR 2001016594 A 20010305 Patent written in Korean. Application: KR 2000-81443 20001218. AN 2004:1104725 CAPLUS

Patent Family Information

<u>Patent No.</u>	<u>Kind</u>	<u>Date</u>	<u>Application No.</u>	<u>Date</u>
KR 2001016594	A	20010305	KR 2000-81443	20001218
<u>Priority Application</u>				
KR 2000-81443		20001218		

Abstract

PURPOSE: A *Houttuynia Cordata* face lotion is provided to restrain katarrh micrococcus, influenza and staphylococcus by antimicrobial activity of decanoyl acetaldehyde, sterilize various bacilli infected on the skin, particularly on the face by using the sterilizing power 40000 times more stronger than sulfonamides, and obtain good effects for skin beauty when the face lotion is applied to the face by removing freckles and preventing aging of the skin.

CONSTITUTION: The face lotion is prepared by a preparation method comprising the steps of preparing an undiluted solution of around 30 wt.% of concentration by extracting *Houttuynia Cordata* in the fresh herb condition into fresh juice, mixing 30 wt.% of the undiluted solution with 65 wt.% of transparent methyl alcohol for industrial purposes, mixing the mixture of the *Houttuynia Cordata* extracted solution and the methyl alcohol with 5 wt.% of other natural incense, and uniformly mixing the *Houttuynia Cordata* undiluted solution, the methyl alcohol and the natural incense at a low rotation speed in a mixer.

5. A study of the antioxidative and antimutagenic effects of *Houttuynia cordata* Thunb. using an oxidized frying oil-fed model. Chen, Ya-yen; Liu, Jen-fang; Chen, Chiao-ming; Chao, Pi-yu; Chang, Tsan-ju. Graduate Institute of Nutrition & Health Sciences, Taipei Medical University, Taipei, Taiwan. Journal of Nutritional Science and Vitaminology (2003), 49(5), 327-333. CODEN: JNSVA5 ISSN: 0301-4800. Journal written in English. CAN 140:127646 AN 2003:908281 CAPLUS

Abstract

The antioxidant effects of the traditional Taiwanese vegetable *H. cordata* were studied in 48 male Sprague-Dawley rats fed oxidized frying oil to induce oxidative stress. The antimutagenic effects of *H. cordata* were examd. using the Ames test. The rats were fed diets with 0, 2, or 5% *H. cordata* and 15% fresh or oxidized frying oil (OFO) for 28 days. The levels of polyphenols in feces, blood plasma, and liver were detd. The low-d. lipoprotein (LDL) oxidn. lag time, plasma total antioxidant status (TAS), and levels of thiobarbituric acid-reactive substances (TBARS) were used as antioxidant indexes and the protein carbonyl groups were used as oxidative index. The polyphenol levels decreased in blood plasma and increased in feces when feeding OFO; the apparent absorption of polyphenols also decreased. The polyphenol levels in plasma increased when feeding *H. cordata*. There were higher polyphenol concns. in aq. exts. of *H. cordata* than in methanolic exts. The OFO-fed rats had higher plasma TBARS and hepatic protein carbonyl group concns. and shorter LDL lag times than controls. The total TAS was elevated and the LDL lag time was prolonged with *H. cordata* feeding. Both aq. and methanolic exts. of *H. cordata* had dose-dependent antimutagenic effects on benzo(a)pyrene, aflatoxin B1, and OFO in the Ames test. The antimutagenic ability of ad. exts. was higher than that of methanolic exts. Thus, the polyphenols in *H. cordata* are easily absorbed and metabolized by rats. *H. cordata* has both antioxidant and antimutagenic properties under OFO feeding-induced oxidative stress.

พญาปล้องทอง

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : พญาปล้องคำ¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น :
 - 2.1 ทั่วไป : พญาขอ²⁻⁵
 - 2.2 ภาคเหนือ :
 - เชียงใหม่ : ผักมันไก่¹⁻⁵ ผักลิ้นเขียด¹⁻⁵
 - ลำปาง : พญาปล้องคำ²⁻⁵
 - แม่ฮ่องสอน : โพะโห้จาง (กะเหรี่ยง)²⁻⁵
 - พะเยา : เสลดพังพอนตัวเมีย^{2,4}
 - 2.3 ภาคกลาง : พญาปล้องคำ²⁻⁵ พญาปล้องทอง¹⁻⁵
 - 2.4 ไม่ระบุ : คงคาเย็น³ พญาเย็น³
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Clinacanthus nutans* (Burm.f.) Lindau¹⁻⁵
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : -
5. ชื่อวงศ์ : ACANTHACEAE¹⁻⁴
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้พุ่มแกมเถา ลำต้นและกิ่งก้านเกลี้ยงเป็นมันสูงได้ถึง 3 เมตร ใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม รูปขอบขนานหรือขอบขนานแกมใบหอก โคนใบมน ปลายใบแหลม ดอกช่อ ออกเป็นกระจุกที่ปลายยอด กลีบดอกสีแดงเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว ปลายแยกเป็น 2 ปาก ไม้ติดฝัก³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก^{4,6} ต้น^{3,5} ใบ^{3,5} ยอดอ่อน⁶ ทั้งต้น⁴
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา
 - ราก : แก้ไข้เรื้อรัง⁶
 - ยอดอ่อน : แก้เลือดลม⁶
 - ไม้ระบุส่วนที่ใช้ : แก้ฝี⁶ แก้บาดแผลตามร่างกาย⁶ แก้มะเร็งครูด⁶ แก้सानแดง⁶ แก้จุกเสียด⁶
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - ราก : ทาแก้พิษ⁴ ตะขาบ⁴ แมงป่อง⁴
 - ต้น : แก้บิด³
 - ใบ : ดับพิษไฟลวก³ น้ำร้อนลวก³ ดับพิษปวดแสบปวด

	ร้อน ³
ต้นและใบ	: รักษาพิษแมลงสัตว์กัดต่อย ⁵ รักษางูสวัด ⁵ ไฟลามทุ่ง ⁵
ทั้งต้น	: แก้พิษงู ⁴ พิษแมลงสัตว์กัดต่อย ⁴ แก้เริ่ม ⁴ งูสวัด ⁴ แก้บิด ⁴ ถอนพิษไข้ ⁴ ทาแก้สิว ⁴ แก้เม็ดผดผื่นคัน ⁴
ไม่ระบุส่วนที่ใช้	: ถอนพิษไข้ ³ ถอนพิษร้อน ³ ถอนพิษกาฬ ³ แก้อ่อนใน ³ ถอนพิษยาเบื่อเมา ³

10. สารสำคัญที่มีในสมุนไพรร

betulin^{3,7}; Lupeol^{3,7,8}; β -sitosterol^{3,7,9}; stigmasterol^{3,9}

11. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย.ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ฉบับปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.เชียงใหม่;2547. หน้า 490.
2. เต็ม สมิตินันท์.ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย.พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544.หน้า 140.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร.สมุนไพรรไม่พื้นบ้าน (3). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2541.หน้า 229.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพรร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 445.
5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรรไทย.พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์.กรุงเทพฯ;2536.หน้า 521.
6. จีระเดช มโนสร้อย, อรุณญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปฐวืรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
7. Lin J, Li HM, Yu JG. Studies on the chemical constituents of niu xu hua (*Clinacanthus nutans*). Chung Ts' ao Yao 1983;14(8):337-8-340.
8. Dampawan P, Huntrakul C, Reutrakul V, Raston CL, White AH. Constituents of *Clinacanthus nutans* and the crystal structure of lup-20(29)-ene-3-one. J Sci Soc Thailand 1977; 3(1):14.

9. Dampawan P, Studies of the Chemical constituents of *Clinacanthus nutans* (Acanthaceae) and *Zingiber cassumunar* Roxb. MS Thesis, Faculty of Science, Mahidol University, Bangkok, Thailand, 1976:157pp.

พล

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : พล¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ทั่วไป : พล²⁻⁵
 - 2.2 ภาคเหนือ : ปุ^{4,5}
 - 2.3 ภาคใต้ :
 - นราธิวาส : ชีเก๊ะ (มลายู)²⁻⁵
 - 2.4 ไม่ได้ระบุ : พลจิ้น^{4,5} พลเหลือ⁴ พลทอง⁴ พลทองหลาง⁴ พลเขียว⁴ บูลเปล้ายวน⁵
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Piper betel* L. ¹⁻⁵
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : Betel Pepper^{2,3,5} Betel Leaf Vine³, Betel Vine⁴
5. ชื่อวงศ์ : PIPERACEAE¹⁻⁵
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้เถาเนื้อแข็ง งอกรากที่ข้อสำหรับเลื้อยเกาะ ใบเดี่ยวเรียงสลับรูปหัวใจ ปลายใบแหลม มีกลิ่นหอมเฉพาะตัว ดอกช่อเชิงลดอัดแน่นเป็นกระจุก รูปทรงกระบอกยาวสีขาว ไม่มีกลีบเลี้ยงและกลีบดอก ไม่ค่อยติดผล³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก^{3,6} ต้น³ ใบ³⁻⁶ ดอก³
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา
 - ราก : รักษาอาการตุ่ม⁶
 - ใบ : แก้โรคลม⁶ แก้รับประทานอาหารผิดสำแดง⁶ แก้ไข้⁶ แก้สะอึก⁶
 - ไม่ระบุส่วนที่ใช้ : แก้ลมสน⁶ แก้ปี⁶
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - ราก : แก้โรคมะเร็ง³ แก้โลหิตระคนด้วยลมให้ตก³
 - ต้น : แก้โรคมะเร็ง³ แก่วิดสีดวง³
 - ใบ : ลงไฟปิดหน้าอกเด็กแก้ปวดอึกเสบและแก้หลอดลมอักเสบ³ ช่วยน้ำย่อยอาหาร³ ฆ่าเชื้อโรค³ ขับลมในท้อง³ แก้บาดแผลสด³ รักษาแผลซ้ำบวม⁵ แก้เสมหะ³ แก้ผิวหนังคัน³ รักษาแผล

กลาย³ แก้วโรคสังคัง³ รักษากำเดาไหล⁵ ทำให้ฟัน
 ทนทาน³ แก้วโรคมะเร็ง แก้วโรคไธจากหวัด³ แก้ว
 ลมพิษ³⁻⁵ ขับลมในลำไส้⁴ แก้วกลืนตัวแรง³ แก้วฝี่ แก้ว
 ท้องอืด⁴ แก้วท้องเสีย⁴ แก้วปวดท้อง^{3,4} ฝาดสมาน³
 แก้วต่อมน้ำเหลืองอักเสบ³ แก้วเมงกิ้นพัน³ แก้วปวด
 ฟัน⁴ แก้วปากเหม็น⁴ ช่วยบำรุงเยื่อกระเพาะ
 อาหาร³ แก้วนมคืด³ แก้วฟกบวม³ ฟกซ้ำ⁴ แก้ว
 รำมะนาด^{3,4} แก้วท้องขึ้นในเด็ก แก้วตับบวม³ ฆ่า
 เชื้อโรคหนองฝีวัณโรค⁴ แก้วการอักเสบของเยื่อ
 จมูกและคอ⁴ แก้วกลาก⁴ แก้วน้ำกัดเท้า⁴ แก้วคัน⁴ แก้ว
 ลมพิษ⁴ แก้วลูกลิ้นตะยาน⁴

ดอก

:

ไม่ระบุส่วนที่ใช้

แก้วโรคมะเร็ง³ แก้วโรคอันเกิดแต่จักษ³
 แก้วลมพิษ³ แก้วบาดทะยัก³ ห้ามเลือดกำเดา³
 บรรเทาอาการไอเนื่องจากคออักเสบและมีเสมหะ
 มาก⁷ แก้วโรคผิวหนัง³

10. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

Anethole^{3,7}; arecoline^{3,8}; cadinen^{3,9,10}; camphene^{3,11}; β -carotene, carracrol^{3,9,10}; caryophyllene^{3,9-11}; catechol, allyl^{3,10}; catechol, pyro: allyl: ; catechol, pyro: allyl: diacetate^{3,13}; chavibetol^{3,9-11,13,14}; chavitetol acetate^{3,11,13}; Chavicol^{3,9,10,13,14}; chavicol, hydroxy^{3,12,15-18}; 1, 8-cineol^{3,9-11}; p-cymene^{3,10,11,19}; diosgenin^{3,20}; estragole^{3,9}; eugenol^{3,7,9-12,15-19,21}; eugenol methyl ether^{3,10,11,19}; (+)-limonene^{3,11}; myrcene^{3,18}; α -pinene; β -pinene^{3,10}; pyrocatechol, allyl^{3,11,14}; pyrocatechol, allyl: diacetate; pyrocatechol, allyl: monoacetate^{3,11}; safrole^{3,11,18,21,22}; β -sitosterol^{3,23,24}; stigmasterol^{3,23}; terpinene^{3,9}; α -terpinol; α -terpineol acetate^{3,19}; tocopherol^{3,16}; α -tocopherol^{3,12}; ursolic acid, 3- β -acetyl; ursonic acid^{3,24}

11. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมฉันทนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ฉบับปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่;2547. หน้า 496.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544. หน้า 416

3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พุ่มบ้าน (3). สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ;2543.หน้า 297.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 316.
5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์. กรุงเทพฯ;2536. หน้า 548.
6. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปรีวรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
7. Balasubrahmanyam VR, Rewat AKS. Studies on morphology and chemistry of *Piper betel* L. J Plant Crops 1990;18(2):78-87.
8. Wang CK, Peng CH. The mutagenicities of alkaloids and N-nitrosoguvacoline from betel quied. Mutat Res 1996; 360(3):65-71.
9. Nigam SS, Purohit RM. Chemical examination of the essential oil of the Leaves of *Piper betel*. Reichstoffe aromen 1962;12:185-90.
10. Dutt S. The Indian "pan" and its essential oil. Indian Soap J 1956;21:275-82.
11. Rimando AM, Han BH, Park JH, Cantoria MC. Studies on the constituents of Philippine *Piper betel* leaves. Arch Pharm Res 1986;9(2):93-7.
12. Azuine MA, Amonkar AJ, Bhide SV. Chemo-preventive efficacy of betel leaf extract and its constituents on 7, 12-dimethylbez(a) anthracene induced carcinogenesis and their effect on drug detoxification system in mouse skin. Indian J Exp Biol 1991;29(4):346-51.
13. Evans PH, Bowers. WS, Funk EJ. Identification of fungicidal and nematocidal componests in the leaves of *Piper betel* (Piperaceae). J Agr Food Chem 1984;32(6):1254-6.
14. Ueda E, Toyosaku S. Formosan plants. I. Chemical constituents of the leaves of *Piper betel*. Yakugaku Zasshi 1951;71:559-60.
15. Nagabhushan M. Amonkar AJ, Nair UJ, D'souza AV, Bhide SV. Hydroxychavicol: A new anti-nitrosating phenolic compound from betel leaf. Mutagenesis 1989;4(3):200-4.

16. Huang SL, Chang WH. A study on the main antioxidative components of betel vines. *Chung-Kuo Nung Yeh Hua Hsueh Hui Chih* 1986;24(2):199-210.
17. Amonkar AJ, Nagabhushan M, D' souza AV, Bhide SV. Hydroxycha vicol: a new phenolic antimutagen from betel leaf. *Food Chem Toxicol* 1983;24(12):1321-4.
18. Hwang LS, Wang CK, Sheu MJ, Kao LS. Phenolic compounds of *Piper betel* flower as flavoring and neuronal activity modulating agents. *ACS Symp Ser* 1992; 506:200-13.
19. Sharma ML, Rawat AKS, Balasubrahmanyam VR, Singh A. Studies on essential oil of betel vine leaf (*Piper betel* Linn.). Part II. *Indian Perfum* 1983; 27(2):91-3.
20. Dixit BS, Baneri R, Aminuddin, Johri JK, Bhatt GR, Sircar KP. Diosgenin, a constituent of *Piper betel* L. root. *Indian J Pharm Sci* 1995;57(6):263-4.
21. Chen SJ, Wu BN, Yeh JL, LoYC, Chen IS, Chen IJ. C-Fiber-evoked autonomic cardiovascular effects after injection of *Piper betel* inflorescence extracts. *JE thnopharmacol* 1995; 45(3):183-8.
22. Wang CK, Hwang LS. Separation of safrole from *Piper betel* flower. *Zhongguo Nongye Huaxue Huizhi* 1993;31(4):566-9.
23. Ganguly P, Chudhury M. Phytochemical studies on Bangla variety of betel leaf (*Piper betel*). *Indian Agr* 1975;19:199.
24. Saeed SA, Farnaz S, Simjee RU, Malik A. Triterpenes and B-sitosterol from *Piper betel*: isolation, antiplatelet and anti-inflammatory effects. *Biochem Soc Trans* 1993;21(4):462-S.

ผัก

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : บำผักหม่น¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ทั่วไป : ผัก¹⁻⁵
 - 2.2 ภาคเหนือ : ผักขี้หมู²⁻⁵ ผักจิง²⁻⁵ มะผักขม²⁻⁵ มะผักหม่น²⁻⁵ มะผักหม่นขม²⁻⁵
 - แม่ฮ่องสอน : มะผักหอม²⁻⁵ ดีหมื่อ (กะเหรี่ยง)²⁻⁵ ลู่เค้ส่า (กะเหรี่ยง)²⁻⁵
 - 2.3 ภาคกลาง : ผักขาว²⁻⁵ ผักเขียว²⁻⁵ ผักจีน²⁻⁵ แพง²⁻⁵
 - 2.4 ภาคใต้ : ขี้พั่ว²⁻⁵
 - 2.5 จีน : ตังกวย²⁻⁵
 - 2.6 ภาคตะวันออก : มะผักขาม³ ผักแพง⁴
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Benincasa hispida* (Thunb.) Cogn.¹⁻⁵, *B. cerifera* Sari²⁻⁴
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : Wax Gourd^{2,3,5}, White Gourd^{2,3,5}, Ash Pumpkin³, Chinese Preserving Melon^{2,3,5}, Chinese Water Melon^{2,3,5}
5. ชื่อวงศ์ : CUCURBITACEAE¹⁻⁵
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ล้มลุกเลื้อยพัน อายุฤดูเดียว มีมือเกาะปลายแยกเป็น 2-3 แฉก ยาว 10-35 ซม. ลำต้นและใบมีขนหยาบหนาแน่น ยาวได้หลายเมตร ลำต้นหนา รูปทรงกระบอกยาวเรียว มีร่องตามยาว สีเขียวอ่อน ใบเดี่ยวเรียวกลับ รูปไข่ป้อม กว้าง 10-20 ซม. ยาว 10-25 ซม. โคนใบรูปหัวใจ ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเว้าเป็นแฉก 5-11 แฉก ขอบจักมนเป็นคลื่นหรือจักฟันเลื่อย แกมซี่ฟัน มีขนเหนียวติดมือทั้งสองด้าน ดอกเดี่ยวออกที่ซอกใบ เส้นผ่าศูนย์กลาง 6-12 ซม. กลีบดอกสีเหลือง เชื่อมติดกันเป็นรูปปากแตร ปลายแยกเป็น 5 แฉก แยกเพศอยู่คนละต้น ผลสดรูปไข่แกมขอบขนาน รูปกระสวยหรือรูปทรงกลมขนาด

- ใหญ่ กว้าง 10-25 ซม ยาว 20-60 ซม. อาจยาวได้ถึง 2 เมตร ผิวสีเขียวเข้มมีจุดประสีเขียวย่นมนเมล็ดจำนวนมาก รูปไข่แกมวงรีแบน สีน้ำตาลแกมเหลือง³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก^{3,5} เถา^{3,5} ใบ³⁻⁵ เปลือกผล³⁻⁵ เมล็ด³⁻⁵ ใ้^{3,5} น้ำยางจากผล⁴
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : เป็นส่วนผสมในตำรับยา รักษาโรคสวนก้น⁶ โรคสันนิบาตมีอาการคลื่นไส้อาเจียน⁶ ยาขับรักษาโรคสันนิบาต⁶ โรคสันนิบาต มีอาการร่างกายเย็น⁶
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
- ราก : แก้พิษไข้ร้อน³ กระหายน้ำ^{3,4} ถอนพิษทั้งปวง^{3,4} แก้ไข้⁴ แก้หนองใน⁵ แก้พิษปฐพี พิษแอลกอฮอล์ และพิษพิษอื่นๆ⁵
- เถา : แก้ปวดอักเสบ^{3,5} มีไข้สูง^{3,5} ทำให้ริดสีดวงทวารหลุด^{3,5}
- ใบ : แก้อ่อนในกระหายน้ำ^{3,5} แก้บิด^{3,5} แก้ท้องเสีย^{3,5} แก้มาลาเรีย^{3,5} แก้บวมอักเสบมีหนอง^{3,5} แก้พิษผึ้งต่อย³⁻⁵ เป็นยาพอก³ แก้ฟกช้ำ⁴ แก้บวม⁴ แก้บาดแผลเล็กน้อย⁴
- ผล : ขับปัสสาวะ³⁻⁵ ขับเสมหะ^{3,5} แก้อ่อนในกระหายน้ำ^{3,5} บวมน้ำ^{3,5} อืดแน่น^{3,5} หลอดลมอักเสบ^{3,5} แก้ไอ^{3,5} แก้หอบ^{3,5} แก้หืด³ แก้ท้องเสีย^{3,5} แก้หนองใน^{3,5} แผลบวมอักเสบ³ ริดสีดวงทวาร^{3,5} พิษจากเนื้อมีปลาและเนื้อสัตว์อื่นๆ^{3,5} พิษจากแอลกอฮอล์ ขับน้ำเหลืองเสีย³ ห้ามเลือด³ แก้โรคเบาหวาน³ แก้ธาตุพิการ⁴ แก้ไอเป็นเลือด⁴ แก้อาเจียน⁴ แก้โลหิตเป็นพิษ⁴
- เปลือกผล : ขับปัสสาวะ^{3,5} แก้บวมน้ำ^{3,5} ท้องเสีย^{3,5} แก้บวมอักเสบมีหนอง^{3,5} แก้ไข้⁴ แก้ปวดแหว⁴
- เมล็ด : บำรุงปอด^{3,5} ละลายเสมหะ^{3,5} ขับปัสสาวะ^{3,5} แก้บวมน้ำ^{3,5} แผลมีหนอง^{3,5} ตกสะเก็ด³ ไขมัน^{3,5} วัณโรค^{3,5} ลำไส้อักเสบ³⁻⁵ หนองใน³⁻⁵ ขาบวม³ แก้

	อักเสบ ^{3,4} บำรุงผิว ⁴ แก้วริดสีดวงทวาร ³⁻⁵ ขับพยาธิ ⁴
	ลดไข้ ⁴ แก้ทางเดินปัสสาวะ ⁴ แก้ไตอักเสบ ⁴
ไส้	: แก้อาเจียนเป็นโลหิต ³ แก้พิษสัตว์กัดต่อย ³ แก้อ่อน
	ในกระหายน้ำ ^{3,5} แก้บวมหน้า ^{3,5} แก้หนองใน ^{3,5} บวม
	อักเสบมีหนอง ^{3,5} ลมรอยจุดบนใบหน้า ^{3,5}
น้ำยางจากผล	: รับประทานแก้ผดผื่นคันตามผิวหนัง ⁴ แก้เบาหวาน ⁴
	แก้บวมหน้า ⁴ แก้โรคไต ⁴
ไม้ระบุงส่วนที่ใช้	: แก้เสมหะ ³ ลม ³ พิษฝี ³ ริดสีดวงทวาร ³ แก้ไอ ³ รักษา
	สุนัขบ้า ³

หมายเหตุ: ข้อห้ามใช้เวลามีอาการบวมหน้าเนื่องจากร่างกายขาดอาหารหรืออ่อนเพลีย ไม่ควรใช้เปลือกผักเป็นยาแก้ และถ้าท้องเสียง่าย หรือเป็นประจำบ่อยๆ ก็ไม่ควรกินผลผัก⁵

10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก

-

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

11.1 Ahh, Yong Geun และคณะ (2003)⁷ ทำการศึกษา เครื่องสำอาง ด้านผิว ที่มี ส่วนประกอบของสารสกัดจากผัก จากการรายงานข้อมูลครั้งนี้ พบว่า สารสกัดจาก ผัก แสดงผลในการ ยับยั้ง activity against เชื้อ *Propionibacterium acnes* ดังนั้น เครื่องสำอางที่มีส่วนประกอบจากสาร สกัดผักจึงมีผลในการ ป้องกัน และยับยั้งการเกิดสิว ซึ่งใช้รักษาการเป็นสิวได้

11.2 Ohara, Mitsuharu (2004)⁸ ทำการศึกษา foaming agents และเครื่องสำอางที่มี ส่วนประกอบของสารสกัดจากพืช จากการศึกษาคัดเลือกพืชหลายชนิดรวมทั้ง ผักด้วยมาเป็น ส่วนประกอบใน foam และเครื่องสำอาง โดยสารสกัดจากพืชไม่ทำให้เกิดการระคายเคืองใน หนูตะเภา (guinea-pigs) และมีค่า LD50 มากกว่าหรือเท่ากับ 2,000 mg/kg p.o. ในหนู mice

11.3 Fujii, Akio และคณะ (1996)⁹ ทำการศึกษาเครื่องสำอาง skin-lightening ที่มีส่วนผสม ของน้ำมันหอมระเหยจากผัก เนื่องจากช่วยในการยับยั้งการสร้าง melanin ได้

11.4 Huang, Hui-Yu และคณะ (2004)¹⁰ ทำการศึกษา antioxidant และการยับยั้งการ เปลี่ยนแปลงของ enzyme angiotensin จากส่วนต่างๆ ของผักจากการรายงานพบว่า ผักมีความสำคัญ ในยาจีน ซึ่งจะใช้รักษาโรคความเครียดสูง และการอักเสบโดยวัตถุประสงคในการศึกษา ครั้งนี้เพื่อ ทดสอบความสามารถในด้าน antioxidant และยับยั้งการเปลี่ยนแปลงของ enzyme angiotensin จาก ส่วนต่างๆ ของผัก ซึ่งผลจากการศึกษา พบว่า เมล็ดมีผลสูงในเรื่องของ antioxidant ซึ่งอาจจะมีผล เนื่องจากการมี phenolics สูงขึ้น และ superoxide dismutase activity ดังนั้น ความสามารถในการเป็น

antioxidant และยับยั้งการเปลี่ยนแปลงของ enzyme angiotensin อาจจะช่วยในการป้องกันการเกิดโรค cardiovascular และมะเร็งได้

11.5 Yoshizumi, Satoshi และคณะ (1998)¹¹ ทำการศึกษา การยับยั้งการปลดปล่อยของสาร Histamine จากผลึก จากรายงานการอ้างอิง พบว่า สารสกัดจากผลึกด้วยเมทานอลแสดงผลในการยับยั้ง activity การปลดปล่อยของสาร histamine จากการไหลซึมออกมาของเซลล์หนู ที่ถูกชักนำโดยปฏิกิริยา antigen-antibody โดย bioassay-guided พบสารที่แยกได้คือ triterpen 4 ตัว และ sterol 2 ตัว ในเวลาเดียวกันก็พบ flavonoid C-glycoside, acrylated glucose และ benzyl glycoside เมื่อเปรียบเทียบระหว่าง triterpen และ sterol พบว่า สารจาก triterpen 2 ตัว คือ alnusenol และ multiflorenol สามารถยับยั้งการปลดปล่อยของ histamine ได้

11.6 Lee Keyong Ho และคณะ (2005)¹² ศึกษาผลในการ Anti-angiogenic ของสารสกัดเมล็ดฟัก มีการใช้ฟัก ในเกาหลีโดยส่วนใหญ่ใช้เกี่ยวกับโรคเบาหวาน และ diuresis ในการศึกษาครั้งนี้ต้องการหาค่าผลในการ anti-angiogenic ของสารสกัดเมล็ดฟัก Basic fibroblast growth factor (bFGF) คือ ปัจจัยที่ทำให้เกิด angiogenic ซึ่งพบได้ใน tumors หลายชนิด ในการศึกษาพบว่า สารสกัดเมล็ดของฟักสามารถลด bFGF ที่ชักนำให้ endothelial cells เพิ่มมากขึ้น และสารสกัดยังแสดงให้เห็นว่าไม่มีความเป็นพิษต่อ HUVECs และ fibroblast cells ปกติ และสารสกัดยังแสดงผลในการยับยั้งต่อ bFGF ที่ชักนำให้เกิด angiogenesis *in vivo* ได้ จากผลการทดลองแสดงให้เห็นว่า สารสกัดจากเมล็ดของฟัก สามารถยับยั้งการเพิ่มของ endothelial cells ที่ถูกชักนำโดย bFGF ได้ ซึ่งอาจจะนำไปอธิบายคุณสมบัติของ anti-angiogenic ได้

11.7 Kang, Keum Jee และคณะ (2003)¹³ ศึกษาผลของฟักต่อน้ำหนักตัว triglyceride, leptin และขนาดของ fat cell ในหนูที่ถูกป้อนด้วยอาหารไขมันสูง โดยศึกษากับหนูเพศผู้พันธุ์ Sprague Dawley ซึ่งแบ่งกลุ่มการทดลองออกเป็น 4 กลุ่ม โดยให้ปริมาณของสารสกัดเป็น 0%, 5%, 10% และ 15% (wt./wt.) ตามลำดับเป็นเวลา 4 สัปดาห์ จากผลการทดลองพบว่า หนูมีน้ำหนักตัว และระดับของ triglyceride ลดต่ำลงในกลุ่มการทดลอง 15% และยังพบว่า Epididymal fat pad, abdominal fat และ perirenal fat มีแนวโน้มที่จะลดลงในกลุ่มการทดลอง 15% เช่นกัน และระดับของ leptin และ free fatty acid ไม่มีความแตกต่างกันภายในกลุ่มการทดลอง และขนาดของ fat cell ลดลงในกลุ่มการทดลอง 10% และ 15% เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม ทั้งนี้ขนาดของ fat cell มีความสัมพันธ์กับระดับของ visceral fat และ leptin ดังนั้น กลุ่มของการทดลองที่ให้ปริมาณของสารสกัด 15% (wt./wt.) ทำให้น้ำหนักตัว triglyceride และขนาดของ fat cell ลดลงอย่างมาก

11.8 Song Yong Ung (2001)¹⁴ ศึกษาส่วนประกอบของยาสำหรับฟันขาว จากการศึกษาพบว่า ยานี้สามารถทำให้ฟันขาวได้ ซึ่งส่วนผสมที่สำคัญของยานี้ คือ สมุนไพรร *Sepia esculenta* ข้าว และฟัก ในการผสมกันจะใช้อัตราส่วนในการผสม 6:2:2 ตามลำดับ

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

alanine, 1-yl: β -pyrazol: ; alanine, 1-yl: γ -glutamyl- β -pyrazol:^{3,15} ; arginine; asparagine; aspartic acid^{3,16} ; bryonolic acid^{3,15,19} ; citrulline ; cucurbitacin B^{3,20,21} ; cysteine ; cytosine, 5-methyl: ^{3,22} ; glutamic acid ; glutamine ; leucine ; leucine, iso: ; lupeol; lupeol acetate^{3,23} ; mannitol^{3,16}; multiflorenol, iso: acetate^{3,24,25}; proline; proline, hydroxy: ; β -sitosterol^{3,16,23}; β -sitosterol acetate^{3,23} ; triacontan-1-ol^{3,16} ; trigonelline; urease^{3,26} .

13.ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

ต้านไวรัส^{3,27} รักษาแผลในกระเพาะอาหาร^{3,28} กระตุ้นภูมิคุ้มกัน กระตุ้น lymphocyte^{3,29} สำหรับพยาธิ เสริมฤทธิ์บาร์บิทูเรต ลดพฤติกรรมธรรมชาติของสัตว์ทดลอง ยับยั้งการหดเกร็งของลำไส้ คลายกล้ามเนื้อเรียบ^{3,32} ยับยั้งอาการแพ้แบบ anaphylactic^{3,32} ลดปริมาณเม็ดสีที่ผิวหนัง^{3,9} เหนียวน้ำให้เกิดกระบวนการ mitosis^{3,29} ยับยั้งการสังเคราะห์โปรตีน^{3,33} ยับยั้งเอนไซม์ angiotensin-II^{3,34} เพิ่มความสามารถของ macrophage ในการทำลายเซลล์^{3,39} ต้านมะเร็ง^{3,29,35,36} ทำให้แห้ง^{3,33} เป็นพิษต่อเซลล์ ก่อกลายพันธุ์^{3,39} การทดสอบความเป็นพิษ พบว่า สารสกัดส่วนเหนือดินด้วย 50% เอทานอล ฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร ขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายครั้งหนึ่งมีค่า 316 มก./กก.^{3,40}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายในท้องตลาด

14.1 Arthro Capsule⁴¹

14.1.1 ชื่อผลิตภัณฑ์:

Arthro Capsule

14.1.2 บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:

Herbal Nutrients Private Ltd-Indus Valley Ayurvedic Centre-Talvane farm, Mysore 570010 Ph: 2477555, 2473437

14.1.3 บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:

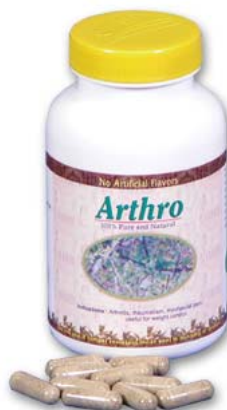
Herbal-nutrients.com (Mysore, India)

14.1.4 ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:

ใช้ประโยชน์สำหรับรักษาโรค Arthritis, rheumatism และ Myofascial Pain และยังมีสรรพคุณ Anti-inflammatory, antispasmodic, astringent, carminative, digestant, muscle relaxant, nervine tonic, rejuvenative และ stimulant

ขนาดรับประทาน ครั้งละ 1-2 แคปซูล

- เป็นประจำทุกวันเวลาเช้า ในขณะที่ท้อง
ว่าง และให้รับประทานกับน้ำอุ่น
- 14.1.5 ปริมาณบรรจุ: 120 แคปซูล
- 14.1.6 ราคา: \$ 13.99
- 14.1.7 ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์: สมุนไพรที่เป็นส่วนผสมของผลิตภัณฑ์ มี
ดังนี้ Lavanga (*Syzygium
aromaticum*), Aksotah (*Juglans
regia*), Thyme (*Thymus vulgaris*),
Pudina (*Mentha piperita*), Misreya
(*Foeniculum vulgare*), Shila-jira
(*Carum carvi*), Amlakesara (*Citrus
maxima*), Guggulu (*Commiphora
mukul*), Sallaki (*Boswellia serrata*),
Hyssop (*Hyssop officinalis*), Katuki
(*Picrorhiza kurroa*), Krishnajeeraka
(*Nigella sativa*), Kushmanda
(*Benincasa hispida*)
- 14.1.8 ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์: -

รูปที่ 1 แสดงผลิตภัณฑ์ Arthro Capsule ซึ่งมีส่วนผสมของสารสกัดพืช⁴¹

14.2 ผลิตภัณฑ์รักษาโรคเครียดหรืออาการหงุดหงิด⁴²

14.2.1 ชื่อผลิตภัณฑ์:	ผลิตภัณฑ์รักษาโรคเครียดหรืออาการ หงุดหงิด
14.2.2 บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	Jiva Institute
14.2.3 บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	www. ayurvedic.org
14.2.4 ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	มีสรรพคุณในการรักษาโรคทางจิต ความเครียด และอาการของโรคที่ เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ซึ่งยานี้จะช่วยทำ ให้อาการของโรค บรรเทาหรือทุเลาลงได้ ทำให้ช่วยผ่อนคลายความกระวน กระวายความกังวล และความกลัวได้ และยานี้ไม่มีผลข้างเคียง ขนาด รับประทานครั้งละ 1 หรือ 2 เม็ด เป็น ประจำทุกวัน วันละ 2 ครั้ง
14.2.5 ปริมาณบรรจุ:	120 เม็ด
14.2.6 ราคา:	INR 216.00 USD 4.80
14.2.7 ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	สมุนไพรที่เป็นส่วนผสมของผลิตภัณฑ์ มี ดังนี้ <i>Centella asiatica</i> , <i>Celeastrus</i> <i>penniculatus</i> , <i>Withania somnifera</i> , <i>Benincasa hispida</i> , <i>Convolvulus</i> <i>pluricaulis</i> , <i>Angelica glauca</i> , Rosewater processed coral, <i>Glycrrhiza glabra</i>
14.2.8 ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:	-

รูปที่ 2 แสดงผลิตภัณฑ์รักษาโรคเครียดหรืออาการหงุดหงิด ซึ่งมีส่วนผสมของสาร

สกัดพืช⁴²

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 3 *Benincasa hispida* (ฟัก) แสดงส่วนดอก⁴³

รูปที่ 4 *Benincasa hispida* (ฟัก) แสดงส่วนผลอ่อน⁴⁴

รูปที่ 5 *Benincasa hispida* (ฟัก) แสดงส่วนผลอ่อน⁴⁵

รูปที่ 6 *Benincasa hispida* (ฟัก) แสดงส่วนภายในผลฟัก⁴⁶

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี.พจนานุกรมล้านนา-ไทย.ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่;2545.หน้า 500.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544.หน้า 73.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พื้นบ้าน (3). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2542.หน้า 393.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 331.
5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์.กรุงเทพฯ; 2536.หน้า 581.
6. จีรเดช มโนสร้อย, อรุณญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปรีวรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
7. Ahn, Yong Geun; Cha, Yeong Gwon; Cho, Sang Cheol; Kim, Jin Ho; Kim, Sang Chun; Kwon, Dae Hyeok; Park, Seon Yeong. Anti-acne cosmetic composition containing *Benincasa hispida* extract and production thereof. Patent: Korean Kongkae Tacho Kongbo. 2003.
8. Ohara, Mitsuharu. Foaming agents containing plant extracts, and cosmetics containing them. Patent: Jpn. Kokai Tokyo Koho. 2004: 78 pp.

9. Fujii, Akio; Oosato, Yasuji; Matsubara, Kenkichi; Hara, Retsu; Oohata, Satoshi; Nakajima, Takuji; Myata, Yoshuki; Kitada, Yoshio. Skin-lightening cosmetics containing *Benincasa hispida* essence as melanin formation inhibitor. Patent: Jpn. Kokai Tokkyo Koho. 1996: 7 pp.
10. Huang, Hui-Yu; Huang, Ju-Jen; Tso, Tim K. ; Tsai, Ying-chieh; Chang, Chen-Kang. Antioxidant and angiotensin-converting enzyme inhibition capacities of various parts of *Benincasa hispida* (wax gourd). *Nahrung*. 2004; 48(3):230-233.
11. Yoshizumi, Satoshi; Murakami, Toshiyuki; Kadoya, Masashi; Matsuda, Hisashi; Yamahara, Johji; Yoshikawa, Masayuki. Medicinal foodstuffs. XI. Histamine release inhibitors from wax gourd, the fruits of *Benincasa hispida* COGN. *Yakugaku Zasshi*. 1998; 118(5):188-192.
12. Lee, Keyong-Ho; Choi, Hye-Ran; Kim, Chang-Han. Anti-angiogenic effect of the seed extract of *Benincasa hispida* Cogniaux. *Journal of ethnopharmacology*. 2005; 97(3): 509-13.
13. Kang, Keum Jee; Lim, Sook Ja; Jeong, Jong Gil; Han, Hye keyoung; Choi, Sung Sook; Kim, Myung Hwa; Kwon, So Young. Effects of wax gourd on weight, triglyceride, leptin and fat cell size in rats fed a high-fat diet. *Hanguk Yongyang Hakhoechi*. 2003; 36(5):446-451.
14. Song, Yong Ung. Pharmaceutical composition for whitening teeth and producing method thereof. Patent: Korean Kongkae Taeho Tacho Kongbo. 2001.
15. Dunnill PM, Fowden L. The amino acids of seeds of the Cucurbitaceae. *Phytochemistry* 1965;4:933-44.
16. Lakshmi V, Mitra CR. Constituents of *Benincasa hispida*. *Q J Crude Drug Res* 1976;14:163-4.
17. Tabata M, Tanaka S, Cho HJ, et al. Production of an anti-allergic triterpene. bryonolic acid, by plant cell culture. *J Nat Prod* 1993;56(2):165-74.
18. Cho HJ. Tanaka S, Fukui H, Tabata M. Formation of bryonolic acid in cucurbitaceous plants and their cell cultures. *Phytochemistry* 1992;31(11):3893-6.
19. Inukai F, Suyama Y, Sato I, Inatomi H, Amino acids in plants. I. Isolation of citrulline from Cucurbitaceae. *Meiji Daigaku Nogakubu Kenkyu Hokoku* 1966;20:29.

20. Silapa-Archa W, Picha P, Lurwongrattana O, Kittiwongsunthorn W, Ungsuntnornsarit P. Investigation of the triterpenes of Cucurbitaceae prevalent in Thailand. *Varasarn Paesachasarthara* 1981;8(1):5-8.
21. Guha J, Sen SP. The cucurbitacins-a review. *Plant Biochem J* 1975;2:127.
22. Deshpande MV, Dhume ST, Vyas PR, Bhawe MR. Determination of 5-methylcytosine content of four Cucurbitaceae species using high-performance liquid chromatography. *J. Chromatogr* 1991;1540(1/2):397-400.
23. Maiti SP, Roy RL, Bahattacharyya TK. Chemical examination of ripe fruit of *Benincasa hispida* (Thunb). *J Inst Chem (India)* 1992; 64(3):123-4.
24. Faure R, Gaydou Em, Wollenweber E. Application of inverse-detected two-dimensional heteronuclear-correlated NMR spectroscopy to the complete carbon-13 assignment of isomultiflorenyl acetate. *J Nat Prod* 1991;54(6):1564-9.
25. Wollenweber E, Faure R, Gaydou EM. A rare triterpene as major constituent of the "wax" on fruits of *Benincasa hispida*. *Indian Drugs* 1991;28(10):458-60.
26. Li CP. Chinese herbal medicine. U.S. Dept. Health. Education and Welfare, Publ. No. (NIH) 75-732., Washington, D.C., 1974.
27. Chou SC, Ramanathan S, Cutting W. Chemical fractionation of antiviral plants. *Med Pharmacol Exp* 1967;16:407.
28. Yamazaki M, Shiota H. Application of experimental stress ulcer test in mice for the survey of neurotropic naturally occurring drug materials. *Shoyakugaku Zasshi* 1981;35:96-102.
29. Kumazawa Y, Nakatsuru Y, Yamada A, et al. Immunopotentiator separated from hot water extract of the seed of *Benincasa cerifera* Savi (Tohgashi). *CII* 1985;19:79-84.
30. Ansari NA, Tiwari JP, Srivastava MC. Anthelmintic activity of *Benincasa hispida* seeds'a preliminary study. *Indian J Pharmacol* 1981;13:89.
31. Ramsh M, Gayathri V, Rao AVNA, Prabhakar MC, Rao CS. Pharmacological action of fruit juice of *Benincasa hispida*. *Fitoterapia* 1989;60(3):241-7.
32. Kataoka M, Takagaki Y. Effect of the crude drugs (standards of natural drugs not in the J.P.XII) on β -hexosaminidase release from rat basophilic leukemia (RBL-2H3) cells. *Nat Med* 1995;49(3):346-9.

33. Dong TX, Ng TB, Wong RNS, Yeung HW, Xu GJ. Ribosome inactivating protein-like activity in seeds of diverse Cucurbitaceae plants. *Int J Biochem* 1993;25(3):415-9.
34. Oh WK, Kang DO, Park CS, et al. Screening of the angiotensin II antagonists from medicinal plants. *Korean J Pharmacog* 1997;28(1):26-34.
35. Itokawa H, Watanabe k, Mihara K, Takeya K. Screening test for antitumor activity of crude drugs(2). *Shoyakugaku Zasshi* 1982;36(2):145-9.
36. Itokawa H. Research on antineoplastic drugs from natural sources, especially from higher plants. *Yakugaku Zasshi* 1988;108(9):824-41.
37. Sato A. Studies on anti-tumor activity of crude drugs. I. The effects of aqueous extracts of some crude drugs in shortterm screening test. *Ibid.* 1989;109(6):407-23.
38. อุษณีย์ เลอวงค์รัตน์ วรวิทย์ กิตติวงศ์สุนทร พิชัย อังสุนทรสฤณี พรทิพา พินา และวีณา ศิลปอาชา. การสำรวจไทรเทอร์ปีนส์ในพืชวงศ์คิเคอร์บิตาซีที่พบในประเทศไทย. รายงานโครงการพิเศษนักศึกษาคณะเภสัชศาสตร์ ม. มหิดล, 2523.
39. Morimoto I, Watanabe F, Osawa T, Okitsu T, Kada T. Mutagenicity screening of crude drugs with *Bacillus subtilis* rec-assay and Salmonella/microsome reversion assay. *Mutat Res* 1982;97:81-102.
40. Aswal BS, Bhakuni DS, Goel AK, Kar K, Mehrotra BN, Mukherjee KC. Screening of Indian plants for biological activity: Part X. *Indian J Exp Biol* 1984;22(6):312-32.
41. www.ayurindus.com
42. www.ayurvedic.org
43. <http://hortiplex.gardenweb.com>
44. www.pref.kyoto.jp/.../170902/kikaku/ki08.jpg
45. <http://zh.wikipedia.org/wiki/%E5%86%AC%E7%93%9C>
46. www.biol.uni.wroc.pl/.../strony/gatbenik.html

ภาคผนวก

1. Anti-acne cosmetic composition containing *Benincasa hispida* extract and production thereof. Ahn, Yong Geun; Cha, Yeong Gwon; Cho, Sang Cheol; Kim, Jin Ho; Kim, Sang Chun; Kwon, Dae Hyeok; Park, Seon Yeong. (You + I Cosmetics Co., Ltd., S. Korea). Repub. Korean Kongkae Taeho Kongbo (2003), No pp. given. CODEN: KRXXA7 KR 2003093778 A 20031211 Patent written in Korean. Application: KR 2002-31624 20020605. AN 2004:1151314 CAPLUS

Patent Family Information

Patent No.	Kind	Date	Application No.	Date
KR 2003093778	A	20031211	KR 2002-31624	20020605

Priority Application

KR 2002-31624	20020605

Abstract

PURPOSE: An anti-acne cosmetic composition containing fruit juice or a extract of *Benincasa hispida* (Thunb.) Cogn. as a main component is provided. Also, provided is a method for production thereof. The fruit juice or extract of *Benincasa hispida* exhibits strong growth inhibiting activity against *Propionibacterium acnes* and a cosmetic composition containing the same is therefore effective for the prevention and treatment of acne. CONSTITUTION: An anti-acne cosmetic composition contains 0.001 to 20% by weight of a *Benincasa hispida* extract, based on the total weight of the composition. The *Benincasa hispida* extract is obtained by heating 1 to 20 times with an extraction solvent at 50 to 95deg.C or soaking for 1 to 15 days. The extraction solvent is one or more solvents selected from the group consisting of water, ethanol, ethyl acetate, hexane, glycerin, ethylene glycol, butylene glycol, propylene glycol, hydrous ethanol, hydrous glycerin, hydrous ethylene glycol, hydrous butylene glycol and hydrous propylene glycol.

2. Foaming agents containing plant extracts, and cosmetics containing them. Ohara, Mitsuharu. (Ichimaru Pharcos Inc., Japan). Jpn. Kokai Tokkyo Koho (2004), 78 pp. CODEN: JKXXAF JP 2004115410 A2 20040415 Patent written in Japanese. Application: JP 2002-278850 20020925. CAN 140:309012 AN 2004:305388 CAPLUS

Patent Family Information

Patent No.	Kind	Date	Application No.	Date
JP 2004115410	A2	20040415	JP 2002-278850	20020925

Priority Application

JP 2002-278850 20020925

Abstract

The foaming agents for cosmetics contain exts. of plants selected from *Akebia quinata*, *Gynostemma pentaphylla*, *Polygala tenuifolia*, *Lindera strychnifolia*, *Panax ginseng*, *Glycyrrhiza glabra*, *Gentiana lutea*, *Trigonella foenum-graecum* (fenugreek), *Alisma plantago-aquatica orientale*, *Saponaria officinalis*, *Cimicifuga simplex*, *Hedera helix*, *Aesculus hippocastanum*, *Polygala senega*, *Aralia elata*, *Syzygium aromaticum* (clove), *Centella asiatica*, *Benincasa hispida*, *Panax japonicus*, *Agaricus blazei*, *Eriobotrya japonica*, and *Sapindus mukurossi*. The exts. did not cause skin irritation in guinea pigs and showed LD50 of □ 2000 mg/kg p.o. in mice. Cosmetic formulation examples are given.

3. Skin-lightening cosmetics containing *Benincasa hispida* essence as melanin formation inhibitor. Fujii, Akio; Oosato, Yasuji; Matsubara, Kenkichi; Hara, Retsu; Oohata, Satoshi; Nakajima, Takuji; Myata, Yoshuki; Kitada, Yoshio. (Pola Kasei Kogyo Kk, Japan). Jpn. Kokai Tokkyo Koho (1996), 7 pp. CODEN: JKXXAF JP 08099891 A2 19960416 Heisei. Patent written in Japanese. Application: JP 94-22228 19940121. CAN 125:67209 AN 1996:397266 CAPLUS

Patent Family Information

Patent No.	Kind	Date	Application No.	Date
JP 08099891	A2	19960416	JP 1994-22228	19940121

Priority Application

JP 1994-22228 19940121

Abstract

Skin-lightening cosmetics contg. *B. hispida* essence as melanin formation inhibitor are claimed. As an example, a skin lotion contained the melanin inhibitor 0.1, propylene glycol 5.5, ethanol 10, methylparaben 0.2, sodium chloride 0.3, citric acid 0.1, sodium acetate 0.1, perfumes 0.1, ethoxylated hardened castor oil 0.5, and water 83.1 parts. The prepn. were effective and safe.

4. Antioxidant and angiotensin-converting enzyme inhibition capacities of various parts of *Benincasa hispida* (wax gourd). Huang, Hui-Yu; Huang, Ju-Jen; Tso, Tim K.; Tsai, Ying-Chieh; Chang, Chen-Kang. Department of Food and Nutrition, Shih-Chien University, Taipei, Taiwan. Nahrung (2004), 48(3), 230-233. CODEN: NAHRAR ISSN: 0027-769X. Journal written in English. CAN 142:297004 AN 2004:630405 CAPLUS

Abstract

Vegetables and fruits have been shown to be good sources of antioxidants. *Benincasa hispida* (wax gourd) was used in traditional Chinese medicine to treat hypertension and inflammation. The aims of this study were to investigate the abilities of antioxidn. and inhibition of angiotensin-converting enzyme (ACE) activity of wax gourd pulp, core, seed, and peel prepd. by different extrn. methods. The fresh wts. required to reach 50% inhibition of linoleic acid oxidn. were higher in fresh exts., compared to other extrn. methods. Fresh wts. required to reach 50% inhibition were the lowest in seed. The seed had the lowest Cu²⁺-induced low-d. lipoprotein (LDL) oxidn. percentage and inhibition level of ACE activity among all parts. The higher antioxidant capacity of the seed may result from the higher total phenolics contents and superoxide dismutase activity. The abilities of antioxidn. and ACE

activity inhibition may provide protective effects against cardiovascular diseases and cancers.

5. Medicinal foodstuffs. XI. Histamine release inhibitors from wax gourd, the fruits of *Benincasa hispida* COGN. Yoshizumi, Satoshi; Murakami, Toshiyuki; Kadoya, Masashi; Matsuda, Hisashi; Yamahara, Johji; Yoshikawa, Masayuki. Kyoto Pharmaceutical University, Kyoto, Japan. Yakugaku Zasshi (1998), 118(5), 188-192. CODEN: YKKZAJ ISSN: 0031-6903. Journal; General Review written in Japanese. CAN 128:316830 AN 1998:299526 CAPLUS

Abstract

A review with 17 refs. The methanol ext. of wax gourd (Japanese name "Tougan"), the fruits of *Benincasa hispida* COGN. (Cucurbitaceae), was found to show inhibitory activity on the histamine release from rat exudate cells induced by antigen-antibody reaction. Through bioassay-guided sepn., four known triterpenes and two known sterols were isolated as active components together with a flavonoid C-glycoside, an acrylated glucose, and a benzyl glycoside. Among the active triterpenes and sterols, two triterpenes, alnusenol and multiflorenol, were found to potently inhibit the histamine release.

6. Anti-angiogenic effect of the seed extract of *Benincasa hispida* Cogniaux. Lee Keyong-Ho; Choi Hye-Ran; Kim Chang-Han Kolon Central Research Park, Yongin, Kyunggi-do 449-912, Korea Journal of ethnopharmacology (2005), 97(3), 509-13. Journal code: 7903310. ISSN:0378-8741. Ireland. Journal; Article; (JOURNAL ARTICLE) written in English. PubMed ID 15740888 AN 2005110788 MEDLINE

Abstract

Benincasa hispida in Korea was used mainly diabetes and diuresis diseases. This study was carried out to evaluate anti-angiogenic effect of the seed extract of *Benincasa hispida* Cogniaux. Basic fibroblast growth factor (bFGF) is a potent angiogenic factor found in various tumors. In this study, we found that the seed extract of *Benincasa hispida* Cogniaux decreased bFGF-induced endothelial cell proliferation and tube formation in a dose-dependent manner. Besides, *Benincasa hispida* seed extract showed no cytotoxicity on HUVECs and normal fibroblast cells. Furthermore, the seed extract of *Benincasa hispida*

showed a potent inhibitory effect on bFGF-induced angiogenesis *in vivo*. These results suggest that the seed extract of *Benincasa hispida* inhibits the proliferation of endothelial cells induced by bFGF, which may explain its anti-angiogenic properties.

7. Effects of wax gourd on weight, triglyceride, leptin and fat cell size in rats fed a high-fat diet. Kang, Keum Jee; Lim, Sook Ja; Jeong, Jong Gil; Han, Hye Kyoung; Choi, Sung Sook; Kim, Myung Hwa; Kwon, So Young. Department of Food and Nutrition, DukSung Women's University, Seoul, S. Korea. Hanguk Yongyang Hakhoechi (2003), 36(5), 446-451. CODEN: HYHJA3 ISSN: 0367-6463. Journal written in Korean. CAN 139:337369 AN 2003:593933 CAPLUS

Abstract

Male Sprague Dawley rats were fed an exptl. diet contg. 40% fat with wax gourd, 0%, 5%, 10% and 15% (wt./wt.), for 4 wk. Wt. gain and triglyceride level fell significantly in the 15% wax gourd group compared to the control group. Epididymal fat pad, abdominal fat and perirenal fat tended to decrease in the 15% wax gourd group. Leptin and free fatty acid level were not significantly different among the groups. Fat cell size significantly decreased in the 10% and 15% wax gourd groups compared to the control group. Wt. gain correlated pos. with visceral fat masses and the levels of leptin and triglyceride. Fat cell size significantly correlated with visceral fat and leptin level. Therefore, the 15% wax gourd diet substantially reduced wt., triglyceride and fat cell size.

8. Production process and food composition for adjusting weight and blood sugar prepared by using wax gourd and residual thereof. Hong, Seok San; Choi, Shin Yang; Cha, Seong Kwan. (Korea Food Development Institute, S. Korea). Repub. Korean Kongkae Taeho Kongbo (2000), No pp. given. CODEN: KRXXA7 KR 2000018977 A 20000406 Patent written in Korean. Application: KR 98-36847 19980907. AN 2004:1093339 CAPLUS

Patent Family Information

Patent No.	Kind	Date	Application No.	Date
KR 2000018977	A	20000406	KR 1998-36847	19980907

Priority Application

KR 1998-36847

19980907

Abstract

PURPOSE: A wax gourd green juice and residual thereof wherein multi foliate extracts are added is provided which controls weight and blood sugar. CONSTITUTION: The composition contains 80-99.7wt% of wax gourd green juice residual powder, 0.5-20wt% of multi foliate powder or 0.3-10wt% of multi foliate extract powder. A wax gourd juice residual wherein multi foliate powder or multi foliate extract powder is added is shaped as powder, granule, refinement or capsule form. The composition is characterized as the following steps of: (1) Cutting the wax gourd finely to obtain green juice and drying the residual at 40-80°C in a hot wind; (2) and Crushing powder in a particle size of 60 mesh to extract multifoliate, concentrating with decreasing pressure, and adding 40% dextrine to produce the crushed powder in a particle size of 60 mesh.

มะก่องข้าว

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : กล่องเข้า¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ภาคเหนือ : ปอบแปป²⁻⁵ มะก่องข้าว¹⁻⁵
 - 2.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 - นครราชสีมา : โผงผาง²⁻⁵
 - 2.3 ภาคกลาง
 - ราชบุรี : พันสี²⁻⁵
 - ราชบุรี : ตอบแตบ²⁻⁵
 - 2.4 ไม่ระบุ : ชัดมอน^{4,5} ครอบ^{4,5} ครอบจักรวาล⁵ ก่องเข้า⁵
ครอบตลับ⁵
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Abutilon indicum* (L.) Sweet subsp. *indicum*¹⁻⁴
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : Chinese Bell Flower²⁻⁴, Country Mallow²⁻⁴,
Indian Mallow³
5. ชื่อวงศ์ : MALVACEAE¹⁻⁵
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก มีขนสูงไม่เกิน 5 ฟุต ใบออก
สลับกัน ก้านยาว ปลายใบแหลมสั้น ฐานใบเว้า
คล้ายรูปหัวใจ ขอบใบจักเป็นไม้ใบเดี่ยวมีสีเขียว
ดอกเดี่ยวสีเหลือง กลีบเลี้ยงติดกัน กลีบดอกมี 5
กลีบ ผลเป็นกลีบๆ เรียงติดกันคล้ายฟันเฟืองสีขาว
ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด²⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก³⁻⁵ ต้น³⁻⁵ เปลือก³ ใบ³⁻⁵ ดอก³⁻⁵ เมล็ด³
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา
 - ราก : แก้ปัสสาวะ อุจจาระไม่ออก⁶ แก้มุตกิตน้ำนม⁶ แก้ฝี
บว⁶ แก้ฝีลูกหนู⁶
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - ราก : แก้ลม³⁻⁵ แก้ดี³⁻⁵ บำรุงธาตุ³⁻⁵ บำรุงกำลัง³⁻⁵ เป็นยา
อายุวัฒนะ³ แก้มุตกิต³⁻⁵ แก้ไข้ผอมเหลือง³⁻⁵ แก้ไอ³⁻⁵
ขับปัสสาวะ^{3,4} แก้วริดสีดวงทวาร³ จำเริญสุคติธาตุ³
ดับร้อน³ แก้ชื้น³ ทำให้เลือดหมุนเวียนดี³ แก้หูชั้น
กลางอักเสบ³ แก้กอติบ³ แก้อท้องร่วง³ แก้อะอืด³ แก้อ

	พิษ ³ แก้อาเจียน ³ แก้อาตุไม่ปกติ ³ รักษาดีพิการ ³ ขับ ลม ³ แก่ปวดฟัน ³ เหงือกบวม ³ แก่ตีเดือด ³ แก่ไข้ ³ สมานเยื่อทางเดินปัสสาวะ ⁴ แก่เบาหวาน ⁴ แก่ ปัสสาวะพิการ ⁴ แก่ไตพิการ ⁴
ต้น	: บำรุงโลหิต ³⁻⁵ ขับลม ³⁻⁵ ล้างลำไส้ ³ ฟอกโลหิต ³ คุมกำเนิด ³ ตั้งไข่ซึ่งโลหิตและลม ³
เปลือก	: ขับปัสสาวะ ³
ใบ	: บ่มหนองให้เกิดและแตกเร็ว ³⁻⁵ ขับปัสสาวะ ³ แก่ ปวดฟัน ³ ช่วยย่อยทำให้เจริญอาหาร ³ แก่เหงือก อักเสบ ³ ล้างแผล ³ เป็นยาหล่อลื่น ³ ขับน้ำเหลือง ³ คุมกำเนิด ³ ทำให้เยื่อชุ่มชื้น ³
ดอก	: ฟอกล้างลำไส้ ³⁻⁵ ขับปัสสาวะ ³ เป็นยาระบายอ่อนๆ ³ รักษาลำไส้อักเสบ ³ บ่มหนองให้เกิดเร็ว ^{3,4}
เมล็ด	: แก่บิดมูกเลือด ³ แก่ฝีฝักบัว ³ ขับปัสสาวะ ³ เป็นยา ระบายอ่อนๆ และทำให้เยื่อชุ่มชื้น ³
ไม่ระบุส่วนที่ใช้	: แก่มูกติ ³ ปัสสาวะหวาน ³ ล้างลำไส้ ³ ขับปัสสาวะ ³ สมานเยื่ออ่อนตามทางเดินปัสสาวะมิให้อักเสบ ³ แก้โรคเบาหวาน ³ น้ำปัสสาวะพิการ ³ ขับตะกอน และไขขาวในกระเพาะปัสสาวะ ³
10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก	: -

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

11.1 ทางยา

Deokule, S.S. และ Patale, M. W. (2002)⁷ ศึกษาถึงเภสัชวิทยาของมะก่องข้าวซึ่งเป็นที่ยอมรับภายใต้ชื่อยา “Bala” ยานี้มีความสำคัญ และมีค่าในตำรายาของอินเดีย สรรพคุณในการรักษา เช่น บำรุงระบบประสาท โรคเกี่ยวกับทางเดินปัสสาวะ การทำงานผิดปกติของน้ำดี โรคหนองในจากเชื้ออัมพาตบริเวณหน้า และโรคปวดตามข้อ

11.2 ทางเคมี

Matlawska Irena และ Sikorska Maria (2002)⁸ ศึกษาสารประกอบ flavonoid ในดอกของมะก่องข้าว ซึ่งจากการศึกษาพบสารประกอบ flavonoid 7 ตัว ได้แก่ luteolin, chrysoeriol, luteolin 7-O-beta-glucopyranoside, chrysoeriol 7-O-beta-glucopyranoside, apigenin 7-O-beta-

glucopyranoside, quercetin 3-O-beta-glucopyranoside และ quercetin 3-O-alpha-rhamnopyranosyl (1 --> 6)-beta-glucopyranoside

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

alantolactone ; alantolactone, iso:^{3,9}; apigenin^{3,10}; arginine^{3,11}; aspartic acid; benzoic acid, para-hydroxy: ; benzoic acid; para-hydroxy: O- β -D-glucoside^{3,12}; borneol^{3,13}; caffeic acid^{3,12}; caryophyllene; caryophyllene oxide^{3,13}; chrysoeriol^{3,10}; cineol^{3,13}; coumaric acid, para:^{3,12}; cyanidin-3-O- β -D-rutinoside^{3,14}; n-docosane^{3,12}; n-dotriacontane^{3,12}; elemene^{3,13}; n-entriacontane^{3,12}; eudesmol; farnesol^{3,13}; fumaric acid^{3,12}; geraniol; geraniol acetate^{3,13}; glucuronic acid^{3,12}; glutamic acid^{3,11,12}; gossypin; gossypitrin^{3,14}; n-heptacosane; n-hexacosane; histidine^{3,12}; Kaempferol^{3,10}; leucine^{3,12}; luteolin^{3,10}; n-nonacosane; n-octacosane; n-pentacosane; picrorhizin^{3,12}; β -pinene^{3,13}; quercetin^{3,10}; serine; β -sitosterol; n-tetracosane; n-tetratriacontane; threonine; n-triacontane; n-tricosane; n-tritriacontane^{3,12}; valine^{3,11}; vanillic acid^{3,12}

13.ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

ยับยั้งเนื้องอก^{3,15} ด้านเชื้อแบคทีเรีย^{3,16} ด้านเชื้อรา^{3,17} ทำให้แพ้เหมือน histamine^{3,18} กระตุ้นการหดตัวของกล้ามเนื้อเรียบ^{3,18} ยับยั้งการหดเกร็งของกล้ามเนื้อ^{3,19} กดหัวใจ^{3,19} แก้ปวด^{3,19,20} มีฤทธิ์เหมือน estrogen คุมกำเนิดระดูขาว^{3,21} ยับยั้งการงอกของใบอ่อน^{3,22} การทดสอบความเป็นพิษ เมื่อฉีดสารสกัดส่วนที่อยู่เหนือดินของพืชที่สกัดด้วยเอทานอลและน้ำ (1:1) เข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า ขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายครึ่งหนึ่ง คือ 1 ก/กก^{3,15} และสูงกว่า 1 ก/กก^{3,23} ถ้าเป็นสารสกัดจากพืช ทั้งต้นด้วยเอทานอลและน้ำ (1:1) ฉีดเข้าช่องท้องของหนูถีบจักร สัตว์ทดลองจะตายครึ่งหนึ่งในขนาด 1 ก/กก^{3,15}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายตามท้องตลาด

Ashokarisha Toric²⁴

ชื่อผลิตภัณฑ์:

Ashokarisha Toric

บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:

-

บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:

-

ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:

มีประโยชน์ในการมีประจำเดือน โรคระดูขาว อาการปวดระดู รวมทั้งรักษาอาการมดลูกอักเสบ เป็นยาบำรุงเลือด แก้ปวดประจำเดือน ภาวะปัสสาวะมีโลหิต ขนาด

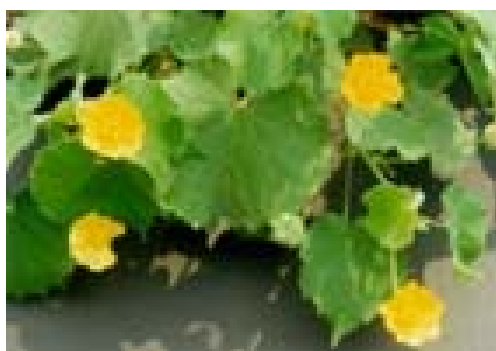
รับประทาน 2 ช้อนโต๊ะ ผสมกับน้ำ ¼ ถ้วย
วันละ 1 ครั้ง ก่อนอาหาร

ปริมาณบรรจุ:	15 ออนซ์
ราคา:	22.99 \$
ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	-
ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:	-

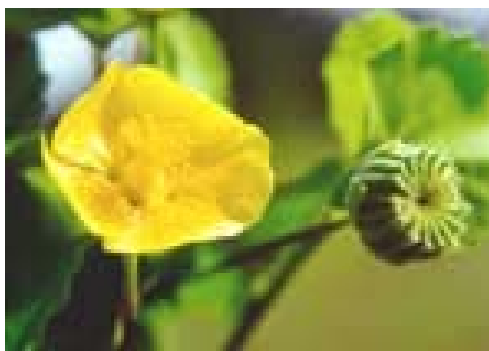

รูปที่ 1 ผลิตภัณฑ์ของ Ashokarishta Tonic จากสารสกัดมะก่องข้าว²⁴

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 1 *abutilon indicum* (มะก่องข้าว) แสดงส่วนใบ และดอก²⁵

รูปที่ 2 *abutilon indicum* (มะก่องข้าว) แสดงส่วนดอก²⁶

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ฉบับปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่;2547.หน้า 20.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544.หน้า 2.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรุณช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พุ่มบ้าน (1). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2541.หน้า 571-573.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 148.
5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์.กรุงเทพฯ;2536.หน้า 165.
6. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปฐมนิเทศคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
7. Deokule, S.S ; Patale, M.W. Pharmacognostic study of *Abutilon indicum*, (L.) Sweet. Journal of Phytological Research. 2002; 15(1):1-6.
8. Matlawska Irena; Sikorska Maria. Flavonoid compounds in the flowers of *Abutilon indicum* (L.) Sweet (Malvaceae). Acta poloniae pharmaceutica. 2002; 59(3): 227-9.
9. Sharma PV, Ahmad ZA. Two sesquiterpene lactones from *Abutilon indicum*. Phytochemistry 1989; 28(12):3525.

10. Matlawska I. Investigation of flavonoid compounds of selected species from Malvaceae family. *Herba Pol* 1990; 36(3):65-9.
11. Baxi AJ, Parikh AR. Free amino acid and sugar contents in the leaves of *Abutilon indicum* G. Don and *Abutilon glaucum* (Cav) Sweet. *J Inst Chem (India)* 1981; 53(3):106.
12. Gaiind KN, Chopra KS. Phytochemical investigation of *Abutilon indicum*. *Planta Med* 1976; 30:174.
13. Jain PK, Sharma TC, Bokadia MM. Chemical investigations of the essential oil of *Abutilon indicum* *Acta Cienc Indica [Ser] Chem* 1982; 8:136-9.
14. Subramanian SS, Nair AGR. Flavonoids of four malvaceous plants. *Phytochemistry* 1972;11:1518b.
15. Bhakuni DS, Dhar ML, Dhar MM, Dhawan BN, Gupta B, Srimali RC. Screening of Indian plants for biological activity. Part III. *Indian J Exp Biol* 1971;9:91.
16. Naovi SAH, Khan MSY, Vohora SB. Anti-bacterial, anti-fungal and anthelmintic investigations on Indian medicinal plants. *Fitoterapia* 1991;62(3):221-8.
17. Jain PK, Gharia AK, Sharma SK, Bokadia MM. Study of some essential oils for their antifungal activities. *Indian Drugs* 1979;16:122-3.
18. Mokkahasmit M, Ngarmwathana W, Sawasdimongkol K, Permiphphat U. Pharmacological evaluation of Thai medicinal plants. (Continued). *J Med Ass Thailand* 1971;54(7):490-504.
19. Bagi MK, Kalyani GA, Dennis TJ, Akshaya Kumar K, Kakrani HK. A preliminary pharmacological screening of *Abutilon indicum*: II. Analgesic activity. *Fitoterapia* 1985;56(3):169-71.
20. Sharma PV, Ahmed ZA, Sharma VV. Analgesic constituent of *Abutilon indicum*. *Indian Drugs* 1989; 26(7):333.
21. Johri RK, Pahwa GS, Sharma SC, Zutshi U. Determination of estrogenic/antiestrogenic potential of antifertility substances using rat uterine peroxidase assay. *Contraception* 1991; 44(5):549-57.
22. Spencer GF. The effects of a terpene aldehyde-ester from *Eryngium paniculatum* and analogs on velvetleaf germination. *J Nat Prod* 1986;49(5):924-6.

23. Dhar ML, Dhar MN, Dhawan BN, Mehrotra BN, Simal RC, Tandon JS. Screening of Indian plants for biological activity. Part IV. Indian J Exp Biol 1973;11:43.
24. <http://www.herbalremedies.com/menopausetonic.html>
25. <http://flora.sut.ac.th/thai/pt61.html>
26. <http://flora.sut.ac.th/local.html>

ภาคผนวก

1. Pharmacognostic study of *Abutilon indicum*, (L.) Sweet. Deokule, S. S.; Patale, M. W. Department of Botany, Pune University, Pune, India. Journal of Phytological Research (2002), 15(1), 1-6. CODEN: JPHREO ISSN: 0970-5767. Journal written in English. CAN 140:204912 AN 2003:623639 CAPLUS

Abstract

Abutilon indicum (L.) Sweet., a medicinally important perennial shrub is being sold under the name drug "Bala" in various drug markets of Maharashtra. The drug bala has a significant medicinal value in Ayurvedic system of medicine, such as nervine tonic, urinary diseases, disorders of bile, in gonorrhea, facial paralysis and in rheumatism. Some *Sida* species are also referred as drug bala in Ayurvedic literature. In the present investigation it has been decided to investigate *Abutilon indicum*, (L.) Sweet, on pharmacognostic point of view, to remove the controversy in vernacular name. The study includes macroscopic and microscopic characters, quant. microscopy, percentage extractives, ash anal., fluorescence anal., histochem. and phytochem.

2. Flavonoid compounds in the flowers of *Abutilon indicum* (L.) Sweet (Malvaceae). Matlawska Irena; Sikorska Maria Department of Pharmacognosy, Karol Marcinkowski University of Medical Sciences, Poznan, Poland Acta poloniae pharmaceutica (2002 May-Jun), 59(3), 227-9. Journal code: 2985167R. ISSN:0001-6837. Poland. Journal; Article; (JOURNAL ARTICLE) written in English. PubMed ID 12230251 AN 2002469728 MEDLINE

Abstract

Seven flavonoid compounds: luteolin, chrysoeriol, luteolin 7-O-beta-glucopyranoside, chrysoeriol 7-O-beta-glucopyranoside, apigenin 7-O-beta-glucopyranoside, quercetin 3-O-beta-glucopyranoside, quercetin 3-O-alpha-rhamnopyranosyl (1 --> 6)-beta-glucopyranoside, were isolated and identified from the flowers of *Abutilon indicum* (L.) Sweet (Malvaceae).

มันแกว

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : มันแกวลาว¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ภาคเหนือ : ถั่วกินหัว^{2,3} ถั่วบั้ง^{2,3} มันแกวละแวก^{2,3} มันแกวลาว^{2,3}
มันละแวก^{2,3} มันลาว^{2,3}
 - เพชรบูรณ์ : เครือเขาชน^{2,3} หมากบั้ง^{2,3}
 - 2.2 ภาคกลาง : มันแกว^{2,3}
 - 2.3 ภาคใต้ : หัวแปะก๊วย^{2,3}
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Pachyrhizus erosus* (L.) Urb¹⁻³, *P. angulatus* A. Rich. ex DC.^{2,3}
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : Yam Bean^{2,3}, Jicama³
5. ชื่อวงศ์ : LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDEAE¹⁻³
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้เถาเลื้อยพัน มีหัวใต้ดินเป็นรากสะสมอาหาร ใบ ประกอบแบบขนนกมีใบย่อย 3 ใบ เรียงสลับ ใบ ย่อยใบปลาย รูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด ปลายใบ แหลม ใบย่อยด้านข้างขนาดเล็กกว่าดอกช่อกระจะ ออกเดี่ยวๆ ที่ซอกใบ ปลายดอกมีขนสีน้ำตาลกลีบ ดอกสีม่วงแกมน้ำเงิน รูปดอกถั่ว ผลเป็นฝักรูปขอบ ขนานแบน มีขน เมล็ดมี 4-9 เมล็ด³
7. ส่วนที่ใช้ : ใบ³ เมล็ด³
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : รักษาโรคคาน⁴
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - ใบ : มีพิษเบื่อปลา³
 - เมล็ด : รักษาโรคผิวหนังจำพวกที่คันมีน้ำเหลืองเป็นแผล กว้าง³ แก้กิด³ แก้กกลาก³ แก้กเลื่อน³ ยาระบาย³ มี พิษเบื่อปลา³ มีพิษเบื่อสุนัข³ รักษาหูด³
 - ไม่ระบุส่วนที่ใช้ : ขับพยาธิ³ ระบายท้อง³ เบื่อปลา³ และรักษาโรค ผิวหนัง³
10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก : -

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง: -

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

(+)-abrine^{3,5}; daidzin^{3,5}; dolineone^{3,6,7}; (+)-dolineone, 12(a)-hydroxy^{3,7}; erosenone^{3,6}; erosnin^{3,6,7}; erosone^{3,6,7}; erosone, 12(a)-hydroxy^{3,6}; Kaikasaponin III^{3,5}; lineonone, 12(a)-hydroxy^{3,9}; munduserone, 12(a)-hydroxy^{3,6}; neotenone^{3,7}; neotenone, dehydro^{3,7}; pachyrrhizin^{3,6,7}; pachyrrhizone^{3,6,7}; (+)-pachyrrhizone, 12(a)-hydroxy^{3,7} pachyrrhizone, 12(a)-hydroxy^{3,6}; pachyrrhizone, dehydro^{3,6,7}; phaseoside IV^{3,5}; rautenone, neo:dehydro^{3,6}; rotenone^{3,6-9}; rotenone, (-)-cis-12(a)-hydroxy^{3,10}

13.ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

เป็นพิษต่อปลา^{3,10} ฆ่าแมลง^{3,11-13} ฆ่าตัวอ่อนแมลง^{3,14,15} ยับยั้งการเกาะกลุ่มของเกร็ดเลือด^{3,16} ยับยั้งการหลั่ง serotonin^{3,16} กระตุ้นกล้ามเนื้อเรียบ^{3,14} เป็นพิษต่อเซลล์^{3,21} สารสกัดเมล็ดด้วยน้ำ ทำให้หนูขาวตายด้วยภาวะระบบหายใจล้มเหลว^{3,10} นอกจากนี้ยังมีรายงานว่า เมล็ดมันแกวมียพิษทำให้คนตายหลังจากรับประทานเมล็ดไป 200 กรัม^{3,18}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายตามท้องตลาด

ชื่อผลิตภัณฑ์:	-
บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	-
บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	-
ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	-
ปริมาณบรรจุ:	-
ราคา:	-
ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	-
ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:	-

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 1 *Pachyrhizus erosus* (มันแกว) แสดงส่วนหัว¹⁹

รูปที่ 2 *Pachyrhizus erosus* (มันแกว) แสดงส่วนหัว และใบ²⁰

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย.ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่;2545.หน้า 523.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544).สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544.หน้า 390.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พื้นบ้าน (3). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2542.หน้า 745-747.

4. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปรับปรุงพันธุ์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
5. Yahara S, Irino N, Takaoka T, Nohara T. Studies on the constituents of *Pachyrhizus erosus* Nat Med 1994;48(4):312-3.
6. Kalra AJ, Krishamurti M, Nath M. Chemical investigation of Indian yam beans (*Pachyrhizus erosus*). Isolation & structures of two new rotenoids & a new isoflavanone erosenone. Indian J Chem 1977;15B:1084-6.
7. Krishnamurti M, Sambhy YR, Seshadri TR. Chemical study of Indian yam beans (*Pachyrhizus erosus*). Isolation of two new rotenoids: 12a-hydroxydolinenone and 12a-hydroxyachyrrhizone. Tetrahedron 1970;26:3023-7.
8. Chen YL, Tsai CS. The paper chromatography of rotenone. Taiwan Yao Hsueh Tsa Chih 1955; 7:31.
9. Norton LB. Rotenone in the yam bean (*Pachyrhizus erosus*). J Amer Chem Soc 1943; 65:2259.
10. Viboolchareon S. The study of pharmacology and toxicology of yam bean's seed extraction *Pachyrhizus erosus* Urb. (*P. angulata*). MS Thesis, Chulalongkorn Univ 1976:60pp.
11. Chin SF, Lin S, Hu Cy. Toxicity studies of insecticidal plants in Southwestern China. Coll Arg Nat Sun Yat-Sen Univ 1944:56.
12. Lee CS, Hansberry R. Toxicity of some Chinese plants (to insects). J Econ Entomol 1944;36:915-21.
13. Geary RJ. Insectidal mixture of yam-bean toxicants and pyrethrins. Patent: U S 2,383,304.1945.
14. Plank H. Insecticidal properties of mamey and other plants in Puerto Rico. J Econ Entomol 1944;37:737.
15. Hansberry R, Lee C. The yam bean, *Pachyrhizus erosus* Urban, as a possible insecticide. Ibid. 1943;36:351-2.
16. Hammerschmidt DE. Szechwan purpura. N Engl J Med 1980;302:1191-3.

17. Pezzuto JM, Beattie CW, Lowell K, et al. Evaluation of the cytotoxic potential of natural products employing a battery of human cancer cell lines. *Planta Med* 1990;56:673-4.
18. Zhang YG, Huang GZ. Poisoning by toxic plants in China. Report of 19 autopsy cases. *Amer J Forensic Med Pathol* 1988;9(4):313-9.
19. [www.plantsci.bpagr.rit.ac.th/ Image/yam%20bean](http://www.plantsci.bpagr.rit.ac.th/Image/yam%20bean)
20. www.mut.ac.th/~chem_s/Pachyrrhizus%20erosus%20Urban.htm

ย่านาง

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : ขอยนาง¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ภาคเหนือ
 - เชียงใหม่ : จ้อยนาง^{2,3,5} จอยนาง^{4,5}
 - 2.2 ภาคกลาง : เถ่ายนาง²⁻⁵ เถาวัลย์เขียว^{2,3,5}
 - 2.3 ภาคใต้
 - สุราษฎร์ธานี : ยาดนาง²
 - 2.4 ไม่ระบุ : ย่านาง³⁻⁵ ย่านางขาว⁴ แสนกีม⁵
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels¹⁻⁵
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : -
5. ชื่อวงศ์ : MENISPERMACEAE¹⁻⁵
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้เถา ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่แกมใบหอกกว้าง 2-4 ซม. ยาว 5-12 ซม. ดอกช่อ ออกตามเถาและที่ซอกใบ แยกเพศอยู่คนละต้น ไม่มีกลีบดอกผลเป็นผลกลุ่ม ผลย่อย รูปวงรี³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก³⁻⁵ เถา³⁻⁵ ใบ³⁻⁵ ทั้งต้น⁵
8. ขอบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : เป็นส่วนประกอบในตำรับยา แก้ไข้กาน⁶ แก้มะเร็งครูดลม⁶ แก้กามะนาดหลวง⁶ แก้มะเร็งครูดลูกหนู⁶ แก้กุดแดง⁶ แก้กาสาด⁶ แก้ขางเสียบ⁶
9. ขอบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - ราก : แก้ไข้ทุกชนิด³⁻⁵ เช่น ไข้พิษ^{3,4} ไข้เหนือ³ ไข้หัด^{3,5} สุกใส³ ฝีดาษ³ ไข้กาฬ³ ชักกระทุ้งพิษไข้³⁻⁵ ถอนพิษผิด ลำแดง³⁻⁵ ใช้เป็นยาไม่ผูก³⁻⁵ ไม่ถ่าย³⁻⁵ แก้เบื่อเมา³⁻⁵ แก้เมาสุรา^{4,5} ใช้รากสาด^{4,5} ใช้กลับ^{4,5} ใช้หัว⁴ ใช้สันนิบาต^{4,5} ใช้ป่าเรื่อรัง⁴ ใช้ทับระดู⁴ บำรุงหัวใจ บำรุงธาตุ^{4,5} แก้พิษภายในให้ตกสิ้น^{4,5} แก้โรคหัวใจ บวม^{4,5} แก้กาเดา^{4,5} แก้กัม^{4,5} แก้ไข้สุกใส⁵ แก้ไข้เหือด⁵ แก้ไข้ทรพิษ⁵ แก้ไข้จับสั่น⁵
 - เถา : แก้ไข้³ ลดความร้อน³ แก้พิษตานซาง³ ถอนพิษผิด

ใบ	:	ลำแดง ⁴ แก้วไต้ตัวร้อน ⁴ แก้วไต้พิษ ⁴ ไช้กลับไต้ ⁴ ถอนพิษ ³⁻⁵ แก้วไต้ ³⁻⁵ ลดความร้อน ³ แก้วพิษตานซาง ³ แก้วไต้รากสาต ^{4,5} ไต้พิษ ^{4,5} ไต้เชื่องซึม ⁴ ไต้หัว ⁴ ลั่น กระด้างคางแข็ง ^{4,5} กวาดคอ ^{4,5} แก้วไต้ฝาด ^{4,5} ไต้ดำ แดง ^{4,5} แก้วไต้เชื่องซึม ⁵ แก้วไต้ปวดหัวตัวร้อน ⁵ แก้วไต้ อีสุกอีใส ⁵ หัด ⁵ เหือด ⁵ แก้วไต้สะบัดร้อน ⁵ คอแข็ง ⁵
ทั้งต้น	:	นำมาปรุงเป็นยาแก้วไต้กลับ ⁵

10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก

เมื่อให้สารสกัดใบย่านาง ด้วยแอลกอฮอล์ 50% แก่หนูถีบจักรด้วยการฉีด เข้าไปในผิวหนัง โดยใช้ปริมาณ 10 ก/กก ซึ่งเท่ากับ 6,250 เท่าของปริมาณที่ใช้กับคนก็ไม่พบความเป็นพิษเลย⁵

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

11.1 ฤทธิ์ต้านมาลาเรีย

11.1.1 Saiin, Chalerm. และ Markmee, Sutthatip (2003)⁷ ศึกษาสารประกอบจาก ย่านางที่มีฤทธิ์ต้านมาลาเรีย ซึ่งได้จากการสกัดส่วนรากด้วยคลอโรฟอร์ม:เมทานอล:แอมโมเนียม ไฮดรอกไซด์ อัตราส่วน (50:50:1) ทำให้บริสุทธิ์โดยใช้คอลัมน์ สารที่ได้คือ tiliacorinine และ tiliacrine โดยยืนยันโครงสร้างกับเทคนิคทาง spectro และทำการเปรียบเทียบกับข้อมูลอ้างอิง

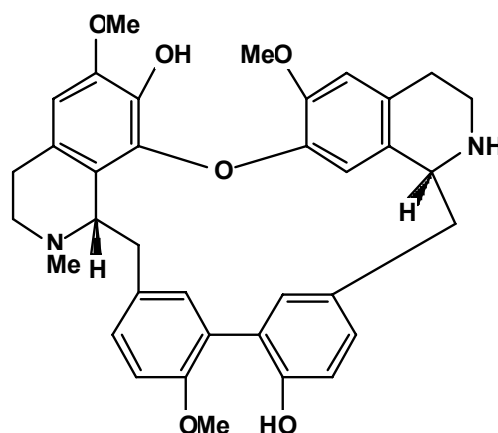
11.1.2 Pavanand Katchrinnee; และคณะ (1989)⁸ ศึกษาฤทธิ์ต้านมาลาเรียของ ย่านางที่สามารถต้านเชื้อ *Plasmodium falciparum* ในหลอดทดลองได้ซึ่งสารสกัดได้มาจากการสกัด รากของย่านางด้วยเมทานอล ได้สารประกอบ alkaloid 2 แบบ คือ เป็นสารที่ละลายน้ำ และไม่ละลาย น้ำ ซึ่งสารประกอบ alkaloid ที่ไม่ละลายน้ำ มีฤทธิ์ต้านมาลาเรียและสารประกอบ alkaloid ดังกล่าว ที่ แตกต่างกัน 5 ตัวของ bisbenzylisoquinoline group ได้แก่ tiliacrine, tiliacrine, nortiliacrine A และ alkaloids G และ H ซึ่ง alkaloid G มีฤทธิ์ในการต้านเชื้อมากที่สุด ในหลอดทดลองตามลำดับ nortiliacrine A และ tiliacrine ซึ่งมีค่า IC₅₀ = 344, 558 และ 675 ng/mL ตามลำดับ

11.2 ทางเคมี

11.2.1 Sasorith, Souvan K. (1968)⁹ ศึกษาสาร Alkaloids จากสมุนไพรย่านางที่พบ ในประเทศลาว จากการตรวจวิเคราะห์ พบว่า ปริมาณของ alkaloids ในรากมี 3.99% ในลำต้น มี 0.07% และในใบมี 0.04% ทั้งนี้ ขนาด 2.5 g/kg. จากราก ทำให้หนูถีบจักรตายโดยอัตราการตายคิด เป็นร้อยละ 80

11.2.2 Pachaly, Peter และ Khosravian, Herver. (1988)¹⁰ ศึกษาโครงสร้างของ สาร tilitriandrine (ซึ่งมีสูตรโครงสร้างแสดงดังรูปที่ 1) ซึ่งเป็นสารประกอบตัวใหม่ของ

bisbenzylisoquinoline alkaloid ที่แยกได้จากส่วนที่อยู่เหนือดินของ ย่านาง และในการวิเคราะห์ใช้ spectroscopic และวิธีการทางเคมี

รูปที่ 1 สูตรโครงสร้างทางเคมีของ tilitriandrine จากส่วนที่อยู่เหนือดินของย่านาง

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

γ -aminobutyric acid^{3,11}; dinklacorine^{3,12,13}; magnoflaorine^{3,14}; (+)-quercitol, proto^{3,10}; Tiliacora alkaloid G; Tiliacora alkaloid H^{3,8}; Tiliacora triandra oxalate oxidase^{3,15}; tiliacorine^{3,8,13,16-22}; tiliacorinine A, nor: ; tiliacorinine-2'-N-oxide^{3,14}; tiliacorinine; tiliacorinine A, nor^{3,8,13,16-22} tiliacorinine-2'-N-oxide^{3,21}; tiliacorinine-2-N-oxide^{3,22}; tiliacorinine-N-oxide^{3,16}; tiliageine, (1S-1'R):^{3,10}; tilianangine^{3,13}; tilitriandrine^{3,10}; yanangcorinine^{3,20}; yanangine^{3,11}; yanangine, iso:nor: ; yanangine, nor:^{3,14}

13. ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

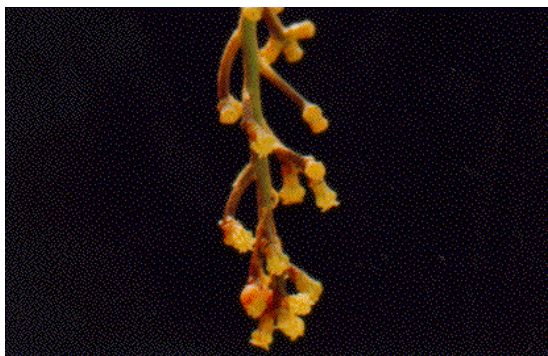
ด้านมาลาเรีย^{3,8,17-19} ยับยั้งการหดเกร็งของลำไส้^{3,12,23} ด้านฮีสตามีน^{3,23} ไม่มีรายงานความเป็นพิษ เมื่อให้สารสกัดเอทานอล 50% ขนาด 10 ก./กก. ในหนูถีบจักรทั้งโดยการกรอกเข้ากระเพาะอาหาร และฉีดเข้าใต้ผิวหนัง^{3,24} มีรายงานความเป็นพิษในหนูถีบจักรที่ได้รับพืชทางปาก ขนาด 2.5 ก./กก. โดยไม่ได้รับส่วนที่ใช้ และชนิดของสารสกัด^{3,9}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายตามท้องตลาด

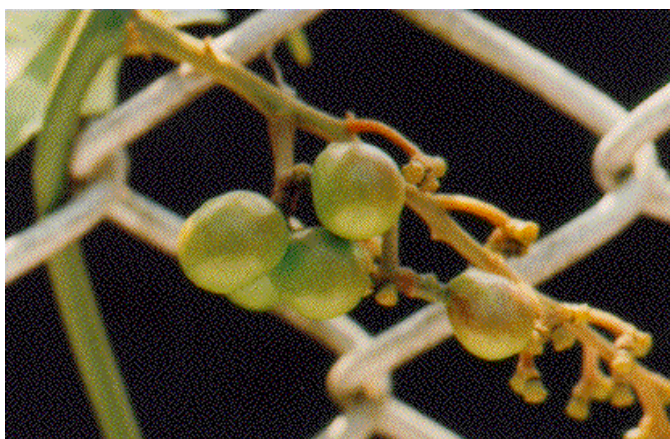
ชื่อผลิตภัณฑ์:	-
บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	-
บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	-
ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	-

ปริมาณบรรจุ:	-
ราคา:	-
ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	-
ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:	-

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 2 *Tiliacora triandra* (ย่านาง) แสดงส่วนช่อดอก²⁵

รูปที่ 3 *Tiliacora triandra* (ย่านาง) แสดงส่วนผล²⁵

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย.ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่;2545.หน้า 206.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544.หน้า 527.

3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พุ่มบ้าน(4). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2543.หน้า 9.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 380.
5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย.พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์.กรุงเทพฯ;2536.หน้า 660.
6. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปฎิวรรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
7. Saiin, Chalerm: Markmee, Sutthatip. Isolation of anti-malarial active compound from Yanang (*Tiliacora triandra* Diels). Kasetsart Journal:Natural Science. 2003; 37(1):47-51.
8. Pavanand Katchrinnee; Webster. H. Kvie: Yongvanitchit, Kosol; Dechatiwongse, Thaweephoh. Antimalarial activity of *Tilacora triandra* Diels against *Plasmodium falciparum* in vitro. Phytotherapy Research. 1989; 3(5):215-7.
9. Sasorith. Souvan k. Some medicinal plants of Laos: *Cyclea barbata* and *Tiliacora triandra*. Facultes de Pharmacie de Paris. 1968; Volume Date 1967.52III/1-97.
10. Pachaly, Peter; Khosravian, Herver. Tilifriandrine: a new bisbenzylisoquinoline alkaloid from *Tiliacora triandra*. Planta Medica. 1988;54(6):516-9.
11. Ikegami F, Duangteraprecha S, Kurimura N, et al. Chemical and biological studies on some Thai medicinal plants. J Sci Soc Thailand 1990; 16:25-31.
12. Pachaly P, Tan TJ. Alkaloids from *Tiliacora triandra* Diels (Menispermaceae), II: Yanangine, a new bisbenzylisoquinoline alkaloid. Arch Pharm (Weinheim) 1986;319(9):841-9.
13. Pachaly P, Tan TJ. Alkaloids from *Tiliacora triandra* Diels (Menispermaceae), III: Tilianagine, a new bisbenzylisoquinoline alkaloid. Ibid. 1986;319(10):872-7.
14. Pachaly P, Khosravian H. New bisbenzylisoquinoline alkaloids from *Tiliacora triandra*. Planta Med 1988;54(5):433-7.
15. Sukontawarin P, Mahaweerawat U, Srisuwan C. Investigation for oxalate oxidase enzyme in plants. Abstr 11th Conference of Science and Technology Thailand Kasetsart Univ, Bangkok, Thailand, October 24-26, 1985:314-5.

16. Wiriyaichitra P, Phuriyakorn B. Alkaloids of *Tiliacora triandra*. (Abstract). Abstr 4th Asian Symp Med Plants Spices Bangkok, Thailand, September 15-19 1980:55.
17. ทวีผล เดชาติวงศ์ ณ อยุธยา ปราณี ขวลิตรำวง วุฒิชัย นุตกุล. การแยกสารที่มีฤทธิ์ยับยั้งความเจริญของเชื้อมาลาเรียในหลอดทดลองจากย่านาง. วารสารกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ 2530;29:(1):33-9.
18. ทวีผล เดชาติวงศ์ ณ อยุธยา วุฒิชัย นุตกุล อัมพร คุณเอนก จารีย์ บันสิทธิ์ ปราณี ขวลิตรำวง เย็นจิตร เวชดำรงกุล. การศึกษาฤทธิ์ของสมุนไพรต่อเชื้อมาลาเรียฟัลซิพารัมในหลอดทดลอง. การสัมมนาเรื่องสมุนไพรกับมาลาเรีย องค์การเภสัชกรรม 2532:1-12.
19. Ayudhaya TD, Nutakul W, Khunaneek U, et al. Study on *in vitro* antimalarial activity of some medicinal plants against *Plasmodium falciparum*. Bull Dept Med Sci 1987;29:22-38.
20. Pachaly P, Tan TJ, Khosravian H, Klein M. Alkaloids from *Tiliacora triandra* Diels (Menispermaceae), I. The structure of the new bisbenzylisoquinoline alkaloid yanangcorinine. Arch Pharm (Weinheim) 1986;319(2):126-33.
21. Wiriyaichitra P, Phuriyakorn B. Alkaloids of *tiliacora triandra*. Aust J Chem 1981;34(9):2001-4.
22. Pornsiriprasert D, Rittitid W, Janakul C, Wiriyaichitra P. Chemical constituents from *Tiliacora triandra* and their hypotensive effect in rats. Abstr 10th Conference of Science and Technology Thai Chiangmai Univ, Chiangmai, Thailand, 1984:371-2.
23. Mookhasmit M, Ngarmwathana W, Sawasdimongkol K, Permiphaphat U. Pharmacological evaluation of Thailand medicinal plants. (Continued). J Med Ass Thailand 1971;54(7):490-504.
24. Mookhasmit M, Swatdimongkol K, Satrawaha P. Study on toxicity of Thai medicinal plants. Bull Dept Med Sci 1971;12(2/4):36-65.
25. <http://www.ku.ac.th/AgrInfo/plant/plant2/p074.html>

ภาคผนวก

1. Isolation of anti-malarial active compound from Yanang (*Tiliacora triandra* Diels). Saiin, Chalerm; Markmee, Sutthatip. Department of Pharmaceutical Chemistry and Pharmacognosy, Faculty of Pharmaceutical Sciences, Naresuan University, Phitsanulok, Thailand. Kasetsart Journal: Natural Sciences (2003), 37(1), 47-51. CODEN: KJNSEQ Journal written in English. CAN 141:354955 AN 2004:455954 CAPLUS

Abstract

This investigation was to study the extn. of bioactive compds. with anti-malarial activity from Yanang (*Tiliacora triandra*) root. The dried root was extd. with chloroform:methanol:ammonium hydroxide mixt. (50:50:1). Further isolation and purifn. of the crude ext. using column chromatog. and crystn. techniques provided two pure alkaloid compds.: tiliacorinine (I) and tiliacorine (II) with 0.0082 and 0.0029 % yield, resp. Structures of I and II were confirmed by spectroscopy techniques and compared with ref. data.

2. Antimalarial activity of *Tiliacora triandra* Diels against *Plasmodium falciparum* in vitro. avanand, Katchrinnee; Webster, H. Kyle; Yongvanitchit, Kosol; Dechatiwongse, Thaweephol. Dep. Immunol. Biochem., AFRIMS, Bangkok, Thailand. Phytotherapy Research (1989), 3(5), 215-17. CODEN: PHYREH ISSN: 0951-418X. Journal written in English. CAN 112:15970 AN 1990:15970 CAPLUS

Abstract

Prepns. from the roots of the Thai medicinal plant *T. triandra* had antimalarial activity against *P. falciparum* in vitro. Methanol extn. yielded 2 alkaloidal components (water-sol. and water-insol.). Only the water-insol. alkaloidal component possessed antimalarial activity. From this component, 5 different alkaloids of the bisbenzylisoquinoline group were isolated and identified as tiliacorine, tiliacroinine, nortiliacroinine A, and 2 uncharacterized alkaloids G and H. Alkaloid G was the most active in vitro schizontocide (IC₅₀, 344 ng/mL), followed by nortiliacorinine A and tiliacorine (558 and 675 ng/mL, resp.).

3. Some medicinal plants of Laos; *Cyclea barbata* and *Tiliacora triandra*. Sasorith, Souvan K. Fac. Pharm. Paris, Paris, Fr. Travaux des Laboratoires de Matière Médicale et de Pharmacie Galénique des Facultés de Pharmacie de Paris (1968), Volume Date 1967, 52 III/1-97. CODEN: TLMPAJ ISSN: 0371-9278. Journal written in French. CAN 70:54877 AN 1969:54877 CAPLUS

Abstract

Alkaloids in *C. barbata* were found in the roots (2.81%), in the stem (0.11%), and in the leaves (0.09%). Alkaloids were sep'd. by thin-layer chromatog., giving 11 spots. Fractionated crystn. in Me₂CO and then in EtOH gave an alkaloid similar to tetrandrine. Alkaloids of *T. triandra* were found to vary: root 3.99, stem 0.07, leaf 0.04%. A 2.5 g./kg. dose of the root gave an 80% mortality. The wood of *Albizzia myriophylla* showed no toxicity in the mouse at 20 g./kg. dose. Few saponosides were found in the stem. The wood contained catechin tannins. *Elaeagnus conferta* leaves give 60% mortality at 1.5 g./kg. mouse. *Erycibe elliptilimba* contains flavonoids in the leaves and tannins in the wood. The stem is non-toxic. *Litsea cubeba* bark contains a citral, apparently without citronellal. *Stemona cochinchinensis* root contains saponosides and 0.08% alkaloids different from those of *S. tuberosa*.

4. Tilitriandrine: a new bisbenzylisoquinoline alkaloid from *Tiliacora triandra*. Pachaly, Peter; Khosravian, Heryer. Pharm. Inst., Univ. Bonn, Bonn, Fed. Rep. Ger. Planta Medica (1988), 54(6), 516-19. CODEN: PLMEAA ISSN: 0032-0943. Journal written in German. CAN 110:189356 AN 1989:189356 CAPLUS

Abstract

Besides the known alkaloid (1S,1'R)-tiliagine and protoquercitol, tilitriandrine (I), a new bisbenzylisoquinoline alkaloid with di-Ph partial structure, was isolated from the aerial parts of *T. triandra* and its structure elucidated by spectroscopic and chem. methods.

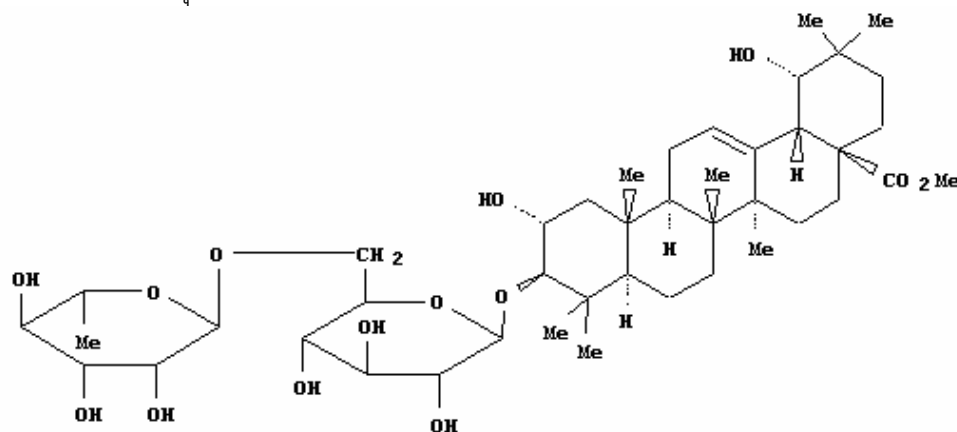
รกฟ้า

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : รกฟ้า¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ภาคเหนือ : รกฟ้า²⁻⁵ กอง²⁻⁵
 - เชียงใหม่ : สะพิแคล (กะเหรี่ยง)²⁻⁵
 - สุโขทัย : เชือก²⁻⁵
 - 2.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : เชือก^{2,3,5} เชือก^{2,3,5}
 - สุรินทร์ : คลี (ส่วย)²⁻⁵
 - บุรีรัมย์ : จะล็ก (เขมร)²⁻⁵
 - 2.3 ภาคกลาง : รกฟ้า²⁻⁵
 - 2.4 ภาคใต้
 - สงขลา : กอง²⁻⁵
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Terminalia alata* Heyne ex Roth¹⁻⁵, *T. tomentosa* W.&A.⁵
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : -
5. ชื่อวงศ์ : COMBRETACEAE¹⁻⁵
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ เปลือกต้นขรุขระสีเทาดำ รอยแตกลึก กิ่งอ่อนและช่อดอกมีขนสีน้ำตาล ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามหรือกิ่งตรงข้ามรูปขอบขนานหรือรูปไข่แกมขอบขนาน โคนใบมนหรือเบี้ยว ปลายใบแหลม เนื้อใบหนาคัลลายแผ่นหนัง ดอกช่อแยกแขนงออกที่ซอกใบหรือปลายกิ่ง กลีบดอกสีเหลืองอ่อน ผลแห้งแข็ง มีปีกหนา 5 ปีก มีเมล็ดเดียว³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก³⁻⁵ เปลือก³⁻⁵ แก่น³ กระพี้³ ดอก³ ผล³
8. ขอบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : ปวดศีรษะ⁶ ตานขโมย⁶ กลากเกลื่อน⁶ ริดสีดวงทวาร⁶ มุตกิต⁶
9. ขอบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - ราก : แก้เสมหะพิการ³ ขับเสมหะ^{4,5}
 - เปลือก : แก้ท้องร่วง³⁻⁵ แก้อาเจียน³⁻⁵ ห้ามโลหิต³⁻⁵ ชะล้างบาดแผล³⁻⁵ ขับปัสสาวะ^{4,5} บำรุงหัวใจ^{4,5}

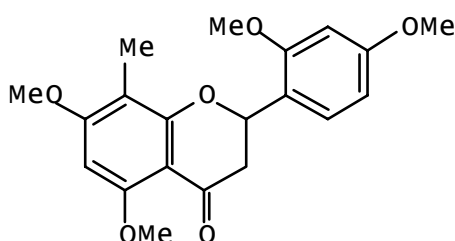
แก่น	:	แก้โลหิตพิการ ³ แก้ในคอขึ้นเป็นเม็ดดุจนามบัว ³
กระพี้	:	แก้ไข้ซึ่งมีอาการให้ฟกบวม ³
ดอก	:	แก้ลมอันล้นอยู่ในไต ³
ผล	:	แก้โรคอันระส่ำระสายในอุทร ³ แก้บิด ³
10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก	:	-

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

11.1 Srivastava, S.K และคณะ (2000)⁷ สารสกัด triterpenoid saponin และองค์ประกอบตัวใหม่จากสารสกัดรากฟ้า 2 ตัวคือ 2α , 19β -dihydroxyolean-12-en-28-Me ester- 3β -O-rutinoside (ซึ่งมีสูตรโครงสร้างแสดงดังรูปที่ 1) และ 8-C-methyl-5, 7, $2'$, $4'$ -tetra-O-methylflavanone (ซึ่งมีสูตรโครงสร้างแสดงดังรูปที่ 2) ได้จากส่วนของราก สำหรับโครงสร้างที่ 1 พบว่ามีความสามารถต้านทานเชื้อจุลินทรีย์เป็นอย่างดี

รูปที่ 1 สูตรโครงสร้างทางเคมีของ 2α , 19β -dihydroxyolean-12-en-28-Me ester- 3β -O-rutinoside

รูปที่ 2 สูตรโครงสร้างทางเคมีของ 8-C-methyl-5, 7, $2'$, $4'$ -tetra-O-methylflavanone

11.2 Mallavarapu, Gopal R. และคณะ (1980)⁸ สารสกัด Triterpenoids จากใจกลางของต้นรูกฟ้าด้วย hexane, Et₂O₂ และ Me₂CO สารสกัดที่ได้คือ β -sitosterol, oleanolic acid, maslinic acid

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพรร

arjunetin^{3,9,10}; arjunic acid^{3,9,10}; arjunolic acid^{3,8,9-11}; betulinic acid^{3,9}; ellagic acid^{3,9}; maslinic acid^{3,11}; maslinic acid, 3-acetyl^{3,8}; maslinic lactone^{3,8}; oleanolic acid^{3,8,10,11}; oleanolic acid, 3-O-acetyl^{3,12}; β -sitosterol^{3,9-12}; stigmasterol^{3,12}; terminolic acid^{3,8}; triacontan-1-ol^{3,12}

13.ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

ยับยั้งเอนไซม์ topoisomerase II^{3,13} และ reverse transcriptase ลดความดันโลหิต^{3,15} ต้านเชื้อแบคทีเรีย^{3,16} ต้านไวรัส^{3,17} ทำให้เม็ดเลือดแดงจับกลุ่มกัน^{3,18} การทดสอบความเป็นพิษ พบว่า เมื่อฉีดสารสกัดเปลือกต้นด้วย 50% แอลกอฮอล์เข้าช่องท้องหนูถีบจักร ขนาดที่ทนได้มากที่สุดก่อนเกิด อาการพิษ คือ 100 มก/กก^{3,15}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายตามท้องตลาด

ชื่อผลิตภัณฑ์:	-
บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	-
บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	-
ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	-
ปริมาณบรรจุ:	-
ราคา:	-
ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	-
ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:	-

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 3 *Cestrum nocturnum* (รกฟ้า) แสดงส่วนลำต้น¹⁹

รูปที่ 4 *Cestrum nocturnum* (รกฟ้า) แสดงส่วนใบ¹⁹

รูปที่ 5 *Cestrum nocturnum* (รกฟ้า) แสดงส่วนดอก²⁰

รูปที่ 6 *Cestrum nocturnum* (รกฟ้า) แสดงส่วนผล¹⁹

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี.พจนานุกรมล้านนา-ไทย.ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่;2545.หน้า 579.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544.หน้า 519.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พุ่มบ้าน(4). สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ;2543.หน้า 148-149.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 384.
5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์.กรุงเทพฯ;2536.หน้า 668.
6. จีระเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปฎิวรรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา.

ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

7. Srivastava, S.K; Srivastava, S.D; Chouksey, B.K. a triterpenoidal saponin and other new constituents from *Terminalia alata*. Proceedings of the Phytochemical Society of Europe (2000); 45: 107-111.
8. Mallavarapu, Gopal R; Rao, S. Babu; Murali Krishna, E; Rao, G.S.R. Subba. Triterpenoids of the heartwood of *Terminalia alata* Heyne ex Roth. Organic Chemistry Including Medicinal Chemistry (1980);19B(8): 713-14.
9. Mallavarapu GR, Rao SB, Syamasundar KV. Chemical constituents of the bark of *Terminalia alata*. J Nat Prod 1986;49(3):549-50.
10. Anjaneyulu ASR, Reddy AVR, Mallavarapu GR, Chandrasekhara RS. 3-Acetylmaslinic acid from the root bark of *Terminalia alata*. Phytochemistry 1986;25(11):2670-1.
11. Nakkavaraoy GR, Rao SB, Muralikrishna E, Subba Rao GSR. Triterpenoids of the heartwood of *Terminalia alata* Heyne ex Roth. Indian J Chem 1980;19B:713-4.
12. Bajpai N, Tiwari JS. A note on the phytochemical investigation of *Terminalia* genus. J Indian Chem Soc 1994; 71(10):643.
13. Wall ME, Wani MC, Brown DM, et al. Effect of tannins on screening of plant extracts for enzyme inhibitory activity and techniques for their removal. Phytomedicine 1996;3(3):281-5.
14. Tan GT, Pezzuto JM, Kinghorn AD, Hughes SH. Evaluation of natural products as inhibitors of human immunodeficiency virus type 1 (HIV-1) reverse transcriptase. J Nat Prod 1991;54(1):143-54.
15. Dhar ML, Dhar MM, Dhawan BN, Mehrotra BN, Ray C. Screening of Indian plants of southern Nepal. Ibid. 1996;53:97-104.
16. Taylor RSL, Edel F, Manadhar NP, Towers GHN. Antimicrobial activities of southern Nepalese medicinal plants. J Ethnopharmacol 1996;50:97-102.
17. Taylor RSL, Hudson JB, Manandhar NP, Towers GHN. Antiviral activities of medicinal plants of southern Nepal. Ibid. 1996;53:97-104.
18. Wongkham S, Boonsiri P, Trisonthi C, Simasathiansophon S, Wongkham C, Atisook K. Studies on lectins from Thai plants. J Sci Soc Thailand 1995;221:27-36.

19. [www.nrru.ac.th/web/ botg/database/rokfa1](http://www.nrru.ac.th/web/botg/database/rokfa1)

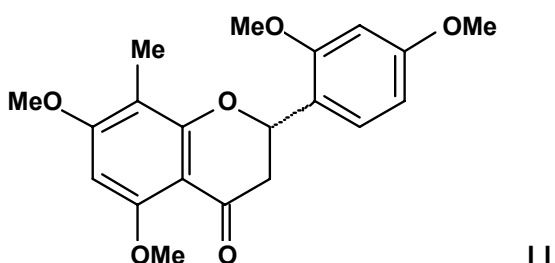
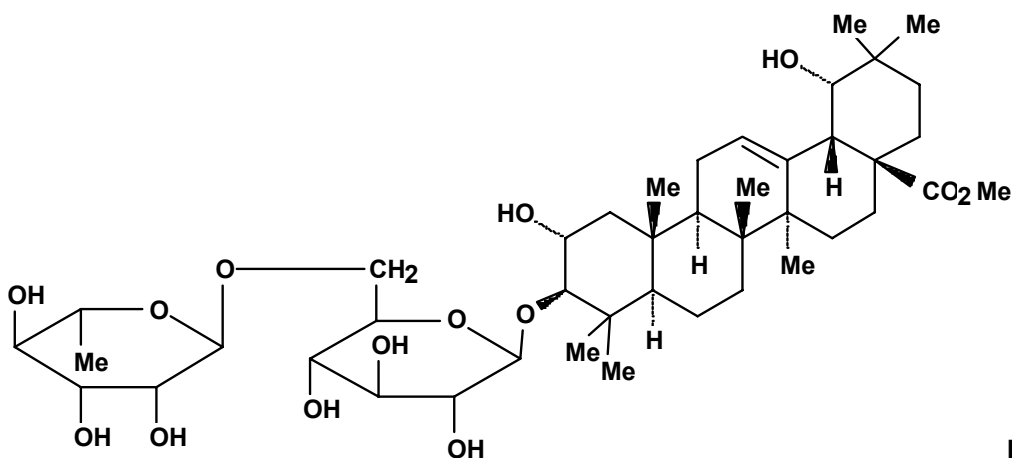
20. www.petprauma.com/ plant/rogfa02

ภาคผนวก

1. A triterpenoidal saponin and other new constituents from *Terminalia alata*. Srivastava, S. K.; Srivastava, S. D.; Chouksey, B. K. Natural Products Laboratory, Department of Chemistry, Dr. H. S. Gour University, Sagar, India. Proceedings of the Phytochemical Society of Europe (2000), 45 (Saponins in Food, Feedstuffs and Medicinal Plants), 107-111. CODEN: APPEDR ISSN: 0309-9393. Journal written in English. CAN 134:160193 AN 2000:821319 CAPLUS

Abstract

The isolation and characterization of two new compds. $2\alpha,19\beta$ -dihydroxyolean-12-en-28-Me ester-3 β -O-rutinoside (I) and 8-C-methyl-5,7,2',4'-tetra-O-methylflavanone (II) along with the known substances friedelin, α -amyrin, Me oleanolate, lupeol and leucoanthocyanidin from the root of *Terminalia alata* is reported. Compd. I displayed good antimicrobial activity (no data).

2. Triterpenoids of the heartwood of *Terminalia alata* Heyne ex Roth. Mallavarapu, Gopal R.; Rao, S. Babu; Muralikrishna, E.; Rao, G. S. R. Subba. Aromatic Plants Reg. Cent., Cent. Inst. Medicinal, Bangalore, India. Indian Journal of Chemistry, Section B: Organic Chemistry Including Medicinal Chemistry (1980), 19B(8), 713-14. CODEN: IJSBDB ISSN: 0376-4699. Journal written in English. CAN 93:235132 AN 1980:635132 CAPLUS

Abstract

T. alata Heartwood, extd. successively with hexane, Et₂O₂, and Me₂CO, yielded α -sitosterol, oleanolic acid, maslinic acid, and arjunolic acid. This is the 1st report of maslinic acid occurring in Terminalia species. The isolation of the 3 above-mentioned acids from T. alata is significant from biogenetic considerations: it implies that oxidn. of the C-23 Me group occurs after the oxidn. of the C-2 methylene group, and the possible pathway to arjunolic acid could be oleanolate α maslinate β arjunolate. The presence of maslinic acid and the absence of tomentosic acid in T. alata also suggest that it may be regarded as a different species.

เร่ว

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : หมากอี¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ภาคเหนือ
 - เชียงใหม่ : มะหมากอี^{2,3,5} มะอี²⁻⁵ หมากอี²⁻⁵ ผาลา (เงี้ยว)²⁻⁵
 - 2.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : หมากเน้ง²⁻⁵
 - 2.3 ภาคกลาง : เร่ว²⁻⁵
 - สระบุรี : หมากแห้ง²⁻⁵
 - 2.4 ภาคใต้
 - ปัตตานี : เร่วกระวาน⁴ กระวานป่า⁴
 - 2.5 ไม่ระบุ : เร่วใหญ่⁴
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Amomum xanthioides* Wall, ex Baker¹⁻⁵,
A. villosum Lour. var. *xanthioides* (Wall.ex Baker) T.L. Wu & S. Chen²
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : Bastard Cardamin²⁻⁴, Tavoy Cardamon²⁻⁴
5. ชื่อวงศ์ : ZINGIBERACEAE¹⁻⁵
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ล้มลุกจำพวกขิงข่ามีเหง้าใต้ดิน ลำต้นบนดินสูง 1.5-1.8 ม. ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปใบหอกกว้าง 3.5-7.5 ซม. ยาว 30-45 ซม. ผิวใบเรียบดอกช่อเชิงลด ออกเป็นกระจุกรูป ทรงกลม ยาวประมาณ 2.5 ซม. ก้านช่อดอกสั้นมาก ดอกย่อยจำนวนมาก มีใบประดับ กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาวไม่เกิน 2.5 ซม. ปลายแยกเป็นแฉกรูปขอบขนาน ยาว 0.8-1.2 ซม. เกสรตัวผู้มีลักษณะคล้ายกลีบดอกรูปโล่ กว้าง 1.2-1.8 ซม. ผลแห้งแตกได้ เปลือกแข็ง รูปขอบขนานมีสัน 3 สัน สีน้ำตาลอ่อน ยาวไม่เกิน 2.5 ซม.³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก^{3,5} เหง้า³ ต้น^{3,4} ใบ³⁻⁵ ดอก³⁻⁵ ผล³⁻⁵ เมล็ด^{3,4}
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : แก้โรคลม⁶ ตุ่มสุก⁶ มุตกิต⁶
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย

ราก	:	แก้มอญคร่อ ^{3,5} แก้ไอ ³ แก้หืด ^{3,5} แก้ไข้เซื่องซึม ³
เหง้า	:	บดพอกแผล ³ ใช้ฆ่าเชื้อ ³ แก้โรคประดง ³ แก้ผื่นคันตามผิวหนัง ³
ต้น	:	แก้คลื่นเหียน ^{3,4} แก้ไข้อันบังเกิดเพื่อดี ³ แก้ดีพิการ ³ แก้ไข้ ³
ใบ	:	แก้สะอึก ³ ขับลม ³ แก้ทรวงสา 12 ประการ ³⁻⁵ แก้ปัสสาวะพิการ ^{3,4} แก้ไข้เพื่อปัสสาวะไม่สะดวก ³ ขับปัสสาวะทำให้ปัสสาวะเดินสะดวก ³ แก้โรคเกี่ยวกับไขมัน ^{3,4}
ดอก	:	แก้ไข้ ³ แก้ระดูขาว ³ แก้วริดสีดวง ³ แก้หืดไอ ³ แก้เสมหะ ³ แก้เม็ดผื่นคันคล้ายผด ^{3,4} แก้ไข้อันเป็นผื่นทั้งตัว ³ ใช้รักษาพิษอันเป็นเม็ด ⁵ เป็นผื่นไปทั่วสรรพางค์กาย ⁵
ผล	:	แก้ริดสีดวงทวาร ³⁻⁵ แก้วริดสีดวง ³ แก้หืดไอ ^{3,4} แก้เสมหะ ³ แก้เสมหะอันบังเกิดแต่ดี ³⁻⁵ ขับเสมหะ ³ แก้ลมชักโลหิตให้ขึ้นเบื้องสูง ^{3,4} บำรุงธาตุ ³ แก้ขัดในทรวง ^{3,5} แก้ท้องอืด ³⁻⁵ ท้องเฟ้อ ³⁻⁵ แก้คลื่นเหียน ³ แก้กระหายน้ำ ^{3,5} แก้ไข้ ³ แก้ไข้เพื่อดีและเสมหะ ^{3,4} แก้ไข้สันนิบาต ^{3,4} ทำให้ลื่นซาและร้อน ³ แก้มุตกิต ^{3,4} ระดูขาว ^{3,4} แก้วธาตุพิการ ⁴ แก้ปวดท้อง ⁴ ขับผายลม ⁴ ทำให้เรอ ⁴ แน่นจุกเสียด ^{4,5}
เมล็ด	:	แก้คลื่นเหียน ^{3,4} อาเจียน ^{3,4} ขับน้ำนมหลังคลอดบุตร ^{3,4} ขับผายลม ^{3,4} แก้ปวดท้อง ^{3,4} ขับเสมหะ ³ แก้ท้องขึ้นอืดเฟ้อ ³ แก้วริดสีดวง ³ แก้หืดไอ ³ กัดเสมหะ ³ แก้วความดันโลหิตต่ำ ³ ทำให้ขับสูงขึ้น ³ แก้ไข้สันนิบาต ³ ลดไขมันในเลือด ⁴ ลดความเป็นพิษของสารที่มีพิษต่อตับ ⁴
ไม้ระบูนที่ใส่	:	แก้ไข้สันนิบาต ³ แก้ลมชักให้โลหิตขึ้นเบื้องสูง ³ บำรุงธาตุ ³ แก้เลือดลม ³ แก้โลหิตทำพิษ ³ ขับเลือดลมให้ชาน ³ ขับลมในลำไส้ ³

10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก

-

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

11.1 ทางเครื่องสำอาง

Doi, Masako และคณะ (2000)⁷ องค์ประกอบในเครื่องสำอางที่ให้ความชุ่มชื้นที่สกัดมาจาก เร่ว และพืชตัวอื่น โดยทำหน้าที่ไม่ทำให้ผิวแห้ง ผิวหยาบ ผิวแตก ซึ่งใช้เป็นส่วนประกอบของโลชั่น

11.2 ทางอาหาร

11.2.1 Lee, Jong Sun. (2003)⁸ อาหารเพื่อสุขภาพซึ่งมีส่วนประกอบของเร่วช่วยในการรักษาโรคกระเพาะ โรคตับ ภาวะไตติดเชื้อ โรคอ้วน โรคเบาหวาน

11.2.2 Jang, Yun Su. (2003)⁹ อาหารเพื่อสุขภาพซึ่งมีส่วนประกอบของเร่วช่วยในการปกป้องตับ ความเหนื่อยล้า ชะลอความแก่ ช่วยในระบบภูมิคุ้มกัน ทำให้แข็งแรง

11.3 ทางยา

11.3.1 Hoshino, Kazuaki และ Shiraki, koji. (2004)¹⁰ รสชาติอันไม่พึงประสงค์ของยาที่เป็นส่วนประกอบของยาโรคกระเพาะ โดยมี เร่ว เป็นหนึ่งในองค์ประกอบของพืชสมุนไพร

11.3.2 Hu, Youpu. (1996)¹¹ ศึกษาถึงองค์ประกอบของการดูดซับสารที่ทำหน้าที่ในการต้านไวรัส ในตัวยา ซึ่งมีองค์ประกอบ เช่น acyclovir, ganciclovir, desciclovir, ara-A, semen amomi amari และเร่ว

11.3.3 Yamahara, Joji และคณะ (1994)¹² สารสกัดจากพืชซึ่งมีองค์ประกอบของ d-borneol สำหรับการรักษาโรค periodontal โดยทางเภสัชกรรมเตรียมยาในลักษณะยาเม็ด แคปซูล ยาเม็ดก้อนกลมหรือยาน้ำ โดยเตรียมจากเร่ว และน้ำมัน lavender, rosemary ซึ่งสามารถยับยั้งการเจริญเติบโตของแบคทีเรียในช่องปากที่เกิดมาจากฟันผุ

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

aromadendrene; benzyl acetone; β -bisabolene; borneol^{3,13}; borneol acetate^{3,13,14}; (+)-borneol^{3,15}; borneol, iso: ; borneol, iso: acetate^{3,13}; butan-2-one, 3-phenyl:^{3,15}; γ -cadinene^{3,13}; camphene^{3,15}; camphor^{3,13-15}; D-carvone; caryophyllene; β -chamigrene; 1, 4-cineol; 1, 8-cineol^{3,13}; cinnamate, p-methoxy-trans: ethyl:^{3,16}; α -copaene; p-cymene; β -elemene; γ -elemene^{3,13}; essential oil^{3,17}; trans-farnesene; geraniol; geraniol acetate; α -himacharene; humulene; limonene^{3,13}; (+)-limonene^{3,15}; linalool^{3,13-15}; β -myrcene^{3,13}; nerolidol^{3,13-15}; α -phellandrene^{3,13}; α -pinene^{3,13,15}; β -pinene: ; pulegone; terpinen-4-ol; terpineol acetate; α -terpineol; terpinolene^{3,13}

13. ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

ด้านการบีบตัวของมดลูก^{3,18} ต้านมะเร็ง^{3,19,20} เป็นพิษต่อเซลล์มะเร็ง^{3,21,22} คลายกล้ามเนื้อเรียบของลำไส้^{3,18,23} ฤทธิ์เหมือนฮีสตามีนลดความดันโลหิต กระตุ้นการบีบตัวของลำไส้^{3,24} ยับยั้งการหลั่งน้ำย่อย^{3,25} ฆ่าไส้เดือน^{3,26} ต้านพิษ strychnine เสริมฤทธิ์บาร์บิทูเรต^{3,27} ไม่มีฤทธิ์ด้านการละลายพลาสมา^{3,28} ยับยั้งการดูดซึมของลำไส้^{3,29} ต้านพิษต่อตับ ลดคลอเลสเทอรอล ยับยั้งเอนไซม์ glutamate-oxaloacetate transaminase และ glutamate-pyruvate transaminase เพิ่ม serum albumin ลด bromsulferphthalein^{3,30} ยับยั้ง pancreatin^{3,31} ต้านเชื้อรา^{3,32}

การทดสอบความเป็นพิษ พบว่า เมื่อป้อนหรือฉีดสารสกัดแห้งด้วยแอลกอฮอล์และน้ำ 1:1 เข้าได้ผิวหนังหนูถีบจักร ขนาดที่ไม่เป็นพิษ คือ 32 ก./กก. และ 1 ก./กก. ตามลำดับ และขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายเป็นจำนวนครึ่งหนึ่งเมื่อฉีดเข้าได้ผิวหนังคือ 34.3 ก./กก.^{3,33}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายตามท้องตลาด

ชื่อผลิตภัณฑ์:	-
บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	-
บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	-
ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	-
ปริมาณบรรจุ:	-
ราคา:	-
ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	-
ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:	-

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 1 *Amonum xanthioides* (เร่ว) แสดงส่วนใบ และผล³⁴

รูปที่ 2 *Amonum xanthioides* (เร่ว) แสดงส่วนใบ และดอก³⁵

รูปที่ 3 *Amonum xanthioides* (เร่ว) แสดงส่วนผล³⁶

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทยฉบับแม่ฟ้าหลวง (ปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.เชียงใหม่;2545.หน้า 860.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544. หน้า 30.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พื้นบ้าน(4). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2541. หน้า 194-198.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์ไอดีเอ็นเอสโตร. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 393.

5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์.กรุงเทพฯ;2536.หน้า 13.
6. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปรีวรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
7. Doi, Masako; Kondo, Mitsuko; Maeda, Munenori. Cosmetics, bath preparations, and cleansing compositions containing plant extracts as moisturizers. Jpn. Kokai Tokkyo Koho. 2000:18pp.
8. Lee, Jong Sun. Health food using salicomia herbacea and acanthopanax as main ingredicnts. Korean Kong Kae Taeho Kongbo. 2003: No pp'
9. Jang, Yun Su. Health food using acanthopanax as a main ingredient. Korean Kongkae Taeho Kongbo. 2003: No pp.
10. Hoshino, Kazuaki; Shiraki, Koji. Unpleasant taste-masked pharmaceutical compositions containing stomachic harbal medicines. Jpn. Kokai Tokkyo Koho .2004: 12pp.
11. Hu, Youpu. Antiviral compositions for percutaneous absorption. Faming Zhuanli Shenqing Gongkai Shuomingshu. 1996: 56pp.
12. Yamahara, Joji; Miki, Akiko; Yamaguchi, Yoko, Herbal extracts containing d-borneol for treatment of periodontal diseases. Jpn. Kokai Tokkyo Koho. 1994: 3pp.
13. Okugawa H, Moriyasu M, Saiki K, et al. Evaluation of crude drugs by a combination of enfleurage and chromatography (III) on flavor components in seeds of *Amomum xanthioides*, *Alpinia katsumadai* and *Amomum tsao-ko*. Shoyakugaku Zasshi 1987;41(2):108-15.
14. Yang Z, Zhang J, Zhang B, Qin X. Investigations on the quality of sharen (*Amomum villosum* Lour, et al.). Yaowu Fenxi Zazhi 1985;5(6):351-8.
15. Nguyen XD, Dao LP, Leciercq PA, Nguyen TT. Chemical composition of essential oil from Vietnamese *Amomum xanthioides* Wall. Tap Chi Duoc Hoc 1990;1:17-9.
16. Chau LT. Aromatic compounds p-methoxy ethyl trans-cinnamate in the essential oil of fruits of *Amomum xanthioides*. Tap San Hoa Hoc 1975;13(3):30.

17. Chen XL, Guai XM. Comparison of the volatile oils of three kinds of Fructus Amomi used in Fujien. Yao Hsueh T'ung Pao 1981;16(6):55-6.
18. Lee EB, Lee YS. The screening of biologically active plants in Korea using isolated organ preparations (V). Anticholinergic and oxytocic actions in rat's ileum and uterus. Korean J Pharmacog 1991;22(4):246-8.
19. Chang IM, Woo WS. Screening of Korean medicinal plants for antitumor activity. Arch Pharm Res 1980;3(2):75-8.
20. Itokawa H. Research on antineoplastic drugs from natural sources, especially from higher plants. Yakugaku Zasshi 1988;108(9):824-41.
21. Ueki H, Kaibara M, Sakagawa M, Hayashi S. Antitumor activity of plant constituents. I. Ibid. 1961;81:1641-4.
22. Sato A. Studies on anti-tumor activity of crude drugs. I. The effects of aqueous extracts of some crude drugs in shortterm screening test. Yakugaku Zasshi 1989;109(6):407-23.
23. Itokawa H, Mihashi S, Watanabe K, Natsumoto H, Hamanaka T. Studies on the constituents of crude drugs having inhibitory activity against contraction of the ileum caused by histamine or barium chloride (1). Screening test for the activity of commercially available crude drugs and the related plant materials. Shoyakugaku Zasshi 1983;37(3):223-8.
24. Mokkhasmit M, Ngarmwathana W, Sawasdimongkol K, Permiphphat U. Pharmacological evaluation of Thai medicinal plants. (Continued). J Med Ass Thailand 1971;54(7):490-504.
25. Sakai K, Miyazaki Y, Yamane T, Saitoh Y, Ikwaw C, Nishihata T. Effect of extracts of Zingiberaceae herbs on gastric secretion in rabbits. Chem Pharm Bull 1989;37(1):215-7.
26. Kiuchi F, Nakamura N, Miyashita N, Nishizawa S, Tsuda Y, Kondo K. Nematocidal activity of some anthelmintics, traditional medicines, and spices by a new assay method using larvae of *Toxocara canis*. Shoyakugaku Zasshi 1989;43(4):279-87.
27. Shin KH, Woo WS. A survey of the response of medicinal plants on drug metabolism. Korean J Pharmacog 1980;11:109-22.
28. Chang IM, Guest IC, Lee-Chang J, Paik NW, Jhoun JW, Ryun RY. Assay of potential mutagenicity and antimutagenicity of Chinese herbal drugs by using SOS chromotes

- (*E. coli* PQ37) and SOS UMU test (*S. typhimurium* 1535/PSK 1002). Proc First Korea-Japan Toxicology symposium Safety Assessment of Chemicals *in Vitro* 1989:133-45.
29. Sakai K, Oshima N, Kutsuna T, et al. Pharmaceutical studies on crude drugs. I. Effect of the Zingiberaceae crude drug extracts on sulfaguanidine absorption from rat small intestine. *Yakugaku Zasshi* 1986;106(10):947-50.
 30. Hong ND, Kim JW, Kim BW, Shon JG. Studies on the efficacy of the combined preparation of crude drugs. 6. Effect of "Saengkankunbi-Tang" on activities of the liver enzyme, protein contents and the excretory action of bile juice in the serum of CCL₄-intoxicated rabbits. *Korean J Pharmacog* 1982;13:33-8.
 31. Yamasaki K, Yokoyama H, Nunoura Y, Umezawa C, Yoneda K. Studies on the effect of crude drugs on enzyme activities (IV). Influence of stomachic crude drugs on digestive enzymes. *Shoyakugaku Zasshi* 1986;40(3):289-94.
 32. Egawa H, Tatsuyama K, Tsutsui O, Ueshima S, Natsume T, Hashizume B. The antimicrobial components found in the crude drugs. *Bull Fac Agric Shimane Univ* 1975;9:52-7.
 33. Mookhasmit M, Swatdimongkol K, Satrawaha P. Study on toxicity of Thai medicinal plants. *Bull Dept Med Sci* 1971;12(2/4):36-65.
 34. <http://www.gpo.or.th/rdi/oldmedicine/product28.html>
 35. [www.wanakorn.com/article/ forest/m_Amomum](http://www.wanakorn.com/article/forest/m_Amomum)
 36. [www./.../plants_data/ pic/herbpic/rew01](http://www./.../plants_data/pic/herbpic/rew01)

ภาคผนวก

1. Cosmetics, bath preparations, and cleansing compositions containing plant extracts as moisturizers. Doi, Masako; Kondo, Mitsuko; Maeda, Munenori. (Ichimaru Pharcos Inc., Japan). Jpn. Kokai Tokkyo Koho (2000), 18 pp. CODEN: JKXXAF JP 2000154113 A2 20000606 Patent written in Japanese. Application: JP 98-328357 19981118. CAN 133:22165 AN 2000:374757 CAPLUS

Abstract

Cosmetics, bath prepns., and cleansing compns. contain ≥ 1 selected from ext. of *Epimedium grandiflorum*, *Alpinia officinarum*, *Amomum xanthioides*, *Dendrobium officinale*, and *Krameria triandra*. The plant exts. are useful for prevention and treatment of dryness of skin, rough skin, chapped skin, dandruff, scalp itching, split hair, etc. A lotion contg. sorbitol 2, 1,3-butylene glycol 2, polyethylene glycol 1, polyoxyethylene oleyl ether 2, EtOH 10, E. grandiflorum ext. 2, A. officinarum ext. 2, antiseptic, and H₂O to 100% was prepd.

2. Health food using salicornia herbacea and acanthopanax as main ingredients. Lee, Jong Sun. (S. Korea). Repub. Korean Kongkae Taeho Kongbo (2003), No pp. given. CODEN: KRXXA7 KR 2003005129 A 20030115 Patent written in Korean. Application: KR 2002-80518 20021213. AN 2004:1135776 CAPLUS (Copyright 2005 ACS on SciFinder (R))

Abstract

PURPOSE: Provided is a health food using salicornia herbacea and Acanthopanax as main ingredients. Therefore, it has therapeutic effects on gastric disease, hepatitis, kidney infection, constipation, obesity, diabetes and the like. CONSTITUTION: The health food is characteristically manufactured by mixing 50 wt.% of *salicornia herbacea*, 20 wt.% of Acanthopanax, 10 wt.% of sea tangle, 5 wt.% of *Ulmus davidiana* var. japonica, 5 wt.% of *Fraxinus rhynchophylla* Hance, 5 wt.% of malt, 3 wt.% of *Crataegus pinnatifida* Bunge, 2 wt.% of *Amomum xanthioides* Wallich; extracting the mixture; and drying and powdering the extract.

3. Health food using acanthopanax as a main ingredient. Jang, Yun Su. (S. Korea). Repub. Korean Kongkae Taeho Kongbo (2003), No pp. given. CODEN: KRXXA7 KR 2003005122 A 20030115 Patent written in Korean. Application: KR 2002-78544 20021206. AN 2004:1135772 CAPLUS (Copyright 2005 ACS on SciFinder (R))

Abstract

PURPOSE: A health food using Acanthopanax as a main ingredient is provided, thus it shows good effects on liver protection, anti-fatigue, anti-aging, immunity improvement, invigoration and the like. CONSTITUTION: The health food using Acanthopanax as a main ingredient is characterized by comprising 90 wt.% of Acanthopanax, 5 wt.% of *Pueraria thunbergiana* benth, 1 wt.% of *Eucommia ulmoides*, 1 wt.% of *Crataegus pinnatifida* Bunge, 1 wt.% of *Amomum xanthioides* Wallich, and 1 wt.% of licorice.

4. Unpleasant taste-masked pharmaceutical compositions containing stomachic herbal medicines. Hoshino, Kazuaki; Shiraki, Koji. (Chugai Pharmaceutical Co., Ltd., Japan). Jpn. Kokai Tokkyo Koho (2004), 12 pp. CODEN: JKXXAF JP 2004175757 A2 20040624 Patent written in Japanese. Application: JP 2002-346393 20021128. CAN 141:59713 AN 2004:507803 CAPLUS (Copyright 2005 ACS on SciFinder (R))

Abstract

Title compns. are claimed. Thus, a compn. contg. sucralfate, Na azulenesulfonate, cinammon, *Amomum xanthioides*, ginger, anise, and satsuma tasted much better than control not contg. the herbal medicine.

5. Antiviral compositions for percutaneous absorption. Hu, Youpu. (Peop. Rep. China). Faming Zhuanli Shenqing Gongkai Shuomingshu (1996), 56 pp. CODEN: CNXXEV CN 1129573 A 19960828 Patent written in Chinese. Application: CN 95-102196 19950222. CAN 131:356087 AN 1999:785728 CAPLUS (Copyright 2005 ACS on SciFinder (R))

Abstract

Antiviral compns. [ointments, suspensions, gels, solns., sprays, and topical prepsns.] for percutaneous absorption comprise antiviral drugs 0.1-30, drug absorption promoters 0.05-

20, and percutaneous-absorption excipients to 100%. The antiviral drug is selected from acyclovir, ganciclovir, desciclovir, ara-A, DDI, DDA, carbovir, cordycepin, deoxyguanosine, cytarabine, DDC, DHH, HPMPA, zidovudine, deoxythymidine, 2'-fluoro-5-iodoaracytosine, IDC, bromovinyldeoxy uridine, 2'deoxyuridine, F3T, ara-T, ribavirin, HPMPA, riboxamide, amantadine, rimantadine, tromantadine, arildone, moroxydine, enviroxime, and foscarnet sodium. The drug absorption promoter is selected from saponins of licorice, saponin, or tuckahoe, the refined oil of cassia bark, *Atractylodes ovata*, angelica, pericarpium citri reticulatae, chuanxiong rhizome, fructus aurantii immaturus, *Artemisia capillaris* Thunb, radices saussureae, herba schizoneptae, fennel, clove, eucalyptus, radices senegae, fructus evodiae, chamomile, pepper, asarum, *Houttuynia cordata* Thunb, fructus schizandrae, semen amomi amari, and *Amomum xanthioides* Wall, triterpenes of rhizoma alismatis, radices euphorbiae kansui Liou, gum tragacanth, semen persicae, rhizoma cimicifugae, and cortex mori radiceis, and digallic acid of saponin, peony, cassia bark and rhubarb. The excipient is selected from polyethylene glycol, CMC-Na, glycerin, and ethylene glycol.

6. Herbal extracts containing d-borneol for treatment of periodontal diseases. Yamahara, Joji; Miki, Akiko; Yamaguchi, Yoko. (Morishita Jintan Co, Japan). Jpn. Kokai Tokkyo Koho (1994), 3 pp. CODEN: JKXXAF JP 06247864 A2 19940906 Heisei. Patent written in Japanese. Application: JP 93-33104 19930223. CAN 122:17180 AN 1995:252580 CAPLUS (Copyright 2005 ACS on SciFinder (R))

Abstract

Pharmaceutical tablets, capsules, granules or liqs. are prepd. from herbal exts. e.g. from *Amomum xanthioides*, *Valeriana fauriei*, lavender oil, rosemary oil, spike lavender oil, and *Dryobalanops camphora* contg. d-borneol for treatment of periodontal diseases. The prepn. can inhibit in vitro the growth of bacteria from oral cavities.

ว่านกีบแรด

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : กีบม้าลม¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ทั่วไป : ว่านกีบแรด²⁻⁵
 - 2.2 ภาคเหนือ : กีบม้าลม²⁻⁵
 - แพร่ : กีบแรด^{2,3}
 - 2.3 ภาคกลาง : ว่านกีบม้า²⁻⁵
 - 2.4 ภาคใต้ : ดุญ (มลายู)^{2,3}
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Angiopteris evecta* (G. Forst.) Hoffm.¹⁻⁵
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : -
5. ชื่อวงศ์ : MARATTIACEAE¹⁻⁴
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้พุ่มจำพวกเฟิร์น ลำต้นใต้ดินเป็นเหง้าสั้นๆ ใบประกอบแบบขนนก สองชั้นถึงสามชั้น ขนาดใหญ่ ใบย่อยรูปขอบขนาน แหว่งออกมาจากเหง้า สปอร์เรียงเป็นสองแถวอับสปอร์แตกตามยาว³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก³⁻⁵ หัว³⁻⁵ ใบ³⁻⁵
8. ขอบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : แก้มุตตะขิดลมล่า⁶ มะเร็งครูด⁶ ฝี่เครือขาว⁶ ตามัวฝ้าฟาง⁶ ขางลมขึ้น⁶
9. ขอบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - ราก : ห้ามเลือด³⁻⁵
 - หัว : แก้ไข้³⁻⁵ ขับปัสสาวะ^{3,4} บำรุงกำลัง^{3,4} แก้โรคกาฬบุตร³ แก้ไข้กาฬ^{3,4} รักษาแผลในปากและคอ^{3,4} แก้เน่าลายเหนียว^{3,4} แก้ฝีหัวคว่ำ^{3,4} แก้พิษฝีกาฬ³ แก้พิษกำเดา^{3,4} รักษาโรคตา^{3,4} แก้ซางเด็ก³ แก้พิษไข้^{3,4} แก้ปวดศีรษะ^{3,4} เป็นยาอายุวัฒนะ^{3,4} แก้อาเจียน³⁻⁵ แก้ท้องร่วง³⁻⁵ แก้กาฬบุตร⁴ แก้พิษตานซาง^{4,5}
 - ใบ : แก้ไอ³⁻⁵
10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก : -
11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง : -

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

apigenin; 6-8-di-C-arabinopyranosyl: ; apigenin, 6, 8-di-C-hexosyl: ; apigenin, 6-C-hexosyl-8-C-pentosyl: ; apigenin, C-pentosyl-C-hexosyl: ; schaftoside; schaftoside, iso: ; vicienin 1; vicienin 2; vicienin 3; violanthin; violanthin,iso:^{3,7}.

13. ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

การทดสอบความเป็นพิษ พบว่า เมื่อให้สารสกัดเหง้าด้วยเอทานอล 50% ด้วยวิธีการรอกปาก และฉีดเข้าใต้ผิวหนังแก่หนูถีบจักร ขนาดที่ไม่แสดงอาการเป็นพิษในสัตว์ทดลองคือ 10 ก/กก^{3,8}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายตามท้องตลาด

ชื่อผลิตภัณฑ์:	-
บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	-
บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	-
ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	-
ปริมาณบรรจุ:	-
ราคา:	-
ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	-
ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:	-

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 1 *Angiopteris evecta* (ว่านกีบแรด) แสดงส่วนต้น⁹

รูปที่ 2 *Angiopteris evecta* (ว่านกีบแรด) แสดงส่วนใบ⁹

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.เชียงใหม่;2545. หน้า 44.
2. เต็ม สมิตินันท์.ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย.พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544.หน้า 36.
3. นันทวัน บุญยะประกศ และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พื้นบ้าน (4).สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2543.หน้า 313.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 406.
5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2.สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์.กรุงเทพฯ;2536.หน้า 706.
6. จีรเดช มโนสร้อย, อรุณญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปฐมนิเทศภูมิปัญญาพื้นบ้านและตำราสมุนไพรล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
7. Wallace JW, Yopp DL, Besson E, Chopin J. Apigenin di-C-glycosylflavones of angiopteris (marattiales). Phytochemistry 1981;20:2701-3.
8. มงคล โมกขะสมิต กมล สวัสดิ์มงคล ประยุทธ์ สาตราวาหะ. การศึกษาพิษของสมุนไพรไทยวารสารกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ 2513;12(2-4):36-65.
9. <http://www.fernsiam.com/FernWorld/Taxonomy/Marattiaceae/Angiopteris.html>

ว่านพร้าว

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : หวานพร้าว
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
ภาคเหนือ : ว่านพร้าว¹
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Curculigo orchidoides* Gaerth^{1,2}
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : Back musale²
5. ชื่อวงศ์ : HYPOXIDACEAE¹
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ล้มลุก ทุกส่วนมีขน ใบเดี่ยว เกิดจากราก รูป
แถบถึงรูปวงรี ดอกช่อกระจะจะมีดอกย่อยได้ถึง 8
ดอก ใบประดับเรียวแหลม มีขนยาวก้านดอกย่อย
กลีบรวมสีเหลืองสด 6 กลีบ เชื่อมติดกันที่โคนเป็น
หลอด ปลายแยกเป็นแฉก ผลสดไม่แตก สีเขียว
ปลายเป็นจะงอย²
7. ส่วนที่ใช้ ราก²
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : แก้ลมผิดสำแดงระหว่างอยู่เดือนไฟ³ แก้มุดกิด 8
ชนิด³
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
ราก : ขับปัสสาวะ² แก่ท้องร่วง²
10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก : -

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง: -

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

Benzyl benzoate, 5-hydroxy-2, 6-dimethoxy:2-O β -D-glucopyranoside^{2,4}; carbamic acid, 2:N-acetyl-N-hydroxy:methyl ester^{2,5}; corchioside A^{2,6}; curculigenin A^{2,7}; curcu-ligenin B;^{2,8}; curculgenin C^{2,7,10}; curculio-gosaponin A^{2,11,12}; curculigosaponin B^{2,11,12}; curculio-gosaponin C^{2,11,12}; curculigo saponin^{2,11,12}; curculio-gosaponin E^{2,11,12}; curculigosaponin F^{2,11,12}; curculigosaponin G; curculigosaponin I^{2,13}; curauligosaponin J^{2,13}; curculigosaponin-K^{2,8};curculigosaponin L^{2,8}; curculigosaponin M^{2,8}; curculigoside^{2,14-17}; curcligoside B^{2,9}; cycloartenol^{2,6}; flavanone, 3', 4', 5'-trihydroxy-5, 7-dimethoxy: 3-O-xylosyl-glucopyranoside^{2,18}; hentriacontan-1-ol^{2,6}; heptadecanoic acid, 4-methy^{2,19}; lycorine^{2,20}; myricetin, 5, 7-dimethoxy;

:3-O- α -L-xylosyl-4-O- β -D-glucoside^{2,21}; orcinol glucoside^{2,15}; oxatetrazine, 1, 2, 3, 5, 6:3-O- α -L-xylosyl-4-O- β -D-glucoside^{2,21}; orcinol glucoside^{2,15}; oxatetrazine, 1, 2, 3, 5, 6: 3-acetyl-5-carbo-methoxy-2H-2, 4, 5, 6; β -sitosterol^{2,6,20}; stigmasterol^{2,6}; succinamide, N-N'-N'-tetramethyl^{2,5}; tetracontan-20-one, 21-hydroxy^{2,19}; triacont-31-ene, 5-acetyl-3-methoxy^{2,22}; triacontan-2-one, 23-hydroxy^{2,23}; triacontan-6-one, 27-hydroxy^{2,23}; triacontane, 4-acetyl-2-methoxy-5-methyl^{2,24}; tritriacont-31-ene, 5-acetyl-3-methoxy^{2,24}; urs-20-en-28-oic acid, 31-methyl-3-oxo^{2,25}; yuccagenin^{2,20}.

13.ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

ยับยั้งการหดเกร็งของลำไส้^{2,26} กระตุ้นกล้ามเนื้อหัวใจให้หดตัว^{2,18} ต้านมะเร็ง^{2,26} เพิ่มอัตราการเกิด phagocytosis^{2,16} เป็นพิษต่อเซลล์^{2,27} ลดระดับน้ำตาลในเลือด^{2,26} ยับยั้งความดันโลหิตสูง^{2,28} ลดความดันโลหิต^{2,28} ลดอัตราการเต้นของหัวใจ^{2,28} ขยายหลอดเลือด^{2,28} เนื้อมะนาวทำให้เกิดการตกไข่จากรังไข่^{2,29} ต้านเชื้อไวรัส^{2,30} ต้านเชื้อแบคทีเรีย^{2,31} ยับยั้งเอนไซม์ reverse transcriptase^{2,32} HIV protease^{2,33} ยับยั้ง HGPRT^{2,34} ทำให้ตาย^{2,28}

การทดสอบความเป็นพิษพบว่า สารสกัดพืชทั้งต้นด้วย 50% เอทานอล เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร ขนาดสูงสุดก่อนเกิดอาการพิษคือ 500 มก./กก.^{2,26}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายตามท้องตลาด

14.1 MENOPAUSE³⁵

14.1.1 ชื่อผลิตภัณฑ์:

MENOPAUSE

14.1.2 บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:

-

14.1.3 บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:

-

14.1.4 ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:

ใช้สำหรับหญิงที่หมดประจำเดือน การหายใจไม่สะดวก ปวดหัว ปวดกล้ามเนื้อ ปวดตามข้อ ผิวแห้ง และปัสสาวะบ่อย ไม่ควรใช้ขณะตั้งครรภ์ รับประทาน 1-2 เม็ด วันละ 1 หรือ 2 ครั้งทุกวัน

14.1.5 ปริมาณบรรจุ:

60 เม็ด

14.1.6 ราคา:

27.37 \$

14.1.7 ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:

Anemarrhena asphodeloides (Zhi Mu) root 400 mg, Asparagus lucidus (Shatavari) root 400 mg, Epimedium

sagittatum (Horny Goat Weed) leaf 400mg, *Angelica polymorpha* (Dong Quai) root 375 mg, *Curculigo orchioides* (Immortal Grass) root 375 mg, *Cimicifuga racemosa* (Black Cohosh) root 350 mg, *Vitex agnus-castus* (Chaste Tree) fruit 200 mg

14.1.8 ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:

รูปที่ 1 ผลิตภัณฑ์ของ MENOPAUSE จากสารสกัดว่านพร้าว³⁵

14.2 AVEN SATIVA³⁶

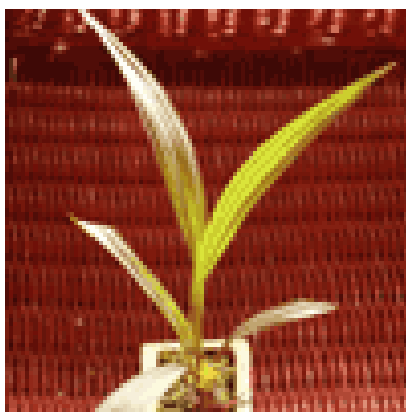
14.2.1 ชื่อผลิตภัณฑ์:	AVEN SATIVA
14.2.2 บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	-
14.2.3 บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	-
14.2.4 ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	เป็นอาหารเสริมสำหรับผู้หญิง
14.2.5 ปริมาณบรรจุ:	200 เม็ด
14.2.6 ราคา:	26.53
14.2.7 ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	1118 mg Blend Of Oat Extract (550mg/5:1 Extract) (<i>Avena Sativa</i>), Dong Quai Root (<i>Angelica Sinesis</i>), White Peony Root (<i>Paeonia Aibiflora</i>), Ligusticum Root (<i>Ligusticum Sinense</i>), <i>Curculigo</i> Root (<i>Curculigo orchioides</i>), Alfalfa Leaf (<i>Medicago Satva</i>), Chaste

Be

14.2.8 ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:

รูปที่ 2 ผลิตภัณฑ์ของ AVEN SATIVA จากสารสกัดว่านพรีว³⁶

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 3 *Curculigo orchidoides* (ว่านพรีว) แสดงส่วนลำต้น³⁷

16. เอกสารอ้างอิง

1. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ; 2544. หน้า.
2. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พุ่มบ้าน (1). สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ; 2541. หน้า.
3. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปรับปรุงพันธุ์ไม้กวาดแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-

- 3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
4. Anon. Immune adjuvant from plant roots. Patent: Japan Kokai Tokkyo Koho 58 146, 594, 1982: 7pp.
5. Porwal M, Batra A, Mehta BK. Some new compounds from the rhizome of *Curculigo orchioides* Gaertn. Indian J Chem 1988;27B (9):856-7.
6. Garg SN, Misra LN, Agarwal SK. Corchioiside A, an orcinol glycoside form *Curculigo orchioides*. Phytochemistry 1989;28(6):1771-2.
7. Rao KS, Mishra SH. Antihepatotoxic principles from the rhizomes of *Curculigo orchioides* Gaertn. Indian Drugs 1997;34(2):68-71.
8. Xu JP, Xu RS. Cycloartane-type sapogenins. And their glycosides from *Curculigo orchioides*. Phytochemistry 1992;31(7):2455-8.
9. Xu JP, Xu RS. Phenyl glycosides from *Curculigo orchioides*. Yao Hsueh Hsueh Pao 1992;27(5):353-7.
10. Misra TN, Singh RS, Tripathi DM, Sharma SC. Curculigol, a cycloartane triterpene alcohol from *Curculigo orchioides*. Phytochemistry 1990; 29(3):929-31.
11. Xu JP, Xu RS. New cycloartane sapogenin and its saponins from *Curculigo orchioides*. Chin Chem Lett 1991;2(3):227-30.
12. Xu IP, Xu KRS, Li XY. Glycosides of a cycloartane sapogenin from *Curculigo orchioides*. Phytochemistry 1992;31(1):233-6.
13. Xu JP, Xu RS, Li XY. Four new cycloartane saponins from *Curculigo orchioides*. Planta Med 1992; 58(2):208-10.
14. Chen CY. Quantitative determination of curculigoside in rhizomes of *Curculigo orchioides* by TLC-densitometry. Shanghai Yike Daxue Xuebao 1993;20(1):55-8.
15. Xu JP, Dong QY. Constituent of *Curculigo orchioides*. I. Isolation and characterization of curculigoside andn orcinol glucoside. Zhong caoyao 1986;17(6):8-9.
16. Kubo M, Namba K, Nagamoto N, et al. A new phenolic glucoside, curculigoside from rhizomes of *Curculigo orchioides*. Planta Med 1983;47(1):52-5.

17. Yamasaki K, Hashimoto A, Kokusenya Y, Miyamoto T, Matsuo M, Sato T. Determination of curculigoside in *Curculiginis* rhizome by high performance liquid chromatography. *Chem Pharm Bull* 1994;42(2):395-7.
18. Sharma M, Shukla S, Mishra G, Mishra SS. Observation on oxytocic activity of a flavone glycoside isolated from *Curculigo orchioides*. *J Res Indian Med* 1975;10:-104-6.
19. Misra TN, Singh RS, Tripathi DM. Aliphatic compounds from *Curculigo orchioides* rhizomes. *Phytochemistry* 1984;23(10):2369-71.
20. Krishna Rao RV, Ali N, Reddy MN. Occurrence of both saogenin and alkaloid lycorine in *Curculigo orchioides*. *Indian J Pharm Sci* 1978;40(4):104-5.
21. Tiwari RD, Mishra G. Structural studies of the constituents of the rhizomes of *Curculigo orchioides*. *Planta Med* 1976;29:291-4.
22. Mehta BK. A new aliphatic methoxy ketone, isolated from *Curculigo orchioides*. *Acta Cienc Indica* 1981;7(3):174-6.
23. Misra TN, Singh RS, Upadhyay J, Tripathi DNM. Aliphatic hydroxyl-ketones from *Curculigo orchioides* rhizomes. *Phytochemistry* 1984;23(8):1643-5.
24. Mehta BK, Dubey A, Bokadia, MM. 4-Acetyl-2-methoxy-5-methyltriacontane, a new aliphatic long-chain methoxyketone from *Curculigo orchioides* roots. *Indian J Chem* 1983;22B(3):282-3.
25. Mehta BK, Gawarikar R. Characterisation of a novel triterpenoid from *Curculigo orchioides* Gaertn. *Ibid.* 1991;30B(10):986-8.
26. Dhar ML, Dhar MM, Dhawan BN, Mehrotra BN, Ray C. Screening of Indian plants for biological activity: Part I. *Indian J Exp Biol* 1968;6:232-47.
27. Otke T, Mori H, Morimoto M, et al. Screening of Indonesian plant extracts for anti-human immunodeficiency virus-type 1 (HIV-1) activity. *Phytother Res* 1995;9(1):6-10.
28. Ch'en WC, Sun CH, Li HY, Ting KS. Studies on antihypertensive drugs. Hypotensive effect and toxicity of Er Hsien T'ang. *Chin Med J* 1962;81(5):295-302.
29. Ge QS, Zhang YW, Shen LZ. Induction of ovulation with kidney-replenishing herbal drugs: analyses of 95 cases. *Chung I Tsa Chih* 1982; 23(5):19-22.

30. Kurokawa M, Ochiai H, Nagasaka K, et al. Antiviral traditional medicines against herpes simplex virus (HSV-1), poliovirus, and measles virus *in vitro* and their therapeutic efficacies for HSV-1 infection in mice. *Antiviral Res* 1993;22(2/3):175-88.
31. George M, Pandalai KM. Investigations on plant antibiotics. Part IV. Further search for antibiotic substances in Indian medicinal plants. *Indian J Med Res* 1949;37:169-81.
32. Kusumoto IT, Shimada I, Kakiuchi N, Hattori M, Namba T, Supriyatna S. Inhibitory effect of Indonesian plant extracts on reverse transcriptase of an RNA tumour virus (I). *Phytother Res* 1992;6(5):241-4.
33. Kusumoto IT, Kakiuchi N, Hattori M, Namba T, Sutardjo S, Shimotohno K. Screening of some Indonesian medicinal plants for inhibitory effects on HIV-1 protease. *Shoyakugaku Zasshi* 1992;46(2):190-3.
34. Han GQ, Pan JX, Li CL, Tu F. The screening of Chinese traditional drugs by biological assay and the isolation of some active components. *Int J Chinese Med* 1991;16(1):1-17.
35. www.thexton.com.au/product.php?product_id=8367&category_id=2
36. www.illnessioptional.com/ace/product.
37. www.tropicalplants.de/flyer/curculigo-orchid

สนุ่น

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : ไคร้หนู¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - ภาคเหนือ : ไคร้หนู^{2,3} ไคร้บก^{2,3} ตะไคร้บก^{2,3}
 - ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 - นครราชสีมา : สนุ่นน้ำ^{2,3}
 - ภาคกลาง : สนุ่น^{2,3}
 - ออยุธยา : ตะหนู^{2,3}
 - ภาคใต้
 - ปัตตานี : คล้าย^{2,3} งา (มลายู)^{2,3}
 - ยะลา : ไคร้ใหญ่^{2,3} ตาลู (มลายู)^{2,3} มาดาลู (มลายู)²
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Salix tetrasperma* Roxb.¹⁻³, *Salix pyrina* Wall^{2,3}
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : Indian Willow^{2,3}, White Willow^{2,3}, Willow^{2,3}
5. ชื่อวงศ์ : SALICACEAE¹⁻³
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ยืนต้น สูงได้ถึง 15 ม. กิ่งอ่อนมีขนสีขาว หูใบร่วงง่าย รูปไข่แกมรูปโล่ ยาวได้ถึง 4 มม. ใบเดี่ยว เรียงสลับรูปใบหอก ผิวใบด้านบนเกลี้ยงหรือมีขน ประปรายท้องใบเกลี้ยงถึงมีขนสีขาวหนาแน่น ดอกช่อแบบหางกระรอก แยกเพศอยู่คนละต้น ช่อดอกตัวผู้มีขนสีขาวช่อดอกตัวเมีย ดอกย่อยจำนวนมาก เรียงตัวแน่นใบประดับมีขน มีต่อมน้ำหวาน 1 ต่อม เกสรตัวผู้ 4-10 อัน ผลแห้งแตกเป็น 2 ฝา ผิวเกลี้ยง³
7. ส่วนที่ใช้ : ราก³ เปลือก³ ใบ³ ดอก³ ผล³
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : เป็นส่วนผสมในตำรับยา แก้ปวดพุง⁴ แก้ไข้ไฟ⁴ แก่ริดแดง⁴ แก่ตุ่มตีนาง⁴ แก่ฝีเครือขาว⁴ แก้ไข้สันนิบาต⁴
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - ราก : แก้ท้อง³ แก้ไข้เปียก³ แก้บวม³ แก่ตัวพยาธิ³ แก่ตกโลหิต³ ทำให้รู้รสอาหาร³ ดับพิษทั้งปวง³ แก่ดับพิษาร³ แก่ฝัภายใน³ บำรุงโลหิต³ บำรุงปอด³
 - เปลือก : รักษาโรคผิวหนัง³ ทำให้หัวใจเต้นแรง³ ชูเส้นชีพจร³

บำรุงหัวใจ³ แก้อ่อนเพลีย³ แก้ไข้ดับพิษ³ แก้เด็กตัว
ร้อน³ แก้ไข้³ แก้หวัดคัดจมูก³ แก้ลงท้อง³ แก้ไข้เบื่อ
พัง³ แก้บวม³ แก้ตัวพยาธิ³ แก้ตกโลหิต³

ใบ

: แก้พิษงูสวัด³ แก้เริม³

ดอก

: แก้ลงท้อง³ แก้ไข้เบื่อพัง³ แก้บวม³ แก้ตัวพยาธิ³ แก้
ตกโลหิต³

ผล

: แก้ลงท้อง³ แก้ไข้เบื่อพัง³ แก้บวม³ แก้ตัวพยาธิ³ แก้
ตกโลหิต³

10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก : -

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง: -

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

friedelin^{3,5}, salicin^{3,6,7}

13. ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

บำรุงหัวใจ^{3,8} ลดอุณหภูมิร่างกาย^{3,9} ตกตะกอนน้ำอสุจิ^{3,10} ยับยั้งการฝังตัวของตัวอ่อนที่ผนัง
มดลูก^{3,11} ยับยั้งเอนไซม์ reverse transcriptase (HIV-1)^{3,17}

การทดสอบความเป็นพิษ พบว่า สารสกัดเปลือกต้นหรือส่วนเหนือดินด้วย 50% เอทานอล
เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร ขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายเป็นจำนวนครั้งหนึ่งมีค่าเท่ากับ 1 ก./กก.^{3,13}
หรือ 0.187 ก./กก.^{3,9} ตามลำดับ

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายตามท้องตลาด

ชื่อผลิตภัณฑ์³⁴:

-

บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:

-

บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:

-

ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:

-

ปริมาณบรรจุ:

-

ราคา:

-

ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:

-

ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:

-

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 1 *Salix tetrasperma* (สนุ่น) แสดงส่วนใบ²⁴

รูปที่ 2 *Salix tetrasperma* (สนุ่น) แสดงส่วนลำต้นและใบ¹⁵

รูปที่ 3 *Salix tetrasperma* (สนุ่น) แสดงส่วนช่อดอก¹⁶

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย. ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่; 2545.หน้า 144.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ;2544.หน้า 462.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พุ่มบ้าน(4).สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ;2543.หน้า 402.
4. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงาน โครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปฎิวัติคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
5. Werawattanamet K. The chemical constituents of the bark of *Vitex glabrata* R. Br. (Verbenaceae) and *Salix tetrasperma* Roxb. (Salicaceae). MS Thesis (Organic Chem), Mahidol Univ 1972:50pp.
6. Buapim C, Priluecha N. Salicin from *Salix tetrasperma* Roxb. Undergraduate Special Project Report, Faculty of Pharmacy, Mahidol University, Bangkok, Thailand, 1981:19pp.
7. Vongratanasathit T, Buapim C, Priluecha N. Salicin from *Salix tetrasperma* Roxb. Asian J Pharm Suppl 1986; 6(8):151.

8. Johansson L, Nandhasri P, Limpinantana C. Preliminary study of a heart-active principle from *Salix tetrasperma* Roxb. (Sanun). Applied Science Research Center of Thailand-Research Project Report 1972;17/11(1): 16 pp.
9. Dhawan BN, Patnaik GK, Rastogi RP, Singh KK, Tandon JS. Screening of Indian plants for biological activity. VI. Indian J Exp Biol 1977; 15:208-19.
10. Kamboj VP, Setty BS, Khanna VM. Semen coagulation-a potential approach to contraception. Contraception 1977; 15: 601-10.
11. Kamboj VP. A review of Indian median medicinal plants with interceptive activity. Indian J Med Res 1988; 4:336-55.
12. Tan GT, Pezzuto JM, Kinghorn AD, Hughes SH. Evaluation of natural products as inhibitors of human immunodeficiency virus type 1 (HIV-1) reverse transcriptase. J Nat Prod 1991; 54(1):143-54.
13. Bhakuni DS, Dhar ML, Dhar MM, Dhawan BN, Gupta B, Srimali RC. Screening of Indian plants for biological activity. Part III. Indian J Exp Biol 1971; 9:91.
14. www.fcdthai.org
15. www.huntra.rit.ac.th
16. <http://dit.dru.ac.th>

สลด

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : บำซ้ง¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ภาคเหนือ : มะข่าง^{2,3,5} มะคัง²⁻⁵ มะตอด^{2,3,5} หมากข่าง^{2,3}
หัสคีน²⁻⁵ หมากข่าง^{4,5}
 - แพร่ : บะซ้ง²
 - แม่ฮ่องสอน : หมากยอ (เงี้ยว)²⁻⁵
 - 2.2 ภาคกลาง : ลูกผลาญศัตรู^{2,3,5} สลด²⁻⁵ สลดตัน²⁻⁵ หมาก
หลอด^{2,3,5}
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Croton tiglium* L.¹⁻⁵, *C. birmanicus* Mull. Ary²
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : Croton oil plant^{2,3,5}, Purging Croton^{4,5}
5. ชื่อวงศ์ : EUPHORBIACEAE¹⁻⁵
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก กิ่งอ่อนมีขนรูปดาว ร่วงเร็ว ใบ
เดี่ยว เรียงสลับถึงกิ่งตรงข้าม รูปไข่ถึงรูปไข่แกมใบ
หอก ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม โคนใบกลม
หรือมนขอบใบหยัก ชีพินถึงจักฟันเลื่อยถึงเกือบ
เรียบ ดอกช่อออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง ดอกย่อย
แยกเพศดอกตัวผู้มักมีกลีบดอกแคบกว่ากลีบเลี้ยง
ขอบกลีบมีขนสีขาว ดอกตัวเมียไม่มีกลีบดอก ผล
แห้งแตกได้รูปไข่กลับแกมขอบขนาน สีเหลืองซีด
เมล็ดรูปกระสวยมีสามมุม สีน้ำตาลเทา ขยายพันธุ์
ด้วยเมล็ด³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก³ รากและไส้^{3,4} ต้น³ เปลือกต้น^{3,4} ใบ^{3,4} ดอก^{3,4}
ผล³ เมล็ด³⁻⁵ น้ำมันจากเมล็ด³
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : โรคลม⁶ ปวดเมื่อย⁶ เกี้ยวลมบิด⁶ โรคกาน⁶ กลาก
เกลื่อน⁶ มุตกิต⁶ ลมพิษ⁶ ลมกระด้าง⁶ จุกเสียดแน่น
ท้อง⁶ ยาไล่ผี⁶ ขางลม⁶
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - ราก : ถ่ายเสมหะ³ ถ่ายโลหิต³ ถ่ายลม³ แก้โรคเรื้อน³
ระบายพิษไข้³ ถ่ายพรรดึก³ แก้โรคลม³ ถ่าย

รากและลำ	: อุดจระ ³ ถ่ายโลหิตเน่าเสีย ³
ต้น	: แก้วโรคเรื้อน ^{3,4} แก้วริดสีดวงผอมเหลือง ³ รักษา ริดสีดวง ³ คุมกำเนิด ³
เปลือกต้น	: แก้วโรคลม ³ ขับเหงื่อ (รับประทานน้อย) ³ ยาถ่าย (รับประทานมาก) ³
ใบ	: แก้วเสมหะในอกและลำคอ ^{3,4} เป็นยาถ่ายอย่างแรง ³ : แก้วตะมอย ^{3,4} แก้วไส้ด้วน ^{3,4} แก้วฟกบวมภายนอก ภายใน ³ แก้วพยาธิไส้เดือน ³ แก้วลมอัมพฤกษ์ ³ แก้ว กลาก ³ แก้วเกลื้อน ³ คุดทะราด ³ ดับเตโชธาตุมิให้ เจริญ ³ ทำให้ผิวงาม ³ แก้วไส้ลาม ⁴
ดอก	: ฆ่าแม่พยาธิโรคผิวหนัง ³ ถ่ายอย่างแรง ³ ถ่ายพิษ ต่างๆ ³ แก้วลมอัมพฤกษ์ ⁴ ดับเตโชธาตุมิให้เจริญ ⁴ แก้ว กลากเกลื้อน ⁴ คุดทะราด ⁴
ผล	: แก้วลมอัมพฤกษ์ ³ ดับเตโชธาตุมิให้เจริญ ³ เป็นยา ถ่ายอย่างแรง ³ ถ่ายโรคพยาธิในท้อง ³ ถ่ายลม ³ ถ่าย เสมหะ ³ ถ่ายโลหิต ³ ถ่ายพิษไข้ ³
เมล็ด	: เป็นยาถ่ายอย่างแรง ³⁻⁵ แก้วลม ³ แก้วหืดไอ ³ แก้วเสมหะ ³ แก้วพยาธิ ³ ถ่ายน้ำเหลืองเสีย ^{3,4} ถ่ายลม ^{3,4} ถ่ายเสม หะ ^{3,4} ถ่ายโลหิต ^{3,4} ถ่ายพยาธิ ^{3,4} ถ่ายอุดจระธาตุ ⁴ ทำ ให้เกิดการระคายเคือง ⁵
น้ำมันจากเมล็ด	: เป็นยาถ่ายอย่างแรง ³ แก้วอัมพาต ³ ทำให้ตาย ³
ไม่ระบุส่วนที่ใช้	: ถ่ายเสมหะ ³ ถ่ายโลหิต ³ ถ่ายลม ³ เป็นยาระบาย ³ แก้ปวด ³

10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก

-

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง: -

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

anglic acid^{3,7}; crotin I^{3,8-10}; crotin II^{3,8,10}; Crotin tigilium lectin (M.W.88,000)^{3,11}; *Croton tigilium* lectin (M.W.220,000)^{3,11}; crotonoside^{3,7}; phorbol^{3,7,12-20}; phorbol butyrate tiglate^{3,21}; phorbol carpylate acetate^{3,21} phorbol caprylate tiglate^{3,21}; phorbol linoleate acetate^{3,21}; phorbol myristate acetate^{3,21-25}; phorbol, 12-O-(2-methyl)-butyryl: 13-decanoate^{3,19}; phorbol, 12-O-(2-

methyl)-butyryl: 13-iso-butyrate^{3,24} phorbol, 12-O(α -methyl-butyryl): 13-decanoate^{3,25}; phorbol, 12-O-acetyl: 13-decanoate^{3,24,25}; phorbol, 12-O-acetyl: 13-dodecanoate^{3,24}; phorbol, 12-O-decanoyl: 13-acetate^{3,24,25}; phorbol, 12-O-hexadecanoyl: 13-acetate^{3,24}; phorbol, 12-O-tetradecanoyl: 13-acetate^{3,12}; phorbol, 12-O-tigloyl: 13-(2-methyl)-butyrate^{3,26}; phorbol, 12-O-tig 13-(2-methyl)-butyrate^{3,26}; phorbol, 12-O-tiglyl: 13-(2-methyl)-butyrate^{3,24}; phorbol, 12-O-tiglyl: 13-acetate^{3,24,25}; phorbol, 12-O-tiglyl: 13-decanoate^{3,24}; phorbol, 12-O-tiglyl: 13-iso-butyrate^{3,24,25}; phorbol, 12-O-tiglyl: 13-octanoate^{3,24}; phorbol, 13-acetate-4, 20-dideoxy-5-hydroxy-12-O-(2-methyl-amino-benzoyl):^{3,20}; phorbol, 4, 20-dideoxy-5-13-diacetoxy-12-O-(2-methyl-amino-benzoyl):^{3,20}; phorbol, 4 α -deoxy-5, 13, 20-triacetoxy-12-O-(2-methyl-amino-benzoyl):^{3,20}; phorbol, 4 α -deoxy-5-hydroxy-20-acetoxy-12-O-(2-methyl-amino-benzoyl):^{3,20}; phorbol, 4 α -deoxy; 5-hydroxy: 12-O-(n-deca-2, 4, 6-trienoyl):^{3,20}; 4 α -phorbol^{3,12,13,16}; phorbol, 4-deoxy-5, 13, 20-triacetoxy-12-O-(2-methyl-amino-benzoyl):^{3,20}; phorbol, 4-deoxy:5, 13, 20-triacetoxy-12-O-(n-deca-2, 4, 6-trienoyl):^{3,20}; phorbol, 5-hydroxy-4 α , 20-dideoxy-12-O-(2-methyl-amino-benzoyl):^{3,20}; phorbol, 5-hydroxy-4 α -deoxy-12-O-(2-methyl-amino-benzoyl):^{3,20}; phorbol, deoxy: tiglate acetate^{3,21}; phorbol-12-tiglate^{3,27}; phorbol-12-tiglate-13-decanoate^{3,28}; phorbol-13-acetate^{3,27}; phorbol-13-acetate, 12-O-(2-methyl-butyryl):^{3,27}; phorbol-13-acetate, 12-O-acetyl:^{3,27}; phorbol-13-acetate, 12-O-tiglyl:^{3,27}; phorbol-13-acetate, 4, 20-dideoxy-5-hydroxy-12-O-(n-deca-2, 4, 6-trienoyl):^{3,20}; phorbol-13-acetate, 4, 20-dideoxy-5-hydroxy-12-O-(n-tetradecanoyl):^{3,20}; phorbol-13-acetate, 4 α -deoxy-12-O-(2-methyl-butyryl):^{3,27}; phorbol-13-acetate, 4 α -deoxy-12-O-tiglyl:^{3,27}; phorbol-13-acetate, 4 α -deoxy:^{3,27}; phorbol-13-acetate, 4-deoxy-5-hydroxy-12-O-(2-methyl-amino-benzoyl):^{3,20}; phorbol-13-acetate, 4-deoxy-5-hydroxy-12-O-(n-deca-2-4-6-trienoyl):^{3,20}; phorbol-13-iso-butyrate, 12-O-(2-methyl-butyryl):^{3,27}; phorbol-13-iso-butyrate, 12-O-tiglyl:^{3,27}; phorbol-13-iso-butyrate, 4 α -deoxy-12-O-tiglyl:^{3,27}; triacontanoyl-hexacosanate^{3,9}.

13.ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

ต้านเชื้อมัคโคแบคทีเรีย^{3,29,30} ต้านเชื้อรา^{3,31} ต้านยีสต์^{3,31} ฆ่าแมลง^{3,32,33} ฆ่าหอย^{3,34-36} ฆ่าพยาธิ^{3,37} ฆ่าไส้เดือน^{3,38} กระตุ้น Epstein-Barr virus^{3,39-41} เป็นพิษต่อปลา^{3,34,42-46} ฆ่าไรทะเล^{3,47} ทำลาย collagen ที่ผิวหนัง^{3,48} ระคายเคืองผิวหนัง^{3,34,49-51} ระคายเคืองเยื่อเมือกตา^{3,52,53} เพิ่ม membrane potential ของผิวหนัง^{3,54} ยับยั้งความดันโลหิตสูง^{3,55} ลดความดันโลหิต^{3,55} กระตุ้นกล้ามเนื้อเรียบให้หดตัว^{3,56,57} คลายกล้ามเนื้อดลูก^{3,58} ยับยั้งเอนไซม์ HIV protease^{3,59} catalase^{3,60} และ Dnase^{3,61} ยับยั้ง

การสังเคราะห์ DNA^{3,62} ยับยั้งการสังเคราะห์โปรตีน^{3,63-65} ลดจำนวนเซลล์ eosinophil^{3,66} กระตุ้น leucocyte migration^{3,53} กระตุ้นภูมิคุ้มกัน^{3,67} กระตุ้น early antigen viral induction^{3,68,69} ก่อกลายพันธุ์^{3,70} เป็นพิษต่อเซลล์^{3,71,72} ต้านฤทธิ์ phorbol ester^{3,73} เพิ่มปริมาณ corticosterone ในเลือด^{3,74} กระตุ้นการบีบรัดของลำไส้^{3,75-77} ระบายท้อง^{3,78} ลดการดูดซึมกลูโคสในทางเดินอาหาร^{3,79} เพิ่มการหลั่งน้ำดี^{3,80} ลดจำนวนของต่อมเหงื่อ^{3,81} กระตุ้น phospholipid metabolism^{3,82} ทำให้เกิดการอักเสบ^{3,83-86} ทำให้ผนังหลอดเลือดเสียหาย^{3,87} ทำให้เม็ดเลือดแดงแตก^{3,88-90} ตกตะกอนเม็ดเลือดแดง^{3,91} เป็นพิษ^{3,92-95} ต้านมะเร็ง^{3,28,67,96-100} ยับยั้งมะเร็งในเม็ดเลือด^{3,101} ก่อมะเร็ง^{3,84,102-110} เป็นตัวร่วมในการก่อมะเร็ง ส่งเสริมการเกิด^{3,61,117-132}

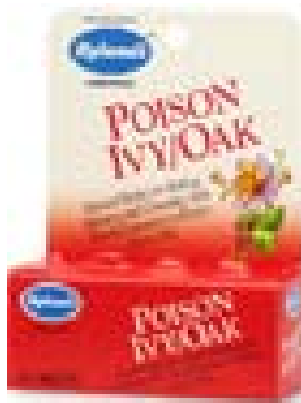
การทดสอบความเป็นพิษพบว่า สารสกัดเนื้อผลด้วยน้ำ เมื่อกรอกเข้ากระเพาะอาหารหนูถีบจักร ขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายเป็นจำนวนครึ่งหนึ่ง (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 1.62 ก./กก.^{3,34} น้ำมันจากเมล็ด เมื่อกรอกเข้ากระเพาะอาหารหนูถีบจักรขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายเป็นจำนวนครึ่งหนึ่ง (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 1096 มก./กก. เมื่อฉีดน้ำมันจากเมล็ดเข้าไปในถุงน้ำเหลืองที่หลังของกบ พบว่าค่า LD₅₀ เท่ากับ 100 มก./กก.^{3,55} สารสกัดจากเมล็ดด้วย กรด-น้ำ เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร ขนาด 12 มก./กก. พบว่า ทำให้เกิดพิษ เมื่อทดลองกับหนูถีบจักร สารโปรตีนและสาร Croton-I จากเมล็ด มีค่า LD₅₀ เท่ากับ 3.37 มก./กก. และ 9.4 มก./กก. ตามลำดับ (ตามรายงานมิได้ระบุวิธีการบริหารยา) นอกจากนี้ยังพบว่า สารอัลคาลอยด์ที่ได้จากเมล็ดมีพิษทำให้ตาย^{3,133}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายตามท้องตลาด

14.1 Poison Ivy / Oak Tabs¹³⁴

14.1.1 ชื่อผลิตภัณฑ์:	Poison Ivy / Oak Tabs
14.1.2 บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	-
14.1.3 บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	www.evitamins.com/product.asp?pid=2619&brand=Hyland's
14.1.4 ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	ผู้ใหญ่ ใช้มั่วได้ลิ้น 2-3 เม็ด ทุกๆ 2 ชั่วโมง หรือจำเป็นวันละ 4 ครั้ง สำหรับเด็ก 6 ถึง 12 ปี ลดลงครึ่งหนึ่งของผู้ใหญ่
14.1.5 ปริมาณบรรจุ:	50 เม็ด
14.1.6 ราคา:	4.31\$
14.1.7 ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	-

14.1.8 ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:

รูปที่ 1 Poison Ivy / Oak Tabs จากสารสกัดสลอด¹³⁴

14.2 RASHES HOMEOPATHIC¹³⁵

14.2.1 ชื่อผลิตภัณฑ์:	RASHES HOMEOPATHIC
14.2.2 บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	-
14.2.3 บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	www.onedietstore.com/rashes_homeo.htm
14.2.4 ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	เป็นยาใช้สำหรับบรรเทาอาการเจ็บปวดคัน เป็นผื่นที่เกิดจากการแพ้พิษของ Oak และ Ivy ควรใช้ 10-15 หยดได้ลิ้นทุก 10-15 นาที หรือใช้บรรเทาอาการคันจนกระทั่ง อาการดีขึ้น และลดลงทุกๆ 2 ชั่วโมง เป็น เวลา 4 ครั้งต่อวัน เด็กต่ำกว่า 12 ปี ควรปรึกษาแพทย์ก่อนใช้
14.2.5 ปริมาณบรรจุ:	1 FL OZ
14.2.6 ราคา:	11.25\$
14.2.7 ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	-

14.2.8 ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:

รูปที่ 2 ผลิตภัณฑ์ของ Rashes Homeopathic จากสารสกัดสลอด¹³⁵

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 3 *Croton tiglium* (สลอด) แสดงส่วนใบ และดอก¹³⁶

รูปที่ 4 *Croton tiglium* (สลอด) แสดงส่วนใบ และผลอ่อน¹³⁶

รูปที่ 5 *Croton tiglium* (สลอด) แสดงส่วนต้น และใบ¹³⁷

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี.พจนานุกรมล้านนา-ไทย. ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่;2545.หน้า 77.
2. เต็ม สมิตินันท์.ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย.พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544.หน้า 156.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร.สมุนไพรไม้พื้นบ้าน(4).สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2541.หน้า 484-493.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 425.
5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย.พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์.กรุงเทพฯ;2536.หน้า 756-757.
6. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปฎิวรรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
7. Farnasworth NR, Blomster RN, Messmer WM, King JC, Persinos GJ, Wilkes JD. Aphytochemical and biological review of the genus *Croton*. Lloydia 1969;32(1):1-28.

8. Chen MH, Pan KZ. Isolation, characterization, crystallization of croton toxin from the seeds of *Croton tiglium* L. Shengwu Huzxue Zazhi 1993;9(1):104-8.
9. Lin JY, Huang MY. Isolation of a hemolytic protein, croton-I from *Croton tiglium*. Taiwan Yao Hsueh Tsa Chih 1977;28:104.
10. Stirpe F, Pession-Brizzi A, Lorenzoni E, Strocchi P, Montanaro L, Sperti S. Studies on the proteins from seeds of *Croton tiglium* and of *Jatropha curcas*. Toxic properties and inhibition of protein synthesis *in vitro*. Biochem J 1976;156:1.
11. Fuh LF, Chen CC. Isolation of lectins from *Croton tiglium* seeds. Sheng Wu K'o Hsueh 1982;19:45-50.
12. Kinghorn AD, Marshall GT. Purification of 12-O-tetradecanoyl-phorbol-13-acetate, phorbol and 4 α -phorbol from croton oil. Patent: US 4,468,328,1984.
13. Marshall GT, Kinghorn AD. Purification method for phorbol and 4 α -phorbol from Croton oil using droplet counter-current chromatography. Patent: US Appl Nov 12,1980.
14. Cairnes DA, Mirvish SS, Wallcave L, Nagel DL, Smith JW. A rapid method for isolating phorbol from Croton oil. Cancer Lett 1981;14:85-91.
15. Mishra NC, Estensen RD, Abdel-Monem MM. Isolation and purification of phorbol from Croton oil by reversed-phase column chromatography. J Chromatogr 1986;369:435-9.
16. Marshall GT, Kinghorn AD. Isolation of phorbol and 4 α -phorbol from croton oil by droplet countercurrent chromatography. Ibid. 1981;206:421-4.
17. Tseng SS, Van Duuren BL, Solomon JJ. Synthesis of 4A α -phorbol 9-myristate 9a-acetate and related esters. J Org Chem 1977;42:3645-9.
18. Mirvish SS, Salmasi S, Lawson TA, Pour P, Sutherland D. Test of catechol, tannic acid, bidens pilosa, croton oil, and phorbol for cocarcinogenesis of esophageal tumors induced in rats by methyl-N-amyl nitrosamine. J Nat Cancer Inst 1985;74(6):1283-9.
19. Hickey TA, Worobec SM, West DP, Kinghorn AD. Irritant contact dermatitis in humans from phorbol and related esters. Toxicol 1981;19:841-50.

20. Edwards MC, Taylor SE, Williamson EM, Evans FJ. New phorbol and deoxyphorbol esters: isolation and relative potencies in inducing platelet aggregation and erythema of skin. *Acta Pharmacol Toxicol* 1983;53(3):177-87.
21. Bauer R, Tittel G, Wagner H. Isolation and detection of phorbol esters in croton oil with HPLC. A new method from diterpenester-screening in Euphorbiaceae *Planta Med* 1983;48(1):10-6.
22. Hecker E. Cocarcinogenic principles from the seed oil of *Croton tiglium* and from other Euphorbiaceae. *Cancer Res* 1968;28:2338-49.
23. Pieters LA, Vlietinck AJ. Rotation locular countercurrent chromatography and quantitative H-nuclear magnetic resonance spectroscopy of the phorbol ester constituents of croton oil. *Planta Med* 1986;6:465-8.
24. Erdelmeier CAJ, Van Leeuwen PAS, Kinghorn AD. Phorbol diester constituents of Croton oil: separation by two-dimensional TLC and rapid purification utilizing reversed-phase overpressure layer chromatography (RP-OPLC). *Ibid.* 1988;54(1):71-5.
25. Marshall GT, Klocke JA, Lin LJ, Kinghorn AD. Effects of diterpene esters of tiglane, daphnare, ingenane and lathyrane types of pink bollworm, *Pectinophora gossypiella* saunders (Lepidoptera: Gelechiidae). *J Chem Ecol* 1985;11(2):191-206.
26. Kinghorn AD, Erdelmeier CAJ. Analysis of Croton oil by reversed-phase overpressure layer chromatography. *Modern Methods of Plant Analysis, New Series, Essential oils and Waxes* (H.F. Linskens & J.F. Jackson, Eds.) Springer Verlag, Germany 1991;12:175-84.
27. Marshall GT, Kinghorn AD. Short-chain phorbol ester constituents of croton oil. *J Amer Oil Chem Soc* 1984;61(7):1220-5.
28. Kupchan SM, Uchida I, Branfman AR, Dailey Jr RG, Fei BY. Antileukemic principles isolated from Euphorbiaceae plants. *Science* 1976;191:571-2.
29. Grange JM, Davey RW. Detection of antituberculous activity in plant extracts. *J Appl Bacteriol* 1990;68(6):587-91.
30. Jian CA. A pharmaceutical composition for the treatment of tuberculosis. Patent: Brit 1,057,517, 1967:2pp.

31. Soytong K, Rakvidhvasastra V, Sommartya T. Effect of some medicinal plants on growth of fungi and potential in plant disease control. Abstr 11th Conference of Science and Technology Thailand, Kasetsart University, Bangkok, Thailand, October 24-26,1985:360-1.
32. Zhao SH, Zhang X. On the antifeedant and toxicities of natural organic insecticides against snout moth's larva of rice. Chin J Agr Sci1982;2:55-60.
33. Areekul S, Singhaisri P, Tigvatananon S. Effects of Thai plant extracts on the Oriental fruit fly I. Toxicity test. Kasetsart J (Nat Sci) 1987;21(4):395-407.
34. Yasuraoka K, Hashiguchi J, Banez EA. Laboratory assessment of the molluscicidal activity of the plant *Croton tiglium* against Oncomelania snails. Proc Philippine-Japan Joint Conference on Schistosomiasis Research & Control, Manila, Japan Int Coop Agency 1980:106-8.
35. Mc Cullough FS, Gayral PH, Duncan J, Christie JD. Molluscicides in schistosomiasis control. Bull WHO 1980;58:681-9.
36. Maegraith B. Schistosomiasis in China. Lancet 1958:208-14.
37. Banez EA. Field trials with tuba (*Croton tiglium*) seed and polynactin against Oncomelania quadrasi. Proc Philippine-Japan Joint Conference on Schistosomiasis Research & Control, Manila, Japan Int Coop Agency 1980:109.
38. Kiuchi F, Hioki M, Nakamura N, Miyashita N, Tsuda Y, Kondo K. Screening of crude drugs used in Sri Lanka for nematocidal activity on the larva of *Toxocaria canis*. Shoyakugaku Zasshi 1989;43(4):288-93.
39. Yanase S, Ito, Y. Heat durability of epstein-barr virus-activating substances of plant origin: 12-O-tetradecanoyl-phorbol-13-acetate, 12-O-hexadecanoyl-16-hydrophorbol-13-acetate, croton oil, tung oil and *Croton megalocarpus* extract. Cancer Lett 1984;22(2):183-6.
40. Ito Y, Yanase S, Tokuda H, et al. Epstein-Barr virus activation by tung oil, extracts of *Aleurites fordii* and its diterpene ester 12-O-hexadecanoyl-16-hydroxyphorbol-13-acetate. Chem Lett 1983;1:87-95.
41. Ito Y, Kawanishi M, Harayama T, Takabayashi S. Combines effects of the extracts from *Croton tiglium*, *Euphorbia lathyris* or *Euphorbia tirucalli* and n-butyrate on

- Epstein-Barr virus expression in human lymphoblastoid P3HR-1 and Raji cells. *Cancer Lett* (Shannon, Ire) 1981;12(3):175-80.
42. Spies JR: The toxicity of certain plant extracts to goldfish. II. *J Econ Entomol* 1933;26:285.
 43. Spies JR. Croton resin. I. Toxicity studies using goldfish. *J Am Chem Soc* 1935;57:180-2.
 44. Spies JR. Corton resin. IV. The petroleum ether-insoluble acids. *J Org Chem* 1937;2:62-7.
 45. van Duuren AJ. Extraction of poisonous substances form the seeds of *Croton tiglium* *Chronica Naturae* 1950;106:466-74.
 46. Kulakkattolickal AT, Kramer DL. The role of air breathing in the resistance of bimodally respiring fish to waterborne toxins. *J Fish Biol* 1988;32(1):119-27.
 47. Meyer BN, Ferrigni NR, Putnam JE, Jacobsen LB, Nichols DE, Mc Laughlin JL. Brine shrimp: a convenient general bioassay for active plant constituents. *Planta Med* 1982;45:31-4.
 48. Wirl G. Croton oil induced collagenolytic activity in the mouse skin. *Instracell, Protein Catabolism*, [Proc Int Symp], 2nd 1975:154-62.
 49. Torinuki W, Tagami H. Pustular irritant dermatitis due to croton oil. Evaluation of the role played by leukocytes and complement. *Acta Derm Venereol Suppl* 1988;68(3):257-60.
 50. Anika SM, Shetty SN. Investigations on *Croton penduliflorus* Hutch.: III. Estimation of the acute toxicity in frogs and mice and the irritant activity in mice. *Int J Crude Drug Res* 1984;22(4):173-6.
 51. Mottram JC. A Sensitizing factor in experimental blastorenesis. *J Path Bact* 1944;56:391-402.
 52. Szily AV. The inflammatory reaction produced by old tuberculin following the action of corton oil on the eye. *Z Immunitat* 1915;24:387-95.
 53. Schar B, Meier R. Stimulation of leucocyte migration by fractions of croton oils. *Experientia* 1956;12:30-1.
 54. Jung F, Kruger I. The action of some irritants on the isolated skin of frogs. *Acta Biol et Med Ger* 1960;128-37.

55. Anika SM, Shetty SN. Investigations on *Croton penduliflorus* Hutch: II. A study on the mechanism of the hypotensive activity in pentobarbital-anesthetized dogs. *Int J Crude Drug Res* 1983;21(2):59-65.
56. Nimmanhemin S, Apisariyakul A. Isolation of active components from croton seeds and their pharmacological activity on rat intestine. *Bull Chieng Mai Ass Med Sci* 1979;12(3):125-33.
57. Apisariyakul A, Anantasarn V. A pharmacological study of the Thai medical plants used as cathartics and antispasmodics. Abstr 10th Conference of Science of Science and antispasmodics. Abstr 10th Conference of Science and Technology Thailand Chiangmai Univ, Chienmai, Thailand 1984:452-3.
58. Sato I. The influence of Japanese and Chinese drugs on the isolated uterus. *Mitt Med Akad Kioto* 1935;13:722-6.
59. Ma C, Nakabayashi T, Miyashiro H, et al. Screening of traditional medicines for their inhibitory effects on human immunodeficiency virus protease. *Wakan Iyakugaku Zasshi* 1994;11(4):416-7.
60. Clerici E. Skin metabolism in hyperplasia from croton oil III. Catalase activity. *Giorn Biochim* 1956;5:361-7.
61. Taper HS. Induction of the deficient acid DNase activity in mouse interfollicular epidermis by croton oil as a possible tumor promoting mechanism. *Z Krebsforsch Klin Onkol* 1977;90(2):197-210.
62. Hellman B. Effect of the plant product croton oil on the vivo incorporation of 3-H-thymidine. Evidence for a pronounced inhibition in the thymus. *Planta Med* 1986;4:294-6.
63. Gasperi-Campani A, Barbieri L, Battelli MG, Stirpe F. On the distribution of ribosome-inactivating proteins amongst plants. *J Nat Prod* 1985;48(3):446-54.
64. Stirpe F, Pession-Brizzi A, Lorenzoni E, Strocchi P, Montanaro L, Sperti S. Studies on the proteins from the seeds of *Croton tiglium* and of *Jatropha curcas*. Toxic properties and inhibition of protein synthesis *in vitro*. *Biochem J* 1976;156(1):1-6.
65. Sperti S, Montanaro L, Mattioli A, Testoni G, Stirpe F. Inhibition of protein synthesis *in vitro* by crotins and ricin. Effects on the steps of peptide chain elongation. *Ibid.* 1976;156(1):7-13.

66. Haas H. Influence of irritating substances on the ascorbic acid content of the adrenals. Arch Exptl Pathol Pharmacol 1958;232:544-64.
67. Moon CK, Sim KS, Lee SH, et al. Antitumor activity of some phyto-based polysaccharides and their effects on the immune function. Arch Pharm Res 1986;6(2):123-31.
68. Ito Y, Yanase S, Fujita J, Harayama T, Takashima M, Imanaka H. A short term *in vitro* assay for promoter substances using human lymphoblastoid cells latently infected with Epstein-Barr virus. Cancer Lett 1981;13:29-37.
69. Ito Y, Kawanishi M, Harayama T, Takabayashi S. Combined effect of the extracts from *Croton tiglium*, *Euphorbia lathyris* or *Euphorbia tirucalli* and n-butyrate on Epstein-Barr virus expression in human lymphoblastoid P3HR-1 and raji cells. Ibid. 1981;12:175-80.
70. Lee HK, Kim YK, Kim YH, Roh JK. Effect of bacterial growth-inhibiting ingredients on the Ames mutagenicity of medicinal herbs. Mutat Res 1987;192:99-104.
71. Ferrigni NR, Putnam JE, Anderson B, et al. Modification and evaluation of the potato disc assay and antitumor screening of Euphorbiaceae seeds. J Nat Prod 1982;45:679-86.
72. Sato A. Studies on anti-tumor activity of crude drugs. I. The effects of aqueous extracts of some crude drugs in shortterm screening test. Yakugaku Zasshi 1989;109(6):407-23.
73. Beutler JA, Alvarado AB, Mc Cloud TG, Cragg GM. Distribution of phorbol ester bioactivity in the Euphorbiaceae. Phytother Res 1989;3(5):188-92.
74. Giagnoni G, Marsi a, Parolaro D, Sala M, Gori E. Serum corticosterone as a quantitative test of the phlogistic potency of various agents topically applied in the rat. Arch Int Pharmacodyn The 1976;224(2):263-74.
75. Bauer M, Intestinal peristalsis. III. Effect of oils, colocynth, gamboge and calomel on the peristaltic process. Arch Exptl Path Pharmacol 1925;109:233-48.
76. Yamamoto H. The mechanism of action of vegetable cathartics. Fukuoka Acta Med 1937;30:92-3.
77. อัมพวัน อิศริยะกุล. การศึกษาฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชสมุนไพรบางชนิดต่อลำไส้เล็กของหนูขาว. เวียงใหม่เภสัชสาร 2527;3(1):8-16.

78. Atchison WD, Klasek GJ, Bass P. Laxative effects on small intestinal electrical activity of the conscious dog. *Gastrointest Motil Health Dis, Proc Int Symp Gastrointest Motil*, 6th 1977;73-82.
79. Du Ruisseau JP, Quastel JH. Effects of croton oil on sugar absorption by isolated surviving guinea pig intestine. *Proc Soc Exptl Biol Med* 1959;100:711-4.
80. Sato I. The influence of Japanese and Chinese drugs on bile secretion in rabbits. *Mitt Med Akad Kioto* 1935;13:676-80.
81. Griffith RB, Donnelly GM, Schell S, Benner JF. Current status of the sebaceous gland suppression-hyperplasia bioassay. *Tob Health Workshop Conf, Proc*, 4th 1973;661-72.
82. Rohrshnieder LR, O'Brien DH, Boutwell RK. Stimulation of phospholipid metabolism in mouse skin following phorbol ester treatment. *Biochim Biophys Acta* 1972;280(1):57-70.
83. Scarpelli DG, Haarn EV. Effect of croton oil and carcinogens on mitosis and the deoxyribonucleic acid content of cervical epithelial cells. *Cancer Res* 1958;18:657-63.
84. Hecker E, Bresch H. active principles of croton oil. III. Preparation and investigation of a highly active, toxic, inflammatory, and cocarcinogenic compound. *Z Naturforsch* 1965;20b(3):216-26.
85. Glenn EM, Bowman BJ, Rohloff NA. Simple laboratory procedures for the evaluation of topically-active anti-inflammatory drugs. *Agents Actions* 1978;8(5):497-503.
86. Shwaireb MH. Inflammator effects of the tumor promoter croton oil in BALB/c mice skin. *Oncol Rep* 1995;2(1):133-5.
87. Benelli C, Rougier G. Effect of cortisone on the experimental reaction syndrome. *Therapic* 1955;10:66-70.
88. Lin J-Y, Huang M-Y. Isolation of a hemolytic protein, cortin-I form *Croton tiglium* L. *Taiwan Yao Hsueh Tsa Chih* 1977;28(1-2):104-10.
89. Banerjee KK, Sen A. Purification and properties of a lectin from the seeds of *Croton tiglium* with hemolytic activity toward rabbit red cells. *Arch Biochem Biophys* 1981;212(2):740-53.

90. Banerjee KK, Sen A. Hemolysis of rabbit erythrocytes by a lectin from the seeds of *Croton tiglium* J Biosci 1983;5(Suppl 1):121-9.
91. Fuh LF, Chen CC. Isolation of lectins from *Croton tiglium* seeds. Sheng Wu K'o Hsueh 1982;19:45-50.
92. Kisch B, Koster H. Croton-oil shock. Exptl Med Surg 1943;1:229-47.
93. Kisch B. Shock produced by intra-arterial corton oil injection. Ibid. 1943;1:248-9.
94. Liwszye S, Guzek JW, Mikulowski P. Influence of autonomic reflexes of pharyngeal origin on the functional and anatomic state of the kidneys. Pathol et biol, Semaine hop 1959;7:1481-5.
95. Lecomte J, Bounameaux Y, van Cauwenberge H. Cutaneous purpura provoked by croton oil. Rev Belge Pathol Et Med Exptl 1960;27:195-211.
96. Yarkoni E, Rapp HJ. Local tumor regression after intralesional injection of croton oil. J Natl Cancer Inst 1979;63(2):503-5.
97. Lee SJ, Kim JH, Moon JJ, Han YB, Yun TJ, Kim JB. Isoguanosine: Isolation and antitumor activity. The 11th Asia Pacific Cancer Conference, Bangkok, Thailand, Nov 16-19, 1993 poster P-136.
98. Kim JH, Lee SJ, Han YB et al. Identification of active components isolated from natural antitumor drug CP2 and studies on its cytotoxic effect. The 11th Asia Pacific Cancer Conference, Bangkok, Thailand, Nov 16-19, 1993 poster P-135.
99. Kim JH, Lee SJ, Han YB, Moon JJ, Kim JB. Isolation of isoguanosine from *Croton tiglium* and its antitumor activity. Arch Pharmacol Res 1994;17(2):115-8.
100. Kim JH, Lee SJ, Han YB, Kim JB. Identification of active component isolated from *Croton tiglium* and *Coptis japonica* aqueous mixture (CP2) and studies of its cytotoxic effect. Yakhak Hoechi 1994;38(1):31-7.
101. Kupchan SM, Uchida I, Branfman AR, Dailey Jr RG, Fei BY. Antileukemic principles isolated from Euphorbiaceae plants. Science 1976;191(4227):571-2.
102. Berenblum. Cocarcinogenic action of croton resin. I. Cancer Res 1941;1:44-8.
103. Kandutsch AA, Baumann CA. Skin sterols. VIII. Effects of carcinogens, cocarcinogens, and of certain hyperplastic agents. Ibid. 1955;15:128-32.

104. Setala K, Holsti P, Lunadborn S, Setala H. Some new aspects of experimental skin carcinogenesis. *Cogr Intern Biochim, Resumes Communs*, 3 Congr, Brussels 1955:138.
105. Danneel R, Weissenfels N. Tumor-development effect of different croton oil fractions. *Natur-wissenschaften* 1955;42:128.
106. Meier R, Desaulles PA, Schar B. Difference in mode of action of bacterial inflammatory substances and other irritants. *Naunyn-Schmiedebergs Arch Exptl Pathol Pharmacol* 1955;224:104-22.
107. Parmeggiani A, Prodi G, Maltoni C. Incorporation of radioactive sulfate into the sulfated polysaccharides of rabbit skin in the course of the sulfated polysaccharides of rabbit skin in the course of treatment with a carcinogenic substance (croton oil). *Boll Soc Ital Biol Sper* 1957;33:496-9.
108. Ritchie AC. Epidermal carcinogenesis in the mouse by intraperitoneally administered urethan followed by intraperitoneally applications of croton oil. *Brit J Cancer* 1957;11:206-11.
109. Boutwell RK, Bosch D, Rusch HP. Rusch HP. Role of croton oil in tumor formation. *Cancer Res* 1957;17:71-5.
110. van Duuren BL, Orris L. Tumor-enhancing principles of *Croton tiglium*. *Ibid.* 1965;25(11):1871-5.
111. Taper HS. Induction of the deficient acid Dnase activity in mouse interfollicular epidermis by croton oil as a possible tumor promoting mechanism. *Z Krebsforsch Klin Onkol* 1977;90:197.
112. Diamond L, O'brien TG, Rovera G. Tumor promoters: effects on proliferation of cells in culture. *Life Sci* 1978;23:1979.
113. Berenblum I. The mechanism of carcinogenesis. Significance of cocarcinogenic action and related phenomena. *Cancer Res* 1941;1:807-14.
114. Iversen S, Engelbreth-Holm J, Noring O. The mechanism of experimental carcinogenesis. VII. The effects of croton oil on skin previously painted with other carcinogens. *Acta Pathol Microbiol Scand* 1953;32:218-29.
115. Hecker E, Bresch H, Meyer IG. Cocarcinogenic ingredients of croton oil. *Fette, Seifen, Anstrichmittel* 1965;67(2):78-81.

116. Hecker E, Jarczyk H, Meyer JG, Bresch H, Brachmann I. The active principles of croton oil. II. Systematic fractionation of croton oil. *Z Krebsforsch* 1965;66(5):478-90.
117. Wyder EL, Graham EA, Croninger AB. Experimental production of carcinoma with cigaret tar. II. Tests with different mouse strains. *Cancer Res* 1955;15:445-8.
118. Sice J, Shubik P, Feldman R. Promoting (procarcinogenic) factors of croton seeds (*Croton tiglium*). *Congr Intern Biochim, Resumes Communs*, 3rd Congr, Brussels 1955:133.
119. Saffioti U, Shubik P. The effects of low concentrations of carcinogen in epidermal carcinogenesis. A comparison with promoting agents. *J Natl Cancer Inst* 1956;16:961-9.
120. Parmeggiani A, Maltoni C, Prodi G. Experimental data on the two-phase doctrine of cutaneous carcinogenesis in various species of animals. I. The effect of urethan (initiating factor), and of corton oil and of Tween 60 (promoting factors): findings in rabbits. *Boll Soc Ital Biol Sper* 1957;33:1156-9.
121. Berenblum I, Haran-Ghera N. A quantitative study of the systemic initiating action of urethan (erthyl carbamate) in mouse skin carcinogenesis. *Brit J Cancer* 1957;11:77-84.
122. Sice J. Tumor-promoting principles in seeds of *Croton tiglium*. *Arch Intern Pharmacodynamie* 1958;115:408-15.
123. van Esch GJ, van Genderan H, Vink HH. The production of skin tumors in mice by oral treatment with urethan, isopropyl-N-phenyl carbamate, or isopropyl-N-chlorophenyl carbamate in combination with skin painting with croton oil and Tween 60. *Brit J Cancer* 1958;12:355-62.
124. Meites J. Effects of thyroxine and thiouracil on induction of skin tumors in mice by 9, 10-dimethyl-1, 2-benzanthracene and croton oil. *Cancer Res* 1958;18:176-80.
125. Picco A, Somaglino W, Lasi C. The promoting effect of estrogen in the 2-fold mechanism of carcinogenesis. *Tumori* 1958;44:173-97.
126. Roe FJC. The effect of applying croton oil before a single application of 9, 10-dimethyl-1, 2-benzanthracene (DMBA). *Brit J Cancer* 1959;13:87-9.

127. Walters MA, Roe FJC. The induction of skin tumors in mice by neonatal injection 9, 10-dimethyl-1, 2-benzanthracene (DMBA) followed by applications of croton oil to the skin. *Ibid.* 1967;21(2):358-66.
128. Andrew S, Ray F, van Duren BL. Phorbol ester tumor-promoting agents and membrane stability. *Cancer Res* 1969;29(3):624-30.
129. Trosko JE, Yager Jr JD, Bowden GT, Butcher FR. Effects of several croton oil constituents on two types of DNA repair and cyclic nucleotide levels in mammalian cells *in vitro*. *Chem Biol Interact* 1975;11(3):191-205.
130. Matsukura N, Kawachi T, Sano T, Sasajima K, Sugimura T. Promoting action of croton oil on gastroduodenal carcinogenesis by N-methyl-N'-nitro-N-nitrosoguanidine in rats. *J Cancer Res Clin Oncol* 1979;93(3):323-7.
131. Iwata K, Inui N, Takeuchi T. Induction of active melanocytes in mouse skin by carcinogens: a new method for detection of skin carcinogens. *Carcinogenesis* (London) 1981;2(7):589-93.
132. Vose CW, Coombs MM, Bhatt TS. Cocarcinogenicity of promoting agents. *Ibid.* 1981;2(7):687-9.
133. Levy-Appert-Collin MC, Levy J. The presence of alkaloids in croton oil. *Bull Soc Pharm (Lille)* 1976;32:267.
134. www.evitamins.com/product.asp?pid=2619&brand=Hyland's
135. www.onedietstore.com/rashes_homeo.htm
136. <http://qsb.gov.thaigov.net/plant/crotig-l.html>
137. www1.scau.edu.cn/.../img/zyjjmm/gszw/bd

สะบ้า

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : บ้า¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ทั่วไป : มะบ้า^{2,3} สะบ้า¹⁻⁴
 - 2.2 ภาคเหนือ : คำตัน^{2,3} มะบ้าหลวง²⁻⁴
 - เชียงใหม่ : ม็อกแกมือ (ละว้า)^{2,3} มะนิม หมาгим (เงี้ยว)²⁻⁴
 - แม่ฮ่องสอน : หมากนิม (เงี้ยว)^{2,3}
 - 2.3 ภาคกลาง : สะบ้ามอญ²⁻⁴
 - 2.4 ภาคใต้ : บ้า⁴
 - พัทลุง : ยานบ้า⁴
 - 2.5 ไม่ระบุ : สะบ้าใหญ่^{3,4} สะบ้าหนัง⁴ สะบ้าแฝก⁴ กาบ้า⁴
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Entada rheedii* Spreng.^{2,3}
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : St. Thomas's bean²
5. ชื่อวงศ์ : LEGUMINOSAE-MIMOSOIDEAE^{2,3}
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้เถาเนื้อแข็ง ใบประกอบแบบขนนกสองชั้นเรียงสลับช่อใบย่อยคู่ปลายเปลี่ยนเป็นมือเกาะช่อใบย่อยมี 2 คู่ประกอบด้วยใบย่อย 3-4 คู่ ต่อช่อใบย่อยรูปไข่กลับถึงรูปใบหอกแกมวงรี ปลายใบเรียวแหลมถึงมน เว้าตื้นหรือแยกเป็นสองแฉก ดอกช่อเชิงลดออกที่ซอกใบ กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย กลีบดอกสีขาว รูปวงรีแคบถึงรูปใบหอก ปลายแหลม ฝักรูปดาบ ทรงหรือโค้งเล็กน้อย เปลือกแข็ง เมล็ดรูปคล้ายโล่แบนนูน สีน้ำตาล^{3,4}
7. ส่วนที่ใช้ : เถา⁴ ต้น³ เปลือก³ ผล³ เม็ด^{3,4} เมล็ดใน³ เนื้อในเมล็ด³
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : มุตตขี้ดคัน⁵ ยาระบาย⁵ มะเร็งร่างกายบวมพอง⁵ แก้ลม⁵ แก้ไข้เจ็บคอ⁵
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - เถา : ตำพอกแผลหรือผิวหนัง⁴ ฆ่าพยาธิผิวหนัง⁴
 - ต้นและเปลือก : แก้คันศีรษะ³ เป็นยาพอก³ รักษาแผล³ ล้างแผล³ แก้

	พยาธิตัวตืด ³ แก้วพยาธิผิวหนัง ³
ผล	: แก้วโรคผิวหนัง ³ แก้วเชื้องู ³ แก้วพิษร้อน ³
เมล็ด	: แก้วพยาธิผิวหนัง ³ เปื้อพยาธิทั้งปวง ³ แก้วพิษ ³ แก้วไข้ พิษ ³ แก้วโรคผิวหนัง ⁴ แก้วมะเร็ง ⁴ คุดทะราด ⁴ ฆ่าเชื้อ โรคผิวหนัง ⁴ แก้วพิษเชื้องู ³ แก้วพิษไข้ ^{3,4} แก้วไข้ ³ เป็น ยาพอก ³ แก้วเคล็ดขัดยอก ³
เมล็ดใน	: แก้วโรคผิวหนังทุกชนิด ³ แก้วพิษไข้ ³ แก้วไข้ที่มีพิษจัด ³ แก้วเชื้องู ³
เนื้อในเมล็ด	: รักษาโรคผิวหนัง ³
ไม่ระบุส่วนที่ใช้	: แก้วโรคผิวหนัง ³ แก้วไข้พิษ ³ แก้วเชื้องู ³ แก้วพิษไข้ ³ แก้วพิษร้อน ³
10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก	: -

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Sanogo, R. และคณะ (1998)⁶ ศึกษาคุณสมบัติต้านตับเป็นพิษของสบู่ ผลของสารสกัดสบู่ต่อคาร์บอน เตตระคลอไรด์ (CCl₄) ที่เหนี่ยวนำอย่างฉับพลันให้เกิดความเสียหายต่อตับ และ CCl₄ ระดับของเอนไซม์ในเลือด glutamate oxaloacetate transaminase, glutamate pyruvate transaminase, alk. Phosphatase, hepatic 5'-nucleotidase activity และระดับของ triglyceride เพิ่มขึ้น แต่ทำให้ลดลงได้โดยการใช้สารสกัดจากสบู่เป็นตัวรักษา ซึ่งผลจากการศึกษานี้ แสดงให้เห็นว่า สบู่มีสรรพคุณรักษาโรคที่เกี่ยวกับตับได้ เห็นได้ชัดเจนในการใช้ยาพื้นบ้านรักษาโรคตับ

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

arachidic acid; behenic acid; dilinolenin; diolein; dioleolinolein^{3,7}; Entada saponin II^{3,8-10}; Entada saponin III^{3,9,10}; Entada saponin IV^{3,8-10}; Entada scandens prosapogenin A^{3,11}; Entadamide A^{3,12-14}; entadamide A- β -D-glucoside^{3,15}; entadamide B^{3,12,16}; entadamide C^{3,14}; Entada-saponin^{3,17}; entagenic acid^{3,18,19}; entanin^{3,20} gentisic acid, homo: methyl ester^{3,15}; linoleic acid^{3,7,21}; linolenic acid^{3,7}; lupeol^{3,15}; myristic acid^{3,7}; oleic acid^{3,7,21}; oleodilinolein; oleolinolein; palmitic acid^{3,7}; phaseoloidin^{3,22}; phenylacetic acid, 2-hydroxy-5-butoxy: ; phenylacetic acid, 5-butoxy: 2- β -D-glucoside^{3,15}; β -sitosterol^{3,11}; stearic acid; trilinolein; triolein^{3,7}.

13. ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

เปื้อปลา^{3,23,24} หน้าหอย^{3,24-26} ด้านเชื้อแบคทีเรีย^{3,27} ด้านเนื้องอก^{3,17} ทำให้เม็ดเลือดกลายตัว^{3,28} ยับยั้ง angiotensin converting enzyme^{3,29} ทำให้เม็ดเลือดแดงแตก^{3,30,31} รักษาหอบหืด^{3,32} ลดการอักเสบ^{3,33}

การทดสอบความเป็นพิษพบว่า เมื่อฉีดสารสกัดจากส่วนต้นด้วย 50% แอลกอฮอล์ เข้าช่องท้อง หนูถีบจักร ขนาดที่ทำให้หนูตายเป็นจำนวนครึ่งหนึ่ง (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 0.5 ก./กก.^{3,34}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายตามท้องตลาด

ชื่อผลิตภัณฑ์:	-
บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	-
บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	-
ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	-
ปริมาณบรรจุ:	-
ราคา:	-
ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	-
ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:	-

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 1 *Entada rheedii* (สะบ้า) แสดงส่วนลำต้นและใบ³⁵

รูปที่ 2 *Entada rheedii* (สะบ้า) แสดงส่วนฝัก³⁶

รูปที่ 3 *Entada rheedii* (สะบ้า) แสดงส่วนเมล็ด³⁷

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย. ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ฉบับปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่; 2547. หน้า 390.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ; 2544. หน้า 220.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พื้นบ้าน(4). สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ; 2541. หน้า 560.

4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ; 2540.หน้า 431.
5. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปฎิวรรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
6. Sanogo, R; Germano, M.P; D Angelo, V; Guglielmo, M; De Pasquale, R. Anti hepatotoxic properties of *Entada africana* (Mimosaceae). Phytotherapy Research (1998), 12(Suppl. 1, Second International) Symposium on Natural Drugs, 1997; S157-159.
7. Sengupta A, Basu S. Triglyceride composition of *Entada phaseolides* seed oil. J Sci Food Agr 1978;29:677-82.
8. Okada Y, Shibata S, Javellana AMJ, Kamo O. *Entada saponins* (ES) II and IV from the bark of *Entada phaseoloides*. Chem Pharm Bull 1988; 36(4):1264-9.
9. Okada Y, Koyama K, Takahashi K, et al. Studies on the saponins of leguminous medicinal plants. Tennen Yuki Kagobutsu Toronkai Koen Yoshishu 1986;27:742-8.
10. Okada Y, Shibata S, Ikekawa T, Javellana AMJ, Kamo O. Entada saponin-III, a saponin isolated from the bark of *Entada phaseoloides*. Phytochemistry 1987;26(10):2789-96.
11. Hariharan V. Prosapogenin-A, an alkaline hydrolytic product of saponins *Entada scandens*. Indian J Pharmacy 1975;37:67.
12. Murakoshi I, Sekine T, Ikegami F, et al. Synthesis and biological activity of entadamide -A and -B isolated from the seeds of *Entada Phaseoloides*. Asian J Pharm Suppl 1986;7(8):53-54.
13. Ikegami F, Shibasaki I, Ohmiya S, Ruangrungsi N, Murakoshi I. Entadamide A, a new sulfurcontaining amide from *Entada phaseoloides* seeds. Chem Pharm Bull 1985;33(11):5153-4.
14. Ikegami F, Sekine T, Duangteraprecha S, et al. Entadamide C, A sulphur-containing amide from *Entada phaseoloides*. Phytochemistry 1989; 28(3):881-2.

15. Dai JR, Kardono LBS, Tsauri S, Padmawinata K, Pezzuto JM, Kinghorn AD. Phenylacetic acid derivatives and a thioamide glycoside from *Entada phaseoloides*. *Phytochemistry* 1991;30(11):3749-52.
16. Ikegami F, Ohmiya S, Ruangrungsi N, Sakai S, Murakoshi I. Entadamide B, a second new sulphur-containing amide from *Entada phaseoloides*. *Phytochemistry* 1987;26(5):1525-6.
17. Liu WC, Kugelman M, Wilson RA, Rao KV. A crystalline saponin with anti-tumor activity from *Entada phaseoloides* *Phytochemistry* 1972;11:171.
18. Barua AK, Chakrabarti P, Basak A, Pal SK. Further studies on the structure and stereochemistry of entagenic acid. *J Indian Chem Soc* 1978;55:743-4.
19. Barua AK, Chakrabarti P, Basak A, Pal SK, Das BC. The structure and stereochemistry of entagenic acid. *J Indian Chem Soc* 1983; 60(11):1080-3.
20. Hariharan VK, Rajagopalan K. Triterpenoid glycoside named entanin isolated from the seed Kernels of *Entada scandens*. Patent: Indian 140,384, 1976.
21. Alam MN, Chowdhury SA, Sayed A, Khan NA. Studies on oil from *Entada scandens*. *Bangladesh J Sci Ind Res* 1980; 15(1):122-4.
22. Barua AK, Chakrabarty M, Datta PK, Ray S. Phaseoloidin, a homogentisic acid glucoside from *Entada phaseoloides*. *Phytochemistry* 1988;27(10):3259-61.
23. Yasuraoka K, Irie Y, Takamura H, Hashiguchi J, Santos MJ, Santos AT. Laboratory and field assessment of the molluscicidal activity of Gogo (*Entada phaseoloides*) against the amphibious snail intermediate host of *Schistosoma japonicum*. *Jap J Exp Med* 1977;47:483-7.
24. Mc Cullough FS, Gayral PH, Duncan J, Christie JD. Molluscicides in Schistosomiasis control. *Bull WHO* 1980;58:681-9.
25. Santos MJ, Yasuraoka K. Molluscicidal effect of "Gogo" bark against *Oncomelania quadrasi* in the laboratory. *Proc Philippine-Japan Joint Conference on Schistosomiasis Research & Control, Manila, Japan Int Coop Agency* 1980:105.
26. Yasuraoka K, Hashiguchi J, Banez EA. Laboratory assessment of the molluscicidal activity of the plant *Croton tiglium* against *Oncomelania* snails. *Proc Philippine-Japan Joint Conference on Schistosomiasis Research & Control, Manila, Japan Int Coop Agency* 1980:106-8.

27. Malcolm SA, Sofowora EA. Antimicrobial activity of selected Nigerian folk remedies and their constituent plants. *Lloydia* 1969;32:512-7.
28. Watt JM, Breyer-Brandwijk MG. The medicinal and poisonous plants of southern and eastern Africa. 2nd Ed, London: E.+S. Livingstone, Ltd. 1962.
29. Hansen K, Nyman U, Smitt UW, et al. *In vitro* screenin of traditional medicines for anti-hypertensive effect based on inhibiton of the angiotensin converting enzyme (ACE). *J Ethnopharmacol* 1995;48(1):43-51.
30. Blyberg M. Determination of Xenopus index and hemolytic index in fruits of *Sapindus mukorossi* and seeds of *Entada scandens* (*E. phaseoloides*). *J Pharm and Pharmacol* 1960;12:631-4.
31. Chopra RN, Gupta JC, Chopra GS, Ghosh BK. A note on the chemistry and pharmacological action of *Entada pursaetha* DC. (*E. scandens* Benth). *Indian J Med Res* 1940;28:469-73.
32. Yuda M, Murakoshi I, Fujii Y. Komatisu Y. Extraction of trans-N-(2-hydroxyethyl)-3-methylthiopropenamide from a legume for treatment of asthma. Patent: Jpn Kokai Tkyyo koho JP 62,108,858[87,108,858], 1987:4pp.
33. Martinez MA. Medicinal plants used in a Totonac community of the Sierra Norte De Puebla: Tuzamapan De Galeana, Puebla, Mexico. *J Ethnopharmacol* 1984;11(2):203-21.
34. Dhawan BN, Patnaik GK, Rastogi RP, Singh KK, Tandon JS. Screening of Indian plant for biological activity. VI. *Indian J Exp Biol* 1977; 15:208-19.
35. [www.asianflora.com/ Fabaceae/Entada-rheedii](http://www.asianflora.com/Fabaceae/Entada-rheedii)
36. [www.iamshaman.com/.../ seeds/entada_rheedii](http://www.iamshaman.com/.../seeds/entada_rheedii)
37. [www.ebotashop.org/image/ DSC01005%20\(Small\)](http://www.ebotashop.org/image/DSC01005%20(Small)).

ภาคผนวก

Antihepatotoxic properties of *Entada africana* (Mimosaceae). Sanogo, R.; Germano, M. P.; D'Angelo, V.; Guglielmo, M.; De Pasquale, R. Pharmaco-Biological Department, School of Pharmacy, University of Messina, Messina, Italy. *Phytotherapy Research* (1998), 12(Suppl. 1, Second International Symposium on Natural Drugs, 1997), S157-S159. CODEN: PHYREH ISSN: 0951-418X. Journal written in English. CAN 130:61019 AN 1998:664391 CAPLUS

Abstract

The effect of *Entada africana* exts. on carbon tetrachloride (CCl₄)-induced acute liver damage was evaluated. Plasma enzyme levels, glutamate oxaloacetate transaminase (GOT), glutamate pyruvate transaminase (GPT), alk. phosphatase, hepatic 5'-nucleotidase activity and triglyceride levels increased with CCl₄ administration, were lowered by pretreatment with *Entada* exts. The results of this study showed that *Entada*, according to its therapeutic indication in various liver diseases in traditional medicine, could afford a protective action against CCl₄-induced hepatocellular injury.

หญ้าคา

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : หญ้าคา¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ทั่วไป : หญ้าคา²⁻⁵
 - 2.2 ภาคเหนือ
 - แม่ฮ่องสอน : เกื้อฮี้ (กะเหรี่ยง)^{2,3,5}
 - 2.3 ภาคกลาง : คา^{4,5} คาหลวง^{4,5}
 - 2.4 ภาคใต้
 - ยะลา : ลาลาง(มลายู)²⁻⁵ ลาแล (มลายู)²⁻⁵
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Imperata cylindrica* (L.) P. Beauv.¹⁻⁵
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : Alang-alang², Lalang², Cogon³, Cogongrass³, Lalang grass³
5. ชื่อวงศ์ : GRAMINEAE¹⁻⁵
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ล้มลุกอายุหลายปี มีเหง้าใต้ดิน ลำต้นตั้งตรง ปล้องเรียบ กาบใบเกลี้ยงหรือมีขน ใบเดี่ยว เรียงสลับ แผ่นใบแข็ง ขอบคม ดอกช่อแยกแขนง รูปทรงกระบอก มีขนคล้ายไหม สีขาวช่อดอกย่อยรูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ปกคลุมด้วยขนคล้ายไหมสีขาว กาบช่อดอกย่อยคล้ายกันเป็นเยื่อมีขนคล้ายไหม อับเรณูสีเหลือง ยอดเกสรตัวเมียสีม่วง³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก³⁻⁵ เหง้า³ ลำต้น^{3,5} ใบ^{3,4} ดอก^{4,5} ช่อดอก³ ขน³
8. ขอบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา
 - ราก : เป็นส่วนผสมของยาผีเครือดำ⁶ ผีเครือแดง⁶ แก้ไข้ร้อนใน⁶ ยาผีเครือที่มีอาการชักและเป็นขางร่วมด้วย⁶ ยารักษาโรคลม⁶
9. ขอบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - ราก : แก้ขัดเบา³ แก้ปัสสาวะ³ ขับปัสสาวะ^{3,4} แก้กระเพาะปัสสาวะอักเสบ³⁻⁵ บำรุงไต³⁻⁵ แก้ดีซ่าน³⁻⁵ แก้ไข้³ แก้ไตพิการ³ ขับระดูขาว^{3,4} แก่ตับอักเสบ³ แก้ไข้³ แก้ไอ³ แก้ความดันโลหิตสูง^{3,4} แก้เลือดกำเดาออก³ แก้

อาเจียนเป็นเลือด³ แก้วปัสสาวะเป็นเลือด³ แก้วหนอง
ใน^{3,4} ประจำเดือนมามากผิดปกติ^{3,4} ห้ามเลือด³ แก้ว
ร้อนใน³⁻⁵ กระหายน้ำ³⁻⁵ แก้วปัสสาวะแดงขุ่นขึ้น⁴ ตัว
เหลือง^{4,5} ตาเหลือง^{4,5} อ่อนเพลีย^{4,5} เบื่ออาหาร^{4,5} แก้ว
บวม⁴

เหง้า	:	ขับปัสสาวะ ³
ลำต้น	:	แก้ไข้พิษ ³ แก้ไข้กาฬ ³ แก้วโรคไต ⁵ แก้วโรคมะเร็งคอ ⁵ แก้ว ฝีประจำรอย ⁵
ใบ	:	แก้ลมพิษ ^{3,4} ผื่นคัน ^{3,4} แก้วปวดเมื่อยหลังคลอด ^{3,4}
ดอก	:	ขับปัสสาวะ ⁴ แก้วปัสสาวะ และอุจจาระเป็นเลือด ^{4,5} แก้เลือดกำเดาไหล ⁴ ห้ามเลือด ⁴ ตาพอกแผลอักเสบ บวม ⁴ ผื่นหนอง ⁴ แก้วไธ ⁵ แก้วอาเจียนเป็นโลหิต ⁵ แก้ว มะเร็งในลำไส้ ⁵ แก้วริดสีดวงต่างๆ ⁵
ช่อดอก	:	ห้ามเลือด ³ บาดแผลจากของมีคม ³ แก้วอาเจียนเป็น เลือด ³ แก้วปวด ³
ขน	:	ห้ามเลือด ³ แก้วเลือดกำเดาออก ³ แก้วปัสสาวะเป็น เลือด ³ แก้วอุจจาระเป็นเลือด ³ แก้วแผลบวมอักเสบ ³ และฝีมีหนอง ³
ไม้ระบุส่วนที่ใช้	:	ขับปัสสาวะ ³ แก้วขัดเบา ³ แก้วปัสสาวะพิการ ³ แก้วร้อน ใน ³ กระหายน้ำ ³ แก้วไข้ ³ แก้วไข้กาฬ ³ แก้วไข้จับ ³ แก้วไข้ ท้องเดิน ³ แก้วพิษไข้เพ้อคลั่ง ³ แก้วร้อนกลุ่มต่างๆ แก้ว พิษโลหิต ³ ดับพิษฝี ³ แก้วกระเพาะปัสสาวะอักเสบ ³ บารุงไต ³ แก้วเบื่ออาหาร ³ แก้วดีซ่าน ³ แก้วอ่อนเพลีย ³

10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก : -

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

11.1 ทางเครื่องสำอาง

Ito, Akira และคณะ (1997)⁷ สารสกัดที่ได้จากหญ้าคาเป็นส่วนประกอบในตัวยา
เครื่องสำอางดูแลรักษาสุขภาพผิวหนัง

11.2 ทางอาหาร

Song, Xuguang. (2003)⁸ สารสกัดรากที่ได้จากหญ้าคา และหญ้าแรมมี
ส่วนประกอบของ vitamin B1, vitamin B2, vitamin C, mannitol, glucose, fructose, scrose, citric

acid, malic acid, K salt, และอื่นๆ มีประโยชน์ในด้านของเครื่องดื่ม และยังสามารถยับยั้งต่อต้านมะเร็งที่ตับได้อีกด้วย

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

Arundoin^{3,9-11}; benzaldehyde, 4-hydroxy^{3,12,13}; benzoic acid; benzoic acid, 4-hydroxy^{3,13}; campesterol^{3,9}; catechol; chlorogenic acid; chlorogenic acid, iso^{3,12}; O-coumaric acid^{3,13}; p-coumaric acid^{3,12,13}; cylindol A; cylindol B^{3,14}; cylindrene^{3,15}; cylindrin^{3,9-10}; gentisic acid^{3,13}; graminone A; graminone B^{3,16}; imperanene^{3,17}; neochlorogenic acid^{3,12}; orientin, iso^{3,18}; oxalic acid^{3,19}; scopoletin; scopolin^{3,12}; β -sitosterol; stigmasterol^{3,9}; tryptamine, 5-hydroxy^{3,20}; vanillic acid; vanillin^{3,13}

13. ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

ต้านเชื้อแบคทีเรีย^{3,21} ต้านเชื้อไวรัส^{3,22} ยับยั้งการวางไข่ของแมลง ผ่าตัวอ่อนแมลง^{3,23} ต้านพิษ^{3,24} ยับยั้งการหลั่งฮีสตามีน^{3,25} ลดการอักเสบ^{3,26} รักษาแผลในกระเพาะอาหาร^{3,27} เพิ่มการเก็บ ⁸⁶Rb ของเซลล์กล้ามเนื้อหัวใจ^{3,28} ลดปริมาณการขับถ่ายปัสสาวะ^{3,9} ลดความดันโลหิต^{3,29} ขยายหลอดเลือด^{3,9,10} ห้ามเลือด³⁰ ยับยั้งการเกาะกลุ่มของเกร็ดเลือด^{3,17} ยับยั้งเอนไซม์ 5-lipoxygenase^{3,14} ยับยั้งความเป็นพิษต่อตับ^{3,31} ต้านมะเร็ง^{3,32} เป็นพิษต่อเซลล์^{3,33} ยับยั้งการเจริญเติบโตของรากพืช^{3,34} ยับยั้งการเจริญเติบโตของพืช^{3,35,36} การทดสอบความเป็นพิษ พบว่า เมื่อฉีดสารสกัดพืชที่อยู่เหนือดินด้วย 50% เอทานอล เข้าช่องท้องหนูถีบจักร ขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายเป็นจำนวนครึ่งหนึ่งเท่ากับ 1 ก/กก^{3,22}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายตามท้องตลาด

ชื่อผลิตภัณฑ์:	-
บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:	-
บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:	-
ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:	-
ปริมาณบรรจุ:	-
ราคา:	-
ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:	-
ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:	-

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 1 *Imperata cylindrica* (หญ้าคา) แสดงส่วนลำต้น³⁷

รูปที่ 2 *Imperata cylindrica* (หญ้าคา) แสดงส่วนลำต้น และดอก³⁷

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย. ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่;2545.หน้า 763.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544.หน้า 291.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พื้นบ้าน(5). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2543.หน้า 17-21.

4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 458.
5. วิทย์ เทียงบุญธรรม.พจนานุกรมสมุนไพรไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์.กรุงเทพฯ;2536.หน้า 802.
6. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปรีวรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
7. Ito, Akira; Inaba, Tomoyuki; Uchiyama, Taiichi; Wada, Genji; Aizu, Yo. Skin-care cosmetics containing *Imperata cylindrica* extracts. Jpn. Kokai Tokkyo Koho. 1997: 10pp.
8. Song, Xuguang. (Peop. Rep. China). Beverage and pharmaceutical compositions Containing Imperata and Phragmites root extracts. Faming Zhuanli Shenqing Gongkai Shuomingshu. 2003: 3pp.
9. Karnjanapee P. Phytochemical and pharmacological studies of *Imperata cylindrica* Beauv rhizomes. Dept Med Sci 1966;8(4):184-92.
10. Kanchanapee P. Nishimoto K, Kuwamura T, Shinsaku N. Medicinal plants in Thailand. II. Occurrence of arundoin and cylindrin in the rhizomes of *Imperata cylindrica* and the examination of diuretic action of the extracts. Shoyakugaku Zasshi 1967;21(1):65-7.
11. Ohmoto T, Nishimoto K, Ito M, Natori S. Triterpene methyl ethers from rhizome of *Imperata cylindrica* var media. Chem Pharm Bull 1965;13(2):224-6.
12. Khalil AI, Abdul-Wahab AS. Allelopathic effect of *Imperata cylindrica* rhizomes on some cultivated and wild Iraqi plants. Iraqi J Sci 1979;201)
13. Eussen JHH, Niemann GJ. Growth inhibiting substances from leaves of *Imperata cylindrica* Beauv. Z Pflanzenphysiol 1981;102:263-6.
14. Matsunaga K, Ikeda M, Shibuya M, Ohizumi Y. Cylindol A, a novel biphenyl ether with 5-lipoxygenase inhibitory activity, and a related compound from *Imperata cylindrica*. J Nat Prod 1994;57(9):1290-3.

15. Matsunaga K, Shibuya M, Ohizumi Y. Cylindrene, a novel sesquiterpenoid from *Imperata cylindrica* with inhibitory activity on contractions of vascular smooth muscle. *Ibid.* 1994;57(8):1183-4.
16. Matsunaga K, Shibuya M, Ohizumi Y. Graminone B, a novel lignan with vasodilative activity from *Imperata cylindrica*. *Ibid.* 1994;57(12):1734-6.
17. Matsunaga k, Shibuya M, Ohizumi Y, Imperanene. A novel phenolic compound with platelet aggregation inhibitory activity from *Imperata cylindrica*. *Ibid.* 1995;58(1):138-9.
18. Williams CA, Harborne JB, Smith P. The taxonomic significance of leaf flavonoids in *Saccharum* and related genera. *Phytochemistry* 1974;13:1141-9.
19. Ndyababo WK. Oxalate content of some commonly grazed pasture forages of Lango and Acholi districts of Uganda. *E Afr Agr For J* 1974;39(3):210-4.
20. Lee CY, Kim IS. Occurrence of serotonin in the family of gramineae. *Haksurwon Nonmunjip Cha'yon Kwahak Pyon* 1975;14:307-16.
21. Chen CP, Lin CC, Namba T. Screening of Taiwanese crude drugs for antibacterial activity against *Streptococcus mutans*. *J Ethnopharmacol* 1989;27(3):285-95.
22. Bhakuni DS, Dhar ML, Dhar MM, Dhawan BN, Gupta B, Srimali RC. Screening of Indian plants for biological activity. Part III. *Indian J Exp Biol* 1971;9:91.
23. Mohsen ZH, Jawad ALM, Al-Saadi M, Al-Naib A. Anti-oviposition and insecticidal activity of *Imperata cylindrica* (Gramineae). *Med Vet Entomol* 1995;9(4):441-2.
24. Xun YL, Zou RJ, Yang DT, et al. Experimental studies on therapy for venomous snakebite with Yunnan snakebite drug. *Yao Hsueh Pao* 1979;14:557-60.
25. Hirai Y, Takase H, Kobayashi H, et al. Screening test for anti-inflammatory crude drugs based on inhibition effect of histamine release from mast cell. *Shoyakugaku Zasshi* 1983;374:374-80.
26. Han BH, Chi HJ, Han YN, Ryu KS. Screening on the anti-inflammatory activity of crude drugs. *Korean J Pharmacog* 1972;4(3):205-9.
27. Yamazaki M, Shirota H. Application of experimental stress ulcer test in mice for the survey of neurotropic naturally occurring drug materials. *Shoyakugaku Zasshi* 1981;35:96-102.

28. Pong JJ, Wang WF, Lee TF, Liu W. Effect of 28 herbal drugs on the uptake of 86-RU by mouse heart muscle. *Chung Ts'ao Yao* 1981;12(1):33-4.
29. วรณดี แต่โสติกุล. การศึกษาฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชสมุนไพรที่ใช้ลดความดันโลหิต. *เชียงใหม่เวชสาร* 2528;4(1):23-30.
30. Ma E, Luo C, Huang C, Liu F. The treatment of severe hemorrhage of the gastrointestinal tract in burn children by combined traditional Chinese and western medicine. *Chung I Tsa Chih (Engl Ed)* 1983;3(1):59-61.
31. Dat DD, Ham NN, Khac DH, et al. Studies on the individual and combined diuretic effects of four Vitenamese traditional herbal remedies (*Zea mays*, *Imperata cylindrica*, *Plantago major* and *Orthosiphon stamineous*). *J Ethanopharmacol* 1992;36(3):225-31.
32. Sasaki S. Antitumor agents from medicinal plants. Patent: Jpn Kokai Tokko Koho JP 58,188,820[83,188,820], 1983:4pp.
33. Sato A. Studies on anti-tumor activity of crude drugs. I. The effects of aqueous extracts of some crude drugs in shortterm screening test. *Yakugaku Zasshi* 1989;109(6):407-23.
34. Shimomura H, Sashida Y, Nakata H. Plant growth regulating activities of crud drugs and medicinal plants. *Shoyakugaku Zasshi* 1981;35(3):173-9.
35. Eussen JHH, Niemann GJ. Growth inhibiting substances from leaves of *Imperata cylindrica*. *Z Pflanzenphysiol* 1981;102(3):263-6.
36. Pope DF, Thompson AC, Cole AW. Phytotoxicity of root exudates and leaf extracts of nine plant species. *ACS Symp Ser* 1985;268:219-34.
37. www.petprauma.com/plant/yakha.html

ภาคผนวก

1. Skin-care cosmetics containing *Imperata cylindrica* extracts. Ito, Akira; Inaba, Tomoyuki; Uchiyama, Taiichi; Wada, Genji; Aizu, Yoko. (Shiseido Co., Ltd., Japan). Jpn. Kokai Tokkyo Koho (1997), 10 pp. CODEN: JKXXAF JP 09309841 A2 19971202 Heisei. Patent written in Japanese. Application: JP 96-148699 19960520. CAN 128:66301 AN 1997:772437 CAPLUS

Patent Family Information

<u>Patent No.</u>	<u>Kind</u>	<u>Date</u>	<u>Application No.</u>	<u>Date</u>
JP 09309841	A2	19971202	JP 1996-148699	19960520

Priority Application

JP 1996-148699	19960520

Abstract

Skin-care cosmetics showing antiaging and rough skin-preventing activities contain *I. cylindrica* exts. in addn. to other ingredients. As an example, a cream contained stearic acid 5.0, stearyl alc. 4.0, iso-Pr myristate 18.0, glycerin monostearate 3.0, propylene glycol 10.0, *I. cylindrica* exts. 0.01, KOH 0.2, sodium bisulfite 0.01, preservatives, perfumes and ion-exchanged water to 100 wt.%.

2. Beverage and pharmaceutical compositions containing *Imperata* and *Phragmites* root extracts. Song, Xuguang. (Peop. Rep. China). Faming Zhuanli Shenqing Gongkai Shuomingshu (2003), 3 pp. CODEN: CNXXEV CN 1389242 A 20030108 Patent written in Chinese. Application: CN 2002-119540 20020520. CAN 141:122906 AN 2004:274596 CAPLUS

Patent Family Information

<u>Patent No.</u>	<u>Kind</u>	<u>Date</u>	<u>Application No.</u>	<u>Date</u>
CN 1389242	A	20030108	CN 2002-119540	20020520

Priority Application

CN 2002-119540	20020520

Abstract

Imperata cylindrica root tea contains vitamin B1, Vitamin B2, vitamin C, mannitol, glucose, fructose, sucrose, citric acid, malic acid, K salt, etc., and is prepd. from *Imperata cylindrica* and *Phragmites communis* root. The obtained tea is useful not only as a beverage, but also has the antiviral effects for hepatitis.

หญ้าแพรง

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : หญ้าแพรง¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ภาคเหนือ : หญ้าแพรง^{2,3,5}
 - แม่ฮ่องสอน : หน่อเก่เด (กะเหรี่ยง)^{2,3,5}
 - 2.2 ภาคกลาง : หญ้าแพรง¹⁻⁵
 - 2.3 จีน : utschu⁵
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cynodon dactylon* (L.) Pers.¹⁻⁵
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : Bermuda Grass²⁻⁵, Scutch Grass^{2,3,5}, Star Grass², Devil Grass³, Wire Grass^{3,5}, Dub Grass^{4,5}
5. ชื่อวงศ์ : GRAMINEAE¹⁻⁵
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ล้มลุกอายุหลายปี มีไหลหรือเหง้า ลำต้นขณะที่มีดอกสูงได้ถึง 15 ซม. ใบเดี่ยวเรียงสลับ โคนใบมน ปลายใบเรียวแหลม ผิวเกลี้ยง ดอกช่อเชิงลดมีวงกาบช่อย่อยรูปใบหอกแคบ ปลายแหลมหรือเรียวแหลม กาบล่าง ผลรูปกระสวยหรือรูปไข่กลับสีน้ำตาล³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก³⁻⁶ เหง้า³ ต้น^{3,5} ใบ^{3,6} ดอก³ ผล³ ทั้งต้น^{3,4}
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา :
 - ราก : ถ่ายปัสสาวะกะปริดกะปรอย⁶
 - ใบ : สันนิบาตร้อน⁶
 - ไม่ระบุส่วนที่ใช้ : แก้วม⁶ เหน็บชา⁶ เจ็บปวดทรวงอก⁶ หูดดำ⁶ มะเร็งครูด⁶ รูด⁶ สันนิบาตฝีเคือง⁶
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - ราก : แก้พิษฝีดาษ³ ทำให้เย็น³ รักษาไข้หวัด³ แก้โรคแผลหนองเรื้อรัง^{4,5} แก้กาม⁴ ขับปัสสาวะ^{4,5} แก้กิดสีดวงทวาร^{4,5} แก้วม^{4,5} แก้วมในกระเพาะปัสสาวะ⁵

เหง้า	:	ขับปัสสาวะ ³ แก้ไข้ ³
ต้น	:	แก้ฝีดาษ ³ ดับพิษไข้ ^{3,5} แก้พิษกาฬ ³ ขับลม ⁵ แก้ อาเจียนเป็นเลือด ⁵ แก้อัมพาต ⁵ ปวดเมื่อยกระดูก ⁵ แก้โรคเบาหวาน ⁵ ท้องเสีย ⁵ ขับปัสสาวะ ⁵ แก้บวม น้ำ ⁵ แก้ริดสีดวงทวาร ⁵ แก้ปวดข้อ ⁵ ช่วยห้ามเลือด ⁵ แก้หัดเหือด ⁵ อีสุกอีใส ⁵
ใบ	:	แก้พิษอักเสบ ³ แก้ฟกบวม ³ แก้ผื่นคัน ³
ดอก	:	แก้ไข้ ³
ผล	:	แก้โรคเลือดออกตามไรฟัน ³ ขับน้ำคาวปลา ³
ทั้งต้น	:	แก้ร้อนในกระหายน้ำ ³ รักษาไข้หัด ^{3,4} สุกใส ^{3,4} ดำ แดง ^{3,4} แก้ไข้พิษ ^{3,4} ไข้กาฬ ^{3,4} ไข้หวัด ³ ขับลม ^{3,4} แก้ ลมชัก ³ แก้อาเจียนเป็นเลือด ^{3,4} พอกแผลจากหกล้ม หรือกระทบกระแทก ³ มีดบาด ช่วยห้ามเลือดและ สมานแผล ³ แก้อัมพาตครึ่งตัว ^{3,4} แก้อาการแขนขา ชา ³ ปวดเมื่อยกระดูก ³ ถอนพิษเจ็บปวด ³ แก้อัก เสบ ^{3,4} แก่สตรีตกเลือดมากเกินไป ³ แก้เลือดออก ตามไรฟัน ³ แก้มวนท้อง ³ แก้ร้อนในกระหายน้ำ ⁴ แก้ ตกโลหิตระดูมากเกินไป ⁴ ปวดเมื่อยตามกระดูก ⁴ แก้ โรคเบาหวาน ⁴ ขับปัสสาวะ ⁴ แก้บวมน้ำ ⁴ แก้ริดสีดวง ทวาร ⁴
ไม่ระบุส่วนที่ใช้	:	แก้พิษที่ทำให้ครวญร้อน ³ แก้โรคผอมเหลือง ³ แก้ผด ผื่นคัน ³ แก้ปวดเมื่อยกันบก ³ จากการทำงานหนัก ³ แก้ปัสสาวะแดง ³ บำรุงต่อมปัสสาวะ ³ บำรุงเส้น สาย ³ แก้ไข้พิษ ³ ไข้กาฬ ³ ไข้หวัด ³ ถอนพิษเจ็บปวด ³ แก้อักเสบ ³ แก้ปวดมวนท้อง ³ แก่สตรีตกเลือดมาก เกินไป ³ แก้ร้อนในกระหายน้ำ ³ แก้ไข้หวัด ³ แก้พิษ ร้อนภายใน ³ แก้โรคฝีดาษ ³ แก้พิษทั้งปวง ³ แก่ตัว พยาธิผิวหนังที่ทำให้คันตามตัว ³ แก้ลมและโลหิต ³ แก้เลือดออกตามไรฟัน ³

10. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

Arundoin^{5,7} benzoic acid, 4-hydroxy-3-methoxy:^{5,8,9}; benzoic acid, 4-hydroxy:^{5,8}; daidzein^{5,10}; friedelin^{5,7}; genistein^{3,10}; propionic acid, 2-(3'-methoxy-4'-hydroxy-phenyl): ; propionic acid, 2-(4'-hydroxy-phenyl):^{5,8,9}; β -sitosterol; stigmasterol acetate^{5,8}; triglochinin^{5,11}.

11. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ฉบับปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่;2547.หน้า 517.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2544.หน้า 164.
3. นันทวัน บุญยะประภัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรพื้นบ้าน (5). สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ;2543.หน้า 66.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 468.
5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์. กรุงเทพฯ;2536.หน้า 809.
6. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงานโครงการวิจัยการรวบรวมเล็อกสรรและปรัวรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
7. Ohmoto T, Ikuse M, Natori S. Triterpenoids of the Gramineae. Phytochemistry 1970;9:2137.
8. Ahmed S, Reza MS, Haider SS, Jabbar A. Antimicrobial activity of *Cynodon dactylon*. Fiterapia 1994;65(5):463-4.
9. Ahmen S, Ahmed M, Hasan CM, Jabbar A. Constituents of *Cynodon dactylon*. N Pharmazie 1991;46(3):233-4.
10. Millar RP. Oestrogenic activity in central African highveld grasses. Rhodesian Zambia Malawi J Agr Res 1967;5::179.
11. Tjon Sie Fat L. Contribution to the knowledge of cyanogenesis in angiosperms. Part 7. Cyanogenesis in some grasses. III. Proc K Ned Akad Wett Ser C 1978;81:347-54.

อังกาบหนู

1. ชื่อในตำรับยาล้านนา : มั่นไก่อ¹
2. ชื่อในท้องถิ่นอื่น
 - 2.1 ภาคเหนือ : มั่นไก่อ²⁻⁵
 - 2.2 ภาคกลาง : เขี้ยวแก้ว²⁻⁵ เขี้ยวเนื้อ²⁻⁵ อังกาบหนู²⁻⁵
 - 2.3 ภาคใต้
 - นครศรีธรรมราช : อังกาบ⁵
 - 2.4 ไม่ระบุ : ทองพันชั่งดอกเหลือง⁴
3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : -
4. ชื่อภาษาอังกฤษ : *Barleria prionitis* L.¹⁻⁵
5. ชื่อวงศ์ : ACANTHACEAE¹⁻⁵
6. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้พุ่ม ลำต้นสูงได้ถึง 1.75 ม. แตกกิ่งก้านมากที่ซอกใบมีหนามแหลม ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่แกมวงรีถึงรูปไข่กลับ กว้าง ปลายใบเว้าตื้นโคนใบสอบ ดอกเดี่ยวดูคล้ายช่อเชิงลดที่บริเวณซอกใบ ใกล้ปลายกิ่ง ใบประดับรูปแกมขอบขนาน ปลายเรียวแหลม มีขนยาว ใบประดับย่อยรูปแถบแกมใบหอก ปลายเป็นหนามแหลม กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันแยกเป็น 2 วง วงนอกแฉกรูปไข่แกมขอบขนาน ปลายเว้าตื้น วงในแฉกรูปแถบแกมใบหอก ปลายเว้าตื้น กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็นแฉกรูปวงรีแกมขอบขนานถึงรูปกลม กลีบคังผลแห้งแตกได้ ทรงรูปไข่แกมขอบขนาน เมล็ดรูปวงรีแกมขอบขนาน 2 เมล็ด มีขนคล้ายไหม³⁻⁵
7. ส่วนที่ใช้ : ราก³⁻⁵ เปลือก³ ใบ³⁻⁵ ทั้งต้น³
8. ข้อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา : แก้ท้องร่วง⁶ อาเจียน⁶ บาดแผลตามร่างกาย⁶ แผลงสัตว์กัดต่อย⁶ จุกเสียด⁶
9. ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนไทย
 - ราก : แก้ไข้³⁻⁵ แก้อาหารไม่ย่อย^{4,5} แก้กกลางเกลื่อน^{4,5}
 - เปลือก : รักษาไกรณ³ ขับเสมหะ³ ขับเหงื่อ³

- ใบ** : แก้วปอด^{3,5} แก้วกลากเกลื่อน^{3,5} ป้องกันสันเท้า
 แดง³ แก้วอุ้งเสบ³ แก้วพิษ^{4,5} แก้วหวัด^{4,5} แก้วไข้^{4,5} แก้ว
 อัมพาต^{4,5} แก้วปวดข้อ^{4,5} แก้วคัน^{4,5} แก้วบวม^{4,5} เคี้ยว
 พอกทาแก้วปวดหลัง^{4,5} ขับปัสสาวะ⁴ ฟอกโลหิตระดู⁴
 เข้ายาแก้วมะเร็ง⁴ แก้วท้องผูก⁵ เลือดออกตามไรฟัน⁵
 ใช้หยอดหู⁵ แก้วโรครุมตัม⁵
- ทั้งต้น** : รักษาไขข้ออักเสบ³ รักษากลากเกลื่อน³ แก้อาการ
 บวม³ ขับปัสสาวะ³ แก้วไข้³

10. ข้อมูลการใช้ทางคลินิก : -

11. ข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทางยา

11.1 Singh B และคณะ (2003)⁷ ศึกษาายด้านการอักเสบ TAF จากพืชอังกาบหนู โดยใช้เมทธานอล-น้ำเป็นตัวสกัดเพื่อใช้สำหรับด้านการอักเสบ และด้านข้อต่ออักเสบ การต้านการอักเสบของ adrenalectomised ในหนูยังแสดงให้เห็นผลของอัตราส่วน TAF ซึ่งไม่ถูกกระตุ้นโดยต่อม pituitary อย่างมีนัยสำคัญ การต้านข้อต่ออักเสบได้สังเกตจากการเหนียวของ adjuvant polyarthritis ในหนู ค่า LD(50) มีค่ามากกว่า 3000 mg/kg ซึ่งไม่มีสัญญาณของ abnormalities หรืออัตราการตาย สังเกตเป็นเวลา 15 วัน หลังจากทดลองยาไป 1 ขนาด

11.2 Verma Pramod Kumar และคณะ (2005)⁸ ศึกษาผลของสารสกัดรากด้วย เมทธานอลของอังกาบหนู โดยส่งผลต่อการสืบพันธุ์ ในการศึกษาระยะเริ่มต้น โดยทำการทดลองที่ความเข้มข้น 100 mg/kg เป็นเวลา 60 วัน ผลการทดลองแสดงให้เห็นถึงการลดลงของระยะ spermatogenesis โดยไม่ส่งผลต่อ metabolism ในร่างกาย การปฏิสนธิลดลง โดย 33.4% ในอัตราส่วนที่ 1 และ 100% ในอัตราส่วนที่ 2 องค์ประกอบของเลือดอยู่ในระดับปกติ จำนวนของ spermatogenic cells ในระยะเริ่มต้น ลดลงอย่างมีนัยสำคัญในอัตราส่วนที่ 2 ส่วนอัตราส่วนที่ 1 ทำให้จำนวนของ spermatocyte และ spermatid ลดลงแต่จำนวนของ Sertoli cells และ spermatogonia ในทุกๆ กลุ่มของการทดลองไม่มีการเปลี่ยนแปลง

11.3 Singh B และคณะ (2005)⁹ ศึกษาผลทางเคมีและความสามารถในการป้องกัน ตับจากสาร iridoid ที่สกัดได้จากใบและลำต้นของอังกาบหนู ด้วยเอทธานอล-น้ำ แล้วทำการศึกษากับ สัตว์ โดยการป้องกันตับ คือ การหาสารต้าน Carbon tetrachloride, galactosamine และ paracetamol ซึ่งชักนำให้เกิดความเป็นพิษต่อตับ จากการทดลอง ค่า LD50 มีค่ามากกว่า 3,000 mg/kg โดยที่ไม่มีสัญญาณของความผิดปกติ และอัตราการตายเลยจากการเฝ้าสังเกตเป็นเวลา 15 วัน หลังจากนั้นให้ยาในปริมาณหนึ่งพบว่าค่า LD50 มีค่าเท่ากับ 2,530 mg/kg +/- 87 mg/kg ในหนู mice

จากการศึกษาพบว่า การป้องกันตับต้องอาศัยความเข้มข้นของสาร iridoid ซึ่งจากขั้นตอนในการทดสอบพบว่า การเปลี่ยนไปของตับส่วนใหญ่ค่า parameter ในการทดลองแสดงผลว่า ตับเกิดความเสียหายในสัตว์จำพวกหนู

11.4 Suri, J.L. และคณะ (2003)¹⁰ ศึกษาสารประกอบ synergistic ของ bioactive ที่แยกได้จากอังกาบหนู ซึ่งได้แก่ iridoid glucosides, acetyl barlerin และ shan zhiside Me ester พร้อมกับกระบวนการในการแยกหาสารประกอบ ซึ่งสารประกอบที่ได้นำมาทำการทดลองรักษาในสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมและมนุษย์ที่เป็นโรคตับเป็นพิษ ความเครียดและภูมิคุ้มกันบกพร่อง

11.5 Gupta RS. และคณะ (2000)¹¹ ศึกษาถึงการด้านการปฏิสนธิจากส่วนรากของอังกาบหนูในหนู albino เพศผู้ การทดลองโดยให้ทางปากเป็นเวลา 60 วัน สารสกัดจากรากจะไปขัดขวางการสร้าง spermatogenesis ไม่มีการเปลี่ยนแปลงจำนวนของ spermatocytes ในระยะที่สอง สารสกัดลดการปฏิสนธิของหนูเพศผู้ได้ 100% พื้นที่ผิวตามขวางของ Sertoli cells และการเจริญเติบโตของ Leydig cell ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ (36.9%) ผลรวมของโปรตีนปริมาณของ sialic acid ของการทดลอง epididymides, seminal vesicle และ prostate ลดลง testicular glycogen มีปริมาณต่ำ

11.6 Chen J L และคณะ (1998)¹² ศึกษาสาร iridoid glycosides ตัวใหม่ 2 ตัวคือ 6-O-trans-p-coumaroyl-8-O-acetylshanzhisid methyl ester และ isomer ของมัน และในขณะเดียวกันก็เจอสารประกอบ barlerin และ verbescoside ด้วย ซึ่งในการวิเคราะห์หาสารประกอบใช้ spectroscopic และ especially 2D NMR ทั้งนี้ในการศึกษานำสารประกอบ iridoid ตัวใหม่ 2 ตัว มาทำการทดลองในห้องปฏิบัติการพบว่า แสดงผลในการต้าน respiratory syncytial virus (ค่า EC50 = 2.6 µg/ml, ค่า IC50 = 42.2 µg/ml)

12. สารสำคัญที่มีในสมุนไพร

barlerin^{3,12-14}; barlerin, acetyl^{3,13,14}; betaine^{3,14}; gentioside^{3,14}; iridoid, 4-carbo-methoxy-7β, 8α-dihydroxy-8β-methyl-1β-D-glucopyranosidyl: ; iridoid, 5, 6β-epoxy-7β-hydroxy-8β-methyl-1β-D-rhamnosidyl^{3,15}; luteolin-7-O-(2''-O-p-coumaroyl)-β-D-glucopyranoside^{3,16}; scutellarein-7-neo-hesperidoside^{3,17}; shanzhiside methyl ester^{3,13,14}; shanzhiside-methyl ester, 6-O-cis-p-coumaroyl-8-O-acetyl: ; shanzhiside-methyl ester, 6-O-trans-p-coumaroyl-8-O-acetyl: ; verbascoside^{3,12}

13. ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

ต้านไวรัส^{3,12} ยับยั้งแบคทีเรีย ยับยั้งเชื้อรา ยับยั้งยีสต์^{3,18} หม่ำแมลง^{3,19} การทดสอบความเป็นพิษพบว่า เมื่อฉีดสารสกัดส่วนที่อยู่เหนือดินด้วยแอลกอฮอล์ และน้ำ (1:1) เข้าช่องท้องหนูถีบจักร ขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายครึ่งหนึ่งสูงกว่า 1 ก./กก.^{3,20}

14. ผลิตภัณฑ์ที่มีขายตามท้องตลาด

ORAL CARE : Herbal Toothpaste²¹

ชื่อผลิตภัณฑ์:

บริษัทผู้ผลิต/ที่อยู่:

บริษัทผู้จำหน่าย/ที่อยู่:

ข้อบ่งใช้/ข้อควรระวัง:

ปริมาณบรรจุ:

ราคา:

ปริมาณสารสำคัญ/สูตรผลิตภัณฑ์:

ORAL CARE : Herbal Toothpaste

-

[Http://www.kalyx.com/store/proddetail.cfm/ItemID/28314.0/CategoryID](http://www.kalyx.com/store/proddetail.cfm/ItemID/28314.0/CategoryID)

เป็นยาสีฟันสมุนไพร ซึ่งผู้ผลิตไม่ได้มีจุดประสงค์เพื่อใช้เป็นยารักษาโรค

3.5 oz.

3.95 \$

Calcium Carbonate, Water, Glycerin, Herbal extracts of - Triphala, Acacia, Licorice, Catechu, Prickly Ash, Sappan Wood, Madder, Rose Apple, Banyan Tree, Myrrh, Neem, Medlar, Jujube, Prickly Chaff flower, *Symplocos Racemosa*, *Embelia Ribes*, *Bridelia Retusa*, *Barleria Prionitis*, *Indian Sarsparilla*, *Saraca Indica*, Pellitory, Cinnamon, Cloves, Walnut, Nut Gall and Wild Celery, Sodium Lauryl Sulfate, Irish Moss, Spearmint oil, Peppermint oil, Methyl Paraben, Propyl Paraben.

ภาพประกอบของผลิตภัณฑ์:

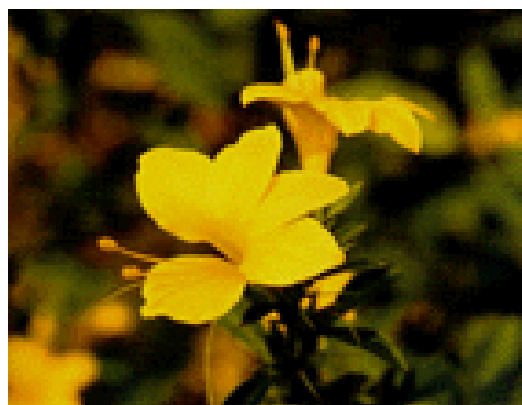

รูปที่ 1 ผลิตภัณฑ์ของ Herbal toothpaste จากสารสกัดอังกาบหนู²¹

15. ภาพประกอบ

รูปที่ 2 *Barleria prionitis* (อังกาบหนู) แสดงส่วนดอก²²

รูปที่ 3 *Barleria prionitis* (อังกาบหนู) แสดงส่วนดอก²³

16. เอกสารอ้างอิง

1. อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา-ไทย. ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ปรับปรุงครั้งที่1). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.เชียงใหม่;2545.หน้า 523.
2. เต็ม สมิตินันท์. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย.พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2544). สำนักพิมพ์ประชาชน. กรุงเทพฯ;2544.หน้า 67.
3. นันทวัน บุญยะประกาศ และอรนุช โชคชัยเจริญพร. สมุนไพรไม้พื้นบ้าน(5). สำนักพิมพ์ประชาชน.กรุงเทพฯ;2543.หน้า 361-362.
4. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. สารานุกรมสมุนไพร-รวมหลักเภสัชกรรมไทย. สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์. กรุงเทพฯ;2540.หน้า 505.
5. วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ประชุมทองการพิมพ์.กรุงเทพฯ;2536. หน้า 842.
6. จีรเดช มโนสร้อย, อรัญญา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี. รายงาน โครงการวิจัยการรวบรวมเลือกสรรและปฎิวรรตคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำราสมุนไพรล้านนา. ระยะที่ 1-3 (ปีงบประมาณ 2546-2548) สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
7. Singh B; Bani S; Gupta DK; Chandan BK; Kaul A. Anti-inflammatory activity of "TAF" an active fraction from the plant *Barleria prionitis* Linn. Journal of ethnopharmacology. 2003; 85(2-3):187-93.
8. Verma Pramod Kumar; Sharma Arti; Joshi SC; Gupta RS Dixit VP; Effect of isolated fractions of *Barleria prionitis* root methanolic extract on reproductive function of male rats: preliminary study. Fitoterapia. 2005; 76(5):428-32.
9. Singh B; Chandan B K; Prabhakar A; Taneja C; Singh J; Qazi G N Chemistry and hepatoprotective activity of an active fraction from *Barleria prionitis* Linn. In experimental animals. Phytotherapy research. 2005; 19(5):391-404.
10. Suri, J.L; Banerjee, S.K; Taneja, Subhash Chandra; Anand, A.S; Prabhakar, Anil; Jaggi, Bupinder Singh; Saxena, A.K, Chandan, Bal Krishan; Handa, Sukhdeu Swami. Synergistic composition of bioactive fraction isolated *Barleria prionitis* Linn. and a method of treatment for hepatotoxicity, immunodeficiency and fatigue and a process thereof. US. Pat. Appl. Publ. 2003: 9pp.
11. Gupta RS; Kumar P; Dixit VP; Dobhal MP. Anitfertility studies of the root extract of the *Barleria prionitis* Linn in male albino rats with special reference to testicular cell population dynamics. Journal of ethnopharmacology. 2000 May; 70(2):111-7.

12. Chen JL; Blanc P; Stoddart CA; Bogan M; Rozhon EJ; Parkinson N; Ye Z; Cooper R; Balick M; Nankorn W; Kernan MR. New iridoids from the medicinal plant *Barleria prionitis* with potent activity against respiratory syncytial virus. *Journal of natural products*. 1998; 61(10):1295-7.
13. Damtoft S, Jensen SR, Nielsen BJ. Structural revision of barlerin and acetyl barlerin. *Tetrahedron Lett* 1982; 23:4155-6.
14. Fischer H, Jensen W, Jensen SR, Nielsen Bj. Chemotaxonomy of the Acanthaceae iridoids and quaternary amines. *Phytochemistry* 1988; 27(8):2581-9.
15. Purushothaman KK, Saraswathy A, Sarada A, Sasikala E. Structural studies of iridoids from *Barleria prionitis* L. *Indian Drugs* 1988;26(3):97-100.
16. Gupta HM, Saxena VK. A new acylated luteolin-7-O- β -D-glucoside from the roots of *Barleria prionitis* (Linn.) *Natl Acad Sci Lett (India)* 1984; 7(6):187-9.
17. Ramachandran Nair AG. Gunasegaran R. Cutellarien 7-neohesperioside from flowers of *Barleria prionitis* (Linn.). *Indian J Chem* 1982;21B(12):135.
18. Barnabas CGG, Nagarajan S. Antimicrobial activity of flavonoids of some medicinal plants. *Fitoterapia* 1988; 59(6):508-10.
19. Lal L, Mukharji SP. Growth potential of *Diacrisia obliqua* Walker in relation to certain food plants. *Indian J Entomol* 1978; 40(2):177-81.
20. Bhakuni DS, Dhar MI, Dhar MM, Dhawan BN, Gupta B, Srimali RC. Screening of Indian plants for biological activity. Part III. *Indian J Exp Biol* 1971;9:91.
21. <http://pacwestserv.com/oralcare 03.htm>
22. www.southalabama.edu/.../barleria_prionitis
23. <http://www.kbyala.ac.th/digital-lib-m5-44/ThaiHerbs/2.html>

ภาคผนวก

1. Anti-inflammatory activity of 'TAF' an active fraction from the plant *Barleria prionitis* Linn.

Singh B; Bani S; Gupta D K; Chandan B K; Kaul A Departments of Pharmacology and Natural Products Chemistry, Regional Research Laboratory, Canal Road, Jammu 180016, India. bsjaggi2001@yahoo.com Journal of ethnopharmacology (2003 Apr), 85(2-3), 187-93. Journal code: 7903310. ISSN:0378-8741. Journal; Article; (JOURNAL ARTICLE) written in English. PubMed ID 12639739 AN 2003125914 MEDLINE (Copyright 2005 U.S. National Library of Medicine on SciFinder (R))

Abstract

'TAF' fraction from the methanol-water extract of *Barleria prionitis* Linn. was evaluated for anti-inflammatory and anti-arthritic activities against different acute and chronic animal test models. It exhibited significant anti-inflammatory activity against different inflammagens like carrageenan, histamine and dextran. The anti-inflammatory activity in adrenalectomised rats was maintained showing that the effect of fraction 'TAF' is not activated by the pituitary-adrenal axis. Significant anti-arthritic activity was observed in adjuvant-induced polyarthritis test in rats. 'TAF' also showed inhibition of vascular permeability and leucocytes migration *in vivo* into the site of inflammatory insult. Ibuprofen (Cadilla India Ltd., Mumbai) was used as a standard reference drug. The oral (p.o.) LD(50) was more than 3000mg/kg, with no signs of abnormalities or any mortality observed for 15 days after single-dose drug administration. The intraperitoneal (i.p.) LD(50) was found to be 2530mg/kg (+/-87mg/kg S.E.) [Proceedings of Society of Experimental Biological Medicine 57 (1944) 261].

2. Effect of isolated fractions of *Barleria prionitis* root methanolic extract on reproductive

function of male rats: preliminary study. Verma Pramod Kumar; Sharma Arti; Joshi S C; Gupta R S; Dixit V P Department of Zoology, University of Rajasthan, Jaipur 302004 (Raj), India. verma23@rediffmail.com Fitoterapia (2005 Jul), 76(5), 428-32. Journal code: 16930290R. ISSN:0367-326X. Journal; Article; (JOURNAL ARTICLE) written in English. PubMed ID 15964711 AN 2005342218 MEDLINE (Copyright 2005 U.S. National Library of Medicine on SciFinder (R))

Abstract

Male rats treated with 100 mg/kg for 60 days of isolated fractions of the *Barleria prionitis* root methanolic extract (Fr. I and Fr. II) showed a significant reduction on spermatogenesis without affecting general body metabolism. Sperm motility as well density in cauda epididymides was reduced significantly. The fertility was decreased by 33.4% in Fr. I and 100% in Fr. II treated rats. The blood parameters were within the normal range. Total protein, glycogen and sialic acid contents of testes were reduced after the plant fractions treatment. Seminal vesicular fructose was decreased significantly after the treatment. The population of various spermatogenic cells such as primary spermatocytes, secondary spermatocytes and round spermatids were declined significantly in Fr. II treatment groups whereas in Fr. I treated animals preleptotene spermatocyte and spermatid number was decreased. There was no significant change in the number of Sertoli cells and spermatogonia in any of the treatment group.

3. Chemistry and hepatoprotective activity of an active fraction from *Barleria prionitis* Linn. in experimental animals. Singh B; Chandan B K; Prabhakar A; Taneja S C; Singh J; Qazi G N Pharmacology Division, Regional Research Laboratory, Jammu-Tawi, India. bsjaggi2001@yahoo.com Phytotherapy research : PTR (2005 May), 19(5), 391-404. Journal code: 8904486. ISSN:0951-418X. Journal; Article; (JOURNAL ARTICLE) written in English. PubMed ID 16106393 AN 2005449495 In-process for MEDLINE (Copyright 2005 U.S. National Library of Medicine on SciFinder (R))

Abstract

Iridoid enriched fraction IF from the ethanol-water extract of aerial parts (leaves and stems) of *Barleria prionitis* Linn. was evaluated for hepatoprotective activity in various acute and chronic animal test models of hepatotoxicity. It afforded significant hepatoprotection against carbon tetrachloride, galactosamine and paracetamol induced hepatotoxicity. Silymarin, was used as reference hepatoprotective. In the safety evaluation study the oral LD50 was found to be more than 3000 mg/kg, with no signs of abnormalities or any mortality observed for 15 days period under observation after single dose of drug administration whereas intraperitoneal LD50 was found to be 2530 mg/kg $\pm$ 87 mg/kg. SE (n=10) in mice. The studies revealed significant and concentration dependent hepatoprotective potential of 'IF' as it

reversed the majority of the altered hepatic parameters in experimental liver damage in rodents. Copyright (c) 2005 John Wiley & Sons, Ltd.

4. Synergistic composition of bioactive fraction isolated *Barleria prionitis* Linn. and a method of treatment for hepatotoxicity, immunodeficiency and fatigue and a process thereof. Suri, J. L.; Banerjee, S. K.; Taneja, Subhash Chandra; Anand, A. S.; Prabhakar, Anil; Jaggi, Bupinder Singh; Saxena, A. K.; Chandan, Bal Krishan; Handa, Sukhdev Swami. (Council of Scientific and Industrial Research, India). U.S. Pat. Appl. Publ. (2003), 9 pp. CODEN: USXXCO US 2003181397 A1 20030925 Patent written in English. Application: US 2002-100166 20020319. CAN 139:255404 AN 2003:757320 CAPLUS (Copyright 2005 ACS on SciFinder (R))

Abstract

The present invention provides a synergistic compn. of bioactive fraction essentially constituting iridoid glucosides, acetyl barlerin and shanzhiside Me ester isolated from a plant source *Barleria prionitis* Linn. along with a process for the isolation of the bioactive fraction, the present invention also relates to a method of treating mammals and humans for hepatotoxicity, stress and immuno-deficiency with the synergistic bioactive compn.

5. Antifertility studies of the root extract of the *Barleria prionitis* Linn in male albino rats with special reference to testicular cell population dynamics. Gupta R S; Kumar P; Dixit V P; Dobhal M P Reproductive Physiology Section, Department of Zoology, University of Rajasthan, Jaipur, India Journal of ethnopharmacology (2000 May), 70(2), 111-7. Journal code: 7903310. ISSN:0378-8741. Journal; Article; (JOURNAL ARTICLE) written in English. PubMed ID 10771200 AN 2000421706 MEDLINE (Copyright 2005 U.S. National Library of Medicine on SciFinder (R))

Abstract

Oral administration of root extract of *Barleria prionitis* L. to male rats (100 mg/rat per day) for the period of 60 days did not cause body weight loss. The root extract brought about an interference with spermatogenesis. The round spermatids were decreased by 73.6% ($P < 0.001$). No significant change was found in the population of secondary spermatocytes. However, the population of preleptotene spermatocytes were decreased by 41.9%. The

extract reduced the fertility of male rats by 100%. Cross sectional surface area of Sertoli cells and mature Leydig cell numbers were significantly reduced (36.9%). The total protein, sialic acid contents of the testes, epididymides, seminal vesicle and prostate were reduced. Testicular glycogen contents were low. Antifertility effects of *Barleria* seemed to be mediated by disturbances in testicular somatic cells functions (Leydig and Sertoli cells) resulting in the physio-morphological events of spermatogenesis.

6. New iridoids from the medicinal plant *Barleria prionitis* with potent activity against respiratory syncytial virus. Chen J L; Blanc P; Stoddart C A; Bogan M; Rozhon E J; Parkinson N; Ye Z; Cooper R; Balick M; Nanakorn W; Kernan M R Shaman Pharmaceuticals, Inc., 213 East Grand Avenue, South San Francisco, California 94080, USA *Journal of natural products* (1998 Oct), 61(10), 1295-7. Journal code: 7906882. ISSN:0163-3864. Journal; Article; (JOURNAL ARTICLE) written in English. PubMed ID 9784173 AN 1999003382 MEDLINE (Copyright 2005 U.S. National Library of Medicine on SciFinder (R))

Abstract

Two new iridoid glycosides (1 and 2), together with the known compounds barlerin (3) and verbascoside (4), were isolated from *Barleria prionitis*. The new iridoid glycosides were determined to be 6-O-trans-p-coumaroyl-8-O-acetylshanzhiside methyl ester (1) and its cis isomer (2) by using spectroscopic, especially 2D NMR, data. A 3:1 mixture of 1 and 2 was shown to have potent *in vitro* activity against respiratory syncytial virus (EC₅₀ 2.46 microgram/mL, IC₅₀ 42.2 microgram/mL).

ภาคผนวก 4

รายชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์
แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1.	อกสั้นใจไหว	กระสับกระส่าย
2.	อยากน้ำ	กระหายน้ำ
3.	ขากเขี้ยน	กลากเกลื่อน
4.	กะยณผน	กะยณผน
5.	กาน	กาน
6.	กานกินใจ	กานกินใจ
7.	กานกินตับ	กานกินตับ
8.	กานกินพิดาน	กานกินเพดาน
9.	กานกินอกกินใจ	กานกินอกกินใจ
10.	กานกุมใจ	กานกุมใจ
11.	กานเกี่ยว	กานเกี่ยว
12.	กานควรวบ	กานควรวบ
13.	กานจับใน	กานจับใน
14.	กานเจ็บอก	กานเจ็บอก
15.	กานดำ	กานดำ
16.	กานแดง	กานแดง
17.	กานนอก	กานนอก
18.	กานใน	กานใน
19.	กานปากสูงปากพอง	กานปากสูงปากพอง
20.	กานไฟ	กานไฟ
21.	กานไฟเดือน 5	กานไฟเดือน 5
22.	กานม้อย	กานม้อย
23.	กานเขยน	กานเขี่ยน
24.	กานร้อน	กานร้อน
25.	กานร่ำมะนาด	กานร่ำมะนาด

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
26.	กานลม	กานลม
27.	กานล้อมดับล้อมปอด	กานล้อมดับล้อมปอด
28.	กานลูกขาว	กานลูกขาว
29.	กานเลือด	กานเลือด
30.	กานสิงคี	กานสิงคี
31.	กานหมากฟกแดงดำ	กานหมากฟกแดงดำ
32.	กายบาท	กายบาท*
33.	กิ้ว	กิ้ว
34.	กิ้วท้อง	กิ้วท้อง
35.	กิ้วท้องน้อย	กิ้วท้องน้อย
36.	กิ้วท้องเลือด	กิ้วท้องเลือด
37.	กิ้วท้องเลือดล่าลูก	กิ้วท้องเลือดล่าลูก
38.	กิ้วมูก	กิ้วมูก
39.	กิ้วไล่	กิ้วไล่
40.	เกล็ดผี	เกล็ดผี
41.	เกล็ดแรดเข้าไหม้	เกล็ดแรดเข้าไหม้
42.	เกลี่ยน	เกลี่ยน
43.	เกลี่ยนดำ	เกลี่ยนดำ
44.	เกี้ยว	เกี้ยว
45.	เกี้ยวกาน	เกี้ยวกาน
46.	เกี้ยวกินตุก	เกี้ยวกินกระดูก
47.	เกี้ยวกินท้อง	เกี้ยวกินท้อง
48.	เกี้ยวกินไล่	เกี้ยวกินไล่
49.	เกี้ยวกินลูกในท้อง	เกี้ยวกินลูกในท้อง
50.	เกี้ยวกินเอ็น	เกี้ยวกินเส้นเอ็น

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
51.	เกี้ยวกินหัวใจ	เกี้ยวกินหัวใจ
52.	เกี้ยวขัด	เกี้ยวขัด
53.	เกี้ยวขึ้นท้องเข้าไส้	เกี้ยวขึ้นท้องเข้าลำไส้
54.	เกี้ยวเข้าไส้	เกี้ยวเข้าลำไส้
55.	เกี้ยวจวนผีไล่	เกี้ยวจวนผีไล่
56.	เกี้ยวง่วง	เกี้ยวง่วง
57.	เกี้ยวงูเหลือม	เกี้ยวงูเหลือม
58.	เกี้ยวแน่น	เกี้ยวแน่น
59.	เกี้ยวดำ	เกี้ยวดำ
60.	เกี้ยวแดง	เกี้ยวแดง
61.	เกี้ยวกินเส้นเอ็น	เกี้ยวตามเส้นเอ็น
62.	เกี้ยวติด	เกี้ยวติด
63.	เกี้ยวทันใจ	เกี้ยวทันใจ
64.	เกี้ยวน้ำ	เกี้ยวน้ำ
65.	เกี้ยวผี	เกี้ยวผี
66.	เกี้ยวผีแปลง	เกี้ยวผีแปลง
67.	เกี้ยวผีพิษ	เกี้ยวผีพิษ
68.	เกี้ยวพราย	เกี้ยวพราย
69.	เกี้ยวพิษ	เกี้ยวพิษ
70.	เกี้ยวไฟ	เกี้ยวไฟ
71.	เกี้ยวมะโหก	เกี้ยวมะโหก
72.	เกี้ยวอย่า	เกี้ยวอย่า
73.	เกี้ยวรวบรัด	เกี้ยวรวบรัด
74.	กานลม	เกี้ยวลม
75.	เกี้ยวลมขึ้น	เกี้ยวลมขึ้น

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
76.	เกี้ยวลมแซ	เกี้ยวลมแซ
77.	เกี้ยวลมบิด	เกี้ยวลมบิด
78.	เกี้ยวลมเสียบ	เกี้ยวลมเสียบ
79.	เกี้ยวลูก	เกี้ยวลูก
80.	เกี้ยวเลือด	เกี้ยวเลือด
81.	เกี้ยวเลือดเข้าหัวใจ	เกี้ยวเลือดเข้าหัวใจ
82.	เกี้ยวหลวง	เกี้ยวหลวง
83.	เกี้ยวเหล้า	เกี้ยวเหล้า
84.	เกี้ยวอินทขิล	เกี้ยวอินทขิล
85.	แก้มบวม	แก้มบวม
86.	خمปาก	خمปาก
87.	ข้อข้อ	ข้อข้อ
88.	คางแข็ง	ขากรรไกรค้าง
89.	ขาง	ขาง
90.	ขางกระด้าง	ขางกระด้าง
91.	ขางสะทก	ขางกระตุก
92.	ขางก้อน	ขางก้อน
93.	ขางขบตุก	ขางกัดกระดูก
94.	ขางกัดไล่	ขางกัดไล่
95.	ขางกัดลิ้น	ขางกัดลิ้น
96.	ขางกัดเสลด	ขางกัดเสลด
97.	ขางก้าม	ขางก้าม
98.	ขางก้ามคอ	ขางก้ามคอ
99.	ขางก้ามปาก	ขางก้ามปาก
100.	ขางก้ามไล่	ขางก้ามไล่

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
101.	ขางกินตับ	ขางกินตับ
102.	ขางกินเขี้ยว	ขางกินตามไรฟัน
103.	ขางกินท้อง	ขางกินท้อง
104.	ขางกินไล่	ขางกินลำไส้
105.	ขางกินเอ็น	ขางกินเส้นเอ็น
106.	ขางกินหัวลูก	ขางกินหัวลูก
107.	ขางกิ้ว	ขางกิ้ว
108.	ขางกุม	ขางกุม
109.	ขางกุมใจ	ขางกุมใจ
110.	ขางแกมปี	ขางแกมปี
111.	ขางแกมมะแรงครูด	ขางแกมมะเร็งครูด
112.	ขางแกมมุตตะซิด	ขางแกมมุตตะซิด
113.	ขางแกมรูด	ขางแกมรูด
114.	ขางแกมसान	ขางแกมसान
115.	ขางขระเหม้า	ขางขระเหม้า
116.	ขางซัด	ขางซัด
117.	ขางซี้แซ้น	ขางซี้แซ้น
118.	ขางซึ้น	ขางซึ้น
119.	ขางซึ้นหัว	ขางซึ้นศีรษะ
120.	ขางซุ่น	ขางซุ่น
121.	ขางเข้าไล่	ขางเข้าลำไส้
122.	ขางไข่	ขางไข่
123.	ขางไข่ดิน	ขางไข่ดิน
124.	ขางไข่สะดุ้ง	ขางไข่สะดุ้ง
125.	ขางคะยื้อ	ขางคะยื้อ

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
126.	ขางควบ	ขางควบ
127.	ขางคอตีบ	ขางคอตีบ
128.	ขางคัด	ขางคัด
129.	ขางคัดเสียบ	ขางคัดเสียบ
130.	ขางคั่น	ขางคั่น
131.	ขางกับ	ขางคับ
132.	ขางคางคับ	ขางคางคับ
133.	ขางคู้	ขางคู้
134.	ขางไค่	ขางไค่
135.	ขางจ้วน	ขางจ้วน
136.	ขางจ้วนเหลื่อง	ขางจ้วนเหลื่อง
137.	ขางแน่น	ขางแน่น
138.	ขางดั่งเน่า	ขางจุมกเน่า
139.	ขางเจ็บคอ	ขางเจ็บคอ
140.	ขางเจ็บปาก	ขางเจ็บปาก
141.	ขางเจ็บอก	ขางเจ็บอก
142.	ขางชอง	ขางชอง
143.	ขางซ้าง	ขางซ้าง
144.	ขางซำ	ขางซำ
145.	ขางชวาด	ขางชวาด
146.	ขางซาง	ขางซาง
147.	ขางซางเข้าไส้	ขางซางเข้าลำไส้
148.	ขางด้อย	ขางด้อย
149.	ขางด้อยกับลูก	ขางด้อยกับลูก
150.	ขางดำ	ขางดำ

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
151.	ขางดิบ	ขางดิบ
152.	ขางตกห้อง	ขางตกห้อง
153.	ขางตัวผู้	ขางตัวผู้
154.	ขางติดลิ้น	ขางติดลิ้น
155.	ขางตุ่ม	ขางตุ่ม
156.	ขางถัก	ขางถัก
157.	ขางทง	ขางทง
158.	ขางทั้น	ขางทั้น
159.	ขางห้องเดียด	ขางห้องเดียด
160.	ขางห้องเต็น	ขางห้องเต็น
161.	ขางทือคอ	ขางทือคอ
162.	ขางทือคอทือลิ้น	ขางทือคอทือลิ้น
163.	ขางทุงเข้าไล่	ขางทุงเข้าไล่
164.	ขางทุงคัต	ขางทุงคัต
165.	ขางทุงลูกอ่อน	ขางทุงลูกอ่อน
166.	ขางน้อย	ขางน้อย
167.	ขางน้ำ	ขางน้ำ
168.	ขางน้ำนม	ขางน้ำนม
169.	ขางน้ำปู	ขางน้ำปู
170.	ขางนิ่ว	ขางนิ่ว
171.	ขางเนื้อร้อน	ขางเนื้อร้อน
172.	ขางในพุงเยียว	ขางในกระเพาะปัสสาวะ
173.	ขางในปาก	ขางในปาก
174.	ขางเจ็บท้อง	ขางปวดท้อง
175.	ขางเจ็บเขี้ยว	ขางปวดฟัน

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
176.	ขางปวดมวนท้อง	ขางปวดมวนท้อง
177.	ขางปากเปื่อย	ขางปากเปื่อย
178.	ขางปากสูก	ขางปากสูก
179.	ขางปากเหม็น	ขางปากเหม็น
180.	ขางปากแห้ง	ขางปากแห้ง
181.	ขางป้าง	ขางป้าง
182.	ขางปากบ	ขางปากบ
183.	ขางผาเหลือด	ขางผาเหลือด
184.	ขางผิดเดือน	ขางผิดเดือน
185.	ขางผึง	ขางผึง
186.	ขางพอง	ขางพอง
187.	ขางพุ	ขางพุ
188.	ขางพุพวนควันดั่ง	ขางพุพวนขวันดั่ง
189.	ขางไฟ	ขางไฟ
190.	ขางไฟตกท้อง	ขางไฟตกท้อง
191.	ขางม่อย	ขางม่อย
192.	ขางมะโหก	ขางมะโหก
193.	ขางมุตตะซิด	ขางมุตตะซิด
194.	ขางมูบมาบ	ขางมูบมาบ
195.	ขางเมา	ขางเมา
196.	ขางเมี้ยหน่าย	ขางเมี้ยหน่าย
197.	ขางร้อน	ขางร้อน
198.	ขางร้อนคอ	ขางร้อนคอ
199.	ขางราก	ขางราก
200.	ขางรากสาดเข้าไล่	ขางรากสาดเข้าไล่

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
201.	ขางร่ำมะนาด	ขางร่ำมะนาด
202.	ขางริดสัดวง	ขางริดสีดวง
203.	ขางสัดวงเข้าไล่	ขางริดสีดวงเข้าไล่
204.	ขางสัดวงไฟ	ขางริดสีดวงไฟ
205.	ขางเรื้อน	ขางเรื้อน
206.	ขางลงเกย	ขางลงเกย
207.	ขางลงท้อง	ขางลงท้อง
208.	ขางลงไล่	ขางลงไล่
209.	ขางลงลิงค์	ขางลงลิงค์
210.	ขางลม	ขางลม
211.	ขางลมก้อน	ขางลมก้อน
212.	ขางลมเกี้ยว	ขางลมเกี้ยว
213.	ขางลมขัด	ขางลมขัด
214.	ขางลมขึ้น	ขางลมขึ้น
215.	ขางลมคัน	ขางลมคัน
216.	ขางลมแคน	ขางลมแคน
217.	ขางลมเปิด	ขางลมเปิด
218.	ขางลมพิษ	ขางลมพิษ
219.	ขางลมร้อน	ขางลมร้อน
220.	ขางลมรัด	ขางลมรัด
221.	ขางลมล่า	ขางลมล่า
222.	ขางลมเสียบ	ขางลมเสียบ
223.	ขางลมหมื่น	ขางลมหมื่น
224.	ขางลมแห้ง	ขางลมแห้ง
225.	ขางละอองพระบาท	ขางละอองพระบาท

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
226.	ขางล่ำ	ขางล่ำ
227.	ขางไล่อ่อน	ขางล่ำไล่อ่อน
228.	ขางลีนเกิม	ขางลีนเกิม
229.	ขางลีนขาว	ขางลีนขาว
230.	ขางลีนแตก	ขางลีนแตก
231.	ขางลีนร้อน	ขางลีนร้อน
232.	ขางลีนหม่น	ขางลีนหม่น
233.	ขางลีนหล่อน	ขางลีนหล่อน
234.	ขางลีม	ขางลีม
235.	ขางลูกน้อย	ขางลูกน้อย
236.	ขางเลือด	ขางเลือด
237.	ขางเลือดขึ้น	ขางเลือดขึ้น
238.	ขางเลือดเข้าเส้นเอ็น	ขางเลือดเข้าเส้นเอ็น
239.	ขางเลือดล่ำ	ขางเลือดล่ำ
240.	ขางเลือดลีนร้อน	ขางเลือดลีนร้อน
241.	ขางแมบลีน	ขางแลบลีน
242.	ขางสะดอ	ขางสะดอ
243.	ขางชะท้าน	ขางชะท้าน
244.	ขางสะอัด	ขางสะอัด
245.	ขางสันนิบาตแกมรากสาด	ขางสันนิบาตแกมรากสาด
246.	ขางสันนิบาตรากสาด	ขางสันนิบาตรากสาด
247.	ขางสุก	ขางสุก
248.	ขางเสลด	ขางเสลด
249.	ขางเสียบ	ขางเสียบ
250.	ขางเสียบก้อน	ขางเสียบก้อน

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
251.	ขางเสียบอก	ขางเสียบอก
252.	ขางไส้ผื่น	ขางไส้ผื่น
253.	ขางไส้มีน	ขางไส้มีน
254.	ขางหมาก	ขางหมาก
255.	ขางหลวง	ขางหลวง
256.	ขางหลุกัว	ขางหลุกัว
257.	ขางหลุไอ	ขางหลุไอ
258.	ขางหวัด	ขางหวัด
259.	ขางหัวลูก	ขางหัวลูก
260.	ขางหิว	ขางหิว
261.	ขางหูด	ขางหูด
262.	ขางเหมียง	ขางเหมียง
263.	ขางเหลื่อง	ขางเหลื่อง
264.	ขางแห้ง	ขางแห้ง
265.	ขางไหม้ปาก	ขางไหม้ปาก
266.	ขางออกตา	ขางออกตา
267.	ขางอิด	ขางอิด
268.	ขางเิมเหลื่อง	ขางเิมเหลื่อง
269.	ขางไอ	ขางไอ
270.	ขามาน	ขามาน
271.	ขี้ไขก	ขี้ไขก
272.	ขี้รากสองคลอง	ขี้รากสองคลอง
273.	ขี้ราก 2 หน	ขี้รากสองหน
274.	ແຂ່ງຂາພວງ	แข่งขาพวม
275.	ແຂ່ງຂາລືບ	แข่งขาลีบ

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
276.	ແຂ່ງມານ	แข่งมาน
277.	ໄຂ້	ไข้
278.	ໄຂ້ການ	ไข้กาณ
279.	ໄຂ້ການແກມສັນນິບາດ	ไข้กาณแกมสันนิบาต
280.	ໄຂ້ການເສີມຮ້ອນ	ไข้กาณเสริมร้อน
281.	ໄຂ້ກຸມ	ไข้กุม
282.	ໄຂ້ເຄິ້ວ	ไข้เกี้ยว
283.	ໄຂ້ແກມຂາງ	ไข้แกมข้าง
284.	ໄຂ້ຂາງ	ไข้ข้าง
285.	ໄຂ້ຂາງກຸມ	ไข้ข้างกุม
286.	ໄຂ້ຂາງທງ	ไข้ข้างทง
287.	ໄຂ້ຂາງພອງ	ไข้ข้างพอง
288.	ໄຂ້ຂາງໄຟ	ไข้ข้างไฟ
289.	ໄຂ້ຂາງມ່ອຍ	ไข้ข้างม่อย
290.	ໄຂ້ຂາງລີ້ນຂາວ	ไข้ข้างลิ้นขาว
291.	ໄຂ້ຂ້າ	ไข้ช้า
292.	ໄຂ້ຊັ້ນ	ไข้ขึ้น
293.	ໄຂ້ຄັ່ງໂລ	ไข้คั่งไหล
294.	ໄຂ້ຈັ້ງວນ	ไข้จ้งวน
295.	ໄຂ້ຈຸຕຸກະ	ไข้จุตุกะ
296.	ໄຂ້ດິນ	ไข้ดิน
297.	ໄຂ້ດີພຸ	ไข้ดีพุ
298.	ໄຂ້ດີລ່າ	ไข้ดีล่า
299.	ໄຂ້ເດືອນ	ไข้เดือน
300.	ໄຂ້ຕົວຮ້ອນ	ไข้ตัวร้อน

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
301.	ไข้ตาคี	ไข้ตาคี
302.	ไข้ถัก	ไข้ถัก
303.		ไข้ทรพิษ
304.	ไข้ทื่อ	ไข้ทื่อ
305.	ไข้ทุง	ไข้ทุง
306.	ไข้หน้าปู	ไข้หน้าปู
307.	ไข้บันแก	ไข้บันแก
308.	ไข้ป่า	ไข้ป่า
309.	ไข้ปี	ไข้ปี
310.	ไข้ปีไฟ	ไข้ปีไฟ
311.	ไข้เปลวสุตขึ้น	ไข้เปลวสุตขึ้น
312.	ไข้ฟองสุต	ไข้ฟองสุต
313.	ไข้ม่อ	ไข้ม่อ
314.	ไข้มะเร็งครุดลมล่า	ไข้มะเร็งครุดลมล่า
315.	ไข้ร้อน	ไข้ร้อน
316.	ไข้ร้อนกลวงใจ	ไข้ร้อนกลวงใจ
317.	ไข้ร้อนกาน	ไข้ร้อนกาน
318.	ไข้ร้อนใน	ไข้ร้อนใน
319.	ไข้ร้อนหนัง	ไข้ร้อนผิวหนัง
320.	ไข้รากลม	ไข้รากลม
321.	ไข้รากสาด	ไข้รากสาด
322.	ไข้รากสาดขาว	ไข้รากสาดขาว
323.	ไข้รากสาดดำ	ไข้รากสาดดำ
324.	ไข้รากสาดแดง	ไข้รากสาดแดง
325.	ไข้รากสาดหลวง	ไข้รากสาดหลวง

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
326.	ไข้รากสาดเหลือง	ไข้รากสาดเหลือง
327.	ไข้รางเรื้อ	ไข้รางเรื้อ
328.	ไข้ร้าย	ไข้ร้าย
329.	ไข้รูด	ไข้รูด
330.	ไข้รูดดำ	ไข้รูดดำ
331.	ไข้รูดแดง	ไข้รูดแดง
332.	ไข้เรือดอก	ไข้เรือดอก
333.	ไข้เรื้อ / ไข่นานหาย	ไข้เรื้อรัง
334.	ไข้ลงท้อง	ไข้ลงท้อง
335.	ไข้ลม	ไข้ลม
336.	ไข้ล่าลูก	ไข้ล่าลูก
337.	ไข้เลี้ยงเนื้อเลี้ยงตัว	ไข้เลี้ยงเนื้อเลี้ยงตัว
338.	ไข้สัน	ไข้สัน
339.	ไข้สันนิบาต	ไข้สันนิบาต
340.	ไข้สันนิบาตแกมขวาง	ไข้สันนิบาตแกมขวาง
341.	ไข้สันนิบาตใบ้	ไข้สันนิบาตใบ้
342.	ไข้สันนิบาตม่อย	ไข้สันนิบาตม่อย
343.	ไข้สันนิบาตเรื้อ	ไข้สันนิบาตเรื้อ
344.	ไข้สาน	ไข้สาน
345.	ไข้เส้น	ไข้เส้น
346.	ไข้เส้นไข้เอ็น	ไข้เส้นไข้เอ็น
347.	ไข้หนาว	ไข้หนาว
348.	ไข้หนาวสัน	ไข้หนาวสัน
349.	ไข้หลบใน	ไข้หลบใน
350.	ไข้หวัดหลวง	ไข้หวัดใหญ่

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
351.	ไข้หุด	ไข้หุด
352.	ไข้หุดดำ	ไข้หุดดำ
353.	ไข้หุดแดง	ไข้หุดแดง
354.	ไข้เหงา	ไข้เหงา
355.	ไข้อรุท	ไข้อรุท
356.	ไข้ราก	ไข้อาเจียน
357.	กระย็อ	กระย็อ
358.	เจ็บเมื่อยเนื้อคิง	ครั่นเนื้อครั่นตัว
359.	เกิดลูกยาก	คลอดลูกยาก
360.	รกช้า	คลอดลูกแล้วรกไม่หลุดออกมา
361.	เกิดลูกแล้วใส่ไหลออก	คลอดลูกแล้วลำใส่ไหลออกมา
362.	ได้ลูกแล้วเลือดบ่ตก	คลอดลูกแล้วเลือดไม่ตก
363.	ได้ลูกแล้วเลือดบ่เอือน	คลอดลูกแล้วเลือดไหลไม่หยุด
364.	ได้ลูกแล้วเลือดออกนั้ก	คลอดลูกแล้วเสียเลือดมาก
365.	อยู่เดือนบ่ได้	คลอดลูกแล้วอยู่ไฟไม่ได้
366.	คั้งไหล	คลังไหล
367.	คั่นท้อง	คลื่นไส้อาเจียน
368.	คลังไหล	คลุ้มคลัง
369.	ควายขวิด	ควายขวิด
370.	คอตีบ	คอตีบ
371.	คอพอง	คอบวมพอง
372.	คอเอิม	คอพอก
373.	คอระไน*	คอระไน*
374.	คอแห้ง	คอแห้ง
375.	คึดคั้ง	คึดจุมุก

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
376.	คั่น	คั่น
377.	คั่นตา	คั่นตา
378.	คางคับ	คางคับ
379.	คางพอง	คางบวม
380.	คู้	คู้
381.	คู้ ^๕ น่านม	คู้ ^๕ น่านม
382.	จ้วน	จ้วน
383.	จ้วนแกมขาง	จ้วนแกมขาง
384.	จ้วนแกมรูด	จ้วนแกมรูด
385.	จ้วนควาย	จ้วนควาย
386.	จ้วนงู	จ้วนงู
387.	จ้วนข้าง	จ้วนข้าง
388.	จ้วนด้อย	จ้วนด้อย
389.	จ้วนตาเหลือก	จ้วนตาเหลือก
390.	จ้วนนก	จ้วนนก
391.	จ้วน ^๖ นั่ง	จ้วน ^๖ นั่ง
392.	จ้วนผี	จ้วนผี
393.	จ้วนผีไล่	จ้วนผีไล่
394.	จ้วนแมว	จ้วนแมว
395.	จ้วนจั่ว	จ้วนจั่ว
396.	จ้วนเสื่อ	จ้วนเสื่อ
397.	จ้วนเหลือก	จ้วนเหลือก
398.	จ้วนแห้ง	จ้วนแห้ง
399.	จ้วนไธ	จ้วนไธ
400.	จ่วย / จ่อย	จ่อย

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
401.	งานดำ	งานดำ
402.	เงี่ยงปลาตุกปัก	เงี่ยงปลาตุกปัก
403.	จะพริ้ง	จะพริ้ง
404.	เสียบ	จุกเสียด
405.	เสียบทั้งคิง	จุกเสียดตามร่างกาย
406.	เสียบกลวงอก	จุกเสียดทรวงอก
407.	เสียบท้อง	จุกเสียดท้อง
408.	คัดยั้งขึ้น	จุกเสียดแน่น
409.	เจ็บเสียดท้อง	จุกเสียดแน่นท้อง
410.	คัดคอ	จุกเสียดแน่นที่ลำคอ
411.	เสียบคัดอก	จุกเสียดแน่นหน้าอก
412.	เสียบข้าง	จุกเสียดซี่ข้าง
413.	เจ็บเสียบหลัง	จุกเสียดหลัง
414.	เจ็บเสียบแหล่	จุกเสียดไหล่
415.	เจ็บคอ	เจ็บคอ
416.	เจ็บตา	เจ็บตา
417.	ปวดเส้นเอ็น	เจ็บตามเส้นเอ็น
418.	เจ็บเสียบอก	เจ็บปวดทรวงอก
419.	เจ็บโยน	เจ็บปวดอวัยวะเพศหญิง
420.	ตุ้ลอง	เจ็บป่วยเนื่องจากถูกทำคุณไสย
421.	เจ็บป่วยหลังคลอดลูก	เจ็บป่วยหลังคลอดลูก
422.	เจ็บปาก	เจ็บปาก
423.	เจ็บอก	เจ็บหน้าอก
424.	ใจสั้น	ใจสั้น
425.	ชัก	ชัก

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
426.	ซำ	ซำ
427.	ซำร้าว	ซำร้าว
428.	แซลม	แซลม
429.	แซลมพิษ	แซลมพิษ
430.	แซเลือด	แซเลือด
431.	แซให้	แซให้
432.	ซ่อมไก่	ซ่อมไก่
433.	ซาง	ซาง
434.	หมองใจ	เซื่องซึม
435.	ด่อนลงเส้า	ด่อนลงเส้า
436.	ด้อย	ด้อย
437.	ด้อยกับลูก	ด้อยกับลูก
438.	ด้อยไข้	ด้อยไข้
439.	ด้อยลม	ด้อยลม
440.	ด้อยเลือด	ด้อยเลือด
441.	ดาก	ดาก
442.	ดีพุ	ดีพุ
443.	กินน้ำบ่ลง	ดื่มน้ำไม่ได้
444.	กินน้ำแล้ววาก	ดื่มน้ำแล้วอาเจียน
445.	เหี่ยวบ่ได้	เดินไม่ได้
446.	ตกเค้าไม้	ตกต้นไม้
447.	ตกเลือด (คลอดลูก)	ตกเลือด
448.	ต้อ	ต้อ
449.	ต้อเกล็ดหอย	ต้อเกล็ดหอย
450.	ต้อขาว	ต้อขาว

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
451.	ต้อดาด	ต้อดาด
452.	ต้อแดง	ต้อแดง
453.	ต้อขึ้น	ต้อเนื่อ
454.	ต้อสวดวง	ต้อริดสีดวง
455.	ต้อเลือด	ต้อเลือด
456.	ต้อสาย	ต้อสาย
457.	ต้อหมอก	ต้อหมอก
458.	ต้อหมาก	ต้อหมาก
459.	ตะคิว	ตะคิว
460.	ตะคิวกัดดุ๊ก	ตะคิวกัดกระดูก
461.	ตะคิวกินดุ๊ก	ตะคิวกินกระดูก
462.	ตะคิวยังดุ๊กแลเอน	ตะคิวตามกระดูกและเส้นเอ็น
463.	ตะคิวในดุ๊กแลเอน	ตะคิวในกระดูกและเส้นเอ็น
464.	ตะคิวเค้าลิ้น	ตะคิวบริเวณโคนลิ้น
465.	ตะคิวตงคาง	ตะคิวบริเวณใต้คาง
466.	ตะคิวม่วงข้าง	ตะคิวม่วงข้าง
467.	ตะคิวลม	ตะคิวลม
468.	ตะคิวเลือดลม	ตะคิวเลือดลม
469.	ตัวร้อน	ตัวร้อน
470.	ตาแปนตอน	ตาทุ้งยั้ง
471.	ตาแดง	ตาแดง
472.	ต้อ	ตาต้อ
473.	ตาบอด	ตาบอด
474.	ตามัวฟาง	ตามัวฝ้าฟาง
475.	ตาจี	ตาหรี

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
476.	ตาเหลือก	ตาเหลือก
477.	ตุ่ม	ตุ่ม
478.	ตุ่มกาน	ตุ่มกาน
479.	ตุ่มเกล็ดแรด	ตุ่มเกล็ดแรด
480.	ตุ่มขางพิษ	ตุ่มขางพิษ
481.	ตุ่มเข้าไหม้	ตุ่มข้าวไหม้
482.	ตุ่มเข้าไหม้กล้ำเหลือก	ตุ่มข้าวไหม้กล้ำเหลือก
483.	ตุ่มเข้าไหม้ดำแดง	ตุ่มข้าวไหม้ดำแดง
484.	ตุ่มเข้าไหม้น้อย	ตุ่มข้าวไหม้น้อย
485.	ตุ่มเข้าไหม้หลวง	ตุ่มข้าวไหม้หลวง
486.	ตุ่มเข้าใน	ตุ่มเข้าใน
487.	ตุ่มคัน	ตุ่มคัน
488.	ตุ่มดอกเขาะ	ตุ่มดอกเขาะ
489.	ตุ่มดำ	ตุ่มดำ
490.	ตุ่มแดง	ตุ่มแดง
491.	ตุ่มตีนห่าน	ตุ่มตีนห่าน
492.	ตุ่มผี	ตุ่มผี
493.	ตุ่มพริ้วะ	ตุ่มพริ้วะ
494.	ตุ่มพิษ	ตุ่มพิษ
495.	ตุ่มมะเร็ง	ตุ่มมะเร็ง
496.	ตุ่มรากสาด	ตุ่มรากสาด
497.	ตุ่มร้าย	ตุ่มร้าย
498.	ตุ่มสวดวง	ตุ่มริดสีดวง
499.	ตุ่มลม	ตุ่มลม
500.	ตุ่มสุก	ตุ่มสุก

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
501.	ตุ่มสุกกกลายเป็นมะเร็งหม่น	ตุ่มสุกกกลายเป็นมะเร็งหม่น
502.	ตุ่มหนอง	ตุ่มหนอง
503.	ตุ่มหมากข้า	ตุ่มหมากข้า
504.	ตุ่มหลวง	ตุ่มหลวง
505.	ตุ่มหัดแกมเกล็ดแรด	ตุ่มหัดแกมเกล็ดแรด
506.	ตุ่มเหลือง	ตุ่มเหลือง
507.	เตาะ	เตาะ*
508.	เยี่ยวขี้	ถ่ายปัสสาวะกะปริบกะปรอย
509.	เยี่ยวหม่น	ถ่ายปัสสาวะบ่อย
510.	เยี่ยวปนมูกเลือด	ถ่ายปัสสาวะปนมูกเลือด
511.	เยี่ยวปนชาวย	ถ่ายปัสสาวะปนเม็ดทราย
512.	เยี่ยวปนเลือด	ถ่ายปัสสาวะเป็นเลือด
513.	เยี่ยวหนัก	ถ่ายปัสสาวะมาก
514.	เยี่ยวขัด	ถ่ายปัสสาวะไม่ออก
515.	เยี่ยวแล้วปวดลิงค์	ถ่ายปัสสาวะแล้วปวดอวัยวะเพศ
516.	ลงเลือด	ถ่ายเป็นเลือด
517.	หลุมูกเลือด	ถ่ายอุจจาระเป็นมูกเลือด
518.	ขี้บ่ออก	ถ่ายอุจจาระไม่ออก
519.	หลุเป็นน้ำ	ถ่ายอุจจาระออกมาเป็นน้ำ
520.	ขี้ปนมูกหนอง	ถ่ายอุจจาระออกมาเป็นมูกหนอง
521.	งูขบ	ถูกงูกัด
522.	งูเห่าขบ	ถูกงูเห่ากัด
523.	ตุ้มลองของร้าย	ถูกตุ้มลองของร้าย
524.	ถูกตุ้มลองของร้าย	ถูกทำคุณไสย
525.	ผีโป่งผีอย่า	ถูกผีกระทำ

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
526.	พิษ	ถูกพิษ
527.	ถูกไฟไหม้	ถูกไฟไหม้
528.	หมาว้อขบ	ถูกสุนัขกัด
529.	เสื่อขบ	ถูกเสื่อกัด
530.	หมี่ขบ	ถูกหมี่กัด
531.	ทวารปิด	ทวารปิด
532.	ท้องดำแดง	ท้องดำแดง
533.	ท้องเต้น	ท้องเต้น
534.	ท้องพอง	ท้องบวมพอง
535.	ซึบออก	ท้องผูก
536.	ท้องผี	ท้องผี
537.	ท้องผีลม	ท้องผีลม
538.	ท้องมาน	ท้องมาน
539.	หลุท้อง	ท้องร่วง
540.	หลุเพื่อตุ่มแดง	ท้องร่วงจากตุ่มแดง
541.	หลุเพื่อขาว	ท้องร่วงจากโรคขาว
542.	หลุเพื่อตุ่มหลวง	ท้องร่วงจากโรคตุ่มเม็ดใหญ่
543.	หลุเพื่อมะโหก	ท้องร่วงจากโรคมะโหก
544.	หลุเพื่อมุตตะซิด	ท้องร่วงจากโรคมุตตะซิด
545.	หลุเพื่อรากสาด	ท้องร่วงจากโรครากสาด
546.	หลุเพื่อसान	ท้องร่วงจากโรคसान
547.	หลุเพื่อกินผิด	ท้องร่วงเนื่องจากรับประทานอาหารผิดสำแดง
548.	หลุท้อง	ท้องเสีย
549.	หลุโจก	ท้องเสียอย่างรุนแรง
550.	ท้องคัถยั้ง	ท้องอืด

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
551.	ทะมอย	ทะมอย
552.	ทะยามวาน	ทะยามวาน*
553.	ลูกอ่อนในท้องย่นขึ้น	ทารกในครรภ์เคลื่อนขึ้นด้านบน
554.	ลูกอ่อนในท้องท้วง	ทารกในครรภ์ดิ้นมาก
555.	ลูกอ่อนในท้องเป็นไข้	ทารกในครรภ์เป็นไข้
556.	ลูกอ่อนในท้องบ่ท้วง	ทารกในครรภ์ไม่ดิ้น
557.	ลูกอ่อนเป็นไข้	ทารกเป็นไข้
558.	ลูกอ่อนบ่สบาย	ทารกไม่สบาย
559.	ลูกอ่อนตายในท้อง	ทารกเสียชีวิตในครรภ์
560.	ลูกหลุดในท้องบ่ตก	ทารกเสียชีวิตในครรภ์แล้วไม่หลุดออกมา
561.	ตื่นพอง	เท้าบวม
562.	ตื่นเอยน	เท้าเย็น
563.	หลุดลูก	แท้งลูก
564.	ธัมมะสูตร	ธัมมะสูตร*
565.	ธาตุบ่เสมือ	ธาตุพิการ
566.	ตื่นเปन्हอ	น้ำกัดเท้า
567.	น้ำตาย้อย	น้ำตาไหล
568.	เยี่ยวขาวดั่งน้ำมวกเข้า	น้ำปัสสาวะเป็นสีขาวเหมือนน้ำมวกขาว
569.	เยี่ยวแดง	น้ำปัสสาวะเป็นสีแดง
570.	เยี่ยวเหลือง	น้ำปัสสาวะเป็นสีเหลือง
571.	เยี่ยวขาวดั่งน้ำปูน	น้ำปัสสาวะมีสีขาวเหมือนน้ำปูน
572.	เยี่ยวขาวดั่งน้ำเข้ามวก	น้ำปัสสาวะมีสีขาวเหมือนน้ำมวกขาว
573.	เยี่ยวเหลืองดั่งน้ำเข้าหมื่น	น้ำปัสสาวะมีสีเหลืองเหมือนน้ำขมิ้น
574.	เยี่ยวขี้ม	น้ำปัสสาวะไหลขี้มออกมา
575.	น้ำมูกเหลืองขุ่น	น้ำมูกเป็นสีเหลืองขุ่น

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีรตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
576.	น้ำลายไหลออกปาก	น้ำลายไหลออกปาก
577.	หนิว	นิ่ว
578.	หนิวก้อน	นิ่วก้อน
579.	หนิวช่าย	นิ่วทราย
580.	หนิวขึ้น	นิ่วเนื้อ
581.	หนิวปูน	นิ่วปูน
582.	หนิวเยี่ยว	นิ่วเยี่ยว
583.	หนิวเลือด	นิ่วเลือด
584.	หนิวหิน	นิ่วหิน
585.	เน่าหนองตก	เน่าหนองตก
586.	คัดท้อง	แน่นท้อง
587.	คัดอก	แน่นหน้าอก
588.	บวมลูก	บวมลูก
589.	บ้ำ	บ้ำ
590.	บ้ำไก่	บ้ำไก่
591.	แผล	บาดแผลตามร่างกาย
592.	บิด	บิด
593.	เปื้อเห็ด	เปื้อพิษเห็ด
594.	บ่อยากเข้า	เปื้ออาหาร
595.	หน้าพอง	ใบหน้าบวมพอง
596.	ปทุมมะเมกขอด	ปทุมมะเมกขอด
597.	แมยั้งเป่ยนกาน	ประจำเดือนมาไม่ปกติ
598.	ป้วง	ป้วง
599.	เจ็บก้น	ปวดก้น
600.	เจ็บดูก	ปวดกระดูก

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
601.	เจ็บดูกค่อต๋อ	ปวดกระดูกข้อต่อ
602.	ปวดพุงเยี้ยว	ปวดกระเพาะปัสสาวะ
603.	เจ็บแคงเจ็บขา	ปวดแข้งปวดขา
604.	เจ็บขัดคัดขำอยู่เพี้ยมพายซ้าย	ปวดจุดแน่นบริเวณชายโครงด้านซ้าย
605.	เจ็บตา	ปวดตา
606.	เจ็บเอ็น	ปวดตามเส้นเอ็น
607.	เจ็บท้อง	ปวดท้อง
608.	เจ็บท้องน้อย	ปวดท้องน้อย
609.	เกิดลูกแล้วเจ็บท้อง	ปวดท้องหลังคลอดลูก
610.	เจ็บน่อง	ปวดน่อง
611.	เจ็บนม	ปวดบริเวณเต้านม
612.	เจ็บบ้ำตา	ปวดบ้ำตา
613.	เจ็บเขี้ยว	ปวดฟัน
614.	อ่อนเมื่อย	ปวดเมื่อย
615.	เมื่อยเนื้อเมื่อยตัว	ปวดเมื่อยตามร่างกาย
616.	เจ็บเค้าเขี้ยว	ปวดรากฟัน
617.	เจ็บคอ	ปวดลำคอ
618.	เจ็บลิ้งค์	ปวดลิ้งค์
619.	เจ็บหัว	ปวดศีรษะ
620.	เจ็บหัวผากเดียว	ปวดศีรษะข้างเดียว
621.	เจ็บหัวดิบ	ปวดศีรษะโดยไม่ทราบสาเหตุ
622.	เจ็บหัวปานจักแตก	ปวดศีรษะอย่างรุนแรง
623.	เจ็บหัวออกตา	ปวดศีรษะออกตา
624.	เจ็บหนองท้องน้อย	ปวดหนองบริเวณท้องน้อย
625.	เจ็บอก	ปวดหน้าอก

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
626.	เจ็บหลัง	ปวดหลัง
627.	ปวดหัวเข่า	ปวดหัวเข่า
628.	เจ็บไหล่	ปวดไหล่
629.	เจ็บองคชาติ	ปวดองคชาติ
630.	ปวดลิงค์	ปวดอวัยวะเพศ
631.	เจ็บแหว	ปวดแหว
632.	ปวดบวม	ปวดบวม
633.	ปวดแห้ง	ปวดแห้ง
634.	ปัจจุบัน	ปัจจุบัน
635.	ปัตตคาด	ปัตตคาด
636.	บันปีล่าลูก	บันปีล่าลูก
637.	ปากเบี้ยว	ปากเบี้ยว
638.	ปากเหม็น	ปากมีกลิ่นเหม็น
639.	ปากสูกปากพอง	ปากสูกปากพอง
640.	ปากแห้ง	ปากแห้ง
641.	ปากแห้งคอแห้ง	ปากแห้งคอแห้ง
642.	ข้าง	ข้าง
643.	ข้างกำม	ข้างกำม
644.	ข้างไค่	ข้างไค่
645.	ข้างรุง	ข้างรุง
646.	ข้างลม	ข้างลม
647.	ข้างใหญ่	ข้างใหญ่
648.	ข้างลมท้อง	ข้างลมท้อง
649.	ข้างสมุทท์	ข้างสมุทร
650.	ปี	ปี

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
651.	ปีกระด้าง	ปีกระด้าง
652.	ปีกลั่นใจ	ปีกลั่นใจ
653.	ปีกาน	ปีกาน
654.	ปีกินใจ	ปีกินใจ
655.	ปีกินหัวใจ	ปีกินหัวใจ
656.	ปีกุมใจ	ปีกุมใจ
657.	ปีเกี่ยว	ปีเกี่ยว
658.	ปีเกี่ยวกินใจ	ปีเกี่ยวกินใจ
659.	ปีเกี่ยวดำ	ปีเกี่ยวดำ
660.	ปีแกมเกี่ยว	ปีแกมเกี่ยว
661.	ปีแกมสันนิบาต	ปีแกมสันนิบาต
662.	ปีเข้า	ปีเข้า
663.	ปีไข้	ปีไข้
664.	ปีคอดัง	ปีคอดัง
665.	ปีคอแห้ง	ปีคอแห้ง
666.	ปีคัด	ปีคัด
667.	ปีคัดคอ	ปีคัดคอ
668.	ปีคัดอก	ปีคัดอก
669.	ปีคางคับ	ปีคางคับ
670.	ปีไคลคร้าว	ปีไคลคร้าว
671.	ปีแน่น	ปีแน่น
672.	ปีใจร้าย	ปีใจร้าย
673.	ปีใจสัน	ปีใจสัน
674.	ปีซง	ปีซง
675.	ปีตันใจ	ปีตันใจ

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
676.	ปีตาดำ	ปีตาดำ
677.	ปีตามืด	ปีตามืด
678.	ปีน้ำ	ปีน้ำ
679.	ปีน้ำเห็บ	ปีน้ำเห็บ
680.	ปีปราบไสดา	ปีปราบไสดา
681.	ปีปอง	ปีปอง
682.	ปีป็น	ปีป็น
683.	ปีป็นเมา	ปีป็นเมา
684.	ปีผง	ปีผง
685.	ปีฟ้าแมบ	ปีฟ้าแลบ
686.	ปีไฟ	ปีไฟ
687.	ปีมะเรงคุด	ปีมะเร็งคุด
688.	ปีมัด	ปีมัด
689.	ปีเมา	ปีเมา
690.	ปีเมาหัว	ปีเมาหัว
691.	ปีแม่กำเดือน	ปีแม่กำเดือน
692.	ปีแม่มาน	ปีแม่มาน
693.	ปีเียน	ปีเียน
694.	ปีร่อน	ปีร่อน
695.	ปีร่อนกระหายน้ำ	ปีร่อนกระหายน้ำ
696.	ปีร้ายใจ	ปีร้ายใจ
697.	ปีร่ามะนาด	ปีร่ามะนาด
698.	ปีเรื้อน	ปีเรื้อน
699.	ปีลม	ปีลม
700.	ปีลมก้อน	ปีลมก้อน

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
701.	ปิลมคัต	ปิลมคัต
702.	ปิลมसान	ปิลมसान
703.	ปิละบอง	ปิละบอง
704.	ปิลักตาย	ปิลักตาย
705.	ปิล่าลูก	ปิล่าลูก
706.	ปิล่าลูก	ปิล่าลูก
707.	ปิลือด	ปิลือด
708.	ปิลือดขึ้น	ปิลือดขึ้น
709.	ปิลือดลม	ปิลือดลม
710.	ปิสะคุน	ปิสะคุน
711.	ปิสะอื่น	ปิสะอื่น
712.	ปิสัน	ปิสัน
713.	ปิสันใจ	ปิสันใจ
714.	ปิสันนิบาท	ปิสันนิบาท
715.	ปิเสียบ	ปิเสียด
716.	ปิหลับ	ปิหลับ
717.	ปิหัด	ปิหัด
718.	ปิหัวสั้น	ปิหัวสั้น
719.	ปิเหื่อ	ปิเหื่อ
720.	ปิเหื่อออก	ปิเหื่อออก
721.	ปิเหล้า	ปิเหล้า
722.	ปิแห้ง	ปิแห้ง
723.	ปิออกลูก	ปิออกลูก
724.	ปุคคะสันนิบาท	ปุคคะสันนิบาท
725.	ปุมร้อนกันเย็น	ปุมร้อนกันเย็น

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
726.	ปุมใส่ไตเหลือง	ปุมใส่ไตเหลือง
727.	ใบ	เป็นใบ
728.	เปนลม	เป็นลม
729.	เป็ลย	เป็ลย
730.	ผื่น	ผดผื่น
731.	ผมหล่น	ผมร่วง
732.	ชอบหยอมผอมเหลือง	ผอมแห้งแรงน้อย
733.	ผ้า	ผ้า
734.	ผ้ามะเรง	ผ้ามะเรง
735.	ผิดเดือน	ผิดเดือน
736.	ระดูมาบ่แม่นยาม	ผิดระดู
737.	ผีเข้า	ผีเข้าสิง (เจ็บป่วยเนื่องจากภูตผีปีศาจ)
738.	ปากสุกปากพอง	แผลในปาก
739.	แผลพุพอง	แผลพุพอง
740.	ไฟไหม้	แผลไฟไหม้
741.	ฝี	ฝี
742.	ฝี 3 ดวงแสน	ฝี 3 ดวงแสน
743.	ฝีก้นไก่	ฝีก้นไก่
744.	ฝีกาน	ฝีกาน
745.	ฝีเกล็ดแรด	ฝีเกล็ดแรด
746.	ฝีเกล็ดห่าน	ฝีเกล็ดห่าน
747.	ฝีเข้าไหม้	ฝีเข้าไหม้
748.	ฝีเข้าดับ	ฝีเข้าดับ
749.	ฝีคุด	ฝีคุด
750.	ฝีคุดช้าง	ฝีคุดช้าง

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
751.	ฝิครุดลม	ฝิครุดลม
752.	ฝิครุดสะเดา	ฝิครุดสะเดา
753.	ฝิครุดสะเดานอก	ฝิครุดสะเดานอก
754.	ฝิครุดสะเดาใน	ฝิครุดสะเดาใน
755.	ฝิครุดหัวขว้า	ฝิครุดหัวคว่ำ
756.	ฝิครุดหัวเบี้ยว	ฝิครุดหัวเบี้ยว
757.	ฝิครุดหัวหงาย	ฝิครุดหัวหงาย
758.	ฝิคันธมาลา	ฝิคันธมาลา
759.	ฝิคันธสุต	ฝิคันธสุต*
760.	ฝิคาวบัว	ฝิคาวบัว
761.	ฝิเครือ	ฝิเครือ
762.	ฝิเครือกุม	ฝิเครือกุม
763.	ฝิเครือแกมขาง	ฝิเครือแกมขาง
764.	ฝิเครือขาว	ฝิเครือขาว
765.	ฝิเครือดำ	ฝิเครือดำ
766.	ฝิเครือแดง	ฝิเครือแดง
767.	ฝิเครือตกท้อง	ฝิเครือตกท้อง
768.	ฝิเครือตีนดำ	ฝิเครือตีนดำ
769.	ฝิเครือหม่น	ฝิเครือหม่น
770.	ฝิเครือเหลือง	ฝิเครือเหลือง
771.	ฝิสี	ฝิสี
772.	ฝิแดง	ฝิแดง
773.	ฝิตะมอย	ฝิตะมอย
774.	ฝิตะมอยมะเวง	ฝิตะมอยมะเวง
775.	ฝิไต่หนัง	ฝิไต่หนัง

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
776.	ผีทะมอย	ผีทะมอย
777.	ผีทะมอยหัวดำ	ผีทะมอยหัวดำ
778.	ผีทะมอยหัวสี	ผีทะมอยหัวสี
779.	ผียั้งคอก	ผีที่ล้าคอก
780.	ผียั้งหัวเห่น่า	ผีที่หัวเห่น่า
781.	ผีธนูสวด	ผีธนูสวด
782.	ผีเน่า	ผีเน่า
783.	ผีในดั่ง	ผีในจุมก
784.	ผีในท้อง	ผีในท้อง
785.	ผีในปาก	ผีในปาก
786.	ผีในลำคอ	ผีในลำคอ
787.	ผีในไส้	ผีในลำไส้
788.	ผีในหู	ผีในหู
789.	ผียั้งสอก	ผีบริเวณข้อศอก
790.	ผีบัว	ผีบัว
791.	ผีบัวตัวผู้	ผีบัวตัวผู้
792.	ผีบัวตัวเมีย	ผีบัวตัวเมีย
793.	ผีบัวราง	ผีบัวราง
794.	ผีปวก	ผีปวก
795.	ผีเปื่อยเน่า	ผีเปื่อยเน่า
796.	ผีฝักบัว	ผีฝักบัว
797.	ผีฝักบัวตัวผู้	ผีฝักบัวตัวผู้
798.	ผีฝักบัวตัวเมีย	ผีฝักบัวตัวเมีย
799.	ผีฝักบัวหัวคว่ำตัวเมีย	ผีฝักบัวหัวคว่ำตัวเมีย
800.	ผีพังพอน	ผีพังพอน

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
801.	ผีไพรสันด้า	ผีไพรสันด้า
802.	ผีฟก	ผีฟก
803.	ผีซ้า	ผีฟกซ้า
804.	ผีฟกทุม	ผีฟกทุม
805.	ผีพายใน	ผีภายใน
806.	ผีมะธง	ผีมะธง
807.	ผีมะเรง	ผีมะเร้ง
808.	ผีมะเรงครุด	ผีมะเร้งครุด
809.	ผีมะเรงครุดคั่น	ผีมะเร้งครุดคั่น
810.	ผีมะเรงครุดซ้าง	ผีมะเร้งครุดซ้าง
811.	ผีมะเรงซ้าง	ผีมะเร้งซ้าง
812.	ผีมะเรงทน	ผีมะเร้งทน
813.	ผีมะเรงทะมอย	ผีมะเร้งทะมอย
814.	ผีมะเรงลูกหนูตีดทวาร	ผีมะเร้งลูกหนูปิดทวาร
815.	ผีเม้ง	ผีเม้ง
816.	ผีเม้งน้ำ	ผีเม้งน้ำ
817.	ผีร้าย	ผีร้าย
818.	ผีร้ายในลำคอ	ผีร้ายในลำคอ
819.	ผีรำนาดลูกหนู	ผีรำนาดลูกหนู
820.	ผีลม	ผีลม
821.	ผีลมคูกัว	ผีลมคูกัว
822.	ผีลมพิษ	ผีลมพิษ
823.	ผีละอาก	ผีละอาก
824.	ผีลูกหนู	ผีลูกหนู
825.	ผีसान	ผีसान

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
826.	ฝีสานจุมค้อง	ฝีสานจุมซ้อง
827.	ฝีสานช้าง	ฝีสานช้าง
828.	ฝีสานในท้อง	ฝีสานในท้อง
829.	ฝีสานยังพุงเยียว	ฝีสานบริเวณกระเพาะปัสสาวะ
830.	ฝีสานลมพ	ฝีสานลมพ
831.	ฝีสานหลวง	ฝีสานหลวง
832.	ฝีสูกขาว	ฝีสูกขาว
833.	ฝีสูกดำ	ฝีสูกดำ
834.	ฝีสูกทมน้ำ	ฝีสูกทมน้ำ
835.	ฝีสูทระ	ฝีสูทระ
836.	ฝีสูทระตัวผู้	ฝีสูทระตัวผู้
837.	ฝีสูทระตัวเมีย	ฝีสูทระตัวเมีย
838.	ฝิยุดทะมอย	ฝิยุดทะมอย
839.	ฝิหลามไล่	ฝิหลามไล่
840.	ฝิหัว	ฝิหัว
841.	ฝิหัวดับ	ฝิหัวดับ
842.	ฝิอุปวาททุมสูตร	ฝิอุปวาททุมสูตร
843.	พยาธิ	พยาธิ
844.	ตัวท้อง	พยาธิในลำไส้
845.	ภัรรดี	พรวดีก
846.	พรดชกตัง	พรดชกตัง*
847.	พรันเพริง	พรันเพริง
848.	พราย	พราย
849.	พรายกินดูก	พรายกินกระดูก
850.	พรายกินเอ็น	พรายกินเส้นเอ็น

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
851.	พรายกินออก	พรายกินออก
852.	พรายงูจับ	พรายงูจับ
853.	พรายข้าง	พรายข้าง
854.	พรายนก	พรายนก
855.	พรายนกกินออกหัว	พรายนกกินออกหัว
856.	พรายนกจับ	พรายนกจับ
857.	พรายนึ่ง	พรายนึ่ง
858.	พรายปากบาด	พรายปากบาด
859.	พรายมีดบ้อง	พรายมีดบ้อง
860.	พรายแม่ต๊ับ	พรายแม่ต๊ับ
861.	พรายร้องกวง	พรายร้องกวง
862.	พรายรู้้ง	พรายรู้้ง
863.	พรายไร	พรายไร
864.	พรายลม	พรายลม
865.	พรายลูกนก	พรายลูกนก
866.	พรายลูกหนู	พรายลูกหนู
867.	พรายเลือด	พรายเลือด
868.	พรายหมา	พรายหมา
869.	พรายหมู	พรายหมู
870.	พรายหักเค้านลิน	พรายหักโคนลิน
871.	พรายเหลื่อง	พรายเหลื่อง
872.	พรายไธ	พรายไธ
873.	พองน้ำ	พองน้ำ
874.	พองลม	พองลม
875.	พิษชะหัวแดง	พิษชะหัวแดง

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
876.	พิษตุ่ม	พิษตุ่ม
877.	พิษร้อน	พิษร้อน
878.	พิษส่าน	พิษส่าน
879.	คู้บู้เรือ่ง	พูดจาไม่รู้เรื่อง
880.	ปากบ่เปนคำ	พูดไม่ชัด
881.	เพลิงพระชม	เพลิงพระชม
882.	แม่มานรากทัน	แพ้ท้อง
883.	ฟกขาว	ฟกขาว
884.	ฟกข้าง	ฟกข้าง
885.	ช้ำ	ฟกช้ำ
886.	ฟกแดง	ฟกแดง
887.	ฟกยังง่อน	ฟกบริเวณท้ายทอย
888.	แมงกินเขี้ยว	คันผุ
889.	ไฟม้าเปื้อ	ไฟม้าเปื้อ
890.	มะโนสะสวด	มโนสะสวด*
891.	ม่วง	ม่วง
892.	ม่วงชะคริว	ม่วงชะคริว
893.	ม่วงข้าง	ม่วงข้าง
894.	ม่วงทาง	ม่วงทาง
895.	มองค่อ	มองคร่อ
896.	มะโนสะสวด	มะโนสะสวด*
897.	มะเริง	มะเริง
898.	มะเริงกกหนู	มะเริงกกหนู
899.	มะเริงกัตุกข้อต่อติด	มะเริงกัตุกระดูกข้อต่อ
900.	มะเริงกาน	มะเริงกาน

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
901.	มะเร็งเกี่ยว	มะเร็งเกี่ยว
902.	มะเร็งแกมไม้	มะเร็งแกมไม้
903.	มะเร็งข้อมือ	มะเร็งข้อมือ
904.	มะเร็งเข้าไหม้	มะเร็งเข้าไหม้
905.	มะเร็งขุม	มะเร็งขุม
906.	มะเร็งครูด	มะเร็งครูด
907.	มะเร็งครูดกัดตุก	มะเร็งครูดกัดกระดูก
908.	มะเร็งครูดกัดเอ็น	มะเร็งครูดกัดเส้นเอ็น
909.	มะเร็งครูดกำม	มะเร็งครูดกำม
910.	มะเร็งครูดกินดอก	มะเร็งครูดกินดอก
911.	มะเร็งครูดกินออกอ	มะเร็งครูดกินสมอง
912.	มะเร็งครูดกินเส้นเอ็น	มะเร็งครูดกินเส้นเอ็น
913.	มะเร็งครูดเกี่ยวกินตุก	มะเร็งครูดเกี่ยวกัดกระดูก
914.	มะเร็งครูดเกี่ยวธนู	มะเร็งครูดเกี่ยวธนู
915.	มะเร็งครูดแกมเกี่ยว	มะเร็งครูดแกมเกี่ยว
916.	มะเร็งครูดแกมข้าง	มะเร็งครูดแกมข้าง
917.	มะเร็งครูดแกมพราย	มะเร็งครูดแกมพราย
918.	มะเร็งครูดแกมसान	มะเร็งครูดแกมसान
919.	มะเร็งครูดขัด	มะเร็งครูดขัด
920.	มะเร็งครูดขาขอ	มะเร็งครูดขาขอ
921.	มะเร็งครูดข้างชัก	มะเร็งครูดข้างชัก
922.	มะเร็งครูดขึ้นหัว	มะเร็งครูดขึ้นศีรษะ
923.	มะเร็งครูดเข้าตุก	มะเร็งครูดเข้ากระดูก
924.	มะเร็งครูดเข้าไส้	มะเร็งครูดเข้าลำไส้
925.	มะเร็งครูดคอปอง	มะเร็งครูดคอปอง

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสุมุไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
926.	มะเร็งครูดข้าง	มะเร็งครูดข้าง
927.	มะเร็งครูดดอก	มะเร็งครูดดอก
928.	มะเร็งครูดด้าน	มะเร็งครูดด้าน
929.	มะเร็งครูดตักท้อง	มะเร็งครูดตักท้อง
930.	มะเร็งครูดตาแดง	มะเร็งครูดตาแดง
931.	มะเร็งครูดตาแตก	มะเร็งครูดตาแตก
932.	มะเร็งครูดตาแมน	มะเร็งครูดตาแมน
933.	มะเร็งครูดไท่เข้า	มะเร็งครูดถุงเข้า
934.	มะเร็งครูดในดุก	มะเร็งครูดในกระดุก
935.	มะเร็งครูดในท้อง	มะเร็งครูดในท้อง
936.	มะเร็งครูดคัตไค่	มะเร็งครูดบวมพอง
937.	มะเร็งครูดบาดทะนอย	มะเร็งครูดบาดทะนอย
938.	มะเร็งครูดปลาดุก	มะเร็งครูดปลาดุก
939.	มะเร็งครูดเจ็บออกตา	มะเร็งครูดปวดออกดวงตา
940.	มะเร็งครูดเปื้อย	มะเร็งครูดเปื้อย
941.	มะเร็งครูดผีเฝ้า	มะเร็งครูดผีเฝ้า
942.	มะเร็งครูดฟ้าผ่า	มะเร็งครูดฟ้าผ่า
943.	มะเร็งครูดไฟ	มะเร็งครูดไฟ
944.	มะเร็งครูดไฟม้า	มะเร็งครูดไฟม้า
945.	มะเร็งครูดเอียน	มะเร็งครูดเย็น
946.	มะเร็งครูดรำมะนาด	มะเร็งครูดรำมะนาด
947.	มะเร็งครูดริตสีดวง	มะเร็งครูดริดสีดวง
948.	มะเร็งครูดลงเส้า	มะเร็งครูดลงเส้า
949.	มะเร็งครูดลม	มะเร็งครูดลม
950.	มะเร็งครูดลมเกี่ยว	มะเร็งครูดลมเกี่ยว

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสุมุไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
951.	มะเร็งครุดลมไฟ	มะเร็งครุดลมไฟ
952.	มะเร็งครุดลมล่า	มะเร็งครุดลมล่า
953.	มะเร็งครุดลมเสียบ	มะเร็งครุดลมเสียด
954.	มะเร็งครุดลูกหนู	มะเร็งครุดลูกหนู
955.	มะเร็งครุดเลือด	มะเร็งครุดเลือด
956.	มะเร็งครุดเลือดลมพอง	มะเร็งครุดเลือดลมพอง
957.	มะเร็งครุดสองคอง	มะเร็งครุดสองคลอง
958.	มะเร็งครุดสะอื้น	มะเร็งครุดสะอื้น
959.	มะเร็งครุดसानเหลื่อง	มะเร็งครุดसानเหลื่อง
960.	มะเร็งครุดเส้นเชือก	มะเร็งครุดเส้นเชือก
961.	มะเร็งครุดเสียบ	มะเร็งครุดเสียบ
962.	มะเร็งควาก	มะเร็งควาก
963.	มะเร็งควาย	มะเร็งควาย
964.	มะเร็งควายเมกขอด	มะเร็งควายเมกขอด
965.	มะเร็งคั่น	มะเร็งคั่น
966.	มะเร็งคั่นธสุต	มะเร็งคั่นธสุต
967.	มะเร็งซอน	มะเร็งซอน
968.	มะเร็งข้าง	มะเร็งข้าง
969.	มะเร็งข้างฟู้	มะเร็งข้างตัวผู้
970.	มะเร็งซิ่น	มะเร็งซิ่น
971.	มะเร็งเขือกควาย	มะเร็งเขือกควาย
972.	มะเร็งที่ฆาญนิมานพั่ง	มะเร็งที่ฆาญนิมานพั่ง
973.	มะเร็งดวงเด็ด	มะเร็งดวงเด็ด
974.	มะเร็งด้น	มะเร็งด้น
975.	มะเร็งดำ	มะเร็งดำ

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
976.	มะเร็งดิน	มะเร็งดิน
977.	มะเร็งดอกทอย	มะเร็งดอกทอย
978.	มะเร็งตัวผู้	มะเร็งตัวผู้
979.	มะเร็งตาตื่น	มะเร็งตาตุ่ม
980.	มะเร็งตำแยตัวผู้	มะเร็งตำแยตัวผู้
981.	ป่าเรงเดิน	มะเร็งเดิน
982.	มะเร็งยั้งนม	มะเร็งเต้านม
983.	มะเร็งแตก	มะเร็งแตก
984.	มะเร็งทะมอย	มะเร็งทะมอย
985.	มะเร็งทะมอยตัวผู้	มะเร็งทะมอยตัวผู้
986.	มะเร็งทะมอยปากดำ	มะเร็งทะมอยปากดำ
987.	มะเร็งทามควาย	มะเร็งทามควาย
988.	มะเร็งเทียดแดง	มะเร็งเทียดแดง
989.	มะเร็งธนูสวด	มะเร็งธนูสวด
990.	มะเร็งน้ำ	มะเร็งน้ำ
991.	มะเร็งโนราช	มะเร็งโนราช
992.	มะเร็งป็น	มะเร็งป็น
993.	มะเร็งเบิก	มะเร็งเบิก
994.	มะเร็งปะวา	มะเร็งปะวา
995.	มะเร็งปากดำ	มะเร็งปากดำ
996.	มะเร็งปากแดง	มะเร็งปากแดง
997.	มะเร็งเปื่อยเน่า	มะเร็งเปื่อยเน่า
998.	มะเร็งฝักบัว	มะเร็งฝักบัว
999.	มะเร็งฝีกาน	มะเร็งฝีกาน
1000.	มะเร็งพัง	มะเร็งพัง

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสุมุไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1001.	มะเร็งฟ้าม่าน	มะเร็งฟ้าม่าน
1002.	มะเร็งไฟ	มะเร็งไฟ
1003.	มะเร็งไฟน้อย	มะเร็งไฟน้อย
1004.	มะเร็งไฟหลวง	มะเร็งไฟหลวง
1005.	มะเร็งมานพั่ง	มะเร็งมานพั่ง
1006.	มะเร็งไม้	มะเร็งไม้
1007.	มะเร็งราม	มะเร็งราม
1008.	มะเร็งลำเหล็ก	มะเร็งลำเหล็ก
1009.	มะเร็งสันตีน	มะเร็งสันเท้า
1010.	มะเร็งสวด	มะเร็งสวด
1011.	มะเร็งसान	มะเร็งसान
1012.	มะเร็งसानข้าง	มะเร็งसानข้าง
1013.	มะเร็งสามดวงแสน	มะเร็งสามดวงแสน
1014.	มะเร็งสุก	มะเร็งสุก
1015.	มะเร็งสุทธกะ	มะเร็งสุทธกะ
1016.	มะเร็งแฉี้	มะเร็งแฉี้
1017.	มะเร็งหม่น	มะเร็งหม่น
1018.	มะเร็งยาด	มะเร็งยาด
1019.	มะเร็งหลวง	มะเร็งหลวง
1020.	มะเร็งหัวดำ	มะเร็งหัวดำ
1021.	มะเร็งหัวแดง	มะเร็งหัวแดง
1022.	มะเร็งหัวสี	มะเร็งหัวสี
1023.	มะเร็งหัวเหลือง	มะเร็งหัวเหลือง
1024.	มะเร็งอยู่ด	มะเร็งอยู่ด
1025.	มะเร็งออกซอน	มะเร็งออกซอน

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1026.	มะเร็งอุปวาท	มะเร็งอุปวาท
1027.	มะโหก	มะโหก
1028.	มะโหกก้อน	มะโหกก้อน
1029.	มะโหกกานหนัก	มะโหกกานหนัก
1030.	มะโหกกี้ว	มะโหกกี้ว
1031.	มะโหกเกี้ยว	มะโหกเกี้ยว
1032.	มะโหกแกมเกี้ยว	มะโหกแกมเกี้ยว
1033.	มะโหกแกมขาง	มะโหกแกมขาง
1034.	มะโหกแกมขางแกมसान	มะโหกแกมขางแกมसान
1035.	มะโหกแกมเลือดหนอง	มะโหกแกมเลือดหนอง
1036.	มะโหกแกมसान	มะโหกแกมसान
1037.	มะโหกขาง	มะโหกขาง
1038.	ป่าโหกขาว	มะโหกขาว
1039.	มะโหกซี้กวาง	มะโหกซี้กวาง
1040.	มะโหกซี้แซ้น	มะโhekซี้แซ้น
1041.	มะโhekเข้าค่อ	มะโhekเข้าซ้อ
1042.	มะโhekเข้าไล่	มะโhekเข้าล่าไล่
1043.	มะโhekคั่น	มะโhekคั่น
1044.	มะโhekคั่นห้า	มะโhekคั่นลูกอ้นทะ
1045.	มะโhekด้อย	มะโhekด้อย
1046.	มะโhekตกท้อง	มะโhekตกท้อง
1047.	มะโhekแตก	มะโhekแตก
1048.	มะโhekนั่ง	มะโhekนั่ง
1049.	มะโhekไฟ	มะโhekไฟ
1050.	มะโhekมูก	มะโhekมูก

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1051.	มะโหกเม็ด	มะโหกเม็ด
1052.	มะโหกหลงท้อง	มะโหกหลงท้อง
1053.	มะโหกหลงเลือด	มะโหกหลงเลือด
1054.	มะโหกหลงเส้า	มะโหกหลงเส้า
1055.	มะโหกกลม	มะโหกกลม
1056.	มะโหกกลมขัด	มะโหกกลมขัด
1057.	มะโหกกลมขวาง	มะโหกกลมขวาง
1058.	มะโหกกลมซุ	มะโหกกลมซุ
1059.	มะโหกกลมแซ	มะโหกกลมแซ
1060.	มะโหกกลมหนึ้ว	มะโหกกลมหนึ้ว
1061.	มะโหกกลมเลือด	มะโหกกลมเลือด
1062.	มะโหกกลมसान	มะโหกกลมसान
1063.	มะโหกลำเลือด	มะโหกลำเลือด
1064.	มะโหกไล่	มะโหกลำไล่
1065.	มะโหกเลือด	มะโหกเลือด
1066.	มะโหกเลือดแกมหนอง	มะโหกเลือดแกมหนอง
1067.	มะโhekเลือดแกมอาจุม	มะโhekเลือดแกมอาจุม
1068.	มะโhekเลือดลม	มะโhekเลือดลม
1069.	มะโhekसानคัต	มะโhekसानคัต
1070.	มะโhekเสียบ	มะโhekเสียบ
1071.	มะโhekไล่มีน	มะโhekไล่มีน
1072.	มะโhekหนอง	มะโhekหนอง
1073.	มะโhekหลวง	มะโhekหลวง
1074.	มะโhekหลุกีว	มะโhekหลุกีว
1075.	มะโhekหลุกีวมูกเลือด	มะโhekหลุกีวมูกเลือด

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีรตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสุมุไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1076.	มะโหกไธ	มะโหกไธ
1077.	ม้างเลือด	ม้างเลือด
1078.	มาน	มาน
1079.	มานตะคน	มานตะคน*
1080.	มานน้ำ	มานน้ำ
1081.	มานเบญจกานี	มานเบญจกานี
1082.	มานพริต	มานพริต*
1083.	มานพล	มานพล
1084.	มานพัง	มานพัง
1085.	มานรุง	มานรุง
1086.	มานลม	มานลม
1087.	มานเลือด	มานเลือด
1088.	มานสวัด	มานสวัด*
1089.	มานสะอื่น	มานสะอึก
1090.	มีลูกนก	มีลูกดก
1091.	มีนเมา	มีนเมา
1092.	ตีนมือพอง	มือและเท้าบวม
1093.	ตีนอ่อนมืออ่อน	มือและเท้าไม่มีแรง
1094.	ตีนมือเย็น	มือและเท้าเย็น
1095.	มุตตะซิด	มุตตะซิด
1096.	มุตตะซิดกลายเป็นหิ้ว	มุตตะซิดกลายเป็นนิ้ว
1097.	มุตตะซิดกลายเป็นมุตตะคาด	มุตตะซิดกลายเป็นมุตตะคาด
1098.	มุตตะซิดก้อน	มุตตะซิดก้อน
1099.	มุตตะซิดกัดตุก	มุตตะซิดกัดกระดูก
1100.	มุตตะซิดกัดโยนี	มุตตะซิดกัดโยนี

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีรตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1101.	มุตตะชืดกัถลึงค์	มุตตะชืดกัถลึงค์
1102.	มุตตะชืดกัถเส้นเอ็น	มุตตะชืดกัถเส้นเอ็น
1103.	มุตตะชืดกับลูก	มุตตะชืดกับลูก
1104.	มุตตะชืดกามราคะ	มุตตะชืดกามราคะ
1105.	มุตตะชืดกั้ว	มุตตะชืดกั้ว
1106.	มุตตะชืดแกมเกี้ยว	มุตตะชืดแกมเกี้ยว
1107.	มุตตะชืดแกมขวาง	มุตตะชืดแกมขวาง
1108.	มุตตะชืดแกมมะเร็งครุคูลมล่า	มุตตะชืดแกมมะเร็งครุคูลมล่า
1109.	มุตตะชืดแกมมะเร็งลมล่า	มุตตะชืดแกมมะเร็งลมล่า
1110.	มุตตะชืดแกมมะโหก	มุตตะชืดแกมมะโหก
1111.	มุตตะชืดแกมเยียวขัน	มุตตะชืดแกมเยียวขัน
1112.	มุตตะชืดแกมลม	มุตตะชืดแกมลม
1113.	มุตตะชืดแกมสาน	มุตตะชืดแกมสาน
1114.	มุตตะชืดขาว	มุตตะชืดขาว
1115.	มุตตะชืดขี้แซ้น	มุตตะชืดขี้แซ้น
1116.	มุตตะชืดเข้าค่อ	มุตตะชืดเข้าข้อ
1117.	มุตตะชืดคั่น	มุตตะชืดคั่น
1118.	มุตตะชืดเจ็บคอ	มุตตะชืดเจ็บคอ
1119.	มุตตะชืดแซ	มุตตะชืดแซ
1120.	มุตตะชืดแซ	มุตตะชืดแซ
1121.	มุตตะชืดแดง	มุตตะชืดแดง
1122.	มุตตะชืดน้ำ	มุตตะชืดน้ำ
1123.	มุตตะชืดน้ำนมกลายเป็น นีว	มุตตะชืดน้ำนมกลายเป็น นีว
1124.	มุตตะชืดหนีว	มุตตะชืดหนีว
1125.	มุตตะชืดโนไล่	มุตตะชืดโนไล่

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1126.	มุตตะซิดเจ็บแหว	มุตตะซิดปวดแหว
1127.	มุตตะซิดลงเส้า	มุตตะซิดลงเส้า
1128.	มุตตะซิดลม	มุตตะซิดลม
1129.	มุตตะซิดลมคั่น	มุตตะซิดลมคั่น
1130.	มุตตะซิดลมท้องเต้น	มุตตะซิดลมท้องเต้น
1131.	มุตตะซิดลมล่า	มุตตะซิดลมล่า
1132.	มุตตะซิดลมล่าแกมเกี้ยว	มุตตะซิดลมล่าแกมเกี้ยว
1133.	มุตตะซิดลมล่าแกมขางไฟ	มุตตะซิดลมล่าแกมขางไฟ
1134.	มุตตะซิดล่าลูก	มุตตะซิดล่าลูก
1135.	มุตตะซิดเลือด	มุตตะซิดเลือด
1136.	มุตตะซิดหนอง	มุตตะซิดหนอง
1137.	มุตตะซิดหัวหนิ้ว	มุตตะซิดหัวหนิ้ว
1138.	มุตตะซิดหัวลูก	มุตตะซิดหัวลูก
1139.	มุตตะซิดเหลือง	มุตตะซิดเหลือง
1140.	มุตตะซิดไธ	มุตตะซิดไธ
1141.	แมงป่องเดียด	แมงป่องต้อย
1142.	แมลงเข้าหู	แมลงเข้าหู
1143.	สัดตซ์ขบ	แมลงสัดตซ์กัดต้อย
1144.	ไม้	ไม้
1145.	ไม้กินตุกกินเอน	ไม้กินกระดูกและเส้นเอ็น
1146.	ไม้แห้งไม้ลม	ไม้แห้งไม้ลม
1147.	กินเข้าปล่า	ไม่เจริญอาหาร
1148.	บ่ปากบ่จา	ไม่ยอมพูดจา
1149.	เปนพยาธิ	ไม่สบาย
1150.	แม่มานบ่สบาย	ไม่สบายระหว่างตั้งครรภ์

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1151.	บ่ใคร่ได้ลูก	ไม่ยอมให้มีบุตร
1152.	ร้อน	ร้อน
1153.	ร้อนคอ	ร้อนคอ
1154.	ร้อนผิวหนัง	ร้อนตามผิวหนัง
1155.	ร้อนท้อง	ร้อนท้อง
1156.	ร้อนใน	ร้อนใน
1157.	ร้อนกลวงออกกลวงใจ	ร้อนในทรวงอก
1158.	ร้อนปาก	ร้อนปาก
1159.	กินจ้วนसान	รับประทานจ้วนसान
1160.	กินจ้วนพิษ	รับประทานยาพิษ
1161.	กินผิด	รับประทานอาหารผิดสำแดง
1162.	จ้วนसान	รับประทานอาหารมีพิษ
1163.	กินเข้าบ่ได้	รับประทานอาหารไม่ได้
1164.	กินเข้าแล้วราก	รับประทานอาหารแล้วอาเจียน
1165.	รากลม	รากลม
1166.	รากสันนิบาต	รากสันนิบาต
1167.	รากสาด	รากสาด
1168.	รากสาดกระด้าง	รากสาดกระด้าง
1169.	รากสาดแกมขาง	รากสาดแกมขาง
1170.	รากสาดแกมปี	รากสาดแกมปี
1171.	รากสาดแกมสันนิบาต	รากสาดแกมสันนิบาต
1172.	รากสาดแกมหูด	รากสาดแกมหูด
1173.	รากสาดขาว	รากสาดขาว
1174.	รากสาดเข้าไล่	รากสาดเข้าไล่
1175.	รากสาดแซ	รากสาดแซ

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1176.	รากสาดดำ	รากสาดดำ
1177.	รากสาดแดง	รากสาดแดง
1178.	รากสาดตาเหลือง	รากสาดตาเหลือง
1179.	รากสาดถัก	รากสาดถัก
1180.	รากสาดเทิด	รากสาดเทิด
1181.	รากสาดไฟ	รากสาดไฟ
1182.	รากสาดร้อน	รากสาดร้อน
1183.	รากสาดร้อนแกมขางไฟ	รากสาดร้อนแกมขางไฟ
1184.	รากสาดหนอง	รากสาดหนอง
1185.	รากสาดเหลือง	รากสาดเหลือง
1186.	รากสาดแห้ง	รากสาดแห้ง
1187.	รากสาดออกหัว	รากสาดออกหัว
1188.	รากสาดไธ	รากสาดไธ
1189.	รากหลวง	รากหลวง
1190.	กระด้างสิ่ง	ร่างกายแข็งกระด้าง
1191.	ตั้งซี้ดเปิดเหลือง	ร่างกายซุบซี้ดผอมเหลือง
1192.	ผอม	ร่างกายซุบผอม
1193.	ตัวไค่พอง	ร่างกายบวมพอง
1194.	สิ้นทั้งคิง	ร่างกายสิ้น
1195.	ร่าวอก	ร่าวอก
1196.	ร่ามะนาด	ร่ามะนาด
1197.	ร่ามะนาดขึ้นหัว	ร่ามะนาดขึ้นศีรษะ
1198.	ร่ามะนาดดอก	ร่ามะนาดดอก
1199.	ร่ามะนาดเดี่ยวไก่อ	ร่ามะนาดเดี่ยวไก่อ
1200.	ร่ามะนาดพู่	ร่ามะนาดตัวผู้

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1201.	ร่ามะนาดตัวแม่	ร่ามะนาดตัวเมีย
1202.	ร่ามะนาดหลวง	ร่ามะนาดหลวง
1203.	ร่ามะนาดหนู	ร่ามะนาดหนู
1204.	ริดสีดวง	ริดสีดวง
1205.	สะดวงขึ้นหัว	ริดสีดวงขึ้นศีรษะ
1206.	สะดวงเข้าไส้	ริดสีดวงเข้าลำไส้
1207.	ริดสีดวงเค้า	ริดสีดวงเค้า
1208.	สะดวงในดั่ง	ริดสีดวงจุมุก
1209.	สะดวงเดือ	ริดสีดวงเดือ
1210.	สะดวงตา	ริดสีดวงตา
1211.	สะดวงตาแดง	ริดสีดวงตาแดง
1212.	สะดวงทวาร	ริดสีดวงทวาร
1213.	สะดวงก้นลงเลือด	ริดสีดวงทวารหนักลงเลือด
1214.	สะดวงไพรเขียว	ริดสีดวงบริเวณพิน
1215.	สะดวงยั้งคอ	ริดสีดวงบริเวณลำคอ
1216.	ริดสีดวงผีเม้ง	ริดสีดวงผีเม้ง
1217.	สะดวงพุ	ริดสีดวงพุ
1218.	สะดวงยั่น	ริดสีดวงยั่น
1219.	ริดสีดวงลมล่า	ริดสีดวงลมล่า
1220.	ริดสีดวงเลือด	ริดสีดวงเลือด
1221.	สะดวงเลือดข้างเดียว	ริดสีดวงเลือดขึ้นข้างเดียว
1222.	สะดวงหู	ริดสีดวงหู
1223.	สะดวงออกสุก	ริดสีดวงออกสุก
1224.	ริมปากแตก	ริมฝีปากแตก
1225.	ริมปากหด	ริมฝีปากหด

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1226.	รุง	รุง
1227.	รุงกบ	รุงกบ
1228.	รุงเขียด	รุงเขียด
1229.	รุงน้ำ	รุงน้ำ
1230.	รุงหิน	รุงหิน
1231.	รุด	รุด
1232.	รุดแกมขาง	รุดแกมขาง
1233.	รุดแกมสันนิบาต	รุดแกมสันนิบาต
1234.	รุดขัง	รุดขัง
1235.	รุดขาง	รุดขาง
1236.	รุดขาว	รุดขาว
1237.	รุดขึ้นหัว	รุดขึ้นศีรษะ
1238.	รุดเข้าไล่	รุดเข้าลำไล่
1239.	รุดดำ	รุดดำ
1240.	รุดแดง	รุดแดง
1241.	รุดตกท้อง	รุดตกท้อง
1242.	รุดบิด	รุดบิด
1243.	รุดรวมขาง	รุดรวมขาง
1244.	รุดรวมรากสาด	รุดรวมรากสาด
1245.	รุดเรื้อรัง	รุดเรื้อรัง
1246.	รุดเสียบ	รุดเสียบ
1247.	รุดเหลือง	รุดเหลือง
1248.	เออะ	เวอ
1249.	เรื่อน	เรื่อน
1250.	เรื่อนกาน	เรื่อนกาน

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1251.	เรื้อนขาว	เรื้อนขาว
1252.	เรื้อนควาย	เรื้อนควาย
1253.	เรื้อนช้าง	เรื้อนช้าง
1254.	เรื้อนแดง	เรื้อนแดง
1255.	เรื้อนน้ำ	เรื้อนน้ำ
1256.	เรื้อนผง	เรื้อนผง
1257.	เรื้อนไฟ	เรื้อนไฟ
1258.	เรื้อนไฟไหม้	เรื้อนไฟไหม้
1259.	เรื้อนงัว	เรื้อนงัว
1260.	เรื้อนหมา	เรื้อนหมา
1261.	เรื้อนหมู	เรื้อนหมู
1262.	ลงดำ	ลงดำ
1263.	ลงดำลงแดง	ลงดำลงแดง
1264.	ลงแดง	ลงแดง
1265.	ลงท้อง	ลงท้อง
1266.	ลงท้องดำ	ลงท้องดำ
1267.	ลงเลือด	ลงเลือด
1268.	ลม	ลม
1269.	ลม 2 ฟุดช้าง	ลม 2 ฟุดช้าง
1270.	ลมกระด้าง	ลมกระด้าง
1271.	ลมก้อน	ลมก้อน
1272.	ลมก้อนในท้อง	ลมก้อนในท้อง
1273.	ลมกำม	ลมกำม
1274.	ลมกุมหมื่น	ลมกุมหมื่น
1275.	ลมเกี้ยว	ลมเกี้ยว

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีรตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1276.	ลมเกี้ยวสะทก	ลมเกี้ยวกระดูก
1277.	ลมเกี้ยวดำ	ลมเกี้ยวดำ
1278.	ลมเกี้ยวสะอื่น	ลมเกี้ยวสะอื่น
1279.	ลมขัด	ลมขัด
1280.	ลมขวาง	ลมขวาง
1281.	ลมขึ้น	ลมขึ้น
1282.	ลมขึ้นต้อน	ลมขึ้นต้อน
1283.	ลมขึ้นหัว	ลมขึ้นศีรษะ
1284.	ลมตะเฒ่นแกมसान	ลมเขม่นแกมसान
1285.	ลมเข้าไส้	ลมเข้าลำไส้
1286.	ลมคัด	ลมคัด
1287.	ลมคัน	ลมคัน
1288.	ลมจ้วน	ลมจ้วน
1289.	ลมเสียบ	ลมจุกเสียด
1290.	ลมชัก	ลมชัก
1291.	ลมแซ	ลมแซ
1292.	ลมแซข้าง	ลมแซข้าง
1293.	ลมดาด	ลมดาด
1294.	ลมดำ	ลมดำ
1295.	ลมท้องเต้น	ลมท้องเต้น
1296.	ลมทูด	ลมทูด
1297.	ลมธนู	ลมธนู
1298.	ลมธนูม้าหางาย	ลมธนูม้าหางาย
1299.	ลมธนูสิง	ลมธนูสิง
1300.	ลมบ้าหมู	ลมบ้าหมู

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1301.	ลมปิด	ลมปิด
1302.	ลมปิดหัวใจ	ลมปิดหัวใจ
1303.	ลมเปื้อ	ลมเปื้อ
1304.	ลมปัตตาคาด	ลมปัตตาคาด
1305.	ลมปากเบี้ยว	ลมปากเบี้ยว
1306.	ลมบ้าง	ลมบ้าง
1307.	ลมปี	ลมปี
1308.	ลมผิดเดือน	ลมผิดเดือน
1309.	ลมผี้	ลมผี้
1310.	ลมผี้	ลมผี้
1311.	ลมผี้सान	ลมผี้सान
1312.	ลมพยาธิ	ลมพยาธิ
1313.	ลมพรม	ลมพรม*
1314.	ลมพราย	ลมพราย
1315.	ลมพอง	ลมพอง
1316.	ลมพันไส้	ลมพันไส้
1317.	ลมพิชชาคาด	ลมพิชชามาต
1318.	ลมพิษ	ลมพิษ
1319.	ลมพิสสะวาต	ลมพิสสะวาต
1320.	ลมมะเร็งคุด	ลมมะเร็งครูด
1321.	ลมมะเร็งตุ่ม	ลมมะเร็งตุ่ม
1322.	ลมมะโหก	ลมมะโหก
1323.	ลมมีดชูด	ลมมีดชูด
1324.	ลมมีดชูดตัดหัวใจ	ลมมีดชูดตัดหัวใจ
1325.	ลมมุตตะขี้ด	ลมมุตตะขี้ด

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1326.	ลมร้อนไหม้ในทอง	ลมร้อนไหม้ในท้อง
1327.	ลมร้าย	ลมร้าย
1328.	ลมร้ายเข้าหัวใจ	ลมร้ายเข้าหัวใจ
1329.	ลมริดสีดวง	ลมริดสีดวง
1330.	ลมล่า	ลมล่า
1331.	ลมล่าลูก	ลมล่าลูก
1332.	ลมแล่น	ลมแล่น
1333.	ลมวาตะปิตตะ	ลมวาตะปิตตะ
1334.	ลมเวตะ	ลมเวตะ
1335.	ลมสรวุค	ลมสรวุค
1336.	ลมสะกุน	ลมสะกุน*
1337.	ลมสะคุน	ลมสะคุน
1338.	ลมสะพันกา	ลมสะพันกา
1339.	ลมสะอื่น	ลมสะอื่น
1340.	ลมสัน	ลมสัน
1341.	ลมสันนิบาต	ลมสันนิบาต
1342.	ลมสาน	ลมสาน
1343.	ลมเสลด	ลมเสลด
1344.	ลมเสียบ	ลมเสียดแทง
1345.	ลมเสียบ	ลมเสียบ
1346.	ลมหมื่น	ลมหมื่น
1347.	ลมหลวง	ลมหลวง
1348.	ลมเหน็ด	ลมเหน็ด
1349.	ลมออกหู	ลมออกหู
1350.	ลมอัมพาต	ลมอัมพาต

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1351.	लग	लग
1352.	लगमैन	लगमैन
1353.	लगय่น	लगย่น
1354.	ละบอง	ละบอง
1355.	ละบองดู	ละบองดู
1356.	ละบองแลม	ละบองแลม
1357.	คั่งจวง	ละเมอ
1358.	ล่ำลูก	ล่ำลูก
1359.	ลีนกระด้าง	ลีนกระด้าง
1360.	ลีนขาว	ลีนขาว
1361.	ลีนดำ	ลีนดำ
1362.	ลีนพอง	ลีนบวมพอง
1363.	ลีนหด	ลีนหด
1364.	ลีนห้อย	ลีนห้อย
1365.	หำพอง	ลูกอัมพาบวม
1366.	เลือด	เลือด
1367.	เลือดกำม	เลือดกำม
1368.	เลือดดั่งตก	เลือดกำเดาไหล
1369.	เลือดขึ้น	เลือดขึ้น
1370.	เลือดขึ้นค้ำอก	เลือดขึ้นค้ำอก
1371.	เลือดขึ้นหัว	เลือดขึ้นศีรษะ
1372.	เลือดเข้าคูกเข้าเอน	เลือดเข้ากระดูกและเส้นเอ็น
1373.	เลือดเข้าไส้	เลือดเข้าลำไส้
1374.	เลือดเข้าเอ็น	เลือดเข้าเส้นเอ็น
1375.	เลือดเข้าหัวใจ	เลือดเข้าหัวใจ

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1376.	เลือดเป็นก้อน	เลือดแข็งเป็นก้อน
1377.	เลือดขำใน	เลือดคั่ง
1378.	เลือดตก	เลือดตก
1379.	เลือดร้าย	เลือดร้าย
1380.	เลือดร้ายเข้าหัวใจ	เลือดร้ายเข้าหัวใจ
1381.	เลือดลง	เลือดลง
1382.	อย่าเลือดดอยาลม	เลือดลม
1383.	เลือดลมขึ้นหัว	เลือดลมขึ้นศีรษะ
1384.	เลือดลมบ่เสมือ	เลือดลมไหลเวียนไม่สะดวก
1385.	เลือดเสีย	เลือดเสีย
1386.	เลือดแห้ง	เลือดแห้ง
1387.	ยาห้ามเลือด / ยาตุ๊ดเลือด	เลือดไหลไม่หยุด
1388.	เลือดออกทวาร	เลือดไหลออกจากทวาร
1389.	เลือดออกคอ	เลือดออกคอ
1390.	เลือดออกทวารทั้ง 2	เลือดออกจากทวารทั้ง 2
1391.	เลือดออกทวารทั้ง 3	เลือดออกจากทวารทั้ง 3
1392.	เลือดออกทวารทั้ง 9	เลือดออกจากทวารทั้ง 9
1393.	เลือดออกถึงค์	เลือดออกจากอวัยวะเพศชาย
1394.	เลือดออกไพรเขี้ยว	เลือดออกตามไรฟัน
1395.	เลือดออกโยนี	เลือดออกที่อวัยวะเพศหญิง
1396.	เลือดคอกอก	เลือดคอกในลำคอ
1397.	เลือดออกปาก	เลือดออกปาก
1398.	เลือดออกปากออกดัง	เลือดออกปากและจมูก
1399.	เลือดออกเป้นหลิม	เลือดออกเป็นลิ่ม
1400.	เมาหัว	วิงเวียนศีรษะ

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1401.	วิน	สติเฟื่องเพี้ยน
1402.	สม	สม
1403.	สมบัติทับ	สมบัติทับ*
1404.	สรทัน	สรทัน*
1405.	สะแกเวียน	สะแกเวียน
1406.	สะพรน	สะพรน*
1407.	สะล้ง	สะล้ง
1408.	สะอัดลม	สะอัดลม
1409.	สะอื้น	สะอื้น
1410.	สันนิบาต	สันนิบาต
1411.	สันนิบาตคะด้าง	สันนิบาตคะด้าง
1412.	สันนิบาตสะทก	สันนิบาตสะทก
1413.	สันนิบาตกลิ้งกลับ	สันนิบาตกลิ้งกลับ
1414.	สันนิบาตกัก	สันนิบาตกัก
1415.	สันนิบาตกัดเขี้ยว	สันนิบาตกัดเขี้ยว
1416.	สันนิบาตขบมือขบตีน	สันนิบาตกัดมือกัดเท้า
1417.	สันนิบาตกับลูก	สันนิบาตกับลูก
1418.	สันนิบาตกำมือ	สันนิบาตกำมือ
1419.	สันนิบาตกุม	สันนิบาตกุม
1420.	สันนิบาตกุมใจ	สันนิบาตกุมใจ
1421.	สันนิบาตกุมภณท์	สันนิบาตกุมภณท์
1422.	สันนิบาตแก่	สันนิบาตแก่
1423.	สันนิบาตแกมกาน	สันนิบาตแกมกาน
1424.	สันนิบาตแกมขาง	สันนิบาตแกมขาง
1425.	สันนิบาตแกมปี	สันนิบาตแกมปี

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1426.	สันนิบาตแกมผี	สันนิบาตแกมผี
1427.	สันนิบาตแกมรากสาด	สันนิบาตแกมรากสาด
1428.	สันนิบาตแกมรากสาดเลือด	สันนิบาตแกมรากสาดเลือด
1429.	สันนิบาตแกมรากสาดแกมขาง	สันนิบาตแกมรากสาดแกมขาง
1430.	สันนิบาตขบเขี้ยว	สันนิบาตขบเขี้ยว
1431.	สันนิบาตขางกุม	สันนิบาตขางกุม
1432.	สันนิบาตขางข้าง	สันนิบาตขางข้าง
1433.	สันนิบาตขางด้าน	สันนิบาตขางด้าน
1434.	สันนิบาตขำ	สันนิบาตขำ
1435.	สันนิบาตขึ้น	สันนิบาตขึ้น
1436.	สันนิบาตขึ้นหัว	สันนิบาตขึ้นศีรษะ
1437.	สันนิบาตเข้าไล่	สันนิบาตเข้าไล่
1438.	สันนิบาตไข้	สันนิบาตไข้
1439.	สันนิบาตไข้ดิน	สันนิบาตไข้ดิน
1440.	สันนิบาตไข้เรือ	สันนิบาตไข้เรือ
1441.	สันนิบาตไข้ลงท้อง	สันนิบาตไข้ลงท้อง
1442.	สันนิบาตครูดหัด	สันนิบาตครูดหัด
1443.	สันนิบาตคั่งจวง	สันนิบาตคั่งจวง
1444.	สันนิบาตคั่งไหล	สันนิบาตคั่งไหล
1445.	สันนิบาตคว่ำหงาย	สันนิบาตคว่ำหงาย
1446.	สันนิบาตค้อนก้อม	สันนิบาตค้อนก้อม
1447.	สันนิบาตคอบิด	สันนิบาตคอบิด
1448.	สันนิบาตคัด	สันนิบาตคัด
1449.	สันนิบาตคางแข็ง	สันนิบาตคางแข็ง
1450.	สันนิบาตคางคับ	สันนิบาตคางคับ

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1451.	สันนิบาตคางหมู	สันนิบาตคางหมู
1452.	สันนิบาตวงช้าง	สันนิบาตวงช้าง
1453.	สันนิบาตงู	สันนิบาตงู
1454.	สันนิบาตงู	สันนิบาตงู
1455.	สันนิบาตจวง	สันนิบาตจวง
1456.	สันนิบาตจะกะเวียน	สันนิบาตจะกะเวียน*
1457.	สันนิบาตจุกแน่น	สันนิบาตจุกแน่น
1458.	สันนิบาตชอบ	สันนิบาตชอบ
1459.	สันนิบาตชักแน่น	สันนิบาตชักแน่น
1460.	สันนิบาตชักชายเกียง	สันนิบาตชักชายเกียง*
1461.	สันนิบาตแซ	สันนิบาตแซ
1462.	สันนิบาตไผ่ตีนไผ่มือ	สันนิบาตไผ่มือไผ่เท้า
1463.	สันนิบาตดีล้า	สันนิบาตดีล้า
1464.	สันนิบาตตกท้อง	สันนิบาตตกท้อง
1465.	สันนิบาตตักกะรัณณะ	สันนิบาตตักกะรัณณะ
1466.	สันนิบาตร้อน	สันนิบาตร้อน
1467.	สันนิบาตตาค้าง	สันนิบาตตาค้าง
1468.	สันนิบาตตาจิง	สันนิบาตตาจิง
1469.	สันนิบาตตาแจ้ง	สันนิบาตตาแจ้ง
1470.	สันนิบาตตาดำ	สันนิบาตตาดำ
1471.	สันนิบาตตาแดง	สันนิบาตตาแดง
1472.	สันนิบาตตายลืม	สันนิบาตตายลืม
1473.	สันนิบาตตาลาย	สันนิบาตตาลาย
1474.	สันนิบาตตาเหลือง	สันนิบาตตาเหลือง
1475.	สันนิบาตตุ่ม	สันนิบาตตุ่ม

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1476.	สันนิบาตขี้เป่นเลือด	สันนิบาตถ่ายเป็นเลือด
1477.	สันนิบาตทื่อเส้นผม	สันนิบาตทื่อเส้นผม
1478.	สันนิบาตเทิก	สันนิบาตเทิก
1479.	สันนิบาตเนื้อคิงเฮียน	สันนิบาตเนื้อตัวเย็น
1480.	สันนิบาตในไล่	สันนิบาตในลำไส้
1481.	สันนิบาตบ้า	สันนิบาตบ้า
1482.	สันนิบาตเปื้อ	สันนิบาตเปื้อ
1483.	สันนิบาตไ้	สันนิบาตไ้
1484.	สันนิบาตปฐวี	สันนิบาตปฐวี
1485.	สันนิบาตปวง	สันนิบาตปวง
1486.	สันนิบาตเจ็บดูก	สันนิบาตปวดกระดูก
1487.	สันนิบาตปี	สันนิบาตปี
1488.	สันนิบาตปีไฟ	สันนิบาตปีไฟ
1489.	สันนิบาตปีไฟตกห้อง	สันนิบาตปีไฟตกห้อง
1490.	สันนิบาตผีเข้า	สันนิบาตผีเข้า
1491.	สันนิบาตผุดลูก	สันนิบาตผุดลูก
1492.	สันนิบาตผีเครือ	สันนิบาตผีเครือ
1493.	สันนิบาตคลังจวง	สันนิบาตเพ้อคลั่ง
1494.	สันนิบาตฟ่อน	สันนิบาตฟ่อน
1495.	สันนิบาตเพื่อง	สันนิบาตเพื่อง
1496.	สันนิบาตไฟ	สันนิบาตไฟ
1497.	สันนิบาตไฟผี	สันนิบาตไฟผี
1498.	สันนิบาตไฟฟ้า	สันนิบาตไฟฟ้า
1499.	สันนิบาตม่อย	สันนิบาตม่อย
1500.	สันนิบาตสะทกตีนมือ	สันนิบาตมือเท้าระตุก

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1501.	สันนิบาตมูบมาบ	สันนิบาตมูบมาบ
1502.	สันนิบาตเย็น	สันนิบาตเย็น
1503.	สันนิบาตร้องไห้	สันนิบาตร้องไห้
1504.	สันนิบาตร้อน	สันนิบาตร้อน
1505.	สันนิบาตร้อนใน	สันนิบาตร้อนใน
1506.	สันนิบาตรากสาด	สันนิบาตรากสาด
1507.	สันนิบาตรากสาดครูด	สันนิบาตรากสาดครูด
1508.	สันนิบาตรากสาดเรื้อ	สันนิบาตรากสาดเรื้อรัง
1509.	สันนิบาตรากสาดเลือด	สันนิบาตรากสาดเลือด
1510.	สันนิบาตร้าย	สันนิบาตร้าย
1511.	สันนิบาตเรื้อ	สันนิบาตเรื้อรัง
1512.	สันนิบาตลงท้อง	สันนิบาตลงท้อง
1513.	สันนิบาตลม	สันนิบาตลม
1514.	สันนิบาตลมขึ้น	สันนิบาตลมขึ้น
1515.	สันนิบาตลมขึ้นหัว	สันนิบาตลมขึ้นศีรษะ
1516.	สันนิบาตลมพิษ	สันนิบาตลมพิษ
1517.	สันนิบาตลมล่า	สันนิบาตลมล่า
1518.	สันนิบาตลินหด	สันนิบาตลินหด
1519.	สันนิบาตลูก	สันนิบาตลูก
1520.	สันนิบาตลูกนก	สันนิบาตลูกนก
1521.	สันนิบาตลูกเห็บ	สันนิบาตลูกเห็บ
1522.	สันนิบาตลูกอ่อน	สันนิบาตลูกอ่อน
1523.	สันนิบาตเลือด	สันนิบาตเลือด
1524.	สันนิบาตเลือดเข้าหัวใจ	สันนิบาตเลือดเข้าหัวใจ
1525.	สันนิบาตเลือดแห้ง	สันนิบาตเลือดแห้ง

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1526.	สันนิบาตวิน	สันนิบาตวิน
1527.	สันนิบาตสองคลอง	สันนิบาตสองคลอง
1528.	สันนิบาตสามคุด	สันนิบาตสามคุด
1529.	สันนิบาตสามคลอง	สันนิบาตสามคลอง
1530.	สันนิบาตสาวไย	สันนิบาตสาวไย
1531.	สันนิบาตเส้า	สันนิบาตเส้า
1532.	สันนิบาตเสียบ	สันนิบาตเสียบ
1533.	สันนิบาตหนุ่ม	สันนิบาตหนุ่ม
1534.	สันนิบาตหมื่น	สันนิบาตหมื่น
1535.	สันนิบาตหลวง	สันนิบาตหลวง
1536.	สันนิบาตหาหมัดหาเม้น	สันนิบาตหาหมัดหาเม้น
1537.	สันนิบาตหุดเข้าไล่	สันนิบาตหุดเข้าไล่
1538.	สันนิบาตเหลาะแลก	สันนิบาตเหลาะแลก
1539.	สันนิบาตเหลาะเหละ	สันนิบาตเหลาะเหละ
1540.	สันนิบาตอภิญญา	สันนิบาตอภิญญา
1541.	สันนิบาตราก	สันนิบาตอาเจียน
1542.	สันนิบาตอุมมุตกะ	สันนิบาตอุมมุตกะ
1543.	สาดเลือด	สาดเลือด
1544.	सान	सान
1545.	सानกระด้าง	सानกระด้าง
1546.	सानก้อน	सानก้อน
1547.	सानกะตัง	सानกะตัง
1548.	सानกัณฐักสูต	सानกัณฐักสูต*
1549.	सानเกิดกับหัวใจ	सानเกิดกับหัวใจ
1550.	सानเกี้ยว	सानเกี้ยว

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1551.	सानแกมขาง	सानแกมขาง
1552.	सानแกมมะเรงครุด	सानแกมมะเรงครุด
1553.	सानซัด	सानซัด
1554.	सानซัดใจ	सानซัดใจ
1555.	सानขาง	सानขาง
1556.	सानขางมะโหกวอดกัน	सानขางมะโหกวอดกัน
1557.	सानซึ้น	सानซึ้น
1558.	सानซึ้นหัว	सानซึ้นศีรษะ
1559.	सानคเม่น	सानเขม่น
1560.	सानเข้าไล่	सानเข้าไล่
1561.	सानเขาจัว	सानเขาจัว
1562.	सानครุด	सानครุด
1563.	सानคอ	सानคอ
1564.	सानคอตีบ	सानคอตีบ
1565.	सानคะย้ง	सानคะย้ง
1566.	सानคู้	सानคู้
1567.	सानจ้วน	सानจ้วน
1568.	सानงู	सानงู
1569.	सानชน	सानชน
1570.	सानซ้าง	सानซ้าง
1571.	सानดั่งเส้า	सानดั่งเส้า
1572.	सानดาดแดง	सानดาดแดง
1573.	सानดินในท้อง	सानดินในท้อง
1574.	सानแดง	सानแดง
1575.	सानแตกในท้อง	सानแตกในท้อง

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1576.	सानถุ	सानถุ
1577.	सानท่าย	सानท่าย
1578.	सानนบ	सानนบ
1579.	सानนม	सानนม
1580.	सानนอก	सानนอก
1581.	सानนั่ง	सानนั่ง
1582.	सानในท้อง	सानในท้อง
1583.	सानยังนม	सानบริเวณเต้านม
1584.	सानป่วง	सानป่วง
1585.	सानผัด	सानผัด
1586.	सानผัดขึ้นหัว	सानผัดขึ้นศีรษะ
1587.	सानพวัน	सानพวัน
1588.	सानพอง	सानพอง
1589.	सानพัง	सानพัง
1590.	सानพัด	सानพัด
1591.	सानพิษ	सानพิษ
1592.	सानพุ	सानพุ
1593.	सानเพลิง	सानเพลิง
1594.	सानไฟ	सानไฟ
1595.	सानมกค้อง	सानมกค้อง
1596.	सानม้อย	सानม้อย
1597.	सानมะเรงครูด	सानมะเร้งครูด
1598.	सानมะเรงลงลึงค์	सानมะเร้งลงลึงค์
1599.	सानมะโหก	सानมะโหก
1600.	सानมุตตะขี้ดลม	सानมุตตะขี้ดลม

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1601.	सानร้มนะนาดคอบวม	सानร้มนะนาดคอบวม
1602.	सानร้มนะนาด	सानร้มนะนาด
1603.	सानร้มนะนาดคอบพอง	सानร้มนะนาดคอบวมพอง
1604.	सानร้มนะนาดคอปื้อ	सानร้มนะนาดคอปื้อ
1605.	सानลงท้อง	सानลงท้อง
1606.	सानลม	सानลม
1607.	सानลมก้อน	सानลมก้อน
1608.	सानลมกำม	सानลมกำม
1609.	सानลมครูด	सानลมครูด
1610.	सानลมแซ	सानลมแซ
1611.	सानลมทับ	सानลมทับ
1612.	सानลมปั่นเมา	सानลมปั่นเมา
1613.	सानลมป้าง	सानลมป้าง
1614.	सानลมพอง	सानลมพอง
1615.	सानลมพิษ	सानลมพิษ
1616.	सानลมพุ	सानลมพุ
1617.	सानลมร้อน	सानลมร้อน
1618.	सानลมราก	सानลมราก
1619.	सानลมล่า	सानลมล่า
1620.	सानลมเสียบ	सानลมเสียบ
1621.	सानลมเหน็ด	सानลมเหน็ด
1622.	सानล่า	सानล่า
1623.	सानเลือด	सानเลือด
1624.	सानสมทบ	सानสมทบ
1625.	सानสะแกเอื่อน	सानสะแกเอื่อน

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1626.	सानสะเพา	सानสะเพา
1627.	सानสันหลัง	सानสันหลัง
1628.	सानเสลด	सानเสลด
1629.	सानเส้า	सानเส้า
1630.	सानเสี้ยน	सानเสี้ยน
1631.	सानเสียบ	सानเสียบ
1632.	सानหนอง	सानหนอง
1633.	सानหลัง	सानหลัง
1634.	सानหลังไล่	सानหลังไล่
1635.	सानหลุ	सानหลุ
1636.	सानไหม้ขึ้น	सानไหม้ขึ้น
1637.	सानแอ่ยง	सानแอ่ยง
1638.	सानไอ	सानไอ
1639.	สะมักเข้า	สำลักอาหาร
1640.	สิว	สิว
1641.	สิวข้าง	สิวข้าง
1642.	สิวหัวข้าง	สิวหัวข้าง
1643.	สีธิการ	สีธิการ*
1644.	สีอแมว	สีอแมว
1645.	สีอหมา	สีอหมา
1646.	สุรพล	สุรพล*
1647.	สุวัณณะมัดขอดขึ้นตีหัวใจ	สุวรรณะมัดขอดขึ้นตีหัวใจ
1648.	สุวัณณะโมกขอด	สุวรรณะโมกขอด
1649.	สุวัณณปทุมมะเมกขอด	สุวัณณปทุมมะเมกขอด
1650.	เอนอयीด	เส้นเอ็นยึด

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1651.	เอนหด	เส้นเอ็นหด
1652.	เสยยะโร	เสยยะโร*
1653.	เสลด	เสลด
1654.	เสลดขึ้น	เสลดขึ้น
1655.	เสลดขึ้นหัว	เสลดขึ้นศีรษะ
1656.	เทือติดคอก	เสลดติดคอก
1657.	เสียงแหบ	เสียงแหบแห้ง
1658.	เสียงนแพง	เสียงต่ำ
1659.	เสียงขึ้น	เสียงขึ้น
1660.	เสียงบเลือด	เสียงบเลือด
1661.	เลือดออกนัก	เสียงเลือดมาก
1662.	ไส้ฟุง	ไส้ฟุง
1663.	ไส้ย้อยใจ	ไส้ย้อยใจ
1664.	ไส้ลงห้า	ไส้เลื่อน
1665.	ไส้เหลื่อง	ไส้เหลื่อง
1666.	หนอง	หนอง
1667.	หน้ามิด	หน้ามิด
1668.	หน้ามิดตามัว	หน้ามิดตาตาย
1669.	หนาว	หนาว
1670.	หนาวสัน	หนาวสัน
1671.	ตายลิม	หมดสติ
1672.	หมื่นหางน้ำแกมสะดวง	หมื่นหางน้ำแกมริดสีดวง
1673.	มองคร่อ	หลอดลมโป่ง
1674.	หลุกัว	หลุกัว
1675.	หลูป่วง	หลูป่วง

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1676.	หวัด	หวัด
1677.	ห้อยเลือด	ห้อยเลือด
1678.	หัด	หัด
1679.	หัดแดง	หัดแดง
1680.	หัดตกท้อง	หัดตกท้อง
1681.	หัวเข้าพอง	หัวเข้าบวม
1682.	ใจสั้นใจหิว	หัวใจเต้นผิดปกติ
1683.	หัวเดือน	หัวเดือน
1684.	ร่า	ห่า
1685.	หาใจผี	หายใจผี
1686.	หิด	หิด
1687.	หูด	หูด
1688.	หูดเข้าไส้	หูดเข้าลำไส้
1689.	หูดดำ	หูดดำ
1690.	หูล้าง	หูหนวก
1691.	เหงือกพอง	เหงือกบวม
1692.	เหงือกออกนัก	เหงือกออกมาก
1693.	เหงือกออกหัว	เหงือกออกศีรษะ
1694.	เหนียว	เหน็ดเหนียว
1695.	เหน็ด	เหน็บชา
1696.	เหน็บปลายมือปลายตีน	เหน็บชาตามปลายมือปลายเท้า
1697.	ควยพอง	องคชาติบวม
1698.	ออกไพรสาน	ออกไพรสาน
1699.	ออกรากสาด	ออกรากสาด
1700.	ออกพระบาท	ออกพระบาท

ตารางที่ 4.1 ชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย
1701.	อักคทา	อักคทา*
1702.	อัคนีธาน	อัคนีธาน
1703.	อัมพาท	อัมพาท
1704.	ตายผาก	อัมพาทครึ่งซีก
1705.	ราก	อาเจียน
1706.	รากเลือด	อาเจียนเป็นเลือด
1707.	รากเปนเลือดเปนหนอง	อาเจียนเป็นเลือดปนหนอง
1708.	รากดำ	อาเจียนเป็นสีดำ
1709.	รากแดง	อาเจียนเป็นสีแดง
1710.	รากเหม็น	อาเจียนมีกลิ่นเหม็น
1711.	รากลม	อาเจียนมีแต่ลมออกมา
1712.	อิดหิว	อิดหิว
1713.	ลงดำแดง	อุจจาระเป็นสีดำหรือสีแดง
1714.	อุปปกาน	อุปปกาน
1715.	ไอ	ไอ
1716.	ไอเปนเลือด	ไอเป็นเลือด
1717.	ไอเสลด	ไอเสลด
1718.	ไอแห้ง	ไอแห้ง

ภาคผนวก 5

ตัวอย่างคำอธิบายชื่อโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ และ
ตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายา สมุนไพรล้านนา

ตารางที่ 5.1 คำอธิบายโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา

ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
กาน	กาน	ตุ่มฝีชนิดหนึ่ง มีอาการปวดแสบปวดร้อน กระจับกระจาย
กานกินพิดาน	กานกินเพดาน	ตุ่มฝีชนิดหนึ่ง มีอาการปวดแสบปวดร้อน กระจับกระจาย มักเกิดตรงเพดานปาก
กานกินอกกินใจ	กานกินอกกินใจ	โรคกานชนิดหนึ่งมีอาการอ่อนเพลียมาก
กานจับใน	กานจับใน	โรคกานชนิดหนึ่งมีอาการกระจับกระจาย ร้อนใน อ่อนเพลีย หายใจติด ๆ ขัด ๆ
กานเจ็บอก	กานเจ็บอก	ตุ่มฝีชนิดหนึ่ง มีอาการปวดแสบปวดร้อน กระจับกระจาย มักมีอาการเจ็บอกร่วมด้วย
กานนอก	กานนอก	ตุ่มฝีชนิดหนึ่งมักเกิดบริเวณภายนอกร่างกาย
กานใน	กานใน	ตุ่มฝีชนิดหนึ่ง มีอาการปวดเจ็บหัวใจ
กานปากสูกปากพอง	กานปากสูกปากพอง	ตุ่มฝีชนิดหนึ่งมักเกิดบริเวณปาก
กานร่ามะนาด	กานร่ามะนาด	โรคกานชนิดหนึ่ง เกิดตั้งแต่ศีรษะลงมาถึงเท้า ปวดหนองตาม ข้างขา ลำตัวแดง
กานลม	เกี่ยวลม	เป็นไข้ ปวดศีรษะ จุกเสียดแน่นท้อง
กินเข้าปล่า	ไม่เจริญอาหาร	ไม่ยอมรับประทานอาหาร
กินผิด	รับประทานอาหารผิด สำแดง	ก.กินอาหารผิดสำแดง,อาหารที่กินเข้าไปแล้วทำให้โรคกำเริบ
กิว	กิว	น.บิด, โรคที่ทำให้ปวดมวน อุจจาระเป็นมูกเลือด สาเหตุเกิดจากเชื้อปรสิต เช่น <i>Entamoeba histolytica</i> หรือเชื้อแบคทีเรียเช่น <i>Shigella sonnei</i> , <i>S.Flexneri</i> หรือ <i>S.dysenteriae</i> เป็นต้น อาการ : ผู้ป่วยจะมีอาการท้องเสีย ถ่ายเป็นมูกเลือด มีไข้และอ่อนเพลีย การรักษา : ทำโดยการให้ยาฆ่าเชื้อปรสิต เช่น Diiodohydroxyquin และ Dehydroemetine ส่วนแบคทีเรียใช้ยาปฏิชีวนะเช่น Ampicillin เป็นต้น อาจให้สารน้ำอิเล็กโทรไลต์ร่วมด้วย

ตารางที่ 5.1 คำอธิบายโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ก๊วท้อง	ก๊วท้อง	ก.ปวดมวนในท้อง
เกิดลูกยาก	คลอดลูกยาก	อาการคลอดบุตรยาก
เกี้ยว	เกี้ยว	น.เป็ลยว,ตะคริว อาการกล้ามเนื้อเกร็งแข็งและปวดซึ่งจะเกิดขึ้นรวดเร็วและมักจะเป็นอยู่ไม่กี่ปีกว่า กล้ามเนื้อที่พบเป็นตะคริวได้บ่อยได้แก่กล้ามเนื้อน่อง และต้นขา ตามตำราแพทย์แผนโบราณว่าเกิดจากความเย็นมาก เกี้ยว ก๊ว สาเหตุ : ส่วนมากจะไม่มีสาเหตุร้ายแรง เป็นเพียงชั่วคราวก็หายได้เอง บางคนอาจเป็นตะคริวที่นอนขณะนอนหลับโดยไม่ทราบสาเหตุ บางคนอาจเป็นหลังออกกำลังกายมากกว่าปกติ หรือนอนนั่งหรือยืนในท่าที่ไม่สะดวกนานๆ (ทำให้การไหลเวียนของเลือดไม่สะดวก) ผู้มีภาวะแคลเซียมในเลือดต่ำก็อาจเป็นตะคริวได้บ่อย อาการ : ผู้ป่วยอยู่รู้สึกล้ามเนื้อส่วนหนึ่งส่วนใด (เช่นน่องหรือต้นขา) มีการแข็งตัว ปวดมาก เขามือคลำดูจะรู้สึกแข็งเป็นก้อน ถ้าพยายามขยับเขยื้อนกล้ามเนื้อส่วนนั้นจะทำให้ยิ่งแข็งตัวและปวดมากขึ้น การนวดและยืดกล้ามเนื้อส่วนนั้นจะช่วยให้ตะคริวหายเร็วขึ้น โดยทั่วไปจะเป็นอยู่เพียงไม่กี่นาทีก็หายเองได้และไม่มีความผิดปกติอื่นๆเกิดร่วมด้วย เมื่อหายแล้วผู้ป่วยจะรู้สึกเป็นปกติทุกอย่าง
เกี้ยวกาน	เกี้ยวกาน	น.ชื่อโรคชนิดหนึ่ง
เกี้ยวกินดูก	เกี้ยวกินกระดูก	ปวดน่อง ปวดต้นขา ปวดตามกระดูก พับงอหรือคู้เหยียดไม่ได้
เกี้ยวดำ	เกี้ยวดำ	กล้ามเนื้อเกร็งแข็งและปวดซึ่งจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมักเป็นอยู่ไม่กี่ปีกว่า กล้ามเนื้อที่พบเป็นตะคริวได้บ่อย ได้แก่มกล้ามเนื้อน่องและต้นขา ตามตำราแพทย์แผนโบราณว่าเกิดจากความเย็นมาก
เกี้ยวผี	เกี้ยวผี	ชาตามแขนขา ตามปลายมือปลายเท้า เจ็บปวดบริเวณริมฝีปาก ไม่มีเรียวแรง
เกี้ยวผีพิษ	เกี้ยวผีพิษ	เป็นตะคริวเมื่อเกิดตุ่มผีขึ้นที่ใดที่หนึ่ง
เกี้ยวไฟ	เกี้ยวไฟ	ร้อนตั้งแต่สันหลังถึงลำคอ ขยับตัวไม่ได้

ตารางที่ 5.1 คำอธิบายโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
เกี้ยวมะโหก	เกี้ยวมะโหก	ปวดมวนท้อง ถ่ายอุจจาระปนเลือด
เกี้ยวลูก	เกี้ยวลูก	ลักษณะเหมือนมีก้อนลม แล่นไปมาในร่างกาย
เกี้ยวเลือด	เกี้ยวเลือด	เลือดเดินไม่สะดวก มักเกิดกับหญิงหลังคลอดลูก
เกี้ยวเหล้า	เกี้ยวเหล้า	เป็นตะคริว เมื่อไม่ได้ดื่มเหล้าตามปกติ
แก้มบวม	แก้มบวม	ลักษณะที่แก้มบวม หนองออกมา เนื่องจากอักเสบ
ขา	ขา	โรคปากเปื่อย ปากเจ็บหรือเป็นแผลที่พบได้บ่อยทั้งในเด็กและผู้ใหญ่ ส่วนมากเป็นโรคที่ไม่ร้ายแรงถึงแม้ไม่ได้รับการรักษาก็อาจหายเองได้ภายใน 1-2 สัปดาห์ สาเหตุ : ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าเกิดจากจากอะไร อาจมีสาเหตุจากเชื้อไวรัส แต่เชื่อว่าจะมีความสัมพันธ์กับปฏิกิริยาทางภูมิคุ้มกันหรือปฏิกิริยาภูมิคุ้มกัน(immunity) ที่เกิดกับเยื่อภายในช่องปาก โรคนี้มักเกิดขึ้นขณะที่มีความเครียดทางจิตใจ ขณะมีประจำเดือน อาหารไม่ย่อย ท้องผูกหรือเป็นไข้เรื้อรัง ชาวบ้านมักเรียกว่า แผลร้อนใน อาการ : รู้สึกเจ็บในปากเมื่อตรวจดูจะพบมีแผลตุ่มๆขอบแผลแดง ตรงกลางแผลเป็นสีขาวปนเหลือง ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 3-5 มิลลิเมตร ขึ้นที่เยื่อช่องปาก ตำแหน่งที่พบบ่อยคือ ที่ริมฝีปาก กระพุ้งแก้ม บนลิ้น ใต้ลิ้น ส่วนน้อยอาจพบที่เพดานปากเหงือก หรือต่อมทอลซิล อาจขึ้นเพียงแผลเดียวหรือหลายแผลก็ได้ ในระยะ 2-3 วันแรกจะรู้สึกปวดมากจนบางครั้งกลืนหรือพูดไม่ถนัด ถ้ายังไม่กินของเผ็ดจัดหรือเปรี้ยวจัด จะรู้สึกปวดแสบมากขึ้น ต่อมาอีก 5-7 วัน จะพบว่ามีเยื่อเหลืองๆปกคลุมที่ผิวของแผล หลังจากนั้นแผลก็จะค่อยๆหาย อาการปวดจะหายได้เองภายใน 7-15 วัน โดยมากมักจะไม่เป็นแผลเป็น ส่วนมากจะไม่มีการผิดปกติอื่นๆ ยกเว้นในรายที่มีอาการรุนแรงอาจมีอาการอ่อนเพลียและมีไข้ร่วมด้วย

ตารางที่ 5.1 คำอธิบายโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ขางก้อน	ขางก้อน	ร้อนทรวงอกลงมาท้องน้อย มีอาการเกร็งท้องน้อย อาเจียนออกมาเป็นสีเหลือง หากไม่ได้รับการรักษาอย่างถูกวิธีอาจเสียชีวิตได้
ขางก้าม	ขางก้าม	อาการจุกเสียดแน่นตามร่างกายคล้ายมีก้อนในร่างกาย
ขางก้ามปาก	ขางก้ามปาก	เจ็บลิ้น เจ็บคอ
ขางกินตับ	ขางกินตับ	ปวดท้องบิดมวน ปวดศีรษะ ร้อนไหม้ในช่องท้อง
ขางกินไส้	ขางกินลำไส้	ปวดท้องบิดมวน ปวดศีรษะ ร้อนไหม้ในช่องท้อง
ขางขึ้น	ขางขึ้น	จุกเสียด แน่นหน้าอก
ขางเข้าไส้	ขางเข้าลำไส้	ถ่ายปัสสาวะเป็นสีเหลือง เป็นสีคล้ายน้ำข้าวข้าว คล้ายน้ำปูน หรือมีสีเลือดมีน้ำหนองปนออกมา
ขางใช้ดิน	ขางใช้ดิน	หายใจผิด จุกเสียด
ขางคัด	ขางคัด	หายใจผิด จุกเสียด
ขางคะยือ	ขางคะยือ	1.โรคหืด สาเหตุ : ทางกายแพทย์แผนปัจจุบัน หืด เกิดจากอาการแพ้ ซึ่งเป็นอาการเนื่องจากทางเดินหายใจอุดตัน อาการ : ผู้ป่วยจะมีอาการหายใจขัดมีเสียงหวีด ไอและมีเสมหะ มีช่วงหายใจออกยาว การรักษา : ให้ผู้ป่วยพยายามหลีกเลี่ยงสิ่งที่ทำให้เกิดการแพ้ ให้ยาฮิสตามีน ยาขยายหลอดลมและอาจให้ยาสเตียรอยด์ร่วมด้วย 2. โรคเด็กอ่อนเกิดจากสายสะดือเป็นพิษ มีอาการลิ้นกระด้าง คางแข็ง บางตำราว่าผู้ป่วยมีอาการหืดหอบและน้ำลายย่อยอีกด้วย
ขางชอง	ขางชอง	โรคขางชนิดหนึ่ง มีอาการไอ มีไข้ต่ำ ตัวผอมเหลือง
ขางน่านม	ขางน่านม	อาการอักเสบของเด็กในระยะกินนม มีลักษณะอักเสบรอบปาก
ขางพอง	ขางพอง	ท้องบวม ปวดมวนท้อง ตัวซีดเหลือง
ขางพุ	ขางพุ	ลมดันทะลักออกมาจากภายในกาย ทำให้หาว เรอหรือเกิดอาการวิงเวียนหน้ามืด และอาเจียน
ขางไฟ	ขางไฟ	เป็นไข้ ร้อนใน ท้องร่วง หรือจุกเสียดแน่นท้อง
ขางไฟตกท้อง	ขางไฟตกท้อง	ท้องบวม ปวดมวนท้อง ตัวซีดเหลือง

ตารางที่ 5.1 คำอธิบายโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายา
สมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ขางริดสะดวง	ขางริดสีดวง	ล้นเป็นแผล ล้นเปื่อย บวมพอง มีกลิ่นเน่าเหม็น
ขางลงลิงค์	ขางลงลิงค์	น.อาการปวดท้องปัสสาวะ, ปัสสาวะขุ่น
ขางลม	ขางลม	จุกเสียด ท้องเฟ้อ ถ่ายอุจจาระไม่ออก บางครั้งมีอาการจุก เสียดแน่น ปวดกระดูกข้อต่อ ปวดเมื่อยตามร่างกาย
ขางลมก้อน	ขางลมก้อน	จุกเสียด บางครั้งมีอาการไม่กระหายน้ำ
ขางลมแคน	ขางลมแคน	ลำคอกอาหารเหมือนลำค้ำข้าว
ขางลมเปิด	ขางลมเปิด	ตุ่มออกตามร่างกาย คล้ายโรคฝีดาษ
ขางลมพิส	ขางลมพิษ	วิงเวียนศีรษะ หน้ามืดตาลาย เวรบ่อย จุกเสียดแน่นท้อง ปวด เมื่อยตามร่างกาย อ่อนเพลีย มือเท้าเย็น ปวดกระดูก
ขางลมหมื่น	ขางลมหมื่น	ผื่นคันตามผิวหนัง
ขางล้นร้อน	ขางล้นร้อน	เหงือกเน่า ล้นพอง มีกลิ่นปาก รับประทานอาหารไม่ได้
ขางเลือด	ขางเลือด	ปวดเอว ปวดสะโพก ร้อนใน กระสับกระส่าย ร้อนบริเวณ ท้องน้อยคล้ายโรคจุกผาม
ขางเลือดล่า	ขางเลือดล่า	อ่อนเพลีย ปวดเมื่อย อาจมีอาการลมขึ้น หรือมีอาการคล้าย เป็นไข้ ร้อนกระหม่อม ร้อนคอ ร้อนอก ร้อนออกปาก
ขางไล่มีน	ขางไล่มีน	ท้องร่วงเรื้อรัง
ขางแห้ง	ขางแห้ง	เป็นไข้ตัวร้อน กระหายน้ำ เบื่ออาหาร เพ้อ เจ็บคอ มือเท้าเย็น
ขีบ่อก	ถ่ายอุจจาระไม่ออก	ขัดหนัก ถ่ายอุจจาระไม่ออก
ขีรากลสองคลอง	ขีรากลสองคลอง	น.ปว, โรคลงราก, โรคที่อุจจาระร่วงแล้วอาเจียน
ไข้	ไข้	น.ไข้-อาการของโรคที่ทำให้ตัวร้อน มีชื่อต่างๆ ว.ร้อน
ไข้กาน	ไข้กาน	เป็นไข้ กระสับกระส่าย ร้อน ๆ หนาว ๆ
ไข้เกี้ยว	ไข้เกี้ยว	เป็นไข้ ตัวเย็น ไม่มีเหงื่อ ร้อนใน เป็นตะคริว
ไข้ขา	ไข้ขา	ร้อนๆหนาวๆ แข็งขาแข็งกระด้าง กระหายน้ำ มีกลิ่นปาก
ไข้ขางกุม	ไข้ขางกุม	เป็นไข้ ร้อนใน ปากแห้ง หากไม่ได้รับการรักษาจะกลายเป็น โรคสันนิบาต
ไข้ขาไฟ	ไข้ขาไฟ	เป็นไข้ ง่วงเหงาหาวนอน ไม่ค่อยลืมตา
ไข้ขางมอย	ไข้ขางมอย	ร้อนๆหนาวๆ แข็งขาแข็งกระด้าง กระหายน้ำ มีกลิ่นปาก
ไข้คั่งไหล	ไข้คั่งไหล	เป็นไข้ตัวร้อน มือเท้าแข็งกระด้าง มีเลือดออกปากออกจมูก
ไข้ดิน	ไข้ดิน	ไข้ชนิดหนึ่งมีอาการสั่นเทาและเพ้อ

ตารางที่ 5.1 คำอธิบายโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ไข้ตัวร้อน	ไข้ตัวร้อน	อาการมีอุณหภูมิขิงร่างกายสูงกว่า 37.2 องศาเซลเซียส (วัดทางปาก) 36.7 องศาเซลเซียส (วัดทางรักแร้) หรือ 37.7 องศาเซลเซียส (วัดทางทวารหนัก) สาเหตุเกิดจากไข้หวัด ต่อมทอนซิลอักเสบ มาลาเรีย ไทฟอยด์ เป็นต้น
ไข้ป่า	ไข้ป่า	น.จุฬาม, โรคท้องมาน, โรคกล้ามเนื้อ, ไข้มาเลเรีย
ไข้ป	ไข้ป	เป็นไข้ ตัวเย็น ไม่มีเหงื่อ ร้อนในกับตะคริว
ไข้ร้อนกาน	ไข้ร้อนกาน	เป็นไข้ เยื่อกร่อนเยื่อหนาว
ไข้รากสาดแดง	ไข้รากสาดแดง	โรครากสาดชนิดหนึ่ง มีลักษณะเป็นรอยแดงออกตามร่างกาย ตาแดง เป็นไข้ไม่ส่วง
ไข้ร้าย	ไข้ร้าย	ตัวร้อนอยู่ตลอดเวลา ริมฝีปากหุด เนื้อตัวแข็งกระด้าง หากไม่ได้รับการรักษาอาจเสียชีวิตได้ภายใน 3 วัน
ไข้เรื้อ / ไข้ฉานหาย	ไข้เรื้อรัง	น.ไข้เรื้อรังซึ่งมีตัวยาแก้ไขดังนี้ ไข้ ไช ควย ฟู บ้า คือ ไข้ คือไข้ชวย ฟู(ชวยฟู) ไช-จักโคร(ตะโคร) ควย-หย้าควยงู (Achyranthesaspera Linn.) ฟู-ป่าเชื้อฟู (มะอึก) ฝี่-ผักเสี้ยนฝี่ บ้า-ป่าเชื้อบ้า(ต้นลำโพง)
ไข้สัน	ไข้สัน	ไข้จับสัน เป็นโรคที่พบได้บ่อยและมีอัตราการตายสูง มักพบในบริเวณที่เป็นป่าเขา พบได้แทบทุกภาคของประเทศไทย
ไข้สันนิบาต	ไข้สันนิบาต	น.ไข้กาฬนกนางแอ่น, ไข้กาฬหลังแอ่น
คั้งจวง	ละเมอ	ก.สติไม่อยู่กับตัว
คัดดั่ง	คัดจุมก	แน่นจุมก คัดจุมก หรือมีน้ำมูกไหล สาเหตุเกิดจากไข้หวัด, หวัดจากการแพ้, ไซนัสอักเสบ
คัดท้อง	แน่นท้อง	ก.จุก, แน่นท้อง
คัดอก	แน่นหน้าอก	ก.ต้นคอหอย-เต็มตื่น, ดีใจหรือเสียใจจนพูดไม่ถูก
คางพอง	คางบวม	บวมหรือมีก้อนที่คาง ใต้หู หรือข้างคอ มีสาเหตุมาจากคางทูม , ต่อมน้ำเหลืองอักเสบ , ต่อมทอนซิลอักเสบ , เหงือกอักเสบ
คันท้อง	คลื่นไส้อาเจียน	อยากอาเจียน พะอืดพะอม
คอเอิม	คอพอก	น.โรคคอพอก
คัน	คัน	ก.คันตามตัว คันศีรษะ รู้สึกอยากเกาโดยไม่มีตุ่มผื่นหรือวงด่างให้เห็น

ตารางที่ 5.1 คำอธิบายโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
คู	คู	น.โรคหืด ชื่อคูก็ว่า
จ้วน	จ้วน	น1.ยาพิษ ยาเบื่อ น2.โรคเนื้อร้าย
จ้วนช้าง	จ้วนช้าง	เป็นไข้ไม่หาย ร่างกายอ่อนเพลีย ง่วงเหงาหาวนอน ตาเหลือง ตอนกลางคืนกลับนอนไม่หลับ
จ้วนตาเหลือง	จ้วนตาเหลือง	เป็นไข้ไม่หาย ร่างกายอ่อนเพลีย ง่วงเหงาหาวนอน ตาเหลือง
จ้วนนก	จ้วนนก	เป็นไข้ไม่หาย ร่างกายอ่อนเพลีย ง่วงเหงาหาวนอน ตาเหลือง ท้องร่วง
ง่วย / ง่อย	ง่อย	ว.ง่อย-อาการที่แขนขาพิการเคลื่อนไหวไม่ได้ตามปกติ
เจ็บเขี้ยว	ปวดฟัน	ผิดปกติเกี่ยวกับเหงือกและฟัน สาเหตุเกิดจากฟันพุ , ฟันคุด , เหงือกอักเสบ
เจ็บแคงเจ็บขา	ปวดแข้งปวดขา	ว.ปวดเมื่อยตามร่างกาย
เจ็บท้อง	ปวดท้อง	ปวดเจ็บ จุกแน่น ท้องอืดเฟ้อ หรือปวดบิดเป็นพัก ๆ ในท้อง อาจเป็นเฉพาะที่หรือทั่วท้อง สาเหตุเกิดจากอาหารไม่ย่อย , โรคกระเพาะ , ท้องเดิน , ปวดประจำเดือน , นิ่วในท่อไต เป็นต้น
เจ็บหัว	ปวดศีรษะ	ปวดหนัก ปวดตื้อ ปวดมัน หรือปวดตื้อๆ ที่บริเวณหนึ่งบริเวณ ใดของศีรษะ รอบตาและใบหน้า สาเหตุเกิดจากความเครียด , ไมเกรน , ไซนัสอักเสบ , สายตาผิดปกติ เป็นต้น
เจ็บหัวดิบ	ปวดศีรษะโดยไม่ทราบ สาเหตุ	ปวดศีรษะโดยไม่ทราบสาเหตุ
ชัก	ชัก	ก.อาการที่กล้ามเนื้อกระตุกอย่างกระตุกทั้งตัวและรุนแรงมักมี อาการมือเท้าเกร็ง
ซ้ำ	ฟกซ้ำ	ว.ซ้ำ-นมระบมเพราะถูกกระทบกระเทือนอย่างแรงหรือบ่อย
แหลม	แหลม	หมดสติเพราะโรคลม , เป็นลมบ่อย
แหลมพิษ	แหลมพิษ	น.หมดสติเพราะเป็นโรคลม, เป็นลมบ่อย
แซเลือด	แซเลือด	น.ปวดเพราะเสียเลือดมาก สตรีมีประจำเดือนกะปริดกะปรอย
ซาง	ซาง	น.โรคชนิดหนึ่งตามตำราแพทย์แผนโบราณว่าเป็นแก่เด็ก มี ลักษณะเป็นเม็ดขึ้นในปาก ลิ้นเป็นฝ้า
ด้อย	ด้อย	น.โรคตานขโมย-โรคพยาธิลำไส้อย่างหนึ่ง มักเป็นแก่เด็กอายุ ราว 5 ขวบขึ้นไป ทำให้มีลักษณะผอม ท้องป่อง ก้นปอด กินอ

ตารางที่ 5.1 คำอธิบายโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ด้อยลม	ด้อยลม	ป่วยหลังตั้งครรภ์ได้ประมาณ 6 เดือน มีอาการจุกเสียดแน่น เรียกอีกอย่างว่า เลือดขึ้นค้ำอก
ด้อยเลือด	ด้อยเลือด	ปวดเจ็บท้องอยู่ตลอดทั้งวันทั้งคืน
ตกเลือด (คลอดลูก)	ตกเลือด	เลือดออกผิดปกติธรรมดาเนื่องจากแท้งลูก
ต้อ	ต้อ	โรคอย่างหนึ่งเกิดที่ตา ทำให้พิการหรือมองไม่เห็นชัดเจน
ต้อ	ตาต้อ	เป็นแผลที่กระจกตา โรคอย่างหนึ่งที่เกิดที่ตาทำให้พิการหรือมองไม่เห็นชัดเจน เป็นภาวะที่แก้วตาหรือเลนส์ตาภายในลูกตามีลักษณะขุ่นขาวขึ้นจากปกติที่มีลักษณะโปร่งใสเหมือนกระจก เมื่อแก้วตาขุ่นขาวก็จะมีลักษณะระทบแสง ไม่ยอมให้แสงผ่านเข้าสู่ลูกตาไปรวมตัวที่จอตาทำให้เกิดอาการตาฝ้าฟางหรือมีตมัว สาเหตุ : เกิดจากการเสื่อมตามวัย คนที่มีอายุมากกว่า 60 ปี จะเป็นต้อกระจกแทบทุกคน แต่อาจเป็นมาคน้อยต่างกันไป เรียกว่า ต้อกระจก ในคนสูงอายุหรือเกิดจากการได้รับบาดเจ็บหรือกระทบกระเทือนที่ตาอย่างรุนแรงเกิดจากความผิดปกติของตา เช่น ม่านตาอักเสบ ต้อหิน เกิดจากยา เช่น การใช้ยาหยอดตาที่มีตัวยาสเตียรอยด์หรือกินยาสเตียรอยด์นานๆ การใช้ยาลดความอ้วนบางชนิด เป็นต้น อาการ : ผู้ป่วยจะรู้สึกวุ้นๆ ค่อยๆ มัวลงเรื่อยๆ ทีละน้อย ในระยะเริ่มแรกจะรู้สึกมีอาการตมัวเหมือนมีหมอกบัง มองในที่มืดชัดกว่าที่สว่างหรือถูกแสงสว่าง จะรู้สึกตาพร่ามัว สู้แสงไม่ได้ โดยไม่มีอาการเจ็บปวดหรือตาแดงแต่อย่างใด อาการตมัวจะเป็นมากขึ้นเรื่อยๆ กินเวลานานจนในที่สุดเมื่อแก้วตาขุ่นขาวจนหมด (เรียกว่าต้อสุก) ก็จะมองไม่เห็น สำหรับต้อกระจกในคนสูงอายุมักจะเป็นที่ตาทั้งสองข้างแต่จะสุกไม่พร้อมกัน การรักษา : นิยาใช้วิธีการผ่าตัด
ตัวทอง	พยาธิในลำไส้	น.คำเรียกรวมหมายถึงพยาธิที่อยู่ในท้องคนหรือสัตว์
ตาจิ	ตาหรี	น.ตาหยา ,ตาหรี,ตาตี,ตาเหล่เข้าหากัน

ตารางที่ 5.1 คำอธิบายโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ตาแดง	ตาแดง	เคืองตา คันตา ตาแดงหรือมีขี้ตาแฉะ สาเหตุเกิดจากมีสิ่งแปลกปลอมเข้าตา เยื่อตาขาวอักเสบจากการแพ้หรือเชื้อแบคทีเรียหรือจากเชื้อไวรัส, ต้อเนื้อ
ตาบอด	ตาบอด	น.ตาที่มองไม่เห็น
ตาเปนนอน	ตาถุ้งยิง	ตาเป็นถุ้งยิง ตุ่มฝีเล็กๆที่เกิดขึ้นที่ขอบเปลือกตาเนื่องมาจากต่อมไขมันที่โคนขนตามีอาการอุดตันและเกิดการติดเชื้อแบคทีเรียจนกลายเป็นตุ่มฝีขึ้นมา เป็นโรคที่พบได้บ่อยในทุกเพศทุกวัย สาเหตุ : ปัจจัยที่เสริมให้เกิดเป็นตาถุ้งยิงได้ง่าย ได้แก่การไม่รู้จักรักษาความสะอาด เช่น ปลอมยให้ผิวหนังมือและเสื้อผ้าสกปรก มีความผิดปกติเกี่ยวกับสายตา เช่น สายตาสั้น สายตาวาย สายตาเอียง ตาเข เป็นต้น สุขภาพทั่วไปไม่ดี เช่นเป็นโรคเรื้อรัง ขาดอาหาร พันธุ ไซนัสอักเสบ อดนอน เป็นต้น มีภาวะที่ทำให้ติดเชื้อได้ง่าย เช่น เป็นโรคพิษสุราเรื้อรัง เบาหวาน รับประทานยาสเตียรอยด์นานๆ เป็นต้น อาการ : มีตุ่มฝีเล็กๆขึ้นที่ขอบเปลือกตา ทำให้รู้สึกปวดระคายเคือง ในวันแรกๆอาจขึ้นเป็นตุ่มแข็งๆต่อมาค่อยนุ่มลง บางครั้งมีหนองไหลเป่งทำให้เห็นเป็นหัวขาวๆ 4-5 วันต่อมาอาจจะแตกเองแล้วหัวฝีจะยุบลงและหายปวดถ้าหนองระบายได้หมดก็จะหายไปเองได้ภายในหนึ่งสัปดาห์หลังเริ่มเป็นแต่บางคนอาจมีหนองหลงเหลือก็จะกลายเป็นไตแข็งๆ คล้ายตุ่มเนื้องอก ผู้ป่วยที่เป็นถุ้งยิงมาครั้งหนึ่งแล้วมักจะมีการกำเริบเป็นๆหายๆบ่อย บางครั้งเป็นสลับข้างไปมา ส่วนมากจะขึ้นเป็นตุ่มเดียวแต่บางครั้งอาจเกิดพร้อมกันหลายตุ่ม ถ้าเป็นถุ้งยิงบริเวณหางตา มักจะมีอาการรุนแรงอาจจะทำให้หนังตาบวมแดงจนตาปิด โดยทั่วไปถุ้งยิงมักจะแตกและยุบหายได้เอง ไม่มีภาวะแทรกซ้อนแต่อย่างใด นอกจากเป็นๆหายๆจนน่ารำคาญหรืออาจทำให้เป็นแผลเป็นน่าเกลียด การรักษา : ในรายที่เป็นมาๆนิยมใช้วิธีผ่าตัด

ตารางที่ 5.1 คำอธิบายโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ตามัวฟาง	ตามัวฝ้าฟาง	น.ตาพร่า,ตามัว ตามองเห็นไม่ชัด สาเหตุเกิดจากต้อกระจก , ต้อเนื้อ ,สายตาดัดปกติ ,เบาหวาน,ความดันโลหิตสูง
ตายผาก	อัมพาตครึ่งซีก	ก.ตายไปครึ่งร่าง,เป็นอัมพาต
ตายลืม	หมดสติ	ก.หมดสติ,สลบ,เป็นลม
ตุ่ม	ตุ่ม	น.เม็ดที่ขึ้นตามผิวหนัง โดยปริยายใช้เรียกสิ่งอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงเช่นนั้น
ตุ่มเกล็ดแรด	ตุ่มเกล็ดแรด	เป็นตุ่มขนาดใหญ่ แดงมาก เป็นรอยคล้ายเกล็ดแรด
ตุ่มขางพิษ	ตุ่มขางพิษ	ตุ่มหลวงยุบลงแล้วแต่กลับมีตุ่มใหม่เกิดขึ้นมาแทน
ตุ่มเข้าไหม้น้อย	ตุ่มข้าวไหม้น้อย	มีไข้สูง ละเมอเพ้อ ตัวร้อน ปลายตุ่มจะแหลม
ตุ่มคัน	ตุ่มคัน	น.ตุ่มพิษที่ทำให้เกิดอาการคัน
ตุ่มดอกเขาะ	ตุ่มดอกเขาะ	ตุ่มชนิดหนึ่ง มีลักษณะเป็นรอยเหมือนดอกเขาะ ตุ่มชนิดนี้ ร้ายแรงกว่าตุ่มชนิดอื่น ๆ
ตุ่มแดง	ตุ่มแดง	โรคอีดำอีแดง
ตุ่มตีนห่าน	ตุ่มตีนห่าน	ตุ่มชนิดหนึ่งมีลักษณะเหมือนตุ่มแดง มีตุ่มเม็ดเล็กล้อมรอบอยู่
ตุ่มพรวะ	ตุ่มพรวะ	น.แผลพุพอง เป็นโรคที่พบได้บ่อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเด็ก เป็นโรคที่ติดต่อได้ง่ายและรวดเร็ว ติดต่อโดยการสัมผัสถูกคนที่ เป็นโรคนี้ก่อน เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย อาการ : เริ่มแรกขึ้นเป็นผื่นแดงและคัน ต่อมาจะกลายเป็นตุ่ม น้ำใสซึ่งจะแตกง่าย กลายเป็นสีแดงและมีน้ำเหลืองเหนียวๆติด เยิ้มแล้วกลายเป็นสะเก็ดเหลืองกรังติดอยู่ มีลักษณะคล้ายรอย บุหรีจี้ เมื่อผื่นอันแรกแตกมักจะมีผื่นบวราขึ้นตามมาใน บริเวณข้างเคียงหลายๆอัน และอาจลุกลามไปยังส่วนอื่นๆของ ร่างกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการเกา
ตุ่มพิษ	ตุ่มพิษ	น.เม็ดตุ่มที่เกิดขึ้นตามผิวหนังด้วยพิษร้อนหรือพิษอักเสบ
ตุ่มร้าย	ตุ่มร้าย	เม็ดตุ่มที่เกิดขึ้นตามผิวหนังด้วยพิษร้อนหรือพิษอักเสบ
ตุ่มสุก	ตุ่มสุก	น.เม็ดตุ่ม,ไข้ทรพิษ,โรคฝีดาษ โรคฝีระบาด สาเหตุ : ไข้ทรพิษ เกิดจากติดเชื้อไวรัส อาการ : ปวดหัวรุนแรง มีไข้ อาเจียน หลังจากนั้น 2-4 วัน จะมีตุ่มผื่นเกิดขึ้น การรักษา : การรักษาทำ โดยให้ยา กลุ่ม Penicillin

ตารางที่ 5.1 คำอธิบายโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ตุ่มหลวง	ตุ่มหลวง	ตุ่มเกล็ดแรดและตุ่มข้าวใหม่ที่มีลักษณะใหญ่กว่าปกติ
ตุ้ลอง	เจ็บป่วยเนื่องจากถูกทำ คุณไสย	ก.การทำคุณไสยอย่างการเสกหนังควายเข้าห้องคู่อริเป็นต้น
ตุ้ลองของร้าย	ถูกตุ้ลองของร้าย	เจ็บป่วยเนื่องจากถูกคุณไสย
เตาะ	เตาะ*	ก.ประคบ, เทียบกัน, เคียงคู่กัน, ทำให้เข้าที่
ถูกไฟร้าว	ถูกไฟร้าว	อาการเจ็บป่วยหรือแพ้ เกิดจากการนั่งบนหลังช้างและถูกชนช้าง ซึ่งมีเชื้อพิษบาด
ทวารปิด	ทวารปิด	การป่วยของช้าง โดยมีเลือดไหลออกมาทางทวารหนัก
ท้องคดียิ่ง	ท้องอืด	ท้องอืด
ท้องเดิน	ท้องเดิน	ปวดมวนท้อง
ท้องพอง	ท้องบวมพอง	ว. พุงโต, พุงอืด
ท้องมาน	ท้องมาน	น. ชื่อโรคชนิดหนึ่งมีอาการท้องโตอย่างหญิงมีครรภ์
บ้า	บ้า	เสียสติ, วิกลจริต, พันเพี้ยน
บ้าแรงเดิน	มะเร็งเดิน	โรคเนื้อร้ายที่เกิดเป็นตุ่มซ้ำ เกิดขึ้นตามปลายผิวหนังทำให้ปวด แสบปวดร้อน
บิด	บิด	โรคบิด อาการถ่ายเป็นมูกปนเลือดบ่อยครั้งร่วมกับอาการปวด เบ่งที่ทวารหนักคล้ายถ่ายไม่สุด โดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่บิดไม่มีตัว หรือบิดชิเกลลา กับบิดมีตัวหรือบิดอะมีบา ใน คนที่เป็นบิดเรื้อรังนอกจากจะมีสาเหตุมาจากบิดอะมีบาแล้ว ยัง อาจมีสาเหตุจากมะเร็งของลำไส้ใหญ่หรือเป็นหลังจากฝังแร่ รักษามะเร็งปากมดลูกก็ได้
ใบ้	เป็นใบ้	พูดไม่ได้ หรือไม่สามารถพูดเป็นคำที่คนทั่วไปเข้าใจได้
ป่วง	ป่วง	เสียสติ, อาการจิตกำเริบ โรคลงราก, โรคระบาด มีอาการท้องร่วง และอาเจียน
ป้าง	ป้าง	จุณผาม-ชื่อโรคชนิดหนึ่งที่ทำให้มีตับและม้ามโต มีไข้เรื้อรัง ไข้ มาลาเรีย
ปี	ปี	อาการที่เป็นลมหรือกระสับกระส่ายเพราะความกระทบกระเทือน เช่น การที่ถูกคนมุงแน่น, ถูกแดดจัด, หิวข้าวจัด
ปีภูมิใจ	ปีภูมิใจ	ใจสั่น กระสับกระส่าย วิงเวียนศีรษะ อ่อนเพลีย

Lab09 C:\Documents and Settings\library1\Desktop\48n012\appen 5.doc

ตารางที่ 5.1 คำอธิบายโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ฝี	ฝี	โรคจำพวกหนึ่งเป็นต่อมบวมขึ้นกลัดหนองข้างใน เรียกชื่อ ต่างๆกันหลายชนิด มีลักษณะเป็นก้อนเนื้อเป็นไตแข็งตรง กลางจะมองเห็นเป็นเม็ดเล็กๆเรียกว่าหัวฝี มักขึ้นตามร่างกาย มีขนาดเล็กบ้างใหญ่บ้างตามชนิดของฝี
ฝีเกล็ดแรด	ฝีเกล็ดแรด	ฝีที่มีลักษณะเป็นตุ่มใหญ่แดงมาก เป็นรอบคล้ายเกล็ดแรด
ฝีเข้าไหม้	ฝีเข้าไหม้	โรคชนิดหนึ่งมีลักษณะเป็นตุ่มแห้งกล้านูนอยู่ใต้ผิวหนัง
ฝีครูดสะเดา	ฝีครูดสะเดา	โรคชนิดหนึ่งเป็นได้ทั้งภายนอกและภายใน มีอาการปวดบวม ขึ้น
ฝีครูดหัวเบี้ยว	ฝีครูดหัวเบี้ยว	โรคชนิดหนึ่ง เกิดเป็นที่สะดือมีลักษณะเป็นรอยต่าง
ฝีคันธมาลา	ฝีคันธมาลา	ฝีชนิดหนึ่งเป็นที่กกหู หากไม่มีหนองเป็นฝีตัวผู้ หากมีหนอง เป็นฝีตัวเมีย หากฝีเน่าและปล่อยไว้ให้แห้งเองภายใน 5-6 เดือน ก็จะรักษาได้ยาก
ฝีเครือขาว	ฝีเครือขาว	เป็นไข้ ตัวร้อน ครั่นเนื้อ ครั่นตัว เพื่อละเมอ เบื่ออาหาร ฝ่ามือ ฝ่าเท้าดำ
ฝีเครือดำ	ฝีเครือดำ	กระสับกระส่าย เหงื่อไม่ออก เพื่อละเมอ เบื่ออาหาร ฝ่ามือฝ่า เท้าดำ
ฝีดาวบัว	ฝีดาวบัว	ฝีชนิดนี้มักจะเกิดขึ้นหรือติดที่ลำไส้ เป็นตุ่มเล็ก ๆ และจะออก เพิ่มจำนวนต่อไปหลายเม็ด จึงมีอาการปวดท้อง เวลาถ่าย จะมีน้ำเหลืองหรือน้ำหนองออกมาด้วย
ฝีตะมอย	ฝีตะมอย	ฝีที่ออกข้างนอกตัว มักเกิดที่ข้อมือทำให้บริเวณข้อมือเป็นสีดำ
ฝีในท้อง	ฝีในท้อง	วัณโรคคือฝีที่เกิดข้างใน บางชนิดหมอผู้ทำการรักษาจะรักษา ทั้งที่หัวของฝียังอยู่ข้างใน โดยการสูบด้วยใบพลูลงอาคมหรือ โดยการเสกเป่าและการจู้(ประคบ)ด้วยยาสมุนไพร สาเหตุ : วัณโรค เกิดจากการติดเชื้อ Mycobacterium tuberculosis อาการ : อ่อนเพลียเบื่ออาหารน้ำหนักลดเล็กน้อยไข้ต่ำตอน บ่าย ไข้ และอาจมีเลือดปนเสมหะ ตรวจพบเชื้อได้ในเสมหะ การรักษา : ใช้ยา เช่น Isoniazid, Rifampin และ Streptomycin

ตารางที่ 5.1 คำอธิบายโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ฝีปวก	ฝีปวก	ฝีชนิดนี้ถ้าเกิดภายนอกมักจะเกิดที่หน้าอกเป็นก้อนโตแข็ง ทำให้ผู้ป่วยมีอาการบวมพองทั้งตัวถ้าเกิดข้างในมักจะเกิดที่เหง้าตับ เหง้าปอด มีอาการไอและหายใจหอบ
ฝีละอาก	คุดทะราด	โรคแผลเรื้อรังทำให้แผลเปิดกว้างออก มีกลิ่นเหม็นและทำให้เกิดแผลแบบเดียวกันเกิดขึ้น
ฝีลูกหนู	ฝีลูกหนู	ฝีชนิดนี้มักจะเกิดข้างในหูหรือบริเวณรอบๆหูด้านนอกตรงที่เป็นฝีนั้นจะบวมพองและมีอาการปวดมากจัดเป็นฝีร้ายชนิดหนึ่ง
ฝีสานในท้อง	ฝีสานในท้อง	ปวดท้องน้อย ติดเชื้อในกระเพาะอาหาร จุกเสียดแน่นท้อง
พยาย	พยาย	ความเจ็บไข้
พราย	พราย	ฝีพราย คือฝีชนิดหนึ่งที่เกิดจากหญิงตายเพราะการคลอดลูกหรือตายในระหว่างอยู่ไฟ ,ฝีของบรรพบุรุษที่จะมารับเอาบุคคลในสายญาติและทำให้ผู้นั้นเจ็บป่วยและรักษาไม่หาย
พรายบั้ง	พรายบั้ง	ตุ่มคันตามร่างกาย ตามมือและตามเท้า
ม่วง	ม่วง	ชื่อฝีที่โคนขาหนีบ เป็นกามโรคที่พบได้ประมาณ 5% ของผู้ป่วยกามโรคทั้งหมด
มองคร่อ	หลอดลมโป่ง	โรคหลอดลมโป่งมีเสมหะคั่งอยู่มากกว่าปกติในส่วนที่พอง ทำให้มีอาการไอเรื้อรัง จะไอหนักเวลาเช้ามีดี ห้ามผู้เป็นโรคนี้บวชเป็นพระภิกษุ
มะเร็ง	มะเร็ง	โรคเนื้อร้ายทำให้เนื้อเน่าเปื่อย รักษาไม่ใคร่หาย มีหลายชนิด
มะเร็งครูดกท้อง	มะเร็งครูดกท้อง	อาเจียนตลอดทั้งคืนทั้งวัน
มะเร็งครูดลงเส้า	มะเร็งครูดลงเส้า	ปวดศีรษะ ปวดแขนขา เคล็ดขัดยอก ปวดเมื่อย
มะโหก	โรคกระษัย	ชื่อโรคที่ทำให้ร่างกายทรุดโทรม มีอาการผอมแห้ง ตัวเหลืองเท้าเย็น มีหลายชนิด
มะโหกกัว	มะโhekกัว	ปวดมวนในท้อง เมื่อจะปัสสาวะเป็นเหมือนจะถ่ายได้แต่ก็ถ่ายไม่ได้ มีเลือดมีหนองออกทางทวารหนักและทวารเบา
มะโหกลมขา	มะโhekกลมขา	ร้อนท้องร้อนไส้ ท้องร่วง
มะโหกลมขุ	มะโhekกลมขุ	ไอ หายใจติดขัด หายใจไม่ทั่วท้อง
มะโhekเลือด	มะโhekเลือด	ถ่ายอุจจาระมีเลือดปนออกมา

ตารางที่ 5.1 คำอธิบายโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
มะโหกเลือดแกมหนอง	มะโหกเลือดแกมหนอง	ถ่ายเป็นเลือด เป็นหนอง ปวดแหว ปวดเมื่อยหลังไหล
มะโหกเลือดลม	มะโหกเลือดลม	ปวดท้อง มีลมเลื่อนไปไหลมา มีเสียงดังเสียงลั่นในท้องในไส้ ท้องบวม
มะโหกसानคั๊ด	มะโหกसानคั๊ด	จุดเสียดแน่นท้องเหมือนรับประทานอาหารเสร็จใหม่ ๆ
มะโหกหนอง	มะโหกหนอง	ถ่ายอุจจาระมีน้ำหนองปนออกมา
มาน	มาน	โรคที่ทำให้ท้องโตมีหลายชนิด
มานน้ำ	มานน้ำ	ภาวะที่มีน้ำระหว่างเซลล์หรือภายในเซลล์มากเกินไปผิดปกติอย่าง ใดอย่างหนึ่งหรือทั้ง 2 อย่าง โดยทั่วไปมักหมายถึงภาวะที่มีน้ำ อยู่ใต้ผิวหนังมากเกินไปผิดปกติและอาจพบได้ในอวัยวะอื่นๆเช่น สมอง,ปอด เป็นต้น
มานพล	มานพล	การป่วยของข้าง ร้อนตามตัว อุจจาระเหนียว ปัสสาวะบ่อยครั้ง มีอาการฟกช้ำ บวมตามริมฝีปากและลิ้น น้ำลายไหล
มานรุ่ง	มานรุ่ง	โรคท้องมาน
มานสะอื้น	มานสะอึก	การป่วยของข้าง มีอาการตัวสั่น ไม่กินหญ้า

ตารางที่ 5.1 คำอธิบายโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
มุตตะซิด	มุตตะซิด	สาเหตุ : กามโรคเป็นโรคที่เกิดจากการมีเพศสัมพันธ์ที่มีหลายชนิด เช่น โรคหนองใน โรคเอดส์ และซิฟิลิส เป็นต้น ในส่วนของซิฟิลิสนั้นปัจจุบันพบได้น้อยลงและเทียบกับกามโรคชนิดอื่นก็จัดว่าพบเป็นอันดับท้ายๆ โรคซิฟิลิสซึ่งเป็นแบคทีเรียติดต่อโดยการร่วมเพศ เชื้อจะเข้าทางรอยถลอกหรือบาดแผล เล็กน้อย หรืออาจไชเข้าเยื่อผิวของท่อน้ำปัสสาวะ ทวารหนักช่องคลอดหรือช่องปาก อาการ : โรคนี้แบ่งออกเป็น 3 ระยะคือ ระยะที่ 1 เป็นแผลหลังจากติดเชื้อประมาณ 10-90 วัน จะมีตุ่มเล็กๆเท่าหัวเข็มหมุดเกิดขึ้นที่อวัยวะเพศหรือบริเวณโดยรอบ ซึ่งต่อมาจะแตกแล้วกลายเป็นแผลกว้าง ขอบแผลเรียบและแข็งเรียกว่าแผลริมแข็ง มักมีแผลเดียว รูปกลมหรือวงไข่อาจมี 2 แผล ซึ่งจะชนิดกัน แผลไม่เจ็บไม่คันพื้นแผลสีแดงและดูสะอาด ระยะที่ 2 เข้าข้อออกดอก พบหลังระยะแรกประมาณ 4-8 สัปดาห์เชื้อจะเข้าต่อมน้ำเหลือง และอยู่ในเลือดกระจายไปทั่วร่างกาย มีผื่นขึ้นทั้งตัวและที่ฝ่ามือฝ่าเท้า ผื่นเหล่านี้จะไม่คัน ซึ่งเรียกว่า ออกดอก ระยะที่ 3 ระยะทำลาย เกิดจากผู้ป่วยไม่ได้รับการรักษาหรือรักษาไม่ถูกวิธี เช่น ซ้ำยาเกินเองทำให้เข้าสู่ภาวะที่ร้ายแรงของโรคอาจทำให้ตาบอด หูหนวก สติปัญญาเสื่อม อาจเข้าสู่สมองและไขสันหลังทำให้เป็นอัมพาตเสียสติได้ เชื้ออาจเข้าสู่หัวใจทำให้เป็นโรคหัวใจรั่ว เส้นเลือดใหญ่อักเสบหรือโป่งพอง
มุตตะซิดกลายเป็นมุตตะคาด	มุตตะซิดกลายเป็นมุตตะคาด	น้ำหนองไหลออกมาจากอวัยวะเพศ
มุตตะซิดกับลูก	มุตตะซิดกับลูก	ลักษณะเป็นตุ่มคันผุดขึ้น เป็นผดผื่น
มุตตะซิดกามราคะ	มุตตะซิดกามราคะ	ปัสสาวะเป็นสีขุ่นเหมือนน้ำขาวขุ่นหรือเป็นฟองขาว เจ็บปวดมาก
มุตตะซิดแกมขาง	มุตตะซิดแกมขาง	ปวดบริเวณท้องน้อย ปวดเอว จุกเสียด เคล็ดขัดยอก
มุตตะซิดเข้าข้อ	มุตตะซิดเข้าข้อ	โรคหนองในเข้าข้อ
มุตตะซิดคัน	มุตตะซิดคัน	ตุ่มออกตามร่างกาย ตามแขนขา

ตารางที่ 5.1 คำอธิบายโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
มุตตะขิดน้ำ	มุตตะขิดน้ำ	ปวดปัสสาวะทุกครั้งเมื่อเห็นน้ำ
มุตตะขิดน้ำนมกลายเป็น หิน	มุตตะขิดน้ำนมกลายเป็น นิ่ว	ปวดท้องน้อย แข็งเป็นก้อนอยู่ในท้องน้อย
มุตตะขิดในไส้	มุตตะขิดในลำไส้	ท้องบวม ตัวเหลือง ปัสสาวะกะปริดกะปรอย ปัสสาวะเหลือง
มุตตะขิดลม	มุตตะขิดลม	ปวดท้อง ท้องน้อย สะโพก เมื่อถ่ายปัสสาวะจะมีอาการ เจ็บปวด ท้องบวม
มุตตะขิดลมล่า	มุตตะขิดลมล่า	ปวดลงตามแข้งขา ตามร่างกาย
เมาหัว	วิงเวียนศีรษะ	วิงเวียนศีรษะ รู้สึกโคลงเคลง เห็นพื้นหรือเพดานหมุน คลื่นไส้ อาเจียน เมื่อล้มตัวลงนอนหรือหลับตาจะรู้สึกดีขึ้น บางครั้ง ผู้ป่วยอาจมีอาการมากจนลุกเดินหรือทำงานไม่ได้ อาการ วิงเวียนเป็นอาการที่พบได้บ่อยมากชนิดหนึ่ง ซึ่งอาจมีสาเหตุ ได้มากมายทั้งที่รุนแรงและไม่รุนแรง
เมื่อยเนื้อเมื่อยตัว	ปวดเมื่อยตามร่างกาย	รู้สึกตะครันตะครอคล้ายจะเป็นไข้
ไม้	ไม้	ฝีที่ขยายตัวออกเป็นวงกว้างเรียกฝีไม้
เยียวขึ้น	ถ่ายปัสสาวะกะปริดกะ ปรอย	ถ่ายปัสสาวะกะปริดกะปรอย
เยียวขาวดั่งน้ำปูน	น้ำปัสสาวะมีสีขาว เหมือนน้ำปูน	ถ่ายปัสสาวะแล้วน้ำปัสสาวะมีสีขาวเหมือนน้ำปูน
เยียวแดง	น้ำปัสสาวะเป็นสีแดง	ถ่ายปัสสาวะแล้วน้ำปัสสาวะมีสีแดงเหมือนน้ำล้างเนื้อ
เยียวเหลือง	น้ำปัสสาวะเป็นสีเหลือง	ถ่ายปัสสาวะแล้วน้ำปัสสาวะเป็นสีเหลือง
ร้อน	ร้อน	มีความรู้สึกตามผิวหนังเหมือนถูกไฟเป็นต้น ตรงกันข้ามกับ เย็น , กระวนกระวาย
ร่า	ห่า	โรคระบาดอย่างร้ายแรงอย่างอหิวาห์และกาฬโรค
ราก	อาเจียน	สำรอกออกมาทางปาก
รากลม	รากลม	อาการที่มีลมในกระเพาะเพื่อพุ่งออกมาทางปาก,อาการที่เรอออก เพราะมีความรู้สึกจะเป็นลม
รากลม	อาเจียนมีแต่ลมออกมา	เรอ อาการที่ลมในกระเพาะเพื่อพุ่งออกมาทางปาก อาการที่ เรอออกเพราะมีความรู้สึกจะเป็นลม

ตารางที่ 5.1 คำอธิบายโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
รากเลือด	อาเจียนเป็นเลือด	อาเจียนเป็นโลหิตภายหลังเป็นสำนาคหมายถึง "กิน"
รากสาดถัก	รากสาดถัก	มีไข้ ไม่มีเหงื่อแต่มีอาการไอ
รากสาดไฟ	รากสาดไฟ	มีไข้ตัวร้อนมาก
รากสาดร้อน	รากสาดร้อน	มีไข้ตัวร้อน กระสับกระส่าย จนต้องใช้น้ำลูบหน้าอก เหงื่อไหลมาก บางครั้งมีอาการท้องร่วง
รากสาดเหลือง	รากสาดเหลือง	ตัวเหลือง ตาเหลือง ผอมเหลืองแต่หนังหุ้มกระดูก
ร่ามะนาด	ร่ามะนาด	เนือบวมซ้ำอีกเสบ ส่วนมากมักเกิดที่บริเวณช่องปาก
ริสสะดวง	ริดสีดวง	ชื่อโรคจำพวกหนึ่งมีหลายชนิดเกิดในช่องตา ช่องจมูกและทวารหนัก ถ้าเกิดที่ทวารหนักเรียกว่าบ่ะโห
รุ่ง	รุ่ง	เป็นคำเรียกคนท้องมานหรือมานน้ำว่ามานรุ่ง
เรื้อน	เรื้อน	โรคผิวหนังซึ่งติดต่อได้ทำให้หนังเป็นผื่น มักเรียกว่าไข้เรื้อน
ลงท้อง	ลงท้อง	เคลื่อนลงสู่ท้อง,กลืนกิน
ลงเลือด	ถ่ายเป็นเลือด	ถ่ายอุจจาระมีเลือดปนมากับอุจจาระ
ลม	ลม	ธาตุอย่างหนึ่งในธาตุทั้ง 4 คือดิน น้ำ ลม ไฟ มีอาการเคลื่อนไหว
ลมขึ้น	ลมขึ้น	อาการที่ลมดันทะลักออกจากภายในกาย ทำให้หาวเรอ หรือเกิดอาการวิงเวียนหน้ามืดและอาเจียน
ลมชัก	ลมชัก	ลมบ้าหมู-อาการที่หมดสติเป็นครั้งคราวและมีอาการเกร็ง น้ำลายเป็นฟอง
ลมท้องเดิน	ลมท้องเดิน	อาการปั่นป่วนภายในท้อง
ลมผิตเดือน	ลมผิตเดือน	อาการผิตส่ำแดงของสตรีที่เกิดจากความบกพร่องในระหว่างการอยู่ไฟ
ลมพิษ	ลมพิษ	อาการป่วยที่หาสาเหตุได้ยาก
ลมมะเร็งครูด	ลมมะเร็งครูด	อาการของโรคชนิดหนึ่งที่ทำให้เกิดอาการปวดตามท้ายทอยหรือเป็นลมออกตาทำให้ตาแดงมีอาการปวดและแสบร้อน บางท่านว่าทำให้กระดูกงอ กระดูกยุ ซึ่งอาจตรงกับโรครูมาตอยด์
ลมหลวง	ลมหลวง	เรียกลมที่พัดมาแรงในช่วงตอนต้นฤดูฝน

ตารางที่ 5.1 คำอธิบายโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ลวง	ลวง	มังกร สัตว์ในนิยายรูปร่างคล้ายจระเข้แต่ตัวยาว มีเขาและหนวดเครา
เลือด	เลือด	น้ำสีแดงๆที่ซึมเข้าอยู่ภายในตัวคนและสัตว์
เลือดกำ	เลือดกำ	เลือดที่แข็งตัวเป็นลิ่มๆ
เลือดขึ้น	เลือดขึ้น	เลือดคั่งภายในอย่างเมื่อถูกกระทบอย่างรุนแรง
เลือดดังตก	เลือดกำเดาไหล	เลือดกำเดา เกิดจากเส้นเลือดย่อยที่บริเวณเยื่อจมูกมีการแตกทำลายให้มีเลือดไหลออกทางจมูกส่วนมากมักเกิดขึ้นเฉียบพลัน และมักออกเพียงข้างเดียว บางคนอาจออกทั้งสองข้าง บางคนอาจมีอาการเป็นๆหายๆบ่อย โดยมากมักไม่มีสาเหตุร้ายแรงซึ่งจะมีเลือดออกเพียงเล็กน้อยและหยุดได้เอง เช่นเกิดจากใช้หวัด หวัดจากการแพ้ ไซนัสอักเสบ เยื่อจมูกอักเสบ เส้นเลือดฝอยเปราะเนื่องจากอากาศแห้ง การแคะจมูกแรงๆ เป็นต้น บางคนอาจเกิดจากการได้รับบาดเจ็บ เช่น ถูกแรงกระแทกที่ตักจมูกผู้ป่วยที่เป็นความดันโลหิตสูง บางครั้งก็อาจมีเลือดกำเดาไหล
เลือดตก	เลือดตก	แท้งลูก
เลือดออกโยนี	เลือดออกที่อวัยวะเพศหญิง	เลือดไหลออกที่อวัยวะเพศหญิง และไม่ใช่ว่าเลือดประจำเดือน
วิน	สติฟั่นเฟือน	อาการหน้ามืด, คลั่ง, ขาดสติ, ฟั่นเฟือน
สันนิบาต	สันนิบาต	เรียกใช้ชนิดหนึ่งมีอาการสันเทิ่มและแพ้
सान	सान	ปรวด-เนื้อที่เป็นโรคมะเร็งและเป็นก้อนแข็งอยู่ใต้ผิวหนัง
सानงู	सानงู	มีอาการปวดแสบเหมือนดั่งกับขีดไล่เข้าไว้ที่แหว ความรู้สึกว่ามีก้อนลมอยู่ข้างในและเลื่อนไปมาเวลาเดิน
सानลม	सानลม	ลักษณะท้องที่แข็งเป็นดาน
सानลมก้อน	सानลมก้อน	ลักษณะเป็นก้อนลมอยู่ในท้อง เลื่อนไปเลื่อนมาอยู่ตลอดเวลา จึงเกิดอาการไม่สบายในท้อง และเกิดอาการเวียนหัว
सानลมพิษ	सानลมพิษ	มีอาการปวดพองขึ้นในจุดใดจุดหนึ่ง
सानลมล่า	सानลมล่า	ลักษณะเป็นก้อนลมวิ่งไปซ้ายมาขวาอยู่ในท้อง
सानเลือด	सानเลือด	ลักษณะผิวหนังช้ำเลือด

ตารางที่ 5.1 คำอธิบายโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
สิ่ว	สิ่ว	ตุ่มเม็ดเล็กๆที่มีหนองเป็นไตสีขาวๆอยู่ข้างในขึ้นตามใบหน้า เป็นโรคที่ไม่ร้ายแรง แต่อาจทำให้ใบหน้ามีแผลเป็นหรือผิวหนัง ขรุขระ ทำให้บางคนขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และเสีย บุคลิกภาพ ผู้ชายและผู้หญิงมีโอกาสเป็นสิ่วเท่าๆกัน แต่ผู้ชาย มักจะเป็นรุนแรงกว่า สาเหตุ : เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย เมื่อเข้าสู่ผิวหนัง ร่างกายจะมีการ สร้างฮอริโมนเพศที่สำคัญ ได้แก่ ฮอริโมนเพศชายซึ่งสร้างโดย อัณฑะ(ในผู้ชาย) และต่อมหมวกไต (ในผู้หญิง) ฮอริโมนชนิดนี้ จะกระตุ้นให้ต่อมน้ำมันที่บริเวณผิวหนังสร้างน้ำมันออกมา มาก ซึ่งจะระบายออกมาตามรูขุมขน ถ้าหากรูขุมขนเกิดการ อุดตันเนื่องจากการจับตัวของน้ำมันกับเซลล์หนังกำพร้า ชั้นนอกที่ตายแล้ว(ซีไคล) ก็จะทำให้เกิดการคั่งของน้ำมันในขุม ขนเกิดเป็นสิ่วโคมีโดน เรียกว่าสิ่วเสี้ยน ซึ่งจะมีลักษณะเป็นสิ่ว หัวขาว ต่อมาอาจมีการเจริญของเชื้อแบคทีเรียที่อยู่ตาม ผิวหนังและขุมขนก็จะทำให้เกิดการอักเสบเป็นสิ่วหัวแดงหรือ ตุ่มหนอง ถ้าอักเสบรุนแรงหัวสิ่วอาจปูดโปนเป็นตุ่มใหญ่ เรียกว่า สิ่วหัวช้าง เชื่อว่ากรรมพันธุ์อาจมีความสัมพันธ์กับการ เกิดสิ่ว มักพบว่าถ้ามีพ่อแม่เป็นสิ่ว ลูกก็มีโอกาสเป็นสิ่วมากขึ้น อาการ : ในระยะเริ่มเป็นจะพบสิ่วหัวดำหรือสิ่วหัวขาวขนาด เท่าหัวเข็มหมุดขึ้นที่บริเวณหน้าผากและแก้ม บางคนอาจขึ้นที่ หน้าอกและหลังด้วย ต่อมาเมื่อมีการอักเสบจะกลายเป็นตุ่ม แดง และตุ่มหนอง ถ้าเป็นมากจะปูดโปนเรียกว่าสิ่วหัวช้างหรือ เป็นถุงน้ำใหญ่น้ำขนาด 0.5-1 เซนติเมตร เมื่อหายแล้วจะ กลายเป็นหลุม หรือเป็นแผลเป็น ถ้าเป็นไม่มากหัวสิ่วที่เกิดขึ้น อาจไม่มีการอักเสบและยุบหายไปได้เอง แต่ก็อาจเกิดเป็นรอย แผลเป็นเล็กๆ
สิ่วช้าง	สิ่วช้าง	สิ่วที่อักเสบ มีลักษณะบวมโต
เสี้ยน	เกลื้อน	โรคผิวหนังที่เกิดจากเชื้อราขึ้นเป็นดวงขาวๆอาจมีอาการคัน
เสียบ	จุกเสียด	เจ็บเหมือนถูกแทงเข้าไป

ตารางที่ 5.1 คำอธิบายโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนาและตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา	ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
เสียบท้อง	จุกเสียดท้อง	ปวดเจ็บ จุกแน่นท้องอืดท้องเฟ้อ หรือปวดบิดเป็นพัก ๆ ในท้อง
ไล่ลงท่า	ไล่เลื่อน	โรคไล่เลื่อน
หนอง	หนอง	น้ำเลือดที่กลายเป็นสีขาวข้นที่กักอยู่ตามแผลและฝี
หน้ามืด	หน้ามืด	เวียนหัวมัวตาอู๋อะไรพรางไปหมด ,มัวเมาจนขาดสติ
หนาว	หนาว	รู้สึกเย็น เย็นจัด
หนีว	หนีว	ก้อนแข็งในกระเพาะปัสสาวะ
หนีวชาย	หนีวทราย	โรคหนีวชนิดหนึ่งมีลักษณะเป็นก้อนเล็กหลายก้อน เคลื่อนมาจากกระเพาะปัสสาวะมาอยู่ที่ท่อปัสสาวะ เมื่อถ่ายปัสสาวะจะเกิดอาการเจ็บปวดอย่างมาก
หนีวปุ่น	หนีวปุ่น	ปัสสาวะมีสีขาวขุ่นดั่งน้ำปุ่นหรือสีเหลืองมีก้อนนิ่วปะปนออกมาด้วย เมื่อปัสสาวะจะมีเลือดปนออกมาในอุ้งยวะเพศ
หนีวหิน	หนีวหิน	มีลักษณะเป็นก้อนใหญ่อยู่ในกระเพาะปัสสาวะ
หลอดลูก	แ่งลูก	แ่ง,สิ้นสุดการตั้งครรภ์โดยที่ทารกในครรภ์เสียชีวิต
หลุท้อง	ท้องเสีย	ท้องเสีย,ท้องเดิน
หวัด	หวัด	อวัยวะในการหายใจอักเสบ ทำให้เสียงแหบแห้ง มีน้ำมูกมาก
หัด	หัด	โรคชนิดหนึ่งเกิดจากการติดเชื้อไวรัสมีอาการไข้สูงและปวดหัว เป็นผื่นแดงขึ้นตามตัวเมื่อไข้ลดแล้ว
หายใจผิด	หายใจผิด	หายใจไม่สะดวก
หิด	หิด	ชื่อเชื้อโรคติดต่อเป็นเม็ดขึ้นตามผิวหนัง เกิดเพราะสัตว์เล็กชนิดหนึ่งมีอาการปวดและคัน
หูด	หูด	โรคผิวหนังชนิดหนึ่งขึ้นเป็นไตแข็ง
หูหลิ่ง	หูหนวก	หูตึง ไม่ค่อยได้ยิน
เหน็ด	เหน็บชา	อาการชาที่ขาเพราะนั่งนานๆ
เหน็อย	เหน็ดเหน็อย	รู้สึกตะครันตะครอ
อัมพาต	อัมพาต	โรคที่ทำให้อวัยวะเช่นแขน ขา กระดิกไม่ได้
เอือะ	เรอ	อาการที่ลมในกระเพาะเพื่อพุ่งออกจากปาก
ไอ	ไอ	อาการที่ลมพุ่งออกจากปอดโดยแรงเพื่อขับสิ่งที่ไม่เป็นอันตรายออกมา ทำให้เกิดเสียงพิเศษจากลำคอโดยไม่ตั้งใจ

ภาคผนวก 6

การจัดหมวดหมู่โรค/อาการ หมวดอักษร ตามระบบร่างกาย
และตามรหัสโรค ในตำรับยาสมุนไพรล้านนา

ตารางที่ 6.1 หมวดย่อย (ตามอักษร) และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ก	กระด้าง		-	เส้นตึง, ขยับเขยื้อนไม่ได้
	กาน	กาน	-	ตุ่มฝีชนิดหนึ่ง มีอาการปวดแสบปวดร้อน กระจับกระจาย
		กานกินเพดาน	-	ตุ่มฝีชนิดหนึ่ง มีอาการปวดแสบปวดร้อน กระจับกระจาย มักเกิดตรงเพดานปาก
		กานกินอกกินใจ	-	โรคกานชนิดหนึ่งมีอาการอ่อนเพลียมาก
		กานจับใน	-	โรคกานชนิดหนึ่งมีอาการกระจับกระจาย ร้อนใน อ่อนเพลีย หายใจติด ๆ ขัด ๆ
		กานเจ็บอก	-	ตุ่มฝีชนิดหนึ่ง มีอาการปวดแสบปวดร้อน กระจับกระจาย มักมีอาการเจ็บอกร่วมด้วย
		กานนอก	-	ตุ่มฝีชนิดหนึ่งมักเกิดภายนอกร่างกาย
		กานใน	-	ตุ่มฝีชนิดหนึ่ง มีอาการปวดเจ็บหัวใจ
		กานปากสูกปากพอง	-	ตุ่มฝีชนิดหนึ่งมักเกิดบริเวณปาก
		กานรำมะนาด	-	โรคกานชนิดหนึ่ง เกิดตั้งแต่ศีรษะลงมาถึงเท้า ปวดเมื่อยตามแขนขา ลำตัวแดง
	กินผิด		อาหารเป็นพิษ	รับประทานอาหารผิดสำแดง
	ก๊ว		บิด	ท้องเสีย ถ่ายเป็นมูกเลือด มีไข้ ปวดมวนในท้อง

ตารางที่ 6.1 หมวดย่อย (ตามอักษร)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ก	กิ้วท้อง		บิดมวนท้อง	ปวดมวนในท้อง
	เกี่ยว	เกี่ยวดำ	ตะคริว	กล้ามเนื้อเกร็งแข็งและปวดซึ่งจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมักเป็นอยู่ไม่กี่นาที กล้ามเนื้อที่พบเป็นตะคริวได้บ่อย ได้แก่ กล้ามเนื้อน่องและต้นขา ตามตำราแพทย์แผนโบราณว่าเกิดจากความเย็นมาก
		เกี่ยวกินกระดูก	-	ปวดน่อง ปวดต้นขา ปวดตามกระดูก พับข้อหรือคู้เหยียดไม่ได้
		เกี่ยวเข้าไส้	-	จุดเสียดแน่นท้อง และหน้าอก มีเหียงออกมาก ร้อนท้อง
		เกี่ยววันผีไล่	-	บิดมวนในท้อง ท้องเดิน
		เกี่ยวผี	-	ชาตามแขนขา ตามปลายมือปลายเท้า เจ็บปวดบริเวณริมฝีปาก ไม่มีเรี่ยวแรง
		เกี่ยวผีพิษ	-	เป็นตะคริวเมื่อเกิดตุ่มผื่นที่ใดที่หนึ่ง
		เกี่ยวไฟ	-	ร้อนตั้งแต่สันหลังถึงลำคอ ขยับตัวไม่ได้
		เกี่ยวมะโหก	-	ปวดมวนท้อง ถ่ายอุจจาระปนเลือด
		เกี่ยวลม	-	เป็นไข้ ปวดศีรษะ จุดเสียดแน่นท้อง
		เกี่ยวลูก	-	มีก้อนลมแล่นไปมาในร่างกาย
		เกี่ยวเลือด	-	ชื่อโรคชนิดหนึ่งที่ทำให้เลือดเดินไม่สะดวก
		เกี่ยวเหล้า	-	เป็นตะคริว เมื่อไม่ได้ดื่มเหล้าตามปกติ
	แก้มพอง		แก้มบวม	ลักษณะที่แก้มบวม หนองออกมา เนื่องจากอักเสบ
	ก๋อม (หลังก๋อม)		หลังค่อม	เตี้ยผิดปกติและหลังงอ
	คั่ง		แพ้	พูดโดยไม่มีสติ
	กินเข้าปล้ำ		เบื่ออาหาร	ไม่ยอมรับประทานอาหาร

ตารางที่ 6.1 หมวดย่อย (ตามอักษร)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ข	ขี้ซาก	กลาก	หมายถึงโรคผิวหนังชนิดหนึ่ง เกิดจากเชื้อราขึ้น เป็นวง มีอาการคัน
	ขี้เสียน	เกลื้อน	โรคผิวหนังเกิดจากเชื้อราเป็นดวงขาว
	ขมคอ	-	รับประทานอาหารไม่รู้สึก
	ขี้บ่ออก	ท้องผูก	ขัดหนัก ถ่ายอุจจาระไม่ออก
	ขาง	โรคตานขาง	ชื่อโรคหลายชนิด โรคปากเปื่อย ปากเจ็บ หรือเป็นแผลที่พบได้บ่อยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ส่วนมากเป็นโรคไม่ร้ายแรงแม้ไม่ได้รับการรักษาก็หายได้เอง
	ขางก้อน	-	ร้อนทรวงอกลงมาท้องน้อย มีอาการเกร็งท้องน้อย อาเจียนออกมาเป็นสีเหลือง หากไม่ได้รับการรักษาอย่างถูกวิธีอาจเสียชีวิตได้
	ขางก้าม	-	จุกเสียดแน่น คล้ายมีก้อนในร่างกาย
	ขางก้ามปาก	-	เจ็บลิ้น เจ็บคอ
	ขางกินตับ	โรคตานขางที่เกิดในช่องท้อง บริเวณตับ	ปวดท้องบิดมวน ปวดศีรษะ ร้อนไหม้ในช่องท้อง
	ขางกินไส้	โรคตานขางที่เกิดในช่องท้อง บริเวณลำไส้	ปวดท้องบิดมวน ปวดศีรษะ ร้อนไหม้ในช่องท้อง
	ขางขึ้น	-	จุกเสียด แน่นหน้าอก
	ขางเข้าไส้	-	ถ่ายปัสสาวะเป็นสีเหลือง เป็นสีคล้ายน้ำขาวขุ่น เป็นสีคล้ายน้ำปุน หรือมีสีเลือดมีน้ำหนองปนออกมา
	ขางใช้ดิน	-	หายใจผิด จุกเสียด
	ขางคัด	-	หายใจผิด จุกเสียด

ตารางที่ 6.1 หมวดย่อย (ตามอักษร)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ข	ขางจ้วน	-	โรคทางชนิดหนึ่งมีอาการเบื่ออาหาร บางครั้งมีอาการไอ
	ขางซอ	-	โรคทางชนิดหนึ่ง มีอาการไอ มีไข้ต่ำ ตัวมอมเหลือง
	ขางปากสูกขาว	-	โรคปากเปื่อย เหงือกบวม
	ขางพอง	-	ท้องบวม ปวดมวนท้อง ตัวซีดเหลือง
	ขางพุ	-	ลมดันทะลักออกมาจากภายในกาย ทำให้หายใจหรือเกิดอาการวิงเวียนหน้ามืด และอาเจียน
	ขางไฟ	-	เป็นไข้ ร้อนใน ท้องร่วง หรือจุกเสียดแน่นท้อง
	ขางไฟตกท้อง	-	ปวดท้องมากหลังรับประทานอาหาร
	ขางลมพิษ	-	วิงเวียนศีรษะ หน้ามืดตาลาย เวทีย่อย จุกเสียดแน่นท้อง ปวดเมื่อยตามร่างกาย อ่อนเพลีย มือเท้าเย็น ปวดกระดูก
	ขางร่ามะนาดในลำคอ	-	มีตุ่มในลำคอ เจ็บปวดมาก
	ขางริดสีดวง	-	ลิ้นเป็นแผล ลิ้นเปื่อย บวมพอง มีกลิ่นเน่าเหม็น
	ขางลมก้อน	-	จุกเสียด บางครั้งมีอาการไม่กระหายน้ำ
	ขางลม	-	จุกเสียด ท้องเฟ้อ ถ่ายอุจจาระไม่ออก บางครั้งมีอาการจุกเสียดแน่น ปวดกระดูกข้อต่อ ปวดเมื่อยตามร่างกาย
	ขางลมเปิด	-	มีตุ่มออกตามร่างกาย คล้ายโรคฝีดาษ
	ขางลมหมื่น	-	มีผื่นคันตามผิวหนัง
	ขางลิ้นร้อน	-	เหงือกเน่า ลิ้นพอง มีกลิ่นปาก รับประทานอาหารไม่ได้

ตารางที่ 6.1 หมวดย่อย (ตามอักษร)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการ ในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ข		ขางเลือด	-	ปวดเอว ปวดสะโพก ร้อนใน กระสับกระส่าย ร้อนบริเวณท้องน้อยคล้ายโรคจูจนม
		ขางเลือดล่า	-	อ่อนเพลีย ปวดเมื่อย อาจมีอาการลมขึ้น หรือมี อาการคล้ายเป็นป้าง ร้อนกระหม่อม ร้อนคอ ร้อนอก ร้อนอกปาก
		ขางไล่มีน	-	ท้องร่วงเรื้อรัง
		ขางแห้ง	-	โรคชนิดหนึ่ง มีการเป็นไข้ตัวร้อน กระจายน้ำ เบื่ออาหาร เพ้อ เจ็บคอ มือเท้าเย็น
		ขางไหม้	-	โรคชนิดหนึ่ง มีอาการปวดศีรษะออกตา ปาก บวมซ้ำ
		ขางชะยื่อ	โรคหืด	ทางการแพทย์แผนปัจจุบัน หืดเกิดจากอาการ แพ้ ซึ่งเป็นอาการเนื่องจากทางเดินหายใจเกิด อุดตัน ผู้ป่วยจะมีอาการหายใจขัด มีเสียงหวีด ไอและมีเสมหะ มีช่วงหายใจออกยาว
		เข้าไหม้เกล็ดแรด	-	ตุ่มชนิดหนึ่งมีลักษณะเกรียมคล้ายเกล็ด แรด
	ไข้		ชัก	ชักกระตุก , เป็นโรคเด็กอ่อน
	ไข้	ไข้	ป่วย ,ไม่สบาย	โรคที่ทำให้ตัวร้อน
		ไข้กาน	-	เป็นไข้ กระสับกระส่าย ร้อน ๆ หนาว ๆ
		ไข้เกี้ยว	-	เป็นไข้ ตัวเย็น ไม่มีเหงื่อ ร้อนใน เป็นตะคริว
		ไข้ขาง	-	ร้อน ๆ หนาว ๆ แข็งขาแข็งกระด้าง กระจายน้ำ มีกลิ่นปาก
		ไข้ขางกุม	-	เป็นไข้ ร้อนใน ปากแห้ง หากไม่ได้รับการรักษา จะกลายเป็นโรคสันนิบาต

ตารางที่ 6.1 หมวดย่อย (ตามอักษร)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ข	ไข้ขางม่อ	-	ร้อน ๆ หนาว ๆ แข็งขาแข็งกระด้าง กระจายน้ำ มีกลิ่นปาก
	ไข้ขางไฟ	-	เป็นไข้ ง่วงเหงาหาวนอน ไม่ค่อยลืมตา
	ไข้ขางลิ้นขาว	-	โรคปากเปื่อยชนิดหนึ่ง ลักษณะเป็นจุดฝ้าขาว ๆ ที่ลิ้น
	ไข้ขึ้นศีรษะ	-	เป็นไข้ วิงเวียนศีรษะจนลุกไม่ขึ้น
	ไข้คลั่งไหล	-	เป็นไข้ตัวร้อน มือเท้าแข็งกระด้าง มีเลือดออกปาก ออกจมูก
	ไข้ดิน	-	ไข้ชนิดหนึ่งมีอาการคันทึบและแพ้
	ไข้ปี	-	เป็นไข้ ตัวเย็น ไม่มีเหงื่อ ร้อนในกับตะคริว
	ไข้ตัวร้อน	-	อุณหภูมิในร่างกายสูงกว่า 37.2 องศาเซลเซียส (วัดทางปาก) 36.7 องศาเซลเซียส (วัดทางรักแร้) หรือ 37.7 องศาเซลเซียส (วัดทางทวารหนัก) สาเหตุเกิดจากไข้หวัด , ต่อมทอมซิลอักเสบ , มาลาเรีย , ไทฟอยด์ เป็นต้น
	ไข้ร้อนกาน	-	เป็นไข้ เยื่อร้อน เยื่อหนาว
	ไข้รากสาดแดง	-	โรครากสาดชนิดหนึ่ง มีลักษณะเป็นรอยแดงออกตามร่างกาย ตาแดง เป็นไข้ไม่ส่วง
	ไข้ร้าย	-	ตัวร้อนอยู่ตลอดเวลา ริมฝีปากหัด เนื้อตัวแข็งกระด้าง หากไม่ได้รับการรักษาอาจเสียชีวิตได้ภายใน 3 วัน
	ไข้สัน	-	ไข้จับสั่น เป็นโรคที่พบได้บ่อยและมีอัตราตายสูง มักพบในบริเวณที่เป็นป่าเขา พบได้แทบทุกภาคของประเทศ
	ไข้สันนิบาต	-	ไข้กาฬนังกาณแอ่น ไข้กาฬหลังแอ่น

ตารางที่ 6.1 หมวดย่อย (ตามอักษร)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการ ในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ข		ไข้ออกหูด	-	เป็นไข้เนื่องจากเป็นโรคหูด , หูด เป็นโรคผิวหนังชนิดหนึ่งซึ่งเป็นไตแข็ง
		ไข้ทง	-	เป็นไข้ เหงื่อไม่ออก ร่างกายชุ่มผอม เบื่ออาหาร มักเกิดกับเด็กทารก
		ไข้ป่า	-	เป็นไข้จุกเสียด หนาวสั่น จุกผาม โรคท้องมาน โรคม้ามย้อย ไข้มาลาเรีย
ค	ครันเนื้อครันตัว		-	ตะครันตะครอ รู้สึกจะเป็นไข้
	ไคว่ร่าก		คลื่นไส้อาเจียน	อยากอาเจียน พะอืดพะอม
	คางบวม		-	บวมหรือมีก้อนที่คาง ใต้หู หรือข้างคอ มีสาเหตุมาจากคางทูม , ต่อมน้ำเหลืองอักเสบ , ต่อมนทอมซิลอักเสบ , เหงือกอักเสบ
	คั้งไหล		ละเมอ , เพ้อ	เพ้อ , อาการเพ้อเนื่องจากพิษไข้
	คัดดั่ง		คัดจมูก	แน่นจมูก คัดจมูก หรือมีน้ำมูกไหล สาเหตุเกิดจากไข้หวัด,หวัดจากการแพ้,ไซนัสอักเสบ
ค	คัน		คัน	คันตามตัว คันศีรษะ รู้สึกอยากเกาโดยไม่มีตุ่มผื่นหรือวงแดงให้เห็น
	คิงบวม		ตัวบวมพอง	เนื้ออูมหรือบวมขึ้นเพราะอักเสบหรือฟกช้ำ เป็นต้น
ง	เหงาหลับ		ง่วงเหงาหาวนอน	ง่วงนอน อยากจะหลับ
	ง้วน	-	ยาพิษ , ของพิษ	ตำรา ยาพิษ ยาเบื่อ โรคเนื้อร้าย
		ง้วนข้าง	-	เป็นไข้ไม่หาย ร่างกายอ่อนเพลีย ง่วงเหงาหาวนอน ตาเหลือง ตอนกลางคืนกลับนอนไม่หลับ
		ง้วนตาเหลือง	-	เป็นไข้ไม่หาย ร่างกายอ่อนเพลีย ง่วงเหงาหาวนอน ตาเหลือง

ตารางที่ 6.1 หมวดย่อย (ตามอักษร)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ง		ง้วนนก	-	เป็นไข้ไม่หาย ร่างกายอ่อนเพลีย ง่วงเหงาหาวนอน ตาเหลือง ท้องร่วง
		ง้วนเหลือง	-	เป็นไข้ไม่หาย ร่างกายอ่อนเพลีย ง่วงเหงาหาวนอน ตาเหลือง ท้องร่วง ตอกลางคื่นกลับนอนไม่หลับ
	ง่อย		ง่อย	ง่อยเพลีย ,อาการมือเท้าตาย
	งูขบ		งูกัด	ถูกงูกัด
			งูเห่ากัด	ถูกงูเห่ากัด
จ	จุกผาม		จุกกระผาม	โรคชนิดหนึ่ง มีอาการตับและม้ามโต มีไข้ คลุมเครือเรื้อรัง คือ ใช้จับสั้นเรื้อรัง
	เจ็บท้อง		ปวดท้อง	ปวดเจ็บ จุกแน่น ท้องอืดเฟ้อ หรือปวดบิดเป็นพักๆ ในท้อง อาจเป็นเฉพาะที่หรือทั่วท้อง สาเหตุเกิดจากอาหารไม่ย่อย , โรคกระเพาะ , ท้องเดิน , ปวดประจำเดือน , นิ่วในท่อไต เป็นต้น
	เจ็บเขี้ยว		ปวดฟัน	ผิดปกติเกี่ยวกับเหงือกและฟัน สาเหตุเกิดจากฟันพุ , ฟันคุด , เหงือกอักเสบ
	เจ็บแต่งเจ็บขา		ปวดแข้งปวดขา	ปวดเมื่อยตามร่างกาย
	เจ็บหัว		ปวดศีรษะ	ปวดหนัก ปวดตื้อ ปวดมัน หรือปวดตื้อๆ ที่บริเวณหนึ่งบริเวณใดของศีรษะ รอบตาและใบหน้า สาเหตุเกิดจากความเครียด , ไมเกรน , ไซนัสอักเสบ , สายตาผิดปกติ เป็นต้น
	เจ็บหัวดิบ		ปวดศีรษะโดยไม่ทราบสาเหตุ	ปวดศีรษะโดยไม่ทราบสาเหตุ
ช	ชัก		ชัก	กล้ามเนื้อกระตุกอย่างกะทันหัน และรุนแรงและมักมีอาการมือเท้าเกร็ง

ตารางที่ 6.1 หมวดย (ตามอักษร)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ช	แซลม	-	-	หมดสติเพราะโรคลม , เป็นลมบ่อย
		แซลมพิษ	-	หมดสติเพราะโรคลม , เป็นลมบ่อย
		แซเลือด	-	ปวดเนื่องจากเสียเลือดมาก สตรีมีประจำเดือนกะปริบะปรอย ปวดท้องทั้งวันทั้งคืน
ช	ชอบหยอม		ชูปผอม	ผอมลง ซีด เที่ยวไป
ด	ด้อย	-	โรคตานขโมย	โรคพยาธิลำไส้ อย่างหนึ่งมักเป็นแก่เด็กอายุประมาณ 5 ขวบขึ้นไป ทำให้มีลักษณะผอม ท้องป่อง ก้นปอด กินอาหารไม่ได้ ปวดท้อง ชี้น
		ด้อยลม	-	ป่วยหลังตั้งครรรภ์ได้ประมาณ 6 เดือน มีอาการจุกเสียดแน่นเรียกอีกอย่างว่า เลือดขึ้นค้ำอก
		ด้อยเลือด	-	ปวดเจ็บท้องอยู่ตลอดทั้งวันทั้งคืน
ด	ตกลือด		แท้งลูก	เลือดออกผิดปกติธรรมดาเนื่องจากแท้งลูก
	ด้อย	-	ด้อย	แผลที่กระจกตา โรคอย่างหนึ่งเกิดที่ตาทำให้พิการหรือมองไม่เห็นชัดเจน เป็นภาวะที่แก้วตาหรือเลนส์ตาภายในลูกตามีลักษณะขุ่นขาวขึ้นจากปกติที่มีลักษณะโปร่งใสเหมือนกระจก เมื่อแก้วตาขุ่นขาวก็จะมีลักษณะทึบแสง ไม่ยอมให้แสงผ่านเข้าสู่ลูกตาไปรวมตัวที่จอตา ทำให้เกิดอาการตาฝ้าฟางหรือมืดมัว
		ด้อยกระจก	ด้อยกระจก	โรคที่ทำให้ลูกตามองเห็นไม่ชัด , โรคตาซึ่งเกิดจากแก้วตาขุ่น

ตารางที่ 6.1 หมวดย่อย (ตามอักษร)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ต	ตาแดง	-	โรคตาแดง	เคืองตา คันตา ตาแดงหรือมีขี้ตาและ สาเหตุเกิดจากมีสิ่งแปลกปลอมเข้าตา เยื่อตาขาวอักเสบจากการแพ้หรือเชื้อแบคทีเรียหรือจากเชื้อไวรัส , ต้อเนื้อ
		ตามัวฟาง	ตามัวฝ้าฟาง	ตาพร่า ตามัว ตามองเห็นไม่ชัด สาเหตุเกิดจากต้อกระจก , ต้อเนื้อ , สายตาสั้นผิดปกติ , เบาหวาน,ความดันโลหิตสูง
		ตาเหลือก	-	ตาที่เบิกกว้าง ตาที่กลอกขึ้น ตาที่ลูกตาดำอยู่ข้างบน
	ตุ่ม	-	ตุ่ม	เม็ดที่ขึ้นทางผิวหนัง โดยปริยายใช้เรียกสิ่งอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงเช่นนั้น
		ตุ่มเกล็ดแรด	-	เป็นตุ่มขนาดใหญ่ แดงมาก เป็นรอยคล้ายเกล็ดแรด
		ตุ่มขางพิษ	-	ตุ่มหลวงยุบลงแล้วแต่กลับมีตุ่มใหม่เกิดขึ้นมาแทน
		ตุ่มข้าวใหม่น้อย	-	มีไข้สูง ละเมอเพ้อ ตัวร้อน ปลายตุ่มจะแหลม
		ตุ่มดอกเขาะ	-	ตุ่มชนิดหนึ่ง มีลักษณะเป็นรอยเหมือนดอกเขาะ ตุ่มชนิดนี้ร้ายแรงกว่าตุ่มชนิดอื่น ๆ
		ตุ่มแดง	-	โรคอีดำอีแดง
		ตุ่มตีนहां	-	ตุ่มชนิดหนึ่งมีลักษณะเหมือนตุ่มแดง จะมีตุ่มเม็ดเล็กล้อมรอบอยู่
		ตุ่มพิษ	-	เม็ดตุ่มที่เกิดตามผิวหนังด้วยพิษร้อนหรือพิษอักเสบ
		ตุ่มร้าย	-	เม็ดตุ่มที่เกิดตามผิวหนังด้วยพิษร้อนหรือพิษอักเสบ

ตารางที่ 6.1 หมวดหมู่ (ตามอักษร)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ต		ตุ่มหลวง	-	ตุ่มเกล็ดแรดและตุ่มข้าวใหม่ที่มีขนาดใหญ่กว่าปกติ
	ไต่เหลือง		-	โรคไต่ ร่างกายซีดเหลือง
	ตีนมือท้วง		มือเท้ากระดูก	มือหรือเท้ากระดูกอย่างรวดเร็ว ถี่ ๆ
ถ	ถ่ายเป็นมูก	-	-	ถ่ายอุจจาระมีน้ำเมือกที่เหนียวข้นปนมากับอุจจาระ
		ถ่ายเป็นมูกเลือด	ถ่ายอุจจาระเป็นมูกเลือด	ถ่ายอุจจาระมีน้ำเมือกและเลือดปนมากับอุจจาระ
		ถ่ายเป็นเลือด	ถ่ายอุจจาระปนเลือด	ถ่ายอุจจาระมีเลือดปนมากับอุจจาระ
	ถูกตุ้ลองของร้าย		ถูกมนต์ดำ, คุณไสย	เจ็บป่วยเนื่องจากถูกทำคุณไสย
	ถูกไฟร้าว		-	เจ็บป่วยหรือแพ้ เกิดจากการนั่งบนหลังช้างและถูกขนช้างซึ่งมีเชื้อที่มแวง
ท	ท้องเดิน	-	ท้องเดิน	ปวดมวนท้อง
		ท้องมาน	-	ชื่อโรคชนิดหนึ่งทำให้ท้องโตอย่างหญิงมีครรภ์
		ทวารปิด	-	การป่วยของช้าง โดยมีเลือดไหลออกมาทางทวารหนัก
	ไทกอ		-	โรคผิวหนังชนิดหนึ่ง
น	น้ำลายนัก		น้ำลายมาก	น้ำลายในปากออกมามากกว่าปกติ
	นิ่ว	-	นิ่ว	ก้อนแข็งในกระเพาะปัสสาวะ เป็นต้น
		นิ่วชาย	นิ่วทราย	โรคนี้ชนิดหนึ่งมีลักษณะเป็นก้อนเล็กหลายก้อน เคลื่อนมาจากกระเพาะปัสสาวะมาอยู่ที่ท่อปัสสาวะ เมื่อถ่ายปัสสาวะจะเกิดอาการเจ็บปวดอย่างมาก

ตารางที่ 6.1 หมวดย่อย (ตามอักษร)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
น		หนีวปุณ	-	ปัสสาวะมีสีชาวนุ่นดั่งน้ำปูนหรือสีเหลือง มีก้อนนิ่วปะปนออกมาด้วย เมื่อปัสสาวะจะมีเลือดปนออกมาในรูอวัยวะเพศ
		หนีวเลือด	-	ถ่ายปัสสาวะเป็นเลือดเป็นหนอง
		หนีวหิน	-	โรคนี้ชนิดหนึ่งมีลักษณะเป็นก้อนใหญ่ อยู่ในกระเพาะปัสสาวะ
บ	บวม		พอง	พอง อย่างเนื้อที่อูมหรืออูมขึ้นเพราะอักเสบหรือฟกช้ำ
	บ้า		คนบ้า	บ้า เสียสติ วิกลจริต ฟั่นเฟือน
	ป่าโหกกันพุด		ริดสีดวงทวาร	เป็นเส้นเลือดดำขอดที่เกิดขึ้นในบริเวณทวารหนัก ซึ่งอาจเป็นพร้อมกันหลายที่
	ป่าเรง	-	โรคมะเร็ง	โรคเนื้อร้ายที่เกิดขึ้นตามร่างกาย
		ป่าเรงกัด	-	มะเร็งชนิดนี้เป็นมะเร็งที่อันตรายชนิดหนึ่ง เรียกกันว่า ป่าเรงกัดเอ็นกัดกระดูก และกัดคอถ้าใช้ยาที่ไม่ถูก หรือใช้ยาไม่ถูกวิธีจะเป็นอัมพาตได้
		ป่าเรงอนไถ	-	มะเร็งชนิดหนึ่งมีอาการตัวแข็งกระด้าง ปวดแสบ ปวดร้อนไปทั้งร่างกาย คงแข็งพุดไม่ได้
		ป่าเรงครุดตกทอง	-	อาเจียนตลอดทั้งคืนทั้งวัน
		ป่าเรงครุดลงเส้า	-	ปวดศีรษะ ปวดแขนขา เคล็ดขัดยอก ปวดเมื่อย
		ป่าเรงครุดลม	-	จุกเสียดตามร่างกาย เหน็บชา หายใจขัด น้ำลายเหนียว ปวดหลัง ปวดไหล่

ตารางที่ 6.1 หมวดหมู่ (ตามอักษร)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
บ	บ่าแรงฟ้าม่าน	-	โรคเนื้อร้ายที่ทำให้ผิวหนังช้ำเป็นจ้ำหรือเป็นวงตามร่างกายทำให้ปวดแสบปวดร้อนมีลักษณะอย่างงูสวัด มักขึ้นตามบริเวณลำตัวตั้งแต่ลำคอลงไปถึงเอว ลักษณะเป็นผื่นแดงเมื่อเริ่มเป็นหลังจากผ่านไปหลายวันแล้ว ผิวตรงนั้นจะคล้ำ อาการเริ่มจากคันและจะปวดแสบปวดร้อน เขามือเข้าใกล้จะรู้สึกว่าร้อนดังเปลวไฟอ่อน ๆ
	บ่าแรงไฟ	-	มีลักษณะเป็นคัน เกิดขึ้นตามร่างกายจุดใดจุดหนึ่ง บริเวณที่เป็นนั้นจะมีสีแดงและพอง
	บ่าแรงแล้	-	เป็นวิรุจอยเหมือนถูกฟาดด้วยแล้ มีลักษณะแดง เจ็บปวดมาก
	บ่าโหกี้ว	-	ปวดมวนในท้อง เมื่อจะปัสสาวะเป็นเหมือนจะถ่ายได้แต่ก็ถ่ายไม่ได้ มีเลือดมีหนองออกทางทวารหนักและทวารเบา
	บ่าโหดลมขัด	-	เคล็ดขัดยอกตามกระดูกข้อมือข้อเท้า คู้เหยียดไม่ได้
	บ่าโหดลมขวาง	-	ร้อนท้องร้อนไส้ ท้องร่วง
	บ่าโหดลมซุ	-	ไอ หายใจติดขัด หายใจไม่ทั่วท้อง
	บ่าโหดลมสาน	-	ง่วงเหงาหาวนอนเป็นประจำ น้ำตาไหล ร้อนๆหนาวๆ มีน้ำลายมาก
	บ่าโหดเลือด	-	ถ่ายอุจจาระมีเลือดปนออกมา
	บ่าโหดเลือดแกมหนอง	-	ถ่ายเป็นเลือด เป็นหนอง ปวดเอว ปวดเมื่อยหลังไหล

ตารางที่ 6.1 หมวดหมู่ (ตามอักษร)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
บ	ป่าโทกเลือดลม	-	ปวดท้อง มีลมเลื่อนไปไหลมา มีเสียงดังเสียงลั่นในท้องในไส้ ท้องบวม
	ป่าโทกसानคัต	-	จุกเสียดแน่นท้องเหมือนรับประทานอาหารเสร็จใหม่ๆ
	ป่าโทกหนอง	-	ถ่ายอุจจาระมีน้ำหนองปนออกมา
ป	ปี	-	เป็นลมหรือหมดสติ จัดเป็นพยาธิ คือโรคภัยอย่างหนึ่งในล้านนา ตามตำราแพทย์แผนโบราณพบว่า มีชื่อและอาการเป็นลม เพราะความร้อนหรือหิวอาหาร
	ปีกุมใจ	-	ใจสั่น กระสับกระส่าย วิงเวียนศีรษะ อ่อนเพลีย
	ปีเกี่ยว	-	โรคปศุชนิดหนึ่งมีอาการเป็นไข้ ปวดมวนท้อง ร้อนหน้าอก ร้อนท้อง จุกเสียดแน่นท้อง
	ปีเกี่ยวกินใจ	-	ใจสั่นกระสับกระส่าย
	ปีแกมเกี่ยว	-	ปวดมวนท้อง ร้อนหน้าอก ร้อนท้อง จุกเสียดแน่นท้อง ซึ่งเกิดจากการเป็นลมที่เกิดขึ้นพร้อมกับตะคริว
	ปีข้าว	-	เป็นลม หรือกระสับกระส่ายเพราะหิวข้าว
	ปีคัต	-	จุกเสียดแน่นหน้าอก กระสับกระส่าย หน้ามืดตาลาย
	ปีดันใจ	-	กระสับกระส่าย เหงื่อออก อ่อนเพลีย ชูบผอม ตัวซีดเหลือง
	ปีน้ำ	-	โรคชนิดหนึ่ง อาการมีเหงื่อออกมาก ตัวเย็นมาก

ตารางที่ 6.1 หมวดหมู่ (ตามอักษร)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ป	ปิปราบไสดา	-	เป็นเชื้อยารักษาโรคปี ไข้ได้ทั้งภายในและภายนอก
	ปิไฟ	-	ตาลาย เวียนหัว มีความรู้สึกเหมือนกับจะเป็นไข้ ไม่หนาว ร้อนอกตกใจ ตามืดตาดำ เจ็บบริเวณหน้าอก
	ปिर้อน	-	เป็นลมหรือกระสับกระส่าย เนื่องจากอากาศร้อนจัด
	ปิลม	-	จุกเสียดแน่นหน้าอก เป็นก้อนเป็นลูก จุกเสียดชายโครงทั้ง 2 ข้าง
	ปิลมसान	-	วิงเวียนศีรษะหน้ามืดตาลาย เมื่อเกิดอุบัติเหตุหกล้มจะขยับตัวไม่ได้
	ปิละบอง	-	การป่วยของช้าง มีอาการฟกช้ำ บวม
	ปิลักตาย	-	อ่อนเพลียจนเคลิ้มไปเหมือนอาการง่วงนอน หายใจไม่ออก
	ปิเลือด	-	เป็นลม เพราะเลือดตกมาก ตัวอย่างเช่น การคลอด เป็นต้น
	ปิเลือดลมเข้าหัวใจ	-	ขาดสติ พุดไม่หยุด มักเกิดกับสตรี
	ปิเหล้า	-	เกิดขึ้นกับคนที่ดื่มเหล้าเป็นประจำทุกวัน ถ้าวันใดวันหนึ่งไม่ได้ดื่มหรือดื่มช้ากว่าเวลาที่เคยดื่มแล้วจะมีอาการน้ำลายออก มีเหงื่อออก ร้อนเนื้อตัว หนาวกระวายเป็น
	ปิแห้ง	-	ปวดเมื่อย อ่อนเพลีย ปวดตามมือ ร้อนท้อง เหงื่อไม่ออก กระสับกระส่าย
ผ	ผีเข้า	ผีเข้าสิง	ถูกผีเข้า
	ผีอย่า	ถูกผีกระทำ	เจ็บป่วยเนื่องจากถูกผีกระทำ

ตารางที่ 6.1 หมวดยา (ตามอักษร)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ผ	ผ้ามะเร็ง	-	โรคผื่นชนิดหนึ่งมีอาการปวดแสบปวดร้อนมาก
ผ	ผิ	-	ผิเจ้าพวกหนึ่งเป็นต่อมบวมขึ้นกลัดหนองข้างใน เรียกชื่อต่างกันหลายชนิด มีลักษณะเป็นก้อนเนื้อ เป็นไตแข็ง ตรงกลางจะมองเป็นเม็ดเล็ก ๆ เรียกว่าหัวผิ มักขึ้นตามร่างกาย มีขนาดเล็กบ้างใหญ่บ้างตามชนิดของผิ
	ผิเกล็ดแรด	-	โรคผิชนิดหนึ่ง มีลักษณะเป็นตุ่มใหญ่แดงมาก เป็นรอบคล้ายเกล็ดแรด
	ผิข้าวไหม้	-	โรคผิชนิดหนึ่งมีลักษณะเป็นตุ่มแห้งกล้านูนอยู่ใต้ผิวหนัง
	ผิครูดช้าง	-	โรคผิชนิดหนึ่งมักเป็นที่บริเวณขาและสะโพก มีลักษณะปวดบวมแดงขึ้น
	ผิครูดชะเดา	-	โรคผิชนิดหนึ่งเป็นได้ทั้งภายนอกและภายใน มีอาการปวดบวมขึ้น
	ผิครูดหัวเปี้ยว	-	โรคผิชนิดหนึ่ง เกิดเป็นที่สะดือมีลักษณะเป็นรอยต่าง
	ผิคันธมาลา	-	ผิชนิดหนึ่งเป็นที่ก้น หากไม่มีหนองเป็นผิตัวผู้ หากมีหนองเป็นผิตัวเมีย หากผิเน่าและปล่อยไว้แห่งเองภายใน 5-6 เดือนก็จะรักษาได้ยาก
	ผิควาบัว/ผิควือบัว	-	ผิชนิดนี้มักจะเกิดขึ้นหรือติดที่ลำได้ เป็นตุ่มเล็ก ๆ และจะออกเพิ่มจำนวนต่อไปหลายเม็ด จึงมีอาการปวดท้อ เวลาถ่ายจะมีน้ำเหลืองหรือน้ำหนองออกมาด้วย

ตารางที่ 6.1 หมวดย (ตามอักษร)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ผ	ผีเครือขาว	-	เป็นไข้ตัวร้อน ครั่นเนื้อ ครั่นตัว ตื่นน้ำน้อย
	ผีเครือดำ	-	กระสับกระส่าย เหงื่อไม่ออก เพ้อละเมอ เบื่ออาหาร ผ้ามืดผาเท้าดำ
	ผีตะมอย	-	ผื่นคันนี้เป็นผื่นที่ออกข้างนอกตัว มักจะเกิดขึ้นที่ข้อมือ ทำให้บริเวณข้อมือจะเป็นสีดำ
	ผีละอาก	-	คุดทะราด โรคแผลเรื้อรังทำให้แผลเปิดกว้างออกมีกลิ่นเหม็นและทำให้เกิดแผลแบบเดียวกันเพิ่มขึ้นอีก
	ผีลูกหนู	-	ผื่นคันนี้มักเกิดข้างในหูหรือบริเวณรอบๆ หูด้านนอก ตรงที่เป็นผื่นนั้นจะบวมพองและมีอาการปวดมากจัดเป็นผื่นร้ายชนิดหนึ่ง
	ผีสาน	-	กระด้าง บวมพอง เหมือนกระดองเต่า
	ผีสานในท้อง	-	ปวดท้องน้อย ติดเชื้อในกระเพาะอาหาร จุกเสียดแน่นท้อง
ภ	ภัรวดี	พรรตึก-	ถ่ายอุจจาระถ่ายปัสสาวะไม่ออก
พ	พรายบั้ง	-	เป็นตุ่มคันตามร่างกาย ตามมือและตามเท้า
ม	ม่วง	-	ชื่อผีที่โศกขานหีบ เป็นกามโรคที่พบได้ประมาณ 5% ของผู้ป่วยกามโรคทั้งหมด
	มาน้ำ	โรคท้องมาน	ภาวะที่มีน้ำระหว่างเซลล์หรือภายในเซลล์มากเกินไปผิดปกติอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้ง 2 อย่าง โดยทั่วไปมักหมายถึงภาวะที่มีน้ำอยู่ใต้ผิวหนังมากเกินไปผิดปกติและอาจพบได้ในอวัยวะอื่นๆ เช่น สมอง,ปอด

ตารางที่ 6.1 หมวดยา (ตามอักษร)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ม	มานพล		-	การป่วยของช้าง ร้อนตามตัว อุจจาระเหนียว ปัสสาวะบ่อยครั้ง มีอาการฟกช้ำ บวมตามริมฝีปากและลิ้น น้ำลายไหล
	มานสะอึก		-	การป่วยของช้าง ตัวสั่น ไม่กินหญ้า
	มุตตะซิด	-	-	กามโรค ชัดเบา ถ่ายปัสสาวะไม่คล่อง
		มุตตะซิดกลายเป็นมุตตะคาด	-	น้ำหนองไหลออกมาจากอวัยวะเพศ
		มุตตะซิดกับลูก	-	เป็นตุ่มคันผุดขึ้น เป็นผดผื่น
		มุตตะซิดกามราคะ	-	ปัสสาวะเป็นสีขุ่นเหมือนน้ำขาวขำหรือเป็นฟองขาว เจ็บปวดมาก
		มุตตะซิดแกมขาง	-	ปวดบริเวณท้องน้อย ปวดเอว จุกเสียด เคล็ดขัดยอก
		มุตตะซิดคัน	-	ตุ่มออกตามร่างกาย ตามแข้งขา
		มุตตะซิดน้ำ	-	ปวดปัสสาวะทุกครั้งเมื่อเห็นน้ำ
		มุตตะซิดน่านมกลายเป็นหนิ้ว	-	ปวดท้องน้อย แข็งเป็นก้อนอยู่ในท้องน้อย
		มุตตะซิดในไส้	-	ท้องบวม ตัวเหลือง ปัสสาวะกะปริดกะปรอย ปัสสาวะเหลือง
		มุตตะซิดลม	-	ปวดท้อง ท้องน้อย สะโพก เมื่อถ่ายปัสสาวะจะมีการเจ็บปวด ท้องบวม
		มุตตะซิดลมล่า	-	ปวดลงตามแข้งขา ตามร่างกาย
		ย	เยียวขุ่น	-
-	น้ำปัสสาวะมีตะกอน			ถ่ายปัสสาวะแล้วมีตะกอนปนออกมาด้วย
เยียวแดง	น้ำปัสสาวะเป็นสีแดง			ถ่ายปัสสาวะแล้วน้ำปัสสาวะมีสีแดงเหมือนน้ำล้างเนื้อ

ตารางที่ 6.1 หมวดย (ตามอักษร)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ย		เยียวเหลือง	น้ำปัสสาวะเป็นสีเหลือง	ถ่ายปัสสาวะแล้วน้ำปัสสาวะเป็นสีเหลือง
		เยียวขาว	น้ำปัสสาวะมีสีขาวเหมือนน้ำปุน	ถ่ายปัสสาวะแล้วน้ำปัสสาวะมีสีขาวเหมือนน้ำปุน
		เยียวไหล	น้ำปัสสาวะไหล	กลั้นปัสสาวะไม่อยู่ ปัสสาวะไหลซึมอยู่ตลอดเวลา
ร	รากสาดขาว		-	ร้อนในกระสับกระส่าย
	รากสาดถัก		-	มีไข้ ไม่มีเหงื่อแต่มีอาการไอ
	รากสาดไฟ		-	มีไข้ตัวร้อนมาก
	รากสาดร้อน		-	มีไข้ ตัวร้อน กระสับกระส่าย จนต้องใช้น้ำชุบน้ำอก เหงื่อไหลมากบางครั้งมีอาการท้องร่วง
	รากสาดเหลือง		-	ตัวเหลือง ตาเหลือง ผอมเหลืองแต่หนังหุ้มกระดูก
	รากสาดสันนิบาต		-	ไม่มีเหงื่อ ปากเหม็น แน่นท้อง ถ่ายอุจจาระไม่ออก บวมข้างตามโคนเล็บมือ เล็บเท้า หรือฝ่ามือ ฝ่าเท้า ผิวหนังเป็นรอยเหมือนปานดำ
	ร่ามะนาด		โรคร่ามะนาด	เนื้อมวมเข้าอักเสบ ส่วนมากมักเกิดที่บริเวณช่องปาก
	ริดสีดวง	-	โรคริดสีดวง	ชื่อโรคประเภทหนึ่งมีหลายชนิด เกิดในช่องตา ช่องจมูกและทวารหนัก ถ้าเกิดที่ทวารหนักเรียกว่าปาโหก
		ริดสีดวงรูด้ง	ริดสีดวงจมูก	โรคที่เกิดกับเยื่อของจมูก มีอาการบวมอักเสบมีเนื้องอกยื่นออกมาอุดช่องจมูก

ตารางที่ 6.1 หมวดย่อย (ตามอักษร)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ล	ลื่นเป็นฝ้า		โรคลื่นขาว	ลื่นมีสีขาวบริเวณปลายลิ้น เนื่องจากเชื้อรา หรือแบคทีเรีย
	เล็บตีนเล็บมือเหลือง		เล็บมือเล็บเท้าซีดเหลือง	ลักษณะของเล็บมือหรือเล็บเท้าซีดเหลือง ไม่มีเลือดหล่อเลี้ยง
	เลือด	-	โรคเกี่ยวกับเลือด	-
		เลือดดังตก	เลือดกำเดา	เส้นเลือดฝอยในจมูกแตก ทำให้มีเลือดไหลออกมา สาเหตุเนื่องจากอุณหภูมิสูง
		เลือดตก	-	แท้งลูก
		เลือดออกกัน	เลือดไหลออกจากทวาร	เลือดไหลออกจากทวาร อาจเนื่องจากโรคริดสีดวงทวาร
		เลือดออกโยนี	เลือดออกที่อวัยวะเพศหญิง	เลือดไหลออกที่อวัยวะเพศหญิง และไม่ใช่เลือดประจำเดือน
	ลูกอ่อนน้อยตายในท้อง	-	ทารกในครรภ์เสียชีวิต	ทารกเสียชีวิตในครรภ์
	ละอ่อนดินในท้อง		ทารกในครรภ์ดินมากผิดปกติ	ทารกในครรภ์มีอาการดินมากผิดปกติ
	ละอ่อนบ่ดิน		ทารกไม่ดิน	ทารกในครรภ์ไม่ดิน ไม่ขยับเขยื้อน
ว	วิน		คลุ้มคลั่ง	เป็นบ้า, คลั่ง, ขาดสติ, ฟั่นเฟือน
ส	सान	-	-	เนื้อที่เป็นโรคมักมีลักษณะเป็นก้อนแข็งอยู่ใต้ผิวหนัง
		सानลมก้อน	-	ลักษณะเป็นก้อนลมอยู่ในท้อง เลื่อนไปเลื่อนมาอยู่ตลอดเวลา จึงเกิดอาการไม่สบายในท้องและเกิดอาการเวียนหัว
		सानลมพิษ	-	ปวดพองขึ้นในที่จุดใดจุดหนึ่ง
		सानลมล่า	-	ลักษณะเป็นก้อนลมวิ่งไปซ้ายมาขวาอยู่ในท้อง

ตารางที่ 6.1 หมวดหมู่ (ตามอักษร)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรค (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

หมวด	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ส	เสียงแหบ		เสียงแหบแห้ง	พูดแล้วไม่มีเสียงออกมา หรือออกมาเพียงน้อยนิด อาจมีอาการเจ็บคอร่วมด้วย
	เสียงขบ		เสียงกัก	ถูกเสียงกัก ขย้า
	เสียงบ	-	เสียงด	เจ็บแทงเข้าไปในเนื้อ
		เสียงท้อง	จุกเสียดแน่นท้อง	ปวดเจ็บ จุกแน่นท้องอืดท้องเฟ้อ หรือปวดบิดเป็นพัก ๆ ในท้อง
ห	หวัด		ไข้หวัด	อวัยวะใช้ในการหายใจเกิดการอักเสบ ทำให้มีเสียงแหบแห้งและมีน้ำมูกมาก
	หมีน		ผดผื่น	ผิวหนังขึ้นเป็นผื่นตุ่มหรือเป็นวงต่างสาเหตุเกิดจากเกลื้อน, โรคต่าง ๆ , ไข้ , หนู , เริม
อ	อ่อนตืนอ่อนมือ		มือเท้าไม่มีแรง	มือหรือเท้าไม่มีเรียวแรง หยิบจับสิ่งของไม่ได้เต็มที่
	อัยอัยยั้ง		คลื่นไส้ / พะอืดพะอม/ ปั่นป่วน	คลื่นไส้ อยากอาเจียน ท้องได้ปั่นป่วนเนื่องจากรับประทานอาหารมากเกินไป
	ไอ		ไอ	ลมพุ่งออกมาจากปอดโดยแรงเพื่อขับสิ่งที่เป็นอันตรายออกมา ทำให้เกิดเสียงดังจากลำคอโดยไม่ตั้งใจ เมื่อได้ยืนแล้วก็รู้ว่าไอ

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย) และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบโครงร่าง	กาน	-	-	ตุ่มฝีชนิดหนึ่ง มีอาการปวดแสบปวดร้อน กระสับกระส่าย
		กานกินเพดาน	-	ตุ่มฝีชนิดหนึ่ง มีอาการปวดแสบปวดร้อน กระสับกระส่าย มักเกิดตรงเพดานปาก
		กานกินอกกินใจ	-	โรคกานชนิดหนึ่งมีอาการอ่อนเพลียมาก
		กานจับใน	-	โรคกานชนิดหนึ่งมีอาการกระสับกระส่าย ร้อนใน อ่อนเพลีย หายใจติด ๆ ชัด ๆ
		กานเจ็บอก	-	ตุ่มฝีชนิดหนึ่ง มีอาการปวดแสบปวดร้อน กระสับกระส่าย มักมีอาการเจ็บอกร่วมด้วย
		กานนอก	-	ตุ่มฝีชนิดหนึ่งมักเกิดบริเวณภายนอก ร่างกาย
		กานใน	-	ตุ่มฝีชนิดหนึ่ง มีอาการปวดเจ็บหัวใจ
		กานปากสูกปากพอง	-	ตุ่มฝีชนิดหนึ่งมักเกิดบริเวณปาก
		กานร่ามะนาด	-	โรคกานชนิดหนึ่ง เกิดตั้งแต่ศีรษะลงมาถึงเท้า ปวดหนองตามแข้งขา ลำตัวแดง
	เกี่ยวกินกระดูก		-	ปวดน่อง ปวดต้นขา ปวดตามกระดูก พับงอหรือคู้เหยียดไม่ได้
	แก้มบวม		แก้มพอง	ลักษณะที่แก้มบวม หนองออกมา เนื่องจากอักเสบ
	ก้อม (หลังก้อม)		หลังค้อม	เตี้ยผิดปกติและหลังอ

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย) และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบโครงร่าง	ไข้ซาก	กลาก	ชื่อโรคผิวหนังชนิดหนึ่ง เกิดจากเชื้อราขึ้นเป็นวง มีอาการคัน
	ไข้เสี้ยน	เกลื้อน	โรคผิวหนังเกิดจากเชื้อราเป็นดวงขาว
	ขางลมเปิด	-	ตุ่มออกตามร่างกาย คล้ายโรคผื่นด่าง
	ขางลมหมื่น	-	ผื่นคันตามผิวหนัง
	ขางเลือด	-	ปวดแหว่ ปวดสะโพก ร้อนใน กระสับกระส่าย ร้อนบริเวณท้องน้อย คล้ายโรคจุดขาว
	เข้าใหม่เกล็ดแรด	-	ตุ่มชนิดหนึ่งมีลักษณะเกรียมคล้ำ คล้ายเกล็ดแรด
	ไข้รากสาดแดง	-	โรครากลากชนิดหนึ่ง มีลักษณะเป็นรอยแดงออกตามร่างกาย ตาแดง เป็นไข้ไม่ส่วง
	ไข้ร้าย	-	ตัวร้อนอยู่ตลอดเวลา ริมฝีปากหัด เนื้อตัวแข็งกระด้าง หากไม่ได้รับการรักษาอาจเสียชีวิตได้ภายใน 3 วัน
	ไข้ออกหูด	-	เป็นไข้เนื่องจากเป็นโรคหูด , หูด เป็นโรคผิวหนังชนิดหนึ่งซึ่งเป็นไตแข็ง
	คัน	คัน	คันตามตัว คันศีรษะ รู้สึกอยากเกา โดยไม่มีตุ่มผื่นหรือวงด่างให้เห็น
	ง่อย	ง่อย	ง่อยเพรีย , อาการมือเท้าตาย
	งูขบ	งูกัด	ถูกงูกัด
		งูเห่ากัด	ถูกงูเห่ากัด
	ชอบหยอม	ชูปผอม	ผอมลง ซีดไป เที่ยวไป

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย) และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบโครงร่าง	ตัวบวม	ตัวบวมพอง	ลักษณะที่เนื้ออูมหรือบวมขึ้นเพราะอักเสบหรือฟกช้ำ เป็นต้น
	ตาแดง	โรคตาแดง	เคืองตา คันตา ตาแดงหรือมีขี้ตาและสาเหตุเกิดจากมีสิ่งแปลกปลอมเข้าตา เยื่อตาขาวอักเสบจากการแพ้หรือเชื้อแบคทีเรียหรือจากเชื้อไวรัส, ต้อเนื้อ
	ต้อ	-	แผลที่กระจกตา โรคอย่างหนึ่งเกิดที่ตาทำให้พิการหรือมองไม่เห็นชัดเจนเป็นภาวะที่แก้วตาหรือเลนส์ตาภายในลูกตามีลักษณะขุ่นขาวขึ้นจากปกติที่มีลักษณะโปร่งใสเหมือนกระจก เมื่อแก้วตาขุ่นขาวก็จะมีลักษณะทึบแสง ไม่ยอมให้แสงผ่านเข้าสู่ลูกตาไปรวมตัวที่จอตา ทำให้เกิดอาการตาฝ้าฟางหรือมีดมัว
	ตามัวฟาง	ตามัวฝ้าฟาง	ตาพร่า ตามัว ตามองเห็นไม่ชัดสาเหตุเกิดจากต้อกระจก, ต้อเนื้อ, สายตาสั้นผิดปกติ, เบาหวาน, ความดันโลหิตสูง
	ตาเหลือก	-	ตาที่เบิกกว้าง ตาที่กลอกขึ้น ตาที่ลูกตาดำอยู่ข้างบน
	ตุ่ม	-	เม็ดที่ขึ้นทางผิวหนัง โดยปริยายใช้เรียกสิ่งอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงเช่นนั้น

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย) และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบโครงร่าง	ตุ่มเกล็ดแรด	-	เป็นตุ่มขนาดใหญ่ แดงมาก เป็นรอยคล้ายเกล็ดแรด
	ตุ่มขางพิษ	-	ตุ่มหลวงยุบลงแล้วแต่กลับมีตุ่มใหม่เกิดขึ้นมาแทน
	ตุ่มข้าวไ่ม้น้อย	-	มีไข้สูง ละเมอเพ้อ ตัวร้อน ปลายตุ่มจะแหลม
	ตุ่มดอกเขาะ	-	ตุ่มชนิดหนึ่ง มีลักษณะเป็นรอยเหมือนดอกเขาะ ตุ่มชนิดนี้ร้ายแรงกว่าตุ่มชนิดอื่น ๆ
	ตุ่มแดง	-	โรคอีดำอีแดง
	ตุ่มตีนห่าน	-	ตุ่มชนิดหนึ่งมีลักษณะเหมือนตุ่มแดง จะมีตุ่มเม็ดเล็กล้อมรอบอยู่
	ตุ่มพิษ	-	เม็ดตุ่มที่เกิดตามผิวหนังด้วยพิษร้อนหรือพิษอักเสบ
	ตุ่มร้าย	-	เม็ดตุ่มที่เกิดตามผิวหนังด้วยพิษร้อนหรือพิษอักเสบ
	ตุ่มหลวง	-	ตุ่มเกล็ดแรดและตุ่มข้าวไ่ม์ที่มีลักษณะใหญ่กว่าปกติ
	ถูกไฟร้าว	-	การเจ็บป่วยหรือแพ้ เกิดจากการนั่งบนหลังช้างและถูกชนช้างซึ่งมีเชื้อที่มดแดง
	ท้องมาน	-	ชื่อโรคชนิดหนึ่งมีอาการทำให้ท้องโตอย่างหญิงมีครรภ์
	ไทกอ	-	โรคผิวหนังชนิดหนึ่ง
	ป่าเรง	-	โรคมะเร็ง

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย) และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบโครงร่าง	บ่าแรง	บ่าแรงกัด	-	โรคเนื้อร้ายที่เกิดขึ้นตามร่างกาย มะเร็งชนิดนี้เป็นมะเร็งที่อันตรายชนิดหนึ่ง เรียกกันว่า บ่าแรงกัดเอ็น กัดกระดูก และกัดคอถ้าใช้ยาที่ไม่ถูก หรือใช้ยาไม่ถูกวิธีจะเป็นอัมพาตได้
		บ่าแรงอนไถ	-	มะเร็งชนิดหนึ่งมีอาการตัวแข็ง กระด้าง ปวดแสบ ปวดร้อนไปทั่วร่างกาย คางแข็งพูดไม่ได้
		บ่าแรงครูดกท้อง	-	อาเจียน ตลอดทั้งคืนทั้งวัน
		บ่าแรงครูดงเส้า	-	ปวดศีรษะ ปวดแขนขา เคล็ดขัดยอก ปวดเมื่อย
		บ่าแรงครูดลม	-	จุดเสียดตามร่างกาย เหน็บชา หายใจขัด น้ำลายเหนียว ปวดหลัง ปวดไหล่
		บ่าแรงฟ้าม่าน	-	โรคเนื้อร้ายที่ทำให้ผิวหนังช้ำเป็นจ้ำหรือเป็นวงตามร่างกายทำให้ปวดแสบปวดร้อนมีลักษณะอย่างงูสวัด มักขึ้นตามบริเวณลำตัว ตั้งแต่ลำคอลงไปถึงเอว ลักษณะเป็นผื่นแดง เมื่อเริ่มเป็นหลังจากผ่านไปหลายวันแล้ว ผิวตรงนั้นจะคล้ำ อาการเริ่มจากคันและจะปวดแสบปวดร้อน เอมือเข้าใกล้จะรู้สึกว่าร้อนดังเปลวไฟอ่อนๆ

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสุนไพรร้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบโครงร่าง	บ่าแรง	บ่าแรงไฟ	-	ลักษณะเป็นคัน เกิดขึ้นตามร่างกายจุดใดจุดหนึ่ง บริเวณที่เป็นนั้นจะมีสีแดงและพอง
		บ่าแรงแล้	-	ผิวหนังเหมือนถูกฟาดด้วยแล้ มีลักษณะแดง เจ็บปวดมาก
	ฝ่ามะเร็ง		-	โรคผิวหนังหนึ่งมีอาการปวดแสบปวดร้อนมาก
	ผี	-	ผี	ผีจำพวกหนึ่งเป็นต่อมบวมขึ้นกลัดหนองข้างใน เรียกชื่อต่างกันหลายชนิด มีลักษณะเป็นเป็นไตแข็ง ตรงกลางจะมองเป็นเม็ดเล็ก ๆ เรียกว่าหัวก้อนเนื้อ ผี มักขึ้นตามร่างกาย มีขนาดเล็กบ้างใหญ่บ้างตามชนิดของผี
		ผีเกล็ดแสด	-	โรคชนิดหนึ่ง มีลักษณะเป็นตุ่มใหญ่แดงมาก เป็นรอบคล้ายเกล็ดแสด
		ผีข้าวใหม่	-	โรคชนิดหนึ่งมีลักษณะเป็นตุ่มแห้งกล้านูนอยู่ใต้ผิวหนัง
		ผีครูดช้าง	-	โรคชนิดหนึ่งมักเป็นที่บริเวณขาและสะโพกมีลักษณะปวดบวมแดงขึ้น
		ผีครูดชะเดา	-	โรคชนิดหนึ่งเป็นได้ทั้งภายนอกและภายใน มีอาการปวดบวมขึ้น
		ผีครูดหัวเปี้ยว	-	โรคชนิดหนึ่ง เกิดเป็นที่สะดือมีลักษณะเป็นรอยต่าง

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบโครงร่าง		ฝัดันธมาลา	-	ฝัดันธหนึ่งเป็นทีกกหนู หากไม่มีหนองเป็นฝัดัวผู้ หากมีหนองเป็นฝัดัวเมีย หากฝัดัวและปล่อยให้แห้งเองภายใน 5-6 เดือนก็จะรักษาได้ยาก
		ฝัดะฮาก	-	คุดทะราด โรคแผลเรื้อรังทำให้แผลเปิดกว้างออกมีกลิ่นเหม็นและทำให้เกิดแผลแบบเดียวกันเพิ่มขึ้นอีก
		ฝัดูกหนู	-	ฝัดันธนี้มักเกิดข้างในหูหรือบริเวณรอบ ๆ หูด้านนอก ตรงที่เป็นฝัดันธนั้นจะบวมพองและมีอาการปวดมากจัดเป็นฝัดัวชนิดหนึ่ง
	พรายบั้ง		-	ตุ่มคันตามร่างกาย ตามมือและตามเท้า
	ม้วง		-	ชื่อฝัดัวที่โคนขาหนีบ เป็นกามโรคที่พบได้ประมาณ 5% ของผู้ป่วยกามโรคทั้งหมด
	มุตตะซิดกับลูก		-	ลักษณะเป็นตุ่มคันผุดขึ้น เป็นผดฝัดัน
	มุตตะซิดคัน		-	ตุ่มออกตามร่างกาย ตามแขนขา
	มุตตะซิดลมล่า		-	ปวดลงตามแขนขา ตามร่างกาย
	รากสาดเหลือง		-	ตัวเหลือง ตาเหลือง ผอมเหลืองแต่หนังหุ้มกระดูก

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบโครงร่าง	ริดสะดวง	โรคริดสีดวง	ชื่อโรคประเภทหนึ่งมีหลายชนิด เกิดในช่องตา ช่องจมูกและทวารหนัก ถ้าเกิดที่ทวารหนักเรียกว่าบ่าโหก
	เล็บตีนเล็บมือเหลือง	เล็บมือเล็บเท้าซีดเหลือง	ลักษณะของเล็บมือหรือเล็บเท้าซีดเหลือง ไม่มีเลือดหล่อเลี้ยง
	सानลมพิษ	-	ปวดพองขึ้นในที่จุดใดจุดหนึ่ง
	เสื่อขบ	เสื่อกัด	ถูกเสื่อกัด ขยี้
ระบบประสาท	เกี่ยวผี	-	ชาตามแขนขา ตามปลายมือปลายเท้า เจ็บปวดบริเวณริมฝีปาก ไม่มีเรียวแรง
	เกี่ยวผีพิษ	ตะคริวที่เกิดจากผี	เป็นตะคริวเมื่อเกิดตุ่มผีขึ้นที่ใดที่หนึ่ง
	เกี่ยวเหล้า	-	เป็นตะคริว เมื่อไม่ได้ดื่มเหล้าตามปกติ
	เจ็บหัว	ปวดศีรษะ	ปวดหนัก ปวดตื้อ ปวดมัน หรือปวดตุบๆ ที่บริเวณหนึ่งบริเวณใดของศีรษะ รอบตาและใบหน้า สาเหตุเกิดจากความเครียด ,ไม่เกรน ,ไซนัสอักเสบ ,สายตาดัดปกติ เป็นต้น
	เจ็บหัวดิบ	ปวดศีรษะโดยไม่ทราบสาเหตุ	ปวดศีรษะโดยไม่ทราบสาเหตุ
	บ่าโหดลมขัด	-	เคล็ดขัดยอกตามกระดูกข้อมือข้อเท้า คู้เหยียดไม่ได้

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบประสาท	บ้าโกลมซาน		-	ง่วงเหงาหาวนอนเป็นประจำ น้ำตาไหล ร้อนๆหนาวๆ มีน้ำลายมาก
	กั้ง		แพ้	พูดโดยไม่มีสติ
ระบบกล้ามเนื้อ	กระด้าง		-	เส้นตึง , ขยับเขยื้อนไม่ได้
	เกี่ยว	เกี่ยวดำ	ตะคริว	กล้ามเนื้อเกร็งแข็งและปวดซึ่งจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมักเป็นอยู่ไม่กี่นาที กล้ามเนื้อที่พบเป็นตะคริวได้บ่อย ได้แก่กล้ามเนื้อน่องและต้นขา ตามตำราแพทย์แผนโบราณว่าเกิดจากความเย็นมาก
		เกี่ยวไฟ	-	ร้อนตั้งแต่สันหลังถึงลำคอ ขยับตัวไม่ได้
	ขึ้น		ชัก	ชักกระตุก , เป็นโรคเด็กอ่อน
	ครั่นเนื้อครั่นตัว		-	ตะครั่นตะครอ รู้สึกจะเป็นไข้
	เจ็บแคงเจ็บขา		ปวดแข้งปวดขา	ปวดเมื่อยตามร่างกาย
	ชัก		ชัก	กล้ามเนื้อกระตุกอย่างกะทันหันและรุนแรงและมักมีอาการมือเท้าเกร็ง
	ตีนมือท้วง		มือเท้ากระตุก	มือหรือเท้ากระตุกอย่างรวดเร็ว ถี่ๆ
	บ่าแรงครูดลงเส้า		-	ปวดศีรษะ ปวดข้างขา เคล็ดขัดยอก ปวดเมื่อย
	บ่าแรงครูดลม		-	จุดเสียดตามร่างกาย เหน็บชา หายใจขัด น้ำลายเหนียว ปวดหลัง ปวดไหล่

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบ
ในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบกล้ามเนื้อ	ผีสาน	-	กระด้าง บวมพอง เหมือนกระดองเต่า
	มุตตะซิดแกมขาง	-	ปวดบริเวณท้องน้อย ปวดเอว จุกเสียด เคล็ดขัดยอก
	มุตตะซิดน้ำนมกลายเป็นหัว	-	ปวดท้องน้อย แดงเป็นก้อนอยู่ในท้องน้อย
	เสียบ	เสียด	เจ็บแทงเข้าไปในเนื้อ
	อ่อนตืนอ่อนมือ	มือเท้าไม่มีแรง	มือหรือเท้าไม่มีเรียวแรง หยิบจับสิ่งของไม่ได้เต็มที่
ระบบไหลเวียนโลหิต	เกี่ยวเลือด	-	โรคชนิดหนึ่งที่ทำให้เลือดเดินไม่สะดวก
	ขางพุ	-	ลมดันทะลักออกมาจากภายในกาย ทำให้หาว เรอหรือเกิดอาการวิงเวียนหน้ามืด และอาเจียน
	ขางลมพิษ	-	วิงเวียนศีรษะ หน้ามืดตาลาย เรอบ่อย จุกเสียดแน่นท้อง ปวดเมื่อยตามร่างกาย อ่อนเพลีย มือเท้าเย็น ปวดกระดูก
	ขางเลือดล้า	-	อ่อนเพลีย ปวดเมื่อย อาจมีอาการลมขึ้น หรือมีอาการคล้ายเป็นป้างร้อนกระหม่อม ร้อนคอ ร้อนอก ร้อนออกปาก
	ขางไหม้	-	โรคชนิดหนึ่ง มีอาการปวดศีรษะ ออกตา ปากบวมซ้ำ
	แซลม	-	หมดสติเพราะโรคลม , เป็นลมบ่อย

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบไหลเวียนโลหิต		แซลมพิษ	-	หมดสติเพราะโรคลม ,เป็นลมบ่อย
		แซเลือด	-	ปวดเนื่องจากเสียเลือดมาก สตรีมีประจำเดือนกะปริบกะปรอย ปวดท้องทั้งวันทั้งคืน
	ด้อยลม		-	ป่วยหลังตั้งครรภ์ได้ประมาณ 6 เดือน มีอาการจุกเสียดแน่นเรียกอีกอย่างว่า เลือดขึ้นค้ำอก
	ตกเลือด		แท้งลูก	เลือดออกผิดปกติธรรมดาเนื่องจากแท้งลูก
	ทวารปิด		-	การป่วยของช้าง โดยมีเลือดไหลออกมาทางทวารหนัก
	ปีภูมิใจ		-	ใจสั่น กระสับกระส่าย วิงเวียนศีรษะ อ่อนเพลีย
	ปีเกี่ยวกินใจ		-	ใจสั่นกระสับกระส่าย
	ปีคัด		-	จุกเสียดแน่นหน้าอก กระสับกระส่าย หน้ามืดตาลาย
	ปีไฟ		-	ตาลาย เวียนหัว มีความรู้สึกเหมือนกับจะเป็นไข้ ไม่หนาว ร้อนอกตกใจ ตามืดตาดำ เจ็บบริเวณหน้าอก
	ปีร้อน		-	เป็นลมหรือกระสับกระส่ายเนื่องจากอากาศร้อนจัด
	ปีลมसान		-	วิงเวียนศีรษะหน้ามืดตาลาย เมื่อเกิดอุบัติเหตุหกล้มจะขยับตัวไม่ได้

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย)และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบไหลเวียนโลหิต	ปีเลือด		-	เป็นลม เพราะเลือดตกมาก ตัวอย่างเช่นการคลอด เป็นต้น
	ผีเครือดำ		-	กระสับกระส่าย เหงื่อไม่ออก เพื่อ ละเมอ เบื่ออาหาร ฝ่ามือฝ่าเท้าดำ
ระบบย่อยอาหาร	กินผิด		อาหารเป็นพิษ	รับประทานอาหารผิดสำแดง
	ก๊ว	-	บิด	ท้องเสีย ถ่ายเป็นมูกเลือด มีไข้ ปวดมวนในท้อง
		ก๊วท้อง	บิดมวนท้อง	ปวดมวนในท้อง
	เกี่ยวเข้าไส้		-	จุกเสียดแน่นท้อง และหน้าอก มี เหงื่อออกมาก ร้อนท้อง
	เกี่ยววงวนผีไส้		-	บิดมวนในท้อง ท้องเดิน
	กินเข้าปล้ำ		เบื่ออาหาร	ไม่ย่อยรับประทานอาหาร
	ขมคอ		-	รับประทานอาหารไม่รู้รส
	ขางก้าม		-	อาการจุกเสียดแน่นตามร่างกาย คล้ายมีก้อนในร่างกาย
	ขาง	-	โรคตานขาง	ชื่อโรคหลายชนิด โรคปากเปื่อย ปากเจ็บหรือเป็นแผลที่พบได้บ่อย ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ส่วนมากเป็นโรค ไม่ร้ายแรงแม้ไม่ได้รับการรักษาก็ หายได้เอง
		ขางก้ามปาก	-	เจ็บลิ้น เจ็บคอ
		ขางกินตับ	โรคตานขางที่เกิดในช่องท้อง บริเวณตับ	ปวดท้องบิดมวน ปวดศีรษะ ร้อน ไหม้ในช่องท้อง
		ขางกินไส้	โรคตานขางที่เกิดในช่องท้อง บริเวณลำไส้	ปวดท้องบิดมวน ปวดศีรษะ ร้อน ไหม้ในช่องท้อง

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย) และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการในภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการในภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบย่อยอาหาร	ขวาง	ขวางปากสูงขาว	-	โรคปากเปื่อย เหงือกบวม
		ขวางพอง	-	ท้องบวม ปวดมวนท้อง ตัวซีดเหลือง
		ขวางไฟตกท้อง	-	ปวดท้องมากหลังรับประทานอาหาร
		ขวางร่ามขนาดในลำคอ	-	มีตุ่มในลำคอ เจ็บปวดมาก
		ขวางริดสีดวง	-	ล้นเป็นแผล ล้นเปื่อย บวมพอง มีกลิ่นเน่าเหม็น
		ขวางลมก้อน	-	จุกเสียด บางครั้งมีอาการไม่กระหายน้ำ
		ขวางลม	-	จุกเสียด ท้องเฟ้อ ถ่ายอุจจาระไม่ออก บางครั้งมีอาการจุกเสียดแน่นปวดกระดูกข้อต่อ ปวดเมื่อยตามร่างกาย
		ขวางลมแค้น	-	สำลักอาหารเหมือนสำลักข้าว
		ขวางลิ้นร้อน	-	เหงือกเน่า ลิ้นพอง มีกลิ่นปาก รับประทานอาหารไม่ได้
	ไคร้ร่าก		คลื่นไส้อาเจียน	อยากอาเจียน พะอืดพะอม
	จ้วง	-	ยาพิษ , ของพิษ	ตำรา ยาพิษ ยาเบื่อ โรคเนื้อร้าย
		จ้วงข้าง	-	เป็นไข้ไม่หาย ร่างกายอ่อนเพลีย ง่วงเหงาหาวนอน ตาเหลือง ตอนกลางคืนกลับนอนไม่หลับ
		จ้วงตาเหลือง	-	เป็นไข้ไม่หาย ร่างกายอ่อนเพลีย ง่วงเหงาหาวนอน ตาเหลือง

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย) และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบย่อยอาหาร		จ้วนนก	-	เป็นไข้ไม่หาย ร่างกายอ่อนเพลีย ง่วง เหงาหาวนอน ตาเหลือง ท้องร่วง
		จ้วนเหลือง	-	เป็นไข้ไม่หาย ร่างกายอ่อนเพลีย ง่วง เหงาหาวนอน ตาเหลือง ท้องร่วง ตอน กลางคืนกลับนอนไม่หลับ
	จุกผาม		จุกกระผาม	โรคชนิดหนึ่ง มีอาการตับและม้ามโต มี ไข้คลุมเครือเรื้อรัง คือ ไข้จับสั่นเรื้อรัง
	เจ็บเขี้ยว		ปวดฟัน	ผิดปกติเกี่ยวกับเหงือกและฟัน สาเหตุ เกิดจากฟันพุ, ฟันคุด, เหงือกอักเสบ
	ด้อย		โรคตานขโมย	โรคพยาธิลำไส้อย่างหนึ่งมักเป็นแก่เด็ก อายุประมาณ 5 ขวบขึ้นไป ทำให้มี ลักษณะผอม ท้องป่อง ก้นปอด กิน อาหารไม่ได้ ปวดท้อง ชี้น
	ด้อยเลือด		-	ปวดเจ็บท้องอยู่ตลอดเวลาทั้งวันทั้งคืน
	ท้องเต้น		ท้องเต้น	ปวดมวนท้อง
	น้ำลายนัก		น้ำลายมาก	น้ำลายในปากออกมามากกว่าปกติ
	บ่าเรงครูดกท้อง		-	อาเจียนตลอดเวลาทั้งวันทั้งคืน
	บ่าโหกเลือดลม		-	ปวดท้อง มีลมเลื่อนไปไหลมา มีเสียง ดังเสียงลั่นในท้องในไส้ ท้องบวม
	บ่าโหกसानคัต		-	จุกเสียดแน่นท้องเหมือนรับประทาน อาหารเสร็จใหม่ๆ

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย) และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาล้านนา	ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบย่อยอาหาร	ปีข้าว	-	เป็นลม หรือกระสับกระส่ายเพราะหิวข้าว
	ผิคว้าว/ผิคว้าว	-	ผิวนิคมนี้มักจะเกิดขึ้นหรือติดที่ลำได้เป็นตุ่มเล็ก ๆ และจะออกเพิ่มจำนวนต่อกันไปหลายเม็ด จึงมีอาการปวดท้อง เวลาถ่ายจะมีน้ำเหลืองหรือน้ำหนองออกมาด้วย
	ผิสนในท้อง	-	ปวดท้องน้อย ติดเชื้อในกระเพาะอาหาร จุกเสียดแน่นท้อง
ระบบทางเดินอาหาร	รำมะนาด	โรครำมะนาด	เนื้อมวมซ้ำอีกเสบ ส่วนมากมักเกิดที่บริเวณช่องปาก
	ลิ้นเป็นฝ้า	โรคลิ้นขาว	ลิ้นมีสีขาวบริเวณปลายลิ้น เนื่องจากเชื้อรา หรือแบคทีเรีย
	เสียบท้อง	จุกเสียดแน่นท้อง	ปวดเจ็บ จุกแน่นท้องอืดท้องเฟ้อ หรือปวดบิดเป็นพัก ๆ ในท้อง
	อียี่ง	คลื่นไส้ / พะอืดพะอม/ ปั่นป่วน	คลื่นไส้ อายากอาเจียน ท้องได้ปั่นป่วนเนื่องจากรับประทานอาหารมากเกินไป
ระบบทางเดินหายใจ	คัดดัง	คัดจมูก	แน่นจมูก คัดจมูก หรือมีน้ำมูกไหลสาเหตุเกิดจากไข้หวัด,หวัดจากการแพ้,ไซนัสอักเสบ
	ขวางก้อน	-	ร้อนทรวงอกลงมาท้องน้อย มีอาการเกร็งท้องน้อย อาเจียนออกมาเป็นสีเหลือง หากไม่ได้รับการรักษาอย่างถูกวิธีอาจเสียชีวิตได้
	ขวางขึ้น	-	จุกเสียด แน่นหน้าอก

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย) และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาล้านนา	ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบทางเดิน หายใจ	ข้างไข้ดิน	-	หายใจผิด จุกเสียด
	ข้างคัด	-	หายใจผิด จุกเสียด
	บ่าโหลมซุ	-	ไอ หายใจติดขัด หายใจไม่ทั่วท้อง
ระบบขับถ่าย	ริดสะดวงรูด้ง	ริดสีดวงจมูก	โรคที่เกิดกับเยื่อช่องจมูก มีอาการ บวมอักเสบมีเนื้องอกยื่นออกมาอุด ช่องจมูก
	เลือดดั่งตก	เลือดกำเดา	เส้นเลือดฝอยในจมูกแตก ทำให้มี เลือดไหลออกมา สาเหตุเนื่องจาก อุณหภูมิสูง
	หวัด	ไข้หวัด	อวัยวะใช้ในการหายใจเกิดการ อักเสบ ทำให้มีเสียงแหบแห้งและมี น้ำมูกมาก
	เกี่ยวมะโหก	-	ปวดมวนท้อง ถ่ายอุจจาระปนเลือด
	ซิบ่อก	ท้องผูก	ขัดหนัก ถ่ายอุจจาระไม่ออก
	ข้างเข้าไส้	-	ถ่ายปัสสาวะเป็นสีเหลือง เป็นสี คล้ายน้ำชาข้าว เป็นสีคล้ายน้ำปูน หรือมีสีเลือดมีน้ำหนองปนออกมา
	ข้างไส้มีน	-	ท้องร่วงเรื้อรัง
	เจ็บท้อง	ปวดท้อง	ปวดเจ็บ จุกแน่น ท้องอืดเฟ้อ หรือ ปวดบิดเป็นพัก ๆ ในท้อง อาจเป็น เฉพาะที่หรือทั่วท้อง สาเหตุเกิดจาก อาหารไม่ย่อย , โรคกระเพาะ , ท้องเดิน ,ปวดประจำเดือน ,นิ่วในท่อ ไต เป็นต้น
	ไตเหลือง	-	โรคไต ร่างกายซีดเหลือง

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย) และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบขับถ่าย	ถ่ายเป็นมูก	-	-	ถ่ายอุจจาระมีน้ำเมือกที่เหนียวข้นปน มากับอุจจาระ
	ถ่ายเป็นมูกเลือด	ถ่ายอุจจาระเป็นมูกเลือด	ถ่ายอุจจาระเป็นมูกเลือด	ถ่ายอุจจาระมีน้ำเมือกและเลือดปน มากับอุจจาระ
	ถ่ายเป็นเลือด	ถ่ายอุจจาระปนเลือด	ถ่ายอุจจาระปนเลือด	ถ่ายอุจจาระมีเลือดปนมากับอุจจาระ
	หิว	หิว	หิว	ก้อนแข็งในกระเพาะปัสสาวะ เป็นต้น
	หิวชาย	หิวทราย	หิวทราย	โรคนี้ชนิดหนึ่งมีลักษณะเป็นก้อน เล็กหลายก้อน เคลื่อนมาจาก กระเพาะปัสสาวะมาอยู่ที่ท่อปัสสาวะ เมื่อถ่ายปัสสาวะจะเกิดอาการ เจ็บปวดอย่างมาก
	หิวปูน	-	-	ปัสสาวะมีสีขุ่นดังน้ำปูนหรือสี เหลืองมีก้อนนิ่วปะปนออกมาด้วย เมื่อปัสสาวะจะมีเลือดปนออกมา
	หิวเลือด	-	-	ถ่ายปัสสาวะเป็นเลือดเป็นหนอง
	หิวหิน	-	-	โรคนี้ชนิดหนึ่งมีลักษณะเป็นก้อน ใหญ่อยู่ในกระเพาะปัสสาวะ
	ป่าโหกกันพุด	ริดสีดวงทวาร	ริดสีดวงทวาร	เป็นเส้นเลือดดำขอดที่เกิดขึ้นใน บริเวณทวารหนัก ซึ่งอาจเป็นพร้อม กันหลายที่
	บิต	โรคบิต	โรคบิต	ถ่ายเป็นมูกเลือดบ่อยครั้งร่วมกับ อาการปวดเบ่งที่ทวารหนัก คล้ายถ่าย ไม่สุด

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย) และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบขับถ่าย	บิดท้องมวน		-	โรคลำไส้ใหญ่อักเสบ มีอาการปวดมวนและถ่ายอุจจาระเป็นมูกเลือด
	บ่าโหกกัว		-	ปวดมวนในท้อง เมื่อจะปัสสาวะเป็นเหมือนจะถ่ายได้แต่ก็ถ่ายไม่ได้ มีเลือดมีหนองออกทางทวารหนักและทวารเบา
	บ่าโหกลมขวาง		-	ร้อนท้องร้อนไส้ ท้องร่วง
	บ่าโหกเลือด		-	ถ่ายอุจจาระมีเลือดปนออกมา
ระบบขับถ่าย	บ่าโhekเลือดแกมหนอง		-	ถ่ายเป็นเลือด เป็นหนอง ปวดแหวปวดเมื่อยหลังไหล
	บ่าโhekหนอง		-	ถ่ายอุจจาระมีน้ำหนองปนออกมา
	ภัรวดี		พรรดิก	ถ่ายอุจจาระถ่ายปัสสาวะไม่ออก
	มานพล	-	-	การป่วยของช้าง ร้อนตามตัว อุจจาระเหนียว ปัสสาวะบ่อยครั้ง มีอาการฟกช้ำ บวมตามริมฝีปากและลิ้น น้ำลายไหล
		มานสะอึก	-	การป่วยของช้าง ตัวสั่น ไม่กินหญ้า
	มุตตะซิดกามราคะ			ปัสสาวะเป็นสีขุ่นเหมือนน้ำขาวขาวหรือเป็นฟองขาว เจ็บปวดมาก
	มุตตะซิดน้ำ		-	ปวดปัสสาวะทุกครั้งเมื่อเห็นน้ำ
	มุตตะซิดในไส้		-	ท้องบวม ตัวเหลือง ปัสสาวะกะปริดกะปรอย ปัสสาวะเหลือง
	มุตตะซิดลม		-	ปวดท้อง ท้องน้อย สะโพก เมื่อถ่ายปัสสาวะจะมีอาการเจ็บปวด ท้องบวม
	มุตตะซิดลมล่า		-	ปวดลงตามแข้งขา ตามร่างกาย

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย) และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบขับถ่าย	เยี่ยวขุ่น	-	น้ำปัสสาวะขุ่น	น้ำปัสสาวะมีสีขุ่น บางครั้งอาจมีตะกอนปนด้วย
		-	น้ำปัสสาวะมีตะกอน	ถ่ายปัสสาวะแล้วมีตะกอนปนออกมาด้วย
		เยี่ยวแดง	น้ำปัสสาวะเป็นสีแดง	ถ่ายปัสสาวะแล้วน้ำปัสสาวะมีสีแดงเหมือนน้ำล้างเนื้อ
		เยี่ยวเหลือง	น้ำปัสสาวะเป็นสีเหลือง	ถ่ายปัสสาวะแล้วน้ำปัสสาวะเป็นสีเหลือง
		เยี่ยวขาว	น้ำปัสสาวะมีสีขาวเหมือนน้ำปูน	ถ่ายปัสสาวะแล้วน้ำปัสสาวะมีสีขาวเหมือนน้ำปูน
		เยี่ยวไหล	น้ำปัสสาวะไหล	กลั้นปัสสาวะไม่อยู่ ปัสสาวะไหลซึมอยู่ตลอดเวลา
	เลือดออกกัน		เลือดไหลออกจากทวาร	เลือดไหลออกจากทวาร อาจเนื่องจากโรคริดสีดวงทวาร
ระบบต่อมไร้ท่อ	คางบวม		-	บวมหรือมีก้อนที่คาง ใต้หู หรือข้างคอ มีสาเหตุมาจากคางทูม ,ต่อมน้ำเหลืองอักเสบ ,ต่อมทอมซิลอักเสบ , เหงือกอักเสบ
ระบบสืบพันธุ์	มุตตะขี้ตกกลายเป็นมุตตะคาด		-	น้ำหนองไหลออกมาจากอวัยวะเพศ
	เลือดตก		-	แท้งลูก
	เลือดออกโยน		เลือดออกที่อวัยวะเพศหญิง	เลือดไหลออกที่อวัยวะเพศหญิง และไม่ใช่เลือดประจำเดือน
	ลูกอ่อนน้อยตายในท้อง		ทารกในครรภ์เสียชีวิต	ทารกเสียชีวิตในครรภ์
	ลูกอ่อนดิ้นในท้อง		ทารกในครรภ์ดิ้นมากผิดปกติ	ทารกในครรภ์มีอาการดิ้นมากผิดปกติ
	ลูกอ่อนบ่ดิ้น		ทารกไม่ดิ้น	ทารกในครรภ์ไม่ดิ้น ไม่ขยับเขยื้อน

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย) และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบอื่นๆ	เกี่ยวลม		-	เป็นไข้ ปวดศีรษะ จุกเสียดแน่นท้อง
	เกี่ยวลูก		-	ลักษณะเหมือนมีก้อนลมแล่นไปมาในร่างกาย
	ข้างช่อง		-	โรคทางชนิดหนึ่ง มีอาการไอ มีไข้ต่ำ ตัวผอมเหลือง
	ข้างไฟ		-	เป็นไข้ ร้อนใน ท้องร่วง หรือจุกเสียดแน่นท้อง
	ข้างแห้ง		-	โรคชนิดหนึ่งเป็นไข้ตัวร้อน กระจายน้ำเบื่ออาหาร เพ้อ เจ็บคอ มือเท้าเย็น
	ไข้	-	-	โรคที่ทำให้ตัวร้อน
	ไข้กาน	-	-	เป็นไข้ กระสับกระส่าย ร้อนๆ หนาวๆ
	ไข้เกี่ยว	-	-	เป็นไข้ ตัวเย็น ไม่มีเหงื่อ ร้อนใน เป็นตะคริว
	ไข้ข้าง	-	-	ร้อนๆหนาวๆ แข็งขาแข็งกระด้าง กระจายน้ำ มีกลิ่นปาก
	ไข้ข้างกุม	-	-	เป็นไข้ ร้อนใน ปากแห้ง หากไม่ได้รับการรักษาจะกลายเป็นโรคสันนิบาต
	ไข้ข้างม้อย	-	-	ร้อนๆหนาวๆ แข็งขาแข็งกระด้าง กระจายน้ำ มีกลิ่นปาก
	ไข้ข้างไฟ	-	-	เป็นไข้ ง่วงเหงาหาวนอน ไม่ค่อยลืมตา
	ไข้ขึ้นศีรษะ	-	-	เป็นไข้ วิงเวียนศีรษะจนลุกไม่ขึ้น

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย) และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาล้านนา		ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบอื่นๆ	ไข้	ไข้คั่งไหล	-	เป็นไข้ตัวร้อน มือเท้าแข็งกระด้าง มีเลือดออกปากออกจมูก
		ไข้คั่น	-	ไข้ชนิดหนึ่งมีอาการสั่นเทิ้มและเพื่อ
		ไข้ปี	-	เป็นไข้ ตัวเย็น ไม่มีเหงื่อ ร้อนในกับตะคริว
		ไข้ตัวร้อน	-	อาการมีอุณหภูมิขิงร่างกายสูงกว่า 37.2 องศาเซลเซียส (วัดทางปาก) 36.7 องศาเซลเซียส (วัดทางรักแร้) หรือ 37.7 องศาเซลเซียส (วัดทางทวารหนัก) สาเหตุเกิดจากไข้หวัด , ต่อมนทอมซิลอักเสบ , มาลาเรีย , ไทฟอยด์ เป็นต้น
		ไข้ร้อนกาน	-	เป็นไข้ เยื่อกร้อนเยื่อหนาว
		ไข้สั่น	-	ไข้จับสั่น เป็นโรคที่พบได้บ่อยและมีอัตราการตายสูง มักพบในบริเวณที่เป็นป่าเขา พบได้แทบทุกภาคของประเทศไทย
		ไข้สันนิบาต	-	ไข้กาฬมุนาแง่น ไข้กาฬหลังแอ่น
		ไข้ทง	-	เป็นไข้ เหงื่อไม่ออก ร่างกายซบผอม เบื่ออาหาร มักเกิดกับเด็กทารก
		ไข้ป้าง	-	เป็นไข้จุกเสียด หนาวสั่น จุกผาม โรคท้องมาน โรคม้ามย้อย ไข้มาลาเรีย
	คั่งจวง		เพื่อ	เพื่อเนื่องจากพิษไข้
	จ้วงข้าง		-	เป็นไข้ไม่หาย ร่างกายอ่อนเพลีย ง่วงเหงาหาวนอน ตาเหลือง ตอนกลางคืนนอนไม่หลับ

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย) และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาล้านนา	ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบอื่นๆ	จ้วงตาเหลือง	-	เป็นไข้ไม่หาย ร่างกายอ่อนเพลีย ง่วงเหงาหาวนอน
	จ้วงนวก	-	เป็นไข้ไม่หาย ร่างกายอ่อนเพลีย ง่วงเหงาหาวนอน ตาเหลือง ท้องร่วงตอนกลางคืนนอนไม่หลับ
	ถูกตุ้ลของร้าย	ถูกมนต์ดำ, คุณไสย	เจ็บป่วยเนื่องจากถูกคุณไสย
	ปีเกี่ยว	-	เป็นไข้ ปวดมวนท้อง ร้อนหน้าออก ร้อนท้อง จุกเสียดแน่นท้อง
	ปีแกมเกี่ยว	-	ปวดมวนท้อง ร้อนหน้าออก ร้อนท้อง จุกเสียด แน่นท้อง ซึ่งเกิดจากลมที่เกิดขึ้นร่วมกับตะคริว
	ปีลักตาย	-	อ่อนเพลียจนเคลิ้มไปเหมือนอาการง่วงนอน หายใจไม่ออก
	ผีสิง	ผีเข้าสิง	ถูกผีเข้า
	ผีอัย	ถูกผีกระทำ	เจ็บป่วยเนื่องจากถูกผีกระทำ
	ผีเครือขาว	-	เป็นไข้ ตัวร้อน ครั่นเนื้อ ครั่นตัว เพื่อละเมอ เบื่ออาหาร ฝ่ามือฝ่าเท้าดำ
	มานน้ำ	โรคท้องมาน	ภาวะที่มีน้ำระหว่างเซลล์หรือภายในเซลล์มากเกินไปผิดปกติอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้ง 2 อย่าง โดยทั่วไปมักหมายถึงภาวะที่มีน้ำอยู่ใต้ผิวหนังมากเกินไปผิดปกติและอาจพบได้ในอวัยวะอื่นๆเช่นสมอง,ปอด เป็นต้น
	มานสะอึก	-	การป่วยของข้าง มีอาการตัวสั่น ไม่กินหญ้า

ตารางที่ 6.2 หมวดย่อย (ตามระบบร่างกาย) และคำอธิบายเกี่ยวกับโรคหรืออาการ (ที่คัดมา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนา (ต่อ)

ระบบร่างกาย	ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาล้านนา	ชื่อโรคหรืออาการใน ภาษาไทย	คำอธิบายโรค/อาการ
ระบบอื่นๆ	รากสาดถัก	-	มีไข้ ไม่มีเหงื่อแต่มีอาการไอ
	รากสาดไฟ	-	มีไข้ตัวร้อนมาก
	รากสาดร้อน	-	มีไข้ตัวร้อน กระสับกระส่าย จนต้องใช้น้ำลูบหน้าอก เหงื่อไหลมาก บางครั้งมีอาการท้องร่วง
	รากสาดสันนิบาต	-	ไม่มีเหงื่อ ปากเหม็น แน่นท้อง ถ่ายอุจจาระไม่ออก บวมข้างตามโคนเล็บมือ เล็บเท้า หรือฝ่ามือ ฝ่าเท้า ผิวหนังเป็นรอยเหมือนปานดำ
	सानลมก้อน	-	ลักษณะเป็นก้อนลมอยู่ในท้อง เลื่อนไปเลื่อนมาอยู่ตลอดเวลา จึงเกิดอาการไม่สบายในท้อง และเกิดอาการเวียนหัว
	सानลมล่า	-	ลักษณะเป็นก้อนลมวิ่งไปซ้ายมาขวาอยู่ในท้อง
	ไอ	ไอ	ลักษณะที่ลมพุ่งออกมาจากปอด โดยแรงเพื่อขับสิ่งที่อาจเป็นอันตรายออกมา ทำให้เกิดเสียงดังจากลำคอโดยไม่ได้ตั้งใจ เมื่อได้ยินแล้วก็รู้ว่าไอ

ตารางที่ 6.3 รายชื่อโรค (ภาษาล้านนา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนาที่ทำการปริวรรตแล้ว

หมวดอักษร	รหัสโรคและชื่อโรค (ภาษาล้านนา)			
	รหัสโรค	ชื่อโรค	รหัสโรค	ชื่อโรค
ก	000001	กลาก	000029	เกี้ยวพราย
	000002	กาน	000032	เกี้ยวลม
	000003	กานกินอกกินใจ	000033	เกี้ยวลมแซ
	000004	กานกินเพดาน	000034	เกี้ยวลมบิด
	000005	กานคววบ	000035	เกี้ยวลมเสียบ
	000006	กานจับใบ	000036	เกี้ยวลูก
	000007	กานนอก	000037	เกี้ยวเลือด
	000008	กานใน	000038	เกี้ยวเหล้า
	000009	กานปากสุกปากพอง	000039	แก้พิษ
	000011	กานร่ำมะนาด	000041	แก้บวม
	000012	กานลม	000202	เกี้ยวผีพิษ
	000013	กานหมากฟกแดงดำ	000283	เกลื่อน
	000014	กินผิด	000557	กานสิงคิ
	000015	กิว	000874	เกี้ยวกินท้อง
	000016	กิวท้อง	000912	เกี้ยวตามเส้นเอ็น
	000017	กิวท้องเลือด	000917	กลากเกลื่อน
	000018	กิวท้องเลือดลาลูก	000928	กระสับกระส่าย
	000019	เกี้ยว	000952	เกล็ดผี
	000020	เกี้ยวกินกระดูก	000955	กานลูกขาว
	000021	เกี้ยวเข้ล้าไล่	000963	เกี้ยวกินลูกในท้อง
	000022	เกี้ยวว่วย	000993	เกลื่อนดำ
	000023	เกี้ยวดำ	001039	กานเลือด
	000024	เกี้ยวติด	001079	กะยณผน
	000026	เกี้ยวผี	001129	ขางช้า
	000027	เกี้ยวผีแปลง	001130	กานดำ
	000028	เกี้ยวผีพิษ	001131	กานแดง

ตารางที่ 6.3 รายชื่อโรค (ภาษาล้านนา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนาที่ทำการปริวรรตแล้ว (ต่อ)

หมวดอักษร	รหัสโรคและชื่อโรค (ภาษาล้านนา)			
	รหัสโรค	ชื่อโรค	รหัสโรค	ชื่อโรค
ข	000040	ไข้กานเลิมร้อน	000076	ขางป้าง
	000043	ขมปาก	000077	ขางพอง
	000044	ขางซุ่น	000078	ขางพุ
	000047	ขาง	000079	ขางพุพวนขวันดั่ง
	000048	ขางกระด้าง	000080	ขางไฟ
	000049	ขางก้อน	000081	ขางไฟตกท้อง
	000050	ขางกัดกระดูก	000082	ขางม่อย
	000051	ขางก้าม	000083	ขางเมา
	000052	ขางก้ามคอ	000085	ขางร้อน
	000054	ขางก้ามปาก	000086	ขางราก
	000055	ขางกินตับ	000087	ขางรากสาดเข้าลำไส้
	000056	ขางกินลำไส้	000088	ขางร้ามะนาด
	000057	ขางซีแซ่น	000089	ขางริดสีดวง
	000058	ขางซิ่น	000090	ขางริดสีดวงไฟ
	000060	ขางเข้าลำไส้	000091	ขางลงเกย
	000061	ขางท้องเดือด	000092	ขางลงท้อง
	000062	ขางไช่ดิน	000093	ขางลม
	000063	ขางคัด	000094	ขางลมก้อน
	000064	ขางคัดเสียบ	000095	ขางลมซิ่น
	000065	ขางคั่น	000096	ขางลมคั่น
	000066	ขางง้วน	000097	ขางลมแคน
	000067	ขางง้วนเหลื่อง	000098	ขางลมเปิด
	000068	ขางจุมกเน่า	000099	ขางลมร้อน
	000070	ขางซ้าง	000100	ขางลมหมื่น
	000071	ขางซาง	000101	ขางล่า
	000072	ขางด้อย	000102	ขางลิ้นแตก
	000073	ขางด้อยกับลูก	000103	ขางลิ้นร้อน
	000075	ขางปากสูก	000104	ขางลิ้นหลอน
	000105	ขางลูกขาว	000136	ไข้ปีไฟ
	000106	ขางลูกน้อย	000137	ไข้เปลวฮู้ดซิ่น

ตารางที่ 6.3 รายชื่อโรค (ภาษาล้านนา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนาที่ทำการปริวรรตแล้ว (ต่อ)

หมวดอักษร	รหัสโรคและชื่อโรค (ภาษาล้านนา)			
	รหัสโรค	ชื่อโรค	รหัสโรค	ชื่อโรค
ข	000107	ขางเลือดล่ำ	000138	ไข้ฟองสุต
	000108	ขางสะอัด	000139	ไข้ม่อย
	000109	ขางสันนิบาตแกมรากสาด	000140	ไข้ร้อน
	000110	ขางเสียบ	000141	ไข้ร้อนกาน
	000112	ขางไผ่ผื่น	000142	ไข้ร้อนใน
	000113	ขางหลวง	000143	ไข้ร้อนผิวหนัง
	000114	ขางหวัด	000144	ไข้รากสาด
	000115	ขางแห้ง	000145	ไข้รากสาดแดง
	000117	ขางเคิมเหลื่อง	000146	ไข้รากสาดเหลื่อง
	000118	แซ่งขาบวม	000147	ไข้ร้าย
	000119	ไข้	000148	ไข้รูด
	000120	ไข้กาน	000149	ไข้เรื้อรัง
	000121	ไข้เกี้ยว	000150	ไข้สัน
	000122	ไข้ขาง	000151	ไข้สันนิบาต
	000123	ไข้ขางกุม	000152	ไข้สันนิบาตม่อย
	000124	ไข้ขางทง	000153	ไข้ส่านลมล่ำ
	000125	ไข้ขางไฟ	000154	ไข้หนาว
	000127	ไข้ขางลินขาว	000155	ไข้หนาวสัน
	000128	ไข้ขึ้น	000156	ไข้หูด
	000129	ไข้คั้งไหล	000157	ไข้หูดขำ
	000130	ไข้ง้วน	000158	ไข้หูดดำ
	000131	ไข้ดิน	000159	ไข้หูดแดง
	000132	ไข้ถัก	000161	ไข้ออกรูด
	000133	ไข้รูดดำ	000165	ขางน่านม
	000134	ไข้ป่า	000267	ขางท้องเดิน
	000135	ไข้ปี	000566	ขางเลือดลินร้อน
	000567	ขางเลือด	001051	ขางปากเปื่อย
	000571	ไข้รากสองหน	001059	ขางคะยื่อ
	000809	ไข้รากสองคลอง	001060	ขางลมล่ำ

ตารางที่ 6.3 รายชื่อโรค (ภาษาล้านนา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนาที่ทำการปริวรรตแล้ว (ต่อ)

หมวดอักษร	รหัสโรคและชื่อโรค (ภาษาล้านนา)			
	รหัสโรค	ชื่อโรค	รหัสโรค	ชื่อโรค
ข	000810	ไข้รูดแดง	001062	ขางลมเสียบ
	000834	ขางกัลด้าไล่	001065	ขางละอองพระบาท
	000851	ขางทื่อคอทื่อลิ้น	001070	ขางกุม
	000853	ขางร่อนคอ	001089	ขางกินตามไรฟัน
	000884	ขางน้อย	001097	ขางกุมใจ
	000886	ขางเลือดเข้าเส้นเอ็น	001100	ไข้ลม
	000898	ขางขางเข้าลำไส้	001101	ไข้หลบใน
	000931	ขางทัน	001103	ขางตัวผู้
	000948	แข้งมาน	001106	ไข้สันนิบาตไข้
	000953	ขางปากเหม็น	001125	ขางลงลิงค์
	001000	ขามาน	001132	ขางเหลือง
	001013	ขางไธ	001134	ขางผิง
	001017	ขางทง	001135	ขางกัว
	001018	ขางลมเกี้ยว		
ค	000163	คลอดลูกแล้วรกไม่ หลุดออกมา	000870	คลอดลูกยาก
	000164	คลิ่นไล่อาเจียน	000906	คลอดลูกแล้วเลือดไหลไม่หยุด
	000166	คลุ้มคลั่ง	000936	คางคับ
	000167	คอบวม	001048	คอปอก
	000170	คอแห้ง	000175	คางแข็ง
	000171	คั่งกาน*	000177	คางบวม
	000172	คัดจมูก	000266	คั้งไหล
ง	000179	ง้วน	000188	ง้วนเหลือง
	000180	ง้วนแกมขาง	000189	ง้วนแห้ง
	000181	ง้วนควาย	000190	ง่อย
	000183	ง้วนข้าง	000191	งานดำ
	000184	ง้วนตาเหลือง	000192	งูกัด
	000185	ง้วนนก	000996	ง้วนวัว
	000186	ง้วนแมว	000997	ง้วนผี
	000187	ง้วนเสือ	000186	ง้วนแมว

ตารางที่ 6.3 รายชื่อโรค (ภาษาล้านนา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนาที่ทำการปริวรรตแล้ว (ต่อ)

หมวดอักษร	รหัสโรคและชื่อโรค (ภาษาล้านนา)			
	รหัสโรค	ชื่อโรค	รหัสโรค	ชื่อโรค
จ	000194	จะพริ้ง	000847	เจ็บปวดทรวงอก
	000195	จุกเสียด	000864	เจ็บคอ
	000197	จุกเสียดทรวงอก	000867	เจ็บป่วยเนื่องจากถูกทำคุณไสย
	000199	จุกเสียดสีข้าง	000878	จุกเสียดแน่นท้อง
	000200	จุกเสียดแน่น	000885	เจ็บปาก
	000840	จุกเสียดตามสีข้าง	000946	เจ็บนม
	000841	จุกเสียดหลัง	000947	เจ็บตามเส้นเอ็น
	000842	จุกเสียดไหล่	000961	เจ็บป่วยหลังคลอดลูก
ช	000203	ชัก	000206	แหลมพิษ
	000205	แหลม	000207	แหลเลือด
ซ	000209	ซิดเหลื่อง	000945	ซาง
	000211	ซูปผอม		
ด	000213	ด้อย	001036	ด้อยกับลูก
	000214	ด้อยลม	001124	ด้อยลูก
	000968	ดาก		
ต	000221	ตะควิลง	000235	ตุ่มพิษ
	000222	ตาบอด	000236	ตุ่มร้าย
	000223	ตาฝ้าฟาง	000237	ตุ่มสะดวง
	000224	ตามัวฝ้าฟาง	000238	ตุ่มหนอง
	000225	ตุ่ม	000239	ตุ่มหลวง
	000226	ตุ่มกาน	000241	เตาะ
	000231	ตุ่มเข้าใน	000242	ไตเหลื่อง
	000232	ตุ่มคอดเขาะ	000564	ตุ่มสุก
	000234	ตุ่มตีนห่า	000939	ตะควิวกัดกระดูก
ถ	000243	ถ่ายปัสสาวะกะปิบกะปรอย	000250	ถูกผีกระทำ
	000244	ถ่ายปัสสาวะบ่อ	000251	ถูกไฟช้ำ
	000245	ถ่ายปัสสาวะไม่ออก	000837	ถ่ายอุจจาระไม่ออก
	000246	ถ่ายปัสสาวะปนมูกเลือด	000852	ถ่ายอุจจาระออกมาเป็นมูกหนอง

ตารางที่ 6.3 รายชื่อโรค (ภาษาล้านนา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนาที่ทำการปริวรรตแล้ว (ต่อ)

หมวดอักษร	รหัสโรคและชื่อโรค (ภาษาล้านนา)			
	รหัสโรค	ชื่อโรค	รหัสโรค	ชื่อโรค
ถ	000247	ถ่ายเป็นเลือด	000880	ถ่ายปัสสาวะมาก
	000248	ถ่ายอุจจาระออกมาเป็นมูกเลือด	000935	เถ่าทุมเท้า
	000249	ถูกตุ่มของงูร้าย		
ท	000252	ท้องดำแดง	000871	ทารกเสียชีวิตในครรภ์
	000253	ท้องเต้น	000916	แท้งลูก
	000254	ท้องบวม	000918	ไทกอ
	000255	ท้องผูก	000923	ทารกไม่สบาย
	000257	ท้องร่วง	000964	ท้องลง
	000260	ท้องร่วงจากโรคตุ่มเม็ดใหญ่	000975	ทะมอย
	000261	ท้องร่วงจากโรคมะโหก	001019	ทวารปิด
	000263	ท้องร่วงจากโรครากสาด	001027	ทะยามวาน
	000268	ท้องเสีย	001033	ทารกในครรภ์ไม่ดิ้น
	000428	ท้องมาน	001084	ทารกในครรภ์ดิ้นมากไข้
	000835	ทารกเป็นไข้	001091	ทารกในครรภ์เคลื่อนไหวขึ้นด้านบน
	000843	ท้องอืด		
ธ	000045	ธาตุพิการ	000973	ธัมมะสูตร
น	000270	นิ่ว	000278	แน่นท้อง
	000271	นิ่วก้อน	000279	แน่นหน้าอก
	000272	นิ่วทราย	000855	น้ำปัสสาวะมีสีขาวเหมือนน้ำปูน
	000273	นิ่วเนื้อ	000856	น้ำปัสสาวะมีสีขาวเหมือนน้ำมวกข้าว
	000274	นิ่วปูน	000858	น้ำปัสสาวะเป็นสีแดง
	000275	นิ่วเยียว	000859	น้ำปัสสาวะไหลซึมออกมา
	000276	นิ่วเลือด	000860	น้ำปัสสาวะมีสีเหลืองเหมือนน้ำมัน
	000277	นิ่วหิน	000899	น้ำปัส

ตารางที่ 6.3 รายชื่อโรค (ภาษาล้านนา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนาที่ทำการปริวรรตแล้ว (ต่อ)

หมวดอักษร	รหัสโรคและชื่อโรค (ภาษาล้านนา)			
	รหัสโรค	ชื่อโรค	รหัสโรค	ชื่อโรค
บ	000280	บิด	000882	บาดแผลตามร่างกาย
	000281	เบื่ออาหาร	000913	บำรุงผิวพรรณ
	000282	ใบหน้าบวมพอง	001046	บวมลูก
ป	000285	ปวดกระดูกข้อต่อ	000342	ปีไฟ
	000286	ปวดกระเพาะปัสสาวะ	000343	ปีแม่มาน
	000292	ปวดตา	000345	ปีลม
	000294	ปวดท้อง	000347	ปีละบอง
	000295	ปวดท้องน้อย	000348	ปีลักตาย
	000296	ปวดท้องและลำไส้	000349	ปีเลือด
	000297	ปวดท้องหลังคลอดลูก	000350	ปีเลือดลม
	000300	ปวดบิดมวนในท้อง	000351	ปีสะคุน
	000301	ปวดฟัน	000353	ปีเสียด
	000302	ปวดเมื่อย	000354	ปีเหล้า
	000304	ปวดเมื่อยตามร่างกาย	000355	ปีแห้ง
	000305	ปวดลำคอ	000356	เป็นลม
	000306	ปวดองคชาติ	000357	เปลี้ย
	000307	ปวดศีรษะ	000668	ประจำเดือนมาไม่ปกติ
	000309	ปวดเส้นเอ็น	000838	ปวดกัน
	000310	ปวดหนองบริเวณท้องน้อย	000850	ปัจจุบัน
	000311	ปวดหน้าท้อง	000875	ปวดท้องบิด
	000312	ปวดหน้าอก	000900	ปวดมวนท้อง
	000317	ปวดเอว	000905	ปีล่าลูก
	000318	ปีตาคัด	000937	ปีสะอื่น
	000319	ป็นปวนในท้องและลำไส้	000938	ปีตาดำ
	000322	ปากแห้ง	000956	ป็นปีล่าลูก
	000323	ปีาง	000957	ปีเย็น
	000325	ปีางไค้	000966	ปีตามืด
	000326	ปีางรุ่ง	001014	ปีเหงื่อ
	000327	ปีางใหญ่	001015	ปีใจสัน

ตารางที่ 6.3 รายชื่อโรค (ภาษาล้านนา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนาที่ทำการปริวรรตแล้ว (ต่อ)

หมวดอักษร	รหัสโรคและชื่อโรค (ภาษาล้านนา)			
	รหัสโรค	ชื่อโรค	รหัสโรค	ชื่อโรค
ป	000328	ปี	001035	ปีล่าลูก
	000329	ปีกินใจ	001043	ปีวง
	000330	ปีกุมใจ	001050	ปีมัด
	000331	ปีเกี่ยว	001066	ปีกัก
	000332	ปีเกี่ยวกินใจ	001067	ปีกระด้างคางคับ
	000335	ปีคอดัง	001068	ปีเหงื่อออก
	000337	ปีแน่น	001069	ปีร้อนกระหายน้ำ
	000338	ปีตันใจ	001077	ปวดศีรษะข้างเดียว
	000339	ปีน้ำ	001090	ปวดเข้าตา
	000340	ปีปราบไสดา	001096	ปวดคะสันนิบาต
	000341	ปีป็นเมา		
ผ	000358	ผดผื่น	000361	ผีเข้าสิง
	000359	ผอมแห้งแรงน้อย	000399	ผีไพรสันดาน
	000360	ผิวดระดู	001092	ผ้า
ฝ	000364	ฝี่	000406	ฝี่มะเร็งทะมอย
	000365	ฝี่ 3 ดวงแสน	000407	ฝี่เม็งน้ำ
	000366	ฝี่ก้นไก่	000408	ฝี่ร้าย
	000367	ฝี่กาน	000409	ฝี่ลม
	000368	ฝี่เกล็ดแรด	000410	ฝี่ละอาก
	000369	ฝี่ข้าวใหม่	000411	ฝี่ลูกหนู
	000371	ฝี่ครูดช้าง	000412	ฝี่सान
	000373	ฝี่ครูดลม	000413	ฝี่सानช้าง
	000374	ฝี่ครูดหัวเปี้ยว	000414	ฝี่सानหลวง
	000375	ฝี่คันธมาลา	000415	ฝี่สุกขาว
	000376	ฝี่คันธสูตร	000417	ฝี่หัวดับ
	000377	ฝี่ควาบัว	000418	ฝี่หยุดทะมอย
	000378	ฝี่เครือ	000419	ฝี่อุปปาวาทุมสูตร
	000379	ฝี่เครือกุม	000887	ฝี่เกล็ดแห้ง
	000380	ฝี่เครือขาว	000888	ฝี่สุกดำ
	000381	ฝี่เครือดำ	000889	ฝี่ในลำคอ

ตารางที่ 6.3 รายชื่อโรค (ภาษาล้านนา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนาที่ทำการปริวรรตแล้ว (ต่อ)

หมวดอักษร	รหัสโรคและชื่อโรค (ภาษาล้านนา)			
	รหัสโรค	ชื่อโรค	รหัสโรค	ชื่อโรค
ฝ	000382	ฝี่เครือแดง	000949	ฝี่บัว
	000383	ฝี่เครือเหลือง	000950	ฝี่พอกุม
	000384	ฝี่ตะมอย	000951	ฝี่ภายใน
	000387	ฝี่ไต้หนัง	000954	ฝี่ครูดชะเดา
	000388	ฝี่ธนูสวด	000958	ฝี่ในปาก
	000389	ฝี่เน่า	000959	ฝี่ในคอ
	000390	ฝี่ในท้อง	000962	ฝี่ไพรสันดาน
	000391	ฝี่ในลำไส้	000971	ฝี่ข้อศอก
	000392	ฝี่บัวราง	000972	ฝี่ทะมอยหัวดำ
	000393	ฝี่ปวก	000982	ฝี่เปื่อยเน่า
	000394	ฝี่ฝักบัว	000983	ฝี่ชอบยาเย็น
	000396	ฝี่ฝักบัวตัวเมีย	000984	ฝี่ที่หลัง
	000397	ฝี่ฝักบัวหัวคว่ำตัวเมีย	000985	ฝี่พอกข้า
	000398	ฝี่พังพอน	001054	ฝี่เม็ง
	000400	ฝี่มะธง	001110	ฝี่ซี่
	000401	ฝี่มะเร็ง	001115	ฝี่สุทธะตัวเมีย
	000402	ฝี่มะเร็งครูดข้าง	001116	ฝี่ครูดหัวคว่ำ
	000403	ฝี่มะเร็งครูดหัวดำ	001117	ฝี่ครูดหัวหงาย
	000404	ฝี่มะเร็งข้าง	001118	ฝี่สุทธะตัวผู้
	000405	ฝี่มะเร็งตัน	001119	ฝี่บัวตัวผู้
พ	000420	พรวตีก	001002	พรายนก
	000421	พรายกินกระดุก	001003	พรายรุ่ง
	000422	พรายกินเส้นเอ็น	001004	พราย
	000424	พรายร้องกวง	001005	พรายปากบาด
	000425	พรายลูกนก	001006	พรายแม่ตับ
	000426	พรายลูกหนู	001007	พรายงูจับ
	000427	พรายหักโคนลิ้น	001008	พรายนกกินออกหัว
	000429	พิชชะหัวแดง	001009	พรายหนู
	000430	พิช	001010	พรายหมา
	000433	พิชสาน	001011	พรายช้าง

ตารางที่ 6.3 รายชื่อโรค (ภาษาล้านนา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนาที่ทำการปริวรรตแล้ว (ต่อ)

หมวดอักษร	รหัสโรคและชื่อโรค (ภาษาล้านนา)			
	รหัสโรค	ชื่อโรค	รหัสโรค	ชื่อโรค
พ	000434	พุงโล	001012	พรายไร่
	000533	พุดจาไม่รู้เรื่อง	001025	พรดชกตัง
	000565	พยาธิในลำไส้	001030	พรันเพริง
	000872	พยาธิ	001031	พรายเหลือง
	000914	แพ้ท้อง	001037	พรายเลือด
	000942	พรายนกจับ	001052	พุดไม้ขัด
	001001	พรายมีดบ้อง	001080	เพลิงพระชม
ฟ	000435	ฟกซ้ำ	001127	ฟกแดง
	000436	ไฟท้อง	001128	ฟกขาว
	001126	ฟกซ้ำง		
ม	000256	มานรุง	000457	มะเร็งครุดลม
	000316	มุตตะซิดเจ็บคอ	000458	มะเร็งครุดลมล่า
	000431	มะเร็งครุดสองคลอง	000459	มะเร็งครุดลูกหนู
	000437	มโนสะสวด	000460	มะเร็งควาย
	000438	ม่วง	000461	มะเร็งคันธสูตร
	000439	ม่วงชะควิว	000462	มะเร็งซอน
	000440	ม่วงซ้ำง	000463	มะเร็งซ้ำง
	000441	มะเร็ง	000464	มะเร็งซ้ำงตัวผู้
	000442	มะเร็งสามดวงแสน	000465	มะเร็งเชือกควาย
	000443	มะเร็งกัถกระดุกข้อต่อ	000466	มะเร็งที่ษายูนีมานพัง
	000444	มะเร็งกาน	000467	มะเร็งดวงเต็ด
	000445	มะเร็งขุม	000468	มะเร็งดำ
	000446	มะเร็งครุด	000469	มะเร็งดอกทอย
	000447	มะเร็งครุดกัถกระดุก	000470	มะเร็งตัวผู้
	000448	มะเร็งครุดกัถเส้นเอ็น	000472	มะเร็งทะมอย
	000449	มะเร็งครุดขึ้นศีรษะ	000473	มะเร็งทะมอยตัวผู้
	000450	มะเร็งครุดซ้ำง	000474	มะเร็งทะมอยปากดำ
	000451	มะเร็งครุดตกท้อง	000475	มะเร็งทามควาย
	000452	มะเร็งครุดตาแมน	000478	มะเร็งโนราช
	000453	มะเร็งครุดบาดทะนอย	000479	มะเร็งปะวา

ตารางที่ 6.3 รายชื่อโรค (ภาษาล้านนา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนาที่ทำการปริวรรตแล้ว (ต่อ)

หมวดอักษร	รหัสโรคและชื่อโรค (ภาษาล้านนา)			
	รหัสโรค	ชื่อโรค	รหัสโรค	ชื่อโรค
ม	000454	มะเร็งครุดเย็น	000480	มะเร็งปากดำ
	000455	มะเร็งครุดร่ามะนาด	000481	มะเร็งปากแดง
	000456	มะเร็งครุดลงเส้า	000482	มะเร็งผักบัว
	000483	มะเร็งฝีกาน	000511	มะโกลงเลือด
	000484	มะเร็งพัง	000512	มะโกลม
	000485	มะเร็งฟ้าม่าน	000513	มะโกลมขัด
	000486	มะเร็งไฟ	000516	มะโกลมसान
	000487	มะเร็งมานพัง	000517	มะโกลเลือด
	000488	มะเร็งลาม	000519	มะโกลเลือดแกมอาจม
	000490	มะเร็งสวด	000520	มะโกลเลือดลม
	000491	มะเร็งสานช้าง	000522	มะโกลล่าไส้
	000493	มะเร็งสุทธะกะ	000523	มะโกลหนอง
	000494	มะเร็งแล้	000524	มะโกลไธ
	000495	มะเร็งหัวลิ่ว	000525	มานน้ำ
	000496	มะเร็งหัวเหลือง	000526	มานเบญจกานี
	000497	มะเร็งอุปาวาท	000527	มานพล
	000498	มะโกล	000528	มานพัง
	000500	มะโกลก้อน	000529	มานสวัด
	000501	มะโกลกิ้ว	000530	มานสะอิก
	000502	มะโกลหลุกัวมูกเลือด	000534	มือและเท้าไม่มีแรง
	000503	มะโกลเกี้ยว	000535	มือและเท้าเย็น
	000504	มะโกลแกมเกี้ยว	000537	มุตตะซิด
	000505	มะโกลแกมฆาง	000538	มุตตะซิดกลายเป็นมุตตะคาด
	000506	มะโกลซีกวาง	000540	มุตตะซิดกับลูก
	000507	มะโกลซี้แซ้น	000541	มุตตะซิดกามระคะ
	000508	มะโกลแตก	000542	มุตตะซิดแกมเกี้ยว
	000509	มะโกลไฟ	000543	มุตตะซิดแกมฆาง
	000510	มะโกลมูก	000545	มุตตะซิดขาว
	000546	มุตตะซิดคัน	000893	มะเร็งครุดดอก

ตารางที่ 6.3 รายชื่อโรค (ภาษาล้านนา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนาที่ทำการปริวรรตแล้ว (ต่อ)

หมวดอักษร	รหัสโรคและชื่อโรค (ภาษาล้านนา)			
	รหัสโรค	ชื่อโรค	รหัสโรค	ชื่อโรค
ม	000547	มุตตะขิดน้ำ	000897	ไม่เจริญอาหาร
	000548	มุตตะขิดน้ำนมกลายเป็นนิ่ว	000907	ม้างเลือด
	000549	มุตตะขิดนิ่ว	000908	มือและเท้าบวม
	000550	มุตตะขิดในลำไส้	000915	มะเร็งครุดปวดออกดวงตา
	000551	มุตตะขิดลงเส้า	000932	มะเร็งครุดตาแดง
	000552	มุตตะขิดลม	000960	มะเร็งคัน
	000553	มุตตะขิดลมคัน	000965	แมลงเข้าหู
	000554	มุตตะขิดลมล่า	000967	มะเร็งหัวแดง
	000555	มุตตะขิดลมล่าแกมขางไฟ	000969	มะเร็งสันเท้า
	000556	มุตตะขิดเลือด	000970	มะเร็งข้อมือ
	000558	มุตตะขิดหนอง	000974	มะเร็งตาตุ่ม
	000559	มุตตะขิดหัวลูก	000976	มะเร็งเต้านม
	000560	มุตตะขิดเหลือง	000978	มะโนสะสวด
	000626	มุตตะขิดแกมมะโหก	000979	มะเร็งกหนู
	000678	มุตตะขิดแกมเยียวขึ้น	000980	มะเร็งตำแยตัวผู้
	000679	มะโหกแกมเลือดหนอง	000981	มะเร็งเปื่อยเน่า
	000811	มะเร็งครุดเปีย	000988	ไม่สบายระหว่างตั้งครรภ์
	000839	มะเร็งครุดแกมขาง	000989	มะโหกด้อย
	000844	มะเร็งราม	001021	มานพรด
	000862	มะเร็งแดง	001122	มะโหกลมนิ่ว
	000863	มะเร็งคัน	001055	มุตตะขิดลมล่าแกมเกี้ยว
	000866	มะเร็งหลวง	001058	มะโหกเม็ด
	000890	มะเร็งน้ำ	001075	มุตตะขิดเข้าข้อ
	001083	มาน	001112	มะเร็งอยุต
	001102	ไม่สบาย	001133	มะเร็งครุดเข้าลำไส้
	001109	แมลงสัตว์กัดต่อย		

ตารางที่ 6.3 รายชื่อโรค (ภาษาล้านนา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนาที่ทำการปริวรรตแล้ว (ต่อ)

หมวดอักษร	รหัสโรคและชื่อโรค (ภาษาล้านนา)			
	รหัสโรค	ชื่อโรค	รหัสโรค	ชื่อโรค
ย	000563	ยกมือยกเท้าไม่ขึ้น	000926	ยาถูกพราย
	000925	ยาพราย	000927	ยาแก้
ร	000568	รับประทานอาหารผิดสำแดง	000600	รูกบ
	000569	รับประทานอาหารมีพิษ	000601	รุงเขียด
	000570	รับประทานอาหารไม่ได้	000602	รุงน้ำ
	000572	รับประทานอาหารแล้วอาเจียน	000603	รุงหิน
	000573	รับประทานอาหารและดื่มน้ำไม่ได้	000604	รุด
	000574	รากลม	000605	รุดดำ
	000575	รากสาด	000606	รุดแดง
	000576	รากสาดแกมหูด	000609	เรือน
	000578	รากสาดเข้าลำไส้	000610	เรือนน้ำ
	000580	รากสาดไฟ	000611	โรคหัวใจ
	000584	รากสาดเหลือง	000836	ร้อนท้อง
	000585	ร่างกายแข็งกระด้าง	000868	รับประทานง้วนสาน
	000586	ร่างกายชุปซี้ดผอมเหลือง	000873	รากสันนิบาต
	000588	ร่างกายบวมพอง	000894	เรือนหมู
	000589	ร่ามะนาด	000896	โรคหลายอย่าง
	000590	ร่ามะนาดดอก	000901	เรือนไฟ
	000591	ริดสีดวง	000902	เรือนหมา
	000593	ริดสีดวงจุมุก	000924	ร่ามะนาดหลวง
	000594	ริดสีดวงทวาร	000940	ร่ามะนาดตัวเมีย
	000595	ริดสีดวงบริเวณพื้น	000941	ร่ามะนาดตัวผู้
	000991	ริดสีดวงเลือด	001064	ริดสีดวงยัน
	000992	ริดสีดวงเค้า	001086	ร้อนปาก
	000994	เรือนแดง	001093	ร่าวก
	000995	เรือนขาว	001104	ร่ามะนาดขึ้นศีรษะ

ตารางที่ 6.3 รายชื่อโรค (ภาษาล้านนา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนาที่ทำการปริวรรตแล้ว (ต่อ)

หมวดอักษร	รหัสโรคและชื่อโรค (ภาษาล้านนา)			
	รหัสโรค	ชื่อโรค	รหัสโรค	ชื่อโรค
ล	000210	เลือดแข็งเป็นก้อน	000640	ลมมุตตะซิด
	000612	ลม	000641	ลมแล่น
	000613	ลมกระด้าง	000642	ลมวาตะปิตตะ
	000614	ลมก้อน	000643	ลมเวตะ
	000615	ลมก้อนในท้อง	000644	ลมสระครูด
	000616	ลมกำม	000645	ลมสะคุน
	000617	ลมเกี้ยว	000646	ลมสะดวง
	000620	ลมขึ้น	000648	ลมสันนิบาต
	000621	ลมขึ้นศีรษะ	000651	ลมหลวง
	000622	ลมคัด	000652	ลมเหน็ด
	000623	ลมจวน	000653	ลมออกหู
	000624	ลมจุกเสียด	000654	ลมอัมพาต
	000625	ลมชัก	000667	เลือดออกที่อวัยวะเพศหญิง
	000627	ลมท้องเต้น	000669	เลือดกำเดาไหล
	000628	ลมบ้าหมู	000670	เลือดขึ้น
	000629	ลมเปื้อ	000671	เลือดขึ้นค้ำอก
	000630	ลมปัดคาด	000672	เลือดขึ้นศีรษะ
	000632	ลมผี	000673	เลือดเข้าเส้นเอ็น
	000633	ลมพยาธิ	000674	เลือดเข้าลำไส้
	000634	ลมพราย	000675	เลือดแข็งตัว
	000635	ลมพอง	000676	เลือดคั่ง
	000636	ลงเลือด	000677	เลือดตก
	000637	ลมพิษฆาต	000680	เลือดลม
	000638	ลมพิษ	000681	เลือดลมขึ้นศีรษะ
	000682	เลือดลมไหลเวียนไม่สะดวก	001026	ลมผิเดื่อน
	000683	เลือดแห้ง	001032	เลือดกำม
	000684	เลือดไหล	001040	เลือดออกจากทวารทั้ง 3
	000685	เลือดไหลไม่หยุด	001041	เลือดเสีย

ตารางที่ 6.3 รายชื่อโรค (ภาษาล้านนา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนาที่ทำการปริวรรตแล้ว (ต่อ)

หมวดอักษร	รหัสโรคและชื่อโรค (ภาษาล้านนา)			
	รหัสโรค	ชื่อโรค	รหัสโรค	ชื่อโรค
ล	000686	เลือดไหลออกจากทวาร	001042	ลงราก
	000688	เลือดออกจากทวารทั้ง 9	001049	ลมกุมหมื่น
	000690	เลือดออกในลำคอ	001056	ลมบิด
	000691	เลือดออกปาก	001061	ลมธนูสิง
	000854	ลมเสียดแทง	001063	ลมสะอื้น
	000903	ลมพันไส้	001088	เลือดออกตามไรฟัน
	000910	ลงแดง	001108	เลือดออกจากอวัยวะเพศชาย
	000911	ลงดำ	001123	ลมมะเร็งตุ่ม
	000920	เลือด		
	000922	ลมพันช่อง		
ว	000692	วิงเวียนศีรษะ	000714	สันนิบาตไข้ดิน
ส	000687	สันนิบาตมือเท้ากระดูก	000709	สันนิบาตแกมปี
	000689	สันนิบาตกำมือ	000712	สันนิบาตขึ้น
	000695	สรทั้น	000713	สันนิบาตขึ้นศีรษะ
	000696	สะแกเวียน	000715	สันนิบาตคลังไหล
	000697	สะดวงยัน	000716	สันนิบาตคว้างาย
	000698	สะดวงลม	000717	สันนิบาตคางแข็ง
	000700	สะพรน	000718	สันนิบาตคางคับ
	000702	สันนิบาต	000719	สันนิบาตงู
	000703	สันนิบาตกลิ้งกลับ	000720	สันนิบาตจุกแน่น
	000705	สันนิบาตกับลูก	000721	สันนิบาตชักเง้น
	000706	สันนิบาตกลุ่ม	000722	สันนิบาตดีล้ำ
	000707	สันนิบาตแก่	000723	สันนิบาตดักกัณณะ
	000708	สันนิบาตแกมขวาง	000725	สันนิบาตตาดำ
	000726	สันนิบาตตาแดง	000765	सानร่ามะขนาดคอพื่อ
	000727	สันนิบาตตุ่ม	000766	सानลม
	000729	สันนิบาตเปื้อ	000768	सानลมแซ
	000730	สันนิบาตปฐวี	000769	सानลมทับ

ตารางที่ 6.3 รายชื่อโรค (ภาษาล้านนา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนาที่ทำการปริวรรตแล้ว (ต่อ)

หมวดอักษร	รหัสโรคและชื่อโรค (ภาษาล้านนา)			
	รหัสโรค	ชื่อโรค	รหัสโรค	ชื่อโรค
ส	000732	สันนิบาตปิไฟตกทอ้ง	000770	सानลมพิษ
	000734	สันนิบาตไฟ	000771	सानลมล่า
	000735	สันนิบาตม่อย	000772	सानล่า
	000736	สันนิบาตรอ้งไห้	000773	सानเลือด
	000737	สันนิบาตร้อน	000774	सानสมทบ
	000738	สันนิบาตรากสาตครูด	000775	सानสะแกเอือน
	000739	สันนิบาตลม	000776	सानสันหลัง
	000740	สันนิบาตลินหด	000777	सानเสลด
	000741	สันนิบาตวิน	000778	सानเส้า
	000742	สันนิบาตसानครูด	000779	सानหลัง
	000743	สันนิบาตสาวไย	000780	सानหลู
	000744	สันนิบาตหนุ่ม	000781	सानไหม้ขึ้น
	000745	สันนิบาตเนื้อตัวเย็น	000782	สารพัดโรค
	000746	สันนิบาตหาหมัดหาเม้น	000783	ล้าลักน้ำ
	000747	สันนิบาตอภิญญา	000784	ล้าลักอาหาร
	000748	सान	000785	ลิ่วหัวช้าง
	000749	सानก้อน	000786	ลีกริการ
	000750	सानกะดั่ง	000787	สุนัขบ้ากัด
	000751	सानกัดอักสูด	000788	สุรพล
	000752	सानแกมขาง	000789	สุวรรณะโมกขอด
	000753	सानคอ	000790	เสลด
	000754	सानคะย้ง	000791	เสลดติดคอ
	000755	सानชน	000792	เสียงแหบแห้ง
	000756	सानดั่งเส้า	000793	เสือกัด
	000760	सानพัง	000796	หน้ามืดตาลาย
	000761	सानพัด	000833	สันนิบาตลมล่า
	000762	सानเพลิง	000848	สันนิบาตรากสาต
	000849	สะอึก	001044	สันนิบาตลูกอ่อน
	000857	सानขาง	001053	สะดวงเลือด

ตารางที่ 6.3 รายชื่อโรค (ภาษาล้านนา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนาที่ทำการปริวรรตแล้ว (ต่อ)

หมวดอักษร	รหัสโรคและชื่อโรค (ภาษาล้านนา)			
	รหัสโรค	ชื่อโรค	รหัสโรค	ชื่อโรค
ส	000861	सानฤ	001071	सानท่าย
	000865	สะทก	001072	सानครูด
	000876	สันนิบาตลมขึ้น	001073	सानพิษ
	000879	สันนิบาตชักชายเกียง	001074	สันนิบาตลมพิษ
	000883	สุวรรณะมัดขอขึ้นดีหัวใจ	001076	สันนิบาตใบ้
	000929	सानมุตตะขิดลม	001078	สันนิบาตเข้าลำไส้
	000933	सानบริเวณเต้านม	001081	สะล้ง
	000934	สันนิบาตใช้มือใช้เท้า	001082	สม
	000986	ไล่เหลือง	001087	सानพวัน
	000987	สันนิบาตหูดเข้าลำไส้	001094	สันนิบาตตกท้อง
	000990	สันนิบาตป่วง	001095	สันนิบาตสองคลอง
	000998	สือหมา	001099	सानพอง
	000999	สือแมว	001111	สิวช้าง
	001020	सानขัด	001113	सानงู
	001023	सानแดง	001114	เสลดขึ้นศีรษะ
	001028	สมบัติทับ	001136	सानเสียน
	001029	सानนอก		
ห	000794	หน้าบวม		
	000795	หน้ามีด	000801	หลอดลมโป่ง
	000796	หน้ามีดตาย	000802	หลอดลมอักเสบ
	000797	หนาว	000803	หลูกี้
	000798	หนาวสัน		
อ	000820	ออกไพรสาน	000830	ไธ
	000821	อ่อนเพลีย	000831	ไธกรน
	000822	อัคนีธาน	000892	อาเจียนเป็นสีดำ
	000823	อัมพาต	000895	อยู่ไฟไม่ได้
	000824	อัมพาต	000904	อาเจียนเป็นสีแดง
	000825	อัมพาตครึ่งซีก	001016	อุจจาระเป็นสีดำหรือสีแดง

ตารางที่ 6.3 รายชื่อโรค (ภาษาล้านนา) ที่พบในตำรายาสมุนไพรล้านนาที่ทำการปริวรรตแล้ว (ต่อ)

หมวดอักษร	รหัสโรคและชื่อโรค (ภาษาล้านนา)			
	รหัสโรค	ชื่อโรค	รหัสโรค	ชื่อโรค
อ	000826	อาเจียน	001024	อักคทา
	000827	อาเจียนเป็นเลือด	001057	อาเจียนเป็นเลือดปนหนอง
	000921	หนอง	001085	อาเจียนมีแต่ลมออกมา
	000828	อาเจียนมีกลิ่นเหม็น	001105	ออกรากสาด
	000829	อุปปากาน		

หมายเหตุ : รหัสโรคคือตัวบอกลำดับที่ของโรคที่พบในขณะปริวรรต เพื่อความสะดวกในการสืบค้น
โปรแกรมฐานข้อมูล

ภาคผนวก 7

รูปภาพและขั้นตอนการบันทึกโปรแกรม “ฐานข้อมูลคัมภีร์
ตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ-โรค-อาการ”
และตัวอย่างรายงาน

1. การเข้าสู่ระบบ

รูปที่ 7.1 การเข้าสู่ระบบเพื่อใช้งาน “ฐานข้อมูลตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ-โรค-สมุนไพร”

รูปที่ 7.2 เมนูต่างๆ ใน “ฐานข้อมูลตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ-โรค-สมุนไพร”

2. การตั้งค่าระบบ

การตั้งค่าระบบ หมายถึงการกำหนดขอบเขตข้อมูลเบื้องต้นทั้งหมดในฐานข้อมูล

2.1 กำหนดชื่อโรค/อาการ

การกำหนดชื่อโรค/อาการ ใน“ฐานข้อมูลคัมภีรตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ-โรค-สมุนไพร” นี้ ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลการปริวรรตขั้นที่ 2 (คัมภีรตำราแพทย์แผนไทยและตำรายาสมุนไพรล้านนาที่แปลเป็นภาษาไทยกลางแล้ว) เป็นหลัก ซึ่งส่วนมากจะกำหนดชื่อตามเอกสารต้นฉบับ หรือการปริวรรตขั้นที่ 0 (พิมพ์ข้อความเป็นภาษาและอักษรล้านนาตามเอกสารต้นฉบับ) เนื่องจากไม่สามารถหาคำแปลของชื่อโรค/อาการในคัมภีรตำราแพทย์แผนไทยและตำรายาสมุนไพรล้านนา ที่คัดเลือกมาศึกษาได้

ในส่วนของรายละเอียดชื่อโรค/อาการทุกชื่อ จะระบุข้อมูลต่างๆ คือ ชื่อภาษาล้านนา, ชื่อภาษาไทย, ชื่อภาษาอังกฤษ, ชื่ออักษรล้านนา, ชื่อวิทยาศาสตร์/ศัพท์ทางการแพทย์, สาเหตุ, อาการ, การรักษา, ประเภทคำ และรายละเอียดโรค/อาการ

รหัสโรค	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
000001	ชาก	กลาก
000002	กาน	กาน
000003	กานกินอกกินใจ	กานกินอกกินใจ
000004	กานกินพิตาน	กานกินพิตาน
000005	กานครว	กานครว
000006	กานจันโน	กานจันโน
000007	กานนอก	กานนอก
000008	กานโน	กานโน
000009	กานปากสุปากพอง	กานปากสุปากพอง
000010	กานไฟเดือน 5	กานไฟเดือน 5

รูปที่ 7.3 การบันทึกข้อมูลโรค/อาการใน“ฐานข้อมูลคัมภีรตำรายาสมุนไพรล้านนา:ตำรับ-โรค-สมุนไพร”

แก้ไขรายละเอียดโรคและอาการ

บันทึกข้อมูล ออก

* รหัสโรค : 000001

ชื่อภาษาไทยล้านนา : ขาก

ชื่อภาษาไทย : กลาก

ชื่อภาษาอังกฤษ :

ชื่อภาษาล้านนา : (อักษรล้านนา) ᨧᩢ᩠ᨦᩉ᩠ᩅᩢᨶᩣ᩠ᨦ

ชื่อวิทยาศาสตร์ :

สาเหตุ :

อาการ : กลากตามลำตัว เริ่มแรกจะเป็นตุ่มแดงๆ แล้วค่อยๆ ลามออกไป จนมีลักษณะเป็นวง มีขอบเขตชัดเจน ขอบนูนเล็กน้อยและมี

การรักษา :

ประเภทคำ	รายละเอียดโรค
น.	ขี้กลาก ชื่อโรคผิวหนังชนิดหนึ่ง เกิดจากเชื้อราขึ้นเป็นวง มีอาการคัน โรคนี้สามารถติดต่อได้ง่ายโดย

ระเบียนที่ : 1 จาก 1

Ctrl+ : บันทึกข้อมูล Ctrl+ : ออก UPD

รูปที่ 7.4 การบันทึกรายละเอียดของโรค/อาการ ใน “ฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ-โรค-สมุนไพร”

2.2 กำหนดชื่อสมุนไพร

การกำหนดชื่อสมุนไพร ใน “ฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ-โรค-สมุนไพร” จะใช้ชื่อภาษาไทยกลางจากข้อมูลการปริวรรตขั้นที่ 2 เป็นหลัก หากสมุนไพรชนิดใดไม่สามารถแปลเป็นภาษาไทยกลางได้ ก็จะใช้ชื่อจากข้อมูลการปริวรรตขั้นที่ 1 โดยทำเครื่องหมาย “*” ไว้ท้ายชื่อนั้น

ในส่วนรายละเอียดของสมุนไพรแต่ละชนิดนั้น จะมีช่องสำหรับบันทึกชื่อสมุนไพรภาษาล้านนา, ชื่อสมุนไพรภาษาไทย, ชื่อสมุนไพรภาษาอังกฤษ, ชื่อสมุนไพรอักษรล้านนา, ชื่อวงศ์, ชื่อบ่งใช้ทางเภสัชกรรมล้านนา, ชื่อบ่งใช้ทางการแพทย์แผนปัจจุบัน-แพทย์แผนไทย, ชื่อท้องถิ่น, ส่วนที่ใช้, ชื่อวิทยาศาสตร์ และชื่อสารสำคัญ

กำหนดชื่อสมุนไพร

เพิ่มข้อมูล ลบข้อมูล ออก

ค้นหาจาก: เงื่อนไข: รายละเอียด: ค้นหา

รหัสสมุนไพร	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย	ชื่อวงศ์
000001	สะลายน้อย	กกกลม	
000002	กงสะเต็น	กงสะเต็น	
000003	กันจ้ำ	กันจ้ำ	
000004	พังพอน	กันปัด	
000005	สะพานกา, สะพันกา	กระดิมาร์	
000006	มีเลื่อหลวง, สีเลื่อหลวง	กรวยป่า	
000007	กระจับ, จับ	กระจับ	
000008	กระจับนก, จับนก	กระจับนก	
000009	กระเขาะ	กระเขาะ	
000010	ส้มปู้	กระเจียนแดง	

2800 ระเบียน หน้าละ : 10 หน้า : 1 จาก 280 ระเบียนที่ : 1 จาก 10

Ctrl+ : เพิ่มข้อมูล Ctrl+ : ลบข้อมูล Ctrl+ : ออก Ctrl+ : ค้นหา

UPD

รูปที่ 7.5 หน้าต่างสำหรับกำหนดชื่อสมุนไพร

บันทึกรายละเอียดสมุนไพร

บันทึกข้อมูล ออก

* รหัสสมุนไพร : 004476

เพิ่มข้อมูล แก้ไขข้อมูล ลบข้อมูล

ข้อมูลรายละเอียดสมุนไพร :

ชื่อเรียกแต่ละท้องถิ่น ส่วนที่ใช้ ชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่อภาษาอังกฤษ สารสำคัญในสมุนไพร

:: กำหนดข้อมูลชื่อเรียกแต่ละท้องถิ่น ::

รหัสชื่อท้องถิ่น	ท้องถิ่น	ชื่อสมุนไพรท้องถิ่น

ระเบียนที่ : 1 จาก 0

Ctrl+ : บันทึกข้อมูล Ctrl+ : ออก

ADD

2.3 กำหนดชื่อส่วนที่ใช้

รูปที่ 7.7 หน้าต่างสำหรับกำหนดชื่อส่วนที่ใช้

แก้ไขรายละเอียดส่วนที่ใช้

บันทึกข้อมูล ออก

* รหัสส่วนที่ใช้ :

ชื่อภาษาสันนา :

ชื่อภาษาไทย :

ชื่อภาษาอังกฤษ :

Ctrl+ : บันทึกข้อมูล Ctrl+ : ออก UPD

รูปที่ 7.8 หน้าต่างสำหรับบันทึกรายละเอียดของส่วนที่ใช้

2.4 กำหนดหน่วย

กำหนดหน่วย

 เพิ่มข้อมูล
  ลบข้อมูล
  ออก

ค้นหาจาก:
 เงื่อนไข:
 รายละเอียด:
 ค้นหา

	รหัสหน่วย	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
☐	001	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
☐	002		สวางค์
☐	003	ขาด	ขาด
☐	004	หน่วย, ลูก, แขน	ผล
☐	005	แหวน	แว่น
☐	006	กำ	กำ
☐	007	ก๊วย, หลับ	ก๊วย
☐	008	ทวง	ตวง
☐	009	หัว	หัว
☐	010	ตัว	ตัว

61 รายการ หน้าละ: หน้า: จาก 7

 รายการที่: จาก 10

Ctrl+ : เพิ่มข้อมูล
 Ctrl+ : ลบข้อมูล
 Ctrl+ : ออก
 Ctrl+ : ค้นหา

UPD

รูปที่ 7.9 หน้าต่างสำหรับกำหนดหน่วย

แก้ไขรายละเอียดหน่วย

บันทึกข้อมูล **ออก**

* รหัสหน่วย : 003

ชื่อภาษาล้านนา : บาด

ชื่อภาษาไทย : บาท

ชื่อภาษาอังกฤษ :

Ctrl+ : บันทึกข้อมูล Ctrl+ : ออก **UPD**

รูปที่ 7.10 หน้าต่างสำหรับบันทึกรายละเอียดของหน่วยที่ใช้

2.5 กำหนดรูปแบบการใช้

กำหนดรูปแบบการใช้

เพิ่มข้อมูล ลบข้อมูล **ออก**

ค้นหาจาก : **ทุกกรณี** เงื่อนไข : **ทุกเงื่อนไข** รายละเอียด : **ค้นหา**

รหัสรูปแบบการใช้	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
☐ 001	กิน	รับประทาน
☐ 002	ทา	ทา
☐ 003	คั้น	บีบจน
☐ 004	ลูบ	ลูบ
☐ 005	เช็ด	เช็ด
☐ 006	บีบซีก	บีบซีก
☐ 007	รู้	ประคบ
☐ 008	พอก	พอก
☐ 009	ตบ	ประพรม
☐ 010		ไม่ระบุ
☐ 011	รม,อม	รม
☐ 012	อบ	อบ
☐ 013	อาบ	อาบ
☐ 014	สับ	สีก
☐ 015	ตบ	ชโลม
☐ 016	ผู้	พ่น
☐ 017	อม	อม

36 รายการ หน้า : 17 หน้า : 1 จาก 3 รายการที่ : 1 จาก 17

Ctrl+ : บันทึกข้อมูล Ctrl+ : ลบข้อมูล Ctrl+ : ออก Ctrl+ : ค้นหา **UPD**

รูปที่ 7.11 หน้าต่างสำหรับกำหนดรูปแบบการใช้

แก้ไขรายละเอียดรูปแบบการใช้

บันทึกข้อมูล ออก

* รหัสรูปแบบการใช้ : 001

ชื่อภาษาล้านนา : กีน

ชื่อภาษาไทย : รับประทาน

ชื่อภาษาอังกฤษ :

Ctrl+ : บันทึกข้อมูล Ctrl+ : ออก UPD

รูปที่ 7.12 หน้าต่างสำหรับบันทึกรายละเอียด รูปแบบการใช้
2.6 กำหนดจังหวัด

กำหนดจังหวัด

เพิ่มข้อมูล ลบข้อมูล ออก

ค้นหาจาก : เงื่อนไข : รายละเอียด : ค้นหา

รหัสจังหวัด	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย	บันทึกข้อความ
☐ 01	เชียงใหม่	เชียงใหม่	ชม.
☐ 02	เชียงราย	เชียงราย	ชร.
☐ 03	ลำปาง	ลำปาง	สป.
☐ 04	ลำพูน	ลำพูน	ลพ.
☐ 05	แพร่	แพร่	พร.
☐ 06	น่าน	น่าน	นน.
☐ 07	พะเยา	พะเยา	พย.
☐ 08	แม่ฮ่องสอน	แม่ฮ่องสอน	ฮส.
☐ 09	เชียงใหม่	เชียงใหม่	ชต.
☐ 10	รัฐชาน	รัฐชาน	จร.
☐ 11	เชียงใหม่	เชียงใหม่	ชง.
☐ 12	สิบสองปันนา	สิบสองปันนา	ปน.

12 ระเบียบ หน้าละ : 17 หน้า : 1 จาก 1 ระเบียบที่ : 1 จาก 12

Ctrl+ : เพิ่มข้อมูล Ctrl+ : ลบข้อมูล Ctrl+ : ออก Ctrl+ : ค้นหา UPD

รูปที่ 7.13 หน้าต่างสำหรับกำหนดจังหวัด

รูปที่ 7.14 หน้าต่างสำหรับบันทึกรายละเอียด จังหวัด

2.7 กำหนดชื่อท้องถิ่น

รูปที่ 7.15 หน้าต่างสำหรับกำหนดชื่อท้องถิ่น

แก้ไขรายละเอียดชื่อท้องถิ่นอื่น

บันทึกข้อมูล ออก

* รหัสท้องถิ่น : 001

ชื่อภาษาล้านนา : เชียงใหม่

ชื่อภาษาไทย : เชียงใหม่

ชื่อภาษาอังกฤษ : Lanna

Ctrl+ : บันทึกข้อมูล Ctrl+ : ออก UPD

รูปที่ 7.16 หน้าต่างสำหรับบันทึกรายละเอียด ชื่อท้องถิ่น
2.8 กำหนดประเภทคำ

กำหนดประเภทคำ

เพิ่มข้อมูล ลบข้อมูล ออก

ค้นหาจาก : ทุกกรณี เงื่อนไข : ทุกเงื่อนไข รายละเอียด : ค้นหา

	รหัสประเภท	ชื่อประเภทคำ	ชื่อสัญลักษณ์ย่อ	รายละเอียดเพิ่มเติม
☐	1	คำนาม	น.	
☐	2	คำกริยา	ก.	
☐	3	คำวิเศษณ์หรือคุณศัพท์	ว.	
☐	4	ภาษาเขมร	ขอม	
☐	5	บาลี (บาลี)	ป.	
☐	6	ภาษาสันสกฤต	ส.	
☐	7	คำยืมจากภาษาไทยกรุงเทพฯ	ยืม	

7 ระเบียน หน้าละ : 17 หน้าที่ : 1 จาก 1 ระเบียนที่ : 1 จาก 7

Ctrl+ : เพิ่มข้อมูล Ctrl+ : ลบข้อมูล Ctrl+ : ออก Ctrl+ : ค้นหา UPD

รูปที่ 1.17 หน้าต่างสำหรับกำหนดประเภทคำ

กำหนดประเภทคำ

บันทึกข้อมูล ออก

* รหัสประเภทคำ : 1

ชื่อประเภทคำ : คำนาม

ชื่อสัญลักษณ์ย่อ : น.

รายละเอียดเพิ่มเติม :

Ctrl+ : บันทึกข้อมูล Ctrl+ : ออก UPD

รูปที่ 7.18 หน้าต่างสำหรับบันทึกรายละเอียด ประเภทของคำ
2.9 กำหนดวิธีการเตรียม

กำหนดวิธีการเตรียม

เพิ่มข้อมูล ลบข้อมูล ออก

ค้นหาจาก: ทุกกรณี เงื่อนไข: ทุกเงื่อนไข รายละเอียด: ค้นหา

รหัสวิธีการ	ชื่อภาษาอังกฤษ	ชื่อภาษาไทย
☐ 001	ผ่าน	ผ่าน
☐ 002	ต้ม	ต้ม
☐ 003	บด	บด
☐ 004	ตำ	ตำ
☐ 005	คั้น	คั้น
☐ 006	แช่	แช่
☐ 007	เชียว	เชียว
☐ 008	เผา	เผา
☐ 009	ปิ้ง	ปิ้ง
☐ 010	อย่าง	อย่าง

36 เรียบร้อย หน้าละ: 10 หน้า: 1 จาก 4 เรียบร้อยที่: 1 จาก 10

Ctrl+ : เพิ่มข้อมูล Ctrl+ : ลบข้อมูล Ctrl+ : ออก Ctrl+ : ค้นหา UPD

รูปที่ 7.19 การบันทึกวิธีการเตรียม

บันทึกรายละเอียดวิธีการเตรียม

บันทึกข้อมูล ออก

* รหัสวิธีการเตรียม : 058

ชื่อภาษาสันนา :

ชื่อภาษาไทย :

ชื่อภาษาอังกฤษ :

Ctrl+ : บันทึกข้อมูล Ctrl+ : ออก ADD

รูปที่ 7.20 หน้าต่างสำหรับบันทึกรายละเอียด วิธีการเตรียม

2.10 กำหนดรายการสารเคมีที่เกี่ยวข้อง

กำหนดรายการสารเคมีที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพร

เพิ่มข้อมูล ลบข้อมูล ออก

ค้นหาจาก : ทุกสารเคมี เြียนไข : ทุกเงื่อนไข รายละเอียด : ค้นหา

รหัสสารเคมี	ชื่อสารเคมี
00000001	triglochinin

1 ระเบียน หน้าละ : 17 หน้า : 1 จาก 1 ระเบียนที่ : 1 จาก 1

Ctrl+ : เพิ่มข้อมูล Ctrl+ : ลบข้อมูล Ctrl+ : ออก Ctrl+ : ค้นหา UPD

รูปที่ 7.21 หน้าต่างสำหรับกำหนดรายการสารเคมีที่เกี่ยวข้อง

บันทึกรายละเอียดสารเคมีที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพร

บันทึกข้อมูล ออก

* รหัสสารเคมี :

default **B** *I* U α β χ δ ϵ ϕ γ

ชื่อสารเคมี :

Ctrl+ : บันทึกข้อมูล Ctrl+ : ออก ADD

รูปที่ 7.22 หน้าต่างสำหรับบันทึกรายละเอียด สารเคมีที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพร
2.11 กำหนดรูปแบบยาเตรียม

กำหนดรูปแบบยาเตรียม

เพิ่มข้อมูล ลบข้อมูล ออก

ค้นหาจาก เวย์นไซ รายละเอียด

	รหัสรูปแบบยาเตรียม	ชื่อภาษาล้านนา	ชื่อภาษาไทย
☐	001		ยาแขวนตะกอนในน้ำ
☐	002		ยาน้ำ
☐	003		ยาลูกกลอน
☐	004	เจียว	ของผสม (ของแข็ง)
☐	005		ยาแขวนตะกอนในน้ำมัน
☐	006		ยาแขวนตะกอนในแอลกอฮอล์
☐	007		ยาผง
☐	008		ยาแขวนตะกอนในน้ำปูนใส
☐	009		ไม่ระบุ
☐	010		น้ำสกัดสมุนไพร

52 ระเบียบ หน้าละ : 10 หน้าที่ : 1 จาก 6 ระเบียบที่ : 1 จาก 10

Ctrl+ : เพิ่มข้อมูล Ctrl+ : ลบข้อมูล Ctrl+ : ออก Ctrl+ : ค้นหา UPD

รูปที่ 7.23 หน้าต่างสำหรับกำหนดรูปแบบยาเตรียม

รูปที่ 7.24 หน้าต่างสำหรับบันทึกรายละเอียด รูปแบบยาเตรียม

3. ตำรายาสมุนไพรล้านนา

การบันทึกข้อมูลตำรายาสมุนไพรล้านนาในฐานข้อมูลฯ นี้ ได้บันทึกข้อมูลตำรายาที่ได้ปริวรรตแล้ว ทั้งปริวรรตขั้นที่ 0, 1 และ 2 ซึ่ง สามารถดึงข้อมูลมาแสดงได้พร้อมกัน ซึ่งสามารถดูเปรียบเทียบกันได้

3.1 ปริวรรตขั้นที่ 0

รูปที่ 7.27 หน้าต่างสำหรับบันทึกข้อมูล “ปริวรรตขั้นที่ 2”

LNNUJDFM0301 - บันทึกข้อมูลประวัติชั้นที่ ๑

ประวัติชั้นที่ ๑

เปลี่ยนเล่ม

รหัสเอกสารศูนย์มา :

เลข. 003-041

รหัสไมโครฟิล์ม :

81 091 08 008-008

เรื่อง :

ตำราบาง

ที่มา :

วัดบ้านลำย อ.สนปราน อ.สนปราน จ.ลำปาง

จำนวนฉบับ :

1 ชุด (ในลาน)

รวมจำนวนหน้า :

45 หน้า

บันทึกข้อมูล

ยกเลิก

ออก

สำรับที่ :

0001

จาก :

0

ตำรับ

ภาษาไทยล้านนา

รูปภาพ

กำหนดข้อมูลตำราภาษาชนโขรล้านนา (ภาษาล้านนา-อักษรไทย)

	หน้า	บรรทัด	ตำราภาษาชนโขรล้านนา (ภาษาล้านนา-อักษรไทย)
▶			

จะเป็นที่ :

1

จาก 1

Ctrl+บันทึกข้อมูล

ยกเลิก

Ctrl+ออก

รูปที่ 7.27 หน้าต่างสำหรับบันทึกข้อมูล “ปริวรรตขั้นที่ 2”

[illegible]

ในขั้นตอนการบันทึกข้อมูล “ประวัติขั้นที่ 2” นี้ จะเป็นข้อมูลที่ใช้ในการบันทึกชื่อโรคหลัก/โรคที่เกี่ยวข้อง, รายชื่อสมุนไพรที่ใช้, วิธีการเตรียมสมุนไพรแต่ละชนิด, ส่วนที่ใช้, จำนวนที่ใช้, หน่วยที่ใช้, หมายเหตุของสมุนไพรแต่ละชนิด, รูปแบบยาเตรียม, วิธีการใช้รักษา, พิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง และหมายเหตุของตำรับยานั้นๆ นอกจากนี้ หากมีคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาฉบับใดมีรูปภาพประกอบ ก็จะนำรูปภาพนั้นมาบันทึกด้วย

รูปที่ 7.28 หน้าต่างสำหรับบันทึกข้อมูลโรค/อาการ

รูปที่ 7.29 หน้าต่างสำหรับบันทึกรายละเอียดของสมุนไพร

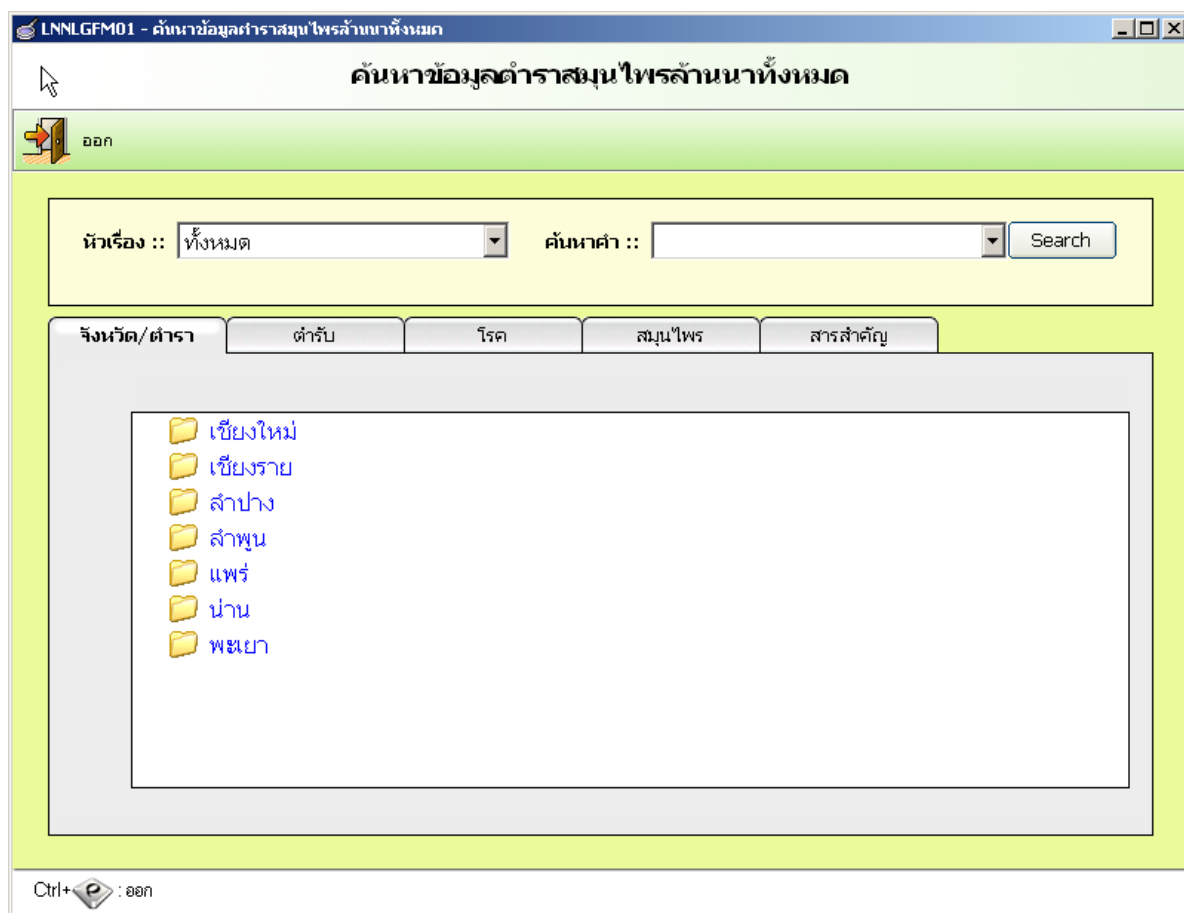
รูปที่ 7.30 หน้าต่างสำหรับใส่รูปภาพที่ปรากฏในตำรับยาหรือคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาฉบับนั้น ๆ

3 การค้นหาข้อมูล

ในการค้นหาข้อมูลตำรายาสมุนไพรล้านนานี้ สามารถค้นหาได้จากหัวเรื่อง โดยต้องเลือก “หัวเรื่อง” ที่ต้องการค้นหา ก่อน แล้วจึงกำหนดขอบเขตโดยการพิมพ์ข้อความลงไปในช่วง “ค้นหาคำ” แล้วเลือกปุ่มค้นหา หรือเลื่อนดูข้อมูลพื้นฐานข้อมูลที่มีอยู่ แล้วเลือกปุ่มค้นหา ตามลำดับ

3.1 การค้นหาจาก “ชื่อจังหวัด”

สามารถเลือกค้นหาข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาจังหวัดต่างๆ ตามข้อมูลที่ได้บันทึกในฐานข้อมูล ๆ ดังนี้

รูปที่ 7.31 ตัวอย่าง ผลการค้นหาเมื่อเลือกค้นหาจากหัวเรื่อง “ชื่อจังหวัด”

เมื่อเลือกชื่อจังหวัดที่ต้องการค้นหาข้อมูลแล้ว จะปรากฏรายชื่อจังหวัดและรหัสเอกสารศูนย์รหัสไมโครฟิล์ม หมายเลขตำรับ และข้อความที่เป็นตำรับยาของเอกสารที่เลือกนั้นๆ

3.2 หมายเลขตำรับ

หมายเลขลำดับที่ปรากฏจะเรียงตามลำดับตั้งแต่ 0001 ไปจนถึงตำรับสุดท้ายของคัมภีร์ตำราแพทย์แผนไทยและตำรายาสมุนไพรล้านนาฉบับนั้นๆ โดยสามารถเลือกดูหมายเลขตำรับใดๆ ก็ได้ และยังสามารถเลือกปุ่มที่จะดูตำรับถัดไป หรือดูตำรับก่อนหน้านั้นก็ได้

3.3 รหัสไมโครฟิล์ม

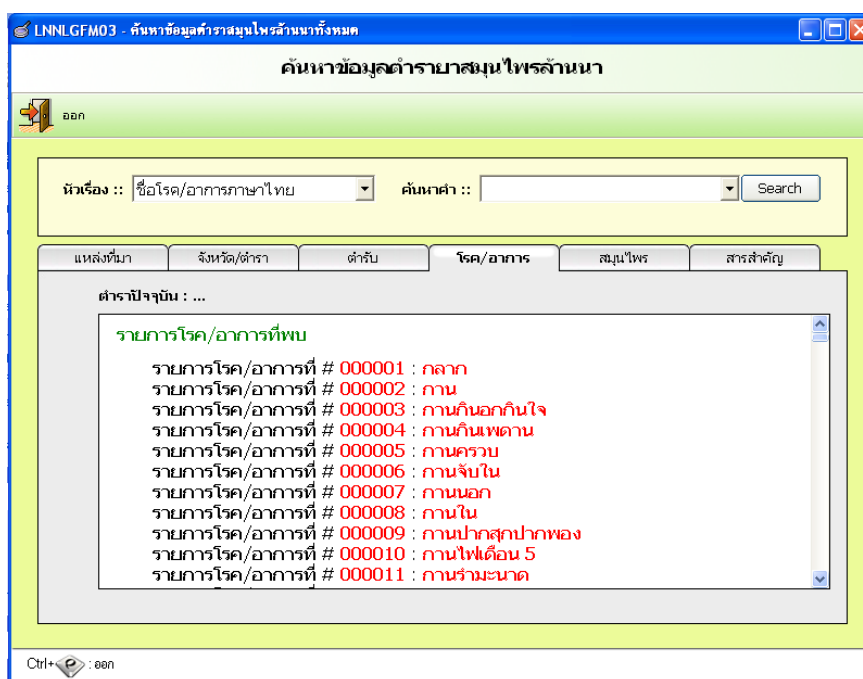
การเลือกค้นหาข้อมูลจากรหัสไมโครฟิล์มนี้ สามารถค้นหาข้อมูลจากเอกสารแต่ละฉบับที่รหัสไมโครฟิล์มต่างกันจำนวน 29 ข้อมูล โดยรหัสไมโครฟิล์มนี้ หมายถึงรหัสไมโครฟิล์มที่สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้กำหนดไว้

3.4 รหัสเอกสารศูนย์

สามารถหาข้อมูลจากเอกสารแต่ละฉบับที่รหัสเอกสารศูนย์ต่างกัน โดยมีทั้งสิ้น 21 ข้อมูล โดยรหัสเอกสารศูนย์นี้ หมายถึงรหัสเอกสารที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาวัตถุโบราณ เครื่องสำอางและผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้กำหนดขึ้นใหม่ ซึ่งถ่ายสำเนารูปถ่ายไมโครฟิล์มมาจากสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ใน “โปรแกรมฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์รายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ-โรค-สมุนไพร” นี้ จะปรากฏรหัสเอกสารศูนย์ฯ ดังนี้

3.5 ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย

การค้นหาข้อมูลในหัวเรื่องนี้ สามารถพิมพ์ข้อความที่เป็นชื่อโรค/อาการ ที่เป็นภาษาไทยหรือเลือกชื่อโรค/อาการจากข้อมูลที่บันทึกไว้ในฐานข้อมูลไว้แล้ว จากนั้นให้คลิกปุ่มค้นหา ข้อมูลที่ต้องการค้นหาจะปรากฏออกมาเป็นชื่อโรค/อาการที่ค้นหา สามารถเลือกข้อมูลที่ต้องการเพื่อนำเสนอผลการค้นนั้นได้

รูปที่ 7.32 ตัวอย่างการค้นหาจากหัวเรื่อง “ชื่อโรค/อาการภาษาไทย”

3.6 ชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา

การค้นหาข้อมูลในหัวเรื่องนี้ สามารถพิมพ์ข้อความที่เป็นชื่อโรค/อาการ ภาษาล้านนา หรือเลือกชื่อโรค/อาการภาษาล้านนาจากข้อมูลที่บันทึกไว้ในฐานข้อมูลไว้แล้ว จากนั้นให้เลือกปุ่ม “ค้นหา” ข้อมูลที่ต้องการค้นหา จะปรากฏออกมาเป็นชื่อโรค/อาการที่ค้นหา ซึ่งสามารถเลือกข้อมูลที่ต้องการเพื่อนำเสนอผลการค้นนั้นได้

3.7 ชื่อโรค/อาการ อักษรล้านนา

การค้นหาข้อมูลในหัวเรื่องนี้ สามารถพิมพ์ข้อความที่เป็นชื่อโรค/อาการ ที่เป็นอักษรล้านนาหรือเลือกชื่อโรค/อาการที่เป็นอักษรล้านนาจากข้อมูลที่บันทึกไว้ในฐานข้อมูลไว้แล้ว จากนั้นให้เลือกปุ่มค้นหา ข้อมูลที่ต้องการค้นหาจะปรากฏเป็นชื่อโรค/อาการที่ค้นหา สามารถเลือกข้อมูลที่ต้องการเพื่อนำเสนอผลการค้นนั้นได้

3.8 ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ

การค้นหาข้อมูลในหัวเรื่องนี้ สามารถพิมพ์ข้อความที่เป็นชื่อโรค/อาการ ที่เป็นภาษาอังกฤษหรือเลือกชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ จากข้อมูลที่บันทึกไว้ในฐานข้อมูลไว้แล้ว จากนั้นให้เลือกปุ่มค้นหา ข้อมูลที่ต้องการค้นหาจะปรากฏออกมาเป็นชื่อโรค/อาการที่ค้นหา ซึ่งสามารถเลือกข้อมูลที่ต้องการเพื่อนำเสนอผลการค้นนั้นได้

3.9 ชื่อสมุนไพรภาษาไทย

การค้นหาข้อมูลในหัวเรื่องนี้ สามารถพิมพ์ข้อความที่เป็นชื่อสมุนไพรที่เป็นภาษาไทย หรือเลือกชื่อสมุนไพรที่เป็นภาษาไทยจากข้อมูลที่บันทึกไว้ในฐานข้อมูลไว้แล้ว จากนั้นให้เลือกปุ่มค้นหา ข้อมูลที่ต้องการค้นหาจะปรากฏออกมาเป็นชื่อโรค/อาการที่ค้นหา ซึ่งสามารถเลือกข้อมูลที่ต้องการเพื่อนำเสนอผลการค้นนั้นได้ทันที

3.10 ชื่อสมุนไพรภาษาล้านนา

การค้นหาข้อมูลในหัวเรื่องนี้ สามารถพิมพ์ข้อความที่เป็นชื่อสมุนไพรที่เป็นภาษาล้านนา หรือเลือกชื่อสมุนไพรภาษาล้านนาจากข้อมูลที่บันทึกไว้ในฐานข้อมูลไว้แล้ว จากนั้นให้เลือกปุ่มค้นหา ข้อมูลที่ต้องการค้นหาจะปรากฏออกมาเป็นชื่อโรค/อาการที่ค้นหา ซึ่งสามารถเลือกข้อมูลที่ต้องการเพื่อนำเสนอผลการค้นนั้นได้

3.11 ชื่อสมุนไพรอักษรล้านนา

การค้นหาข้อมูลในหัวเรื่องนี้ สามารถพิมพ์ข้อความที่เป็นชื่อสมุนไพรที่เป็นอักษรล้านนา หรือเลือกชื่อสมุนไพรอักษรล้านนาจากข้อมูลที่บันทึกไว้ในฐานข้อมูล จากนั้นให้เลือกปุ่มค้นหา ข้อมูลที่ต้องการค้นจะปรากฏออกมาเป็นชื่อโรค/อาการที่ค้นหา สามารถเลือกข้อมูลที่ต้องการเพื่อนำเสนอผลการค้นนั้นได้

3.12 ชื่อสมุนไพรภาษาอังกฤษ

การค้นหาข้อมูลในหัวเรื่องนี้ สามารถพิมพ์ข้อความที่เป็นชื่อสมุนไพรที่เป็นภาษาอังกฤษ หรือเลือกชื่อสมุนไพรภาษาอังกฤษจากข้อมูลที่บันทึกไว้ในฐานข้อมูลไว้แล้ว จากนั้นให้เลือกปุ่มค้นหา ข้อมูลที่ต้องการค้นจะปรากฏออกมาเป็นชื่อโรค/อาการที่ค้นหา ซึ่งสามารถเลือกข้อมูลที่ต้องการเพื่อนำเสนอผลการค้นนั้นได้

3.13 ชื่อสมุนไพรวิทยาศาสตร์

การค้นหาข้อมูลในหัวเรื่องนี้ สามารถพิมพ์ข้อความที่เป็นชื่อวิทยาศาสตร์ของสมุนไพร หรือเลือกชื่อวิทยาศาสตร์ของสมุนไพรจากข้อมูลที่บันทึกไว้ในฐานข้อมูลไว้แล้ว จากนั้นให้เลือกปุ่มค้นหา ข้อมูลที่ต้องการค้นจะปรากฏออกมาเป็นชื่อโรค/อาการที่ค้นหา ซึ่งสามารถเลือกข้อมูลที่ต้องการเพื่อนำเสนอผลการค้นนั้นได้

3.14 ชื่อท้องถิ่น

การค้นหาข้อมูลในหัวเรื่องนี้ สามารถพิมพ์ข้อความที่เป็นชื่อสมุนไพรที่เป็นชื่อเรียกในท้องถิ่นต่างๆ หรือเลือกชื่อท้องถิ่นจากข้อมูลที่บันทึกไว้ในฐานข้อมูล จากนั้นให้เลือกปุ่มค้นหา ข้อมูลที่ต้องการค้นจะปรากฏออกมาเป็นชื่อโรค/อาการที่ค้นหา สามารถเลือกข้อมูลที่ต้องการค้นหาได้

3.15 สารสำคัญ

การค้นหาข้อมูลในหัวเรื่องนี้ สามารถพิมพ์ข้อความที่เป็นชื่อสารสำคัญที่พบในสมุนไพร หรือเลือกชื่อสารสำคัญจากข้อมูลที่บันทึกไว้ในฐานข้อมูลไว้แล้ว จากนั้นให้เลือกปุ่มค้นหา ข้อมูลที่ต้องการค้นจะปรากฏออกมาเป็นชื่อโรค/อาการที่ค้นหา สามารถเลือกข้อมูลที่ต้องการเพื่อนำเสนอผลการค้นนั้นได้

4 การพิมพ์รายงาน

โปรแกรม “ฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ-โรค-สมุนไพร” นี้ สามารถค้นหาข้อมูลแล้วใช้คำสั่งให้พิมพ์รายงานออกมาได้ โดยมีขอบเขตและเงื่อนไขการรายงานผลที่แตกต่างกันไปตามแต่ละหัวข้อ รวมทั้งสิ้น 20 หัวข้อ ดังนี้

4.1 ข้อมูลตำรับยาสมุนไพรล้านนาในแต่ละฉบับ

สามารถค้นหาข้อมูลคำรับยาสมุนไพรแต่ละฉบับ สามารถเลือกค้นหาข้อมูลจากทุกฉบับ ในแต่ละจังหวัดได้ และสามารถพิมพ์รายงานแบบย่อ หรือแบบเต็มก็ได้ ข้อมูลที่รายงานผลออกมาจะเป็นข้อมูลคำรับยาสมุนไพรที่พบตามลำดับของเนื้อหาในคัมภีร์ตำรายา โดยระบุชื่อจังหวัด รหัสเอกสาร ศูนย์ และรหัสไมโครฟิล์มของคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาที่ต้องการค้นหา ดังนี้

รูปที่ 7.33 หน้าต่างสำหรับกำหนดเขตข้อมูลที่ต้องการพิมพ์เป็นรายงาน

รายงานข้อมูลสรุปกิจกรรมสำรวจยาสมุนไพรล้านนา (แบบย่อ)						
รหัสโปรแกรม :: L - PCRNC01/2004 : LNNRPFMD1			หน้า :: 1 / 187			
รหัสจังหวัด :: 01 เชียงใหม่						
รหัสเขตการแพทย์ :: 017-036						
รหัสไมโครฟิล์ม :: 83 124 08 002-002			วันที่ขอรายงาน :: 24 มีนาคม 2549			
รหัสเขตการแพทย์ :: 017-036 รหัสไมโครฟิล์ม :: 83 124 08 002-002						
ลำดับ	โรค/อาการที่ปรึกษา	สมุนไพรพื้น ของประชาชนในตำบล	ส่วนของ สมุนไพร	วิธีการเตรียม	รูปแบบการเตรียม	วิธีการใช้
0001	ลม	ตะป๋อ หนามพันเตา เถาวัลย์ดำ คราม	เถา ไม่ระบุ ไม่ระบุ ไม่ระบุ	ต้ม ต้ม ต้ม ต้ม	ยาต้มรับประทาน	รับประทาน
0002	มะเีหล	กระดังงา ตะคร้อ โศรุม	ราก ราก ราก	ต้ม ต้ม ต้ม	ยาต้ม	ไม่ระบุ
0003	มะเีหล, มูกตะขิด	พริกไทย คป็ด เลื่อย แห้วหม บอระเพ็ด มะยม โมกใหญ่	ไม่ระบุ ไม่ระบุ ไม่ระบุ หัว ไม่ระบุ ไม่ระบุ เปลือก	ตำ ตำ ตำ ตำ ตำ ตำ ตำ	ยาคลุกผสม	รับประทาน
0004	าง	บอระเพ็ด สมอพิไล ขวงขิม ผักหนาม หญ้าคำร้อย ฟ้า	ไม่ระบุ ไม่ระบุ ไม่ระบุ หัว หัว ไม่ระบุ	ตำ ตำ ตำ ตำ ตำ ตำ	ยาผงรับประทาน	รับประทาน
0005	แผลฝีพิษ	กระดังงา คุมลาขาว ราชพฤกษ์ บอระเพ็ด มะขามป้อม สน	เปลือก เปลือก เปลือก ไม่ระบุ เปลือก เปลือก	ตำ ตำ ตำ ตำ ตำ ตำ	ยาผงรับประทาน	รับประทาน
0006	ธาตุพิการ	คุมลาขาว พริกไทย	เปลือก ไม่ระบุ	ตำ ตำ	ยาผงรับประทาน	รับประทาน

รูปที่ 7.34 ตัวอย่างรายงาน “ข้อมูลตำรับยาสมุนไพรล้านนาในแต่ละฉบับ”

2. ข้อมูลโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละฉบับ

สามารถพิมพ์ชื่อโรค/อาการใดๆ ที่ต้องการค้นหาในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรในแต่ละจังหวัด แล้วพิมพ์เป็นรายงานการค้นหา ซึ่งสามารถเลือกค้นหาเพียงฉบับเดียว หรือหลายฉบับก็ได้ ตลอดจนสามารถเลือกคำสั่งให้ค้นหาชื่อโรค/อาการทั้งหมด ที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรฉบับใดฉบับหนึ่ง หรือเลือกค้นหาทุกฉบับในจังหวัดนั้นๆ ได้

The screenshot shows a software window titled "LNNRPFM02 - รายงานข้อมูลโรคและอาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละฉบับ". The main title bar is blue. Below it is a green header bar with the text "รายงานข้อมูลโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละฉบับ". The interface has a light green background. At the top, there are three icons: a printer (Print), a document with a magnifying glass (Find Report), and a door (Exit). Below these is a section for "รูปแบบรายงาน ::" with two radio buttons: "แบบเต็ม" (selected) and "แบบย่อ". Underneath is a section for "เงื่อนไขการค้นหา ::" containing several dropdown menus: "ค้นหาจังหวัด ::", "ตั้งแต่รหัสเอกสารศูนย์ ::" and "ถึง ::", "ตั้งแต่รหัสไมโครฟิล์ม ::" and "ถึง ::", "ชื่อโรค/อาการภาษาไทย ::", "ชื่อโรค/อาการภาษาล้านนา ::", "ชื่อโรค/อาการอักษรล้านนา ::", "ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ ::", and "ชื่อโรค/อาการ สันต์ทางการแพทย์ ::". There is also a checkbox for "ค้นหาค่าใกล้เคียง". At the bottom, there is a dropdown menu for "เครื่องพิมพ์ ::" set to "Auto HP LaserJet 4L on COM01". The footer bar is white and contains keyboard shortcuts: "Ctrl+P : พิมพ์ปก", "Ctrl+F : พิมพ์รายงาน", and "Ctrl+E : ออก".

รูปที่ 7.35 หน้าต่างสำหรับกำหนดเขตข้อมูลที่ต้องการพิมพ์เป็นรายงาน

รายงานข้อมูลโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละฉบับ (แบบย่อ)

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN02/2004 : LNNRPFM02
 รหัสจังหวัด :: 01 จังหวัด :: เชียงใหม่
 รหัสเอกสารศูนย์ :: 017-036
 ชื่อโรค/อาการภาษาไท :: ลัว
 ชื่อโรค/อาการภาษาล้านนา :: ลัว
 ชื่อโรค/อาการอักษรล้านนา :: ລູ

รหัสไมโครฟิล์ม :: 83 124 08 002-002
 ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: -
 ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางสารานุกรม :: -

หน้าที่ :: 1 / 1
 วันที่ออกรายงาน :: 24 มีนาคม 2549

รหัสเอกสารศูนย์ :: จม.017-036		รหัส ไมโครฟิล์ม :: 83 124 08 002-002				
โรค/อาการที่ไ้รักษา	คำรับที่	สมุนไพรที่ขึ้น องค์ประกอบในคำรับ	วิธีการเตรียม	รูปแบบยาเตรียม	วิธีการใช้	พิจารณาที่เมื่อเสร็จ
ลัว	0009	เอตมูลเพลิงแดง	ตำ	ธาตุสกลชน Subreport:rptHerb	รับประทาน	-
		ขิง	ตำ			
		พริกไทย	ตำ			
		หัตถ์ถน	ตำ			
		มีเดื่อ	ตำ			
		สะบ้าย	ตำ			
		เดื่อ	ตำ			
		เป็ดน้ำจืด	ตำ			
		มหาหิงค์	ตำ			
ลัว	0519	พวงศ	ฝน	ยาฝน รับประทาน	รับประทาน	-
		มะขาม	ฝน			
		มีสลาบ	ฝน			
		สาฝาสก้นขาว	ฝน			
ลัว	0520	สระหงทมาบ้ำ	ฝน	ยาฝน รับประทาน	รับประทาน	-
		เล็งงพริ้ว	ฝน			
		สอหลิม	ฝน			
		เครือไล่ช้าง	ฝน			

รูปที่ 7.36 ตัวอย่างรายงาน “ข้อมูลโรคและอาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละฉบับ”

3. ข้อมูลความถี่ของโรค/อาการ ที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละฉบับ การพิมพ์รายงานในหัวข้อนี้ สามารถหาความถี่ของโรค/ อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรของแต่ละฉบับ โดยต้องกำหนดรหัสเอกสารศูนย์ที่ต้องการค้นหา ซึ่งสามารถกำหนดได้มากกว่า 1 ฉบับ แล้วพิมพ์หรือเลือกชื่อโรค/อาการ ที่ต้องการค้นหาได้ หรืออาจเลือกดูความถี่ของโรค/อาการทั้งหมดที่พบในขอบเขตที่เลือกไว้ก็ได้

รูปที่ 7.37 หน้าต่างสำหรับกำหนดเขตข้อมูลที่ต้องการพิมพ์เป็นรายงาน

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละฉบับ

รหัสโปรแกรม :: L - PCRNC17/2004 : LNNRPFM17

หน้าที่ :: 1 / 13

ค้นจากจังหวัด :: เชียงใหม่

วันที่ออกรายงาน :: 24 มีนาคม 2549

รหัสเอกสารศูนย์ :: 017-036

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการอักษรจีน :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1	ไข้	45
2	สันนิบาต	34
3	มะเร็งครูด	28
4	ลม	25
5	ปวดศีรษะ	20
6	รากขาด	19
7	บาง	18
8	ร่างกายบวมพอง	18
9	ไข้เรื้อรัง	16

รูปที่ 7.38 ตัวอย่างรายงาน “ข้อมูลความถี่ของโรคและอาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละฉบับ”

4. ข้อมูลสมุนไพรมที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรร้านนาแต่ละฉบับ

การพิมพ์รายงานในหัวข้อนี้ สามารถหาข้อมูลสมุนไพรมที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรมของแต่ละฉบับ โดยต้องกำหนดชื่อจังหวัด และรหัสเอกสารที่ต้องการค้นหา ซึ่งสามารถกำหนดได้มากกว่า 1 ฉบับ แล้วพิมพ์หรือเลือกชื่อสมุนไพรมที่ต้องการค้นหาได้

The screenshot shows a software window titled "LNNRPFM03 - รายงานข้อมูลสมุนไพรมที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรร้านนาแต่ละฉบับ". The main title bar is blue. Below it is a green header bar with the text "รายงานข้อมูลสมุนไพรมที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรร้านนาแต่ละฉบับ". Under the header bar is a toolbar with three icons: a printer (labeled "พิมพ์"), a document with a magnifying glass (labeled "พิมพ์รายงาน"), and a door (labeled "ออก"). The main area is yellow and contains a form with the following fields:

- รูปแบบรายงาน ::** Two radio buttons: ☒ แบบเต็ม and ☐ แบบย่อ.
- เงื่อนไขการค้นหา ::** A section containing:
 - ค้นหาจังหวัด ::** A dropdown menu.
 - ตั้งแต่รหัสเอกสารศูนย์ ::** A text input field followed by a dropdown arrow, and **ถึง ::** another text input field followed by a dropdown arrow.
 - ตั้งแต่รหัสไมโครฟิล์ม ::** A text input field followed by a dropdown arrow, and **ถึง ::** another text input field followed by a dropdown arrow.
 - ชื่อสมุนไพรมที่ค้นหา ::** A text input field followed by a dropdown arrow.
- เครื่องพิมพ์ ::** A dropdown menu showing "Auto HP LaserJet 4L on COM01".

At the bottom of the window is a status bar with keyboard shortcuts: Ctrl+F : พิมพ์, Ctrl+P : พิมพ์รายงาน, Ctrl+O : ออก. A mouse cursor is visible in the bottom right corner.

รูปที่ 7.39 หน้าต่างสำหรับกำหนดเขตข้อมูลที่ต้องการพิมพ์เป็นรายงาน

5. ข้อมูลความถี่ของสมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละฉบับ

การพิมพ์รายงานในหัวข้อนี้ สามารถหาความถี่ของสมุนไพร ที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรของแต่ละฉบับ โดยต้องกำหนดรหัสเอกสารศูนย์ที่ต้องการค้นหา ซึ่งสามารถกำหนดได้มากกว่า 1 ฉบับ แล้วพิมพ์หรือเลือกชื่อสมุนไพร ที่ต้องการค้นหาได้ หรืออาจเลือกดูความถี่ของสมุนไพรทั้งหมดที่พบในขอบเขตที่เลือกไว้ก็ได้

LNNRPFM18 - รายงานข้อมูลความถี่ของสมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละฉบับ

รายงานข้อมูลความถี่ของสมุนไพรที่พบ
ในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละฉบับ

พิมพ์ปก พิมพ์รายงาน ออก

จังหวัด ::
ค้นจากรหัสเอกสารศูนย์ ::
ชื่อสมุนไพรที่ค้นหา ::
เรียงจาก
☒ มาก -> น้อย
☐ น้อย -> มาก

เงื่อนไขรหัสเอกสารศูนย์ที่เลือก ::
รวม 0 รายการ

เครื่องพิมพ์ :: Auto HP LaserJet 4L on COM01

Ctrl+P : พิมพ์ปก Ctrl+F : พิมพ์รายงาน Ctrl+E : ออก

รูปที่ 7.41 หน้าต่างสำหรับกำหนดเขตข้อมูลที่ต้องการพิมพ์เป็นรายงาน

รายงานข้อมูลความถี่ของสมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละฉบับ

รหัสโปรแกรม :: L-PCRNC18/2004 : LNNRPFM18

หน้าที่ :: 1 / 31

ค้นจากจังหวัด :: เชียงใหม่

วันที่ออกรายงาน :: 24 มีนาคม 2549

รหัสเอกสารศูนย์ :: 017-036

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อสมุนไพร ภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อสมุนไพร ภาษาอ้านนา :: ทั้งหมด

ชื่อวิทยาศาสตร์ :: ทั้งหมด

ชื่อสมุนไพร อักษรอ้านนา :: ทั้งหมด

ชื่อวงศ์ :: ทั้งหมด

ชื่อท้องถิ่น :: ทั้งหมด

@fml_FindHerb02 (String)

ลำดับที่	ชื่อสมุนไพร	ความถี่
1	พริกไทย	80
2	อ้อยแดง	73
3	ชุมเห็ดเทศ	67
4	ไพล	65
5	ขี้าง	62
6	ข้าวเจ้า	56
7	ขิง	55
8	เจตมูลเพลิงแดง	54
9	มะกอก	54
10	ราชพฤกษ์	52

รูปที่ 7.42 ตัวอย่างรายงาน “ข้อมูลความถี่ของสมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละฉบับ”

6. ข้อมูลสารสำคัญของสมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละฉบับ
การพิมพ์รายงานในหัวข้อนี้ สามารถค้นหาข้อมูลสารสำคัญของสมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรแต่ละฉบับที่มีอยู่ในจังหวัดเดียวกัน หรือเลือกค้นหาเพียงฉบับเดียวก็ได้ โดยต้องพิมพ์หรือเลือกชื่อสารสำคัญที่ต้องการค้นหา หรืออาจเลือกดูสารสำคัญทั้งหมดที่พบในขอบเขตที่เลือกไว้ก็ได้

รูปที่ 7.43 หน้าต่างสำหรับกำหนดเขตข้อมูลที่ต้องการพิมพ์เป็นรายงาน

รายงานข้อมูลสารสำคัญของสมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละฉบับ (แบบย่อ)

รหัสโปรแกรม :: L-PCRNC04/2004 : LNNRPFM04

หน้า :: 1 / 3

รหัสจังหวัด :: 01

จังหวัด :: เชียงใหม่

รหัสเอกสารหนังสือ :: 017-036

รหัสใบโครงการ :: 83 124 08 002-002

สารสำคัญที่พบ :: (ทุกๆสารสำคัญ)

วันที่ออกรายงาน :: 24 มีนาคม 2549

รหัสเอกสารหนังสือ :: 017-036		รหัสใบโครงการ :: 83 124 08 002-002					
สารสำคัญ	ตัวรับ	โรค/อาการที่รักษา	สมุนไพรที่ประกอบในตำรับ	ส่วนของสมุนไพร	ปริมาณสมุนไพร	วิธีการเตรียม	รูปแบบยาเตรียม
boesenbergin A	0080	ชาวมขิน	กระเทียมดำ	ราก	ไม่ระบุ	ฝน	ยาฝนรับประทาน
	0110	คาน, จุกเสียด	ผักหนาม	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ฝน	ยาฝนรับประทาน
	0115	ลม	กระเทียมดำ	ราก	ไม่ระบุ	ตำ	ยาผงรับประทาน
	0317	สันนิบาตสังเวย	กระเทียมดำ	ราก	ไม่ระบุ	เส	ยาเสรับประทาน
	0334	สันนิบาตร้อน	กระเทียมดำ	ราก	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
	0422	รากสาธ	กระเทียมดำ	ราก	ไม่ระบุ	ฝน	ยาฝนรับประทาน
	0429	รากสาธ	กระเทียมดำ	ราก	ไม่ระบุ	ต้ม	ยาต้มรับประทาน
	0438	รากสาธ	กระเทียมดำ	ราก	ไม่ระบุ	ฝน	ยาฝนรับประทาน
	0535	รากสาธ	กระเทียมดำ	ราก	ไม่ระบุ	เส	ยาเสรับประทาน
	0705	ฝ	กระเทียมดำ	ราก	ไม่ระบุ	ฝน	ยาฝนรับประทาน
	0721	ฝ	กระเทียมดำ	ราก	ไม่ระบุ	ฝน	ยาฝนรับประทาน
	0740	ใส่เรือวัง	กระเทียมดำ	ราก	ไม่ระบุ	ฝน	ยาฝนรับประทาน
	0757	ใส่สน	กระเทียมดำ	ราก	ไม่ระบุ	ฝน	ยาฝนรับประทาน
	0805	ขับพาคค รังสี	กระเทียมดำ	ราก	ไม่ระบุ	ฝนหรือต้ม	ยาฝนรับประทาน, ยาต้มชาม
boesenbergin B	0008	สานลมล่า	กระเทียมดำ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ฝน	ยาฝนรับประทาน
	0013	ใส่, ใส่เรือวัง, ถ่ายปัสสาวะบ่อย, หงายเส, แขนห้อย, ปวดกระเพาะปัสสาวะ, ลมก้น	กระเทียมดำ	ไม่ระบุ	3 บาท	ตำ	ยาตำรับประทาน

รูปที่ 7.44 ตัวอย่างรายงานสารสำคัญที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาแต่ละฉบับ

7. ข้อมูลความถี่ของสารสำคัญที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละฉบับ
การพิมพ์รายงานในหัวข้อนี้ สามารถค้นหาความถี่ของสมุนไพรที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรแต่ละฉบับที่มีอยู่ในจังหวัดเดียวกัน หรือเลือกค้นหาเพียงฉบับเดียวก็ได้ โดยต้องพิมพ์หรือเลือกชื่อสารสำคัญที่ต้องการค้นหา หรืออาจเลือกดูชื่อสารสำคัญทั้งหมดที่พบในขอบเขตที่เลือกไว้ก็ได้

รูปที่ 7.45 หน้าต่างสำหรับกำหนดเขตข้อมูลที่ต้องการพิมพ์เป็นรายงาน

รายงานข้อมูลความถี่ของสารสำคัญที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละฉบับ

รหัสโปรแกรม :: L - PCRNC19/2004 : LNNRPFM19

หน้าที่ :: 1 / 1

ชื่อสารสำคัญที่ค้นหา :: ทั้งหมด

วันที่ออกรายงาน :: 24 มีนาคม 2549

ค้นจากจังหวัด :: เชียงใหม่

@fmlFindName (String)

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

รหัสเอกสารศูนย์ฯ :: 017-036

ลำดับที่	ชื่อสารสำคัญ	ความถี่
1	boesenbergin B	50
2	boesenbergin A	47
3	alpinetin	6
4	triglochinin	4
5	cardamomin	3

รูปที่ 7.46 ตัวอย่างรายงาน ข้อมูลความถี่ของสารสำคัญที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา แต่ละฉบับ

ภาคผนวก 8

ตัวอย่างแบบสอบถามการทดลองใช้โปรแกรมฐานข้อมูล
คัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา

แบบสอบถาม

การทดลองใช้โปรแกรม “ฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ – โรค – สมุนไพร”

จัดทำโดย ศูนย์วิจัยและพัฒนาวัตถุทยา เครื่องสำอางและผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ

สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คำชี้แจง โปรดกรอกข้อความ ในช่องว่างที่เว้นไว้ หรือทำเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ○ หน้าข้อความที่เป็นจริง

ก. ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ-สกุล.....อายุ..... ปี เพศ.....

ที่อยู่

.....

โทรศัพท์.....โทรสาร

อาชีพ

ที่ทำงาน.....

.....

โทรศัพท์.....โทรสาร

ข. ความรู้ทางด้านแพทย์พื้นบ้าน ตำรายาสมุนไพรล้านนา และอักษรล้านนา

- มีความรู้ทางการแพทย์ หรือตำรายาสมุนไพรล้านนาในด้านใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

○ ยาสมุนไพร ○ นวดแผนโบราณ ○ ย่ำขา

○ ตอกเส้น ○ ต่อกะตุก ○ เช็ด / แห

○ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

- ท่านได้ศึกษาหรือเรียนรู้เกี่ยวกับการแพทย์พื้นบ้าน หรือตำรายาสมุนไพรล้านนาโดยวิธีใด

○ สืบทอดจากบรรพบุรุษ คือ.....

โดยผู้สืบทอด มีฐานะเป็น

○ แพทย์พื้นบ้าน/หมอเมือง ชื่อ.....

○ วัด/โรงเรียนวิทยาลัย/มหาวิทยาลัย

○ การอบรม หรือฝึกฝนจาก

○ ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง

○ อื่นๆ (โปรดระบุ)

- ท่านใช้เวลาศึกษาเรียนรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้าน หรือตำรายาสมุนไพร เป็นเวลา.....ปี เดือน
- ท่านมีความรู้ทางแพทย์ หรือตำรายาสมุนไพรล้านนาในระดับใด
 - ☐ ดีมาก ☐ ดี ☐ พอใช้ ☐ ไม่มีความรู้เลย
- ท่านมีประสบการณ์ในการประกอบวิชาชีพแพทย์พื้นบ้านหรือยาสมุนไพรล้านนา เป็นเวลา.....ปี
- ท่านสามารถอ่านอักษรล้านนาได้ในระดับใด
 - ☐ ดีมาก ☐ ดี ☐ พอใช้ ☐ ไม่มีความรู้เลย
- ถ้าท่านอ่านอักษรล้านนาได้ ท่านศึกษาภาษาล้านนามาจากที่ใด
 - ☐ แพทย์พื้นบ้าน/หมอเมือง ชื่อ.....
 - ☐ วัด/โรงเรียน/วิทยาลัย/มหาวิทยาลัย
 - ☐ การอบรม หรือฝึกฝนจาก
 - ☐ ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง
 - ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)
- ท่านเข้าใจระบบการปริวรรตอักษรล้านนาเป็นอักษรไทยกลาง (แบบเทียบตัวอักษร) ระดับใด
 - ☐ ดีมาก ☐ ดี ☐ พอใช้ ☐ ไม่มีความรู้เลย

ค. ความรู้เกี่ยวกับการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ และการสืบค้นข้อมูล

- ที่บ้าน หรือที่ทำงานของท่านมีเครื่องคอมพิวเตอร์หรือไม่
 - ☐ มี ☐ ไม่มี
- โดยทั่วไปแล้ว ท่านใช้เครื่องคอมพิวเตอร์บ่อยเพียงใด
 - ☐ ทุกวัน ☐ 1-2 ครั้งต่อสัปดาห์ ☐ 1-2 ครั้งต่อเดือน ☐ น้อยมาก ☐ ไม่เคยใช้
- โดยทั่วไปแล้ว ท่านใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อประโยชน์ด้านใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - ☐ ประกอบอาชีพ ☐ พิมพ์เอกสารทั่วไป ☐ เพื่อความบันเทิง
 - ☐ สืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....
- ท่านเคยใช้งานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่เกี่ยวกับการค้นหาข้อมูลจากฐานข้อมูลในซีดีรอมหรือไม่
 - ☐ เคยใช้ (ชื่อฐานข้อมูล)
 - 1).....
 - 2).....
 - 3).....
 - ☐ ไม่เคยใช้

ง. ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ “ฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ-โรค-สมุนไพร”

- ความเหมาะสมของรูปภาพ ข้อความ และการจัดวางตำแหน่งข้อมูล

☐ ดีมาก ☐ ดี ☐ พอใช้ ☐ น้อย ☐ น้อยมาก

ปัญหาที่พบ หรือข้อเสนอแนะ.....

.....

- รูปแบบ และขนาดตัวอักษร ใน “ฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ-โรค-สมุนไพร”

☐ ดีมาก ☐ ดี ☐ พอใช้ ☐ น้อย ☐ น้อยมาก

ปัญหาที่พบ หรือข้อเสนอแนะ.....

.....

- ความสะดวกในการค้นหาข้อมูล

☐ ดีมาก ☐ ดี ☐ พอใช้ ☐ น้อย ☐ น้อยมาก

ปัญหาที่พบ หรือข้อเสนอแนะ.....

.....

- ความสะดวกในการพิมพ์รายงาน

☐ ดีมาก ☐ ดี ☐ พอใช้ ☐ น้อย ☐ น้อยมาก

ปัญหาที่พบ หรือข้อเสนอแนะ.....

.....

- รายละเอียดและความถูกต้องของข้อมูลเกี่ยวกับโรค/อาการ ใน “ฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ-โรค-สมุนไพร”

○ ดีมาก ○ ดี ○ พอใช้ ○ น้อย ○ น้อยมาก

ข้อมูลที่ถูกต้อง ปัญหาที่พบ หรือข้อเสนอแนะ (สามารถเขียนแยกต่างหาก เพิ่มเติมได้)

.....

.....

.....

.....

.....

-รายละเอียดและความถูกต้องของข้อมูลเกี่ยวกับสมุนไพร ใน “ฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ-โรค-สมุนไพร”

○ ดีมาก ○ ดี ○ พอใช้ ○ น้อย ○ น้อยมาก

ข้อมูลที่ถูกต้อง ปัญหาที่พบ หรือข้อเสนอแนะ (สามารถเขียนแยกต่างหาก เพิ่มเติมได้)

.....

.....

.....

.....

.....

- การสืบค้นหรือใช้ข้อมูลเกี่ยวกับคัมภีร์ตำรายาในฐานข้อมูลฯ นี้ ท่านชอบ/สะดวก การสืบค้นจากการปริวรรตขั้นใด

○ การปริวรรตขั้นที่ 0 (ภาษาล้านนา-อักษรล้านนา) เพราะ

.....

○ การปริวรรตขั้นที่ 1 (ภาษาล้านนา-อักษรไทย) เพราะ.....

.....

○ การปริวรรตขั้นที่ 2 (การแปลเป็นภาษาไทย) เพราะ.....

.....

จ. โปรแกรม “ฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ-โรค-อาการ” มีประโยชน์ต่อท่านอย่างไร

- ☐ มากที่สุด เพราะ.....
.....
- ☐ มาก เพราะ.....
.....
- ☐ ปานกลาง เพราะ.....
.....
- ☐ น้อย เพราะ.....
.....
- ☐ น้อยที่สุด เพราะ.....
.....

ฉ. ท่านมีข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบและเนื้อหาในโปรแกรม “ฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ-โรค-สมุนไพร” เช่น ความถูกต้องของข้อมูล ความสะดวกในการใช้งาน หรือข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่ท่านเห็นว่าควรปรับปรุงหรือแก้ไข เพื่อให้ฐานข้อมูลนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น หรือสะดวกต่อการใช้งานมากที่สุดอย่างไร

.....
.....
.....

ช. หากโปรแกรม “ฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ-โรค-สมุนไพร” มีจำหน่าย และท่านมีความประสงค์ที่จะใช้งานโดยต้องเสียค่าใช้จ่ายพอสมควร ท่านยินดีเสียค่าใช้จ่ายเพื่อโปรแกรกดังกล่าวนี้อหรือไม่

- ☐ ยินดี เพราะ.....
.....
- ☐ ไม่ยินดี เพราะ.....
.....

*** ขอขอบพระคุณอย่างสูงที่ให้ความร่วมมือ ***

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามนี้ คณะทำงานจะนำไปปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาโปรแกรม “ฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา : ตำรับ - โรค - สมุนไพร” เพื่อความถูกต้องของข้อมูล และอำนวยความสะดวกต่อผู้ใช้ให้มากที่สุด ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านและเภสัชกรรมล้านนาต่อไป

ภาคผนวก 9

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายา
สมุนไพรล้านนาแต่ละจังหวัด

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRNC13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 1 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการอักษรโรมัน :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1	ไข้	345
2	สันนิบาต	278
3	ขาง	193
4	ลม	170
5	มะเจ็งตรงด	167
6	ปวดศีรษะ	123
7	มะโปก	115
8	จุกเสียด	94
9	ไม่สบายระหว่างตั้งครรภ์	93
10	ไข้	88
11	เจ็บป่วยหลังคลอดลูก	86
12	ปี	82
13	ไข้เรื้อรัง	81
14	ตุ่ม	81
15	มะเจ็ง	77
16	รากสาด	77
17	มุตตะยิด	74
18	เสลด	74
19	ร่างกายบวมพอง	73
20	ไอ	73
21	ผื่นท้อง	68
22	อาเจียน	65
23	ริดสีดวง	64
24	ไข้ขึ้น	59
25	सान	57
26	เขียว	55
27	ถูกทำคุณไสย	54
28	ปวดท้อง	53
29	เลือดขึ้น	53
30	กาน	52
31	ท้องร่วง	50
32	หนาว	48
33	จี่วน	47
34	ตามัวมีฝ้า	44
35	อ่อนเพลีย	43
36	จุด	42
37	วิงเวียนศีรษะ	42
38	มีไข้สูง (เจ็บป่วยเนื่องจากฤดูมีปีศาจ)	40
39	ปีศาจ	39

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 2 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการล้านนา :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
40	รำมะนาด	39
41	กัวท้อ	38
42	รับประทานอาหารผิดสำแดง	38
43	เจ็บคอ	37
44	ถูกมีกระแทก	37
45	รับประทานจืดจาง	37
46	ธาตุพิการ	35
47	ถ่ายปัสสาวะไม่ออก	34
48	ร่างกายซูบซีดผอมเหลือง	33
49	เพ้อฝัน	33
50	ขางลม	28
51	ขางเสียบ	28
52	แน่นหน้าอก	28
53	ลมจุกเสียด	28
54	กัว	27
55	ขาดผลตามร่างกาย	27
56	ปวดเมื่อยตามร่างกาย	27
57	คลอเคลีย	26
58	ปวดแสบ	26
59	ถ่ายอุจจาระไม่ออก	25
60	ถูกงูกัด	25
61	ปวดเมื่อย	25
62	มะโปกด	25
63	หน้ามืดตาลาย	25
64	ขางตกท้อง	24
65	ท้องเดิน	24
66	มีส่าน	24
67	ไข้สันนิบาต	23
68	ท้องเสีย	23
69	พรรดึก	23
70	สะอึก	23
71	ส่านลม	23
72	ไข้ขาง	22
73	มะเร็งไฟ	22
74	เลือดลม	22
75	ขางเข้าไส้	21
76	ขางพอง	21
77	เจ็บป่วยเนื่องจากถูกทำคุณไสย	21
78	ดีด	21

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRC13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 3 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการอักษรล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
79	ปวดตา	21
80	สุนัขบ้ากัด	21
81	กระษิธ	20
82	คลอดลูกแล้วรกไม่หลุดออกมา	20
83	ตกเลือด	20
84	ตุ่มสุก	20
85	ปัสสาวะ	20
86	มดตะนอย	20
87	ลมพิษ	20
88	ขางฟู	19
89	ขางไฟ	19
90	ไข้หนาว	19
91	แน่นท้อง	19
92	มดตะนอย	19
93	ลมพิษ	19
94	ลมบ้าหมู	19
95	อาเจียนเป็นเลือด	19
96	ไข้ร้อน	18
97	ไข้	18
98	ฝี	18
99	สันนิบาตคั่งไหล	18
100	มีเคืองตา	17
101	แมลงสัตว์กัดต่อย	17
102	งูเห่า	17
103	ลมพิษ	17
104	ลูกอ๊อดทะนอย	17
105	สาบลม	17
106	ขางกำ	16
107	ขางใจ	16
108	งูเห่าแน่นท้อง	16
109	งูเห่า	16
110	ถ่ายปัสสาวะกะปริดกะปรอย	16
111	มีลม	16
112	ลมพิษ	16
113	งู	16
114	งู	15
115	ถ่ายเป็นเลือด	15
116	ทารกเสียชีวิตในครรภ์	15
117	ปวดฟัน	15

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRC13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 4 / 47

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, นพรัตน์, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการอักษรล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
118	ผื่น	15
119	มะโคงเลือด	15
120	มุตตะยัตตัน	15
121	เรื้อน	15
122	ลมก้อนในท้อง	15
123	เลือด	15
124	สันนิบาตค้างคัม	15
125	สันนิบาตม้อย	15
126	พลบพิต	15
127	เจ็บปวดทรวงอก	14
128	ผดผื่น	14
129	ฝีเคี้ยว	14
130	ฝีลูกหนู	14
131	มะโคงแตก	14
131	มะโคงแตก	14
132	มุตตะยัต เลือด	14
133	สันนิบาตวัน	14
134	ส่านเลือด	14
135	ยี่รากสองคลอง	13
136	ค้างคัม	13
137	ลูกเสียดทรวงอก	13
138	ถ่ายอุจจาระออกมาเป็นมูกเลือด	13
139	ทารกในครรภ์เป็นไข่	13
140	ฉี่ไฟ	13
141	ฝีเนื้อง	13
142	สันนิบาตรื้อน	13
143	อัมพาตครึ่งซีก	13
144	กลากเกลื้อน	12
145	ขามาน	12
146	ไข่ป้าง	12
147	ยี่รากสาด	12
148	ตะคริว	12
149	มุตตะยัต ฟนอง	12
150	ลมบิดคาค	12
151	เลือดตก	12
152	สันนิบาตตันก้อน	12
153	หายใจผิด	12
154	คืด	12
155	กระสับกระส่าย	11
156	กลาก	11

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในตำมภัรค์รายาสมุนไพรร้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้า :: 5 / 47

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะอื่น ๆ :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
157	เกี้ยวเลือด	11
158	ไ้ยี่สัน	11
159	คอขาวมพลง	11
160	ต้อลมอก	11
161	นิ้วคัน	11
162	ป็น้ำ	11
163	ป็น้ำ	11
164	เป็ลย	11
165	พยาธิ	11
166	ม่วงชะตริว	11
167	มะโปกแกมขาง	11
168	ดงที่ล่ง	11
169	ดมซาน	11
170	สันนบาดไฟ	11
171	อัมพาต	11
172	ขางคืด	10
173	ไ้ยี่น	10
174	ไ้ยี่ต้วร่อน	10
175	คลอตุกแควอู่ไฟไ้ยี่	10
176	คอพอก	10
177	ด้อยกับลูก	10
178	ต้อขาว	10
179	ตาแดง	10
180	ตุ่มพิษ	10
181	ตุ่มร้าย	10
182	นิ้วทราย	10
183	ผิวดือ	10
184	มะเจ็ตรุดยี่นสีระ	10
185	มะเจ็ตรุดลม	10
186	มะเจ็ชอน	10
187	มานเลือด	10
188	มุตตะยี่ดหัวตุก	10
189	ไ้ยี่เจ็ญอาหาร	10
190	รากชาดดำ	10
191	ริดสีดวงทวาร	10
192	ลมกำ	10
193	เลือดกำเดาไหล	10
194	สันนบาดกระดูก	10
195	สันนบาดแกมขาง	10

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 6 / 47

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
196	ยางทอง	9
197	คลื่นไส้อาเจียน	9
198	ตาก	9
199	ท้องบวมพอง	9
200	ปวดศีรษะโดยไม่ทราบสาเหตุ	9
201	มอมแม่งแรงน้อย	9
202	ไข้เจ็บยาว	9
203	ไข้เจ็บแดง	9
204	ไข้บัว	9
205	พราย	9
206	โม่	9
207	รุ่ง	9
208	เลือดออกจากทวารทั้ง 9	9
209	เลือดออกปาก	9
210	สันนิบาตไม้	9
211	สิวหัวช้าง	9
212	กัด	9
213	ยางขึ้น	8
214	ยางงั้น	8
215	ยางช้าง	8
216	คลอดลูกแล้วเสียเลือดมาก	8
217	ลูกเสียด้นน	8
218	ลูกเสียด้นนหน้าอก	8
219	ตาบื้อ	8
220	ตาพร	8
221	ตุ่มเกสิดแสด	8
222	ตุ่มข้าวโพด	8
223	ถูกพิษ	8
224	ถูกเสือกัด	8
225	น้ำบัสสาวะเป็นสีเหลือง	8
226	บ้ำ	8
227	บิขึ้น	8
228	บิเสียด	8
229	เป็นลม	8
230	ไข้ร้าย	8
231	มองคร้อ	8
232	ร้อนคอ	8
233	รากสาดตกท้อง	8
234	ร่างกายชุนมอม	8

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในตำมภัรค์รายาสมุนไพรร้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที :: 7 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะอื่น :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
235	จุดดำ	8
236	จุดแดง	8
237	ลมชัก	8
238	สันหน้าตักขึ้น	8
239	สันหน้าตักบ้ำ	8
240	สันหน้าตักลมพิษ	8
241	सानเสียน	8
242	เพื่อกบวม	8
243	เกี้ยวดำ	7
244	เกี้ยวสี	7
245	ยางปากสุก	7
246	ยางร้ำหน้าตัก	7
247	ยางริดสีดวง	7
248	ยางละอองพระบาท	7
249	ไ้ย่จุด	7
250	คางบวม	7
251	ตกดินไม้	7
252	ดีอแดง	7
253	ดีอเนื้อ	7
254	ปวดท้องน้อย	7
255	ปีเลือด	7
256	ฝีปากบวมแดง	7
257	พยาธิในลำไส้	7
258	พรายลูกหนู	7
259	ฟกช้ำ	7
260	มะเร็งเต้านม	7
261	มดตะยัดนิ้ว	7
262	รับประทานอาหารแล้วอาเจียน	7
263	รากขาตเคือง	7
264	ร้าวอก	7
265	ริดสีดวงเลือด	7
266	ลมพิษ	7
267	ลมพิษ	7
268	ลมพิษ	7
269	เลือดลมไหลเวียนไม่สะดวก	7
270	เลือดไหลไม่หยุด	7
271	เกี้ยวลม	6
272	ยางก๊ว	6
273	ยางก๊ว	6

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีรตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 8 / 47

วันที่ลงรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
274	ขางคั่น	6
275	ขางขวาง	6
276	ขางร้อนคอ	6
277	ขางแห้ง	6
278	ไข้กาน	6
279	ไข้คั่งโลห	6
280	ไข้เจือ	6
281	ไข้หนาวสัน	6
282	คลออดลูกแล้วเลือดไหลไม่หยุด	6
283	ขวาง	6
284	ตากุ้งยิง	6
285	ตาจี	6
286	ถูกหมกกัด	6
287	หัวเลือด	6
288	ปวดท้องหลังคลออดลูก	6
289	ปวดศีรษะอย่างรุนแรง	6
290	ปัสสาวะ	6
291	ปัสสาวะ	6
292	ฝีคันทมาลา	6
293	ฝีคันทมาลา	6
294	ฝีคันทมาลา	6
295	ฝีคันทมาลา	6
296	ฝีคันทมาลา	6
297	ฝีคันทมาลา	6
298	ฝีคันทมาลา	6
299	ฝีคันทมาลา	6
300	ฝีคันทมาลา	6
301	ฝีคันทมาลา	6
302	ฝีคันทมาลา	6
303	ฝีคันทมาลา	6
304	ฝีคันทมาลา	6
305	ฝีคันทมาลา	6
306	ฝีคันทมาลา	6
307	ฝีคันทมาลา	6
308	ฝีคันทมาลา	6
309	ฝีคันทมาลา	6
310	ฝีคันทมาลา	6
311	ฝีคันทมาลา	6
312	ฝีคันทมาลา	6

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสุนทรสนานาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 9 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แม่ฮ่องสอน, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการนานาชาติ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะจำแนก :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
313	เลือดไหลออกจากทวาร	6
314	เลือดออกปากและจมูก	6
315	สันนิบาตกุมภังค์	6
316	สันนิบาตไฉ้	6
317	สันนิบาตรังโง่	6
318	สาธุ	6
319	สาธุพอง	6
320	ทูลง	6
321	ขางกระด้าง	5
322	ขางกัณกระดูก	5
323	ขางกัณกระดูก	5
324	ขางกัณทัง	5
325	ขางปากเคหมัน	5
326	ขางป้าง	5
327	ขางทรวง	5
328	ขางเคส้อง	5
329	ไฉ้	5
330	ไฉ้ทัง	5
331	รื้อนไฉ้	5
332	ใจสัน	5
333	ตัวร้อน	5
334	ตุ่มแดง	5
335	ถูกผู้ล่องของร้าย	5
336	ทารกในครรภ์ดิ้นมาก	5
337	ประจำเดือนมาไม่ปกติ	5
338	ปวดตามเส้นเอ็น	5
339	ปวดหัวเข่า	5
340	ปากแห้ง	5
341	ผู้หญิงคลอดลูกแล้วเสียชีวิต	5
342	ฝีภายใน	5
343	ฝีลม	5
344	มะเร็งกระดูกสันหลัง	5
345	มะเร็งกระดูกขา	5
346	มะเร็งกระดูกหน้า	5
347	มะเร็งราม	5
348	มะเิกขาว	5
349	มะเิกขาว	5
350	มือและเท้าไม่มีแรง	5
351	ไม่สบาย	5

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีรคำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRC13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 10 / 47

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
352	ร้อนใน	5
353	รับประทานอาหารไม่พิน	5
354	ลงแดง	5
355	ลมกระดังงา	5
356	ลมที่ลงเดิน	5
357	ลมมือ	5
358	ลมผิดเดือน	5
359	ลมมะเร็งตรง	5
360	ลมจิตขัดขวาง	5
361	ลมสะอื้น	5
362	ลมสันนิบาต	5
363	ลมอัมพาต	5
364	ละบอง	5
365	ล่าลูก	5
366	เลือดออกในลำคอ	5
367	สันนิบาตตกท้อง	5
368	सानแกมขาว	5
369	सानในท้อง	5
370	सानสะเพา	5
371	เสลดติดคอ	5
372	เส้นคด	5
373	กานลม	4
374	เกี่ยวกินท้อง	4
375	เกี่ยวเข้าไส้	4
376	เกี่ยวเข้าไส้	4
377	ยางกระดูก	4
378	ยางกุม	4
379	ยางกุมใจ	4
380	ยางขึ้นศีรษะ	4
381	ยางไย	4
382	ยางไยสะดุ้ง	4
383	ยางตุ้	4
384	ยางน้ำนม	4
385	ยางปวดฟัน	4
386	ยางลงท้อง	4
387	ยางลมก๊อ	4
388	ยางเลือด	4
389	ไยยางพอง	4
390	ไยจ้วน	4

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีรคำรยาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 11 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการล้านนา :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการอักษรล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
391	คอระโนย	4
392	คอแห้ง	4
393	จ๊วนแกมขาง	4
394	จ๊วนควาย	4
395	จ๊วนช้าง	4
396	จ๊วนตาเพ็ลล	4
397	จุกเสียดท้อง	4
398	จุกเสียดแน่นที่ลำคอ	4
399	จุกเสียดซี่ข้าง	4
400	เจ็บปาก	4
401	เจ็บท่อนอก	4
402	ชัก	4
403	ต้อสาย	4
404	ตะคริวลม	4
405	ถ่ายปัสสาวะบ่อย	4
406	ทารกในครรภ์ไม่ดิ้น	4
407	น้ำปัสสาวะเป็นสีแดง	4
408	เบื่ออาหาร	4
409	ใบหน้าวมพอง	4
410	ปวดกระดูก	4
411	ปวดท้อง	4
412	ปวดศีรษะข้างเดียว	4
413	ปวดท่อนบริเวณท้องน้อย	4
414	ป้างไค้	4
415	ปิกินใจ	4
416	ปีแหม่มาน	4
417	ปีเหล้า	4
418	ผมขาง	4
419	แผลในปาก	4
420	แผลไฟไหม้	4
421	ฝีในลำคอ	4
422	ฝีปากทุม	4
423	ฝีสานในท้อง	4
424	ฝีหัวตับ	4
425	มะเร็งครุดขายขอ	4
426	มะเร็งทะมอย	4
427	มะเร็งไฟน้อย	4
428	มุตตะมิดองเส้า	4
429	รากสาตขาว	4

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีรตำรายาสุนทรสนานาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 12 / 47

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการนานาชาติ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะจำแนก :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
430	รากขาดหัก	4
431	รากขาดไฟ	4
432	ลำมะนาดขึ้นศีรษะ	4
433	ริดสีดวงตา	4
434	ริดสีดวง	4
435	ริดสีดวงศีรษะ	4
436	ริดสีดวงลำไส้	4
437	ริดสีดวง	4
438	ริดสีดวงน้ำ	4
439	ริดสีดวงแดง	4
440	ริดสีดวงศีรษะ	4
441	ริดสีดวง	4
442	ริดสีดวง	4
443	ริดสีดวงศีรษะ	4
444	ริดสีดวง	4
445	ริดสีดวง	4
446	ริดสีดวงจากอวัยวะเพศชาย	4
447	ริดสีดวงตามไรฟัน	4
448	ริดสีดวงเพดาน	4
449	ริดสีดวงปาก	4
450	ริดสีดวงปาก	4
451	ริดสีดวงศีรษะ	4
452	ริดสีดวงตาแดง	4
453	ริดสีดวงมือเท้ากระดูก	4
454	ริดสีดวงเรื้อรัง	4
455	ริดสีดวงสองคลอง	4
456	ริดสีดวงอวัยวะ	4
457	ริดสีดวง	4
458	ริดสีดวง	4
459	ริดสีดวง	4
460	ริดสีดวง	4
461	ริดสีดวง	4
462	ริดสีดวง	4
463	ริดสีดวง	4
464	ริดสีดวง	4
465	ริดสีดวงมาก	4
466	ริดสีดวงน้อย	4
467	ริดสีดวง	3
468	ริดสีดวง	3

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีรตำรายาสุนทรส้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 13 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการนานาชาติ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะจำแนก :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
469	เกี่ยวกินลำไส้	3
470	เกี่ยวพราย	3
471	เกี่ยวไฟ	3
472	ข้างกินด้น	3
473	ข้างกินลำไส้	3
474	ข้างไย่ดิน	3
475	ข้างจ้วน	3
476	ข้างจุกเสียด	3
477	ข้างท้องเดิน	3
478	ข้างท้องคอ	3
479	ข้างนิ้ว	3
480	ข้างปากเมื่อย	3
481	ข้างมะโปก	3
482	ข้างร้อน	3
483	ข้างลมขึ้น	3
484	ข้างลมล่า	3
485	ข้างสันนิบาตแกมรากสาด	3
486	ข้างเสลด	3
487	ไย่กันเริมร้อน	3
488	ไย่ยา	3
489	ไย่ลัก	3
490	ไย่ร้าย	3
491	ไย่ชูด	3
492	ไย่ชูดดำ	3
493	คั้งไหล	3
494	คั้งผูก	3
495	จ้วนเสลด	3
496	จ้วนเสื่อ	3
497	จ้วนแห้ง	3
498	จ้อย	3
499	แฉสม	3
500	ดีพ	3
501	ดีมน้ำแล้วอาเจียน	3
502	เดินไม่ได้	3
503	ตาต้อ	3
504	ตาบอด	3
505	คู่ผด้นท่าง	3
506	คู่ผพจ้วน	3
507	คู่ผคลวง	3

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์คำรายาสมุนไพรร้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRC13/2004 : LNNRPFM13

หน้า :: 14 / 47

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการสันสกฤต :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
508	ถ่ายปัสสาวะปนเลือด	3
509	ถ่ายปัสสาวะเป็นเลือด	3
510	ท้องดำแดง	3
511	ท้องมี	3
512	ท้องร่วงจากโรคเบา	3
513	ท้องร่วงจากโรคมะโปก	3
514	ทารกในครรภ์เคลื่อนขึ้นด้านบน	3
515	น้ำนมไหล	3
516	น้ำปัสสาวะมีสีเหลืองเหมือนน้ำขี้	3
517	น้ำปัสสาวะมีสีเหลืองขึ้น	3
518	นิ่วปัส	3
519	ปวดกระดูกข้อต่อ	3
520	ปวดรากฟัน	3
521	ปวดทนต์	3
522	ปวดลงคอ	3
523	ปีเกี้ยว	3
524	ปีแกมเกี้ยว	3
525	ปีร้อน	3
526	ปีล่าลูก	3
527	ปีสันนิบาต	3
528	ผมั่ว	3
529	ผิดระดู	3
530	ผี 3 ดวง	3
531	ผีเข้าไฟ	3
532	ผีจรดลม	3
533	ผีเครื่องแกมขาง	3
534	ผีไต่หนัง	3
535	ผีในลำไส้	3
536	ผีป่วนตัวเมีย	3
537	ผีลักบัว	3
538	ผีมะเร็งครูด	3
539	ผีสวนช้าง	3
540	พรายกินลูก	3
541	พรายช้าง	3
542	พรายนก	3
543	พรายมีดบั้ง	3
544	พรายจิ้ง	3
545	พรายเลือด	3
546	พลงลม	3

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีรคำรายาสมุนไพรร้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 15 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะจำแนก :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
547	พูดไม่ได้	3
548	แพ้ท้อง	3
549	มะเร็งบวม	3
550	มะเร็งบวมขึ้นเส้นเอ็น	3
551	มะเร็งบวมข้าง	3
552	มะเร็งบวมตามข้อ	3
553	มะเร็งบวมไฟ	3
554	มะเร็งบวมเย็บ	3
555	มะเร็บนั่น	3
556	มะเร็บบ้าง	3
557	มะเร็บนั่น	3
558	มะเร็บนั่น	3
559	มะเร็บทะลุปากดำ	3
560	มะเร็บทะลุคาง	3
561	มะเร็บท้อง	3
562	มะเร็บท้อง	3
563	มะเร็บท้อง	3
564	มะเร็บท้อง	3
565	มึนและเท้าเย็น	3
566	มึนและเท้าเย็น	3
567	มึนและเท้าเย็น	3
568	มึนและเท้าเย็น	3
569	มึนและเท้าเย็น	3
570	มึนและเท้าเย็น	3
571	มึนและเท้าเย็น	3
572	ร้อน	3
573	รับประทานอาหารไม่ได้	3
574	จิตสับสนบริเวณพื้น	3
575	จิตสับสนขึ้น	3
576	ง่วง	3
577	ง่วง	3
578	ง่วง	3
579	ง่วง	3
580	ง่วง	3
581	ง่วง	3
582	ง่วง	3
583	ง่วง	3
584	ง่วง	3
585	ง่วง	3

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีรคำรายาสมุนไพรร้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 16 / 47

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แม่ฮ่องสอน, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะจีน :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
586	ลมพิษ	3
587	ลมพิษวง	3
588	ละเมอ	3
589	เลือดกำเียน	3
590	เลือดขึ้นศีรษะ	3
591	เลือดออกคอ	3
592	เลือดออกตามทวาร	3
593	เลือดออกที่อวัยวะเพศหญิง	3
594	สันนิบาตกระต้าง	3
595	สันนิบาตขี้	3
596	สันนิบาตขึ้น	3
597	สันนิบาตใช้มือใช้เท้า	3
598	สันนิบาตขี้ไฟ	3
599	สันนิบาตรากสาด	3
600	สันนิบาตลม	3
601	สันนิบาตเลือดแห้ง	3
602	สันนิบาตเสีย	3
603	สันนิบาตพุ่ม	3
604	सानก๊อ	3
605	सानยัด	3
606	सानครูด	3
607	सानดาตแต่ง	3
608	सानฤ	3
609	सानลมพ	3
610	सानไอ	3
611	เสียนคำ	3
612	คมตสดี	3
613	ชุดคำ	3
614	เพียบซาตามปลายมือปลายเท้า	3
615	ออกรากสาด	3
616	กานกินลูกกินใจ	2
617	กานกุ่มใจ	2
618	กานจับโน	2
619	กานนอก	2
620	กานร่อน	2
621	กัวไอ	2
622	เกสื้อน	2
623	เกี้ยวกินลูกในท้อง	2
624	เกี้ยวกินหัวใจ	2

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในตำมบัตรคำรายาสมุนไพรร้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้า :: 17 / 47

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะจำแนก :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
625	เกี่ยวแน่น	2
626	เกี่ยวติด	2
627	เกี่ยวพันใจ	2
628	เกี่ยวมีแปลง	2
629	เกี่ยวมีพิษ	2
630	เกี่ยวลมเสียบ	2
631	เกี่ยวเลือดเข้าหัวใจ	2
632	เกี่ยวเหว้า	2
633	แก้มบวม	2
634	ยางกำมั่ว	2
635	ยางกินหัวลูก	2
636	ยางแกมสาน	2
637	ยางกระมีด	2
638	ยางคัตยั้ง	2
639	ยางคัตเสียบ	2
640	ยางจุมเฝ้า	2
641	ยางชววด	2
642	ยางชางเข้าสำไ้	2
643	ยางด้อย	2
644	ยางด้อยกับลูก	2
645	ยางตุ้ม	2
646	ยางทัน	2
647	ยางแน่นท้อง	2
648	ยางปวดท้อง	2
649	ยางไฟตกท้อง	2
650	ยางม้อย	2
651	ยางมุดตะมิด	2
652	ยางเฝ้า	2
653	ยางรากขาดเข้าสำไ้	2
654	ยางรัดติดวงไฟ	2
655	ยางลงสิงค์	2
656	ยางลมคัน	2
657	ยางลมแค้น	2
658	ยางลมเปิด	2
659	ยางลมเสียบ	2
660	ยางลมหมื่น	2
661	ยางลิ้นห้อย	2
662	ยางเลือดสำ	2
663	ยางสุก	2

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีรตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 18 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แม่ฮ่องสอน, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
664	ยางเสียขลุ่ย	2
665	ยางขลุ่ย	2
666	ยางขลุ่ย	2
667	ยางขลุ่ย	2
668	ยางขลุ่ย	2
669	ขี้รากสองทอน	2
670	ขี้รากสองทอน	2
671	ขี้รากสองทอน	2
672	ขี้รากสองทอน	2
673	ขี้รากสองทอน	2
674	ขี้รากสองทอน	2
675	ขี้รากสองทอน	2
676	ขี้รากสองทอน	2
677	ขี้รากสองทอน	2
678	ขี้รากสองทอน	2
679	ขี้รากสองทอน	2
680	ขี้รากสองทอน	2
681	ขี้รากสองทอน	2
682	ขี้รากสองทอน	2
683	ขี้รากสองทอน	2
684	ขี้รากสองทอน	2
685	ขี้รากสองทอน	2
686	ขี้รากสองทอน	2
687	ขี้รากสองทอน	2
688	ขี้รากสองทอน	2
689	ขี้รากสองทอน	2
690	ขี้รากสองทอน	2
691	ขี้รากสองทอน	2
692	ขี้รากสองทอน	2
693	ขี้รากสองทอน	2
694	ขี้รากสองทอน	2
695	ขี้รากสองทอน	2
696	ขี้รากสองทอน	2
697	ขี้รากสองทอน	2
698	ขี้รากสองทอน	2
699	ขี้รากสองทอน	2
700	ขี้รากสองทอน	2
701	ขี้รากสองทอน	2
702	ขี้รากสองทอน	2

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 19 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการล้านนา :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะเฉพาะ :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
703	ตะคริวบริเวณใต้ตา	2
704	ตาฟาง	2
705	ตุ่มลม	2
706	เดาะ	2
707	ถ่ายปัสสาวะมาก	2
708	ถูกไฟร้าว	2
709	ท้องปิ่ม	2
710	ท้องมาน	2
711	ท้องร่วงจากโรคอุจจาระร่วง	2
712	ทะมอย	2
713	ทารกไม่สบาย	2
714	เท้าบวม	2
715	ไทโก	2
716	น้ำปัสสาวะมีสีขุ่นเหมือนน้ำมูกขาว	2
717	น้ำลายไหลออกปาก	2
718	นิ้วก้น	2
719	นิ้วเนื้อ	2
720	บวมพราย	2
721	น้ำเลือด	2
722	ปวดกระเพาะปัสสาวะ	2
723	ปวดศีรษะออกตา	2
724	ปวดบวม	2
725	ปวดแสบ	2
726	ปวดคาง	2
727	ขับปัสสาวะ	2
728	ปากแห้งคอแห้ง	2
729	ไข้สูง	2
730	ไข้ใหญ่	2
731	ปากมากไฟพาด	2
732	ปัสสาวะ	2
733	ปัสสาวะ	2
734	ปัสสาวะ	2
735	ปัสสาวะ	2
736	ปัสสาวะ	2
737	ปัสสาวะ	2
738	ปัสสาวะ	2
739	ปัสสาวะ	2
740	ปัสสาวะ	2
741	ปัสสาวะ	2

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 20 / 47

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการล้านนา :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการอักษรล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
742	ปีหัด	2
743	ปีหัดขึ้น	2
744	ปมร้อนกันเย็น	2
745	ปีเก็ดแตร	2
746	ปีตุตช้าง	2
747	ปีตุตหัวเขี้ยว	2
748	ปีตาวมัว	2
749	ปีโนปาก	2
750	ปีปวก	2
751	ปีฝักบัวตัวผู้	2
752	ปีฝักบัวหัวคว่ำตัวเมีย	2
753	ปีมะเร็งลูกหนูบิดทวาร	2
754	ปีจ้ายในลำคอ	2
755	ปีจ้ามะขนาดลูกหนู	2
756	ปีซานลมพ	2
757	ปีซานทรวง	2
758	ปีสุกยาว	2
759	ปีสุกดำ	2
760	พรายนกจับ	2
761	พรายลม	2
762	พรายเหล็ก	2
763	พิษไม่	2
764	พูดจาไม่รู้เรื่อง	2
765	พูดไม่ชัด	2
766	ฟกช้าง	2
767	พันค	2
768	มะเร็งกอก	2
769	มะเร็งกาน	2
770	มะเร็งแกมไม้	2
771	มะเร็งปัสสาวะ	2
772	มะเร็งตุตกำม	2
773	มะเร็งตุตกินผสม	2
774	มะเร็งตุตแกมसान	2
775	มะเร็งตุตคอปอง	2
776	มะเร็งตุตดำ	2
777	มะเร็งตุตถุงเข้า	2
778	มะเร็งตุตเบี่ยง	2
779	มะเร็งตุตไฟ	2
780	มะเร็งตุตลมเขี้ยว	2

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - P RNC13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 21 / 47

วันที่ลงรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
781	มะเร็งคัน รุขุด	2
782	มะเร็งดวง ตืด	2
783	มะเร็งดำ	2
784	มะเร็งตลกทอลย	2
785	มะเร็งเหิน	2
786	มะเร็งทะมยตัวผู้	2
787	มะเร็งเกียดแดง	2
788	มะเร็งปากดำ	2
789	มะเร็งสามข้าง	2
790	มะเร็งสามดวงแสน	2
791	มะเร็งสุทธกะ	2
792	มะเร็งทมน	2
793	มะเร็งอชุต	2
794	มะโปกแกมสาม	2
795	มะโปกยักว้าง	2
796	มะโปกต้อย	2
797	มะโปกนึ่ง	2
798	มะโปกมูกเลือด	2
799	มะโปกลงท้อง	2
800	มะโปกลมหัว	2
801	มะโปกทูลูกมูกเลือด	2
802	มานพ	2
803	มานพ รัด	2
804	มานพ รุง	2
805	มานพ สม	2
806	มานพ สวัด	2
807	มุตตะมิดกับลูก	2
808	มุตตะมิดกามราคะ	2
809	มุตตะมิดเย้ายื้อ	2
810	มุตตะมิดในลำไส้	2
811	มุตตะมิดลมท้องเต็น	2
812	มุตตะมิดลมสามแกมขางไฟ	2
813	แมงป่องต้อย	2
814	ไม้สม	2
815	ไม้แก้ง	2
816	ร้อนปาก	2
817	รากสม	2
818	รากสามแกมขาง	2
819	รากสามแกมสันหนาด	2

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีรตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRC13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 22 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แม่ฮ่องสอน, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการอักษรล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
820	รากสาดร้อน	2
821	รากสาดแห้ง	2
822	รากสาดโอ	2
823	รำมะนาดทรวง	2
824	ริดสีดวงขาว	2
825	ริดสีดวงชมพู	2
826	ริดสีดวงดำ	2
827	รุ่งกบ	2
828	รุ่งเขียด	2
829	รุ่งหิน	2
830	จุดตกที่ช่อง	2
831	จุดเขลิ้ง	2
832	ลงท้องดำ	2
833	ลมเกี่ยวกระดูก	2
834	ลมเกี่ยวสะเอ็ด	2
835	ลมคัน	2
836	ลมจวน	2
837	ลมตะคริว	2
838	ลมธนู	2
839	ลมธนูผ่าทงาย	2
840	ลมบิด	2
841	ลมบี	2
842	ลมพราย	2
843	ลมพิษขาด	2
844	ลมมืดบอดตื้อหัวใจ	2
845	ลมร้ายเข้าหัวใจ	2
846	ลมสำ	2
847	ละบองแสม	2
848	เลือดขึ้นจุกอก	2
849	เลือดเข้าสำไส้	2
850	เลือดเข้าหัวใจ	2
851	เลือดลมมุตตะมิต	2
852	สันนิบาต 10 จำพวก	2
853	สันนิบาตกลิ้งกลับ	2
854	สันนิบาตแก่	2
855	สันนิบาตแกมรากสาด	2
856	สันนิบาตขางข้าง	2
857	สันนิบาตคังจวง	2
858	สันนิบาตตางแย้ง	2

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีรตำรายาสุนไพรร้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 23 / 47

วันที่ลงรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการรักษาร้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
859	สันนิบาตงู	2
860	สันนิบาตจุกแน่น	2
861	สันนิบาตชักชายเขียง	2
862	สันนิบาตตัวร้อน	2
863	สันนิบาตผุ	2
864	สันนิบาตผื่นเข้า	2
865	สันนิบาตพิษ	2
866	สันนิบาตลมขึ้น	2
867	สันนิบาตลมต่ำ	2
868	สันนิบาตสาธุ	2
869	สันนิบาตลูก	2
870	สันนิบาตลูกเห็บ	2
871	สันนิบาตสาวโย	2
872	สันนิบาตเสา	2
872	สันนิบาตเสา	2
873	สันนิบาตทลงลิ้ม	2
874	สันนิบาตทลง	2
875	สันนิบาตทะเลาะแตก	2
876	सानเกี้ยว	2
877	सानเขาวัว	2
878	सानคอดับ	2
879	सानแฉ้น	2
880	सानแดง	2
881	सानผัด	2
882	सानร่ามระนาดคอบวมพอง	2
883	सानลงท้อง	2
884	सानลมก้าม	2
885	सानลมพอง	2
886	सानเสา	2
887	สาธุลาอาหาร	2
888	เสลดขึ้น	2
889	เสียงแสบแห้ง	2
890	ใส่เลือด	2
891	หน้ามืด	2
892	หวัด	2
893	คัดแดง	2
894	คัดตกท้อง	2
895	เครือไม่ออก	2
896	ลองพระบาท	2
897	อัคนีราน	2

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 24 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แม่ฮ่องสอน, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการล้านนา :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการอักษรล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
898	อาเจียนมีแต่ลมออกมา	2
899	อุจจาระเป็นสีขาว	2
900	อุจจาระเป็นสีดำหรือสีแดง	2
901	ไอแห้ง	2
902	อกชววม	1
903	กระดูกง้าว	1
904	กระดูกหัก	1
905	กระดูกน้ำ	1
906	กล้ามเนื้อแข็ง	1
907	กะย่นผ่น	1
908	กานกินใจ	1
909	กานกินตับ	1
910	กานกินเต้าน	1
911	กานเกี้ยว	1
912	กานครวบ	1
913	กานเจ็บอก	1
914	กานดำ	1
915	กานแดง	1
916	กานปากสูกปากพล่ง	1
917	กานไฟ	1
918	กานไฟเดือน 5	1
919	กานม้อย	1
920	กานเย็น	1
921	กานสีมดัดสีมดปลอด	1
922	กานอุกขาว	1
923	กานเลือด	1
924	กานว้อมมี	1
925	กานสิงคี	1
926	กานพมกพกแดงดำ	1
927	กานขาท	1
928	กาวทองน้อย	1
929	กาวทองเลือด	1
930	กาวทองเลือดลำอุก	1
931	กาวมูก	1
932	เก็ดตีมี	1
933	เก็ดตีแตงข้าวโพม	1
934	เก็ดตีดำ	1
935	เกียวกาน	1
936	เกียวกินกระดูก	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 25 / 47

วันที่ลงรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
937	เกี่ยวกับเส้นเอ็น	1
938	เกี่ยวกับขี้ด	1
939	เกี่ยวกับท้องเข้าไส้	1
940	เกี่ยวกับจวนไส้	1
941	เกี่ยวกับงวย	1
942	เกี่ยวกับเกลือ	1
943	เกี่ยวกับแดง	1
944	เกี่ยวกับท้อง	1
945	เกี่ยวกับน้ำ	1
946	เกี่ยวกับพิษ	1
947	เกี่ยวกับมะเเือก	1
948	เกี่ยวกับอ้า	1
949	เกี่ยวกับรวบรัด	1
950	เกี่ยวกับลมเย็น	1
951	เกี่ยวกับลมแฉะ	1
952	เกี่ยวกับลมบิด	1
953	เกี่ยวกับลูก	1
954	เกี่ยวกับหลวง	1
955	เกี่ยวกับอินทนิล	1
956	ขี้ดขี้ล	1
957	ขางกัดไส้	1
958	ขางกัดเส้น	1
959	ขางกัดเสลด	1
960	ขางกำมด	1
961	ขางกำปาก	1
962	ขางกินตามโรงฟัน	1
963	ขางกินเส้น	1
964	ขางกินเส้นเอ็น	1
965	ขางแกมกำมดหลวง	1
966	ขางแกมบี	1
967	ขางแกมมะเเือกจรด	1
968	ขางแกมมดตะยิด	1
969	ขางแกมจรด	1
970	ขางแกมสันนิบาตรากสาต	1
971	ขางขระเหม้า	1
972	ขางขี้ด	1
973	ขางขี้แฉะ	1
974	ขางขี้	1
975	ขางเข้าไส้	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRNC13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 26 / 47

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แม่ฮ่องสอน, ลำปาง, ลำพูน

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะจีน :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
976	ขางควบ	1
977	ขางคอติบ	1
978	ขางคัม	1
979	ขางคางคัม	1
980	ขางโค	1
981	ขางจ้วนเพื่อง	1
982	ขางจล่ง	1
983	ขางจุกเสียดแน่นท้อง	1
984	ขางเจ็บคอ	1
985	ขางเจ็บปาก	1
986	ขางเจ็บอก	1
987	ขางชลง	1
988	ขางชำ	1
989	ขางดาด	1
990	ขางดำ	1
991	ขางดิบ	1
992	ขางเดื่อ	1
993	ขางเดือด	1
994	ขางตัวผู้	1
995	ขางติดสัน	1
996	ขางถัก	1
997	ขางท้องเดือด	1
998	ขางท้องค้อสัน	1
999	ขางท่งเข้าสำไส้	1
1000	ขางท่งคึด	1
1001	ขางท่งลูกฉล่น	1
1002	ขางพ้อย	1
1003	ขางหน้า	1
1004	ขางหน้าปู	1
1005	ขางเนื้อร้อน	1
1006	ขางโนกระเพาะปัสสาวะ	1
1007	ขางโนปาก	1
1008	ขางบวม	1
1009	ขางปากบวมพอง	1
1010	ขางปากแห้ง	1
1011	ขางปาก	1
1012	ขางผาเพ็ด	1
1013	ขางผิเดือด	1
1014	ขางผิง	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์คำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 27 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะจำแนก :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1015	บางพพวนยวันดัง	1
1016	บางขุมขม	1
1017	บางเขียวนาย	1
1018	บางรื้อนท้อ	1
1019	บางราก	1
1020	บางริดสีดวงเข้าไส้	1
1021	บางร่ม	1
1022	บางเรือน	1
1023	บางลงเกย	1
1024	บางลงไส้	1
1025	บางลมเกี้ยว	1
1026	บางลมขัด	1
1027	บางลมพิษ	1
1028	บางลมร้อน	1
1029	บางลมริด	1
1030	บางลมแห้ง	1
1031	บางสาว	1
1032	บางไส้สั้น	1
1033	บางสั้นเก็ม	1
1034	บางสั้นขาว	1
1035	บางสั้นแตก	1
1036	บางสั้นร้อน	1
1037	บางสั้นพ่น	1
1038	บางส้ม	1
1039	บางลูกน้อย	1
1040	บางเลือดขึ้น	1
1041	บางเลือดเข้าเส้นเอ็น	1
1042	บางเลือดขึ้นร้อน	1
1043	บางลมบด	1
1044	บางสะตอ	1
1045	บางสะท้าน	1
1046	บางสะอิด	1
1047	บางสะอึก	1
1048	บางสั้นนิบดรากสาต	1
1049	บางเสียบก้อน	1
1050	บางไส้ผืน	1
1051	บางไส้สั้น	1
1052	บางทูล	1
1053	บางหวัด	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 28 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1054	ขางหัวลูก	1
1055	ขางซูด	1
1056	ขางโฝ	1
1057	ขางโหม่ปาก	1
1058	ขางลอกตา	1
1059	ขางล่อนเพสีย	1
1060	ขางลิด	1
1061	ขางเลิมเคสียง	1
1062	ขี้โยก	1
1063	ขี้ราก	1
1064	ขี้ขางววม	1
1065	ขี้ขางสิบ	1
1066	ขี้ขม	1
1067	ขี้กุ่ม	1
1068	ขี้เกี้ยว	1
1069	ขี้แกมขาง	1
1070	ขี้ขางทอง	1
1071	ขี้ขางไฟ	1
1072	ขี้ขางม้อย	1
1073	ขี้ขางสิ้นขาว	1
1074	ขี้แฉ้น	1
1075	ขี้จตุตกะ	1
1076	ขี้ตีพ	1
1077	ขี้เลือน	1
1078	ขี้ตาสี	1
1079	ขี้ท้อ	1
1080	ขี้ไผ่	1
1081	ขี้ผสมเคสียง	1
1082	ขี้ฟองสุต	1
1083	ขี้ม้อย	1
1084	ขี้มะเร็งจตุตกะ	1
1085	ขี้ร้อนกลวงใจ	1
1086	ขี้ร้อนกาน	1
1087	ขี้ร้อนท้อ	1
1088	ขี้ร้อนใน	1
1089	ขี้ราก	1
1090	ขี้รากขาดขาว	1
1091	ขี้รากขาดดำ	1
1092	ขี้รากขาดทอง	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 29 / 47

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะจีน :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1093	ไม้รากสาดเคส็อง	1
1094	ไม้รางเรื่อ	1
1095	ไม้จูดคำ	1
1096	ไม้จูดแดง	1
1097	ไม้เรื่อตลอก	1
1098	ไม้ลอม	1
1099	ไม้ลำลูก	1
1100	ไม้เลียงเนื้อเลียงตัว	1
1101	ไม้วันเหินวัน	1
1102	ไม้สะลัน	1
1103	ไม้สันนิบาตมอญ	1
1104	ไม้สันนิบาตเรือ	1
1105	ไม้เส้นไม้เส้น	1
1106	ไม้ควัดใหญ่	1
1107	ไม้ชุดแดง	1
1108	ไม้เพงา	1
1109	ไม้ลอกจูด	1
1110	ไม้ลาเคียน	1
1111	ครั้นเนื้อครั้นตัว	1
1112	ควายขวิด	1
1113	คอสืบต้น	1
1114	คันทา	1
1115	คูนน้ำนม	1
1116	โคนขาพลอง	1
1117	จ้วนด้อย	1
1118	จ้วนนัง	1
1119	จ้วนแมว	1
1120	จ้วนวีว	1
1121	จ้วนसान	1
1122	จ้วนเคส็อง	1
1123	งานดำ	1
1124	เงียงปลาตุ๊กปัก	1
1125	ละพริ้ง	1
1126	เจ็บตา	1
1127	เจ็บตามเส้นเอ็น	1
1128	เจ็บปวดอวัยวะเพศหญิง	1
1129	เจ็บหลัง	1
1130	ชำ	1
1131	ชำร้ว	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 30 / 47

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะจีน :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1132	แฉล้มพิษ	1
1133	แฉล้ม	1
1134	ช่อมูกี้	1
1135	เชื้องูขี้	1
1136	ต่อนลงเฝ้า	1
1137	ดีดอยไข่	1
1138	ดีดอยลม	1
1139	ดีมนมแล้วเอาเขียน	1
1140	ดีมน้ำไม่ได้	1
1141	ดีดก้นหอย	1
1142	ดีดดาต	1
1143	ดีดเคี้ยว	1
1144	ดีดริตสีดวง	1
1145	ตะคริวกินกระดูก	1
1146	ตะคริวตามกระดูกและเส้นเอ็น	1
1147	ตะคริวม่วงช้าง	1
1148	ตะคริวเลือด	1
1149	ตะคริวเลือดลม	1
1150	ดาดาย	1
1151	ดาเพดียง	1
1152	ดุ่มกาน	1
1153	ดุ่มขางพิษ	1
1154	ดุ่มข้าวโหม้ก้ำเค็ลียง	1
1155	ดุ่มข้าวโหม้ด้าแดง	1
1156	ดุ่มข้าวโหม้ห้อย	1
1157	ดุ่มข้าวโหม้หลวง	1
1158	ดุ่มเข้าใน	1
1159	ดุ่มคันท	1
1160	ดุ่มดอกเขาะ	1
1161	ดุ่มดำ	1
1162	ดุ่มผิ	1
1163	ดุ่มมะเร็ง	1
1164	ดุ่มรากชาด	1
1165	ดุ่มริตสีดวง	1
1166	ดุ่มสุกกลายเป็นมะเร็งพุ่ม	1
1167	ดุ่มพ่นอง	1
1168	ดุ่มพม่ากฐา	1
1169	ดุ่มพืดแกมเก็ดแรด	1
1170	ดุ่มเค็ลียง	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 31 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1171	ถ่ายปัสสาวะเป็นเลือด	1
1172	ถ่ายปัสสาวะปนเลือดทราย	1
1173	ถ่ายปัสสาวะแล้วปวดอวัยวะเพศ	1
1174	ถ่ายอุจจาระออกมาเป็นน้ำ	1
1175	ถ่ายอุจจาระออกมาเป็นมูกปนเลือด	1
1176	ทวารบิด	1
1177	ท้องบวม	1
1178	ท้องร่วงจากอุจจาระ	1
1179	ท้องร่วงจากโรคไตอักเสบ	1
1180	ท้องร่วงจากโรคไตอักเสบ	1
1181	ท้องร่วงจากโรคไต	1
1182	ท้องร่วงเนื่องจากรับประทานอาหารผิด	1
1183	ท้องเสียอย่างรุนแรง	1
1184	ท้องอืด	1
1185	ทะยำนวน	1
1186	ทารกเป็นไข้	1
1187	เท้าเย็น	1
1188	แพ้ท้อง	1
1189	ธัมมะสูตร	1
1190	นอนไม่หลับ	1
1191	น้ำกัดเท้า	1
1192	น้ำตาไหล	1
1193	น้ำปัสสาวะเป็นสีขาวเหมือนน้ำนม	1
1194	น้ำปัสสาวะมีสีขาวเหมือนน้ำปูน	1
1195	น้ำปัสสาวะไหลออกมา	1
1196	น้ำลายเหนียว	1
1197	นิ้วซีด	1
1198	นิ้วเขียว	1
1199	เหงื่อออก	1
1200	บวมพอง	1
1201	บวมลูก	1
1202	บวม	1
1203	บวม	1
1204	เบื่อพิษ	1
1205	เบื่อพิษ	1
1206	ปวดเมื่อย	1
1207	ปวด	1
1208	ปวดเข่า	1
1209	ปวดบริเวณ	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที :: 32 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งในชุด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะจีน :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1210	ปวดเข่า	1
1211	ปวดลำคอ	1
1212	ปวดหลัง	1
1213	ปวดอวัยวะเพศ	1
1214	บวม	1
1215	ปากเปื่อย	1
1216	ปากสากปากพัง	1
1217	ไข้	1
1218	ไข้ลม	1
1219	ไข้ลมพิษ	1
1220	บิด	1
1221	บิดเฉียบพลัน	1
1222	บิดเรื้อรัง	1
1223	บิด	1
1224	บิด	1
1225	บิด	1
1226	บิด	1
1227	บิด	1
1228	บิด	1
1229	บิด	1
1230	บิด	1
1231	บิด	1
1232	บิด	1
1233	บิด	1
1234	บิด	1
1235	บิด	1
1236	บิด	1
1237	บิด	1
1238	บิด	1
1239	บิด	1
1240	บิด	1
1241	บิด	1
1242	บิด	1
1243	บิด	1
1244	บิด	1
1245	บิด	1
1246	บิด	1
1247	บิด	1
1248	บิด	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 33 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการล้านนา :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1249	นิมฟ์กำเดียน	1
1250	นิร้อนกระพายน้ำ	1
1251	นิร้อน	1
1252	นิลมกัณ	1
1253	นิลมคัต	1
1254	นิลมสวน	1
1255	นิลมบอง	1
1256	นิเล็ดบั้น	1
1257	นิเล็ดตม	1
1258	นิสะตุน	1
1259	นิสะท่อน	1
1260	นิสะฮัน	1
1261	นิสั้งใจ	1
1262	นิเสียบ	1
1263	นิคัต	1
1264	นิเคจ้อลก	1
1265	นิเคจ้อง	1
1266	นิจ้อลก	1
1267	นิคตะฮันนิบาท	1
1268	นิมไฮโตเคจ้อง	1
1269	นิมพงอก	1
1270	นิ้มะเจ็ง	1
1271	นิ้มันไก่	1
1272	นิเกฮิดแห้ง	1
1273	นิแกมขาง	1
1274	นิเข้าดับ	1
1275	นิคจูด	1
1276	นิคจูดสะดา	1
1277	นิคจูดสะดานอก	1
1278	นิคจูดสะดาใน	1
1279	นิคจูดหัวคว่ำ	1
1280	นิคจูดหัวหงาย	1
1281	นิคั่นธูตร	1
1282	นิคจ้อกม	1
1283	นิคจ้อตกท้อง	1
1284	นิคจ้อตันท่า	1
1285	นิคจ้อหม่น	1
1286	นิชู้	1
1287	นิแดง	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRC13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 34 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1288	มีตะมอยมะเร็ง	1
1289	มีตะมอย	1
1290	มีตะมอยหัวดำ	1
1291	มีตะมอยหัวขาว	1
1292	มีที่สาคอ	1
1293	มีที่หัวเหน่า	1
1294	มีรูหูสด	1
1295	มีเน่า	1
1296	มีโน้จผูก	1
1297	มีโน้หู	1
1298	มีบริเวณข้อศอก	1
1299	มีบริเวณเข่า	1
1300	มีบัวราง	1
1301	มีเบือยหน้า	1
1302	มีพังพอน	1
1303	มีฟก	1
1304	มีมะรง	1
1305	มีมะเร็งคุดคั้น	1
1306	มีมะเร็งคุดข้าง	1
1307	มีมะเร็งข้าง	1
1308	มีมะเร็งทอน	1
1309	มีมะเร็งทะมอย	1
1310	มีเม็งหน้า	1
1311	มีลมตุ๊ก	1
1312	มีลมพิษ	1
1313	มีसानจุมตึง	1
1314	มีसानบริเวณกระเพาะปัสสาวะ	1
1315	มีสุกทุมหน้า	1
1316	มีสุกระตัวผู้	1
1317	มีสุกระตัวเมีย	1
1318	มีคุดทะมอย	1
1319	มีคุดลามไส้	1
1320	มีหัว	1
1321	มีอุปปวาททุมสูตร	1
1322	พยาธิ	1
1323	พริตชกตึง	1
1324	พริตเพ็ง	1
1325	พรายกับอุก	1
1326	พรายกับกระดูก	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 35 / 47

วันที่ลงรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แม่ฮ่องสอน, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการล้านนา :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการอักษรล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1327	พรายกินเส้นเอ็น	1
1328	พรายกินลลอก	1
1329	พรายงูจับ	1
1330	พรายนกกินลลอกหัว	1
1331	พรายมุง	1
1332	พรายปากบวม	1
1333	พรายแม่ด้ง	1
1334	พรายร้องกวาง	1
1335	พรายโร	1
1336	พรายลูกนก	1
1337	พรายทมา	1
1338	พรายทมุ	1
1339	พรายหักโค่นสิ้น	1
1340	พรายโล	1
1341	พลงน้ำ	1
1342	พืชชะควดแดง	1
1343	พืชจั่น	1
1344	พืชสาน	1
1345	เพลิงพระชม	1
1346	พกขาว	1
1347	พกแดง	1
1348	ไฟฟ้าเมื่อ	1
1349	ม่วง	1
1350	ม่วงขาว	1
1351	ม่วงทาง	1
1352	มวบ	1
1353	มะโหละสวด	1
1354	มะเจ็งกิดกระดุกขี้ดอ	1
1355	มะเจ็งเกี้ยว	1
1356	มะเจ็งยาว ไทมี	1
1357	มะเจ็งครุดก้อน	1
1358	มะเจ็งครุดก้นดอ	1
1359	มะเจ็งครุดเกี่ยวกิดกระดุก	1
1360	มะเจ็งครุดเกี่ยวธนู	1
1361	มะเจ็งครุดนกม เกี้ยว	1
1362	มะเจ็งครุดนกมพราย	1
1363	มะเจ็งครุดนกม รัดสีดวง	1
1364	มะเจ็งครุดขี้ด	1
1365	มะเจ็งครุดขางชัก	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 36 / 47

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะจีน :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1366	มะเร็งเต้านม	1
1367	มะเร็งเต้านม	1
1368	มะเร็งเต้านม	1
1369	มะเร็งเต้านม	1
1370	มะเร็งเต้านม	1
1371	มะเร็งเต้านม	1
1372	มะเร็งเต้านม	1
1373	มะเร็งเต้านม	1
1374	มะเร็งเต้านม	1
1375	มะเร็งเต้านม	1
1376	มะเร็งเต้านม	1
1377	มะเร็งเต้านม	1
1378	มะเร็งเต้านม	1
1379	มะเร็งเต้านม	1
1380	มะเร็งเต้านม	1
1381	มะเร็งเต้านม	1
1382	มะเร็งเต้านม	1
1383	มะเร็งเต้านม	1
1384	มะเร็งเต้านม	1
1385	มะเร็งเต้านม	1
1386	มะเร็งเต้านม	1
1387	มะเร็งเต้านม	1
1388	มะเร็งเต้านม	1
1389	มะเร็งเต้านม	1
1390	มะเร็งเต้านม	1
1391	มะเร็งเต้านม	1
1392	มะเร็งเต้านม	1
1393	มะเร็งเต้านม	1
1394	มะเร็งเต้านม	1
1395	มะเร็งเต้านม	1
1396	มะเร็งเต้านม	1
1397	มะเร็งเต้านม	1
1398	มะเร็งเต้านม	1
1399	มะเร็งเต้านม	1
1400	มะเร็งเต้านม	1
1401	มะเร็งเต้านม	1
1402	มะเร็งเต้านม	1
1403	มะเร็งเต้านม	1
1404	มะเร็งเต้านม	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRNC13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 37 / 47

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1405	มะเร็งธนูสวด	1
1406	มะเร็งน้ำ	1
1407	มะเร็งโนราช	1
1408	มะเร็งบัน	1
1409	มะเร็งเบ็ก	1
1410	มะเร็งประวา	1
1411	มะเร็งปากแดง	1
1412	มะเร็งเปื่อยเน่า	1
1413	มะเร็งฝักบัว	1
1414	มะเร็งฝักกาน	1
1415	มะเร็งฟ้าม่าน	1
1416	มะเร็งมานพิง	1
1417	มะเร็งสมลอกตา	1
1418	มะเร็งสำเห่เล็ก	1
1419	มะเร็งสิ้นเท้า	1
1420	มะเร็งสวด	1
1421	มะเร็งसान	1
1422	มะเร็งสุก	1
1423	มะเร็งแฉี	1
1424	มะเร็งหยาด	1
1425	มะเร็งทลวง	1
1426	มะเร็งหัวดำ	1
1427	มะเร็งหัวแดง	1
1428	มะเร็งหัวสี	1
1429	มะเร็งหัวเหลือง	1
1430	มะเร็งลอกซอน	1
1431	มะเร็งอุปวาท	1
1432	มะโคงกัณ	1
1433	มะโคงกานทงนิก	1
1434	มะโคงเกี้ยว	1
1435	มะโคงกมเกี้ยว	1
1436	มะโคงกมขางกมซาน	1
1437	มะโคงกมเสียดทนอง	1
1438	มะโคงกมยั้ง	1
1439	มะโคงกมยั้ง	1
1440	มะโคงกมยั้ง	1
1441	มะโคงกมยั้ง	1
1442	มะโคงกมยั้ง	1
1443	มะโคงกมยั้ง	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 38 / 47

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการล้านนา :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการอักษรล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1444	มะโหลไฟ	1
1445	มะโหลผูก	1
1446	มะโหลเม็ด	1
1447	มะโหลลงเลือด	1
1448	มะโหลลงเส้า	1
1449	มะโหลลมขี้ด	1
1450	มะโหลลมขาง	1
1451	มะโหลลมแซ	1
1452	มะโหลลมเลือด	1
1453	มะโหลลมसान	1
1454	มะโหลลำเลือด	1
1455	มะโหลลำไส้	1
1456	มะโหลเลือดแกมทนอง	1
1457	มะโหลเลือดแกมอาจุม	1
1458	มะโหลเลือดลม	1
1459	มะโหลสานคืด	1
1460	มะโหลเสียบ	1
1461	มะโหลทนอง	1
1462	มะโหลทลวง	1
1463	มะโหลทลวกัว	1
1464	ม่วงเลือด	1
1465	มาน	1
1466	มานตะตน	1
1467	มานเบญจกานี	1
1468	มานพล	1
1469	มานพ้ง	1
1470	มานสะอึก	1
1471	มีลูกตก	1
1472	มีนเมา	1
1473	มีนเท้าเกร็ง	1
1474	มีนและเท้าบวม	1
1475	มุตตะมิด กลายเป็นมุตตะลาด	1
1476	มุตตะมิด ก้อน	1
1477	มุตตะมิด กัดกระดูก	1
1478	มุตตะมิด กัดโยน	1
1479	มุตตะมิด กัดสิงค์	1
1480	มุตตะมิด กัดเส้นเอ็น	1
1481	มุตตะมิด กัว	1
1482	มุตตะมิด แกมเขียว	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 39 / 47

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

วันที่ลงรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการอักษรจีน :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1483	มุตตะขัด แกมมะเร็งครุดลมล่า	1
1484	มุตตะขัด แกมมะเร็งลมล่า	1
1485	มุตตะขัด แกมมะโศก	1
1486	มุตตะขัด แกมเยียวฮีน	1
1487	มุตตะขัด แกมลม	1
1488	มุตตะขัดขาว	1
1489	มุตตะขัดขี้แสบ	1
1490	มุตตะขัด เต็บคอ	1
1491	มุตตะขัด แห	1
1492	มุตตะขัด แดง	1
1493	มุตตะขัด น้ำ	1
1494	มุตตะขัด น้ำมกลายเป้นนิ้ว	1
1495	มุตตะขัด น้ำมวก	1
1496	มุตตะขัด ปวดเลว	1
1497	มุตตะขัด มูกพ่นองตกรวาร์	1
1498	มุตตะขัด ลมล่าแกมเกียร	1
1499	มุตตะขัด ล่าลูก	1
1500	มุตตะขัด เลว	1
1501	มุตตะขัด ไอ	1
1502	ไม้กินกระดูกและเส้นเอ็น	1
1503	ร้อนตามผิวหนัง	1
1504	ร้อนในทรวงอก	1
1505	รับประทานยาพิษ	1
1506	รากสีนนิบาค	1
1507	รากสาตกระด้าง	1
1508	รากสาตแกมปี	1
1509	รากสาตแกมซุด	1
1510	รากสาตเข้าไส้	1
1511	รากสาตแซ	1
1512	รากสาตตาเหลือง	1
1513	รากสาตเท็ด	1
1514	รากสาตร้อนแกมขางไฟ	1
1515	รากสาตพ่นอง	1
1516	รากสาตลอกหัว	1
1517	รากพลวง	1
1518	ร่างกายขึ้น	1
1519	ลำมะนาดดอก	1
1520	ลำมะนาดเดี่ยวไก่	1
1521	ลำมะนาดตัวผู้	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์คำรายาสมุนไพรร้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRC13/2004 : LNNRPFM13

หน้า :: 40 / 47

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะอื่น :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1522	จำมะนาดคิ้วเมื่อย	1
1523	จำมะนาดชุนี	1
1524	ริดสีดวงเต้า	1
1525	ริดสีดวงตาแดง	1
1526	ริดสีดวงทวารหนักลงเลือด	1
1527	ริดสีดวงฝีเม็ง	1
1528	ริดสีดวงลมล่า	1
1529	ริดสีดวงเลือดขึ้นข้างเดียว	1
1530	ริดสีดวงชู	1
1531	ริดสีดวงแห้ง	1
1532	ริดสีดวงออกซึก	1
1533	ริมฝีปากแตก	1
1534	ริมฝีปากพลอง	1
1535	จุดแกมสันหน้า	1
1535	จุดแกมสันหน้า	1
1536	จุดขาว	1
1537	จุดขาว	1
1538	จุดมืด	1
1539	จุดรวมขาว	1
1540	จุดรวมรากขาด	1
1541	จุดเงิ	1
1542	เจียนกาน	1
1543	เจียนขาว	1
1544	เจียนควาย	1
1545	เจียนช้าง	1
1546	เจียนแดง	1
1547	เจียนผง	1
1548	เจียนไฟ	1
1549	เจียนไฟไหม้	1
1550	เจียนริ้ว	1
1551	เจียนหมา	1
1552	เจียนหมู	1
1553	โรคหัวใจ	1
1554	ลม 2 ฟุตข้าง	1
1555	ลมกุมขมื่น	1
1556	ลมเกี่ยวดำ	1
1557	ลมเกี่ยวธนูสิง	1
1558	ลมขึ้นค้อน	1
1559	ลมเขม่นแกมสวน	1
1560	ลมแซ่ข้าง	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L-PCRNC13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 41 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1561	ลมแดด	1
1562	ลมแดดดำ	1
1563	ลมแดดแดง	1
1564	ลมดำ	1
1565	ลมดับ	1
1566	ลมบูด	1
1567	ลมธนูฉิว	1
1568	ลมบิดหัวใจ	1
1569	ลมปากเขียว	1
1570	ลมป้าง	1
1571	ลมผี	1
1572	ลมผี	1
1573	ลมผีसान	1
1574	ลมพยาธิ	1
1575	ลมพรม	1
1576	ลมพันไส้	1
1577	ลมพิษชบอดดำหัวใจ	1
1578	ลมพิษชะวอด	1
1579	ลมมะเร็งตุ่ม	1
1580	ลมมะโปก	1
1581	ลมมัตตบุตร	1
1582	ลมมัตตบุตรติดมดตาคอ	1
1583	ลมเมื่อย	1
1584	ลมร้าย	1
1585	ลมล่าลูก	1
1586	ลมเลือด	1
1587	ลมเลือดในกระดูก	1
1588	ลมวาดะปิดตะ	1
1589	ลมเวระ	1
1590	ลมขระจรด	1
1591	ลมชะกุน	1
1592	ลมชะพันดา	1
1593	ลมเซียบ	1
1594	ลวง	1
1595	ลวนมน	1
1596	ลวนนัย	1
1597	ลวงงอ	1
1598	ลันกระด้าง	1
1599	ลันดำ	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 42 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการถิ่นล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1600	สิ้นบวม	1
1601	สิ้นสุก	1
1602	สิ้นห้อย	1
1603	ลงในท้อง	1
1604	เลือดเข้ากระดูกและเส้นเอ็น	1
1605	เลือดเข้าเส้นเอ็น	1
1606	เลือดแข็งเป็นก้อน	1
1607	เลือดร้าย	1
1608	เลือดร้ายเข้าหัวใจ	1
1609	เลือดลง	1
1610	เลือดเสีย	1
1611	เลือดแห้ง	1
1612	เลือดออกจากทวารทั้ง 2	1
1613	เลือดออกจากทวารทั้ง 3	1
1614	เลือดออกทวาร	1
1615	เลือดออกทวารทั้ง 9	1
1616	สม	1
1617	สมบัตที่บ	1
1618	สรทัน	1
1619	สะแกเขียน	1
1620	สะพรน	1
1621	สะตั้ง	1
1622	สะติดลม	1
1623	สันนิบาตกัก	1
1624	สันนิบาตกัดเยี่ยว	1
1625	สันนิบาตกัดมือกัดเท้า	1
1626	สันนิบาตกับลูก	1
1627	สันนิบาตกำมือ	1
1628	สันนิบาตกิน	1
1629	สันนิบาตกินผสมลง	1
1630	สันนิบาตกุมใจ	1
1631	สันนิบาตกุมหัว	1
1632	สันนิบาตแกมกาน	1
1633	สันนิบาตแกมผิ	1
1634	สันนิบาตแกมรากสาดเลือด	1
1635	สันนิบาตแกมรากสาดแกมขาง	1
1636	สันนิบาตไก่	1
1637	สันนิบาตขบเยี่ยว	1
1638	สันนิบาตขางกุม	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีรคำรายาสมุนไพรร้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRNC13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 43 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการอักษรโรมัน :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1639	สันนิบาตยางด้าน	1
1640	สันนิบาตเขี้ยวกระดูกเข้าเส้นเอ็น	1
1641	สันนิบาตเขี้ยวไส้	1
1642	สันนิบาตไม้เรื่อรัง	1
1643	สันนิบาตคุดคุด	1
1644	สันนิบาตคว้างกาย	1
1645	สันนิบาตคอบิด	1
1646	สันนิบาตคุด	1
1647	สันนิบาตคางหมู	1
1648	สันนิบาตวงขวาง	1
1649	สันนิบาตเน้จ	1
1650	สันนิบาตจวง	1
1651	สันนิบาตจะกะเรียน	1
1652	สันนิบาตชอช	1
1653	สันนิบาตชักแค้น	1
1654	สันนิบาตเนช	1
1655	สันนิบาตโซ	1
1656	สันนิบาตดีล้ำ	1
1657	สันนิบาตตักกัณณะ	1
1658	สันนิบาตตาค้าง	1
1659	สันนิบาตตาจิง	1
1660	สันนิบาตตาแจ้ง	1
1661	สันนิบาตตาตำ	1
1662	สันนิบาตตาสิม	1
1663	สันนิบาตตาลาย	1
1664	สันนิบาตตาเลื่อง	1
1665	สันนิบาตถ่ายเป็นเลือด	1
1666	สันนิบาตท้อเส้นผม	1
1667	สันนิบาตเท็ก	1
1668	สันนิบาตเนื้อตัวเย็น	1
1669	สันนิบาตในเตี๋ยไฟ	1
1670	สันนิบาตในไส้	1
1671	สันนิบาตเมือ	1
1672	สันนิบาตปฐวี	1
1673	สันนิบาตปวง	1
1674	สันนิบาตปุดเมือ	1
1675	สันนิบาตปุดศิระ	1
1676	สันนิบาตปิ	1
1677	สันนิบาตปิไฟตก้อง	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในตำมภัรตำรายาสุนไพรร้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 44 / 47

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการอักษรจีน :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1678	สันนิบาตผดผด	1
1679	สันนิบาตผิเคื้อ	1
1680	สันนิบาตเพื้อ	1
1681	สันนิบาตไฟ	1
1682	สันนิบาตไฟฟ้า	1
1683	สันนิบาตไฟร้อน	1
1684	สันนิบาตมูบมว	1
1685	สันนิบาตเย็น	1
1686	สันนิบาตร้อนใน	1
1687	สันนิบาตรากสาตจตุ	1
1688	สันนิบาตรากสาตเรื้อจ	1
1689	สันนิบาตรากสาตเลือด	1
1690	สันนิบาตร้าย	1
1691	สันนิบาตลงท้อง	1
1692	สันนิบาตลมขึ้นศีรษะ	1
1693	สันนิบาตสิ้นศต	1
1694	สันนิบาตลูกนก	1
1695	สันนิบาตลูกอ่อน	1
1696	สันนิบาตเลือด	1
1697	สันนิบาตเลือดกุมหัวใจ	1
1698	สันนิบาตเลือดเข้าหัวใจ	1
1699	สันนิบาตแสบสิ้นสิ้นตา	1
1700	สันนิบาตสาตจตุ	1
1701	สันนิบาตสาตลง	1
1702	สันนิบาตสุทธะ	1
1703	สันนิบาตเสียหัว	1
1704	สันนิบาตพดเสีย	1
1705	สันนิบาตพม้น	1
1706	สันนิบาตพหัดพห็น	1
1707	สันนิบาตชุดเข้าไส้	1
1708	สันนิบาตเพื้ออีก	1
1709	สันนิบาตทะเลาะทะเล	1
1710	สันนิบาตลมมุดกะ	1
1711	สาตเลือด	1
1712	สาตกระด้าง	1
1713	สาตกะดั่ง	1
1714	สาตกัดอีกชุด	1
1715	สาตเกิดกับหัวใจ	1
1716	สาตแถมะเรื้อจตุ	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีรคำรยาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 45 / 47

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แม่ฮ่องสอน, ลำปาง, ลำพูน

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการอักษรล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1717	सानขัดใจ	1
1718	सानขาง	1
1719	सानขางมะโศกปวดกัน	1
1720	सानขื่น	1
1721	सानขื่นสีระมะ	1
1722	सानเขม่น	1
1723	सानเข่าไส้	1
1724	सानคสัง	1
1725	सानคอ	1
1726	सानคะยั้ง	1
1727	सानคู้	1
1728	सानจ้วน	1
1729	सानชน	1
1730	सानช้าง	1
1731	सानดังเส้า	1
1732	सानตันในท้อง	1
1733	सानแตกในท้อง	1
1734	सानท้าย	1
1735	सानนอก	1
1736	सानนึ่ง	1
1737	सानบริเวณเต้านม	1
1738	सानเบง	1
1739	सानป่วง	1
1740	सानผัดขื่นสีระมะ	1
1741	सानพริ่น	1
1742	सानพั้ง	1
1743	सानพืด	1
1744	सानพิษ	1
1745	सानพู	1
1746	सानไฟ	1
1747	सानมกค้อง	1
1748	सानม้อย	1
1749	सानมะเจ็งครุด	1
1750	सानมะเจ็งลงสิงค์	1
1751	सानมะโศก	1
1752	सानมุตตะมิดลม	1
1753	सानร่ำมะนาด	1
1754	सानร่ำมะนาดค้อฟือ	1
1755	सानรุด	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 46 / 47

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แพร่, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1756	सानลมก้อน	1
1757	सानลมครุด	1
1758	सानลมแซ	1
1759	सानลมทับ	1
1760	सानลมปั่นเมา	1
1761	सानลมป้าง	1
1762	सानลมพิษ	1
1763	सानลมร้อน	1
1764	सानลมเหน็ด	1
1765	सानเลือดขึ้นศีรษะ	1
1766	सानลมทาบ	1
1767	सानสะแกเลื่อน	1
1768	सानสันหลัง	1
1769	सानเสลด	1
1770	सानทนต์	1
1771	सानทลิ่ง	1
1772	सानทลิ่งไส้	1
1773	सानทล	1
1774	सानโคมขึ้น	1
1775	सानนอย่ง	1
1776	สีว	1
1777	สีริการ	1
1778	สีอแมว	1
1779	สีอหมา	1
1780	สุรพล	1
1781	สุวรรณะมัดยลดขึ้นดีหัวใจ	1
1782	สุวรรณะโมกยลด	1
1783	สุวรรณะปทุมมะเมกยลด	1
1784	เสยยะไร	1
1785	เสลดขึ้นศีรษะ	1
1786	เสียบขึ้น	1
1787	เสียบเลือด	1
1788	ไสดำ	1
1789	ไส้ฟุ้ง	1
1790	ไส้ย้อยใจก	1
1791	ไส้เคื่อง	1
1792	ทนต์กินจากหม	1
1793	ทนต์	1
1794	ทนต์ทางหน้าแกมริดสีแดง	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีรตำรายาสมุนไพรล้านนาในแต่ละจังหวัด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN13/2004 : LNNRPFM13

หน้าที่ :: 47 / 47

วันที่ลงรายงาน :: 6 เมษายน 2549

จำนวนจังหวัด :: 7 จังหวัด

เรียงจากความถี่ :: มากไปน้อย

ชื่อจังหวัด :: เชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, แม่ฮ่องสอน, ลำปาง, ลำพูน

ชื่อโรค/อาการภาษาไทย :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาอังกฤษ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการภาษาจีน :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: ทั้งหมด

ชื่อโรค/อาการลักษณะล้านนา :: ทั้งหมด

ลำดับที่	ชื่อโรค/อาการที่พบ	ความถี่
1795	ทูลปรง	1
1796	ท้อเสลด	1
1797	ท้อทราย	1
1798	ท้าวใจเด่นติดปกติ	1
1799	ท้าว	1
1800	ทืด	1
1801	ทิม	1
1802	ทูตเข้าไส้	1
1803	ทึงออลศิริระ	1
1804	อังกษาดิยวม	1
1805	ออลไพรสาน	1
1806	อังกคทา	1
1807	อิตทาสารถิ	1
1808	อาเขียนเป็นเลือดปนหนอง	1
1809	อาเขียนเป็นสีดำ	1
1810	อาเขียนเป็นสีแดง	1
1811	อัสสุกไส้	1
1812	ไอเสลด	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรด้านนาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L-PCRNC05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที่ :: 1 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไ้

วันที่ลงรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ อักษรโรมัน :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับที่	ชื่อจังหวัด	รหัสเอกสารศูนย์ฯ	รหัสไมโครฟิล์ม	ตำรับ	ลำดับรายการสมุนไพรที่ใช้
1	เชียงใหม่	017-036	83 124 08 002-002	0009	22, 25, 34, 61, 71, 77, 267, 284, 583
				0013	12, 22, 34, 65, 86, 623
				0017	1, 2, 5, 12, 14, 21, 23, 33, 39, 44, 54, 56, 59, 72, 78, 82, 167, 173, 192, 295, 312, 321, 357, 509, 606, 633
				0044	20, 25, 41, 90, 112
				0048	17, 19, 21, 23, 35, 38, 57, 60, 67, 72, 86, 127, 139, 149, 160, 220, 377, 386, 427, 584
				0088	17, 21, 23, 43, 54, 56, 99, 126, 139, 162, 178, 211, 214, 235, 236, 315, 396, 452, 459, 562, 612, 615
				0116	2, 124, 226, 251, 365, 548
				0118	20, 22, 45, 53, 70, 90, 124, 347, 368, 533
				0124	17, 55, 69, 87, 94, 99, 161, 175, 200, 278, 564, 634
				0198	7, 9, 11, 17, 19, 27, 33, 39, 43, 46, 55, 57, 60, 62, 67, 69, 87, 99, 122, 140, 154, 159, 183, 200, 281, 331, 332, 376, 407, 446, 523, 565
				0199	26, 90
				0200	15, 25, 61, 93, 112
				0201	3, 4, 7, 65, 273
				0202	26, 34, 80, 91, 92, 111, 349, 602
				0203	1, 10
				0205	58, 125, 225, 335
				0206	19, 323, 635
				0207	36
				0222	6, 22, 26, 61, 195, 263, 420, 560
				0244	2, 4, 6, 8, 10, 16, 18, 35, 37, 345
				0262	1, 3, 8, 13, 14, 18, 66, 216, 453
				0286	20, 157, 289, 536, 607
				0321	1, 8, 591
				0591	3, 6, 14, 69, 122, 165, 196, 278, 370, 528
				0658	2, 4, 5, 36, 58, 92, 100, 107, 483, 496, 497
				0670	1, 2, 4, 5, 13, 15, 30, 195, 617
				0682	1, 3, 7, 38, 248, 286
				0685	1, 3, 6, 50
				0686	35, 46, 262, 431
				0702	1, 6, 9, 18, 39, 449
				0722	3, 7, 8, 49
				0726	2, 5, 11, 17, 36, 43, 60, 75, 96, 179
				0727	10, 54, 521
				0729	25, 61, 103, 187, 224, 296, 507
				0731	46, 211, 280, 440
				0748	1, 14, 62, 83, 138, 212, 355
				0755	3, 30, 49, 142, 152, 197, 206

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์คำรายาสมุนไพรล้านนาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L-PCRNC05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที่ :: 2 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไ้

วันที่ลงรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ อักษรล้านนา :: ໄ໊

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับที่	ชื่อจังหวัด	รหัสเอกสารศูนย์ฯ	รหัสไมโครฟิล์ม	คำรับ	ลำดับรายการสมุนไพรที่ใช้
1	เชียงใหม่	017-036	83 124 08 002-002	0756	2, 36, 47, 49, 137
				0767	86, 202, 285
				0768	60, 94, 151
				0793	7, 10, 118
				0812	38, 46, 49, 66, 582
				0818	2, 4, 5, 50, 97
				0822	4, 83, 311, 600
				0848	38, 86, 93, 232
				0077	2, 4, 5, 84, 101, 107, 136
				0099	1, 2, 4, 5, 58, 114, 177, 598
	รวมความถี่ ::	2	2	47	
2	เชียงใหม่	001-058	82 118 08 007-007	0008	2, 6, 8, 48, 191
				0021	20, 22, 25, 34, 47, 61, 76, 113, 128, 170
				0055	7, 9, 11, 13, 17, 24, 28, 36, 63, 78, 82, 145, 170, 181, 261, 269
				0189	16
				0193	1, 2, 4, 5, 106, 123, 129, 438
				0194	9, 29, 64, 204
				0197	2, 9, 23, 74
				0270	12, 14, 20, 29, 51, 62
				0291	1, 50, 73
				0292	148, 360, 361, 493
				0325	12, 14, 21, 44, 394
				0375	9, 17, 20, 25, 28, 43, 52, 79, 85, 99, 119, 120, 161, 164, 283, 314, 348, 358, 359, 402, 434, 551
		002-059	82 118 08 008-008	0065	1, 52, 89, 234
				0114	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 14, 15, 30, 75
				0141	17, 20, 57, 67, 102, 175, 183, 229, 330, 403, 609
				0183	12, 14, 23, 40, 44, 156, 204
				0232	15, 30, 80, 170, 398, 424, 494, 592, 595
				0276	5, 38, 40, 45, 237
				0306	18, 30, 188, 520, 596
				0307	2, 9, 23, 52
				0384	1, 52, 89, 234
				0387	2, 4, 5, 48, 49, 268
				0390	31, 113, 210, 522
				0400	45, 244, 303, 461
		013-100	82 118 08 009-009	0016	34, 65, 70
				0017	12, 20, 49, 76, 113
				0156	632
				27	
	รวมความถี่ ::	3	3	27	
3	ลำปาง	007-045	81 091 08 007-007	0019	136, 165, 264, 458
				0021	2, 4, 9, 23, 39, 395, 510
				0031	13, 21, 23, 32, 55, 67, 110, 166, 218, 260, 397
				0039	83, 104

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในตำรารายาสุนไพรร้านนาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L-PCRNC05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที่ :: 3 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไช้

วันที่ลงรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: ไช้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ อักษรโรมัน :: ไช้

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับที่	ชื่อจังหวัด	รหัสเอกสารศูนย์ฯ	รหัสไมโครฟิล์ม	ตำรับ	ลำดับรายการสมุนไพรใช้
3	ลำปาง	007-045	81 091 08 007-007	0040	1, 4, 8, 9, 13, 26
				0041	6, 8, 53, 132, 133, 134, 135, 141
				0042	47, 56, 73, 231, 343
				0043	31, 42, 96, 298, 354, 481
				0044	8, 38, 63, 219, 385, 569
				0049	8, 16, 245
				0050	1, 12, 24, 35, 63, 75, 110, 115, 163, 219
				0053	10, 11, 27, 43, 57, 60, 67, 75, 78, 152, 291, 435, 436
				0055	1, 2, 4, 6, 10, 16, 41, 229, 243
				0057	26, 90
				0058	26, 103, 276
				0059	15, 25, 26, 34, 93
				0060	8, 52, 142
				0067	22, 53, 468, 491
				0069	62, 144
				0070	144, 150
				0071	144, 293
				0082	39, 72, 81, 85, 102, 140, 171, 274
				0090	6, 8, 287
				0097	1, 41
				0171	83, 104
				0172	1, 4, 8, 9, 13, 26
				0173	6, 31, 53, 132, 133, 134, 135, 141
				0318	11, 19, 114, 121, 161, 409
				0326	3, 17, 19, 21, 24, 33, 51, 54, 56, 57, 67, 76, 78, 84, 85, 99, 107, 110, 119, 162, 168, 180, 190, 265
				0339	20, 53, 164, 267, 279, 294
				0421	8, 12, 13, 14, 29, 35, 40, 72, 81, 82, 149, 206, 516, 524
				0459	1, 13, 42, 75, 98, 559
				0460	48, 199, 225
				0468	19, 57, 67, 85, 194, 280, 501
				0525	29, 40, 115, 334
				0526	29, 65, 91, 137, 251, 463, 566
				0548	1, 7, 42, 97, 169, 292, 380, 504, 636
				0550	1, 9, 28, 50, 106, 143, 209, 248
				0551	9, 28, 50, 174, 208, 253, 272, 294, 297, 462
				0552	1, 6, 9, 28, 48, 174, 260, 292
				0553	1, 5, 24, 73, 115, 143, 253, 272
				0554	1, 5, 9, 28, 50, 143, 157, 174, 208
				0671	35, 141, 217
				0673	2, 10, 24
				0886	41, 74, 116, 130
				0887	7, 46, 59, 140, 153, 207, 460, 538, 556
				0888	3, 5, 6, 7, 49, 97

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรด้านนาทั้งหมค

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที่ :: 4 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไช้

วันที่ลงรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: ไช้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ อักษรโรมัน :: ไช้

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับที่	ชื่อจังหวัด	รหัสเอกสารศูนย์ฯ	รหัสไมโครฟิล์ม	ตำรับ	ลำดับรายการสมุนไพรที่ใช้
3	ลำปาง	007-045	81 091 08 007-007	0904	7, 49, 76
		014-128	81 065 08 046-046	0047	2, 5, 9, 12, 21, 32, 33, 42, 43, 45, 46, 64, 68, 72, 78, 81, 89, 95, 102, 103, 104, 120, 145, 151, 160, 186, 205, 246, 274, 342, 391, 400, 426, 608
	รวมความถี่ ::	2	2	49	
4	ลำพูน	001-060	80 048 08 063-063	0047	21, 24, 33, 43, 102, 110, 166, 183, 205, 266, 443, 478
				0067	12, 13, 29, 44, 82, 86, 106
				0069	144
				0072	2, 53, 136, 264
				0092	2, 3, 4, 5, 8, 13, 15, 18, 35, 195, 249, 263
				0093	1, 2, 3, 4, 6, 9, 11, 16, 17, 18, 21, 27, 28, 48, 55, 60, 86, 102, 147, 172, 179, 218, 228, 231, 505
				0094	2, 3, 4, 5, 15, 17, 18, 48, 49, 60, 81, 172, 227, 628
				0146	3, 4, 6, 8, 24, 125
				0147	59, 114
				0148	105, 169, 290, 364, 447, 476, 503, 576, 585, 597
				0161	1, 2, 3, 4, 5, 6, 10, 36, 48, 68, 81, 84, 119, 158, 163, 181, 214, 316, 388, 389, 393, 485
				0165	1, 2, 3, 5, 6, 8, 10, 15, 16, 30, 31, 35, 38, 41, 74, 97, 109, 116, 131, 187, 188, 191, 197, 202, 252, 421, 492, 570
				0180	96, 157, 224
				0181	64, 69, 255, 572
				0182	255
				0183	2, 3, 8, 10, 18, 37, 129, 216, 372
				0184	29, 44, 109, 222
				0185	13, 40, 58, 100, 114, 167, 571
				0186	12, 22, 25, 29, 41, 112
				0187	1, 50, 185, 310, 471, 586, 603
				0188	25, 56, 80, 88, 92, 112, 137, 474, 475, 554, 555
				0334	28, 64, 285
				0335	3, 6, 10, 156
				0336	127, 534, 618
				0340	1, 3, 9, 13, 217
				0353	4, 6, 68
				0354	66, 105, 153, 207
				0358	2, 5, 588
				0367	187, 196, 213, 245, 545
				0369	2, 3, 6, 25, 29, 43, 84, 87, 101, 119
				0409	7, 8, 31, 96

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในตำมรึคำรายาสมุนไพรร้านนาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที :: 5 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไ้

วันที่ลงรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ อักษรโรมัน :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับที่	ชื่อจังหวัด	รหัสเอกสารศูนย์	รหัสไมโครฟิล์ม	สำรับ	ลำดับเลขการสมุนไพรรึใช้
4	ลำพูน	001-060	80 048 08 063-063	0411	9, 11, 17, 19, 27, 28, 85, 109, 159, 308
				0426	31, 146, 166, 268, 601
				0430	4, 6, 68
				0431	3, 66, 153, 616
				0432	207
				0436	51
				0437	10, 151, 239, 288
				0495	12, 121, 530
				0500	2, 3, 4, 5, 8, 15, 24, 36, 42, 76, 371, 464
				0501	3, 7, 8, 31, 66, 98, 126
				0502	7, 18, 52, 148, 168, 590
				0503	2, 4, 10, 32, 37, 65, 190, 259
				0524	1, 2, 3, 5, 6, 7, 13, 18
				0580	3, 43
				0581	1, 2, 5, 13, 18, 65, 137
				0582	46, 177, 276
				0589	176, 457
				0637	37, 47, 256, 487
				0687	32, 52, 259
				0688	25, 61, 88
				0744	5, 9, 39, 620
				0875	55, 79
				0881	55, 79
				0926	9, 17, 21, 39, 43, 54, 60, 72, 102, 120, 140, 145, 179, 184, 269, 422, 445, 466
				0949	33
				0951	2, 4, 5, 6, 7, 242, 326, 339, 344, 575, 594, 599
				1009	19, 38, 103, 290, 56
				1011	2, 11, 12, 17, 19, 24, 27, 43, 51, 55, 60, 288, 610
				1014	13, 20, 22, 29, 188
		004-063	80 048 08 067-067	0075	34, 70, 91, 185, 473, 508, 547, 550
				0143	48, 115, 146, 329, 383
				0144	62, 113, 146, 150, 412
				0163	14, 20, 51, 79
				0175	9, 11, 27, 69, 94, 95, 154, 184, 480
				0185	9, 33, 36, 43, 46, 55, 64, 82, 120
				0187	50, 611
				0280	11, 27, 46, 48, 59, 64, 121, 122, 175, 193, 375
				0383	10, 11, 27, 85, 94, 99, 121, 122, 154, 164, 223, 317, 318, 500, 593
				0404	11, 27, 320, 322
				0406	9, 11, 27, 69, 94, 95, 154, 184, 553
		รวมความถี่ ::	2	2	71
5	แพร่	001-001	81 089 08 008-008	0008	1, 37, 185, 350, 490

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ค่ารายสุมไพรด้านนาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L-PCRNC05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที่ :: 6 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไข้

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: ไข้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ อักษรโรมัน :: ไข้

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับที่	ชื่อจังหวัด	รหัสเอกสารศูนย์ฯ	รหัสไมโครฟิล์ม	คำรับ	ลำดับรายการเอกสารไมโครฟิล์ม
5	แพร่	001-001	81 089 08 008-008	0012	11, 12, 16, 28, 44, 51, 145, 541
				0027	54, 63, 139, 156, 168, 235, 236, 240, 540
				0030	8, 16, 131, 138, 304, 529
				0031	22
				0033	62, 79, 233, 295, 525
				0082	3, 35, 52
				0083	11, 17, 95, 535
				0089	1, 2, 5, 7, 15, 41, 69, 75, 97, 249
		010-010	81 089 08 011-011	0006	11, 19, 27, 32, 33, 40, 54
				0007	9, 17, 33, 39, 72, 93, 96, 159, 281, 351, 379
				0024	12, 14, 23, 40, 44, 156, 230
				0025	1, 2, 3, 12, 21, 110, 136, 630
				0056	12, 14, 31, 51, 52, 192
				0057	163, 172, 220, 228, 327
				0063	9, 12, 19, 33, 39, 52, 64, 82, 87, 95, 165, 282
				0088	12, 14, 23, 44, 62
				0168	1, 2, 37
				0169	2, 5, 32, 146, 152, 273
				0214	22, 23, 25, 26, 34, 53, 70, 77, 88, 127, 132, 133, 134, 135, 151, 171, 193, 198, 296
				0226	6, 10, 36, 41, 80, 92, 277
				0250	6, 10, 16, 31, 47, 98, 118, 190, 203, 205, 514, 580, 625
				0251	32, 186, 208, 437
				0255	6, 18, 84
				0270	56, 63, 93, 319, 369, 561
				0273	2, 5, 21, 23, 24, 32, 35, 38, 39, 47, 56, 63, 78
				0284	2, 3, 4, 5, 6, 7, 30, 297
				0285	1, 8, 40, 42, 155
				0286	11, 27, 35, 38, 54, 138, 149, 157, 160, 499
				0292	1, 66, 105, 119, 482, 577
				0293	1, 3, 4, 6, 16, 30, 84, 107, 557
				0298	5, 6, 8, 21, 48, 59
		81 089 08 013-013	0538	125	
			0553	10, 11, 19, 21, 72, 139, 271, 291, 387	
			0566	7, 10, 89, 213	
			0567	7, 12, 14, 21, 25, 39, 47, 56, 162, 180, 192, 203, 221, 346	
			0568	1, 2, 3, 4, 6, 18, 31, 101	
			0569	2, 3, 4, 7, 8, 21, 37, 83, 189, 203, 230, 246	
			0570	4, 6, 7, 16, 18, 24, 63, 84, 287, 511, 539	

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที่ :: 7 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไ้

วันที่ลงรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ อักษรล้านนา :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับที่	ชื่อจังหวัด	รหัสเลขสารบัญช	รหัสไมโครฟิล์ม	คำรับ	ลำดับรายการสมุนไพรที่ใช้
5	แพร่	010-010	81 089 08 013-013	0582	1, 2, 3, 4, 5, 7, 44, 83, 113, 114, 155, 158, 271, 486
				0593	363
				0604	14, 15, 26, 58, 59, 100, 212, 215, 324, 336, 337, 498, 624
				0078	1, 6, 50, 470
				0091	42, 68, 356
				0099	26, 117, 199
				0107	38, 86, 93, 232
				0115	1, 9, 28, 62, 106, 143, 209
				0153	15, 30, 108, 621
				0154	1, 3, 5, 6, 7, 30, 59
				0330	25, 70, 112, 127, 177, 277, 289, 423
				0375	111, 526
				0376	88, 282
				0478	14, 20, 32, 51, 103, 488, 489
		รวมความถี่ ::	3	4	53
6	น่าน	001-016	82 108 08 030-030	0036	4, 8, 15, 30, 31, 80, 96, 202, 238, 306
				0063	20, 22, 26, 45, 71, 77, 90, 117, 128, 201, 299
		003-054	82 116 08 045-045	0013	7, 8, 24, 31, 40, 47, 160, 194, 451, 495, 537, 552
				0031	1, 2, 3, 4, 8, 31, 54, 101, 148, 513
				0032	1, 10, 32, 34, 73, 89, 91, 138, 199
				0112	194, 502
				0251	484
				0255	1, 39, 44, 69, 378
				0277	439
				0417	29, 45, 71, 77, 404
				0431	5, 14, 73
				0489	2, 3, 5, 7, 24, 30, 63, 66, 98, 105, 126
				0496	32, 47, 55, 186, 233, 257, 406, 415, 433, 515, 637
				0505	12, 19, 33, 35, 38, 40, 47, 54, 57, 155, 173, 180, 238, 241, 340, 517, 518
				0511	14, 15, 26, 29, 45, 51, 71, 90, 117, 210, 408, 413
				0538	4, 8, 31, 50, 68, 101, 104, 430, 563, 581, 627
				0578	9, 24, 33, 36, 95, 173, 221, 410, 568
				0613	14, 15, 19, 32, 167, 244, 283
				0637	40, 362
				0641	22, 29, 34, 77, 88, 111, 150
				0660	2, 5, 10, 46, 57, 67, 152, 341
				0786	1, 3, 7, 16, 30, 68, 578
				0795	13, 16, 20, 74, 79, 88, 116, 130, 279, 405, 429, 622
				0796	73, 105, 115, 118, 149
		009-084	87 155 08 013-013	0030	1, 2, 37, 200, 250

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ฟ้ารายาสุมุไพรล้านนาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRC05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที่ :: 8 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไ้

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ อักษรล้านนา :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับที่	ชื่อจังหวัด	รหัสเอกสารศูนย์ฯ	รหัสไมโครฟิล์ม	คำรับ	ลำดับรายการสมุไพรที่ใช้
6	น่าน	009-084	87 155 08 013-013	0031	2, 11, 37, 87, 227, 250, 401
				0032	442, 444
				0060	28, 34, 47, 65, 70, 91, 124
				0119	15, 22, 25, 45, 58, 71, 77, 100, 117, 128, 201, 373
				0120	22, 70, 150, 353, 382
				0121	1, 18, 20
				0122	328, 543, 614
	รวมความถี่ ::	3	3	32	
7	พะเยา	005-007	80 048 08 052-052	0009	9, 11, 16, 17, 27, 64, 85, 159
				0024	1, 37, 63, 142, 158, 418
				0025	2, 3, 5, 13, 15, 18, 20, 26, 29, 124
				0028	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 18, 41, 42, 74, 97, 108, 109, 131, 147, 182, 191, 247, 252, 254, 366, 411, 448
				0031	7, 17, 46, 301, 333
				0059	20, 302, 546, 558
				0104	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 42, 80, 92, 108, 118, 129, 178, 182, 247, 275, 307
				0134	1, 10, 16, 75
				0186	2, 11, 27, 619
				0187	266, 416, 417
				0198	1, 2, 4, 5, 6, 16, 76, 189, 197
				0286	36, 58, 73, 519
				0287	2, 4, 5, 24, 36, 68, 243, 300, 432, 574, 604
				0292	1, 141, 465
				0293	53, 169, 171, 392
				0358	3, 6, 7
				0360	196, 209
				0363	1, 2, 5, 9, 16, 28, 32, 41, 48, 65, 81, 109, 131, 147, 158, 222, 352
				0370	261, 512
				0378	1, 2, 3, 6, 36, 65, 123, 531, 589
				0383	239
				0387	1, 3, 4, 123, 148, 256, 428
				0393	3, 10, 30
				0406	1, 2, 4, 13, 18, 37
				0421	7, 35, 126, 176
				0449	1, 3, 6, 8, 13, 18, 28, 41
				0455	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 42, 80, 92, 108, 118, 178, 182, 275, 425
				0475	2, 4, 5, 6, 7, 16, 23, 66, 98, 104, 155, 242, 257, 605
				0494	26, 49, 587
				0497	7, 8, 35, 479
				0509	1, 2, 87
				0510	254, 309, 542, 544, 549, 631
				0511	293, 469, 579, 626
				0515	13, 58, 74, 100, 116

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที่ :: 9 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ใช้

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: ใช้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ อักษรล้านนา :: ใช้

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับที่	ชื่อจังหวัด	รหัสเอกสารศูนย์ฯ	รหัสไมโครฟิล์ม	คำรับ	ลำดับรายการสมุนไพรที่ใช้
7	พะเยา	005-007	80 048 08 052-052	0516	15, 130
		005-077	80 048 08 052-053	0005	1, 12, 13, 16, 325
				0012	1, 2, 3, 4, 5, 7, 30, 74, 116, 130, 477
				0015	11, 19, 33, 57, 73, 78, 181, 298, 399, 472
				0016	55, 59, 73
				0109	6, 125, 215, 305, 629
				0121	20, 22, 45, 71, 79, 111, 193, 237, 258, 419
				0122	45, 71, 111, 258
				0129	34, 61, 77, 198, 284
				0160	28, 34, 41, 53, 70, 198
				0176	1, 2, 4, 6, 8, 9, 11, 17, 21, 23, 27, 33, 39, 42, 56, 83, 206, 338, 506
				0226	10, 189, 527, 532
				0256	2, 3, 4, 5, 23, 32, 42, 75, 81, 313, 374, 414
		006-078	80 048 08 060-060	0016	2, 9, 23, 74
				0021	2, 6, 19, 38, 241, 265
				0027	1, 2, 3, 4, 6, 37, 101, 142, 390, 450
				0034	262
				0035	270
				0036	7, 24, 62, 76, 153, 176, 240
				0042	9, 19, 36
				0043	15, 44, 286, 455
				0044	7, 82
				0045	7, 98, 147
				0052	
				0054	40, 76, 384, 467, 613
				0055	89, 226
				0056	1, 2, 34, 37, 106, 108, 123, 129
				0057	9, 29, 31, 64, 204
				0078	87, 94, 107, 223
				0091	61, 367, 381, 441, 454, 456
	0102			14, 22, 34, 45, 51, 53, 58, 61, 71, 77, 91, 100, 117, 128, 132, 133, 134, 135, 201, 270	
	0122	19, 37, 59			
รวมความถี่ ::		3	3	66	
รวมความถี่ทั้งหมด ::		18	19	345	

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในตำมรึคำรายาสมุนไพร้านาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRC05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที :: 10 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไ้

วันที่ลกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาจีนนา :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ อักษรจีนนา :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับรายการสมุนไพร ::

ลำดับที่	ชื่อสมุนไพรที่ใช้นา	รวมความถี่
1	อ้อยแดง	69
2	ชุมเห็ดเทศ	68
3	หญ้าคา	48
4	หญ้าตีนกา	47
5	หญ้าขี้ฉี้	45
6	กล้วยตื้บ	43
7	มะกลก	39
8	มะเดื่ออุทุมพร	34
9	เครือขี้าวเย็น	33
10	ไผ่บง	26
11	จันทน์แดง	23
12	กระทุงหมาบ้า	22
13	ว่านนา	21
14	ราชพฤกษ์	20
15	กะเม็ง	19
16	ลูน	19
17	ช้าง	19
18	น้ำเต้า	19
19	ยางพลอย	18
20	โพล	18
21	มะลูก	17
22	เจตมูลเพลิงแดง	16
23	มะคังแดง	16
24	อ้อยช้าง	16
25	ขิง	15
26	คนที่สอ	15
27	จันทน์ขาว	15
28	ชะเอม	15
29	บอระเพ็ด	15
30	บัวบก	15
31	มะเดื่อปอ	15
32	ติบยาง	14
33	ผักหวานบ้าน	14
34	พริกไทย	14
35	พุทรา	14
36	รางจืด	14
37	หญ้าขี้ฉ้อ	14
38	กันขล	13
39	ย่านาง	13
40	มะขามป้อม	12
41	ยาแก้ 5 ตื่น	12
42	สนุ่น	12
43	ขุพื้ด้า	12
44	คุมกาขาว	11
45	เปล้าใหญ่	11
46	ฝรั่งลอบ	11
47	พื้ด้า	11
48	มะแว้งขาว	11

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในตำรืรคำรายาสมุนไพรล้านนาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L-PCRNC05/2004: LNNRPFM05

หน้าที :: 11 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไข้

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาจีน :: ไข้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ อักษรจีน :: ไข้

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับรายการสมุนไพร ::

ลำดับที่	ชื่อสมุนไพรล้านนาที่ใช้	รวมความถี่
49	ข้าวเต้า	10
50	ข้าวเต้าฝลือก	10
51	ขี้เหล็ก	10
52	เก้ายายม่อม	10
53	เทียนดำ	10
54	เน่าโน	10
55	พุงดอ	10
56	กะเบี่ยน	9
57	ยางแดง	9
58	เคียงพร้างดำ	9
59	ต้อยต้ง	9
60	ตะพานน้ำ	9
61	ฝี่เสือ	9
62	มะยม	9
63	ส้มกบ	9
64	กะลัดคน	9
65	แพ้วหมู	9
66	กระสา	8
67	ยางขาว	8
68	คัส้า	8
69	ค้องเขาเขียว	8
70	ต๊ปสี	8
71	เป้งน้ำน้อย	8
72	มะกลอกฝลือก	8
73	มะแว้ง	8
74	รังหมาล่า	8
75	สนุ่นน้ำ	8
76	ส้มเค็ด	8
77	คัสตุณ	8
78	กะทกรก	7
79	ขมิ้นน้อย	7
80	ครามบ้าน	7
81	ดั่งดัด	7
82	ถั่วพู	7
83	ป๊อบ	7
84	มะพร้าง	7
85	แรด	7
86	เคียบฝลือก	7
87	โอดทะนง	7
88	กระเทียม	6
89	ข่อย	6
90	ข่า	6
91	ขิงแดง	6
92	ครามป่า	6
93	คัตเค้า	6
94	ดั่งเครือคำ	6
95	เถาหมกเข้า	6
96	หนอดน้ำ	6

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L-PCRNC05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที่ :: 12 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไ้

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ อักษรล้านนา :: ໄ໊

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับรายการสมุนไพร ::

ลำดับที่	ชื่อสมุนไพรล้านนาที่ใช้	รวมความถี่
97	ผัก	6
98	มะกอกฝรั่ง	6
99	เลียงผา	6
100	เสนียด	6
101	หญ้าแพรก	6
102	พลูตตะละ	6
103	กระบือเห็ดตัว	5
104	คนทา	5
105	คำฝอย	5
106	ขมิ้น	5
107	ตาล	5
108	ตาลทราย	5
109	แดงโม	5
110	ป่าเรียวพมอ	5
111	เป็ดลัดลอกแตก	5
112	พริก	5
113	เพกา	5
114	มะกอกดำ	5
115	มะเขือขื่น	5
116	แมงมุม	5
117	สลอด	5
118	หญ้าไซ	5
119	พริก	5
120	กล้วยเต่า	4
121	กาฝากต้นขี้เหล็ก	4
122	กาฝากต้นชะอม	4
123	กูดก้า	4
124	ขมิ้น	4
125	ขมิ้น	4
126	โคลม	4
127	จันทร์	4
128	เจตมูลเพลิงขาว	4
129	เดาพลวง	4
130	แตงสาย	4
131	ถั่วเขียว	4
132	เทียนขาว	4
133	เทียนขาวเปลือก	4
134	เทียนแดง	4
135	เทียนดำดึกแดง	4
136	ประคำดีควาย	4
137	ผักขี้	4
138	ไผ่	4
139	พินดำ	4
140	มะกอกฟานขมิ้น	4
141	มะขาม	4
142	มะพร้าวหน่อ	4
143	มะขาม	4
144	ยาสมุนไพร	4

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในตำกัรตำรายาสมุนไพรล้านนาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRC05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที่ :: 13 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไช้

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: ไช้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ อักษรล้านนา :: ໄຂ້

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับรายการสมุนไพร ::

ลำดับที่	ชื่อสมุนไพรล้านนาที่ใช้	รวมความถี่
145	ส้มตำ	4
146	สมุนไพร	4
147	ส้มแก้ว	4
148	ส้มเทศขาว	4
149	ส้มเทศใหญ่	4
150	สะตอ	4
151	สะบ้ายี่	4
152	ส้ม	4
153	สาบม่วงแม่ข่าย	4
154	สุรพิศคำ	4
155	เสลา	4
156	แสลง	4
157	กล้วยตำราย	4
158	กล้วยเจ้า	4
159	กล้วยกาบดาน	4
160	หวงขุ่ม	4
161	กวาว	3
162	ก้างปลาแดง	3
163	กุ่มน้ำ	3
164	แก้งขี้พระร่วง	3
165	ขมุนี	3
166	ขางน้ำจริง	3
167	ขี้เหล็กเผือก	3
168	เข้มขาว	3
169	คราม	3
170	ครามหลวง	3
171	ควาย	3
172	ค้อนกลองค้ำ	3
173	คันทรง	3
174	จันทร์ดิน	3
175	จันท	3
176	ขมิ้น	3
177	ดีหลิม	3
178	เดาน้อย	3
179	เดาน้ำ	3
180	ถ่านไฟ	3
181	เถาผักขี้	3
182	ทองบก	3
183	นมคา	3
184	นาคสวย	3
185	บัว	3
186	เบงจาย	3
187	เบ้งตัว	3
188	ผักตำ	3
189	ผักสาบ	3
190	ไผ่ขาว	3
191	ฝ้าย	3
192	พญา	3

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRNC05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที่ :: 14 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไ้

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ อักษรล้านนา :: ໄຂ້

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับรายการสมุนไพร ::

ลำดับที่	ชื่อสมุนไพรล้านนาที่ใช้	รวมความถี่
193	พื้งคี่	3
194	พื้งนุ	3
195	พื้งนุใหญ่	3
196	พื้งขม	3
197	มะกอกพุ่ม	3
198	มะคั่ง	3
199	มะล็ก	3
200	ยาแก้จากขาว	3
201	รัก	3
202	สะพ้านกัน	3
203	สาแล	3
204	แสนผาวัง	3
205	พนามขอล	3
206	พมูปล้อย	3
207	คิมโท	3
208	ลนแหลม	3
208	ลนเขย	3
209	ล้อยคก	3
210	กระฉีกา	2
211	กระและ	2
212	กระเรา	2
213	กะเพรา	2
214	ก้างปลาเคจือ	2
215	กุ่ม	2
216	กูต	2
217	ขนน	2
218	ขางแข็งไก่	2
219	ขางน้ำข้าว	2
220	ขางหัวขม	2
221	ขางหัวเหล็ก	2
222	ข้าวกุ่ม	2
223	ข้าวโพด	2
224	ข้าวสาร	2
225	ข้าวเหนียว	2
226	ยี่หร่าเหล็ก	2
227	ตงตาดีด	2
228	คือนกลองดิน	2
229	คาเขียงซี่	2
230	แคตลึง	2
231	โคธิ่มเส็ด	2
232	จั่ว	2
233	ขล่งแคร์	2
234	ข้าวสัว	2
235	ข้าวน้ำ	2
236	ข้าวบัก	2
237	ขมเห็ดไทย	2
238	ขล็กอ้อยช้าง	2
239	ดินจอมปลวก	2
240	เดา	2

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRC05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที่ :: 15 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไ้

วันที่ลงรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ อักษรล้านนา :: ໄຂ້

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับรายการสมุนไพร ::

ลำดับที่	ชื่อสมุนไพรล้านนาที่ใช้	รวมความถี่
241	ตะครั่ง	2
242	ตะครั่ง	2
243	ตะครั่ง	2
244	ตะครั่งเหล็ก	2
245	ทองกลาง	2
246	ทองโซ	2
247	โสรจิน	2
248	นางน้อม	2
249	น้ำขมิ้นขาว	2
250	น้ำขมิ้น	2
251	น้ำขมิ้น	2
252	บวบเคี้ยว	2
253	บานเย็น	2
254	ปลวก	2
255	ปลาสาน	2
256	ป่าน	2
257	บึงสมุทร	2
258	เป็ดเล็ก	2
259	เป็ดเล็ก	2
260	ผักเค็ด	2
261	ผักหนาม	2
262	พล	2
263	พินทุย	2
264	พานยา	2
265	พื้งกาขาว	2
266	พื้งกาขาว	2
267	พื้งกาขาว	2
268	มะเขือขาว	2
269	มะเขือ	2
270	มะเขือขาว	2
271	มะเขือ	2
272	มะเขือ	2
273	มะเขือ	2
274	มะเขือ	2
275	มะเขือ	2
276	มะเขือ	2
277	มะเขือ	2
278	มะเขือ	2
279	มะเขือ	2
280	มะเขือ	2
281	มะเขือ	2
282	มะเขือ	2
283	มะเขือ	2
284	มะเขือ	2
285	มะเขือ	2
286	มะเขือ	2
287	มะเขือ	2
288	มะเขือ	2

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRNC05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที่ :: 16 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไ้

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาสิงคฤ :: -

ชื่อโรค/อาการ อักษรล้านนา :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับรายการสมุนไพร ::

ลำดับที่	ชื่อสมุนไพรล้านนาที่ใช้	รวมความถี่
289	หนามลาย	2
290	หนามดำ	2
291	หนามเล็บแมว	2
292	พม่ากวาง	2
293	พื้งสมุทร	2
294	พอม	2
295	พัวขาวเย็น	2
296	พัวพอม	2
297	ปลอย	2
298	ปลอยลอย	2
299	กรวยป่า	1
300	กระเจียนก	1
301	กระด่าย	1
302	กระต่ายเหินขาว	1
303	กระต่ายลาย	1
304	กระตุม	1
305	กล้วยเครือคำ	1
306	กล้วยตีนก	1
307	กล้วยน้อย	1
308	กล้วยหัวโต	1
309	กลอนประอ	1
310	กลีบพอม	1
311	กลืนหินสีขาว	1
312	กลีบลิ่ม	1
313	กะเขียนทั้ง 2	1
314	กา	1
315	ก้างปลาขาว	1
316	ก้างปลาหน้า	1
317	กาฝากต้นตมกาขาว	1
318	กาฝากต้นทันขล	1
319	กาฝากต้นมะม่วงกล้วย	1
320	กาฝากต้นมะม่วงสีดา	1
321	กาฝากต้นมะเใจ	1
322	กาฝากต้นสนภูเขา	1
323	กาฝากต้นสีก	1
324	ก้าม	1
325	กระเคด	1
326	กาหลงขาว	1
327	กุ่มบก	1
328	กุดงอ	1
329	เก็ดปลา	1
330	เกียงพรายาว	1
331	แก้งเมืองเพียง	1
332	แก้งเมืองดำ	1
333	แก้งล้วยคิม	1
334	โกธสอ	1
335	ไก่	1
336	ขมิ้นเครือ	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในสัมภัรคำรายาสมุนไพร้านนาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที่ :: 17 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไ้

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ อักษรโรมัน :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับรายการสมุนไพร ::

ลำดับที่	ชื่อสมุนไพรที่ใช้นาที่ไ้	รวมความถี่
337	ขมิ้นต้น	1
338	ขมิ้นน้อย	1
339	ขางแห้งแคระ	1
340	ขางช้าง	1
341	ขางโต	1
342	ขางทั้ง 5	1
343	ขางบ้าน	1
344	ขางปาน	1
345	ขางหัวเรือ	1
346	ขางหางเหล็ก	1
347	ข่าแดง	1
348	ข่าตาแดง	1
349	ขี้าวเนื่อ	1
350	ขี้าวเปลือก	1
351	ขี้าวเอ็นดิง	1
352	ขี้าวเหนียวดำ	1
353	ขิงแดง	1
354	ขี้ขางเหล็ก	1
355	ขี้เผือกกลางกองไฟ	1
356	ขี้แดง	1
357	ขี้เหล็กดำ	1
358	ขี้เหล็กบ้าน	1
359	ขี้เหล็กป่า	1
360	ขุยดินรูป	1
361	ขุยดินรูไว้เดือน	1
362	เขียะกลม	1
363	เขย	1
364	เขยเมเหลือง	1
365	ไข่ไก่	1
366	ไข่ค้างรัง	1
367	ครึ่งครก	1
368	คร้ว	1
369	คอนทา	1
370	คอนมัน	1
371	คอนจู	1
372	คอนยาว	1
373	คำ	1
374	คาย	1
375	คำทั้ง 5	1
376	คำนัง	1
377	คำแสนชัก	1
378	คูน	1
379	เค็ดแก้ว	1
380	เค็ดน้ำ	1
381	เครื่อเขาลอ	1
382	แค	1
383	โคกกระลอม	1
384	โครี	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในตำมภัรตำรายาสมุนไพรล้านนาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที่ :: 18 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไ้

วันที่ลงรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ อักษรล้านนา :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับรายการสมุนไพร ::

ลำดับที่	ชื่อสมุนไพรล้านนาที่ใช้	รวมความถี่
385	ไ้จริงออย	1
386	ไ้จริงนกลอง	1
387	ไ้จริง 5	1
388	ไ้จริงน้ำ	1
389	ไ้จริงบก	1
390	ไ้จริงคุด	1
391	งาช้างตลก	1
392	งาดำ	1
393	งิ้วพุ่ม	1
394	งู	1
395	งูเห่าลือม	1
396	เงือก	1
397	จระเข้	1
398	จลน	1
399	จันทน์ขมด	1
400	จันทน์ผา	1
401	จันทน์หอม	1
402	จันทน์ทั้ง 2	1
403	เจตพังคี	1
404	เจตมูลเพลิงแดง	1
405	เจียงพำญ	1
406	ชมพูป่า	1
407	ชะนี	1
408	ชะพลู	1
409	ชะอม	1
410	ชำฝ้าย	1
411	ชำคาก	1
412	ชำแฉน	1
413	ชำ	1
414	ชำล้วยดิบ	1
415	ชำนน้อย	1
416	ชำชะลาล	1
417	ชำชะลาล	1
418	ดอกลีเมียว	1
419	ดองดัง	1
420	ดาวกระจาย	1
421	ดินปลวกที่มีดินไม้	1
422	ดินสอแก้ว	1
423	ดีควาย	1
424	ดีเพยย	1
425	เดาโพ	1
426	ดินเขยตาย	1
427	ตะคร้อ	1
428	ตะครองขาว	1
429	ตะไคร้	1
430	ตะลุ่มน	1
431	ตั้งควม	1
432	ตั้งถ์	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรด้านนาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN05/2004 : LNNRPF05

หน้าที่ :: 19 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไ้

วันที่ลงรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ อักษรจีน :: ไข้

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับรายการสมุนไพร ::

ลำดับที่	ชื่อสมุนไพรด้านนาที่ใช้	รวมความถี่
433	ตั้งเบือ	1
434	ตั้งเต้าใหญ่	1
435	ตั้งตานก	1
436	ตั้งฟอง	1
437	ตานขอล	1
438	ตานทราย	1
439	ตานทั้ง 3	1
440	ตานฟัก	1
441	ตานพื้ง	1
442	ตานงนางิ้ว	1
443	ตีนกลอง	1
444	ตีนเบ็ด	1
445	เต้าดำ	1
446	เต้าบก	1
447	แดงคูน	1
448	แดงคาว	1
449	ถั่วควาง	1
450	ถั่วระ	1
451	เถาหางหนู	1
452	ไถ	1
453	ทอลง	1
454	ทอลงน้ำ	1
455	ทอลงแรง	1
456	ทอลงกลางใบมะน	1
457	เทิง	1
458	เทียนชุก	1
459	เทียนนางฟ้า	1
460	นมนาง	1
461	นมวัว	1
462	นางแฝก	1
463	น้ำดาด	1
464	น้ำเต้าแล้ง	1
465	น้ำค้อนึงยาว	1
466	น้ำคอง	1
467	น้ำมือผี	1
468	บวบ	1
469	บันได	1
470	บัวบกขาว	1
471	บัวสาย	1
472	บัตงาดำ	1
473	บุหงา	1
474	เบงมาด	1
475	เบญจมาศ	1
476	เบ็ญ	1
477	ปมดอกละมดข้าย	1
478	ประคำดีควายหวาน	1
479	ประดงเลือด	1
480	ปลวกน้ำ	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในตำมรึคำรายาสมุนไพรล้านนาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที :: 20 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไ้

วันที่ลงรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอ้านนา :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ ::

ชื่อโรค/อาการ อักษรอ้านนา :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับรายการสมุนไพร ::

ลำดับที่	ชื่อสมุนไพรล้านนาที่ใช้	รวมความถี่
481	ปอขาว	1
482	ปอเจียง	1
483	ปอตุ้ม	1
484	ปอรง	1
485	ปอบ้าน	1
486	ป่นแกล	1
487	ปิ้งตาไก่	1
488	ปุ่นผง	1
489	แป้งเค็ด้า	1
490	ผักกะโหลม	1
491	ผักกาด	1
492	ผักตบ	1
493	ผักนึ่งขาว	1
494	ผักปอด	1
495	ผากเขียน	1
496	ไผ่ตง	1
497	ไผ่หวล	1
498	ไผ่รวก	1
499	ไผ่รวกแดง	1
500	ไผ่เรี่ย	1
501	ไผ่ไร่	1
502	ฝ้ายแดง	1
503	ฝ้ายเรื่อ	1
504	แฝก	1
505	พญาช้างเผือก	1
506	พระเจ้านั่งกลอน	1
507	พริกป้อม	1
508	พลูต้น	1
509	พวยชะเมา	1
510	พิกุล	1
511	ไพธกา	1
512	พิกล้อย	1
513	มะกอกขาว	1
514	มะกอกดำ	1
515	มะกอกขาว	1
516	มะขวิด	1
517	มะขามคั่ว	1
518	มะขามเทศ	1
519	มะเขือ	1
520	มะด้า	1
521	มะเดื่อ	1
522	มะเดื่อดิน	1
523	มะเดื่อว่า	1
524	มะตาด	1
525	มะรง	1
526	มะนาว	1
527	มะไฟ	1
528	มะม่วงเทศ	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRC05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที่ :: 21 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไช้

วันที่ออกรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาจีน :: ไช้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ อักษรจีน :: ไข้

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับรายการสมุนไพร ::

ลำดับที่	ชื่อสมุนไพรล้านนาที่ใช้	รวมความถี่
529	มะลิ	1
530	มะลิซ้อน	1
531	มะม่วงทั้ง 2	1
532	มะทวดขาว	1
533	แมง	1
534	โมกมัน	1
535	ไม้เห่า	1
536	โมยราบ	1
537	ไม้ท้าวทง	1
538	ยอดดิน	1
539	ยอบ้าน	1
540	ยางแดง	1
541	รกช้าง	1
542	รอกควาย	1
543	รังปลวกดำ	1
544	รื้อบ้าน	1
545	รื้อไม้ไผ่	1
546	รางควาย	1
547	รางแดง	1
548	ราชดัด	1
549	ราวบันได	1
550	แร่	1
551	แร่	1
552	แรพล	1
553	แร่เหล็ก	1
554	ละพุงบ้าน	1
555	ละพุงป่า	1
556	ลิกแลนก้วยดิบ	1
557	ลาน	1
558	ล้านมีฟ้าย	1
559	ลิ้นทะเล	1
560	ลิ้นแดง	1
561	เลียบเพี้ยว	1
562	วอล	1
563	วัวดำ	1
564	ว่านร้อนทอง	1
565	พืช ถ้วยลายดอกทอง	1
566	สนภูเขา	1
567	สนิม	1
568	สัสมกขาว	1
569	สัสมก	1
570	สัสมก้าน	1
571	สุม	1
572	สัจจ้องเหลือง	1
573	สะแกนา	1
574	สะแกแสง	1
575	สะเด็ด	1
576	สะเดาดิน	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในตำบรัคำรายาสมุนไพรด้านนาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRC05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที่ :: 22 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไ้

วันที่ลงรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ ลักษณะอื่น ๆ :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับรายการสมุนไพร ::

ลำดับที่	ชื่อสมุนไพรด้านนาที่ใช้	รวมความถี่
577	สัง	1
578	สับปะรด	1
579	สาบเสือ	1
580	สาบเสือ	1
581	สีพันนาง	1
582	สุ่ม	1
583	เสื่อ	1
584	โสน	1
585	ทองนํ้า	1
586	หญ้า 3 ต้น	1
587	หญ้าเก็ดดอย	1
588	หญ้าหนุ่ย	1
589	หญ้าหวานน้อย	1
590	หญ้าขัดทั้ง 2	1
591	หญ้าข้าวตอก	1
592	หญ้าไชยาว	1
593	หญ้าตองกง	1
594	หญ้าทุ้ง	1
595	หญ้าเทียนนา	1
596	หญ้าปิ่นโต	1
597	หญ้าแฝก	1
598	หญ้าพุ่ม	1
599	หญ้ารดทราย	1
600	หญ้าสามสิบ	1
601	หญ้าเสียนอง	1
602	หญ้าหางช้าง	1
603	หญ้าอ้อม	1
604	ตอไม้โกน	1
605	หนาด	1
606	หนามขี้แรด	1
607	หนามโต้ง	1
608	หนามตาวัว	1
609	หนามพันแดง	1
610	พริกขี้หนู	1
611	พริกขี้หนู	1
612	พริกขี้หนู	1
613	พริกขี้หนู	1
614	พริก	1
615	พริกขี้หนู	1
616	พริกขี้หนู	1
617	พริกขี้หนู	1
618	พริกขี้หนู	1
619	พริกขี้หนู	1
620	พริกขี้หนูทั้ง 2	1
621	พริกขี้หนูยาว	1
622	พริกขี้หนูทั้ง 2	1
623	พริกขี้หนู	1
624	พริกขี้หนู	1

รายงานข้อมูลความถี่ของโรค/อาการที่พบในคัมภีร์ตำรายาสุนทรสนานาทั้งหมด

รหัสโปรแกรม :: L - PCRN05/2004 : LNNRPFM05

หน้าที่ :: 23 / 23

ชื่อโรค/อาการ ภาษาไทย :: ไ้

วันที่ลงรายงาน :: 6 เมษายน 2549

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ภาษาอังกฤษ :: -

ชื่อโรค/อาการ ลักษณะอื่น :: ไ้

ชื่อโรค/อาการ ศัพท์ทางการแพทย์ :: -

ลำดับรายการสมุนไพร ::

ลำดับที่	ชื่อสมุนไพรที่ใช้นี้	รวมความถี่
625	คัต	1
626	หัวมอ	1
627	หัวยาข้าวเย็น	1
628	หัวแดง	1
629	หางาก	1
630	หัวรอก	1
631	หัวรี	1
632	เหงือกปลาหมอ	1
633	เหงือกปลาหมอ	1
634	เหงือกปลาหมอ	1
635	อ้อ	1
636	อ้อยนวม	1
637	อินทผลุ	1